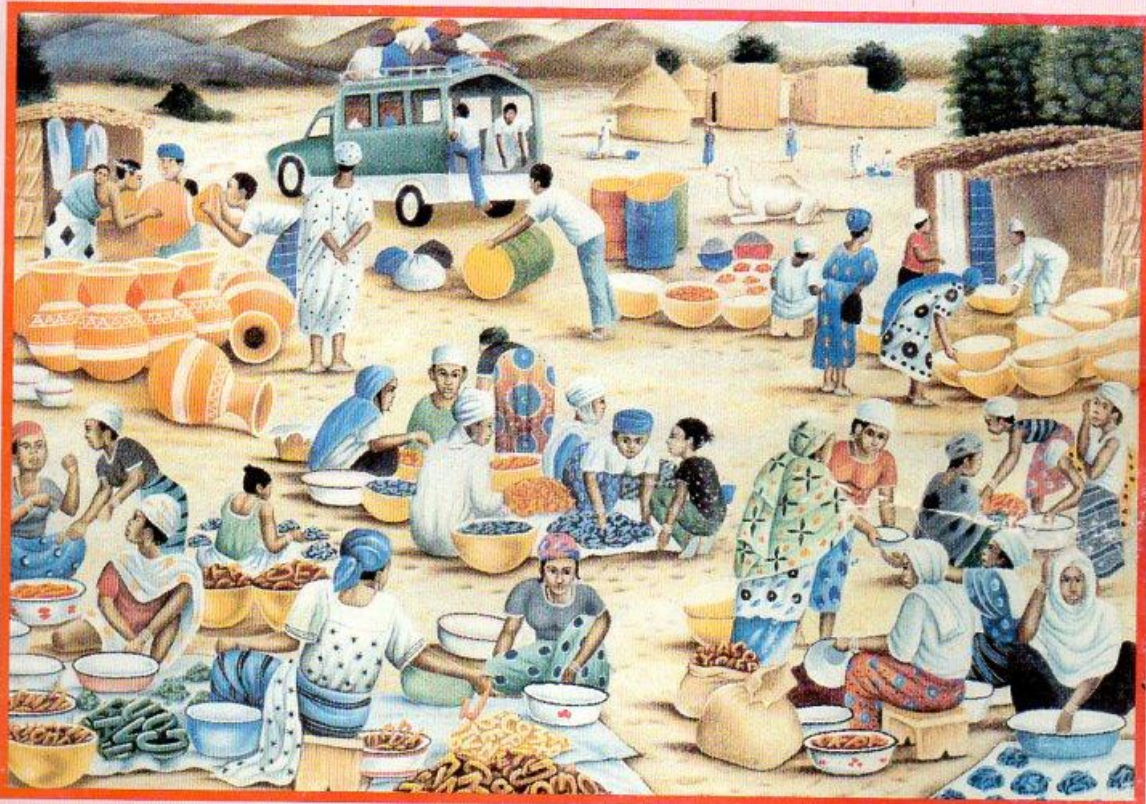

République du Niger
Ministère de l'Éducation de Base I
et de l'Alphabétisation

Kalmaram tɛlamyindia kanori-faransa-a

Kalmaram tɛlamyindia faransa kanori-a

Dictionnaire bilingue

kanuri - français

suivi d'un lexique français-kanuri

U.S. Copy

Référence pour l'enseignement bilingue

Rédacteur en chef

Abdoukarim Chérif Ari

Linguiste

INDRAP

Auteurs

Abdoukarim Chérif Ari

Linguiste

INDRAP

Arimi Boukar

Linguiste

DREPLN

Jarrett Kevin Anthony

Linguiste

SIL Niger

Maï Moussa Maï

Conseiller pédagogique

INDRAP

Manoua Djibir

Instituteur

Retraité

Mme Taweye Aïchéta Chégou Koré

Linguiste

DREPLN

Responsable principal

Thomas Büttner

*Conseiller technique principal, GTZ-2PEB***Coordinateur du programme**

Dr Mallam Garba Maman

*Conseiller technique, GTZ-2PEB***Illustrateurs**

Boulama Adam Boundi

Moustapha

Dié Bi Dié Thomas

Maman Bachir Boukari

Djibril Abdoulwahid

Sani Mahaman Djibo

Formateurs en informatique et modélisation des bases de données

Jarrett Kevin Anthony

SIL Niger

Quested Martin

SIL Niger

Jarrett Suzanne

SIL Niger

Mohamed

SIL Niger

June Mathias

SIL Burkina Faso

Mallam Garba Maman

GTZ-2PEB

Formateurs en lexicographie

Dr Bara Souley

Université Abdou Moumouni Niamey

Dr Oumarou Issifi Alzouma

Université Abdou Moumouni Niamey

Dr Soumaré Issa

Université Abdou Moumouni Niamey

Couverture

Bako Malam Abdou

Hamadou Kadri

Saisie des fiches

Jarrett Kevin Anthony

SIL Niger

Jarrett Suzanne

SIL Niger

© 2005 Ministère de l'Éducation de Base I et de l'Alphabétisation

ISBN 99919-43-65-X

A - a

- a** [á] *aj.* Kalma awo ajabba turuiya bi fandiya, wuldidè. *A! Kuama lokkollo lenèmi!* *fa:* comment.
- a'a** [á'à] *aj.* Kam awo wajiya, wuljidè. *"A'a, ku kèraro lekkiwawo!" yeno.* *fa:* non.
- aaa** [ààá] *aj.* Kam awo cèrayiya bi kasacciya, wuljidè. *"Aaa, ku kèraro lekki!" yeno.* *fa:* oui.
- abadaro** [àbàdàrò] *nkye.* Awo yojiwaworo wuldidè. *Kèri-a buldu-a abadaro na tilon napcaiwawo.* *fa:* jamais (à).
- abèril** [àbèrìl] *cu.* Kèndawu nasara mewun yindindèn ti dewuyedè. *Kèmène jarapta burwoye abèrillan kidiye.* *fa:* avril.
- abèrwa₁** [àbèr̀wà] *cu.* Kèska tængèri, kalu ngèwua dawulan tada cakkidè. *Kèryende kannua nangaro, abèrwa cakkawo.* *fa:* ananas.
- abèrwa₂** [àbèr̀wà] *cu.* Tada abèrwaye. *Abèrwa bafiya, jaurò lelea.* *fa:* ananas.
- acca** [àccà] *cu.* Kamu Makkalan leje aji cède isènadè. *Acca nangaro, kullum kèla jakkadaa lakkaro leji.* *bg:* hàjjà. *fa:* hadji (femme).
- acca ambe** [àccà àmbè] *cu.* Gèmajè kamuwaye ngurumngurum kijiwawodè. *Jiyero tiro Makkalan acca ambe cakkudo.* *fa:* robe de chambre.
- acca gawara** [àccà gáwàrà] *cuk.* Batta jaurò kamboi kamuwa tilan saraptaidè. *Tuworam ngèwuso lamarro caluwiya, acca gawaralan tiyinja jakcai.* *fa:* voile.
- accadu** [àccàdú] *kkye2.* Accaro waldu. *Accaje kadinniya, koiyanjuro awo Makkalan curuna ngaa wulyeyeno.* *fa:* hadj (faire le).
- aci balbal** [àcì bàlbàl] *cu.* Gongon bi mursa lowonia fitèrol fijagane cattaidè. *Kure aci balbalma fatèla wo.* *fa:* lampe.
- ada** [ádà] *cu.* Awo kaan kaarinno tèdidè. *Ada mangariyen larusa fèrro ngojagai.* *fa:* tradition.
- adada** [àdàdà] *cu.* Ngèrwo kura ci fadoyedè. *Ngèwusoro amwurawa adadadèa lesarambo kalakcai.* *fa:* hangar.
- adal** [ádàl] *alnj.* Kam duwon kamanju jambaduro bi ndalduro majiwawodè.
- Adal nangaro, wundu yaye yim kasuwua tia tassuji.* *fa:* honnête.
- Adam** [Ádàm] *cuf.* Kam burwon Kèmande alakcènadè. *Alaye Adambo Hauwaa kamuro keno.* *fa:* Adam.
- adamgèna** [ádàm̀gènà] *cu.* Kam. *Adamgèna Alaro rijènama ngèla wo.* *fa:* humain.
- adase** [àdàsé] *cu.* Am captane, sa sanin wuri kèljane, fal fallen wundu yaye ngojidè. *Adase laa kèndawulan ngodi, laa ye mawulan ngodi.* *fa:* tontine.
- adawar** [ádàwàr] *alnj.* Koro bi fèr jiri buwubuwudè. *Fèr adawar ngèwu bawo.* *fa:* souris (couleur).
- adda** [àddá] *cu.* Su tègarèna, taram kèskayea, kèrin tiloa tilan kèskaso caljaidè. *Kulonjuro lejiya, addanju-a firdaiwawo.* *fa:* machette, coupe-coupe.
- adè** [ádè] *fèl.* Fèledama awo fal kèrènnè. *Ti adè lokkolma aji yindiye.* *fa:* celui-ci; celle-ci.
- adè nangaro** [ádè nàngàrò] *kèl.* Kalmawa curo manayen bayinno wuldidè. *Fannja kuruwulan; adè nangaro lokkollo isiya, kausu waldiawo.* *fa:* cause de (à), pourquoi (c'est).
- adègai** [ádègài] *nkye.* Kalma awo jussèna wuljidè. *Jawa sawanjuyè curune: "Adègai raakko," cène kasuwuro leyeno.* *fa:* ainsi.
- adèlamdu** [àdèlám̀dú] *kkye2.* Diwiro mana kambe na ti bawolan dio. *Tia adèlamjai duwon, ise lawala ciyeno.* *bg:* dèlám̀dú. *fa:* calomnier, diffamer.
- adidu** [àdìdú] *kkye2.* Mana karwuyè cèragènni kambo wuldu. *Awo kèskero tia adije nansawanja bannajo.* *mt:* làndú; ràdú. *fa:* insulter.
- adim** [ádìm] *cu.* Kam nadimjanadè. *Maiya kuyè adimso cadanni.* *fa:* eunuque.
- adin** [àdîn] *cu.* Jawal gaye Kèmande kanjinjuro kamjègènadè. *Ala rijèna nangaro, adin kalkallo jègai.* *fa:* religion.
- adinma** [àdìnmá] *cu.* Kam adin cèdidè. *Adinmaro kam adèlamdudè jussènni.* *fa:* pieux.
- adinnam** [àdìnnàm] *cu.* Nijèrlan kanji mèsèlèm suwarde sarijidè. *Kèngal*

- adinnamnin tambí. mt: gèdí. fa: est.*
- adinnamdaji** [àdìnnàmɗàjí] *cu.* Adinnam kuruwu. *Defartema Difaye adinnamdaji Nijerren kèrga. fa: extrême est.*
- adinnamdu** [àdìnnàmɗú] *kkye2.* Kèla adinnambearo ledu. *Maara ciyenniya, gèna gènayen adinnamje Makkaro leyeno. fa: aller vers l'est.*
- ado** [ádó] *cu.* Tiyi bi awo gade candènarò diodè. *Yim salaa wundu yaye ado cède culuwi. fa: maquillage.*
- Afèrika** [Àfèrikà] *cuf.* Yaktu duniaye uwulan fal na larduwa am cèlèmbè ngèwuadè. *Lardunde Nijerre curo Afèrikayen kèrga. fa: Afrique.*
- afu₁** [áfù] *cu.* Kunguna ganaaro diodè. *Kantima adè yadi afuaro sèkkèladèna. fa: remise.*
- afu₂** [áfù] *cu.* Kam biwu cèdènyaye kurwowu sawo bi fuludu. *Kamceji afu gomnaye cuwandiawo. fa: grâce.*
- afudu** [àfùdú] *kkye2.* Afu2 njo. *Barga salaye nangaro, gomna larduye kosowu laa laa afujèna. fa: glacier.*
- afuno₁** [àfùnó] *cu.* Am Nijerlan ngèwusoro dawu larduyen kaan kaarinno dasaanadè. *Afuno wufi madaro na kuruwuro leji. fa: haoussa.*
- afuno₂** [àfùnó] *cu. rui: àfùndàfùnó.*
- afunoafuno₁** [àfùndàfùnó] *cu.* Tèlam afunowa jandèjaidè. *Am lardu Nijerre ngèwuso afunoafuno fanjai, bi manajai. bg: àfùnó. fa: haoussa.*
- afunoafuno₂** [àfùndàfùnó] *cu.* Fudu afuno gairo. *Gèmajenju afunoafunoro cududèna. fa: haoussa (manière du).*
- afunoram** [àfùnóràm] *cu.* Fero bi kamu afunodè. *Sawani afunoram kamuro ngoyèno. fa: haoussa (fille ou femme).*
- Agadas** [Ágádàs] *cuf.* Agadasdè defartema tulur lardu Nijerre falnju yalan dèganadè. *Defartema Agadasselan arondisema yakku: Arlit, Bilma, Anu Araren. fa: Agadez.*
- agar** [àgàr] *cu.* Kèska sosor tilan kèla ngimbe cadidè. *Kèla ngimnjuye agar findilan kido. fa: lattis (une).*
- agaram** [àgàrà] *cu.* Kèlànga kartaye karta uwu uwu dagarjane cadidè. *Yim niya Moduyea am laa agaram cadi, laa kos cadi dabduyera. fa: jeu de carte.*
- Age** [Ágé] *cuf.* Bèrni naptu bèla kura arondisemaye cèdi katte Maradi-a Tasawa-ayelan dèganadè. *Ageye yalanjulàn arondisema Mayayiye. fa:*
- Aguié.*
- agèl** [àgèl] *cu.* Kèska kajaaye bi kèniwusoyedè. *Agèl kajaanjuye si bidoye. fa: hampe.*
- agèri** [àgèrì] *cu.* Wufi biyanème karenèm lèmannin bi motalan caadidè. *Ku Maduro jækka uwu agèri koronjuyeye cakkudo. fa: location.*
- agèridu** [àgèrìdú] *kkye2.* Agèri dio. *Manua mota agèrije lakka gadero bèrdèna. fa: louer.*
- agogo** [àgógó] *cu.* Sa fèleduma. *Agogo jiri kada: mukkoje, ngimbe, motaye. fa: montre, horloge, pendule, réveil.*
- agogoma** [àgógómà] *cu.* Kam agogo cassai bi cèladidè. *Agogoma tulyenniya, agogonju dajiwaworo walyeno. fa: horloger.*
- agwagwa** [àgwàgwá] *cu.* Ngudo fadoye, si fatatalla, na ingia jaumaro cèragènadè. *Kufi maji cène agwagwa fado sammaa laji. fa: canard de Barbarie.*
- aiya** [àiyá] *cu.* Kowo kèjiri dime mana cilan tuluwumidè. *Festibal 1982yèlan aiya ferowa Bosoye burwoyero waljo. mt: bikké4. fa: chanson.*
- aiyaduri** [àiyádùrì] *cu.* Bune mauluduyen yallaye fèrraro jawane bèladeyaro ngèrèmbàro ledudè. *Aiyaduri diye duwon, sawania fèr yapkeyeno. fa: course hippique (nuit de mouloud).*
- aiyama** [àiyámà] *cu.* Aiya dioma. *Kam kowo kuttua aiyama ngèlaro waljiwawo. fa: chanteur.*
- aja** [àjà] *cu.* Yim laa nangaro wufi bi lèman gade gènadudè. *Ajanjulàn Makka biyaje leyeno. fa: dépôt, épargne.*
- ajabba₁** [ájàbbà] *alnj.* Awo tèmànèmmi wakkajidè. *Ajabba gèni, Kèmandeyen kadíoa. fa: étonnant, bizarre.*
- ajabba₂** [ájàbbà] *cu.* Kalma tilan karwukèji bi karwukutta bi awo ajapkadasoro wuldidè. *Ha! Wua maskalan bansi! "Ha!" tima ajabba wo. fa: interjection.*
- ajadu** [àjàdú] *kkye2.* Aja dio. *Wufinju ajajènadèlan fè yindi kaiwo. fa: épargner.*
- ajaja** [àjàjà] *cu.* Awo tilan buwu argèmbeso cadidè. *Bare rimjènniwo, goro so, lèman so ajaja yiyapkadalan jakcai. fa: toile de jute.*
- ajal₁** [ájàl] *cu.* Awo kuttu dunialan kambo Kèmande gènajiyidè. *Ajalnju cène kannu fannju giwunniya, kanadi*

- ngoyeno. fa: sort.*
- ajal**₂ [ájàl] *cu.* Awo riwullalan tēgarēna ngasuro casakkidē. *Mangarilan fero ngodanni ajal cakkiwawo. fa: bracelet.*
- ajald** [àjàldú] *kkye2.* Doidoiro awo laa dio. *Musa ajaljēna, kawu dunia wajiro. mt: gándú. fa: presser (se), dépêcher (se).*
- ajama** [ájámá] *cu.* Ngawuři bul fokdē. *Kasuwuro lejija, bērabusko dioro ajama ngalji. fa: sorgho.*
- ajap** [ájàp] *aj.* Awo tēmanēmmi isiya bi rumiya, wullēmidē. *Ajap! Jiri finin Difalan cije Niamero silan leyeno! fa: c'est étonnant.*
- ajaptu** [àjaptú] *kkye2.* Naptu kam awo ajabba curuna bi fanjēnaye dio. *Dagel yangea kirunniya, ajapce kasusuro boyeno. fa: étonner (s').*
- ajaram** [àjārám] *cu.* Na aja dioyedē. *Ajaramnjuro, bune gēnia, lejiwawo. fa: banque, caisse, caisse d'épargne.*
- ajawu** [àjāwù] *cu.* Jau tiyi kam biwu cēdēnayero gēnajagaidē. *Maidilan barwuro ajawu gēnajagane na kare gērajēnadēa fēleyeno. fa: torture.*
- aji**₁ [áji] *cu.* Yakta lokkolledē. *Lokkol burwoyedē aji arakkuro yakkada. fa: classe d'âge.*
- aji**₂ [áji] *cu.* Sala layaye mēsēlēmba captane Makka-a Madina-alan cadidē. *Ajidē, mēsēlēm jawalnjuaro wajipcagēna. fa: hadj.*
- aji**₃ [áji] *cu.* Kēndawu mewun yindin kamcēlēmbeye kēnmewun yindinne. *Curo ajiyen am Makkaro aji dioro lejai. fa: mois hégirien (douzième).*
- aji arakkuye** [áji àràkkúyè] *cuk.* Lokkol burwoyelan kēlas yalla sertifika cadidē. *Aji arakkuyelan jarapta diye fandēkkia, lokkol dawuyero ngaakki. fa: cours moyen 2ème année.*
- aji burwoye** [áji búrwoyè] *cuk.* Lokkol burwoyelan kēlas yalla ta bērinna kēra cadidē. *Yal saa arakkua bi tulurra aji burwoyen kēra cadi. fa: cours d'initiation.*
- aji dewuye** [áji déwúyè] *cuk.* Lokkol burwoyelan yalla kēlas aji yakkuye cadēna kojaidē. *Sawani saa yindi aji dewuyen kidēnniya, tia lokkollan duyera. fa: cours élémentaire 2ème année.*
- aji uwuye** [áji úwùyè] *cuk.* Lokkol burwoyelan yalla kēlas aji dewuye cadēna kojaidē. *Aji uwuyen ruwu*

- ngəwu curo kayeyen cadi. fa: cours moyen 1ère année.*
- aji yakkuye** [áji yàkkúyè] *cuk.* Lokkol burwoyelan tada aji yindiye cadiya kēlas kojidē. *Aji yakkuyen yalla nodu naye kēradu ngēssai. fa: cours élémentaire 1ère année.*
- aji yindiye** [áji yindiyè] *cuk.* Lokkol burwoyelan yalla aji burwoye cadiya kēlas kojaidē. *Tadani kērwu wuskuadē aji yindiyelan kērga. fa: cours préparatoire.*
- ajidu** [àjìdú] *kkye2.* Curo bikkeyen yakku sēretkadaro ingi nja bi koro gēnadudē. *Bikka bune dokkorlan yindiro ajiyeno. fa: gagner.*
- ajuktuwu** [àjúktúwú] *kkye2.* Yakkēme awo laa dudu. *Wande kambo kēri ajukkagēmmi, timi kēriye diwi. fa: pousser, inciter à.*
- akki** [ákki] *cu.* Wuři saa filan kwanga ti-a kamunju-a yallanju-aye gomnatiro fijiyidē. *Wuri akkiyelan gomnati lardu garji. mt: kāró. fa: taxe, impôt.*
- akko** [ákkò] *fəl.* Awo karēne fēledama. *Akko mushe isi, kēlānga cerēna. bg: ngò. fa: voici.*
- aku** [àkú] *cu.* Ngudo risiwunju jiri ngəwua, farji, ci dungokkadaa, mana kambe cingangayidē. *Aku jauru kolji kēmboro cēragēna. fa: perroquet.*
- Ala** [Álā] *cuf.* Cidi-a same-a alaktuma. *Ala tima kambo ro ci ye, ngoji ye. mt: Kēmāndé. bg: Állā. fa: Dieu, Allah.*
- alade** [áládè] *cu.* Lēman fadoye, ci jumumua, si korikoria kowodo kaniye gaia, mēsēlēmba haram. *Alade awi yaye juwui, danju jauru kaisua. fa: porc.*
- alade neworam** [áládè nēwòrà] *cuk.* Na alade caneyidē. *Na alade neworamlan kidaji duwon, dunia lēmgēno. fa: porcherie.*
- alai** [álāi] *cu.* Batta tududēna ngawo lēmannero ferjagane duwon kare lapcagaidē. *Alainju dinjēna nangaro, koronjuro laptu kurwowu cēdiwawo. fa: couverture.*
- alaji** [áláji] *cu.* Kwa aji2 cēdēnadē. *Malēm sala sadidē alaji. fa: hadji.*
- alajidu** [àlàjìdú] *kkye2.* Alajiro waldu. *Nema ngəwu cuwande kēmāne alajiyeno. fa: hadji (devenir).*
- alakølewa** [álàkəlèwà] *aj.* Sa firduyen kalma wundu yaye kamanjuro

wuljiyidē. *Am fannjayero alakēlewa cāne motaro ngaye leyeno.* fa: au revoir.

alakelewadu [àlakèlèwàdú] kkye2.

Alakēlewa dio. *Amina kēmaskiyanju sammaa alakēlewaje fannjuro ngaye boyeno.* fa: dire au revoir.

alakoro [àlakòró] cu. Na Alayen kēnnasar mada. *Wuri fado tandoye cuwando, alakoro jauro cadi.* bg: àlàngùró. fa: prière.

alaktu [àlàktú] kkye2. Alaye dio. *Malaiyaa Ala alakco.* fa: créer.

alaktuma [àlàktúmà] cu. Alakcidē. *Ala gēnia, alaktuma gade bawo.* fa: créateur.

alalam [àlálám] cu. Awo mukkon rojane tilan ruwu kēla kakkadu bi alloyen cadidē. *Malēmba alalam kangaleyelan allonja ruwujai.* fa: écritoire.

alam [àlám] cu. Batta kēlanjun jane larduyeadē. *Alam Nijerre jane yakkua: bul-a kimeri-a kēri-a, dawu bulledēn foto kēngallea.* fa: drapeau.

alama₁ [àlámà] cu. Kēmbō shingawa gai duwon ti kime, na tuloalan ngēlaro cakkidē. *Burodi rungo alamayen cadi.* bg: àlkámà. fa: blé.

alama₂ [àlámà] cu. Awo yindi bi ngēwu camunno wuldidē. *Kawuwa yindi ngēwuso alamanja tilo.* fa: ressemblance, sorte, forme.

alama njoma [àlámà njòmà] cuk. Kalma curo alama cidē. *Fēr adē bul. "Bul" tima alama njoma wo.* fa: adjectif.

alamda₁ [àlàmdà] cu. Alamdu diodē. *Ku suwa lēp kida alamdaye kidiye.* fa: pliage.

alamda₂ [àlàmdà] cu. Kēra yalla alamduyedē. *Ku alamda kēla daraja amwuraro njoyen kidiye.* fa: éducation civique et morale.

alamdu₁ [àlàmdú] kkye2. Awo laaye cinju yindi fallo bi ngēwuro kēkēldu. *Kalwunēm tullēmiya, cinnēme alammēme gēnanēmi.* mt: kàwàktú. mg: fēfēdú. fa: plier.

alamdu₂ [àlàmdú] kkye2. Tada gana kawu wuraje ceriro, jawal ngēlaro njakko. *Gananjun alamdēna nangaro, hangalsango tilan bawo.* fa: éduquer.

alanguro [àlàngùró] cu. rui: àlakòró.

alasan [àlāsán] cu. Kasuwa ciye kam-a lēman-a cēdaiya, lallaři ngēwuro fijidē. *Kēmāne kēryenden alasan jauro*

lēmanna basarjēna. mt: fisá. fa: maladie.

alau [álâu] cu. Awo duwon dunia adēlan Kēmandeye alakcēnadē. *Ingi so, kēska so, samma alau Alaye.* mt: àlittà. bg: álwù. fa: créature.

albarra [àlbàrrà] aj. Awo tamannju najēgēnni ladoma wuljidē, bi tamannju cēkkowona njuwoma wuljidē. *Dilalmaro: "Kaninēm jēkka yindi," yeranniya, "Albarra" yeno.* fa: dis mieux.

albayi [àlbàyi] cu. Awo karawilan tēdēna kandinna dauro lassagaidē. *Kandinna curo albayinjayero kunguna casakki.* fa: pochette touareg.

alewa [àléwà] cu. Suwur ingi bawoaro dejanadē. *Kawu kakamjane caladiro, aleworo laa rungo bul, laa ingi lemēnne fijagai.* fa: caramel.

alewama [àléwàmà] cu. Kam alewa cēdi bi cēladidē. *Wuri tewurre cēdannidēro, alewamaro walyeno.* fa: caramel (vendeur ou fabricant de).

algaida [àlgáidà] cu. Kēska laada kēla bongongolla kori cilan fujaidē. *Algaidadē ganga kuraama kēji wo.* fa: hautbois (traditionnel).

algaidama [àlgáidámà] cu. Kam algaida fujidē. *Mayawanjuro, lamar fin yaye algaidama adēa dojai.* fa: hautboïste.

algas [àlgàs] alnj. Fēr kurnum bi bul gēna cēlēmjēgēnadē. *Fēr bēlamandeyedē algas.* fa: isabelle.

alhamdu [àlhámdù] cu. rui: àlhámdùliláhi.

alhamdulilahi [àlhámdùliláhi] aj. Alaa wusedudē. *Kēnanju kiluwunniya, alhamdulilahi cēne leyeno.* bg: àlhámdù. fa: Dieu merci.

alifa [àlífà] cu. Nawī Mamadu bawojēna ngawolan, am karēnnjuyē kēndonjudēa cadēnadē. *Alifa dewu anima nodana wo: Abdulkadēr, Umar, Ari, Usman.* fa: calife.

alitta [àlittà] cu. Awo duwon dunia adēlan Kēmandeye alakcēnadē. *Ingi so, kēska so, samma alitta Alaye.* mt: álâu. fa: créature.

alkali [àlkáli] cu. Kam shara luwuranne wuljēgēnadē gairo cēdidē. *Mairo shara laa tiyeriya, alkalia bowoji.* mt: lēgáři; shàràrà. fa: juge.

alkama [àlkámà] cu. rui: àlámà₁.

Alla [Állà] cuf. rui: Álà.

allo₁ [àlló] cu. Kēska so, su so tēgarēna kēlanjun ruwu tēdidē. *Fuwura napkada*

- fuwu maləmnjuyen allo kəraji.* fa: ardoise.
- allo**₂ [àlló] *cu.* Kadəm dede cək dewua, dadu səgəri yindi taruiye tiloadə. *Curo kayenjuyen allo kurjəna.* fa: rectangle.
- allo kura** [àlló kúrà] *cuk.* Allo kəlasse tilan maləm ruwuje yallaro cəkkəraidə. *Allo kura yindi kəlasnden: fal katakoye, fal garuro bakkaada.* fa: tableau.
- allo ngawanaye** [àlló ngáwánàyè] *cuk.* Silla kura fetetel ngawanalan dəganadə. *Fərlan cure allo ngawananjuye jau fangeno.* fa: omoplate.
- allo sawo** [àlló sàwò] *kkyek.* Allo gadegade ruwuwada njadəne rangəme kəradudə. *Hangal kəjja nangaro, duwama allo cəsayi.* fa: mémoriser le Coran.
- alloallo** [àllòàlló] *alnj.* Naptu alloye. *Buji bərin yiwukkənadə alloallo.* fa: rectangulaire.
- Almasiwu**₁ [Àlmásiwù] *cuf.* Kaala Nawi Isaye, maananju mai jama Alaye. *Kərwu fiakku gaia Almasiwu kawuri Alaye ambo wulduwu ngəskeno.* fa: Messie (Jésus Christ).
- almasiwu**₂ [àlmásiwù] *cu.* Kam adin Nawi Isaye cədidə. *Asem almasiwuye kawu fidewu.* fa: chrétien.
- almeti** [àlméti] *cu.* Kaləm kəladəro awo laa rittəgənaa, kərastiya, kannu cambidə. *Mawu nguson kannu fuduro almeti fado yindi cuwi.* mt: àsháná. fa: allumette.
- almuwar** [àlmùwâr] *cu.* Katako bi su təgarəna curonjun kare gənajaidə. *Lokkolndelan kəlas fi yayen almuwar yindi yindi mbeji.* fa: armoire.
- alwasi** [àlwási] *cu.* Wuři kidamaro kəndawulan bi sa salan cadidə. *Alwasinju cuwandiya, kəmbo fannjuye cuwi.* mt: biyà. fa: salaire.
- alwita** [àlwítà] *cu.* Batta ci tududənaa kamuwaso kəlaro casakkeridə. *Wande kandurinju kadawu ngojənniro, fero adə sawi yaye kəlan alwita.* mt: mósóró; kállàwí. fa: foulard.
- alwori** [àlwòrí] *cu.* Kam Alaye galajəna, kattuwu kamjiwawo, awo diwi cədiwawo, na awo diwialan ti bawodə. *Maləmba bəlaye kauri alworiyero ngəlaro kissagai.* fa: saint.
- alwu** [álwù] *cu. rui:* áláu.
- alwusər** [álwúsər] *cu.* Kambo mana bi awo kəji təmanəmmi kudəmiya, wulləmidə. *"Alwusər" cəne "Goro" yenniya, "Mai niro Makka biyanjəgəna."* fa: bonne nouvelle.
- alwusərram** [álwúsərrám] *cu.* Wuři bi awo gade alwusər nangaro kambo cadidə. *Alwusərrambo goro bul yakku sedo.* fa: cadeau.
- alwusu** [álwúsù] *cu.* Kasuwa karawiye ngəwusoro nganji bi ngawoyen karawi gana ganaro cəsangidə. *Kajəmu kam alwusu cədanaye yakkəmiya, nia njədai.* fa: dartre.
- am** [ám] *cu.* Kam ngəwudə. *Kam fal, am yakku.* fa: gens.
- amalenke** [ámálénké] *cu.* Kare ngodaram si motaye yindia, dalo so, koro so gərjaidə. *Daloma amalenkenjulan nema kulonjuye citteri.* mt: shàrèt. fa: charrette.
- amalenkema** [ámálénkémà] *cu.* Kam amalenke jujidə. *Bəlawuron kadinniya, amalenkema karenju sammaa fadoro kittero* fa: charretier.
- aman** [ámàn] *cu.* Ardiya njodə. *Aman juwuiwawo nangaro, tiro wuřini gənaduro yikko.* fa: confiance.
- amando** [ámàndó] *cu.* Am nayi-a tayi-a raktundo tiloa, bi leduwuram tiloa. *Lenowo amando-a bal bangowo.* fa: semblables.
- amanma** [ámàn má] *cu.* Kam tiro aman cadidə. *Amanmani bəlawuro cədanayen kəji fakkəni.* fa: confident.
- amar** [ámâr] *cu. rui:* àmári.
- amardu** [ámàrdú] *kkye2.* Amari njo. *Bawanju amarje duwon lardu gadero kəraro leyeno.* fa: autoriser, permettre.
- amari** [ámári] *cu.* Jawal awo laa dioye fandodə. *Bawanju bawojənadə Musa bəlanjaro leduro leje mushenjuyen amari kiworo* bg: àmâr. fa: permission, autorisation.
- amba**₁ [ám bà] *cu.* Kəmbo kambo bi ləmanno njodə. *Curo amba wasəriyayen alamaro ngəwu wo bawo.* fa: alimentation.
- amba**₂ [ám bà] *cu.* Kuljo nangaro, ləman na tilon tunəme ngəwuro kəmbo njodə. *Amba nojəna nangaro, rawanju tiro ngəlaronju cukkude tuyeno.* fa: embouche.
- ambadu**₁ [ám bə dú] *kkye2.* Amba1 njo. *Tadanju ambaje kalkallo kurayeno.* fa: alimenter.
- ambadu**₂ [ám bə dú] *kkye2.* Amba2 njo. *Fenju ambaje wuři ngəwuro kilado.* fa:

engraisser.

ambètti [àmbèttí] *cu.* Awo ngelai so, řisiwu sonin tədəna kasam njayedə. *Ambètti tamussen kasam cai.* *fa:* éventail.

ambèttu [àmbèttú] *kkye2.* Kəranəme kəlan ta. *Hangalkəjinjuro kəra duwama ambècci.* *fa:* mémoriser.

ambèttuwu [àmbèttúwú] *kkye2.* Kambo bərsəm njo. *Kam ganaye kuraa ambèttuwudə jauro ngəla.* *mt:* bərsəmdú; *dárjà* njo. *fa:* respecter.

Amerika [Ámèrikà] *cuf.* Lardu anəm Kanadayen kərye fiwuro yakkadadə. *Lardu nasarayen na Amerikaro kam cələm ngəwua wo bawo.* *fa:* États-Unis.

amida [àmídá] *cu.* Kəlayakku ngodu bərinna saa findi najəgənnidə. *Amida suwa ləpnin kida fadoye cədi.* *fa:* femme.

amma [àmmá] *kəl.* Kəlduwuma mana kəla fal yindiye bi kalma yindiye. *Gəmajə adəa raakkəna, amma wurini bawo.* *fa:* mais.

ampul [àmpúl] *cu.* Ngəwul kannu latərikke bi toshilaye. *Korkor fannjuyero ampul jiri jiri cakkəna.* *mt:* kàrî₇. *fa:* ampoule.

amusuram [àmùsùrà] *cu.* *fa:* gargoulette.

amwura₁ [àmwùrá] *cu.* Kambe ya-a bawo-adə. *Was wajiya leje amwuranju lewaji.* *bg:* àmwùràwá. *fa:* parents.

amwura₂ [àmwùrá] *cu.* Am tandiro curo bəlayen bi nalan kiariyaro bawodə. *Lamar ngəlajoro amwura capcane fuwuro casakko.* *bg:* àmwùràwá. *fa:* aînés, anciens.

amwurawa [àmwùràwá] *cu.* *ruí:* àmwùrá.

ana [àná] *cu.* Awo kam rakce cədidə. *Kurwowu nangaro, ananiye kare ania rakce ngojənni.* *fa:* capacité.

anagamba [ànàgàmbà] *cu.* Fələda ngəwusoro səni feye kwanjaso karawi casakki ye kəlanja japcai yedə. *Anagamba kawa jajiyo bikke yeji.* *mt:* bóróró. *fa:* peul; peulh.

andələs [àndələs] *cu.* Batta gədədək kəlanjuro sərdü gənajagaidə. *Andələsnju cana nangaro, fərnjun tuno gənayeno.* *fa:* tapis.

andi [àndí] *w.* Wakkil am ngəwuyə burwoyedə. *Andi samma jurwuro leniye duwon, Musa dayeno.* *fa:* nous.

anəm [ànəm] *cu.* Fəkka gədiro yimiya, kanji mukkonəm kəmborambedə. *Lardu Najeriyaye anəm Nijerren kərga.* *fa:* sud.

anəmadinnam [ànəmàdìnnàm] *cu.* Katte anəm-a adinnam-ayedə. *Lokkolnde anəmadinnam bəlayen kokkera.* *mt:* ànəmgədí. *fa:* sud-est.

anəmdaji [ànəmdàjí] *cu.* Anəm kuruwu. *Ngada anəmdaji Difayen koyeno.* *fa:* extrême sud.

anəmdü [ànəmdú] *kkye2.* Kəla anəmninnaro ledü. *Maara ciyenniya, ruiye ngai anəmgəno.* *fa:* aller vers le sud.

anəmfəde [ànəmfədé] *cu.* Katte anəm-a fəde-adə. *Kidaramnja anəmfəde kasuwuyen kərga.* *fa:* sud-ouest.

anəmgədi [ànəmgədí] *cu.* Katte anəm-a adinnam-ayedə. *Lokkolnde anəmgədi bəlayen kokkera.* *mt:* ànəmàdìnnàm. *fa:* sud-est.

anəmyala [ànəmyàlá] *cu.* Anəmlan cije yaloro lejidə. *Kolta bəlandea anəmyalanno reyeno.* *fa:* nord-sud.

angərdu [àngərdú] *kkye2.* Jire wuldu wadu. *Alkali kidoson, angərje napkeno.* *fa:* nier.

angəsa₁ [àngəsà] *cu.* Damanambudə. *Angəsa laa ku kasuwuro ledü damsüwo.* *fa:* empêchement.

angəsa₂ [àngəsà] *cu.* Kajəmye nanju laa leyada. *Kanam kalwuni juwe angəsaaro waljəna.* *fa:* défaut.

angəstu₁ [àngəstú] *kkye2.* Awo laa dio ragəmma duwon wadu. *Bəlawuro dio cəragəna duwon angəskeno.* *fa:* renoncer.

angəstu₂ [àngəstú] *kkye2.* Fədinəmba duwon baworo waldu. *Kantima adə kure motalan sawurji duwon, angəsse korolan cədiro walyeno.* *fa:* faillite (faire).

angur [àngùr] *cu.* Bare tada ləmanne cəmbənniro, batta bəria təgam yanjuyə gerodə. *Yanju angurra nangaro, kənnə adə kənarə ciri.* *fa:* muselière.

angurdu [àngùrdú] *kkye2.* Angur njakko. *Reda kaniya bərinjuyə angurje kajiri kiam ngəwu kiwando.* *fa:* muselière (placer).

ani [áni] *fəl.* Fələdama awo ngəwu kəranne. *Tandi ani nga kambəriwu bəlandeye.* *fa:* ceux-ci; celles-ci.

ansi [ànsi] *alnj.* Kam mana fanjiwawo. *Ansi nangaro, curo kəlassen wunduma gərenjun napciwawo.* *fa:* recalculant.

ansidu [ànsidú] *kkye2.* Ansiro waldu. *Sawawa diwi cuwandəna nangaro, ti*

- ye ansijëna*. *fa*: récalcitrant (devenir).
- Anu Araren** [Ánú Árárën] *cuf*. Bërní karën Agadasselan naptu arondisemaye cëdidë. *Anu Ararenlan curo cidiyen karwi kibbu laa cattuluwi*. *fa*: Anu Araren.
- ap** [áp] *aj*. Kalma awo ajabba bi awo tangëmiya wullëmidë. *Ap! Tassunëm kërma duwon këlaniro kadio*. *fa*: quoi.
- aradu** [àràdú] *kkye2*. Buni cëdana ra cëdanniro, game mui bi kəri ro. *Was wajiya kayenma leje muinju araji*. *fa*: vérifier.
- arakku** [àràkkú] *l*. Curo komben uwuro tilo yirgamiyadë. *Lokkol burwoyen saa arakkuro kërjai*. *fa*: six.
- arasan** [àràsán] *cu*. Njeroram nangëriyelan ingi gana gana cuduridë. *Arasanlan argëm ngamji*. *fa*: crachin.
- arasu** [àràsù] *cu*. Këngal bojiya, kime fitto waljidë. *Dëla bulduro arasu fëlejiye: "Lene kannu sakkude dande warniyo!"* *fa*: soleil.
- arawan** [àráwàn] *alnj*. Kam nia diwia. *Ti arawan nangaro, sawa ngëla cëdanni*. *fa*: méchant.
- arawu** [àráwù] *cu*. Cëlëm-a tada-a tandilan ruwu cadidë. *Arawu kura ye mbeji, gana ye mbeji*. *fa*: lettre.
- arawu gana** [àráwù gáná] *cuk*. Arawu tängëfiro ruwudënadë. *Lokkol burwoyelan këlas aji burwoyelan arawu gana jur yalla ruwujai*. *fa*: minuscule (lettre).
- arawu kura** [àráwù kúrà] *cuk*. Arawu kuraro ruwudënadë. *Cu fëlaiye fi yayea arawu kuralan ruwudu ngëssai*. *fa*: majuscule (lettre).
- arawuyindia** [àràwùyindiá] *cu*. Bowodu fal cëlëm yindin ruwujaidë. *Ruwu kanoriyen sh-a ny-a arawuyindia*. *fa*: digraphe.
- arbitër** [àrbítër] *cu*. Këla bikkeye wudama. *Balo bakcaiya, arbitër yakku*. *fa*: arbitre.
- ardep** [àrdëp] *cu*. Kënja tamsuwu-a suwur-alan dedidë. *Ardep kèjijoro, am lawasar so, kajëwur so casakki*. *fa*: jus de tamarin.
- ardepma** [àrdëpmá] *cu*. Kam ardep cëladidë. *Bejiya, ardepma jauru luwa cëdi*. *fa*: jus de tamarin (vendeur de).
- ardidu** [àrdidú] *kkye2*. Ardiya njo. *Wua ardisënni nangaro, kasu damseyeno*. *mt*: kàsàttú; àmàrdú. *fa*: accepter.
- ardiya** [àrdiyà] *cu*. Kasattu. *Mushe ardiya sina nangaro, cuwuram këlasse nanilan*. *mt*: kàmbërsë. *fa*: confiance.
- areya** [àrèyá] *cu*. Jire wadudë. *Kaanju cëne, areya cëde allo këmashinjuyë kimowo*. *fa*: mauvaise foi.
- areyama** [àrèyámá] *cu*. Areya diomadë. *Areyama nangaro, wunduma gëre kaanjuyen karenju gënajiwawo*. *fa*: malhonnête.
- argëm** [àrgêm] *cu*. Këmbo ngawuri gai sim sananaa. *Ya Bindu bëlëm argëmbe karjëna*. *fa*: mil.
- argëmna** [àrgëmmá] *cu*. Kam argëm cëladidë. *Jakka tuluworo leje argëmmayen tiya wusku ngalyeno*. *fa*: mil (vendeur de).
- Arlit** [Àrlít] *cuf*. Bërní naptu bëla kura arondisemaye cëdi yala gëna fëdejëna Agadassëdë. *Arlitlan curo cidiyen tulo laa tamanna cattuluwi*. *fa*: Arlit.
- armalan** [àrmàlàn] *cu*. Këndawu mewun yindin kamcëlëmbeye kënlagarre. *Tadani karudë armalanne kawu dewua katambo*. *fa*: mois hégirien (neuvième).
- arom** [àrôm] *cu*. Awo kaluso kèjijaro casakkidë. *Bëri ladoma adë kalunjuro arom cakki nangaro, wundu yaye cuwi*. *fa*: arôme.
- arondisema** [àròndisëmâ] *cu*. Kërye këmanda cunodidë. *Curo defartema Diwayelan arondisema yakku: Maine, Diwa, Ngeeme*. *fa*: arrondissement.
- arsa** [àrsá] *cu*. Diwino-a kolji-a këljane gëwurjaidë. *Bëlawuroro ciyënniya, arsa kansiro ngoyeno*. *fa*: dattes (pilées).
- arsasu** [àrsàsù] *cu*. Ngëwuso su tëgarëna curo bunduwuyero casakke gëpcaidë. *Bunduwu laa arsasu arakku ngoji, laa arsasu yindi ngoji*. *fa*: cartouche.
- arsiyi₁** [àrsiyí] *cu*. Kënda kambedë. *Arsiyinju koro fal-a kani yakku-a*. *fa*: richesse, fortune.
- arsiyi₂** [àrsiyí] *cu*. Ser fandodë. *Arsiyi cakke kam tiro dunoa kambërin yapkeyeno*. *mt*: núwà₂; sâ₇. *fa*: chance, veine.
- arsiyi curo cidiye** [àrsiyí curo cidiyè] *cuk*. Awo alama dinarso gai curo cidiyen dasaanadë. *Nijer arsiyi curo cidiye ngëwu cëdana: dinar, su cëlëm ...* *fa*: gisement.
- arsiyima** [àrsiyimá] *cu*. Kam arsiyiadë. *Fado kura shawa adë arsiyima bëländeyeye*. *fa*: riche, fortuné.
- arwadëla** [àrwádélá] *cu*. Lëman koro bi-a fër karwudi-a këldane tuwandënadë.

- Arwadəla cambiwawo.* fa: mulet.
- arawu** [àriawù] *cu.* Batta sosor kuruwu kəlaro kwangawa kəlejagaidə. *Mai galajaiya, arawu kəlejagai.* fa: turban, couronne.
- arin** [àrîn] *cu.* Ingi tilan kajəmuso daljaidə. *Ngəlainju arin jiri jirin dalje duwon fəlai tando badiyeno.* fa: teinture.
- arinma** [àrînmà] *cu.* Kam kida arinne saniaro cədanadə. *Arinma lakkandeye jauro daungasiwo nojəna.* fa: teinturier.
- arinmadi** [àrînmàdi] *cu.* Na arinma sanianju cədidə. *Arinmadiro battanju bul cade kimero dalyera.* fa: teinturier.
- aritta** [àrîtta] *cu.* Batta təngəri mukkolan taye tilan wufiso cakkeridə. *Kəmurjo adə goronju arittanin cikkerəna.* fa: pochette.
- asala** [àsàlà] *cu.* Curo asemben sala rakka mewu bune fi yaye tədidə. *Asalaro isəmiya, curo cəmbəfənnima ngəla wo.* fa: prière (surérogatoire).
- asambəle** [àsəmbələ] *cu.* Kəwu wakkilla jama larduye kəreyadadə. *Sa sanin asambəle capte wowom ngoji.* mt: məjilîs. fa: assemblée nationale.
- asar**₁ [àsār] *cu.* Awo laa njuwatkodə. *Kannu ngimnju juwe asar kuraro cakkəna.* fa: perte.
- asar**₂ [àsār] *cu.* Sa ngawo duworre kawu mauriwu cədidə. *Sala asarre ku sa dewunin satkera.* bg: lāsār. fa: après-midi.
- asar**₃ [àsār] *cu.* Sala asarlan tədidə. *Ku sa dewunin asar saridi.* fa: prière (troisième).
- asardu** [àsàrdú] *kkye2.* Asar2 waldu. *Dunia asaryenniya, jərwunju njatto badiyeno.* bg: lāsàrdú. fa: après-midi (devenir).
- asawak** [àsawək] *cu.* Kam tasawak təlamnjudə. *Asawak adə təlamnju ye fanji, kandinkandin ye fanji.* fa: asawak.
- asbərin** [àsəbərîn] *cu.* Karwun sərənnedə. *Kəlanju cərəndi nangaro, asbərin cane nəmgeno.* fa: aspirine.
- ase** [àsé] *aj.* Kalma mana ajabbanin wuldidə. *Ase, nima banna adəa dim?* fa: ah oui.
- asem** [àsəm] *cu.* Kənja-a kəmbə-a adin nangaro wada. *Curo saayen məsələmba kəndawu fallo asem jəmjai.* fa: jeûne, carême.
- asem kaldu** [àsəm kàldú] *cuk.* Curo asemben kəngal curiya, kəmbə dio. *Ingi kannua-a diwino yakku-an kullum asem kalji.* fa: rompre le jeûne.
- asem ngodu** [àsəm ngódú] *cuk.* Asem dio. *Kəristawa asem ngojaiya, kawu fidewu cadi.* fa: jeûner.
- asemma** [àsəmmá] *cu.* Kam asem cədidə. *Asemmaro diwino ci fərəmdaye yimiya, ser kura dimma.* fa: jeûneur.
- asəmadu** [àsəmədú] *kkye2.* Fasallaro dio. *Kala kidənniya, argəmnju asəmajə gənayeno.* fa: organiser.
- asəmu** [àsəmə] *cu.* Kasuwa nganjiye kambo sindu kəji dapciyidə. *Am asəmuə laa bərbər wajana, laa ye nasam wajana.* fa: asthme.
- asər**₁ [àsər] *cu.* Awo kolləme am ngəwu nojaiwawo. *Ku awo diwi dikkəna, asərni jange.* bg: àsír. fa: secret.
- asər**₂ [àsər] *cu.* Tiynəm gardaro karwun kamcələm njadə. *Sunuri dalo jau asər lan roje dayeno.* bg: àsír. fa: pouvoir surnaturel.
- asərma** [àsərmá] *cu.* Kam mərsanəmma tiro rangəme asərnam wulgəmidə. *Asərmanju bəlawurojənaman, naptunjuyə kəji fanjiwaworo walyeno.* fa: confident.
- asír** [àsír] *cu. rui: àsér.*
- askər** [àskər] *cu.* Kam kəriwu cədidə. *Jeneral Baredə askər kura.* mt: sòji. fa: soldat, guerrier.
- askil** [àskil] *cu.* Bikke ferowa kanoriye am caraana congoridə. *Yim larusaa askil gənajaiya, waras waji.* fa: danse.
- assha** [àsshá] *aj.* Kalma awo diwi wakkajiya, wuldidə. *"Assha!" yeno, lawar kuttu fangenniya.* fa: dommage.
- astaafərlayi** [ástàáfərláyì] *aj.* Na Alayen gawurdudə. *Manaji duwon talyenniya, astaafərlayi yeno.* fa: Pardonne moi.
- asu**₁ [àsú] *cu.* Kamba bi awoa nodudə. *Mana bəlwuyə asu jaua.* fa: reconnaissance.
- asu**₂ [àsú] *cu.* Kasuwa argəmsə sim bawoaro cədidə. *Mənde kuloniro asu ngaye awima fandəkkəni.* fa: maladie.
- asudu** [àsúdu] *kkye2.* Kam bi awo nodu. *Kuruwuyen bawanju asuje ngərəmbaro kapkeyeno.* fa: reconnaître.
- asuduram** [àsúduřəm] *cu.* Fuwun noduro sheda nalan diodə. *Fado rawanjuyero isiya, mota dina asuduramnju wo.* fa: marque.
- asusu** [àsúsú] *cu.* Wuři capturam cuwuri təngəriə suye so, katakoye so. *Ya Indi larusa feronjuyə karəngenniya, asusunju falyeno.* fa: caisse, tirelire.

ashana [àsháná] *cu.* Kaləm kəladəro awo laa rittəgənaa, kəraستیa, kannu cambidə. *Mawu nguson kannu fuduro ashana fado yindi cuwi.* *mt:* àlméti. *fa:* allumette.

atəmpa [àtəmpá] *cu.* Batta masammanno kamuwa nangaro baktəne jene yakku yakkuro kamgadadə. *Kajəmu ngəməriyero ferowanjuro atampa jene dewu kikkiwo.* *fa:* tissu (pour femme).

atəmpama [àtəmpámà] *n.* Kam atəmpa cəladidə. *Kare salaye njuworo, yallanju ngoje atəmpamayero leyerə.* *fa:* tissu (vendeur de).

attaura [àttáurá] *cu.* Kitawu uwu curon gala Nawi Musayeso tuwandidə. *Wada mewu Ala Nawi Musaro cinadə curo attaurayen tuwandí.* *fa:* torah.

awaana [àwáànà] *cu.* Am bawa tiloadə. *Fero adə-a tada adə-a awaana, amma nodanni wurayerə.* *fa:* frère, sœur.

awagənan kurangəna [àwágənhân kúràngənhân] *cuk.* Awaanawa yindiye yalladə. *Awagənan kurangəna yakku ani ləmannja kəljane kulo gade kesuwo.* *fa:* cousins.

awalaktu [àwàlàktú] *kkye2.* Tada bi fero na niyaye najəgənadə. *Awalakəna kalnin larusa kido.* *fa:* pubère (devenir).

awalamdu [àwàlámdu] *kkye2.* Kam kiarije bi kəmurjoje har hangalnju fuludidə. *Kaka Amsa awalamje manama cədiwawo.* *mt:* bələktú. *fa:* sénile (devenir).

awaran [àwáran] *cu.* Ngawo fula tuluwummayen kiam gapcidə. *Təgəraro awaran fijiye, dije kusottonjuro kiado.* *fa:* petit-lait.

aware [àwáre] *cu.* Jiri fəladaye. *Aware ngəwu kərye Maineyen nansəni cadi.* *fa:* peulh; peul.

Awari Butarimi [Àwári Bùtárimì] *cuf.* Sillowu yalalan daji jauro buldə. *Bune am fattagaiya, Awari Butarimia majai.*

fa: étoile polaire.

awi [àwí] *ko.* Kalma tilan koro dioye. *Awí manəmi?* *fa:* qu'est-ce que, quoi.

awima [àwímá] *w.* Kalma awo laa bawo wulduma. *Bararo leyenniya, awima cuwandənni walyeno.* *fa:* rien.

awo [àwó] *cu.* Kalma cu nodənniye, bi sa manayen cu tədanniye. *Awo laa madaro kadinniya, bawanju tia duyeno.* *fa:* chose, objet.

awo goroye [àwó góroyə] *cu.* Kam kida njəddənarə bi awo laa njukkudənarə kunguna bi awo gade yimidə. *Maləm ruwu siddənniya, awo goroyero gursu mia kekko.* *mt:* tìminjá. *fa:* pourboire.

awonambu [àwònámú] *cu.* Naptu kam mukko deaye. *Awonambu cakke yallaniri kare lokkole yikkiwukkəni.* *fa:* pauvreté.

awulo [àwúló] *cu.* Kəlanəm njungorodə. *Na kambəriyen fuwu gangamayen daada awulonju cədi.* *mt:* jəjəktà; kilári. *fa:* flatterie.

aya [áyà] *cu.* Sura luwuranne fisoye yaktunju lambaadə. *Njeroram luwurannen sura ngəwuso ayanja gana.* *fa:* verset (du Coran).

ayau [áyàu] *cu.* Awo jauro diwidə. *Ayau kura cəde bəlan duyera.* *fa:* malfaisance.

ayauma [áyàumá] *cu.* Ayau diomadə. *Ayauma ngəwusoye njeroramnja koso.* *fa:* malfaiteur, fautif.

ayawa₁ [áyàwà] *cu.* Kəska kalu kura kuraa tada kuruwu kuruwu dungokkada jauro suwurra cidə. *Ayawa tada ciya, sai calləme řijiya duwon gade ci.* *fa:* bananier.

ayawa₂ [áyàwà] *cu.* Tada ayawayedə. *Kamnasara ngawo bəri juwunayen sa laa ayawaso jəgəri.* *fa:* banane.

ayawama [áyàwàmà] *cu.* Kam ayawa cəladidə. *Ayawama adə yim nguson riwa yer yakkuye cədi.* *fa:* banane (vendeur de).

B - b

ba₁ [bà] *kkye1.* Kurulan rungoro kalaktu. *Ngawurijnju juwane təgəra kido.* *fa:* pulvériser, broyer.

ba₂ [bà] *kkye1.* Kəskaro bi awo laaro tattu. *Yalla diwinoro jawane tada kewərdo.* *fa:* monter, grimper.

ba₃ [bâ] *kəl. rui:* bəwò.

ba kəsai [bă kəsâi] *cuk.* Bawa kwayedə bi bawa kamuyedə. *Ngawo larusanjuyen Fanta ba kəsainjua lewaro leyeno.* *fa:* beau-père.

ba kura [bă kùrà] *cu.* Yeiya bawaye. *Fanna banju kurayen wurayeno.* *fa:* oncle.

ba ngimba [bă ngîmbà] *cuk.* Kam

- kuranəmbo ngonəmmadə. *Banju ngimba jar ce kanti kayeno*. fa: patron.
- baa** [báà] cu. Ngəłaji ngəwu na tilon capkadə. *Ngawo kalayen baa kura kura yindi masarmiye curo kulonjuyen*. bg: bawà. fa: tas (d'épis de mil).
- babər** [bábər] cu. Su təgarəna ngəwusoro si yindia, injilan kidaje leji kam yindi ngojidə. *Jauro doi nangaro, babər jandarmaye sadəman mota biwu cəđənaa kaduje cəđai*. bg: bawər. fa: moto.
- bacca** [baccā] cu. Dəlam kəskayero je tuwaada naptu kattuye cədi bundi tayədə. *Bacca tarwuna cəđane ceje njarejiyi*. fa: piège (branche).
- bada**₁ [bàdà] cu. Ngudo řisiwu bawoa, sheria, kəska silan cəđane njarejiyidə. *Bada kurisolan ambadi*. bg: bàdàdà. fa: chauve-souris.
- bada**₂ [bàdà] cu. Kəwu am kəla fərren. *Fərra bada adəye ngəwuso bidu*. fa: cavaliers.
- bada shalo** [bàdà shàlò] cuk. Bada duwon, amma jauro kura. *Bada shalo tadanju curo fefedoyen gəraji*. fa: roussette, rougette.
- badabadama** [bàdàbàdàmà] cu. Kuři təngəři fefedo kura kura janejanea. *Badabadama ngəwuso shawa*. bg: màlà bàdàbàdàmà. fa: papillon.
- badada** [bàdàdà] cu. rui: bàdà.
- badari**₁ [bàdàrì] cu. Battaso kəleyada kəlaro gənajagaiya, kare tiro napciyidə. *Kəmonju kiambe bare curənniro, kullum badarinju ngəlaiye kəlanna*. fa: chiffon.
- badari**₂ [bàdàrì] cu. Alama kamatkada badari gairo kəlejane kayejanadə. *Bəlawuroro ciyenniya, badari kansiro ngoyeno*. fa: gâteau.
- badayina** [bàdàyìnà] cu. Kasuwa cakke karwu kori kori dəđəkcidə. *Badayina kambo cijiyiya, sindu kəji tikkeri*. fa: palpitation.
- bade** [bàdè] cu. Kam ngəwuso cələm ye, gurjam ye, yalaadinnam Najeriyayen curo mangasoyen dəganadə. *Badesoye sanianja buni ta-a shingawa kokta-a*. fa: badé (ethnie).
- badəra** [bàdərà] cu. Ingi jauro sananaro cuduridə. *Badəra tiro kida dapciyiwawo*. mt: nyámnyám. fa: gouttelette.
- badidu** [bàdìdú] kkye2. Burwon dio. *Soro tandəmiya, bəlaalan badinəmi*. mt: ngéstú; sàdú₃. fa: commencer.
- badiduma** [bàdìdúmà] cu. Kam badijidə. *Bune fi yaye fero adə tima aiya badiduma wo*. fa: initiateur.
- badiduram** [bàdìdúràm] cu. Ciduram. *Sammana adə badiduram kəjia*. mt: ngéstúràm. fa: début, commencement.
- bafəna**₁ [bàfənà] alnj. Kuraje na ngəroye cəđənadə. *Gonda bafənadə jauro buwucci*. bg: bafúnà. fa: mûr.
- bafəna**₂ [bàfənà] alnj. Dede na kəmboye najəgənadə. *Shingawa deje bafəna, kalunju kəla kannuyen*. bg: bafúnà. fa: cuit (aliment).
- bafəna**₃ [bàfənà] alnj. Kam kəlanju garje karwun yiddəmiya, de, koro na wundu yayero tikkerənaro lejidə. *Kandira adə bafəna nangaro, dawu karaayen runju tok*. bg: bafúnà. fa: invulnérable.
- bafo**₁ [bàfò] kkye1. Na kəmboye naduwu. *Ngaji bafənnidə curojau ci*. fa: mûrir.
- bafo**₂ [bàfò] kkye1. Kəla garduro karwun kamcələm nja. *Sawani bafəna nangaro, jena tia juwuiwawo*. fa: puissant (devenir).
- bafuna** [bàfúnà] alnj. rui: bafənà.
- bagajau** [bàgàjáú] cu. Kam kidanju mandamaro ganga kudodə. *Jaman kuyen kəryenden bagajau ngəwu gəni*. fa: salinier.
- baibaidu** [bàibàidú] kkye2. Sa wuldənadən kənsio nambudə. *Musa lesaro baibaije kənaa wayeno*. fa: retard (faire du).
- bajebaje** [bàjèbàjé] cu. Garasan ngəwu jiri jiri dallada ci ka təngəriyero tuwada kongwawa tilan bikke farjaidə. *Yim ngəməria bajebajenja mukkonna maidilan bikke algaidaye farjai*. fa: corde.
- bajebajedu** [bàjèbàjédú] kkye2. Na nalan jiri fi yayero koldu. *Aři kareyanju lokkole curo fadoyen bajebajəna bawanju jəkkadi*. fa: désorganiser.
- bak** [bàk] cu. Ngawo jaraptayen kakkadu ilmu liseye tammaro tabbacciyidə. *Baknju kiwandənniya, Najeriyaro leje jamiyaro kərgawo*. fa: baccalauréat.
- bakama** [bàkàmà] cu. Kam goro kamje cəladidə. *Bakama laa laa dadajane goronja caladi*. fa: kola (vendeur de).
- bakkal** [bàkkál] cu. Si dunolan wandu. *Moduro bakkal cadde duwon kajayera*. fa: écarter (fait d').
- bakkaldu** [bàkkàldú] kkye2. Bakkal dio. *Wajənama sinju bakkaljane kajayera*.

- fa: écarter (avec force).*
- bakta** [bàktà] *cu.* Injilan kitawu so, jerida so ngəwuro tuluwodə. *Kitawu ruwujənədə jauro təraana nangaro, bakta gadegade yakku cado.* *fa:* impression.
- baktama** [bàktàmà] *cu.* Kam bakta kitawusoye sanianjudə. *Nyari Ariyedəa baktama kitawu dəwu yakkuro bakkeno.* *fa:* imprimeur.
- baktama**₂ [bàktàmà] *cu.* Kam kitawuro fasal cidə. *Kitawu kanorilan ruwuwada ngəwusoye Bakoma baktamanju wo.* *fa:* maquettiste.
- baktu**₁ [bàktú] *kkye2.* Mukkolan bi awo gadelan jau isafanduwu. *Lokkollan yalla baktu dapcana.* *fa:* frapper.
- baktu**₂ [bàktú] *kkye2.* Silan balo dunoaro juwadu. *Maradona balo bakciya, kuruwuro leji.* *fa:* shooter, botter.
- baktu**₃ [bàktú] *kkye2.* Ngəwuro kitawuso tuluwo. *Jerida adəa dəwu yindiro bakkerə.* *fa:* imprimer.
- baktuwu** [bàktúwú] *kkye2.* Awo laa bangəme cuwuri cəde ngawo. *Gəmajə lastuwuro kusa garuro bakkeyeno.* *fa:* enfoncer.
- bal bal** [bàl bàl] *cu.* Jiri jiri kəla kajəmusoyedə. *Kowonayə kajəmunja ngəwuso bal balla* *fa:* multicolore, tache.
- bala** [bàlá] *cu.* Ganga təngəri ci falla təlwuro casakke mukko dea bakcaidə. *Yim lərusanjua bala bakcaí duwon, fajaryeno.* *fa:* tam-tam.
- balalak** [bàlálák] *cu.* Kadawu simbe. *Kənəmlan cijəna fəkkanju tuljənni, simnju balalakka.* *fa:* orgelet.
- balama** [bàlámà] *cu.* Kam bala jajidə. *Kəmuwunjua balama ganganju jaji ye, cərandi ye.* *fa:* instrumentiste.
- balambalamdu** [bàlambàlámdu] *kkye2.* Na leduye nodu namburo na naro ledu. *Isa lokkollo ledu waje curo bəlayen balambalamji.* *mt:* bəmbərəmdú. *fa:* errer.
- balamdu** [bàlámdu] *kkye2.* Jeni bi karwin sango. *Fanna kalunju balamji.* *fa:* remuer.
- balangadi** [bàlàngàdí] *cu.* Kəska fafaji tada kuruwu kuruwua kam juwuiwawodə. *Kamuwa tada balangadiye jajaiaro aiya cadi.* *fa:* plante (espèce).
- balangar** [bàlángár] *cu.* Dəgəl kam nuna ngojaidə. *Bəla gana gana ngəwuson balangar curo dandallen.* *fa:* brancard.
- balani** [bàlání] *cu.* Kasuni dimiye fuwu kimea ngawo bulla, bi fuwu cələmba ngawo bulla, səmo kura kuraadə. *Kasuni balaniyedə jauro kuraji nangaro, ambe caraana.* *fa:* brebis.
- balanima** [bàlánímà] *cu.* Səni balaniye. *Nangəri karənjiya, balanima kəla yalannaro ləmanna cadi.* *fa:* berger.
- balas** [bàlās] *cu.* Wuri katte njuwoma-a ladoma-aye ngawo isawuyen nodudə. *Ngawo balas cadənayen, koroman tia wuri ngəwuro jagai.* *fa:* bilan, compte.
- balastu** [bàlástú] *kkye2.* Balas dio. *Daudu səram kare kasuwulan kiladənniya, bune ti-a banju ngimba-a balaskera.* *fa:* compte (faire le), bilan (faire le).
- balbaldu** [bàlbàldú] *kkye2.* Gəna ingiro njakko. *Jenenju bərbərradəa balbalyeno.* *fa:* tremper.
- balballa** [bàlbàllà] *cu.* Curo fadoyen bi bəlayen fili dəganadə. *Balballa lokkollə kura nangaro, fəradunju sai jama mewu.* *fa:* cour.
- balde** [bàldé] *cu.* Sa alama ləgarlan tamiya, mewu tilonno yadedə. *Balde fi yaye lokkolwu tusturo caluwi.* *fa:* jour.
- baldedu** [bàldèdú] *kkye2.* Baldero waldu. *Dunia baldejiya, kasuwu bəlandeye damji.* *fa:* jour (devenir).
- baldela** [bàldèlá] *cu.* Awi yaye awo balde tədidə. *Kajiri awo gade cədoro, bare baldela cadi.* *fa:* diurne.
- bale** [bàlê] *cu.* Bikke fasallada kam tilo bi am ngəwu farjaidə. *Festiballan ngəwusoro saa ngawoye kəjanalan bale Dosoyema burwoye wo.* *fa:* ballet.
- balebaleram** [bàlèbàlèram] *cu.* Fero na lərusayə najəgənədə. *Kure saa nguson mai lardundeye balebaleram sammaro kwa cəddi.* *fa:* adolescente.
- balis** [bàlís] *cu.* Kare gənaduram taram falla, jaktuwuramba. *Balisniro kajəmuwani yakkəkke jakkəgəkke ngokke tasharo leyekko.* *fa:* valise.
- balka** [bàlkà] *cu.* Suno karawiye kinjaa si təgəmbo jakciwawodə. *Na ingialan dadanəmiya, balkanəm bannadi.* *fa:* sandale.
- balkama** [bàlkámá] *cu.* Kam balka cələdidə bi cədidə. *Balkama yindiyero leyenoman, suno sinjun kalkal cuwandənni.* *fa:* chausseur, bottier.
- balle** [bàllé] *kəl.* Kalma kam bi awo najəgənaro bi najəgənni wuldidə. *Kannanəmma bare cadi, balle ni kuradə!* *fa:* raison (à plus forte).

- balo**₁ [bàlò] *cu.* Awo tokokor karawiye bi dangoye curon kasamba silan baktaye. *Pele balo baktaro masku.* *bg:* bôl. *fa:* football, ballon.
- balo**₂ [bàlò] *cu.* Karawilan na tuno ngajenadè. *Gananjun dokkorlan cure siyellan jau fanje balo kura kolyeno.* *fa:* cicatrice.
- balo baktaram** [bàlò bàktàrà] *cuk.* Korkor curonjun bal bakcaidè. *Bèlandelan lakka fin yaye balo baktaram mbeji.* *fa:* terrain de foot.
- balodu** [bàlòdú] *kkye2.* Baloro waldu. *Tunonju baloje fèkkanju bannayeno.* *fa:* cicatriser.
- baloma** [bàlòmá] *cu.* Kam balo bakcidè. *Saa yindi yindilan balowu Afèrikaye lardu falnin kèla kèljai.* *fa:* footballeur.
- baloram** [bàlòrà] *cu.* Na gargada balo bakcaidè. *Baloram Niameye am dawu fiakku ngoji.* *fa:* stade.
- bam** [bàm] *cu.* Kakkadu curonjun awo tédèna so, cu ambe so, bare faccègènni kidaramsolan ruwujane gènajaidè. *Batalla kura ise bam kayeranniya, Musa kawu findiro lokkollo isènni.* *fa:* registre.
- bam lardu nodoye** [bàm làrdù nòdòyè] *cuk.* Bam curonjulán wada larduyè-a jiri lardu tunodi-a mennadè. *Bam lardu nodoye Nijerrea curo tèlam uwuyen fisarjana.* *fa:* constitution.
- bambamdu** [bàmbàmdú] *kkye2.* Kannuye kuraro waldu. *Cangalan kannu bambamjiaro fuwurawa kèranja kedo.* *fa:* flamber.
- bambaramdu** [bàmbàràmdú] *kkye2.* Na leduye nodu namburo na naro ledu. *Isa lokkollo ledu waje curo bèlayen bambaramji.* *mt:* bàlàmbàlàmdú. *fa:* errer.
- bambusu** [bàmbúsù] *cu.* Tada kèska fafaji jèrwulan tènadiye, laa junduk, laa tokokor. *Bambusu bafiya, jauro buwucci, koro suwurra.* *fa:* melon.
- bambusuma** [bàmbùsù] *cu.* Kam bambusu cèladidè. *Bambusuma lai lai jègane talla cèdi.* *fa:* melon (vendeur de).
- bamduwu** [bàmdúwú] *kkye2.* Kam nia konjènarò gèmduwu. *Wu kèlamanè m gèni, bare wuro bamdègèmmi.* *mt:* gámdúwú. *fa:* défier.
- bamgada** [bàmgàdà] *alnj.* Awo cèk gènidè. *Tawèra ngimnjuyè bamgada nangaro, cinnadèa ngèlaro jakciwawo.* *fa:* arqué.

- bana** [bánà] *cu.* Kam curo lambiyen dèganaro awo laa njodè. *Fannju kannu giwunniya, am bèlaye bana tiro cakkudo.* *fa:* aide.
- banadu** [bánàdú] *kkye2.* Bana njo. *Sawawanju tia banajane kulonju kawu yindin kalayera.* *mt:* yittàmbò. *fa:* aider.
- banda** [bàndá] *cu.* Da bi buni wande duwan landènni warjaidè. *Banda buniye kalu isakèjiji.* *mt:* kèrínó. *fa:* poisson (fumé), boucan.
- banda dio** [bàndá diò] *kkyek.* Da bi buni wardu. *Bare da njipcènni, banda cède gènayeno.* *fa:* fumer (poisson, viande).
- bandama** [bàndàmá] *cu.* Kam banda cèdidè. *Ci Caduyen bandamaso kajimlan buni warjai.* *fa:* boucanier.
- bande** [bàndé] *cu.* Batta bi karawi tèngèri duwuri jakturam. *Ari bandenju cikkere kambèriro nguyeno.* *fa:* cache-sexe.
- bandègène** [bàndègèné] *cu.* Bèrbèr alama kange gai ngèwusoro binèmlan dunia jakcidè. *Bandègène ngojiya, bèlawuro kuttua.* *fa:* brume.
- bandèr** [bàndèr] *cu.* Batta jauro kuruwu awo laaro kèleyaada kampanilan culuwe kakamjane caladidè. *Kantilan shadda bandèr kada kèla tewurren gènaada.* *fa:* bande (de tissu).
- bangal** [bàngà] *cu.* Su tègarèna curonjuro kanduwol casakke shayiso dejaidè. *Bangal samma taramba, wande kannu kamba lejènni.* *bg:* mánghàl. *fa:* brasero.
- banja** [bànjá] *cu.* Bèlè m koskoso bidoyè-a rungo gana argèmbeso-alan tédènadè. *Jaman kènyen am banja dejane casai.* *fa:* bouillie d'acacia.
- banki** [bànkì] *cu.* Kidaram na wuri gènaduyè so, kasu ngoduyè so. *Bankilan dinarnju ranno gènaje kasu kedo.* *fa:* banque.
- banna** [bànná] *cu.* Asarro waldudè. *Kulonju masarrero dagèlla ngasaane tiro banna keddo.* *fa:* dègât.
- bannadu**₁ [bànnàdú] *kkye2.* Banna dio. *Agogo cassai cène tégèmbò bannayeno.* *mt:* làndú. *fa:* gâter.
- bannadu**₂ [bànnàdú] *kkye2.* Diwiro yal alamdu. *Gènanjun bannaje, ku tadanju rakce kèlanju rojiwawo.* *mt:* làndú. *fa:* éduquer (mal).
- bannama** [bànnàmá] *cu.* Banna dioma. *Curo jèrwuyen dagèl bannama kura.* *fa:* malfaiteur.
- bano** [bánò] *cu.* Su tègarèna ka koriro

- sipkaada nguwada bare cadidè. *Bare banoye katti ngelaro cəsangi*. *mt*: kálé. *fa*: houé.
- bano daada** [bànò dààdà] *cuk*. Su tęgarena ka kuruwuro sipkaada daada bare cadidè. *Bare bano daadaye tima duwa wo*. *fa*: hilaire.
- bano daloye** [bànò dàlòyè] *cuk*. Su kura tęgarena naptu banoye cədi dalo gərjidè. *Bare bano daloyedè, tima katti ngelaro cəsangi wo*. *fa*: charrue.
- bar** [bâr] *cu*. Na masammanno tassana napturamnjusoa kənja alama mbalso gai casuwe casaidè. *Curo bar lakkandeyen ngərwo sənana kada tewurnja-a kurisnja-aa* *fa*: bar.
- bara**₁ [bàrà] *cu*. Ləman karaaye taro bi njejoro madadè. *Lardunden bara kanjer so, dewu soye dapkada*. *fa*: chasse.
- bara**₂ [bàrà] *cu*. Awo laa madadè. *Bara dimi faccəgənyaye jauro leiyaa*. *fa*: recherche.
- bara dapkada** [bàrà dāpkādà] *cuk*. Gomnati ləman karaaye yejo daptuwudè. *Ku kawu yakku bara dapkada, kandira falma culuwawo*. *fa*: chasse interdite.
- bara kaada** [bàrà káádà] *cuk*. Gomnati ləman karaaye yejo amarduudè. *Bara kaada yaye, lardunden ləman sammasoa gəni kam ceji*. *fa*: chasse permise.
- baradu**₁ [bàràdú] *kkye2*. Bara dio. *Abdu kərinjua tarwuna barayera ngama, mukko dea kadio*. *fa*: chasser.
- baradu**₂ [bàràdú] *kkye2*. Madu. *Ngim cələmlan Modu baraje jawanju ngoyeno*. *fa*: chercher.
- barakadi** [bàràkádí] *cu*. Buni alama kadiyè. *Kadi cəne barakadi kirunniya, dəgalje ingilan kiluwo*. *fa*: polyptère.
- baram** [bàrà̃m] *cu*. Bəlaa laada ingiro cukkurənadè. *Bənilan baram yayero pompomma ngəwu wo*. *mt*: bə̀lájí. *fa*: puits.
- baram fərifərinno** [bàrà̃m fərifərinó] *cuk*. Baram kuruwu fet ci tęgəria injilan ingidəa cattuluwi. *Ingi baram fərifərinoye kadawu bawo*. *fa*: puits artésien.
- barama** [bàrà̃mà] *cu*. Bara dioma. *Barama adə masku, mukko dea waldiwawo*. *fa*: chasseur.
- baranda** [bàrà̃ndà] *cu*. Kasam njaram soro bunarambo tandəgənadè. *Baranda fannjuye kura nangaro, kullum samsu*. *fa*: véranda.
- barasu** [bàrà̃sù] *cu*. Kasuwa kam cədaiya, ngulondo siye-a mukkoeye-a kinja-a kamjidè. *Daden lowotordiro lejiya, kam barasua ngaji*. *mt*: kùwú kimè. *fa*: lèpre.
- barat**₁ [bàrà̃t] *cu*. Kalwo sakkan gai duwon tęgəri tilan shayiso dejaidè. *Kandin kusotto cədiya, sadən barat ngoje shayi dejiyi*. *fa*: théière.
- barat**₂ [bàrà̃t] *ono*. Kalma fudu awo laa curəna wuljidè. *Kambərilan sinju kandan bakkenniya, barat leje kauro*. *fa*: coup (d'un).
- bare**₁ [bàré] *cu*. Kida kuloye har kawu nema bafirodè. *Diwalan binəm isiya, bare tataseye cadi*. *fa*: labour, culture.
- bare**₂ [bàré] *kəl*. Kalma awo wakkaji bi tədi wanəmmadè. *Bare kalala dimmi, rawanəm kənəm cədi*. *bg*: wàndé. *fa*: il ne faut pas.
- bare**₃ [bàré] *kəl*. Kalma awo wakkajənniro bi tədənniro wuldidè. *Bare ləmanna ngasaanniro, jərwunju garyeno*. *bg*: wàndé. *fa*: pour ne pas que.
- barebare** [bàrébàré] *cu*. Kida bare wuriyedè. *Gurjamba barebare maduro bəla bəla jagai*. *fa*: culture payante.
- barebarema** [bàrébàré̃mà] *cu*. Kam barebare saniaro cədanadè. *Kulonju kura nangaro, barebarema uwu mayeno*. *bg*: bàrè̃má. *fa*: laboureur.
- barede** [bàrédè] *alnj*. Fər sərdu bawodè. *Fər barede duwama kam yapciyi*. *fa*: cheval.
- baredu** [bàrédú] *kkye2*. Bano bi dalolan cidi sango. *Nangəri isəna am kulonja barejai*. *fa*: labourer, cultiver, remuer.
- bareduwu** [bàrédúwú] *kkye2*. Kambo bareya njəddo. *Barenjəgəkkəna, bare gadero rasəmmi*. *fa*: avertir.
- barekime** [bàrékímé] *cu*. Bare burwo sallambədè. *Barekime cambəre bawoadə argəmbo kəji*. *fa*: labour.
- barema**₁ [bàré̃mà] *cu*. Kam bare saniaro cədana. *Musa barema kura nangaro, kulonju dewu*. *fa*: cultivateur, agriculteur.
- barema**₂ [bàré̃má] *cu*. *rui*: bàrè̃bàré̃mà.
- bareya** [bàréyà] *cu*. Kam karwunəm jajənarə hangal gənajə wuldudè. *Bare fanndero isənniro, bareya yiddəkkəna*. *mt*: măr̃mərə̃à. *fa*: remontrance, réprimande.
- barga**₁ [bàrgà] *cu*. Ngəwusoro na

- Kəmandeyen kambo ser korodə. *Makkalan kadinniya, am lakkaye samma bargaro isana.* fa: bénédiction.
- barga**₂ [bàrgá] *cu.* Bikke mukkon kaa carandidə. *Yim salaa bikke jiri jiri alama bargaso gai carandi duwon, buneyeno.* fa: danse.
- barga dəptuwu** [bàrgà déptúwú] *kkyek.* Ngəwusoro na Kəmandeyen kambo awo ngəla koro. *Karenju kurwowu cə moye fadoro kiwudənniya, tiro kiari laaye barga dəpkeyeno.* fa: bénir.
- barga ngodu** [bàrgà ngódú] *kkyek.* Ngəwusoro na Kəmandeyen kambo awo diwi koro. *Biwu kura cəde rashiduwa bəlaye captane barganju ngoyera.* mt: bərgà sáptú. fa: maudire.
- bargabawo** [bàrgàbàwó] *cu.* Awo adaye dapcəna diodə. *Bargabawonjuro kaudi kiariya tussairo leje collo cədo.* mt: bərgànəmbú. fa: méconduite, débauche.
- bargadu** [bàrgàdú] *kkye2.* Karwukəji fəleduwu. *Lokkollan burwoyero kadinniya, yanju tia bargayeno.* fa: féliciter.
- barganambu** [bàrgànəmbú] *cu.* Awo adaye dapcəna diodə. *Barganambunjuro kaudi kiariya tussairo leje collo cədo.* mt: bərgàbàwó. fa: méconduite, débauche.
- bargasala** [bàrgàsàlà] *cu.* Sala nangaro kamanəmba lewadudə. *Yalla wuro bargasala yeranniya, gursu findi kekko.* bg: bàrràsàlà. fa: bonne fête.
- bariki** [bàríki] *cu.* Kure lakka kidawu gomnatiyedə. *Bariki Maineye yala bəlayen.* fa: quartier (administratif).
- barka** [bàrkà] *aj.* Kalma lewaye. *Barka dioro kamu kəmaskinjuyero leyeno.* fa: salut.
- barle** [bàrlê] *cu.* Mota kura tulo so, kau so, bi kare ngəwu tilan ngojaidə. *Fannju gardaro ciyenniya, kesa barle yakku cuwo.* fa: camion.
- barmus** [bàrmús] *cu.* Kalwu jawa tangadaa wuluye mukko bawoa kawu nangaro casakkidə. *Yim ngəməria maləmba kura kura barmus casakke caluwi.* bg: bàrmúsù. fa: burnous.
- barrasala** [bàrràsàlà] *cu. rui:* bərgàsàlà.
- baru** [bàrú] *cu.* Kasuwa kamba cədaiya, tiyi nga kolworiaro cədidə. *Baru kamba cədaiya, lowotor kolje wunduma nanjuro isiwawo.* bg: kàngèbàrú. fa: variole.
- barudu** [bàrúdù] *cu.* Rungo su laa laaye bunduwuro casakke bakcaidə. *Barama*

- barudu bunduwunjuro fijiye tarwuna cejo.* fa: poudre.
- barwu** [bàrwù] *cu.* Kam kare kambe ndaljidə. *Kam kare barwuye njuwomadə tima barwu.* fa: voleur, fraudeur.
- barwudu** [bàrwùdú] *kkye2.* Barwuro waldu. *Awo namburo, barwuje tia koson keda.* fa: voleur (devenir).
- barwuno** [bàrwùnó] *cu.* Tada kəska təngəriye, jərwulan baredi, bafiya kime fit tatasero jau wo. *Da kanjunne dejaiya, barwuno ngəwuro casakki.* mt: njittá. fa: piment (rouge ou brûlant).
- baranda** [bàrəndà] *cu.* Kare kambe ladəme riwa fandodə. *Musa baranda ləmannelan kəlanju cəda.* fa: vente (avec agent).
- barandama** [bàrəndàmà] *cu.* Kam baranda saniaro cədanadə. *Jauro cəladi nangaro, na barandamayen am ngəwu kare casuwawo.* fa: intermédiaire.
- barandami** [bàrəndámí] *cu.* Bewo təngəri kandirawayedə. *Kandira karaaro lejjiya, barandaminju-a fəidaiwawo.* fa: hachette.
- bari**₁ [bàrí] *cu.* Ku kojiya, yim isidə. *Ku jəmma, bari səbdu.* mt: wàjijà. fa: demain, lendemain.
- bari**₂ [bàrí] *cu.* Curo kawu sardunju cədiro fididə. *Lawar jauro kuttu cakkudəne bari kido.* fa: fausse couche, avortement.
- bari dio** [bàrí diò] *kkyek.* Curo sardunju cədənni luwo. *Barí cəde mawuro tia lowotordin royer.* fa: avorter.
- barialaye** [bàriàlàyè] *cu.* Ngərwu dangoye curonjuro kare fijagaidə. *Barialayero kare kurwowu yakkəmiya, duwama faldí.* mt: lédà. fa: sachet.
- barimi** [bàrími] *cu.* Awi yaye awo alama jena so, ka so gai tayilan kəlanəm garnəmidə. *Sojidə bunduwuma bariminju wo.* fa: arme.
- bariminna** [bàrimínnà] *cu.* Saa fuwuye isidə. *Bariminna Alaye cədia, bərebe dikki.* bg: mīnnà. fa: année prochaine.
- baringaro** [bàringàrò] *kəl.* Nima .... yaye. *Bəringaro nima mai yaye, wua kolsəmi diye.* fa: mēme si ....
- baryi** [bàryí] *cu.* Tadami dawu dunonjuyendə. *Lebəra adə baryi nangaro, daudu jəwət kidaji.* fa: jeune.
- baryidu** [bàryidú] *kkye2.* Baryiro waldu. *Baryije kamu ngoyenniya, tiro bawanju kulo bareye keno.* fa: mûrir.

- bas** [bás] *nkye*. Kalma awo runju tokke wulduma. "Kera bas raakko," cene lamar gade ngaa wayeno. *fa*: seulement, rien que.
- basaduwu** [bàsàdúwú] *kkye2*. Jire gèraneme awo gade wuldu. *Kida sinadèa dikkèni duwon, yani kadinniya, basayeyekko*. *mt*: gàrìndúwú. *fa*: dissimuler.
- basardu** [bàsàrdú] *kkye2*. Kuttu fèleduwu. *Barwu basarjane duwon wufi ndaljanadèa kittuluwo*. *fa*: maltraiter.
- basari** [bàsàrì] *cu*. Kuttu fèledadè. *Kawu kèranju ceriro, jauro basari cana*. *fa*: souffrance.
- basasak** [bàsàsàk] *alnj*. Awo na ngèwu ngojidè. *Borwonju basasak nangaro, am yakkuso jaktai*. *fa*: large.
- basbasa** [bàsàsà] *alnj*. Jiri gadegade ngèwua. *Fannjuro lawule basbasa shawa laa cakko*. *fa*: multicolore.
- basi** [bàsì] *cu*. Kèmbò ngaji argèmben tèdidè. *Bèlawuroma jawalnin daje, basinjuro ingi fijiye kapkenniya, kiano*. *fa*: mets (à base de mil).
- basket** [bàsèkèt] *cu*. Kalanga balo mukkoje carinju laskaadaro tia koljagaidè. *Basketlan am Amerikayero goni wo bawo*. *fa*: basket ball.
- baskudu** [bàsèkùdú] *kkye2*. Barga kambe saptu. *Nanbarwu cède bawanju tia baskuyeno*. *fa*: maudire.
- bastu** [bàstú] *kkye2*. Darajanju bi tamannju njo nambu. "Awiro lèmanni bassèmi?" cene luwadèa wayeno. *fa*: dénigrer.
- bata** [bàtâ] *cu*. Dango tængèri cia fujaidè. *Musa batanju jauro fuyenniya, falladan*. *fa*: ballon.
- batal** [bàtâl] *cu*. Cidiya sèmoyen njareji tælaladè. *Fanta batalnju fi yayero sèmola yindi cakko*. *fa*: lobe de l'oreille.
- batalla** [bàtállà] *cu*. Tustu lokkolwu-a malèmbanja-asoyedè. *Kèndawu yakku fi yaye lokkolwuro batalla cadi*. *fa*: congé.
- batalla kura** [bàtállà kùrà] *cuk*. Tustu saa saaye lokkolwu-a malèmbanja-aro cadidè. *Saa nguson batalla kura isiya, bare cadi*. *fa*: vacance.
- batata** [bàtàtâ] *cu*. Tada-a cèlè-m-a tælambe tandilan ruwu cadidè. *Batata kanoriyen arawu gade gade findin wuskun*. *fa*: alphabet.
- batèr** [bàtèr] *cu*. Awo tando jiri ngèwua mota so, agogo soro casakke kidajaidè. *Batèr motanjuye samjèna nangaro, tèmbaljaiya duwon ciji*. *fa*: pile.
- batta** [bàttâ] *cu*. Garasan caajane awo kajèmu dioye cawandènadè. *Kam bawojiya, batta bullo casakke canadi*. *fa*: étoffe, tissu.
- battar** [bàttâr] *cu*. Ngèrwu curonjuro luwuran casakkidè. *Battar alkaliyedèa karawi ngèlaro cèlèmben kedo*. *fa*: cartable (des marabouts).
- batti** [bàttí] *alnj*. Awo ngèla gènidè. *Kèmbò njipcèna nga batti curo fujiyi*. *fa*: mauvais.
- bawa₁** [bàwá] *cu*. Kwa tada fal bi ngèwu cambènadè. *Ari-a Fanta-a bawanja tilo, yanja gade*. *fa*: père.
- bawa₂** [bàwà] *cu*. Kamu kannu bi yeiya bawaye. *Rabi na bawanjuyen wurayeno*. *fa*: tante.
- bawa₃** [bàwà] *cu*. Kamu bawanèmbè yanèm gènidè. *Yani bawoyenniya, fuwu bawaniyen wurayekko*. *mt*: yâ kíndà. *fa*: marâtre.
- bawa₄** [bàwà] *cu*. *rui*: bàà.
- bawa kindà** [bàwá kíndà] *cuk*. Kwa yaye amma ti gèni sambodè. *Bawa fuddèmia, bawa kindaro njuttægèmi*. *fa*: parâtre.
- bawa ngimba** [bàwá ngìmbà] *cuk*. *rui*: bã ngìmbà.
- bawanrawangèna** [bàwànráwàngènà] *cu*. Yalla yaana yindiye fal kamu, fal kwa. *Kèryenden niya katte bawanrawangènayen tedi*. *fa*: cousins.
- bawèr** [bàwér] *cu*. *rui*: bàbér.
- bawo** [bàwò] *kæl*. Awo cerèna bi nadèlan gènidè. *Musa ku bèlan bawo, lokkollo isènni*. *bg*: bà. *fa*: il n'y a pas, absent.
- bawodu** [bàwòdú] *kkye2*. Roye luwo. *Bawanju bawoyenniya, kèrmai tiro kedo*. *mt*: nò; màitùdú. *fa*: mourir.
- bawul** [bàwúl] *cu*. Kèska kalu mandamandaa, tada lelea, kariyi cèdanni kàrimoso jauro caraanadè. *Si bawullen timi jækcai*. *fa*: arbre (salvadora persica).
- bayaya** [bàyàyà] *alnj*. Jauro kuraje naa kojènadè. *Yangenju bayaya nangaro, ledu kèjiro cèdiwawo*. *fa*: démesuré.
- baye** [báyé] *cu*. Na kurgadaye sègèri kawuwumadè. *Baye kulonjuye metèr mia*. *fa*: largeur.
- bayen** [bàyèn] *cu*. *rui*: bàyìn.
- bayendu** [bàyèndú] *kkye2*. *rui*: bàyìndú.

- bayil** [bàyîl] *alnj.* Kam læman capci cejiwawo ye, kambo ciwawo yedə. *Ti bayil nangaro, curo kəramiyanjuyen wunduma nanjuro isiwawo.* *mt:* sîmbà; jókkù. *fa:* avare.
- bayim**₁ [bàyîm] *cu.* Alau kambo kajiya: laa sia lejai, laa farjai, laa curo ingiyen, laa nganjin gərdai. *Curo bayimbayen jajərməro doi wo ngəwu gəni.* *fa:* animal.
- bayim**₂ [bàyîm] *alnj.* Kam hangal læmanneadə. *Ti adə bayim nangaro, am bəlaye tia sawi yaye kokcai.* *fa:* sot, bête.
- bayin** [bàyîn] *cu.* Fudu dime kam awo laa kalkallo asujidə. *Bayin gadegade ce lokkolwu kəradəa asuyera.* *bg:* bəyên. *fa:* explication.
- bayindu** [bàyîndú] *kkye2.* Bayin njo. *Jəməla manaye kərayenniya, mushe yallaro bayinja yeno.* *bg:* bəyèndú. *fa:* expliquer, éclaircir.
- be** [bê] *cu.* Curo saayen sa dunia kannuaro waljidə. *Belan am ingi ngəwuro casai.* *fa:* saison chaude et sèche.
- beda** [bédà] *alnj.* Fər buldə. *Galap fərre kidiyendeya, fər bedadə juwo.* *fa:* blanc.
- bedəm** [bédəm] *cu.* Berilan na jau renəme kangadilan bu tuluwodə. *Fərlan kirunniya, bedəm yakku gənajaa.* *fa:* corne, ventouse.
- bedi** [bédi] *cu.* Su tilan awo kannua ngodidə. *Kagəlma jauro bedilan faidadi.* *mt:* tənâyi. *fa:* pince, tenaille; tenailles.
- bedu**₁ [bèdú] *kkye2.* Larusawa bərin galadu. *Njudua bune farairo bejai.* *fa:* conseiller (les jeunes mariés).
- bedu**₂ [bèdú] *kkye2.* Bero waldu. *Dunia bejiya, ngudu kambe duwan nuiwawo.* *fa:* saison chaude (devenir).
- bel** [bél] *cu.* Awo karawi so, batta solan tədəna yange roduro canjaro cakkeridə. *Yange konjənaa, bel yakkəmi.* *fa:* ceinture.
- beli** [béli] *cu.* Wuři yime kəlanəm bi kam mukko wowomben tuluwumidə. *Jəkka fiwu beliro biyaje duwon kəraminjua kolyera.* *fa:* caution.
- belidu** [bèlîdú] *kkye2.* Beli dio. *Am fannjaye tia belijane kosolan kiluwo.* *fa:* cautionner.
- bellam** [bèllám] *cu.* Su təgarəna taram kuruwu kəskayea naptu bərimiye cədidə. *Jaman kureyen bellamsolan kəriwu cadi.* *fa:* sagaie.
- Benen** [Bènên] *cuf.* Lardu anəm Nijerren koro fədedaji Najeriyayen dəganadə. *Benenlan teku menna nangaro, kəmbo ngəwu tiyen lardu Nijerrero ngayi.* *fa:* Bénin.
- berni** [bèrnî] *cu.* Awo ingiingi laa kamuwa adoro fərgannja daljai, laa katakoro cinjagaidə. *Bəla bərnilan kamuwa nalle yayero berniman faidadi wo.* *fa:* vernis.
- berî**₁ [béri] *cu.* Su təgarəna taram kəskayea bi suyea dungokti tilan kəla calaridə. *Yim cua wanjamma tiyi timalle berilan reje bu diwi culuwi.* *fa:* canif, rasoir.
- berî**₂ [béri] *cu.* Redu wanjamma fəkkaro cədidə. *Kanoriram kusottodə fəkkalan beria.* *fa:* balafre.
- bewo** [béwò] *cu.* Su təgarəna tilan kəskaso faljaidə. *Kəska calləmiya, hangal dimmia, bewo səlde nia larunji.* *fa:* hache.
- bewobewoma** [béwòbèwòmà] *cu.* Kuri kəri jərət kuri sanana ngəroma, sinju fuwuyə bewo gairo dungokkada farjidə. *Kuri taro bewobewoma bunejiya na kannuaro isi.* *fa:* mante religieuse.
- bədadu**₁ [bədádú] *kkye2.* Na tilon camməme nganjilan ngodu. *Kajim bədaje fərnjuro fiyeyeno.* *fa:* prendre.
- bədadu**₂ [bədádú] *kkye2.* Ingi gəna rungosoro figəme tusadu. *Bina bədaje kuwuisoro keno.* *fa:* mélanger.
- bəddo** [bèddò] *kkye1.* Dunon nin kuruwunno mukkolan juwaduwu. *Kau jəwədde kəla kamanjuyə faljəna.* *fa:* lancer.
- bədədək** [bədədək] *alnj.* Jauro ingiingi gəni. *Təgarədəa bədədəkko dine se.* *mt:* təwùr. *fa:* compact.
- bəjibəjima** [bəjibəjímà] *cu.* Curo læman njuwo diomaye kajəm siwolan duwon ciro waldənaye ngawon na burwo sallamben lejidə. *Ingi ngəwulan gəni bəjibəjima tulyemba, kadawudə culuwuwawo.* *fa:* feuillet.
- bəl** [bəl] *cok.* Kalma kalwo ci təngəfialan fudu ingi culuwi wuljidə. *Bəl bəl cuwi duwon ise garguletnju kisango.* *fa:* jaillir.
- bəla** [bəlà] *cu.* Na jama captana, fannjasoa cu cadəna kəndəganja duniaye cadidə. *Bəlandelan bəlama fal-a lakka dewu-a.* *mt:* ngùrò. *fa:* village.
- bəlaa** [bəlàà] *cu.* Na laadadə. *Kokkoji kəskalan bəlaa laje fannjuro cadi.* *fa:*

- trou.
- belaama** [bèlâàmà] *cu.* Kam sanianju baram ladudè. *Belaama mawulan duwon baram ingiro kolyeyeno.* *mt:* bèlâjímà. *fa:* puisatier.
- belaana**₁ [bèlâànà] *cu.* Tada tambo-a wuradu-a bəlaye. *Kusottoro isəmiya, bəlaana sawaro ngone.* *fa:* autochtone.
- belaana**₂ [bèlâànà] *cu.* Dawari kida laa dioro madidè. *Mushe foto-a bəlaananju-a sadəne fotodəa tumoyeyeyiye.* *fa:* code.
- belaana walduye** [bèlâànà wâldúyè] *cuk.* Bəlaana game waldəmidè. *Bəlaana walduyedəa fandəkkəni nangaro, mushe wuro lawala səddo.* *fa:* code-retour.
- belaano** [bèlâànó] *cu.* Redu ngumlan cije kəla kinjayero isidè. *Bəlaanonjudə fotomalan farak culuwuna.* *fa:* cicatrice, balafre.
- bəladeya** [bèlâdèyà] *cu.* Bəla təngəri. *Bəladeya yaye bəlandelan lokkolla.* *fa:* campagne.
- bəladeyawu** [bèlâdèyàwú] *cu.* Am bəladeyaye. *Bəladeyawu ngəwusoro lamarnja wakkajiya, wundu yaye bananju cuwudí.* *fa:* campagnards.
- bəladiri** [bèlâdírí] *cu.* Maisoye bəla bəla cidinjaye gadè. *Curo bəladirinjuyen kəmanda mana akkiye jamanjuro cəddəna.* *fa:* tournée.
- bəlaji** [bèlâjí] *cu.* Bəlaa laada ingiro cukkurənədə. *Bərnilan bəlaji yayero pompomma ngəwu wo.* *mt:* bāràm. *fa:* puits.
- bəlajima** [bèlâjímà] *cu.* Kam sanianju baram ladudè. *Bəlajima mawulan duwon baram ingiro kolyeyeno.* *mt:* bèlâàmà. *fa:* puisatier.
- bəlama** [bèlâmà] *cu.* Fuwuma bəlaye. *Cammo bəlaye fi yayea cinna fado bəlamayen cadí.* *mt:* mărúmà; dègəm; m̀aigàrí. *fa:* chef de village.
- bəlamaram** [bèlâmàrám] *cu.* Fero ngodiya, kunguna bəlamaro cadidè. *Modu kamu cədidè, bəlamarambo jəkka uwu kittuluwo.* *fa:* chef (part du).
- bəlamaski** [bèlâmáskí] *cu.* Bəla karən bəla gadeyedè. *Lamarnju wakkayenniya, bəlamaskiro leje am dojeno.* *fa:* village voisin.
- bəlan** [bèlân] *cu.* Ləman bi kasuni fandoro dawu karwudiyayen koljaidè. *Bəlan bərinde feyedəa wundu yaye kasuniro cəragəna.* *fa:* géniteur.
- bəlawuro** [bèlâwúró] *cu.* Na kuruwuro bi bəla gadero ledudè. *Bəlawuroro ciyenniya, kawu yakkun duwon leyeno.* *fa:* voyage.
- bəlawurodu** [bèlâwúròdú] *kkye2.* Bəlawuro dio. *Yim bəlawurojiya, fannju mukko sawanjuyero cakkí.* *fa:* voyager.
- bəlawuroma** [bèlâwúrómə] *cu.* Kam bəlawuro diomadè. *Tajirwa maara sameye wakkajənədəlan, bəlawuroma tilo roa bawo.* *bg:* bèlâwúrómá. *fa:* voyageur.
- bəlbədu** [bèlbéldú] *kkye2.* Bəl bəl fidu. *Ingi kattilan runju bəlbəjidə kadawu bawo.* *fa:* couler.
- bəlbəri** [bèlbərí] *cu.* Təřin ngamjənədə. *Bəlbəri kinja lunjiya, kəjiro kam sinjiwawo.* *fa:* croûte (de morve).
- bəledu** [bèlédú] *kkye2.* Hangallan tuluwo. *Kənəm tia bəleje garuro gəmgadan.* *fa:* tourmenter.
- bəlele** [bèlèlè] *cu.* Kəska gəwurgada kamuwaye kandurinja kimejagaidè. *Kəlanju japkenniya, bəlele kekko.* *fa:* poudre.
- bələktu** [bèləktú] *kkye2.* Curo ruwuyen bi komben bi kərayen nonjilan gəni ngessəme kodu. *Canji madaro leyekkəniya, kantima bələkce gənarə senə.* *fa:* tromper (se).
- bələm** [bèləm] *cu.* Kəmbə ingiingi rungolan kardidè. *Asem jau, bələm kəji.* *fa:* bouillie.
- bələmdu** [bèləmđú] *kkye2.* Bələmbo waldu. *Gudanju bələmje boro tiyero.* *fa:* bouillie (devenir).
- bəlwu** [bèlwù] *cu.* Kam təlam kuttua mananju ngəlaro asudiwawodè. *Bəlwu nangaro rakce kalma laa laa kalkallo bowojiwawo.* *fa:* dyslalie (atteint de).
- bəmbəm** [bəmbəm] *cu.* Na kamuwaye təmsi řijidè. *Bəmbəmnju cəlarilan berí tia duwayeno.* *fa:* pubis.
- bəmdu** [bèmđú] *kkye2.* Rokuraaro awo fəledu. *Modu wuri cəde bəmje amba ruyeno.* *fa:* enorgueillir (s').
- bən** [bən] *cu.* Ferda awo laaye. *Bən tekuye kura nangaro, diriduro mowonjiwawo.* *mt:* ngánjì; fèrdà. *fa:* étendue.
- bəna**₁ [bənà] *cu.* Fudu boduyedè. *Bəna diwi cəde daunju jauji.* *fa:* couchage.
- bəna**₂ [bənà] *cu.* Jatto sadudè. *Fər adəye bənanju adə, dondiro təmanəkkəna.* *fa:* position couchée.

- bèna**₃ [bènà] *cu.* Ngudoye kèla ngəwulnjuyero bodudə. *Kuwui bèna kawu findin tilon cədiya kalji.* *fa:* ponte.
- bənaram**₁ [bènàrəm] *cu.* Na ləman karaaye bojidə. *Dunia ləmjiya, ngudo fi yaye bənaramnjuro leji.* *bg:* bənàrəm; bənnám. *fa:* gîte, terrier.
- bənaram**₂ [bènàrəm] *cu.* Na kam bojidə. *Kasuwa wanəmmaa, bənaramnəm tayirro waljo.* *fa:* couchette.
- bəndəktu** [bəndəktú] *kkye2.* Dadu baworo ladu. *Samsu madaro kəri bəlaa bəndəkcí.* *fa:* fouir.
- bəndələs** [bəndələs] *alnj.* Jiri buwuyedə. *Batta kime yayero bəndələs cərawo.* *fa:* cendreur (couleur).
- bəndər** [bəndər] *cu.* Bəri ləmanne. *Nema ngəwu cuwadoro, saa fi yaye kulonjuro bəndər jəjərjiyi.* *fa:* fumier.
- bənnam** [bənnám] *cu.* rui: bənàrəm.
- bəp** [bəp] *cok.* Kalma fudu awo cidiro curi wuljidə. *Bəp curi nunní? Gaawa!* *fa:* coup (d'un seul).
- bər** [bər] *cu.* Silloye na təgəri ngoři jakcənədə. *Suwurnju nangaro, ingi bərren maana tədi.* *fa:* chair (fruit de doum).
- bəra** [bərá] *cu.* Awo alama ngim gai nema kuloye curodən gənajaidə. *Kulonju kalaje dajjiya, bəra yindi cəmbəri.* *mt:* jəwú; kərgán. *fa:* grenier.
- bərasa**₁ [bərəsá] *cu.* Kajəm shingawa gai duwon sim sananaa buldə. *Na tuloa ingi bojilan bərasa riji.* *fa:* fonio.
- bərasa**₂ [bərəsà] *cu.* Kənja kamba sagananjidə. *Kam bərasa caidə nangunju baworo walji.* *fa:* alcool.
- bərastu** [bərəstú] *kkye2.* Ngajingajiro dio. *Koko njoldu nojəna, amma awonju bərastuye bawo.* *fa:* broyeur.
- bərbər** [bərbər] *cu.* Karuwa cijiya, kəluwu cidiyə samero cijidə. *Mota dunoaro kojiya, bərbər cəsangi.* *fa:* poussière.
- bərbərədu** [bərbərədú] *kkye2.* Karwu kamməme dudu. *Tadanju bərbəraje ngərəmbo kiluwo.* *fa:* chasser.
- bərbərdu** [bərbərdú] *kkye2.* Karwukutta gənagənan manadu. *Tia bakkeranniya, bərbərjiaro leyeno.* *fa:* pester, maugréer.
- bərdu** [bərdú] *kkye2.* Na dəgamma cotto kolləme na gadero ledu. *Barenju kerənniya, bərde bəlaro kadio.* *fa:* déménager.
- bərebe**₁ [bərəbê] *cu.* Jarapta lokkol dawuyə yerəmiya dimidə. *Bərebe karəngenniya, Fanna fadoman culuwawo.* *fa:* brevet.
- bərebe**₂ [bərəbê] *cu.* Kakkadu jarapta lokkol dawuyə lokkolma cuwandidə. *Bərebe cuwande lisero leyeno.* *fa:* brevet (diplôme).
- bərəm**₁ [bərəm] *cu.* Ingi bowada cəgase ingi gadero cukkuridə. *Cidi Diwayen bərəm tilo lok cunju Kəməduwu.* *mt:* ngádà₃. *fa:* rivière.
- bərəm**₂ [bərəm] *cu.* Ingi bowada cinju turuiwawo amma tekuro gana wo. *Ingi bərəmbe taiwawo, mandaa nangaro.* *fa:* mer.
- bərəmdu** [bərəmdú] *kkye2.* Kalwusan garasanno dio. *Mawu fin yaye garasan bərəmjənədə caamaro cəkkəladi.* *fa:* filer (coton).
- bərəngəldu** [bərəngəldú] *kkye2.* Dunolan dungoktu. *Kambərin mukkonju bərəngəljanə jau fangeno.* *fa:* tordre.
- bərəttu** [bərəttú] *kkye2.* Tuno bərinno buaro dio. *Bikkeramlan tunonju bərətkadan.* *fa:* égratigner, érafler, écorcher.
- bərgəm**₁ [bərgəm] *cu.* Kəska ci ingiyə tada tokokor curon susua bafiya kurnumji. *Ci jararayen bərgəmbo ngəwu wo bawo.* *fa:* plaqueminier.
- bərgəm**₂ [bərgəm] *cu.* Tada bərgəmbe. *Bərgəmnju cəladiya, karekalu ciwi.* *fa:* kaki de brousse.
- bəri**₁ [bəri] *cu.* Kəmbo was wajiya suwa-a kajiri-a bumidə. *Ku bəri kəji buiye, Fanna da ngəwu cuwudənədə.* *fa:* repas.
- bəri**₂ [bəri] *cu.* Kəwu ləmanna səni tiloye. *Madu kare salayə yallaro dioro, fe bərinjuyə fal cəlado.* *fa:* troupeau, parc.
- bəri**₃ [bəri] *cu.* Fado awo leduwuram tiloye. *Kəla allo kurayen mushe bəri yakku cədo: faldə bəri bowu, yindiyədə tada yakkua, yakkuyədə tada uwua.* *fa:* ensemble.
- bəri**₄ [bəri] *cu.* Curo siyen awo laa kibbu culuwidə. *Sinjulan bəri rijiəna nangaro, kiaddin leji.* *fa:* tumeur (du pied).
- bəri dedama** [bəri dɛdàmə] *cuk.* Kam kida bəriyə saniaro ngojənədə. *Kidama gomnatiye nangaro, Fanna bəri dedama ngoyeno.* *fa:* cuisinier.
- bəri kausuye** [bəri kəusuyə] *cuk.* Bəri kausu kəla dawu jawuidə. *Kulum kawu sala duworre cədidəro, bəri kausuye juwui.* *fa:* déjeuner.

- bəri lesaye** [bəri lèsáyè] *cuk.* Bəri bune jawuidə. *Bəri lesaye sa wuskulan jawui.* *fa:* dîner.
- bəribərima** [bəri bərimà] *cu.* Kəska tənğəri nangərijija curo bəri ləmannayen rijiđə. *Bəribərima ngəwuje bərinju kaniye nadəa kolyeno.* *fa:* plante (espèce).
- bərima** [bəri má] *cu.* Kam bəri deje cəladidə. *Tasha Diwayen kamuwa bəriwu dərsuro napcaí.* *fa:* restaurateur.
- bəriram** [bəri rám] *cu.* Na bəri yiwume bumidə. *Na naptuye kəji bawo nangaro, am ngəwu bəriramnju isaiwawo.* *fa:* restaurant.
- bəriye** [bəri yè] *cu.* Bəriyero waldudə. *Kom shekku bawoa adən səkkal fi yaye bəriye, amma kor fi yaye tiye gəni.* *fa:* appartenance.
- bərki**₁ [bərki] *cu.* Jalap. *Bərnilan fadowa ngəwuso bərki simintiyelan kedando.* *mt:* jáláp. *fa:* brique.
- bərki**₂ [bərki] *cu.* Awo raddəmiya bi tamiya, mota so, keke so dajaidə. *Kekenəm bərki bawoa, bare bammi.* *fa:* frein.
- bərki**₃ [bərki] *cu.* Kəri korworgada yirjaiya buni cadaidə. *Bərki yiryenniya, buni ngəwu cuwandənni.* *fa:* épervier (pêche).
- bərki yirda** [bərki yirdà] *cuk.* Kəri ingiro gəpkəgəme buniya ngasayiya camməme ngodudə. *Kəla maarayen bərki yirda cədi cəne talje ingiro kikkuro.* *fa:* pêche (à l'épervier).
- bərna** [bərna] *alnj.* Kam tiyi kurwuwadə. *Tada bərnadə kaduno kuttua.* *fa:* traînard.
- bərnastuwu** [bərnástúwú] *kkye2.* Kattia ingi cədənnilan nado. *Kulo bərnaskəmiya, argəmdə řimji.* *fa:* semer.
- bərni** [bərni] *cu.* Bəla kura kam jauro ngəwua. *Damagəřəm bərni nangaro, silan tia dirinəme kəldu jau.* *fa:* ville.
- bərni kura** [bərni kúra] *cuk.* Bəla na gomna larduye dəganadə. *Niamema bərni kura Nijerre wo.* *fa:* capitale.
- Bərni Ngawure** [Bərni Ngàwúřè] *cuf.* Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi fəde Dosoyen dəganadə. *Bərni Ngawure kilometər mia gai Niameyelan kəřga.* *fa:* Birni N'gaouré.
- bərniwu** [bərniwú] *cu.* Am bəla bərniyedə. *Bərniwu ngəwuso gəni caluwe karaalan bare cədi.* *fa:* citadin.
- bərongu** [bəróngú] *cu.* Kajim kəla kəska laa laayen řijidə. *Ləmanna jauro bərongu caraana.* *fa:* gui.
- bərsəm** [bərsəm] *cu.* Kamba kəjiro tadə. *Tada adə wundu yayero curo bəlayen bərsəm cina.* *mt:* mártawà; dárájà₁. *fa:* respect, dignité.
- bərsəmdu** [bərsəmdú] *kkye2.* Kambo bərsəm njo. *Lokkolma maləmnju bərsəmjənama ngəla wo.* *mt:* àmbəttúwú; dárájà njò. *fa:* respecter.
- bərtək** [bərtək] *cok.* Ndarən yayedə. *Karuwa koyenniya, bəřgəm bərtək cidilan yalla cadori.* *fa:* partout.
- bərtitiyi** [bərtitiyi] *cu.* Ləman ingiye koko gai amma tiro kura wo koro si ngawoye kuruwua. *Ngəwusoro bərtitiyiya na samsun tuwandí.* *fa:* grenouille.
- bərwa** [bərwa] *alnj.* Kam wuři ngəwua. *Musa bərwa nangaro, saa fi yaye Makkaro leji.* *mt:* gəriwú; tájiri. *fa:* riche.
- bərwadu** [bərwədú] *kkye2.* Bəřworo waldú. *Saa yakkuro dandi cəde bəřwaje bəlanjan lowotordi kidando.* *fa:* riche (devenir).
- bəřəřəm** [bəřəřəm] *cok.* Kalma awo kura wuljidə. *Bəřəm ngəwuro cane curoňju bəřəřəmbo walyeno.* *fa:* grand (très).
- bəri**₁ [bəri] *cu.* Kəmbə tuwunayen awo tiyoro faida bawoa bəřingamben culuwidə. *Kasuwə tia cədanə bəřinju bua yerji.* *fa:* excrément.
- bəri**₂ [bəri] *cu.* Jirenambu wuldudə. *Bəri kamda ngəwua nangaro, wunduma tia casaranni.* *mt:* kári₄. *fa:* mensonge.
- bəri kagəlle** [bəri kágəllè] *cuk.* Su sanana kagəllan tuwandidə. *Bəri kagəlle ngəwuje dolenjuo kaskar ngoje saniaramnju řərayeno.* *mt:* bəri sūyè; sùmból. *fa:* ferraille.
- bəri suye** [bəri sūyè] *cuk.* Su sanana kagəllan tuwandidə. *Bəri suye tia sukce lowotordiro leyeno.* *mt:* bəri kágəllè; sùmból. *fa:* ferraille.
- bəřima** [bəřimá] *cu.* Kam bəri₂ diomadə. *Bəřima nangaro, wunduma tiro asirňju wuljiywawo.* *mt:* kəttúwumá; kəřimá. *fa:* menteur.
- bəřin** [bəřin] *alnj.* Awo kəřənno tədəna bi wakkəřənadə. *Yim salaa yal fi yaye kalwu bəřin cakki.* *mg:* dinà. *fa:* neuf, nouveau.
- bəřingam** [bəřingám] *cu.* Na bəri culuwidə. *Timal bəri yerjəna yanju bəřingamnju tulji.* *mt:* kúři; dūwúři. *fa:* anus.

bærinno₁ [bèrɪnnò] *nkye*. Awo culuwuna bi isèna tussennidè. *Bærinno kanti kajèna nangaro, kare fuluje cèladi*. *fa*: récemment.

bærinno₂ [bèrɪnnò] *nkye*. Gademinnò diodè. *Soronju wurde, bærinno walde kidando*. *fa*: de nouveau.

bæriwu₁ [bèrɪwù] *cu*. Kèla ingiingi laayen sa laa sa laa turuidè. *Sawul cakke ingi bæriwualan gèmajenju tulyeno*. *mt*: kúmbá. *fa*: écume.

bæriwu₂ [bèrɪwù] *cu*. Sawul ingilan bangèmiya, awo bul cijidè. *Kajèmu kadawu bawoadèye bæriwunju bul fok*. *mt*: kúmbá. *fa*: mousse.

bæriyer [bèrɪyér] *cu*. Kasuwa cakke kori koriro bæri ingiingi diodè. *Bæriyer tia cèdane kidaramnjun naptu tiro tiyero*. *mt*: yàngèbá; sîdàdà. *fa*: dysenterie.

bæma [bèrmà] *cu*. Kakkadu masammanno goroye duwon curonjun goro cattuluwunadè. *Goro curo bæmayedè duwan ngamjiwawo*. *fa*: paquet (de cola).

bæsèr₁ [bèsér] *cu*. Tuno sènana sènana ci bæringambe ngajiwawodè. *Kèmbò barwuno ngèwua juwe bæsrnju naptu tiro dapkeyeno*. *fa*: plaie.

bæsèr₂ [bèsér] *cu*. Kufi sènana casakke argèm waskada tatandaidè. *Bæsèr buwu argèmbero ngayiya, samma bannadi*. *fa*: insecte (espèce).

bètèrèm [bètèrèm] *cu*. Kam yekkinnju bawolan lèmannju dunon mowodè. *Bètèrèmlan kàrea kada-a lèman kada-a kewudo*. *fa*: razzia.

bètèrèmdu [bètèrèmdú] *kkye2*. Bètèrèm dio. *Bètèrèmduro mayeranniya, dunoja kojane tandia duyera*. *fa*: razzier.

bi₁ [bí] *cu*. Koro balolan casakkidè. *Mènde balo bakkeranniya, Maradi Dosoro bi yakku cakko, Doso awima cakkènni*. *fa*: but.

bi₂ [bí] *alnj*. Lèman kwangarambadè. *Koronju bi cèlade karwudi kiwo*. *fa*: mâle.

bi₃ [bí] *kæl*. Kalma awo yindi gayirduma. *Lenèmi bi nammèmi, ni nonèm*. *fa*: soit, ou.

bi₄ [bí] *alnj*. Kam karwunjuro ridu ngayiwawodè. *Bi nangaro, awo jau wakkajiya, kullum fuwulan*. *fa*: brave.

bi kuloa [bí kúlóà] *cuk*. Kam kamu cèdannidè. *"Bare bi kuloaro dègammì," cène bawanju kamu tiro kaino*. *fa*:

célibataire.

bibèl [bìbèl] *cu*. Kitawu kura curonjun kitawuwa bargaa yaudiyaye-a kèristawaye-a sammanja mbejidè. *Curo bibèllen attaura so, jawura so, lingila so tuwandi*. *fa*: Bible.

bibi [bìbí] *cu*. Tiya kambelan na katte ngawana-a njuromi-adè. *Kawu kambèriro ngayiro, bibinjuro guru tuyeyeno*. *mt*: ngású. *fa*: avant-bras.

bidewo [bidèwô] *cu*. Mashin telero tujagane kaset casakkiya kowo ye fandi foto ye turuidè. *Bèladedalan bidewoma sinemanja wo*. *fa*: vidéo.

bidò₁ [bìdò] *cu*. Kèska tadanju cunjundi, bèlèm tedi, koro susunjun nawu tèdidè. *Kariyi bidoye sunnjiya, jau*. *fa*: acacia.

bidò₂ [bìdò] *cu*. Kalwo ngèwusoro dangoye jakturamba ye kèndaramba yedè. *Bidonju litèr dewua ajajalan kèrje, ingi samsu cai*. *fa*: bidon.

bidowor [bidòwòr] *cu*. Lèman si dewua ngarwumaro kura wo kèla karjèmsoyen wajidè. *Baralan awima cuwandènni waldilan bidowor ceje fadoro kiwudo*. *fa*: rat palmiste.

bidu [bìdú] *alnj*. Fèr jiri bul-a cèlèm-adè. *Fèrni bidudè tada yindi cip cambo*. *fa*: gris.

bik [bìk] *cu*. Alalam tadduwanjua curo kayeyen ruwu cadidè. *Lokkolmaro bik kurnum-a kime-a cando*. *fa*: bic.

bikir [bìkìr] *cu*. Fero ngalte kwa-a bojannidè. *Kamunju bikir nangaro, karwukèjoro sisi dinarre yakku tiro kaino*. *bg*: bigèr. *fa*: vierge.

bikka [bìkkà] *cu*. Yim kawu ti curonjun dègammaro isidè. *Ari bikka kida dunoye cèdènadèro, ku cèmbàrèna*. *fa*: hier.

bikkando [bìkkàndò] *cu*. Yim kawu bikkaro isidè. *Bikkando bèrebe yalla badiyera, bikka ye kedo, ku duwon kesero*. *fa*: avant-hier.

bikkandomi [bìkkàndòmí] *cu*. Awo bi lamar bikkando tèdènadè. *Bèri bikkandomi njipce wundu yaye wayeno*. *fa*: avant-hier (d').

bikkandowa [bìkkàndòwá] *cu*. Yim kawu bikkandoro isidè. *Sala bikkandowa badijènadè, ku yim dewuyea dayeno*. *fa*: il y a 4 jours.

bikke₁ [bìkké] *cu*. Awo runèm bi curo jamayen dime karwu kèjiji bi

- hangalnəm farakko waljidə. *Səbdu kajiri fi yaye lokkalwu bikke baloye cadi*. fa: amusement.
- bikke**₂ [bikké] *cu.* Kalkallo ganga bi aiya tiyi gəndəmiaro gadə. *Yim larusa Binduyea bikke cadi ngai wayera*. fa: danse.
- bikke**₃ [bikké] *cu.* Awo lawarre jama lejane caruidə: saka yen kal, balo yen kal, ganga yen kal. *Yim salaa bikke kambəriye lakkanden jauru damjəna*. fa: spectacle.
- bikke**₄ [bikké] *cu.* Kowo kəjiro dime mana cilan tuluwumidə. *Festibal 1982yelan bikke ferowa Bosoye burwoyero waljo*. mt: äiyá. fa: chant, chanson.
- bikkedu** [bikkédú] *kkye2.* Bikke dio. *Sa tustuyen yalla kəwu kəwulan bikkejai*. fa: s'amuser.
- bikkeduwu** [bikkédúwú] *kkye2.* Kambo bikke njəddo. *Bikkenjəgəkkəna nangaro wuro gərgaseyem?* fa: plaisanter.
- bikkema** [bikkémà] *cu.* Bikke dioma bi randoma. *Kalanga baloyelan kəwu fi yayen bikkema mewun tilon*. fa: joueur, danseur.
- bikkeram** [bikkérəm] *cu.* Na bikke tədidə. *Fili kura dawu bəlayedə tima bikkeram wo*. fa: danse (lieu de).
- Bilma**₁ [bilmà] *cuf.* Bəрни naptu bəla kura arondisemaye cədi yalaadinnam Agadassedə. *Jama Bilmaye diwino kokcai, koro kida mandaye cadi*. fa: Bilma.
- bilma**₂ [bilmá] *cu.* Təlam kanori am Bilmayedə. *Bilma manaji nangaro, ngəlaro awo wuljia asukkiwawo*. fa: bilma.
- bilmawu** [bilmàwú] *cu.* Kam bilmaye. *Yim kasuwua bilmawu karimo casuwi*. fa: Bilma (habitant de).
- bilmawuram** [bilmàwúrəm] *cu.* Fero bi kamu bilmawudə. *Bilmawuram diwino njattoro culuwuna*. fa: habitant de Bilma.
- bilwu** [bílwù] *cu.* Bəřiwu ci ləmanna laa laayen culuwidə. *Fər ngəwuro cəgasənədə cin bilwua*. fa: bave.
- bim** [bím] *cok.* Kalma awo fujəna wuljidə. *Riwa kawu faldiro bim fuji*. fa: grandement.
- bina** [bíná] *cu.* Argəmso tustiya kəluwu tuwandidə. *Ngəlaronjuro was wajiya bina kəlwua ci*. fa: son.
- binəgər** [binégər] *cu.* Awo laa ingiingi təlambo gənagəmiya jau fit ləmənne gai. *Binəgər curo salatten ngəwujija, kəmboro kuttu*. fa: vinaigre.
- binəm** [bínəm] *cu.* Sa kakuye. *Binəm isiya, ingi gəcce duwon kasaldi*. fa: saison sèche et froide.
- binəmdu** [binəmdú] *kkye2.* Binəmbo waldu. *Binəmjiya, Bilmalan ingi lecci*. fa: saison froide (devenir).
- bir**₁ [bîr] *cu.* Riwura kura kəskaye bi suye tilan ngimso cadudidə. *Jedə naptu garasan birre cadi*. fa: aiguille.
- bir**₂ [bîr] *cu.* Kəla gənaduram. *Birlan bəna diwi dimiya, daunəm jauji*. fa: coussin.
- bis** [bîs] *cu.* Su təgarəna kəla fatatalla tilan katakoso cakkeridə. *Tabəlle bis tuluwumiya, loloji*. fa: vis.
- bisap** [bîsâp] *cu.* Ardep fəre karasuyen tədidə. *Ari was wajiya bisap cai*. fa: bissap.
- bisimilla** [bisimilla] *aj.* Kamba bəri boro dodu. *Bəri fuwuro kekkənniya, kusottonjuro: "Bisimilla" yeno*. fa: invitation.
- bisirandi** [bisirândi] *cu.* Batta tududəna tamanna kəla sərduyero ferjagaidə. *Bisirandinju dinjəna nangaro, napciya, sərdu tia juwui*. fa: tapis.
- bitamin** [bitâmîn] *cu.* Awo laa curo kəmboyen tiyi garjidə. *Awo kiambo bitamin ngəwua wo bawo*. fa: vitamine.
- bitti** [bitti] *cu.* Su təgarəna taramba tilan su kannuaso cadaidə. *Kagəlma bittilan su kannua kəla kagəllero gənajiyi*. fa: tenailles.
- bittu** [bittú] *kkye2.* Səsəktu ləmanne. *Ləman kənanju bawoadə bicci*. fa: gambader.
- biwu** [bíwù] *cu.* Awo dapkada bi diwi diodə. *Biwu kura cəde tia koso saa uwuyero kesakko*. fa: infraction, faute.
- biwuma** [biwumá] *cu.* Kam biwu diomadə. *Biwumadə sawiso jujurin*. fa: malfaiteur, fautif.
- biya** [bíyà] *cu.* Wuri kidamaro kəndawulan bi sa salan cadidə. *Biyanju cuwandiya, kəmbo fannjuye cuwi*. mt: àlwási. fa: salaire.
- biyadu**₁ [biyàdú] *kkye2.* Biya njo. *Kəndawulan biyajaiya, kəmbo fannjuye cuwi*. fa: payer, rémunérer, rétribuer.
- biyadu**₂ [biyàdú] *kkye2.* Kunguna jamaro kamgaada njo. *Karo wu-a yallani-aye biyakkəna*. fa: verser (impôt).
- biyadu**₃ [biyàdú] *kkye2.* Wuri taman awoye

- njo. *Kare cuwunadæa mawua duwon biyaji*. fa: payer.
- biyadu**₄ [bìyàdú] kkye2. Awo tagernemma bi kasuro ngonemma kalaktu. *Kidawu kændawu nune alwasinja cawandiya, kasunja biyajai*. fa: rembourser.
- biyila** [bìyilà] cu. Kawu binem isiro sa kalayedæ. *Biyilan jairowa bæla bælaro kambæriro lejai*. fa: moisson (période de).
- biyiladu** [bìyilädú] kkye2. Biyilaro waldu. *Biyilajiya, kala cæde argæmnju bæraro cakkí*. fa: période de la récolte (devenir).
- biyiri** [bìyírí] alnj. Fær jiri buwubuwuadæ. *Fær biyiri yayero algasma ragækko*. fa: bai.
- bo**₁ [bò] kkye1. Kæmbo njæganæme njundo. *Kausu dawu fadoro isiya, bæri juwui*. fa: manger.
- bo**₂ [bò] kkye1. Kænnasar fando. *Balo diyenadæn, bi yindi yakkiye Maradia buiyena*. fa: vaincre.
- bo**₃ [bò] kkye1. Ingiye ngæwuje na kaanju gæniro iso. *Kæmæne dælawu ngæwuje Kæmæduwu kulo kada juwuna*. fa: inonder.
- bo**₄ [bò] cu. Ingiye ngæwuje na kaanju gæniro isodæ. *Dælawu ngæwujiya, bæram fado bo so, kulo bo so cædi*. fa: inondation.
- bodo** [bódò] cu. Kajim kalu kura kura kæla ingiyen fafaji tadanju tægæridæ. *Tada bodoye jauro kændawua*. mt: kárèkárèràm. fa: nénuphar.
- bodoyi** [bódóyì] cu. Kanoriya yala Bornoyen dasaana ngæwuso sænide. *Bawanju bodoyi nangaro, tia sæniro bowojai*. fa: bodoyi.
- bodu**₁ [bòdú] kkye2. Kænem dio. *Bojæna duwon, barwu ngaye radiyonju ngoyeno*. fa: dormir.
- bodu**₂ [bòdú] kkye2. Tiyi sadu. *Karwunju jajane bojæna bune farai kænem dio tiyero*. fa: coucher (se).
- bodu**₃ [bòdú] kkye2. Bune kodu. *Boje wayenniya, bælanjuro koyeno*. fa: passer la nuit.
- bodu**₄ [bòdú] kkye2. Ingiingiye kibburo waldu. *Kændawu bojiya, kannuro gænagæmiya duwon, faji*. mt: léttú. fa: solidifier (se).
- bodu**₅ [bòdú] cu. Moji dio nambu awo ingiingisoyedæ. *Binæm fula feye bodu kæskea*. fa: solidification.
- boduwu** [bòdúwú] kkye2. Ngæwul tadaro waljoro kælanjun bodu. *Kuwui ngæwulnjuro bojægænna, cökkaro waljiwawo*. fa: couvrir.
- bojo** [bójó] cu. Batta ferjane kælanjulan cæca cadidæ. *Bojonja ferjane kalnin folis tandia nayeyeno*. fa: nappe.
- boka** [bóká] cu. Kam kæska kæskalan karwun dio saniaro cædanadæ. *Boka bælandero ise karwun kælanjiye kimowokko*. mt: gâu. fa: féticheur.
- bokaboka** [bòkàbóká] cu. Bokasoye karwun njo bi diodæ. *Kandiralan ngalte bokaboka cerænni*. fa: fétiche.
- bokkola** [bòkkòlá] cu. Fartamani karawiye. *Bokkola kaje dal cuwunadæa biyayeno*. fa: porte-monnaie.
- bokokol** [bòkòkòl] alnj. rui: bükükùl.
- bokoti** [bókóti] cu. Kalwo suye taramba ingiso tilan ngojaidæ. *Lokkolwu bokotilan jurwu casatti*. fa: seuu.
- bol** [bòl] cu. rui: bàlò.
- bol baktaram** [bòl bàktàràm] cuk. Na baloso bakcaidæ. *Bol baktaram bælanjayen na ngærambe yindi dæga*. fa: stade.
- bola** [bòlà] alnj. Fær kime duwon ngum-a si dewu-a nga buldæ. *Færnju boladæa cælade karimo kaiwo*. fa: alezan.
- bolbolo** [bòlbólò] cu. Ngudo bul fok ngawo feyaye jægaidæ. *Bolbolo bælawurojiya, fado kuwui bullen jæpci*. fa: pique-bœuf.
- bolebol** [bòlèbòl] cu. Kælanga balo mukkiye kælakaji kæriyen cakkoyidæ. *Bolebol tædiya, kæwu filan yaye am arakku arakku*. fa: volley-ball.
- bolebole** [bòlébòlé] alnj. Jiri ngæwua. *Batta bolebole yayero bul fokma cærawo*. mt: jòlèjòlè. fa: tacheté, multicolore.
- bollo** [bòlló] cu. Argæm tuwana, suwurra, mækkada dedænnin tuwidæ. *Kam bawojiya, bollo sadakcai*. mt: dænámà. fa: boule.
- bololo** [bòlòlò] cu. Bæri ingiingidæ. *Mongofo langada cane bærinju bololoro walyeno*. fa: excrément.
- bombofo**₁ [bòmbòfó] cu. Su tægæna ciro casakke timilan raccaiya bikke kæji cadidæ. *Musa bombofo kæjiro bæladæn kiluwo*. fa: guimbarde.
- bombofo**₂ [bòmbòfó] cu. Awo ngælailan tædæna tilan argæmso catteridæ. *Bombofo kida kæjia wo cæne jowo gænaje argæmnju bæraro tero ngæskeno*. fa: sac.
- bonambu** [bònámúbú] cu. Kæmbo bummiro dægadæ. *Bonambu cakke dunonju cotto kero*. fa: jeûne.

bonbo [bònbò] *cu.* Awo laa tokokor suwurra casembidè. *Jaawu ngèla mushero kenniya, tiro bonbo yindi keno.* *mt:* míntì. *fa:* bonbon.

bone₁ [bónè] *cu.* Kuttu fèledadè. *Kawu kèranju ceriro, jauro bone cana.* *fa:* souffrance.

bone₂ [bònè] *cu.* Na kurgadaye sègèri kawuwudè. *Bone kulonjuye metèr mia.* *fa:* largeur.

bonewane [bònèwàné] *cu.* Ku ise koji bàri ye ise koji ngaidè. *Bonewanen bawo, soronju cerèna.* *fa:* durée.

bongo [bóngó] *cu.* Ngim fèrdunju tuloye kèlanju suwuyedè. *Bàrnin yayero bèladèyan bongo ngèwua wo.* *fa:* case.

bongongol [bòngòngòl] *alnj.* Lèman kèna bawoadè. *Layaro lèman bongolgolma ngèla wo.* *bg:* búngòngòl; búngòl. *fa:* gros.

bor [bòr] *cu.* Kina kuttu tiyi am laa laayen cijidè. *Ti borra nangaro, sawiso kawudi cakkì.* *fa:* puanteur (du corps).

bordu [bòrdú] *kkye2.* Nanguro kamba njakko. *Curo jamayen tia borje lawala ciyeno.* *fa:* humilier.

bore [bóre] *cu.* Karwukuttanèm kalala dimiari fèledadè. *Borenjuro, wunduma tia lejiwawo.* *fa:* jaser (fait de).

boredu [bòrédu] *kkye2.* Bore dio. *Sawì yaye yallanju jagadiya, bawanja tayia boreji.* *fa:* jaser.

borema [bóremà] *cu.* Kam bore cèdidè. *Boremalan asir bawo.* *fa:* jaseur.

bori₁ [bóri] *cu.* Bèla kayenwuye. *Cadu waldiya, bori laan am baworo walji.* *fa:* cabane (de pêcheurs), village (de pêcheurs).

bori₂ [bóri] *cu.* Bèla kam bawoadè. *Nangèri kojiya, bèla kuloye boriro walji.* *fa:* inhabité.

borko [bòrkó] *cu. rui:* bòrwó.

Borno [Bòrnó] *cu.* Cidi kanoriyaye yala Najeriyayen tai adinnamdaji Nijerrero kude. *Adinnam Nijerre nga kure cidi Bornoye.* *fa:* Bornou.

boro [bóró] *cu.* Bare tèdiya na ladènadè. *Bare nojènni nangaro, boronju samma cambàrea.* *fa:* sillon.

bororo [bóroró] *cu.* Fèlada ngèwusoro sèni feye kwanjaso karawì casakki ye kèlanja japcai yedè. *Bororo kawa jajjaro bikke yeji.* *mt:* ànàgàmbà. *fa:* peul; peulh.

borwo [bòrwó] *cu.* Awo gèdèdèk ngèwuso wululan tèdèna kakuro faidaadè.

Binəmjiya, taman borwoye tərğai. *fa:* couverture.

bori [bòrí] *cu.* Bikke duwon kamba karuwa bakcidè. *Bòriro tacciya, awo ajabba ngèwu cèdi.* *fa:* état d'extase.

borima [bòríma] *cu.* Kam borì dioma. *Bòrima-a adin-a jawalnja gade.* *fa:* extatique.

borwo [bòrwó] *cu.* Awo curo sillayen kaisu gaidè. *Bòrwo nja ngèwu cakke duwan gurjamgeno.* *mt:* búrí. *fa:* moelle.

Boso [Bòsò] *cu.* Bèla kèmanda ganaa curo arondisema Diwayen dèganadè. *Kəmèduwu bèla Bosoyen karən maidiyen koji.* *fa:* Bosso.

boubouma [bòubòumà] *cu.* Lèman karaaye sèmo kura kuraa ci njutta ngaware busaa kesakesa fannju bèlaayedè. *Ku kelnjuye boubouma cèda.* *mt:* kèlùwú₁. *fa:* fennec.

bowada [bòwádà] *alnj.* Jatto saadadè. *Kadèm cèdènadè kur bowada yindia.* *fa:* couché.

bowodu₁ [bòwòdú] *kkye2.* Kam nanèmbo isoro mana dio. *Kuruwujèna nangaro, bowojai nga fanjiwawo.* *fa:* appeler.

bowodu₂ [bòwòdú] *cu.* Bowodudè. *Bowodu jujuyero isènni nangaro, tia jakkera.* *fa:* appel.

bowodu₃ [bòwòdú] *kkye2.* Cilan wuldu. *Kèra cèdiya, kalmawa ngèlaro bowoji.* *fa:* prononcer.

bowodu₄ [bòwòdú] *cu.* Fudu kalma wuljaidè. *Bèri awo kəmboyedè-a bèri kasuwadè-a bowodunja tilo.* *fa:* prononciation.

bowodu₅ [bòwòdú] *cu.* Kowo koworo kakamdu kalmaye. *Kèra cèri nangaro, lokkolma adè kalma sammaa bowodu bowoduro kèraji.* *fa:* syllabe.

bowu [bòwú] *alnj.* Awima bawoadè. *Kènaa kadinniya, tasa kayenniya, bowu.* *mt:* dè. *fa:* vide.

bowu fat₁ [bòwú fát] *alnj.* Curodèn awima bawo. *Bido bowu fatdèa jækka yindiro sèkkèlado.* *mt:* dè súl. *fa:* vide (tolement).

bowu fat₂ [bòwú fát] *alnj.* Tiyi ndaranjuma jaktèna bawodè. *Jori laa bowu fat dadaji kirukko.* *mt:* dè súl. *fa:* nu.

bowu fatto₂ [bòwú fàttò] *alnj.* Awima cakkènni. *Biwunju bawo bowu fatto tia maskalan bakkem?* *mt:* dè súllo; dèrò. *fa:* gratuitement.

bu [bù] *cu.* Ingiingi kime curo jar tiyiyen

- cəgasidə. *Kəlangalan kolwa tia duwaje bu ngəwuro fiyeno.* fa: sang.
- bu fida** [bû fidà] *kkyek.* Juwaptu nangaro ro ləmanne jenalan ngodudə. *Nangəri ngəla iso nangaro, bu fida kedo.* fa: sacrifice.
- bu fidu**₁ [bû fidú] *kkye2.* Jenalan ro tuluwo. *Sala layayen ngəlaro yindiye bu fiyekko.* fa: sacrifier, immoler.
- bu kamboia** [bû kàmbôia] *cuk.* Kam duwama awo cədidə. *Bu kamboia nangaro, mushe tia sawi yaye kəlas gadero cunodi.* fa: énérgétique, rapide.
- bu kəjia** [bû kəjîa] *alnj.* Kam am ngəwusoye tia caraanadə. *Ti bu kəjia nangaro, sawiso sawaa.* fa: attrayant.
- bu kurwowua** [bû kùrwôwùà] *alnj.* Kam rakce duwaro cədiwawodə. *Bu kurwowua nangaro, kida kawu falle kawu yindin cədi.* fa: lent, nonchalant.
- bu kuttua** [bû kúttùà] *alnj.* Kam am ngəwusoye tia wajanadə. *Bu kuttua, na kəreyen wunduma tia ngojənni.* fa: vilain, désagréable.
- bu ngodu** [bû ngódú] *cuk.* Bu tiyilan tuluwodə. *Kəndawu yakku samma bu ngoduro lowotordiro isi.* fa: prélèvement (sang).
- bu njakko** [bû njàkkò] *cuk.* Bu tiyiro fiduwudə. *Dondiyenniya, bu njakkoro tiyere, wosu cuwandənni.* fa: transfusion.
- bu** [buâ] *cu.* Karuwa dunoa kəla samennaro cijidə. *Bua kasuwuro isiya, kare kamboi ngaa cadi.* fa: tourbillon.
- buda** [bùdá] *cu.* Kalwo kə moye tilan ingi so, kansi so ngojaidə. *Fuwura cangaro lejia, budanju-a faidaiwawo.* mt: jiwí. fa: gourde.
- budadu** [búdáđú] *kkye2.* Buduro waldu. *Jaman kənyen ləman budaji.* fa: baisser de prix.
- budəradu** [bùdərəđú] *kkye2.* Kuruwuyen bakturo madu. *Kambu tadanju kanin budərayenniya, cuwande bakcənni.* fa: viser.
- budu**₁ [búdu] *cu.* Awo faida bawoa. *Wande budu cinna kəlasndeyen finuwwi.* mt: jámbò. fa: ordure.
- budu**₂ [búdu] *alnj.* Taman ganaadə. *Sa kalayen argəm budu.* fa: abordable.
- budu**₃ [búdu] *alnj.* Awo leiya baworo tədi bi tuwandidə. *Jaraptalan mushe andiro fanəmruwune budu sedo.* fa: simple, facile.

- bududu** [bùdúđú] *cu.* Kuri si ngəwua bəri təambarjidə. *Nangərijiya, ngəwul bududuye kalje caluwi.* fa: scarabée sacré.
- budukambu** [bùdúkàmbù] *cu.* Agogo sadəa lambalan ruwujidə. *Tadanju aji dewuyedəro budukambu kikkowo.* fa: montre digitale.
- buduma**₁ [bùdúmà] *cu.* Kam cələm səni feye-a kayen-a bas saniama adinnamdaji Nijerren curo cukkuyen dəganadə. *Kure Cadu kuradən, budumawa kadailan sawur cadi.* fa: boudouma.
- buduma**₂ [bùdúmà] *cu.* Tələm budumawayedə. *Buduman: "Aw!" yenniya, awimaro nokkəni, ase "Are!" yeno.* fa: boudouma.
- budumaram** [bùdúmàrà] *cu.* Fero bi kamu buduma. *Budumaram njollada fe kuri ganji.* fa: boudouma (fille ou femme).
- bufe** [bùfê] *cu.* Katako təgarəna kanta najəgənni curonjun finjal so, tasa so gənajaidə. *Kawu niya cədiro, bufe-a dəgəl-a kiwo.* fa: buffet.
- bui** [buí] *cu.* Nuwa nambudə. *Sadaa cerəna kalnin kadinniya, bui tia cəda cane kasusu ngoyeyera.* fa: poisse, malchance.
- buia** [buîa] *alnj.* Kam nuwa bawoamadə. *Ti buiadəro, alalam mushe dagarjəna samma ruwujai, kaanjudə gənia.* fa: malchanceux, guignard.
- Buja** [Bújà] *cu.* Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tawayen. *Bujalan am bəranja tulolan cadi.* fa: Bouza.
- buje** [bújè] *cu.* Yange ngəwusoro lawurjea cidiya kuraadə. *Kiariyenniya, buje gənia, yange gade cakkiwawo.* fa: pantalon.
- buji** [búji] *cu.* Ngəlai bi dango kəlanjun naptu so, bodu so nangaro tədandənadə. *Lesa ngawon amwurawa kəla bujiyen napkada jandəjai.* fa: natte.
- buji jo** [búji jò] *cuk.* Buji jiri ngəwuadə. *Buji jo tamannin buji bulla kojəna.* fa: natte.
- buji korkor** [búji kórkór] *cuk.* Buji cinju korkor ye, gana cijəna yedə. *Bare budu ngaanniyo, buji korkorlan rungonju tarji.* fa: natte.
- bujima** [bújimá] *cu.* Kam buji dio saniaro cədanadə. *Bujima ngəlainju isakapciye kidanju badiji.* fa: nattier.
- bukukul** [bùkùkùl] *alnj.* Awo alama baloye

- cədanadə. *Tada curo bukukulla adə mana fanjiwawo.* bg: bòkòkòl. fa: rond.
- bul₁** [bùl] *alnj.* Jiri kiambedə gaiadə. *Kaa Modu kiarijəna, ngisinju samma bul.* fa: blanc.
- bul₂** [bùl] *cok.* Kalma tiyiye nanju laa fujənarə wuldidə. *Ngumnju garuro gəmgeyenniya, nadə bul ciyeno.* fa: gonflé.
- bul fok** [bùl fók] *alnj.* Jauro bul. *Ngəməriri kare bul fok cududo.* fa: blanc (très).
- bula** [bùlà] *cu.* Kəluwu riwulla curo kakkaduyen caladidə. *Kalwunju gari bul tulyenniya, ingi bulaan suwalyeno.* mt: jèrkinà. fa: bleu de lessive.
- buldu₁** [bùldù] *cu.* Ləman karaaye, kəriri kura wo, ngawo bakkaadaa, damsaria, karawi tərok tərokka, ngəwusoro riwa juwui. *Buldu ciriya, kəri dajiwawo.* fa: hyène.
- buldu₂** [bùldú] *kkye2.* Bullo waldu. *Kiariyenniya, kanduri kəlanjuye bulyeno.* fa: blanchir.
- buldugərə** [bùldùgərə] *cu.* Gərenəme ledudə. *Wunduma kamanjua mərsajənni, buldugərə lejai.* fa: côte à côte.
- bule** [bùlè] *cu.* Kalwo tuloye tilan ingi catteridə. *Jaman kuyen kamuwa bule yayero solan ingi ngodu carawo.* fa: canari.
- bulju** [bùljù] *cu.* Kəska təngərəi tada jauro cəmbadə. *Jaman kənayen tada buljuye kodajane kəlamjiya jawui.* fa: anza.
- bullam** [bùlləm] *cu.* Ngudo juwudu-a camun amma tiro gəna wodə. *Yalla kattu tujane bullam yindi cadana.* fa: tourterelle.
- bullara** [bùllərə] *alnj.* Jiri bul karənjəgənədə. *Yadi bul kantin cerənədərə, bullara ciwe gəmaje cududo.* fa: blanchâtre.
- bullo** [bùlló] *cu.* Na kajim so, kəska so ngəlaro riženadə. *Səni ləmannanju-a bullo cawandiya, nadən jauro tussai.* fa: endroit fertile.
- bulongu** [bùlóngù] *cu.* Kəska kura ci ingiye tadanju kuwa gai njərejyidə. *Tada bulonguyelan sagawu kulolan argəm ngəwujoye cadi.* fa: arbre (kigella africana).
- bulu** [bùlú] *cu.* Kalu larjidə. *Yani bulu kuwa so, bulu kaskasi so, bulu guwaldo so kardu ngəlamaro nojəna.* fa: sauce.
- bulu guwaldo** [bùlú gùwàldò] *cu.* *rui:* gùwàldò.
- bulu kaskasi** [bùlú káskási] *cuk.* *rui:* káskási.
- bulu kuwa** [bùlú kúwà] *cuk.* Kalu kuwaye. *Bulu kuwa ngamdu yayero kərima larji wo.* fa: baobab (feuille).
- bulubulu** [bùlùbùlù] *cu.* Lallaři ci fe so, kərimo soyen culuwidə. *Ci fenjuyen bulubulu ngəwu isidə, dondijo wa cəne lowotor feyero kiado.* fa: bave.
- bulungustu** [bùlùngùstú] *kkye2.* Kəmbosoye bannadu. *Na diwin gənayenniya, bərinju bulunguskeno.* fa: moisir.
- bulusu** [bùlúsú] *cu.* Fero na tadawayen mayawa cədanı, bi tada na ferowayen mayawa cədannidə. *Bulusu nangaro, saanju fidewuma kamu cədanı.* fa: apathique.
- buma** [bùmá] *cu.* Kam bundo tilo. *Kawu kajajairo, buma bowojane kadio.* fa: parent.
- bumma** [búmmá] *cu.* Kalwo təmdi gairo fəriyada ngudowa cidıyanjuro ngasayiya je kassaiya, təmdidə. *Bummalan ngudo ngəwuma kəla tilonna tami.* fa: piège.
- buna** [bùnà] *cu.* *rui:* bənà.
- bunaram** [bùnàrà] *cu.* *rui:* bənàrà.
- bundi** [búndi] *cu.* Ləman karaayedə. *Kure karən bəlandeyen bundi ngəwu tuwandi.* fa: animal sauvage, bête sauvage.
- bunduwu** [búndúwù] *cu.* Bərimi arsası gəpturam. *Yim difilea soji fi yaye bunduwunju mukkonna.* fa: fusil.
- bune** [búné] *cu.* Sa kəngal cukkuriya har kawu culuwidərə. *Bune farsamlan yalla bikkejai.* fa: nuit.
- bunedu** [bùnèdú] *kkye2.* Bunero waldu. *Bunejiya, bəlawuro cəragənni.* fa: nuit (devenir).
- bungoi** [búngò] *cu.* Kuri jauro kinaji kəla ya kəmoyen napcidə. *Bungoi dudaro, ya kəmoyədərə karwun jəjəryeyeno.* fa: insecte (espèce).
- bungol** [bùngòl] *alnj.* *rui:* bòngòngòl.
- bungongol** [bùngòngòl] *alnj.* *rui:* bòngòngòl.
- buni** [búni] *cu.* Ləman ingiye, si cədanı, laa kambəlea, ngəwul fiji, ingin tuluwumiya rakce sinjiwawo, nui. *Lulu so, karwa so, kəmudo so samma buni.* fa: poisson.
- buni kəndama** [búni kəndà] *cuk.* *rui:* buni tàmà.
- buni njakko** [búni njàkkò] *kkyek.* Ingiro

- kasuni buniye fiduwu. *Falwu kuradəro buni casakke saa yindiro kənda dapkerə*. fa: empoissonner.
- buni tama** [bùni tàrà] *cuk*. Kam kayen saniaro cədanadə. *Mawu nguson buni tama banda kasuwuro cuwudi*. mt: kàyènmà. bg: búni kəndàmà. fa: pêcheur.
- bunima** [bùnì má] *cu*. Kam buni cəladidə. *Bunima adə kayejija duwon, cəladi*. fa: poisson (vendeur de).
- bunjairam** [búnjáirəm] *cu*. Loiloiram ngimbe dungokkadadə. *Bunjairam ngimnjuyen ngudo ise fado kido*. fa: bout du toit.
- buram** [bùrám] *cu*. Tiyi kamben bi ləmannen awo curonjulan bu lejidə. *Buram kamdənnia, bu fidiwawo*. mt: jār bùyè. fa: veine.
- burdu**₁ [bùrdú] *kkye2*. Buduro waldu. *Nangəri ngəłaje kəmbo burjəna*. fa: déprécier.
- burdu**₂ [bùrdú] *kkye2*. Kam kamnju bawoaro waldu. *Burjəna nangaro, diwi wakkajija, tiro kərjagai*. fa: être sans soutien.
- Burkina** [Bùrkínà] *cuf*. Lardu fəde cək Nijerren dəganadə. *Niamelan am Burkinaye gəngəni dasaa*. fa: Burkina Faso.
- buro**₁ [bùrò] *cu*. Tewur kidama napce kidanju cədidə. *Fuwu buronjuyen kuris kusottowaye yindi gənaada*. fa: bureau.
- buro**₂ [bùrò] *cu*. Kidaramlan ngim fi yaye na kida cadidə. *Kidaramnjalan buro sammasolan fanka fal fal mbeji*. fa: bureau.
- buro**₃ [bùrò] *cu*. Kəwu ambe fuwuwu kungiya so, parti soyedə. *Buro amwurawa lokkolwuyedə am mewu*. fa: bureau (d'une association).
- burodi** [bùródi] *cu*. Kəmbo jəndər rungo alamayen tədidə. *Niamelan burodi ka fal gursu fiakku*. fa: pain.
- burodi deduram** [bùródi dèdúrəm] *cuk*. Ngim təngəri laa tuloyeso kannu cattane burodi bafidə. *Burodi deduram bərnije ngəwuso latəriklan kida cadi*. fa: four.
- burodiburodi** [bùròdibùròdí] *cu*. Burodi jiri jiri lele burodi deduramlan alamalan tədənədə. *Bəri juwunaye ngawon, burodiburodi jəgəri*. fa: pâtisserie.
- buruji** [bùrúji] *cu*. Su təgarəna ci kuraa ngəwusoro sojiya fujaidə. *Was wajija sojiya buruji fujaiaro alam tujai*. fa: clairon.
- bururu** [bùrùrù] *alnj*. Ləman tiyinjuro kəna ngaye jauro dunonju fuludənədə. *Bururu nangaro, kasuwuro cadənama, wunduma fenjudəa taijənni*. fa: affamé (animal).
- bururudu** [bùrùrùdú] *kkye2*. Burururo waldu. *Fenju bururuje dawu karaayen ledu tiyero*. fa: être affamé (animal).
- burustu** [bùrústú] *kkye2*. Warnəme ngodu. *Tadunju bawolan karenju burusse kiyaso*. fa: arracher.
- burwo**₁ [bùrwó] *cu*. Na awo bi lamar ngəssidə. *Burwolan kasaldəmiya, kalwunəm yakke*. fa: début.
- burwo**₂ [bùrwó] *cu*. Fudu dime mərədunəm galdidə. *Kambəri duno gəni, sai burwoa kəlləmiya*. fa: ruse.
- burwo sallammin** [bùrwó sálləmmin] *cuk*. Ngəsturam burwoyedə. *Kəlasso kadinniya, burwo sallammin mushe lewaje duwon leje napkeno*. fa: au tout début.
- burwoa** [bùrwóà] *alnj*. Kam burwo cədanadə. *Burwoa nangaro, kambərilan tia yaptuwu jau*. fa: rusé.
- burwodu** [bùrwòdú] *kkye2*. Burwolan iso. *Lokkol cəragəna nangaro, kullum am burwoji*. mt: nàmùdú. fa: devancer.
- burwoye** [bùrwóyè] *cu*. Tima fuwuyedə. *Jarapta diyenadən wuma burwoye wo*. fa: premier.
- burwu**₁ [bùrwù] *cu*. Fuwu sharayelan kuttunəm wuldu. *Kwanju naptu kuttua nangaro, Bindu burwunju na maiyero kiado*. mt: sò₂; sàfiwù. fa: plainte.
- burwu**₂ [bùrwù] *cu*. Kowo dunoaro sangodə. *Goni curəna, am burwu casakki*. fa: cri.
- burwu njakko** [bùrwù njàkkò] *kkyek*. Kowo dunoaro sango. *Balo cadi duwon bi kesakkənniya, burwu njakko ngəskera*. fa: crier.
- burwudu** [bùrwùdú] *kkye2*. Kamba fuwu sharayelan bowodu. *Kəla kuloyen Musa Isaa maidin burwuyeno*. fa: convoquer.
- buryet** [bùryèt] *cu*. Su təgarəna curoa, si falla, taram yindia, tuloso fijagaiya sapcane təmbaljidə. *Na kattı bawolan buryet təmbaldu kəji*. fa: brouette.
- huri** [bùrí] *cu*. Awo curo sillayen kaisu gaidə. *Buri nja ngəwu cakke duwan gurjamgeno*. mt: bórwó. fa: moelle.
- buruburam** [bùrúbùrúrəm] *cu*. Kaləm kura curon bəfiadə. *Kani duwayenniya,*

- buɸuburuɸamɸɸə kowuro gəpkeyeno.* fa: gros intestin, cōlon.
- buɸuɸu** [bùɸùɸù] *alnj.* Curo jairo kuraadə. *Curo buɸuɸua nangaro, kəmbo gana tia cədiwawo.* fa: ventru.
- busa** [bùsà] *alnj.* Kalma ngaware kuruwu kanduɸiaro wuldidə. *Kənnari ngaware busaa kəri curuna cəgasi.* fa: poilu, velu.
- bustu** [bùstú] *kkye2.* Kajim naye banosolan tuluwo. *Cotto kulonju busse duwon argəm kinado.* fa: désherber.
- butaɸi** [bùtəɸi] *cu.* Kalwo ingi bi ingiingi fidaaram dau siririadə. *Butarinju kəndawu feye koltalan cure falladano.* mt: kólwá. fa: bouteille.
- buto** [bùtô] *cu.* Awo cuwuri yindi bi dewua kalwuso jakturo caddudiyidə. *Aɸiye buto samma kamdana, nganji dea dadaji.* mt: mərəkəlji. fa: bouton.
- buttu**₁ [bùttú] *kkye2.* Si-a mukko-alan dawari dime curo ingiyen ledu. *Karenju kəlanna daada bucce ngada falyeno.* fa: nager.
- buttu**₂ [bùttú] *kkye2.* Dunolan kajimso məktu. *Yim bari lokkolla yalla isane kajim sammaa bussane nadəa farakko kedo.* fa: arracher (une plante avec force).
- bututu** [bùtútú] *cu.* Ngudo təngəri ci kuruwua kəlan koyoadə. *Kattu tuje bututu yindi kida.* fa: huppe.
- buwaam** [bùwàám] *cu.* Kasuwa karawiye jairo kambo kəriɸim cidə. *Buwaam tia cəɸane tiyinju jəgambe har bu kadio.* fa: dermatose.
- buwamdu** [bùwámɸú] *kkye2.* Kannulan gəna laa wardu. *Kuwuinju cəwurde buwamje risiwu cotto baworo kido.* fa: flamber.
- buwat** [bùwât] *cu.* Fado masammanno bikke farduro tədandənadə. *Səbdu fi yaye dərdu yindi buneyen buwatto nanjairoro leji.* fa: boîte de nuit.
- buwo** [bùwò] *cu.* Jakturam gəmdosoye. *Gəmdonju buwo bawo kolje budu ngaye ingi langeno.* fa: couvercle.
- buwo kəlaye** [bùwò kəlâyè] *cuk.* Silla kəla jakcidə. *Tajirwa wakkaje am yindiye buwo kəlaye fallada.* fa: crâne.

- buwo ngurumngurumbe** [bùwò ngùrùmngùrùmbe] *cuk.* Silla təngəri kəla ngurumngurumbedə. *Langalan buwo ngurumngurumnjuye jau fangeno.* fa: rotule.
- buwu**₁ [bùwú] *cu.* Awo tududəna curonjuro kəmboso fijagaidə. *Kala kerənniya, ngalonju sammaa curo buwu kilo mia miayero cakke kidudo.* fa: sac.
- buwu**₂ [bùwú] *cu.* Kannuye juwe ceriya, kəluwu fandəmidə. *Kamuwa kulonja wande cələmjənniro buwulan samjai.* fa: cendre.
- buwu**₃ [bùwù] *alnj.* Galdənnidə. *Jena buwu adə da kamjiwawo.* fa: émoussé.
- buwubuwu** [bùwùbùwú] *alnj.* Jiri buwuyeadə. *Kidaramnjan wundu yaye yim kidaa gəmajə bul-a yange buwubuwu-a cakki.* fa: cendreaux.
- buwudu** [bùwúɸù] *cu.* Awo karawilan tədəna kəgəlmərilan kanduwal fujagaidə. *Kəgəlmərin kidanju buwudu fudu.* fa: soufflet.
- buwudu** [bùwùɸú] *kkye2.* Buwuro waldu. *Taki fandoro buduro kannu cakke kolje buwujo.* fa: cendre (devenir de la).
- buwul** [bùwùl] *cu.* Su təgarəna tokokor tia gəpcane kəwu kəwuro bi katte am yindiyeɸn bikkejaidə. *Kam mukko kəjijama kəlanga buwullero cando.* fa: pétanque.
- buwuru** [bùwúru] *cu.* Kalwo bəriye kəska bidoyen tədandidə. *Am kureye buwurun bəri jawui.* fa: écuelle.
- buwurwo** [bùwúrwò] *cu.* Argəm tuwana, suwurra, məkkada dedənnin tuwuidə. *Jəmma suwa fi yaye ci fannjuyen buwurwo sadakci.* fa: boule.
- buwuttu** [bùwúttú] *kkye2.* Kala kəji sango. *Kawudi cakkəna gəmajenju jairo buwucci.* fa: embaumer.
- buwuttuwu** [bùwúttúwú] *kkye2.* Kannu no badijəna sango. *Kəskanju kəri nangaro, kiaddin kannunju buwucciye bəri deyeno.* fa: souffler (feu).
- buwuwu** [bùwúwù] *cu.* Karwudi cambiwawodə. *Buwuwu nangaro, kaninju kilado.* fa: stérile.

C - c

ca₁ [câ] *kəl.* Kalma awo yoji bi yojiwawo wulduma. *Ca bikka isəmmaa, bəri kəji*

bumi! fa: si.
ca₂ [câ] *cu.* Awo ngawolan wakkajənadə.

- Kamuwa caye kɛla kɛlliɛnadɛyɛ curon faldɛ kakke.* fa: avant.
- ca**₃ [câ] *aj.* Kalma mana aɓabbanin wuldidɛ. *Ca, nima banna adɛa dim?* fa: ah oui.
- caa** [cáá] *cu.* Fudu dime garasan battaro kalaktadɛ. *Caa jamannelan kawu falnin yadi bandɛr bandɛr injilan bakcai.* fa: tissage.
- caada** [cààdà] *cu.* Caa diodɛ. *Jaman kuyen inji caadayɛ jiri kada mbeji.* fa: tissage.
- caadu**₁ [cáádú] *kkye2.* Caa dio. *Kuren gaawa mukkolan caajai.* fa: tisser.
- caadu**₂ [cáádú] *kkye2.* Silan moji dime injia kidaro njakko. *Keke kare dudoyɛ laa caadi, laa latɛriklan kidaji.* fa: pédaler.
- caama** [cáámà] *cu.* Kam caa cɛdidɛ. *Jabɛrmarin caama ngɛwu.* fa: tisserand.
- caamari** [cààmàri] *cu.* Na caawu sanianja cadidɛ. *Caamarilan garasan jiri jiri tutuwada.* fa: tissage, quartier (des tisserands).
- caara** [cààrà] *cu.* Fartamani karawiye dauro casakkidɛ. *Kungunanju curo caarayero fijiye dauro lassiyɛ kasuwuro leyeno.* fa: porte-monnaie.
- caawi** [cààwí] *cu.* Kari je jero lɛpkaada kamuwa canjanjaro cakkeridɛ. *Kamuwa kanoriyayɛ ngɛwuso caawia.* mt: káigádò. fa: ceinture.
- cacadu** [càcàdú] *kkye2.* Yalle ro isaboduwu. *Yal ciridɛa cacajɛ kɛnɛmbe ngoyeno.* fa: consoler.
- caccau**₁ [cáccáu] *alnj.* Tiyi ganaadɛ. *Modu caccau yayɛ, lawala rijiwawo.* fa: petit.
- caccau**₂ [càccáu] *cu.* Kɛska tɛngɛri kal kadaa curo ingiyen rijidɛ. *Kɛska caccauyɛlan kɛniwu cadi.* fa: roseau.
- cade** [cádè] *cu.* Bɛriyer tada timi tuluwo badijiya cɛdidɛ. *Yal cade ngɛssiya, ingi suwurra-a mandaa-a karwunno cadi.* fa: diarrhée.
- Cadu**₁ [Cádù] *cuf.* Cu larduɛ kanji adinnamlan Nijɛ-ra kɛmaskidɛ. *Tumbalbayi gomna dina Caduyɛ.* fa: Tchad.
- Cadu**₂ [Cádù] *cuf.* Ingi kura katte Nijɛ-a Najɛriya-a Cadu-a Kamerun-ayɛdɛ. *Curo Caduyɛn cuku kada mbeji.* fa: lac Tchad.
- cagade** [càgádé] *cu.* Awo ngɛlailan tɛdɛna ingi mandaa saktuyɛ. *Manda dedarambo lenɛmiya, cagade kada rumi.* fa: filtre.
- cagam** [cágám] *cu.* Fado kuwuiyɛ. *Bɛladɛyan cagam ngɛwuso suwulan cadi.* fa: poulailler.
- cagamnin luwo** [cágámnin lùwò] *cuk.* Mairo ariawu kɛleduwudɛ. *Yim mai cagamnin culuwiya, sala kura.* fa: intronisation.
- cagaran** [càgàrân] *alnj.* Kɛlado. *Fɛrnidɛ jauro cagaran, duwama kamba timin cɛdai.* bg: sàgàrân. fa: indocile.
- cagayi** [càgáyí] *cu.* Kamba awo laa diwi cuwandoro, tiro karwun njɛddodɛ. *Kɛlado gɛnia, kam karwu ngɛlaa cagayi cɛdiwawo.* fa: sort, sortilège.
- cagɛldu** [càgɛldú] *kkye2.* Mana maana bawoa dio. *Joɛri adɛ cagɛlji nangaro, awo wuljidɛa nodu tikkerɛ.* fa: mélange.
- caidu** [cáidú] *kkye2.* Ingiingi bi ingi yirdu. *Kajɛmunju tuljɛ kɛrɛnniya, ingi kadawuadɛa caiyeno.* fa: verser.
- caiwa** [cáiwà] *cu.* Je yakkularo tattɛnadɛ. *Caiwa tando budua.* fa: corde.
- caja** [cájá] *cu.* Bikke wuri janɛmɛ ngɛwujoro bi awo gade fandro. *Caja saniaro ngonɛmia, ngudi dɛgami.* fa: jeu de hasard.
- caja jadu** [cájá jádú] *kkyek.* Wuri ngɛwu fandro, wuriilan bikke dio. *Kantinjua duwon, caja jayɛ ngudiyeno.* fa: jouer.
- cajadu** [càjàdú] *kkye2.* Lɛmanna hangallayɛn ga. *Fɛrnju cajajɛ duwon kɛlanjuro giwa.* fa: calmer (un animal).
- cajama** [càjàmá] *cu.* Caja dioma. *Cajama adɛ lema kamunjuyɛ cajaro jayeno.* fa: joueur.
- cakka** [cákká] *cu.* Karta jiri cɛlɛm kɛla yakkuadɛ. *Tiyatiyan coke dikke kwa cakkayɛ-a kubbiyɛ-a ngoyekko.* fa: trèfle.
- cal** [câl] *cu.* Nema kangalea fɛrdunjuyɛn caldudɛ. *Ngawo callɛn sai kala.* fa: coupe.
- cala** [cálá] *cu.* Kɛmbo argɛmbe tukukur curo fula ngɛwuyɛn kajaidɛ. *Fanna sawi yayɛ cala kajiya, kɛndawu litɛr yindi ciwi.* fa: beignet de mil.
- calalau** [cáláláu] *alnj.* Kam dadunju-a tiyinju-a samma kalkaldɛ. *Fero adɛ fɛkka diwia yayɛ, calalau nangaro, jauro mayawaa.* fa: svelte.
- caldu**₁ [cáldú] *kkye2.* Bewolan bi awo gadelan kamdu. *Gɛradɛna kɛska kɛri calji duwon, gardifore tia kida.* fa: abattre.
- caldu**₂ [cáldú] *kkye2.* Diwi kambe na gadelan wuldu. *Na kuranjuyɛn caljane*

kidalan kittuluwo. fa: calomnier.

caldu₃ [cáldú] *kkye2*. Ləman laasoye kamba timilan ta. *Sinju kadiye caljəna fujəna*. fa: piquer, mordre.

calduram [càldùrám] *cu*. Awo tilan cal cadidə. *Bewo so, adda so, dawı so, samma calduram*. fa: outil.

calicali [càlicàlí] *cu*. Kam awo kasusua jur cədidə. *Yim kambəria calicaliya kambəriwua cangangayi*. fa: bouffon.

calli [cállì] *cu*. Goro namgada təngəridə. *Goronju tilodəa calli kadaro cəde jamaro samgeyeno*. fa: kola (morceau de).

caman [câmân] *nkye*. Kureman. *Caman kida wadama, awiro tia manəmi?* fa: auparavant.

cambaldu [cəmbáldú] *kkye2*. Ingi bi ingiingi moji cədiaro fidu. *Ganjəna nangaro, ingi ngaa cambalje fidəna*. fa: verser.

cambəre [cəmbərə] *cu*. Bare kajim samma baredənnidə. *Ti adə barema ngəla gəni, cambəre jur cədi*. fa: intervalle.

cambu [cəmbú] *cu*. Awo ngəlailan tədəna ci ləmannero casakke bare kamba timin cədannı bi kəmbo juwunnıro. *Koro cagaranno cambu casakki, wande kam larujənnıro*. fa: muselière.

camdu [cəmdú] *kkye2*. Kare kambe təmanju bawolan mowo. *Barwu ngərwu kamu laaye camje ngərəmbo kiluwo*. fa: arracher (brusquement).

cammo₁ [cəmmó] *cu*. Jama mewu captanadə. *Yim salaa cammo kura maidilan tədi*. fa: foule.

cammo₂ [cəmmó] *cu*. Tado jama mewuye. *Am siyasa tiloa cammo buronja falduye cədi*. fa: réunion.

camun [cəmùn] *alnı*. Awowa alama tiloadə. *Asan-a Useini-a kawuwa nangaro, jauro camun*. fa: semblable.

camundu [cəmùndú] *kkye2*. Camunno waldu. *Camunjana nangaro, rangəme tayi yindi ania gayirnəmbawo*. fa: ressembler.

cancammo [cəncəmmó] *cu*. Wundu yayeye bananju kudodə. *Alanguro nangaro, bəlalán cancammó cado*. fa: collection.

canga [cəngá] *cu*. Fuwuraso ngim kangaleyeye cadidə. *Nangəri karənjiya, maləm-a fuwurawanju-a canga wurjane bəlanjaro waldai*. fa: case.

cangacanga [cəngácəngá] *cu*. Kau yindi

kalwusannin kəleyada kəralləmiya kannu tuwandidə. *Kandirawa karaalan cangacangan kannu fujai*. fa: briquet.

cangaljam [cəngáljəm] *cu*. Jawu sanana kanji fal ngaworo leji, fal fuwuro isi kamuwa kanoriyedə. *Fero kəlayakku kəlanju cangaljambo kərjiwawo*. fa: tresse (kanouri).

cangam [cəngəm] *cu*. Su təgarəna taram kəkayəda daadalan baram lajaidə. *Ngor adəye cididə jauro kibbu nangaro, baramma kiaddin cangamlan cuwande bəlaa layeno*. fa: outil.

cangau [cəngəu] *cu*. Kasuwa diwi fufu kambe cədanə kam kosokcidə. *Kam cangaua gərenəmiya, ni yea njədai*. fa: tuberculose.

canja₁ [cənjá] *cu*. Na siya-a curo-a kəldaidə. *Langanin kirukkəniya, canjayen jau fangekko*. fa: hanche.

canja₂ [cənjá] *cu*. Korkor tiyiye na yange casakkeridə. *Kambərima layanju-a kirinju-a canjaro cikkere farsambo culuwi*. fa: taille.

canji₁ [cənjì] *cu*. Ngawo luwayen gaptuwo wurinəmbə. *Bikka agogo kiwukkəniya, canjini kalakseyera*. fa: monnaie.

canji₂ [cənjì] *cu*. Wuři yime sanana tin kalkal njadidə. *Jəkka mewu canji jəkka jəkkayero kidəkko*. fa: monnaie.

canji₃ [cənjì] *cu*. Kidamaa nanjulan sangodə. *Mushende canji cuwande bəlande kolje Niamero lejəna*. fa: affectation.

canjidu [cənjídú] *kkye2*. Kidamaa nanjulan sango. *Bagaralan saa arakkuro kida kidəkkəniya, canjisera*. fa: remplacer, affecter.

canjima₁ [cənjimá] *cu*. Kam canji wuriye diomadə. *Na canjiwuyen wuři lardu ngəwuye fandəmi*. fa: monnayeur.

canjima₂ [cənjimá] *cu*. Kidama casangəne kam nanjuro cawudənadə. *Ku kəndawunju yindi casangənama, canjimanju isənni nangaro, lejənni*. fa: remplaçant.

cap₁ [cáp] *cok*. Kalma ləman sətto falnin kəkaro tacciro wuldidə. *Dagəl cap kəkaro juwane buldua kolyeno*. fa: adroitement.

cap₂ [cáp] *cok*. Kalma awo jauro cəmbəřənarə wuldidə. *Buwunju argəmlan cap cəmbəřəna geroro kuttu*. fa: totalement (remplir).

captadu [cəptádú] *kkye2*. Awonəm laa wanəmma lado. *Motanju captaje gade*

bərin kaiwo. fa: débarrasser (se), vendre.
captu₁ [cáptú] kkye2. Na tilon gənadu. *Jalap ngamjiya, na tilon capcai*. fa: entasser.
captu₂ [cáptú] kkye2. Na tiloro bowodu. *Bələma am capcəna sawari cadi*. fa: rassembler.
captu₃ [cəptú] kkye2. Riwu kambero awo laa madaro mukko njakko. *Agogonju faccəgəna maji cəne riwunde capkeno*. fa: fouiller.
captuwu [cəptúwú] kkye2. Na tiloro fokta. *Mariama kəska kannuro capciyi*. mt: júđúwú. fa: attiser.
cardu [cárdú] kkye2. Karwuye dədəktu. *Karwunju carjidə, doidoiro lowotordiro leyeno*. fa: palpiter.
care [cārè] nkye. Jəm tədəna. *Careyen gurenjəkki, sai kərma kadim*. fa: il y a peu de temps.
carno [cārnó] cu. Sərən dunoa. *Carno curoye tia cədane bowada ciri*. fa: douleur pulsative.
carwo [cārwo] cu. Kadi jiri kurnum laa. *Gudowom karaaye carwo cejəna ngəro cədi*. fa: serpent (espèce).
carema [cārémá] nkye. Kalma awo laa madi duwon wakkajiya wuldidə. *Carema kadim, na manjəkki nokkəni*. fa: heurissement.
carī₁ [cāfī] cu. Awo ngəlai tattənalən tədəna cuwuri cuwuri. *Kolema cariro karenju cakke koronju lapce kasuwuro leyeno*. fa: sac.
carī₂ [cāfī] cu. Ingi argəmso curonjun duwon wajənədə. *Kanini nansənin isiya, cariro ingi gade yirgakke yikke cai*. fa: eau (fermentée blanchâtre).
carīcarī₁ [cārīcārī] cu. Garasan bi je cuwuri cuwuriaro tattənədə. *Carīcarīlan am laaso buni cadai*. fa: filet.
carīcarī₂ [cārīcārī] cu. Kadəm fado fadoədə. *Ku carīcarīya jiri gadegade dalyeyiye*. fa: quadrillage.
catkadu [cátkádú] cu. Ngudo cələm təngəri kalala ngəwuədə. *Catkadu fannju kariyilan cədi*. fa: oiseau.
cau [cāu] cok. Kalma ləman kamboi ngərəmjiro wuldidə. *Towo dəla cau cau cəgasi*. fa: habilement.
cawak [cāwək] cu. Keyera kumbal bi kəngallo dəmba təmjəgənədə. *Cawak dunia ngaa cələm pətto cədəna*. fa: nuage.
cawal [cāwəl] cu. Na ingi dələwuye

bojənədə. *Nangərijiya, cawal motasoro ledu kəji dapciyi*. fa: flaque.
cawaldu [cāwəldú] kkye2. Kam bi ləman ingia cakke moji dio. *Feya falwuro ingi njaro isaiya, ngasaane cawaljai*. fa: agiter (eau).
cawane [cāwəné] cu. Kəmbo kambo yime niro jiri gade njodə. *Bələdeyalan cawane jauro cadi; kiam yimia, ngaskuno njadi*. fa: troc.
cawuləktu [cāwúləktú] kkye2. Mana gadegade kəla bawoa dio. *Folis tia cuworidən, cawuləkce jire bawoaro asuyeno*. fa: divaguer, délirer, déraisonner.
cejedü [cəjédú] kkye2. Ingi-a awo diwi curonjuye-a faidu. *Modu ingi dərsusuaədə cejeje duwon kiano*. fa: décanter.
cejeno [cəjənó] cu. Ingi cejeyadədə. *Na pompo bawoalan cejenoma njaro ngəla wo*. fa: liquide décanté.
ceu [céu] cu. Na kəlanjulan mana tədidə. *Baram bələndeye ceu lokkollen kərga*. mt: kənjí, fa: direction.
cəgaptu [cəgáptú] kkye2. Awo gəmnjaana kawu curiro mukkolən ta. *Goliye balo cəgapci*. fa: attraper.
cəjəktu [cəjəktú] kkye2. Raratkəgəme ngəwuro ngawo. *Cəjənge ngalo ngəwu buwudə ngojo*. fa: tâter.
cəjunguma [cəjūngumà] cu. Kam kəla hangallayən kəmbo juwui bi ingi caidə. *Cəjunguma dawu kam ngəwuyən kənanju nuiwawo*. fa: traînard.
cək₁ [cək] alnj. Awo kəridənni ro daadədə. *"Garunəm adə cək gəni nangaro, duwamaro wurdí," yeno*. fa: fixe.
cək₂ [cək] alnj. Yestu bawoədə. *"Jawal cək adə rumma gəna? Tia gamiya, bəriro lenəmi," yeno*. fa: droit.
cək₃ [cək] alnj. Awo ganama kəridənnidə. *Curo kayenjuyən kəla kur cəkken ruwu cədi*. fa: rectiligne.
cələm₁ [cələm] alnj. Alama karwiyea. *Allo kura kələssədə cələmbo dallada*. fa: noir.
cələm₂ [cələm] cu. Curo batatayən tadarə kajija arawuwa gapcanədə. *M, c, d, ani nga cələm* fa: consonne.
cələmcələm [cələmcələm] alnj. Cotto cələmjəgənnidə. *Fajar kadu badijiya, duniadə cələmcələm*. fa: noirâtre.
cələmdu [cələmđú] kkye2. Cələmbo waldü. *Kəngal cukkuriya, dunia cələmji*. fa:

assombrir (s'), obscurcir (s').

cələmduwu [cələmduwú] *kkye2*. Cələmbo kalaktu. *Keyera cawak cijiya, dunia cələmjiji*. *fa*: noircir.

cəm [cəm] *alnj*. Awo ngaa gai, kəji gənədə. *Karwun adə cəm, tiro suwur figene yai*. *bg*: cım. *fa*: amer.

cəm fak [cəm fák] *alnj*. Jauro cəm. *Kalu ganyaye cəm fak*. *bg*: cəm fók. *fa*: amer (très).

cəm fok [cəm fók] *alnj*. *ruı*: cəm fák.

cəmram [cəmram] *cu*. Fado curon ingi kəria kəmatkəmbo tangaada cəm fakdə. *Cəmram daro fidiyiya, kəmboro kuttu*. *mt*: njítkəri. *fa*: bile.

cənjəme [cənjəmè] *cu*. Jande maanaa kaan kaarinne tədəna gairo ngowada. *Bune fi yaye Kaka Amsa yallaro cənjəme cəddi*. *mt*: ngísimè. *fa*: conte.

cənjəme taramba [cənjəmè təràmbà] *cuk*. Mana kori koroa ye, jaawua ye. *Terereyada Ala lowoji: ngərwo* *fa*: devinette.

cəp [cəp] *cok*. *ruı*: cıp.

cəptu [cəptú] *kkye2*. Tuno ngajiwaworo riwura bi kattan kannua gənadu ngajoro. *Tuno ngajiwawodə cəpcane sadən nəmgeno*. *fa*: transpercer.

cəptuwu [cəptúwú] *kkye2*. Kəlan ta nambu. *Tassunəmdəa cəpkəkke dikkəni*. *mt*: ngèstú. *fa*: oublier.

cər [cər] *cok*. Kalma kəlewanju saraia wuldidə. *Nganju cər duwon, lokkollo kəndero wayenniya, mushe fannjaro kam juwayeyeno*. *fa*: sain.

cəramdu [cəramdu] *kkye2*. Tada kəkayə yanjulən tuluwo. *Ləmən yanjulən cəramje kadio*. *fa*: cueillir.

cərattu [cəráttú] *kkye2*. Curo kəmosoye kaastu. *Curo kuru bərinneđəa cəracce səməllə faldəna*. *fa*: curer.

cí₁ [cí] *cu*. Tiyi kəmben na tiyen kəmbo cakkidə. *Ci kam kurayen timi fiakkun yindin dəga*. *fa*: bouche.

cí₂ [cí] *cu*. Na tiyen ngudo kəmbo kokcidə. *Agwagwaye ci fetetel*. *fa*: bec.

cí₃ [cí] *cu*. Tiyi ləmannen na tiyen kəmboso ngoje cundidə. *Ngambadu ci tasaro cakkəna kiam nja cədi*. *fa*: musée.

cí₄ [cí] *cuk*. Ngoda ciye faldə. *Bəri mandaa nangaro, ci yindima ngoyekko*. *fa*: bouchée.

cí₅ [cí] *cu*. Awo laaye nanju daduramdə. *Ci baramben ləmanna ingi njaro isana kada*. *fa*: bord.

cí₆ [cí] *cu*. Jakturam kalwoye. *Tasa kəmboyedə ciama ngəla wo*. *fa*: couvercle.

cí₇ [cí] *cu*. Sa awo laa dioye kambo kamgaadadə. *Yim cinju gadiyeyə dondi cəne kənde wayeno*. *fa*: tour.

ci kəmboia [cí kəmbôia] *alnj*. Kam duwan kambo mana wuljiyidə. *Ti ci kəmboia nangaro, duwama kam-a jagadi*. *fa*: bavard.

ci kurwowua [cí kúrwowùà] *alnj*. Kam duwan kambo mana wuljiyiwawodə. *Ci kurwowua nangaro, kuttumanju bawo*. *fa*: lent (dans la parole).

ci ngaa [cí ngàà] *cuk*. Cinga dioma. *Ci ngaa nangaro, rashiduwa tia wayera*. *fa*: grossier.

ci tiloa [cí tilòà] *alnj*. Am kəlanja foktənadə. *Jama ani ci tiloa nangaro, mənafək tayia firjiwawo*. *fa*: unis, complices, ensemble.

ci tiloro [cí tilórò] *nkye*. Kəla tilonnaro. *Argəm kulonjuyedəa ci tiloro motayə ngoyeno*. *fa*: fois (en une seule).

cia [cìà] *alnj*. Kam mana ngəwua. *Kam cia ngəwuso karima*. *fa*: bavard, verbeux.

cibuji [cibùji] *cu*. Ngəlai tədandəna ci bujiyero caddudidə. *Cibuji ngəwusoro cələm*. *fa*: rebord (de la natte).

ciccilwo [ciccilwó] *cu*. Ngudo tintin gai duwon ti buwubuwudə. *Ku kattulan ciccilwo yindi takko*. *fa*: bec d'argent.

cidi₁ [cídí] *cu*. Lardulan na ingi bowada bawodə. *Ngor bəlandeyə cidinju kəlwua nangaro, kajim rijiwawo*. *fa*: sol.

cidi₂ [cídí] *cu*. Na mai cunodidə. *Mainde cidinju jəgana naptu jamanjuyə curui*. *fa*: canton.

cidi₃ [cídí] *cu*. Lardu bi kəryenju laadə. *Cidi mangariyen ngor ngəwu*. *fa*: territoire, région.

cidi kəri ngəwua [cídí kəri ngəwùà] *cuk*. Cidi na kəri kəriadə. *Yala Ngeemeyelan cidi kəri ngəwua mbeji*. *fa*: erg.

cidi kime [cídí kimè] *cuk*. Cidi kime ye, kibbu yedə. *Cidi kimelan awima rijiwawo*. *fa*: latérite.

cidiya [cídíyà] *cu*. Fərdu. *Motama cidiya motanjuyən bowada njassayi cədi*. *fa*: en dessous de.

cidu [cídú] *kkye2*. Dadu njərgai. *Modu kəriyeyə dujəna, curi cijjaro leyeno*. *fa*: relever (se), décoller.

cidu₂ [cídú] *kkye2*. Ingi kəla kannuyən bi

golgoldu, bi findu, bi loro. *Yekkinnju bawo duwon, shayinju cije samma fiyadan.* fa: bouillir.

ciduram [cìdùrà̃m] *cu.* Na tilan badididè. *Ciduram ngèrè̃m fèrre bullan dallada.* fa: ligne de départ.

cijidu [cìjìdù] *kkye2.* Kanduwallo awo laa figème kange sango. *Ngimnde buwuco nangaro, yande kaajilan cijiji.* fa: encenser.

cijino [cìjìno] *cu.* Kaska tilan fado cijijaidè. *Cijino tuwoye-a mangaye-a buwuttunja gade.* fa: encens.

cikèri [cìkèrì] *cu.* Mana kuttu. *Ni rashiduro, dawu yallayen cikèri diodè candènni.* mt: cingá. fa: grossièreté.

cikuru [cìkùrù] *cu.* Je ci kařimosoyero cakkere naptu jarre cèdidè. *Cikurulan karimo isabojagane kare lapkeyera.* fa: bride.

cim [cì̃m] *alnj. rui: càm.*

cima [cì̃mà] *cu.* Kadunoma maiyedè. *Cima kèla fèrren bèla bèla jègana kawuri maiye cèdi.* fa: porte-parole du chef.

cinda₁ [cì̃ngà] *cu.* Cindu2 diodè. *Cinda nonèmmia, karenè̃m kannu cèdai.* fa: repassage.

cinda₂ [cì̃ngà] *cu.* Cindu4 diodè. *Cinda ngèla cuwandènni nangaro, soronju shawa gèni.* fa: crèpissage.

cindaram [cì̃ngàrà̃m] *cu.* Awo tilan cindu1 cadidè. *Tulduma adè cindaramlan kadawu kajè̃muye cuttuluwi.* fa: brosse, grattoir.

cindu₁ [cì̃ngù] *kkye2.* Kadawu so, bèrbèr so kesosolan tuluwo. *Kawu kida ngèssiro, kurisnju cinje napkeno.* fa: essuyer.

cindu₂ [cì̃ngù] *kkye2.* Kajè̃mu murjokkada su ciduram kannualan jatto dio. *Tulduma kare tuljiya, sammaa cinji.* fa: repasser.

cindu₃ [cì̃ngù] *kkye2.* Baworo dio. *Ruwu allonjuyedèa cinje kom shekku bawoa badiyeno.* fa: effacer.

ciduram₁ [cì̃ngùrà̃m] *cu.* Su masammanno tègarèna tilan jena so, adda so, bewo so galjaidè. *Sunuri jènanju buwuro waljiya, ciduramnin timiario cèdi.* mt: dàrsò. fa: grattoir (lime).

ciduram₂ [cì̃ngùrà̃m] *cu.* Awo tilan ruwu kèreyoye baworo cadidè. *Ciduram ngèla gèni fandèmba, kakkadunè̃m cèlè̃mbo kalakci.* fa: gomme.

ciduram₃ [cì̃ngùrà̃m] *cu.* Awo allo kuraso

tilan cinjaidè. *Lokkolma adèye ciduramnju njango katifaye.* fa: éponge.

cinduram₄ [cì̃ngùrà̃m] *cu.* Su tègarèna tilan kajè̃mu murjokkada jatto cadidè. *Cinduram takkèni nangaro, kajè̃muni kawangèkke fèrdu birrero kekkèkko.* fa: fer à repasser.

cinduwu [cì̃ngùwù] *kkye2.* Tulolan bi simintilan jalap turuiwaworo dio. *Garu tuloye cindègènnidè, nangèrijjiya, duwama curi.* fa: crèpir.

cinè̃me dadu [cì̃nè̃mè dàdù] *kkyek.* Ngèlaro dabbardu. *Cinè̃me danè̃mmia, kida adèa duwan yerè̃mbawo.* fa: préparer (se).

cinè̃mfiwe [cì̃nè̃mfìwé] *cu.* Buni sananadè. *Cinè̃mfiwe kayeyadadèa sai sillanju-a kèllè̃me ngèrè̃mi.* fa: sardine.

cinga [cì̃ngà] *cu.* Mana kuttu. *Ni rashiduro, dawu yallayen cinga diodè candènni.* mt: cikèri. fa: grossièreté.

cingal [cì̃ngàl] *cu.* Su bul gèna řiwulla gai duwon kattiye juwuiwawo. *Motaso cadandiya, cingalsolan faidadaì.* fa: zinc.

cingaldu [cì̃ngàldù] *kkye2.* Sananaro kakamdu. *Kawu kalu karjiro, lawasar so, guwaldo so cingalje gènajì.* fa: émietter.

cingom [cì̃ngòm] *cu.* Bonbo suwurra tègarèya, dango gairo waljidè. *Tasanju ingiye suktè̃nadè cingomlan řitkeno.* fa: chewing-gum.

cinna [cì̃nnà] *cu.* Ngaworam awo laaye. *Cinna kèlasndeye tawara cèdanni.* fa: porte.

Cintabaraden [Cì̃ntàbàrà̃dèn] *cuf.* Bèrni naptu bèla kura arondisemaye cèdi curo defartema Tawayen. *Cidi Cintabaradenne cidi kandinna-a shuwawa-aye.* fa: Tchintabaraden.

cip [cì̃p] *cok.* Har adè gai. *Ngè̃mè̃riro kamunjuro atè̃mpa yakku cip kaino.* bg: cép. fa: jusqu'à.

cira [cì̃rà] *cu.* Kau sanana njisso fafaldè̃nadè. *Bèri ciraadè timi laruji.* fa: gravier, gravillon.

ciraram [cì̃ràrà̃m] *cu.* Curo ngudosoyen da tukukur curon cirasoadè. *Bèrnilan ciraram jur cì̃rèro tè̃dèna caladi.* fa: gésier.

cire [cì̃ré] *cu.* Da kakamgada sè̃riro sipkaadadè. *Cì̃rèro kulikuli fakcagaiya duwon warjai.* fa: brochette.

- círídu** [círídú] *kkye2*. Kangelan cijidu. *Kannu ngelaro cambiwawoa, kange círiji*. *fa*: enfumer.
- cít** [cít] *alnj*. Kalma awo jauro kimeru wuldíde. *Borima gai gəməje kime cit cakke kiluwo*. *bg*: fit. *fa*: rouge (très).
- citilo** [cítìlò] *cu*. Ardiya jamayedə. *Jama bəlaye citilolan tia fuwuma bəlayero ngoyera*. *fa*: accord, résolution.
- ciwet** [cívét] *alnj*. Awo təngəřiro kamgada ye kamboi yedə. *Batta ciwet laa ngoje ngulondonju jaudəa kəleyeno*. *bg*: cívéwét. *fa*: petit, léger.
- ciwewet** [cívéwét] *alnj*. *rui*: cívét.
- ciya** [ciyá] *cu*. Awo kangalelan bi suwulan tədəna tilan ngim jakcaidə. *Ngimnju ciyan jakkeno*. *fa*: porte.
- ciyale** [ciyálè] *cu*. Kutti kangale argəmsoye. *Ciyale tuje kaji kida*. *fa*: piège.
- ciyalo** [ciyálò] *cu*. Na kaudialan kəngal cuwuri cuwurilan kojidə. *Asemmaro kaudi ciyalo ngəwuadə kuttu*. *fa*: lumière.
- ciyama**₁ [ciyámà] *cu*. Najeriyalan kaala maidiye kam kusottowaro kissiyye. *Gashuwaro leyekkəniya, ciyama maidiro sado*. *fa*: notable.
- ciyama**₂ [ciyámà] *cu*. Najeriyalan kam naptu kəmandaye cədidə. *Kəndawu yakku fi yaye ciyama kəryenju leje diriji*. *fa*: sous-préfet.
- coccorí** [còccòrí] *cu*. Kəska dadu koriadə. *Tarwuna ngəwusoro na coccorialan tuwandí*. *fa*: buisson, arbuste.
- coccorími** [còccòrími] *cu*. Njolladan gəptəme kəlanəm katte siyanəmben njukkowodə. *Dagəl bikkejiya, coccorími cədi*. *fa*: se rouler (fait de).
- coccorín ngoda** [còccòrín ngòdà] *kkyek*. Tada ngawanaro gənaduwoodə. *Bawani wua coccorín ngose duwon, bikke kəjiro kirukko*. *fa*: porter (sur les épaules).
- cojodu** [còjòdú] *kkye2*. Awo samjəgənaa gəna kannuaro dio. *Kaku wadaro, ngimnju kənduwal cakke cojoji*. *fa*: réchauffer.
- cok** [cók] *cok*. Moji dio nambudə. *Tada adə kəla kibbua, cok napciwawo*. *fa*: immobilitéé.
- coke** [cókè] *cu*. Cajan nambarwu diodə. *Coke sədde sutta ngoyeno*. *fa*: tricherie.
- cokka** [còkkà] *cu*. Tada kuwuiye. *Kuwui ngelaro ambaadadə cokka ngəwu kalji*. *bg*: còkkənà. *fa*: poussin.
- cokkəna** [còkkənà] *cu*. *rui*: còkkà.
- cokkol**₁ [còkkól] *cu*. Ləman təngəři si dewua ngaware kuruwua səmo daadaa karaan dəganadə. *Ngambadu cokkol cədana ngəro cədi*. *fa*: souris.
- cokkol**₂ [còkkòl] *cu*. Su, kəska bi dango təgarəna curo təngəřia, taramba tilan masəna ngojane ciro casakkidə. *Lowotor cokkollan karwun ngalje timal dondiro ci*. *bg*: bilma = kəfún. *fa*: cuillère.
- coktu**₁ [còktú] *kkye2*. Sisi kambero ngulondo njakko. *Kam cokkadadə njərakci*. *fa*: chatouiller.
- coktu**₂ [còktú] *kkye2*. Awo laa ngulondolan ngodu. *Manda gəna cokce kaluro fiyeyeno*. *fa*: pincée (prendre une).
- coktu**₃ [còktú] *cu*. Ngulondolan awo gəna laa ngodadə. *Shayinjuro suwur coktu fal fiyeyenniya, fanjənni gade yindi kirra*. *fa*: pincée.
- colcol** [còlcól] *alnj*. Kawuwu ye tiyi ganaa yedə. *Ti colcol nangaro, yalla tia lawalaro korjai*. *fa*: petit (taille).
- collo** [còlló] *cu*. Ingiingi wale tiyiro faida baworo kwangaramben bi kamuramben culuwidə. *Jene colloadə kinaji*. *mt*: nāmàsù. *fa*: urine.
- collokoró** [còllòkóró] *alnj*. Jiri collo koroyea. *Ləman cotto bafiya, collokoró*. *mt*: kurnum. *fa*: jaune.
- colloram**₁ [còllòrá] *cu*. Curo kamben bi ləmannen na collo captidə. *Ləman kajaiya, colloramdəa gəpcai*. *fa*: vessie.
- colloram**₂ [còllòrá] *cu*. Na masammanno collo dioro tədənadə. *Bəřni ngəwuson colloram jamala cadandəna*. *fa*: urinoir.
- comcom** [còmcom] *alnj*. Tambəmiya, ləman gaidə. *Kiam jau so, tamsuwu so comcom nangaro, kam laa caiwawo, bi cəmbiwawo*. *fa*: aigre.
- con** [cón] *cok*. Kalma awo kəmboye jauro kəjia wuljaidə. *Waina kəmagəna kəji con sukkudo*. *mt*: fit. *fa*: bon (très).
- concon** [còncón] *alnj*. Tələmba. *Kəska ci conconna dewu ngoje kokce namuse tuyeyeno*. *fa*: pointu.
- conge** [cóngé] *cu*. Bano təngəři. *Kagəlma congelan kəska jenaye sərakci*. *fa*: hachette, daba.
- cot** [cót] *nkye*. Awima koldənni. *Bəřinjudəa cot juwe dayeno, kannanju awima cuwandənni*. *bg*: còttò. *fa*: complètement.
- cotto** [còttò] *nkye*. *rui*: cót.

- cu**₁ [cû] *cu*. Kalma duwon kam bi lëman bi awo laa tilan bowojaidë. *Ari, kəri, këska; ani samma cu*. *fa*: nom.
- cu**₂ [cû] *cu*. Yim cu₁ tada tambënaro cadidë. *Yim fado Isayen cu tadanjuye cadënaa kamuni kembo*. *fa*: baptême.
- cu fëlaiye** [cû félaïyè] *cuk*. Cu masammanno kambo bi lëmanno bi awo laaro cadidë. *Nijer cu fëlaiye larduye*. *fa*: nom propre.
- cu jamala** [cû jàmàlá] *cuk*. Cu awo ngëwuro tidë. *Dimi so, këska so, kam so, samma cu jamala*. *fa*: nom commun.
- cu kamula** [cû kàmùlá] *cuk*. Cu lëman karwudiye bi kamuye. *Fero Musaye. "Fero" tima cu kamula wo*. *fa*: féminin.
- cu kwala** [cû kwàlá] *cuk*. Cu lëman biye bi kongwaye. *Dal adë Fannaye. "Dal" tima cu kwala wo*. *fa*: masculin.
- cu ngëwula** [cû ngëwùlá] *cuk*. Awowa jiri tiloa ngëwu fudu bowodi bi ruwudidë. *Tadawa kəriye. "Tadawa" tima cu ngëwula wo*. *fa*: pluriel.
- cu tilola** [cû tilòlá] *cuk*. Cu awo falledë. *Kamu, kwanga, ani nga cu tiloa*. *fa*: singulier.
- cua** [cûà] *alnj*. Kam këla awo cëdiyen na ngëwulan nowadadë. *Mandela gomna dinadë jauru cua*. *mt*: goni, kura. *fa*: célèbre.
- cudi** [cùdí] *cu*. Na cu₂ tëdidë. *Cudin buji kura kura so, kuris kada so jama nangaro majana*. *mt*: cùrá. *fa*: baptême (lieu de).
- cuju**₁ [cújù] *cu*. Na awo laayero gade njakkodë. *Cuju fërnju cëladëneyedëro karimo kaiwo*. *fa*: remplaçant.
- cuju**₂ [cújù] *cu*. Ngawo fërsoyen na kam kënyindiye napsidë. *Modua cuju koroyen ngojane lokkollo kewudo*. *fa*: croupe (en).
- cujumdu** [cújúmdú] *kkye2*. Cungguldëme këla cidiyaro yakkëme naptu. *Kawua nangaro, tada adë cujumdëna loloji*. *fa*: replier (se).
- cujundu** [cújúndú] *kkye2*. Tëlamlan gana ganan nja. *Abdu bido cujunji*. *fa*: sucer.
- cukkul** [cúkkúl] *cu*. Ndëwu canjayedë. *Këla fërren cure cukkulnju kiluwo*. *fa*: articulation (hanche).
- cuktu**₁ [cúktú] *kkye2*. Këla cidiyaro kudo. *Dokkor dikki duwon, këlacëjëmbo cukkadakko*. *fa*: incliner (s').
- cuktu**₂ [cúktú] *kkye2*. Karimo isaboduwu. *Karimoro kandaryi gëmagëmiya, sai tia cunggëmiya*. *fa*: baraquier.
- cuku** [cúkú] *cu*. Cidi ingi dirije këljenadë. *Cukulan na laaro lenëmiya, sai maararo ngaamiya*. *fa*: île, îlot.
- culdu** [cúldú] *kkye2*. Kunjoro ingi fiduwu. *Kajiri fi yaye kulonju ngaloye culji*. *fa*: irriguer.
- culuktu** [cùlùktú] *kkye2*. Awo laa kalan bi kangadilan gëna ledu. *Fërdü kolollen daada kango kaskarlan culukci*. *fa*: encorner.
- cungo** [cúngò] *cu*. Riwulla kunguna gairo tokorro tëgarëna tamannjuadë. *Rakkanju cungo uwulan kiyaro*. *fa*: pièce (d'argent).
- cungulcungul** [cùngùlcúngúl] *cu*. Awo nangua dimma ngawolan gëradudë. *Kani ndaldu cëdi kedanniya, cunggulcungul dio ngëskeno*. *fa*: gêne, embarras.
- cunguldu** [cúngúldú] *kkye2*. Dadu fuludu. *Kambëri diye duwon, wua cunggulsane yamseyera*. *fa*: courber.
- cungum** [cùngúm] *cu*. Ngudoye nanju ngawolan jul culuwuna risiwu kuruwuadë. *Malëm kuwui warje sadaa kidënniya, cunggum nuwaniro walyeno*. *fa*: sot-ly-laisse, croupe.
- curam** [cùrá.ám] *cu*. Na cu₂ tëdidë. *Curamlan buji kura kura so, kuris kada so jama nangaro majana*. *mt*: cùdí. *fa*: baptême (lieu de).
- curo**₁ [cúró] *cu*. Tiyi kamben bi lëmannen na katte nganji-a canja-an dëganadë. *Ngalo ngëlaro bafënni juwe curonju fuyeno*. *fa*: ventre, abdomen.
- curo**₂ [cúró] *cu*. Awo kalwo rakce ngojidë. *Gëmdo këlásndeye curo kuraa, litër fiwu gai ngoji*. *fa*: capacité, contenance.
- curo**₃ [cúró] *cu*. Sa kamuye njambo gurejidë. *Curo kamuye kalkalnjudë këndawu lëgarro dëgai*. *fa*: grossesse.
- curo**₄ [cúró] *cu*. Awo kalma bi mana këla falle wuldu cëragënadë. *Mushe kalma dewu këla allo kurayen ruwuje fal fallen yalla curonja majai*. *fa*: signification.
- curo**₅ [cúró] *nkye*. Na awo laa dëganadë. *Bërinju curo tasayero cakke jakkeyeno*. *fa*: dans.
- curo bakta** [cúró bàktà] *cuk*. Fudu dime kambe asirnju wulnjiyidë. *Curo baktalan juju kam jërenju bawoa noji*. *fa*: tester, enquêter.
- curo fida** [cúró fidà] *cuk*. Curo fidudë. *Curo fida ngëwunjun cambiwaworo*

- walyeno*. fa: avortement.
- curo fidu** [cúró fidú] *kkyek*. Nonjilan tada curolan dɛganaa njejo. *Curo fiye mawuro tia lowotordin royera*. fa: avorter.
- curo kuruwua** [cúró kùrúwùà] *cuk*. Kam kuttunju bi kəjinju kolje am nojaiwawodə. *Curo kuruwua nangaro, kasuwanju gəraje tia laruyeno*. fa: discret, cachottier.
- curo mukkoje** [cúró múkkóyè] *cuk*. Mukkoje na awo laa ngojidə. *Curo mukkoje jaujiya, karwi gudo jau*. mt: kàràdì. fa: paume.
- curo siye** [cúró síyè] *cuk*. Silan nasha cidi guwaccidə. *Curo siye kəriyi sukciya, ledu kuttua*. fa: plante du pied, plante.
- curo tiloa** [cúró tilóà] *alnj*. Kam aman juwuiwawodə. *Curo tiloa nangaro, wundu yaye tia mərəsajəna*. fa: honnête.
- curo yindia** [cúró yìndià] *alnj*. Kam aman bomadə. *Curo yindia nangaro, kanti ladolan tia kittuluwo*. fa: malhonnête.
- curoa** [cúróà] *alnj*. Curon tadaadə. *Kanini curoadə tada yindi cambo*. fa: enceinte.
- curoadu** [cùròàdú] *kkye2*. Curoaro waldú. *Kamunju curoayenniya, kida dunoye dapkeyeno*. fa: être en état de grossesse.
- curobambam** [cùròbámám] *cu*. Kasuwa curo isafujiyidə. *Curobambam tia cədanə kəlwu cane kəji fangeno*. fa: constipation.
- curocuroma** [cúrócúrómə] *cu*. Kam kəmbo ngəwuro juwuidə. *Curocuromaa lesa ta kuttu*. fa: gourmand.
- curofak** [cúrófək] *cu*. Karawi bel gai tilan sərdu fərsoro curoyen cakkeridə. *Fərlan galapci duwon, curofak kamde fəride kauro*. fa: sous-ventrière.
- curojau** [cùròjáú] *cu*. Kasuwa curo jaujiyidə. *Bune curojau tia kidanniya, yerji ngai wayeno*. fa: colique, ulcère.
- curokarawi** [cúrókàràwì] *cu*. Da curo jakcidə. *Curokarawi da gadero kibbu wo*. fa: chair qui couvre l'estomac.
- curokəri** [cùròkəri] *cu*. Curojau dama bawoadə. *Mongofo kəri jəgəre curokəri tia cədanə lowotordiro leyeno*. fa: colique.
- curoma** [cúrómə] *cu*. Kamgəna maiye. *Mai bawoa, curoma shara kamji*. fa: notable.
- curongowa** [cúróngòwà] *cu*. Kasuwa karawi ngurrero ingi tapciye kuraro cədidə. *Kwa curongowaye cədanadə si targadaaro leji*. fa: hernie.
- curotilo** [cúrótilò] *cu*. Aman bonambudə. *Curotilonju nangaro, tia tassuro caraana*. fa: honnêteté.
- cuwaldu** [cúwáldú] *kkye2*. Keyeraye sa salan wastu. *Dunia cələm pət cuwaldiya duwon, kam fuwunjuma curui*. fa: éclairs (faire des).
- cuwu** [cúwú] *cu*. Awo kəmboye kibbu kiamlan tədidə. *Fəladaram cuwu kəri kəla sagənnen tarjəna ingi cuwi*. fa: fromage.
- cuwulwufi** [cùwúlwùfi] *cu*. Ngudo ingiye agwagworo gana wo kime. *Kandira bunduwulan ku cuwulwufi yindi bakco*. fa: sarcelle.
- cuwuna₁** [cùwúnà] *cu*. Kam cunəm tiro casakkənadə. *Kamu sawaniye kəmbənniya, cuwuna kiwandəkko*. fa: homonyme.
- cuwuna₂** [cùwúnà] *cu*. Am cu tiloadə. *Mangarilan cu Afiro cuwuna ngəwuro bawo*. fa: homonyme.
- cuwuna₃** [cùwúnà] *cu*. Kalmawa bowodu tiloadə. *Koko ləman-a koko jakturam-a cuwuna*. fa: homonyme.
- cuwuram** [cúwúràm] *cu*. Su təgarəna tilan awo laa jakcai bi kajaidə. *Injiye cuwuramnju fakkenniya, motanju kaduro tiyero*. fa: clef, clé.
- cuwuramma** [cúwúrəmmà] *cu*. Kam cuwuram ajaram kəmboye maidiye nanjundə. *Mai wu-a cuwuramma-a kəlsane buwu argəmbe fal seno*. fa: intendant.
- cuwufi** [cúwúfi] *cu*. Na sukkadadə. *Tasa adə cuwufi nangaro, ingi rojiwawo*. fa: trou.
- cuwufi kinjaye** [cúwúfi kɪnjəyè] *cuk*. Kinjaye na tiyen kasam ngayidə. *Ti kasamba nangaro, cuwufi kinjayenju yindisolan tərinna*. fa: narine.

D - d

da₁ [dâ] *cu*. Ləman duwanəme kanəmiya, awo kime sillaro tangaadadə. *Sunuri*

kasuwulan da feye cəladì. fa: viande.
da₂ [dâ] *cu*. Tiyi ləman bi kamben awo

- kime sillaro tangaadadē. *Kulje fəkkanju da ngojəna*. fa: chair.
- da₃ [dâ] cu. Tada kəskayen na katte ngoriso-a karawi-alan dəgana. *Mongoŕo adə danjua nangaro andi yindisoa sedo*. fa: chair.
- da ngəroma [dâ ngəromà] cuk. Ləman da kəninin ambadidə. *Jajərma da ngəromadəro, ngəri tia curuiya, dajiwawo*. fa: carnivore, carnassier.
- daa₁ [dâà] alnj. Kam bi ləman kulladadə. *Layaro ngəlaro daa duwayeno*. fa: gras.
- daa₂ [dâà] alnj. Tada kəskaye jauro da₃ ngəwuadə. *Mongoŕo daa madaro, kasuwu diriji*. fa: charnu (fruit).
- daada [dâàdà] alnj. Kəla samenna cijənadə. *Mushe daada lokkolwuro kəra cəkkərai*. fa: debout.
- dabba [dâbbà] alnj. Ləman kəna bawoadə. *Layaro ləman dabbama ngəla wo*. fa: gras.
- dabbarda [dâbbàrdà] cu. Dabbardu diodə. *Kawu yakku dabbarda kuloro leduye cədi*. fa: préparatif.
- dabbardu [dâbbàrdú] kkye2. Kawu lamar wakkajiro bi sa cədiro, awi yaye na tilon manəme gənadu. *Karenju dabbarjəna mota gureji duwon, kənəm tia ngoyeno*. fa: préparer.
- dabdab [dâbdàb] cu. Tulo təgaptənadə. *Ləman dabdab cədanadə duwan culuwawo*. fa: boue.
- dabdu [dâbdù] cu. Kəngal cije har kawu cukkuridə. *Dabdu sərambo bare cədi mauriwuyeno*. bg: dâudù. fa: journée.
- dabdudu [dâbdùdú] kkye2. Dabdu dio. *Yim kəra bawoa jurwulan dabduji*. bg: dâudùdú. fa: passer la journée.
- dadadu [dâdàdú] kkye2. Na naro ledu. *Bakama goro ngowada curo kasuwuyen dadaji*. fa: promener (se), circuler.
- dadaktu [dâdâktú] kkye2. Karwuye moji dio. *Ngərəm kidənniya, karwunju dadakci*. fa: palpiter.
- dadaptuwu₁ [dâdâptúwú] kkye2. Kornəme jawal njo wadu. *Cirima, tia dadapcagane cadane bawanjuyero kesado*. mt: kòrdúwú. fa: acculer.
- dadaptuwu₂ [dâdâptúwú] kkye2. Awo kamatkada kəla kamanjuyero gənagənaduwu. *Kanamso kattidapcagane ngatkəm cadi*. fa: empiler.
- dadardu [dâdârdú] kkye2. Sa salan lenəme awo laa kuro. *Nangəri kojija, gomna lardu nga dadarji*. fa: supervisor.
- daddala [dâddàlâ] cu. Je dawu kanisoyero cakkere tujaidə. *Daddala kamje kaninju cəgase leyeno*. fa: corde.
- dadema [dâdémá] cu. Kawu sa cədiro. *Ari ku dadema lokkollo leyenniya, wunduma bawo*. fa: têt.
- daden [dâdêñ] nkye. Kawu sa cədidəro. *Kəngal cukkuriya, daden kawu lesa cədidəro, are; adə gənia, nasəgəmbawo*. fa: de bonne heure, têt (très).
- dadu₁ [dâdú] kkye2. Ledu koldu. *Agogoni ku kawu yindi kidajiwawo, dajəna*. fa: arrêter (s').
- dadu₂ [dâdú] kkye2. Kəla samenna nankuruwu cotto tumoduwu. *Cinna fannjuye danəme ngaworo yojiwawo, sai ngunəmiya*. fa: tenir debout (se).
- dadu₃ [dâdú] kkye2. Dadurambo iso. *Bareni dajiya duwon, bəlawuronəkki*. fa: finir.
- dadu₄ [dâdú] cu. Curo leduyen na laan tustu. *Sawurro cijenniya, bəla gadegade yindinin daje duwon koyeno*. fa: escale.
- dadu₅ [dâdù] cu. Nankuruwu bi nankori. *Dadunju cakke sai ngujiya ngimnjuro ngayi*. fa: taille.
- daduram [dâdúrâ] cu. Na awo daji bi ceridə. *Daduram bəlawuronjuyero isi, kansinju ye daji*. fa: fin, terminaison.
- daduwu₁ [dâdúwú] kkye2. Curo leduyen kam bi na gade daldu. *Lokkollo dajiye lawar tadanjuye cuwore duwon kulonjuro koyeno*. fa: escale (faire).
- daduwu₂ [dâdúwú] kkye2. Kaminno sariduwu. *Sarijiwawo nangaro, maləmba tiro dajaganni*. fa: prier (sur le mort).
- dagam [dâgám] alnj. Ləman kangadi jussəna duwon cədannidə. *Ngəlaronju dagam nangaro, taman ngəwu kasuwulan cədənni*. mt: dùngùlùm. fa: sans corne.
- dagar₁ [dâgár] cu. Dagardudə. *Sa kənayen gomnati dagar argəmbə mawu mawun cədi*. fa: distribution.
- dagar₂ [dâgár] cu. Curo samdayen awo kam cuwandidə. *Kənani bawo nangaro, dagarni wainaye sawaniro kekko*. mt: núwà. fa: part.
- dagardu₁ [dâgàrdú] kkye2. Dagar dio. *Kawu kəra ngəsiro, mushe kaye yindi yindi dagaryeno*. fa: partager.
- dagardu₂ [dâgàrdú] kkye2. Tada

- kalwusanne tuluwo. *Kalwusan dagarjane ceriya, tadadæa læmanno cadi.* mt: sàldú₁. fa: égrainer.
- dagarduram** [dàgàrdúràm] cu. Inji tilan kalwusan saljaide. *Dagarduram kureyedæ su tængærilan tædæna.* fa: égreneuse.
- dagarduwu**₁ [dàgàrdúwú] kkye2. Curo awo ngæwuyen laa laa ngonæme kam kambo njo. *Was wajiya suwur yallaro sadaaro dagarjiyi.* fa: distribuer.
- dagari** [dàgàrì] cu. Fadoye bi ngimbe ciye cidiyanju kalkaldæ. *Dagari ngimnjuyero bare ingi ngaanniro karjæm gænayeyeno.* fa: seuil.
- dagæl**₁ [dàgèl] cu. Læman karaaye, awonju ngæwuso kambe gai, amma tiyi nga kanduria, laa ngawarea, tada kæskayen ambadi, kæskama fannju wo. *Dagæl sawi yaye tiyinju jægambi.* fa: singe, guenon.
- dagæl**₂ [dàgèl] alnj. Fær kime ngumlan bulladæ. *Fær dagæl tiro kedænnya, waje kilado.* fa: alezan-pie.
- dagæra** [dàgèrà] cu. Kanoriya yala Gureyelan dasaanadæ. *Dagæra ngæwuso curo kauyen kasarga.* fa: dagara.
- dagæranji** [dàgèránjì] cu. Tælæm dagæraye. *Dagæranji jandæji nangaro, kuwuri adæ ngælæro fanjiwawo.* fa: parler dagara.
- dagæram** [dàgèràrà] cu. Fero bi kamu dagæradæ. *Dagæram argæm neduro culuwuna.* fa: dagara (fille ou femme).
- daji** [dàjì] kæl. Kalma tilan manaro mana gade tærgaidæ. *Fado færayenniya, daji ingi maduro barambo leyeno.* fa: puis.
- dakkam** [dàkkám] cu. Kasuwa si færræ cædaidæ. *Dakkam færnjua cædane sala layaye kæmæneye ngæram cædænni.* fa: maladie.
- Dakoro** [Dàkórò] cuf. Bærni naptu bæla kura arondisemaye cædi yala Maradiyelan dæganadæ. *Dakoroye yaladæn sæni cadi, anæmdælan bare cadi.* fa: Dakoro.
- daktu** [dàktú] kkye2. Ardidu nambu. *Ca kasu ci duwon, dakce dapkeno.* fa: craindre.
- dal**₁ [dâl] cu. Læman fadoye dadu korìa, si dewua, kangadia, ngaware korìa, ngæwuso ngisia. *Bannanju nangaro, fadon dal roda jau.* fa: bouc.
- dal**₂ [dâl] cu. Sharalan jære fandodæ. *Manakæjinjuro bikka jujurin dal cuwando.* fa: procès (fait de gagner un).
- dal**₃ [dâl] cu. Yakkuro niya namdu katte kamu-a kwa-aye. *Dal ngayiya, sai kamudæ kwa gade cæde culuwiya, kwa burwoyero waldi.* fa: divorce.
- dala**₁ [dàlâ] cu. Tama bul uwu. *Lokkollo lejya, bawanju tiro dala uwu ci.* mt: gúrsù₂. fa: piéce de cinq francs.
- dala**₂ [dàlâ] cu. Kæmbo tæram capkadadæ. *Kæmæne nema ngæwu cuwande fannjulæn dala cædæna.* fa: pyramide.
- Dala Nasimi** [Dàlâ Násimì] cuf. Sedan jawal diwiro kam njakkomadæ. *Dala Nasimi dawunjaro ngaye luwala kæljæna.* fa: Satan.
- daladæmmær** [dàlådèmmær] cu. Batta gædædæk tududæna færdü særduyero ferjagaidæ. *Bare særdü færnjuro tuno gænajægænniro, daladæmmær yindi ferjiyi.* fa: coussin.
- daldü**₁ [dàldú] kkye2. Jiri njo. *Afinma batta bul dalje riwullaro kido.* fa: colorer.
- daldü**₂ [dàldú] kkye2. Jiri njakko. *Lokkolwu ajindeye foto motaye cade laa kime-a kæri-aro dalyera.* fa: colorier.
- daldü**₃ [dàldú] kkye2. Kamba kuroro nanjuro lenæmiya kodu. *Was wajiya kaanju dalji, ti ye kæji fanji.* fa: visiter.
- daldü**₄ [dàldú] kkye2. Sharalan jire fando. *Jujurin dalyenniya, særam cuwando.* fa: gagner (un procès).
- daldüwu** [dàldúwú] kkye2. Curo ingiye bi awo ingiingiyero yakkæme tuluwo. *Burodi kiambo daljiye jægæri.* fa: tremper.
- dalil** [dàlìl] cu. Awo cakke lamar bi awo laa wakkajidæ. *Dalil fi cakke ku na cuyero isæmmidæ.* fa: mobile, cause.
- dalo**₁ [dàlò] cu. Læman kura sæniye, kangadia, njuwoma, feye binju. *Bare daloye tima duwa wo.* fa: bœuf.
- dalo**₂ [dàlò] cu. Kare ngodaram si motaye yindia, dalo so, koro so gærjaidæ. *Daloma dalonjulæn nema kulonjuye citteri.* mt: amálénké; shàrèt. fa: charrette.
- daloma** [dàlómà] cu. Kæma daloye. *Daloma dalonju njattoro barambo lejæna.* fa: propriétaire (du bœuf).
- dam** [dám] cok. Kalma kare yilayen gænænæmiya wullæmidæ. *Ngaye ngimbo, radiyodæa dam gænane luwe.* fa: doucement.
- dama** [dámá] cu. Sa awo laa dioye fandodæ. *Bikka dama fandække curambo lekkæni.* fa: disponibilité.
- dama bawo** [dámá bawò] alnj. Isawuro gænægæni bi awo na damaa ngojidæ.

Barnilan mota so, keke so, dama bawo. fa: beaucoup.

damaa [dámáà] *alnj.* Awo ngəwu. *Bikka ingi damaa cuduro.* fa: beaucoup.

Damagərəm [Dámágərəm] *cuf.* Defartema tular lardu Nijerre falnju katte defartema Diwaye-a Maradiye-alan dəganadə. *Dageraso curo defartema Damagərəmbelan kasarga.* fa: Zinder.

damanambu [dàmànàmbú] *cu.* Sa awo laa dioye fandonambu. *Damanambu sakke bare yerəkkəni.* fa: inopportunité.

dambe [dámbé] *cu.* Bikke bi lawala mukko kəmgadan kam bakcaidə. *Cidi afunowayen ngawo kalayen jauro dambe cadi.* fa: boxe.

dambu₁ [dámúbú] *cu.* Kəmbo alama ngaji gai duwon kawudolan deyadadə. *Dambu masarmiye yayero shingawayema təlala wo.* fa: couscous.

dambu₂ [dámúbú] *cu.* Kəla kərda jiri laa mangariye. *Kamu kanduri ngəwua dambu candəna.* fa: tresse.

dambuduwu [dàmbúduwú] *kkye2.* Kuraro yildu. *Səmo kuruwua nangaro, dambujagane tia bowojai.* fa: hurler.

dambula [dàmbúlà] *cu.* Kasuwa kam bəri cədiya bəringamnju kime fit culuwidə. *Kəmbo kəndawu ngəwua juwui nangaro, dambulanjulən bu fiji.* fa: hémorroïde.

dambusu [dàmbúsú] *cu.* Damsari sim fərre bi koroye jakcidə. *Koroni jau fanje dambusunju wailaye kamgadano.* fa: crinière.

damdu₁ [dámú] *kkye2.* Nalan ambe ngəwudu. *Kasuwu Diwaye yim talawua jauro damji.* fa: animer (s').

damdu₂ [dámú] *kkye2.* Ingi jamboa isaboduwu. *Kolle damjiya duwon, cejene yai.* fa: décanter.

dame₁ [dámè] *cu.* Ngəlaji ngəwu tikkerənyə kəla faldə. *Kəməne kuloni argəmbelan dame findi fandəkko.* fa: botte.

dame₂ [dámé] *cu. rui: dəwé.*

damedu₁ [dàmèdú] *kkye2.* Hangal kambe sango. *Wua damese kidani fandəkke dikkəni.* mt: jəktú₃. fa: ennuyer.

damedu₂ [dàmèdú] *kkye2.* Curo ngimsoyero tulo yakkəme kibburu dio. *Soro cədande jakce curo sammaa damejana.* fa: plâtrer.

damga [dámgà] *cu.* Ngudo cəkkašo warjidə. *Damga ngudo da ngəroma.*

mt: kàdáu. fa: épervier.

damittu [dàmíttú] *kkye2.* Dunoaro cidiro koldu. *Buwu argəmbə damicce mukkolan jau fangeno.* fa: jeter.

damsari [dámśáři] *cu.* Kanduri kuruwu kuruwu jiri dau fərre gaidə. *Saa nguson Modu damsari fərnjuyə gərəpci.* fa: crinière.

damudəram [dàmúđərəm] *cu.* Su kura təgarəna, kəla bokokolla tilan kəgəlma su kannua bakcidə. *Damudəramlan kəgəlma suro alama ci.* fa: marteau.

danau [dánəu] *cu.* Awo Ala dapcəgəna ləmanno bi kambo caddidə. *Kərinjua kənaa kolje danau ngojana.* fa: péché.

danau ngoda [dánəu ngòdà] *kkyek.* Kam bi ləmanno awo Ala dapcəgəna njəddo. *Leje na kuraniyen wua ngadarse danauni ngoyeno.* fa: pécher.

danauma [dànəumá] *cu.* Kam kəlan danauadə. *Danauma leiran kannu nuwanju wo.* fa: pécheur.

dandal [dándəl] *cu.* Na masammanno sala dioro gargadadə. *Am lakkayə kunguna capcane dandal kedo.* mt: māsidi. fa: mosquée.

dandal jəmmayə [dándəl jəmmàyə] *cuk.* Masidi jəmma sarjaidə. *Dandal jəmmayero ferowa lejaiwawo.* fa: mosquée.

dandal kəristayə [dándəl kəristàyə] *cuk.* Masidi am adin nawi Isayə gawuyə. *Dandal kəristayə ladu fi yayen damji.* fa: église.

dandallam [dàndəllám] *cu.* Yim lamarra kunguna řimanno cadidə. *Larusa kedənniya, řimanno dandallam kedo.* fa: somme (d'argent).

dandamdu [dándámú] *kkye2.* Ingiye kadawu baworo waldu. *Ingi dandamjənni bare kam canni.* fa: limpide (devenir).

dandi [dándí] *cu.* Arsiyi madaro na dəgamma koldudə. *Dunia biyilajija, jairowa ngəwuso dandiro lejai.* fa: exode.

danəmwalle [dànəmwállé] *cu.* Lenəmi duwon kəla ngawonna waldudə. *Danəmwalle ngəwunjuro, wunduma tia njadduwo cəragənni.* fa: volte-face.

danga₁ [dángá] *cu.* Səddi kangaleyə. *Cinna fannjuyə dangalan jakci.* fa: palissade.

danga₂ [dángá] *cu.* Dadu katte si yindiye curo leduyədə. *Fannde-a fannja-a katten danga mewuma cədənni.* fa: pas.

- dangaram** [dàngàráám] *cu.* Caja ngangalaye. *Ku dangaramnin tia jawuna.* *fa:* jeu de hasard.
- dangari**₁ [dàngáfi] *cu.* Kaska fafaji tada doya gaia duwon lele ferdulan cakkidè. *Kamène jurwunilan dangari-a doya-ama kekkèkko.* *fa:* patate douce.
- dangari**₂ [dàngáfi] *cu.* Tada dangariye. *Kamu adè dangari kayeje celadi.* *fa:* patate douce.
- dangari nasara** [dàngáfi nàsàrà] *cuk.* Tada kaska fafajiye tokokor tokokor curo cidiyen rijidè. *Dangari nasara kèfi tægèriwawo.* *fa:* pomme de terre.
- dangèr** [dàngèr] *cu.* Su tægàrèna ka bewoyeso tilan sukcaidè. *Dangèr jauro kannulan kimejènadè duwama ka sukci.* *fa:* outil.
- dango**₁ [dàngò] *cu.* Awo kassèmiya, njègaidè. *Karwi dangolan tédènadè duwan kardiwawo.* *mt:* lándi. *fa:* caoutchouc.
- dango**₂ [dàngò] *cu.* Dango1 kèskaro tudègèna tilan dongur gèpcaidè. *Ku dangolan ngudo kada yèjèkko.* *fa:* lance-pierre.
- dango**₃ [dàngò] *cu.* Awo dango1 gai awo gènagèni tilan cadandi. *Kasuwulan tasa so, jeni so, sakkan so dangoye kada.* *fa:* plastique.
- dangoa** [dàngòà] *alnj.* Duwama awo gadero ndaktiyidè. *Talala dangoadèro, ngirima tilan faidadi.* *fa:* collant.
- dankiki** [dánkiki] *cu.* Gèmajè kwangawaye mukko bawoa ngèwusoro curo kalwuyero casakkidè. *Kasam njaro, kwa adè dankiki cakke kiluwo.* *fa:* chemise sans manches.
- dantofi** [dántófi] *cu.* Jene tægèri kamuwa fèrdu jènenja kurayero casakkeridè. *Jaman kuyen kamuwa dantofi yayero mukku casakki.* *mt:* fàtari. *fa:* jupon.
- daptu**₁ [dàptú] *kkye2.* Tada gana laa kurajènarò tægam njèmbo daptuwu. *Feronju kèrwu yindi kidènniya, tia dapkeno.* *fa:* sevrer.
- daptu**₂ [dàptú] *kkye2.* Tada nanèmnin wurajoro yanjuyen mowo. *Kawu tia dapcanaman, yanjua curunni.* *fa:* adopter.
- daptuwu** [dàptúwú] *kkye2.* Jawal awo laa dioye bi njoye wadu. *Bikkero luwo bikka bune yani damseyeno.* *fa:* empêcher.
- dara**₁ [dàrà] *cu.* Jawa wuluye koyoa, cidi wasèriyayen cadènadè. *Am lardundeye dara kimema ngèwuro casakki wo.* *fa:* chéchia.
- dara**₂ [dàrà] *cu.* Na tilon tustu bawodè. *Nangèri kijiya, sèniya dararo lejai.* *fa:* nomadisme.
- daradu** [dàràdú] *kkye2.* Awo laa taro mukko sadu. *Kambu kanju daraje ngoje cije dayeno.* *fa:* détendre (se).
- daraja**₁ [dàràjà] *cu.* Kamba kèjiro tadè. *Tada adè wundu yayero curo bèlayen daraja cina.* *mt:* bèrsèm; mártawà. *fa:* respect, dignité.
- daraja**₂ [dàràjà] *cu.* Wundu yaye niro bèrsèm njinaro waldudè. *Nawiya adin duniaro cawudèna nangaro, daraja cawandèna.* *fa:* gloire.
- daraja njo** [dàràjà njò] *kkyek.* Kambo bèrsèm njo. *Kam ganaye kuraro daraja njodè jauro ngèla.* *mt:* àmbèttúwú; bèrsèmdú. *fa:* respecter.
- darajaa** [dàràjàà] *alnj.* Kam daraja cèdanadè. *Kam darajaadè sawi yaye nanjun kam ngèwua.* *fa:* respectueux, glorieux.
- darasu** [dàràsù] *cu.* Kèra kèrioye. *Ku kèlaslan darasu kèla gèrgam Bornoyelan kidiyè.* *fa:* leçon.
- darasuram** [dàràsùràám] *cu.* Na kèra bi ilmu kèrioyedè. *Darasuramnjan allo so, buji so, tadduwa so gènaada.* *fa:* cours (lieu des).
- darni** [dàrni] *cu.* Nanga malèmba cade kam jambajaidè. *Arsiyima adèye darnilan wurinju ngaa kemowo.* *fa:* maraboutage (faux), escroquerie.
- darnima** [dàrnimà] *cu.* Kam darni diomadè. *Jaman kuyen malèmba jireye yayero darniwuma ngèwu wo.* *fa:* charlatan, marabout truand.
- darso** [dàrsò] *cu.* Su masammanno tægàrèna tilan jèna so, adda so, bewo so galjaidè. *Sunuri jènanju buwuro waljiya, darsolan timiario cèdi.* *mt:* cindùràám. *fa:* grattoir, aiguiseur.
- daruda** [dàrúdà] *cu.* Awo hangalnèm jajènadè. *Daruda ngèwunju, ngamdu cèrro waljèna.* *mt:* kàrwùngái. *fa:* souci.
- darwo** [dàrwò] *cu.* Su tèlamba, taram kèskayèa tilan buni jajaidè. *Ingi nja ngèssiya, am ngèwu darwolan buni ceyesi.* *fa:* harpon.
- darye** [dàryé] *nkyye.* Tèdèna bi wakkajèna ngawon. *Fatiya cadène cerèna duwon, cudiro darye kadio.* *fa:* après.

daryedaji [dàryédàjí] *cu.* Kam tilan yanjuye njambo dajenadè. *Yande tada jur cuwando duwon, daryedajiyedè fero.* *mt:* kàlèmdàjí. *fa:* benjamin.

daryedu [dàryèdú] *kkye2.* Daryen iso. *Wundu yaye isèna duwon, mai daryeje kadio.* *fa:* venir (en dernier lieu).

daryeram [dàryèràám] *cu.* Tilan gade bawodè. *Sa lokkollan luwo karènjiya, daryerambo ngal kidaye saddi.* *fa:* dernier lieu (en).

daryeye [dàryéyè] *cu.* Sammasolan tima ngawoyedè. *Ngeràm kedènniya, duwan cèmbare daryeyero walyeno.* *fa:* dernier.

daryi [dàryí] *cu.* Ci ingiye. *Bandamaso daryilan buni capcana njuwoma gurejai.* *fa:* rive.

daɾa nja [dàrà njà] *kkyek.* Karwukèjiro ni-a kam-a mukondo yindi baktu. *Sawawa yindi asèrnja tataptagane daɾa casane wundu yaye fannjuro leyeno.* *fa:* taper (les mains amicalement).

daɾimi [dàràímí] *cu.* Na kasala so, collo so dioyedè. *Jaman kuyen curo soroyeman daɾimi cadandí.* *fa:* douche.

daɾma [dàràmə] *cu.* Su kannu fanjiya duwan siji, tilan suwa gade tanjaidè. *Daɾmalan su radiyonjuye tanjane mana ngəskeno.* *fa:* plomb.

daɾo [dàràò] *cu.* Kalwo kura suye bi dangoyedè. *Daɾolan argəm neduro cadi.* *fa:* bassine.

dau₁ [dáu] *cu.* Na kèla-a tiyi-a kèljidè. *Kanjèr karimoro dau kuruwua wo.* *fa:* cou.

dau₂ [dáu] *cu.* Ingi cègasi ise gadero kèldiyidè. *Kəmèduwu dau Caduye.* *fa:* affluent.

dau bərəmbe [dáu bérəmbè] *cuk.* Bərəmbe na yesse falwu gənajənadè. *Ingidè bare bəla juwunniro jama captana dau bərəmbe cekkeri.* *fa:* bras de mer.

dau kalwuye [dáu kàlwúyè] *cuk.* Kajəmulan na dau dirije kèljidè. *Dau kalwu gariyedè alloallo.* *fa:* enclosure.

dau kuluwuye [dáu kùlúwúyè] *cuk.* Kuluwuye na yesse falwu gənajənadè. *Dau kuluwuye jurwunju doyaye juwuna.* *fa:* bras du fleuve.

dau mukoye [dáu múkkòyè] *cuk.* Ndəwu katte mukko-a wollarambe-adè. *Coccorimi cədi duwon, dau mukkonjuye kiluwo.* *fa:* poignet.

dau njo [dáu njo] *kkyek.* Kamba kasattu. *Kuranjuro dau cinni nangaro, tia*

kidalan duyera. *fa:* accepter.

dau siye [dáu sîyè] *cuk.* Ndəwu si-a siyel-ayedè. *Təngərəsse dau siyenju kiluwo.* *fa:* cheville.

daudaa [dàudàá] *cu.* Karekalu cələm kala cijiadè. *Daudaa ngəwujiya, kalua kutturo cədi.* *fa:* soubala.

daudu [dàudù] *cu.* rui: dābdù.

daududu [dàudùdù] *kkye2.* rui: dābdùdù.

dauduwada [dàudùwàdà] *cu.* Ngudo tənğəri daunju na duwaada gaiadè. *Ngambadu məlasse dauduwada cədana.* *mt:* nàwidùwàdà. *fa:* cou-coupé.

daufu [dàufú] *cu.* Kasuwa səmoye ferì isafujiyidè. *Kam daufua karənnəmiya, kasuwanju ngonəmi.* *mt:* fùwùnó. *fa:* oreillon.

daukəri [dàukəri] *cu.* Kasuwa kam cədaiya dau kərijidè. *Bejiya, kasuwa daukəriye isi.* *bg:* dafukəri. *fa:* méningite.

daungasiwo [dàungàsìwó] *cu.* Batta riwulla nanju laa bulladè. *Jairowa daungasiwo casakkəna bikke farjai.* *fa:* tissu (sorte de).

dauram [dàurám] *cu.* Awo njando nangaro dauro casakkidè. *Daurambo sərsər dinarre cəda.* *mt:* jəmmá. *fa:* collier.

dausərən [dàusərən] *cu.* Sərən dauye. *Diwiro boje dausərən cədana.* *fa:* torticolis.

dawana₁ [dàwàná] *cu.* Kwa-a kamu kam gadeye-a bi kwa kamu laaye-a kamu-a bi am yindi samma niyaa-a kənjàna cadi tadè. *Dawana cadane maidiro kesado.* *fa:* flagrant délit.

dawana₂ [dàwàná] *cu.* Kam curo biwu cədiyen tadè. *Fe ndalji duwon, dawanan cadane jujuyero keado.* *fa:* flagrant délit.

dawardu₁ [dàwàrdù] *kkye2.* Awo dioro manəmmaa dionambu. *Buni njuworo nodəkkəna duwon, dawarnəkke kungunani kimowokko.* *mt:* fàsàdù. *fa:* décommander.

dawardu₂ [dàwàrdù] *kkye2.* Awo laa nianəmma duwon koro wadu. *Larusa kannanjuye cakke bəlawuronju dawaryeno.* *fa:* renoncer.

dawari [dàwàri] *cu.* Hangal gənənəmiaro awo laa diodè. *Fərnju hangal kuttuadəro, dawarilan lalassi.* *fa:* précaution.

dawarima [dàwàrimá] *cu.* Kam dawaria. *Dawarima nangaro, ngalte awo kəmboye fuccənni.* *fa:* débrouillard.

- dawe** [dàwé] *cu.* Jawal cidi raraccane cadənadə. *Dawe ngəwuson bərbərra.* *bg:* dāmé. *fa:* route (en latérite).
- dawī**₁ [dāwī] *cu.* Kəska gadegade kandirawaye dejane kəniwunja daljane bu ləmannero ngayiya cejidə. *Kəniwu dawia gana duwon, kam sukciya, ceji.* *fa:* poison.
- dawī**₂ [dāwī] *cu.* Sum ləmanna laa laa jiri kadişoyedə. *Dawī kəlanji Bilmayedə kamba roro ceji.* *fa:* venin.
- dawī**₃ [dāwī] *cu.* Su təgarəna timia bano gai duwon kura taram kuruwu kəskayea tilan na kibbu casangidə. *Barema dawinjun kulonju calji.* *fa:* daba, bêche.
- dawī**₄ [dāwī] *cu.* Tada daptudə. *Sa dawinjuyə cədənəni dapkerə nangaro, dondiyeno.* *fa:* sevrage.
- dawu**₁ [dāwù] *cu.* Awo korre na kattenju samma dadu tiloadə. *Kəniwu gəpkenniya, dawu kandanne kiwando.* *fa:* centre.
- dawu**₂ [dāwù] *nkye.* Na awo laa curo awo gade ngəwuyen dəganadə. *Tasa ingiye dawu kusottowayen gənajə leyeno.* *fa:* parmi.
- dawude** [dāwùdè] *cu.* Kəmbo alamalan tədəna dawu deadə. *Kusottowaa nangaro, ku fannden dawude dejana.* *fa:* macaroni.
- dawudi** [dāwùdī] *cu.* Bəlaa təngəri dawu curoyen dəganadə. *Dawudi bərinno kamdənədə məkcaj.* *fa:* nombril.
- dawufarga**₁ [dāwùfərgà] *cu.* Tiyi kambelan na dawudi dəganadə. *Kalwunju dawufarganjulan dayeno.* *fa:* mi-corps à.
- dawufarga**₂ [dāwùfərgá] *cu.* Dawu awo laaye kalkaldə. *Lakəre dawufargan namje redədə wuro so.* *fa:* axe médian.
- dawureda** [dāwùrèdà] *cu.* Dawu kalkal. *Kasuwu bəlandeye dawureda lakka anəmbe-a yalaye-alan kərga.* *fa:* moitié (de distance ou de temps).
- dawuwu** [dāwùwù] *alnj.* Kəlayakku na ngoduyə najəgənədə. *Kamu yindiyoero fero dawuwu ngoyeno.* *fa:* pubère (fille).
- dawuwudu** [dāwùwùdú] *kkye2.* Dawuwuro waldu. *Fero dawuwujiya, na kwayero lejijama, curo ngoji.* *fa:* devenir pubère.
- dayina**₁ [dāyíná] *cu.* Fərgami jiri ngawo si gudowomben řijidə. *Gudowom tilo gəni, kərima dayina cədana.* *mt:* jəgáná. *fa:* ergot.
- dayina**₂ [dāyíná] *cu.* Su təgarəna təlamba guduguduro cakkere fəerso cokcaidə. *Koro dayina fanjiya, duwaduwa leji.* *fa:* éperon.
- dayindu** [dāyindú] *kkye2.* Kam bi Alalan təmadu. *Ni mairo mana wulgəmidə, awi dayinnəm?* *fa:* compteur sur.
- de**₁ [dè] *alnj.* Awima bawoadə. *Bəri maji cəni tasa kayenniya, de.* *fa:* vide.
- de**₂ [dè] *alnj.* Tiyi jaktənnidə. *Tiyi dea lokkollo isaiwawo.* *fa:* nu.
- de**₃ [dè] *alnj.* Awo madaro lenəme fandəmmi waldudə. *Bararo leyenniya, de kadio.* *fa:* bredouille.
- de sul** [dè súl] *alnj.* Tiyi jaktənnidə. *Tiyi de sulla lokkollo isaiwawo.* *fa:* nu.
- de sullo** [dè súllo] *nkye.* Bowu fatto. *Awima cədənni, de sullo tia bakkeno.* *fa:* gratuitement.
- deda** [dèdà] *cu.* Kalworo awo laa yakkəme kannuro gənanəme bafodə. *Kusottowa isaidəro, kamuwa maidiro bəri dedaro isana.* *fa:* cuisson.
- dedaram** [dèdàrà] *cu.* Su təgarəna bi kau yakku kəlanjun kulo gənajane kəmbo dejaidə. *Bare kəska bannajanniro, dedaram jamannelan bəri dejai.* *mt:* fúkkò. *fa:* foyer.
- dede**₁ [dédè] *cu.* Kəska təlám yindia kattenjan kulladə. *Ngurwo dimiya, dede gənanju dewu manəmi.* *mt:* sémò₂. *fa:* fourche.
- dede**₂ [dédè] *cu.* Kul na kur yindia tadənayədə. *Kərkəmyakku dede yakku cəda.* *mt:* kərkəm. *fa:* angle.
- dedu** [dédú] *kkye2.* Kəmbo kannulan yakkəme tuwuiro dio. *Suwa-a kajiri-a yani bərinde deji.* *fa:* préparer, cuisiner, bouillir, cuire.
- deduwu** [dédúwú] *kkye2.* Kəla kannuyero gənaduwo. *Kamu kəndewu suwa ləp kulo ingiye kannuro dejiyi.* *fa:* poser.
- defartema** [dèfàrtəmâ] *cu.* Yaktu yaktu na fərefeadə. *Kəməduwu defartema Difayen koji.* *mt:* lārdù₂. *fa:* département.
- dekagəram** [dèkàgərà] *cu.* Ngalduram nankurwowuyə gəram mewudə. *Dekagəram uwudə gəram fiwu.* *fa:* décagramme.
- dekalitər** [dèkàlità] *cu.* Ngalduram curoye litər mewudə. *Litər mewu fandəmiya, dekalitər fal fandəmi.* *fa:* décalitre.
- dekalk** [dèkàlk] *cu.* Kakkadu cələm katte kakkadu yindiyoero casakke awo kakkadu sameyedə ti cidiyayedəro fijagaidə. *Mushe dekalk dagarsagane,*

- foto shawaye kurdunju fi yaye gaiye kakkadudəro falyeiyə. fa: décalque.*
- dekametər** [dèkàmètər] *cu.* Ngalduram daduye metər mewudə. *Dekametər mewun yindində metər yer falnin findin. fa: décamètre.*
- dekel** [dékèl] *cu.* Awo kəlangaye mukkolan bangəmiya, samero cidudə. *Basketlan dekel jur cadi duwon, balodəa caridəro koljagai. fa: rebond.*
- deldu** [dèldú] *kkye2.* Kajəmuyə nanju laa riwulan dudo. *Gəmajeniye mukko kardənədəa delləkki. mt: fəktú2. fa: raccommoder.*
- demokərası** [dèmòkərəsı] *cu.* Fasal lardu nodoye parti gənagəniadə. *Demokərasilan kərgaiye nangaro, awo ronde cəragəna wulliye. fa: démocratie.*
- denderu** [dèndèrú] *cu.* Ngəlaro bi ləman təngəfi gade bəlaa kanduwol ngəwuaro yakkəme bafənədə. *Kusotto kura isiya, mai lardundeye denderu ngəlaroye juwajiyi. fa: méchoui.*
- denderuram** [dèndèrúràm] *cu.* Bəlaa denderu dioram. *Jaman kərmayen tulolan denderuram cadi. fa: four.*
- dengerdu** [dèngérdú] *kkye2.* Dunoaro awo laa baktu. *Kagəlma damudəram ngoje su kannua dengerji. fa: battre fort.*
- deradu** [dérádú] *kkye2.* Da tiyiye fidu. *Sida tia cakke deraje asudiwaworo walyeno. fa: maigrir.*
- deri₁** [dèrí] *l.* Lamba kombe katte mewu wuri-a mewun yakkun-a dəganədə. *Kuwuini mewu wuri duwon, fal ngambadu kejənniya, kərma tayi derima. fa: quatorze.*
- deri₂** [dèrí] *l.* Fi firo dewu yirgayidə. *Fiakku deridə fiakku-a dewu-a. fa: quatre (plus).*
- deri₃** [dèri] *alnj.* Kam bi ləman da ngəwu cədannidə. *Kam deri sapturo budu. fa: maigre.*
- dero** [dèrò] *nkye.* Bowu fatto. *Kida kuloyədəa Modu dero Ariro kiddo. fa: gratuitement.*
- desambər** [dèsámber] *cu.* Kəndawu nasara kənmewun yindinnedə. *Saa fi yaye desambərre kawu findi wuria, sala tambo Nawi Isaye tədi. fa: décembre.*
- desigəram** [dèsigəram] *cu.* Ngalduram nankurwowuyə mewu duwon gəram faldə. *Gəram tulurdə desigəram fitulur. fa: décigramme.*
- desilitər** [dèsilitər] *cu.* Ngalduram curoyə mewu duwon litər faldə. *Ləgədər bərin adə desilitər yindima ngoji. fa: décilitre.*
- desimetər** [dèsimètər] *cu.* Ngalduram daduye mewu duwon metər faldə. *Kurduram adəyə dadunju desimetər yakku. fa: décimètre.*
- dewu₁** [dèwú] *cu.* Ngudo karaaye, tiro kura wo bawo, jauru doi, rakce farjiwawo. *Dewu kurajiyə, metər yindi redəa gai cədi, nankurowunju ye kilo mia cədi. fa: autruche.*
- dewu₂** [dèwú] *l.* Lamba kombe katte uwu-a yakku-ayen dəganədə. *Kani si dewu cəda. fa: quatre.*
- dewula** [dèwùlá] *cu.* Awo kam dewulan gənia, tədiwawodə. *Ngawo kidanjayen kare dewula cadi duwon, sa bəri boye kido. fa: quatre (ce qui consiste en).*
- dewuram** [dèwúràm] *cu.* Tadoram jawal dewuyə. *Dewuram bərnəyə ngəwuson kannu jawal njoye. fa: carrefour.*
- deya** [dèyá] *cu.* Curo ngimbe bi awo laaye gənidə. *Sa kasam njaye cədiya, lokkolwu deyaro caluwi. fa: dehors.*
- dəbbo** [dèbbó] *cu.* Kuri təngəfi kəska bomadə. *Dede ngurwoniye dəbbo juwe namdəna. fa: insecte (espèce).*
- dədəktu** [dədəktú] *kkye2.* Awo laa ngəwuro baktu. *Modu koronju lapkada ledu wajənədəa kalan dədəkci. fa: taper.*
- dəga₁** [dègà] *kkye1.* Roa naptu. *Kakani dunialan saa fiskuro dəgane duwon bawoyeno. fa: vivre.*
- dəga₂** [dègà] *cu.* Su təgarəna təlam yindia, taram kəskayə, tilan cidi casangidə. *Ingi kəjiro cidiro ngaworo, barema dəganin kulonju tapci. fa: bêche.*
- dəga₃** [dègà] *cu.* Bəlaa baram gai laada cidə jakkada curodən buji cadandidə. *Ngəlai wande duwan ngamjənniro, curo dəgayero casakke, buji konda cadi. fa: galerie.*
- dəgaji** [dègáji] *cu.* Gala mai wanjammaro cidə. *Kaja cadiya, dəgaji kangadi fuji. fa: chef des coiffeurs.*
- dəgal** [dègâl] *cu.* Kam kamba rawoma, bi mukko kibbua gənidə. *Ari dəgal nangaro, sawi yaye cinna fannjuyen amba. fa: gentil, généreux.*
- dəgaldu** [dègáldú] *kkye2.* Duwaduwan ledu. *Mota wande tia koljənniro, Bintu dəgalji. fa: trotter, trotter.*
- dəgaptu** [dègáptú] *kkye2.* Dəgalan kida dio. *Dəgalan dəgapce kau curo cidiyədəa kittuluwo. fa: piocher.*

- dægəl** [dégəl] *cu.* Awo laa kəskalan bi sulan tədəna kəlanjun bojaide. *Indi larusa feronjuyero dægəl kura katakoye cuwuna.* *fa:* lit.
- dægəl kəridu** [dégəl kəridú] *kkyek.* Dəgəlla kəlanjun bənarə yojiwaworo dio. *Motama karaalan bojenadə dægəl kərije jawalnju kida.* *fa:* défaire (le lit).
- dægəlji** [dègəlji] *cu.* Cidiya dægəl rowadaye. *Kamuwa laa kareyanja dægəljin gərajai.* *fa:* espace.
- dəgəm₁** [dègəm] *cu.* Fuwuma bəlaye cidi badesoye. *Cammo bəlaye fi yayea cinna fado dægəmben cadi.* *fa:* chef du village (des régions bade).
- dəgəm₂** [dègəm] *cu.* Kəska fərdunju-a dəlamnju-a kamgadadə. *Dəgəm karauyen kuru cadi.* *mt:* dèngèrəm. *fa:* tronc.
- dəgəndu** [dègəndú] *kkye2.* Səgəri fallo ngugəmiaro ledu. *Bol baktaramnin Isa jau fanjəna dəgənji.* *fa:* boitiller.
- dəgəsu** [dégəsú] *alnj.* Jauro samsu gəni ye, jauro kannua ye gəni. *Shayi lalaje dəgəsure walje kiano.* *fa:* tiède.
- dəla₁** [délá] *cu.* Ləman karaaye, kəri-a jauro camun, amma tiro gana wo, karawi kesakesaa, kani njejoma. *Na dəlaan səni hangalnju bojiwawo.* *fa:* chacal.
- dəla₂** [délá] *cu.* Yal tambəna kawu tulur cədənnidə. *Kəndewu bargaduro kadinniya, tiro dələdə ngoje sajiye kaino.* *fa:* nouveau-né.
- dəladəla** [déládélá] *cu.* Awo laa tussiwawo, sa sa laa ngulondo siye bi siyel kambe cədane kamdə jau fanjidə. *Dəladəla ngulondo sini wailaye cədane ledu damsəgəna.* *fa:* crampe.
- dəlajo** [dèlájó] *cu.* Ləman karaaye, kəri gai da ngəroma karawi cələmcələm walewalea. *Kaniso so dəlajoye fanjaiya, ngərəmbo caluwi.* *fa:* loup.
- dəlam₁** [délám] *cu.* Kalwo kə moye təngəri tilan fəladawa kiam ngaljane caladidə. *Ya Boddoye dəlamdə kura nangaro, kiamnju duwama ceri.* *fa:* calebasse.
- dəlam₂** [délám] *cu.* Mukko kəskaye. *Karuwa dunoa laa dəlam kəskaye ngəwu namjəna.* *fa:* branche.
- dəlamdu** [dèlámdu] *kkye2. rui:* àdèlámdu.
- dəlanduwu** [dèlándúwú] *kkye2.* Kalu təwurro dio. *Rungo dije kalu karasuye dələngəyeno.* *fa:* épaissir (la sauce).
- dəlawu** [déláwù] *cu.* Keyera ngojiyiya, ingi cuduridə. *Lardunden ngəwusoro nangərima dəlawua wo.* *fa:* averse, pluie.
- dəlwu₁** [délwù] *cu.* Məradu fandoro jiri dioyedə. *Kida jau adəa dəlwu dioye wuro tikkerə.* *mt:* fúdu₃; jáwál₂. *fa:* moyen.
- dəlwu₂** [délwù] *cu.* Si ləmanna lejanaye. *Ngawo bəladəyayero luwumiya, dəlwu rumi.* *fa:* trace.
- dəlwu₃** [délwù] *cu.* Awo cakke lamar bi awo laa wakkajidə. *Dəlwu fi nangaro ku na cuyero isəmmidə.* *fa:* raison, mobile.
- dəlwu dewuson** [délwù dèwúsôn] *nkkye.* Fəde-a anəm-a yala-a adinnam-ason. *Sa lokkolle cədiya, dəlwu dewuson yalla caluwi.* *fa:* directions (des quatre).
- dəlwu fi** [délwù fi] *ko.* Dəlwu₁ noduro koro tədide. *Dəlwu fi yeijanəm cəde Niameyedə bari isi.* *fa:* comment.
- dəmba₁** [dəmbà] *cu.* Tulo so, cidi so capcane ingiro kodu dapciyidə. *Bare so, kayen soro dəmba cade ingi rojai.* *fa:* digue, barrage.
- dəmba₂** [dəmbá] *cu.* Kəmo kura. *Argəm tiya mewu dəmbaro fijiye injiro neduro leyeno.* *fa:* calebasse.
- dəmba₃** [dəmbá] *cu.* Kəngal culuwiya bi cukkuriya kuraje kime citto waldənədə. *Kəngal dəmba təmjəna kime cit.* *fa:* soleil (forme du).
- dəmbəl** [dəmbəl] *cu.* Kəska kura wande jori na gadero lejənniro tiro casakkeridə. *Jori kam baktamaa dəmbəllo tujagai.* *fa:* bois.
- dəmbəldu** [dəmbəldú] *kkye2.* Ganga kəjijoro, dadu baworo dunoaro babaktu. *Gangakura fi yayea gangama falma dəmbəlje kəjijiyi.* *fa:* taper (tam-tam), rythmer.
- dəmbəlduwu** [dəmbəldúwú] *kkye2.* Jiri dəganədə gairo koro gade dio. *Jene kawakkadadəa təngəri dioro dəmbəljiyi.* *fa:* plier.
- dəmbər** [dəmbər] *cu.* Kambe bi ləmanna laa laaye na daa tilan napcaidə. *Dagəlle dəmbər kime fit.* *fa:* fesse.
- dəmbo njuwoma** [dəmbò njuwòmà] *cuk.* Kam kare ngəwu gənia, gana cuwiwawodə. *Kasuwwu duno ganaadə na dəmbo njuwomayen kare casuwi.* *fa:* grossiste.
- dəmdu** [dəmdu] *kkye2.* Gəna gənayen ngəwudu. *Baram dəmjiya, gudo kəjia.* *fa:* accumuler (s').
- dəmsi** [dəmsi] *cu.* Sillowu tulur na tilon

- capkadadɛ. *Dunian keyera bawoa, bune laa laa dɛmsi culuwi.* fa: pléiade.
- dɛnɛmɛ** [dɛnɛmɛ] *cu.* Argɛm tuwana, mɛkkada dedɛnnin tuwuidɛ. *Kam bawojiya, dɛnɛmɛ sadakcai.* mt: bòlló. fa: boule.
- dɛndɛmɛdu** [dɛndɛmɛdú] *kkye2.* Na laan dɛga. *Malɛm isa dawu bɛlayen na cuwandɛnni nangaro, ngawo bɛlayen dɛndɛmɛji.* fa: habiter.
- dɛngal** [dɛngál] *cu.* Jakturam kangaleye cinna fadoyedɛ. *Jaman kuyen dɛngal yayero tawarama tɛragɛna wo.* fa: porte.
- dɛngari** [dɛngàri] *cu.* Kuɛri cɛlɛm siriri fanjiwawo si camun gɛnagɛni. *Tiyi dɛngariye duno bawoa nangaro, duwama namdi.* fa: mille-pattes.
- dɛngəl** [dɛngəl] *cu.* Siyelle nanju da ngɛwuadɛ. *Baloma laasoye dɛngəlɛnɛ dɛladɛla cɛdai.* fa: mollet.
- dɛngɛlɛs₁** [dɛngɛlɛs] *cu.* Kajɛmso tokokorro tɛdɛna kɛla ngimbe rojidɛ. *Ngimnjuro dɛngɛlɛs dɛlambe cɛddo.* fa: rond (de la case).
- dɛngɛlɛs₂** [dɛngɛlɛs] *cu.* Kau bi kɛska takkalo gɛnaadadɛ. *Katti karaaye kalduro dɛngɛlɛs cinna ngimben gɛnayeno.* fa: obstacle.
- dɛngɛngɛm** [dɛngɛngɛm] *alnɛ.* Jauro kura2. *Fɛrdu kɛska dɛngɛngɛm laayen napkada kare cadi.* fa: énorme.
- dɛngɛngɛr** [dɛngɛngɛr] *alnɛ.* Dadu kuruwua ye, daa ye. *Ti dɛngɛngɛr nangaro, daada soro cinjiyi.* fa: géant, colossal.
- dɛngɛrɛm** [dɛngɛrɛm] *cu.* Kɛska fɛrdunju-a dɛlamnju-a kamgadadɛ. *Dɛngɛrɛm karayen kuru cadi.* fa: tronc.
- dɛp kamduwu** [dɛp kámduwú] *kkyek.* Dunoaro ta. *Kam dɛrsidɛ barwuro dɛp kamdiye kikkero.* fa: attraper (bien).
- dɛpta** [dɛptà] *cu.* Niya namda. *Naptukuttu tima dɛpta cuwudi.* fa: divorce.
- dɛptu₁** [dɛptú] *kkye2.* Niya namdu. *Hal diwinjuro, Amadu kamu yindi dɛpco.* mt: dúdú₂. fa: divorcer.
- dɛptu₂** [dɛptú] *kkye2.* Curo leduyen am gadea kolduro fuwuro kodu. *Ngɛrɛm fɛrre tɛdiya, fɛr doidɛ gapcɛnadɛa dɛpci.* fa: distancer.
- dɛptuwu** [dɛptúwú] *kkye2.* Kawuri bi lawar laa am gadero isanoduwu. *Makkalan kadinniya, lewa sawaniye dɛmsɛgɛna.* fa: transmettre.
- dɛr** [dɛr] *cu.* Na kɛska jauro ngɛwuadɛ. *Cidi dɛr ngɛwuadɛn dɛlawu ngɛwuro cuduri.* fa: forêt.
- dɛrdu yindi** [dɛrdú yindí] *cuk.* Bune jauro bunejɛnadɛ. *Dɛrdu yindi buneyen moji awiyema fanɛmbawo.* bg: dɛrsù yindí. fa: nuit (milieu de la).
- dɛrɛmɛdu** [dɛrɛmɛdú] *kkye2.* Am bi lɛman kada je bi awo gaden yikkero. *Jaman kureyen kɛrɛawaa sulan dɛrɛmɛjai.* fa: enchaîner.
- dɛrmɛs** [dɛrmɛs] *alnɛ.* Gɛna cɛlɛm. *Jene dɛrmɛs laa kwani seno.* fa: sombre.
- dɛrsadu** [dɛrsádú] *kkye2.* Duniaye dɛrsuro waldu. *Bune bɛlaro ngayiya, dɛrsajiya duwon ise boji* fa: nuit (faire tard la).
- dɛrsisi** [dɛrsisi] *alnɛ.* Kura ye, candɛnni ye. *Fero dɛrsisi laa kamuro kedɛnniya, wayeno.* fa: difforme.
- dɛrsu** [dɛrsù] *cu.* Bune jauro bunejɛnadɛ. *Dunia dɛrsuro waljiya, moji awiyema fanɛmbawo.* fa: nuit (tard la).
- dɛrsu yindi** [dɛrsù yindí] *cu.* rui: dɛrdú yindí.
- dɛrsusu** [dɛrsùsù] *cu.* Jambo awo ingiingiyen fɛrdulan bojidɛ. *Ingi baram kadawu ngɛwuaye ngɛwuso dɛrsusua.* fa: dépôt, lie.
- dɛri** [dɛri] *cu.* Karaa bowu fat bɛla-a kuruwudɛ. *Karaa dɛriro leyekkɛniya, kɛlani geyadan.* fa: brousse.
- dɛrima** [dɛrimá] *cu.* Kam kasuwa ngulondo mukkoye-a siye-a kamjidɛa cɛdanadɛ. *Dɛrima adɛ rakce kida cɛdiwawo nangaro, lowo cadi.* fa: lépreux.
- dɛryi₁** [dɛryí] *cu.* Awo katakosolan tɛgarɛna kɛla ingiyen lejidɛ. *Bandama adɛ dɛryilan kasuwuro buni cadi.* mt: màràá. fa: pirogue.
- dɛryi₂** [dɛryí] *cu.* Kɛska laada tilan lɛmanna casattidɛ. *Dɛryi kuruwu gɛnia, feya duwan yatto bawo.* fa: abreuvoir.
- dɛryi₃** [dɛryí] *cu.* Awo bikkeye, laadɛ kakkadu so, kangale son tɛdɛna tiro garasan tuwaada gɛpcaiya, samero lejidɛ. *Lokkol bawoa, yalla kalanga dɛryiye cadi.* fa: cerf volant.
- dɛryi cidiye** [dɛryí cidíyɛ] *cuk.* Motawa inji bawoa jɛryeada mota fal injiara tangaada tayia kɛla suyen gɛrjidɛ. *Dɛryi cidiye nankuruwunjuro am ngɛwu ngoji.* fa: train.
- dɛryi ingiye** [dɛryí ɪŋgíyɛ] *cuk.* Dɛryi kura injia kɛla bɛrɛmben leduma nasaradɛ. *Dɛryi ingiye jiri kada: laa buni taye, laa*

- sawurre*. fa: bateau.
- dɛryi sameye** [dɛryí sámèyè] *cu*. Su tɛdandɛna, fefedoa, injia, kare so, kam so ngodama ngudo gai farjidɛ. *Jaman kuyen am ngɛwuso ajiro dɛryi sameyen lejai*. fa: avion.
- dɛwu** [dɛwú] *l*. Mia mia fado mewudɛ bi mewu mewu fado miadɛ. *Bɛlandelan kamuwa-a kwangawa-a dɛwu arakku gai*. fa: mille.
- dɛwuram** [dɛwúrám] *cu*. Awo njaye bi cijiduye bi tiyilan roduye kasuwa ngɛwuye karwun cɛdidɛ. *Kɛla kasuwaniye nokkɛnidɛ, bawani dɛwuram ingiro koljiye cuttuluwe ingidɛa se kiakko*. fa: médicament.
- di** [dí] *cu*. Kanduɾi bul. *Bawa kiarijɛna, kɛlanju ngalan dia*. fa: cheveu(x) blanc(s).
- diben** [dibɛn] *cu*. Mbal ingi inabben tɛdɛnadɛ. *Mɛsɛlɛmbo diben haram*. fa: vin.
- didu** [didú] *kkye2*. Kakamaddɛme ingi ingiro kalaktu. *Lebɛra tuloro ingi fijiye fel-a si-alan diji*. fa: pɛtrir, malaxer.
- Difa** [Difá] *cu*. *Diwá*.
- difile** [difilé] *cu*. Am sɛrettane fal ngawo fallen ledudɛ. *Yim ngɛmɛri nasarayea sojiya difile cadi*. fa: défilé.
- difite** [difitɛ] *cu*. Kam walawalan kɛredɛna majilislan jamaa wakkiljidɛ. *Defartema Difayen difite dewu, Niame yeyen dewu*. fa: député.
- digɛr** [digɛr] *cu*. Kɛra Ala-a nawinju-a yasararo cadidɛ. *"Kam nuiya, digɛr de," cani*. fa: credo islamique (récitation du).
- digɛrdu** [digɛrdú] *kkye2*. Digɛr dio. *Kam nuiya, so yayero digɛrnɛmmama ngɛla wo*. fa: réciter le credo islamique.
- dikɛtɛr** [dikɛtɛr] *cu*. Fuwuma am kida jiri tilo cadiye, bi kidaram fallan dasaanaye. *Lokkol fi yayea dikɛtɛr cunodi*. fa: directeur.
- dilal** [dilál] *cu*. Nansheda katte ladoma-a njuwoma-ayen. *Mota yuwukkidɛn Koloma dilal cɛdo*. fa: intermédiaire (fait de faire l').
- dilallam** [dilállám] *cu*. Wuɾi dilalmaro cadidɛ. *Musa mota kiwunniya, jɛkka fiakku dilallambo kaino*. fa: commission.
- dilalma** [dilálmà] *cu*. Kam kida dilalle cɛdidɛ. *Kare jau yuwumiya, dilalma mane*. fa: commissionnaire.
- dimbi** [dimbí] *cu*. Mukko kam bakturo kɛmgadadɛ. *Bikka kemini dimbin banse kirukko*. fa: crochet.
- dimi** [dími] *cu*. Karwudi ngɛlaroye. *Cuwu dimiye jauro suwurra*. fa: brebis.
- din** [dìn] *alnj*. rui: dinà.
- din dinami** [dìn dìnámí] *alnj*. Jauro kawu juwuna. *Ku sɛnɛmnde din dinamidɛa diye*. fa: ancien.
- dina**₁ [dìnà] *alnj*. Awo bɛɾin gɛni tussɛnadɛ. *Yangeni dina nangaro, kassɛmiya, kardi*. mg: bɛɾin. bg: din. fa: vieux; vieil.
- dina**₂ [dìnà] *alnj*. Awo jamanne gɛnidɛ. *Motanju adɛ dina nangaro, sunju tuwandiawo*. fa: ancien.
- dinar** [dínàr] *cu*. Su curo cidiyen tuwandi, wale, yiyilji, diwuram cijiyiwawo, tamannadɛ. *Baluye ngoduro sisi dinarre yakku yanju kɛljuwo*. fa: or.
- dindu** [dìndú] *kkye2*. Dinaro waldu. *Kare dinjɛnadɛ taman ngɛla cɛdiwawo*. fa: abîmer (s').
- dio** [diò] *kkye1*. Awo laa nia ngonɛmmaye njeroramnju kuro. *Kuloro lekke bare dikke kadikko*. fa: faire.
- dioma** [diòmà] *cu*. Sawiso awo cɛdidɛ. *Kida ngɛnɛwuadɛ dioma ngɛwu cɛdanni*. fa: faiseur.
- dirdu** [dírú] *kkye2*. Siriri siriri kardu. *Da ngɛlaroye dirnɛkke, tarnɛkke ngamji*. fa: déchirer.
- diridiridu** [dirídírídú] *kkye2*. Nanmɛnafɛk dioro, na laan lenɛmwalle dio. *Barwu karɛn fado Moduyen diridirijima, cuwande awima ngojɛnni*. fa: rôder, errer.
- diridu**₁ [dírídú] *kkye2*. Ngawoyen kodu. *Jawal kuloyen falwu dirinɛkke koyekko*. fa: contourner.
- diridu**₂ [dírídú] *kkye2*. Awo laa kuroro ledu. *Dagɛl ngɛwu menna nangaro, kawu yindi fi yaye kulonju diriji*. fa: vérifier.
- dirinɛmkɛlle**₁ [dirinɛmkɛllé] *cu*. Tuwumbo diridudɛ. *Yalla dirinɛmkɛlle lokkolledɛn kɛska kokkera*. fa: pourtour.
- dirinɛmkɛlle**₂ [dirinɛmkɛllé] *cu*. Dadu ci korkoriyedɛ. *Ku lokkollan musheye wundu yaye kakkadunjun korkori dirinɛmkɛlle santimetɛr dewu fadon diyo yeno*. fa: circonférence.
- dirino** [dirinó] *cu*. Jawal kɛriyada. *Bɛlandero isi cɛne dirino jɛgane kimbaro*. fa: contour.
- Diwa** [Diwá] *cu*. Defartema tulur lardu Nijerre falnju adinnamdaji larduyen dɛganadɛ. *Nijerlan Diwaman kanori*

- ngəwu wo.* bg: Difá. fa: Diffa.
- diwi**₁ [díwì] *alnj.* Kuro so, dio so, fandu so, ngəro soro ngəla gəni. *Diwino kuɣiade ngəroro diwi.* fa: mauvais.
- diwi**₂ [díwì] *alnj.* Awo kadawua. *Mushe yallaro kəmbo kalwo diwilan bo dapcəgəna.* fa: sale, impropre.
- diwino**₁ [dìwínò] *cu.* Karjəm tada sanana lele cakkidə. *Ngəlai diwinoyen buji shawa laa cədəna.* fa: dattier.
- diwino**₂ [dìwínò] *cu.* Tada diwinoye. *Diwino yakkun asem kalji.* fa: datte.
- diwiro** [díwìrò] *nkye.* Ngəlaro gəni. *Yangeni diwiro cadudəna rangəkke yakkəkkiwawo.* fa: mal.
- diwu**₁ [díwù] *cu.* Tada bi fero tadanəmbe bi feronəmbe. *Fero karuro yambəmiya, diwu duwama fandəmi.* fa: petit-fils; petite-fille.
- diwu**₂ [díwù] *cu.* Nangəriye jauro karənno kəndədə. *Kəngal diwuyə jauro jau.* fa: hivernage (période juste avant).
- diwudu** [dìwùdú] *kkye2.* Diwuro waldu. *Dunia diwujəna, barewu kulonja dabbarjai.* fa: période juste avant l'hivernage (devenir).
- diwuram** [díwùrəm] *cu.* Cidiye su bodə. *Su diwuram cijəgənədə duwama namdi.* fa: rouille.
- diwuri** [dìwùrì] *cu.* Diwuyə tada bi fero. *Kam samma gəni diwurinju curui.* fa: arrière-petit-fils, arrière-petite-fille.
- diye** [diyé] *aj.* Kalmaro duno njo. *Modu diye fərnidəa catto.* fa: affirmation d'une action.
- dodok** [dódók] *alnj.* Təngəri. *Tadanjuro tasa dodoklan bələm ci.* fa: petit.
- do**₁ [dòdú] *kkye2.* Lamarro isoro bowodu. *Larusa feronjuyero Isa dosəna.* fa: inviter.
- do**₂ [dòdú] *cu.* Lamar tədiya, am bowodudə. *Kamunju cambənədəro, Sherif kakkadu doduyə sawawanjuro samjiyi.* fa: invitation.
- doi** [dô] *alnj.* Duwama lejidə. *Fərndədə doi nangaro, ngərəm cadiya, tima sawi yaye fuwun wo.* fa: rapide.
- doidoiro** [dôidôirò] *nkye.* Duwa duwanno. *Mota kərmama isi; doidoiro lene ngərɔwudəa kude.* fa: rapidement.
- dokkor** [dòkkòr] *cu.* Bikke yallaye, yal fi yaye sinju fal mukkon cədanə si faldən lejidə. *Dokkorlan yakkuro ajiyeno.* mt: làngá. fa: cloche-pied.
- doko** [dókó] *cu.* Kare kəlan ngonəme na gadero njadodə. *Doko cəde kəlanju cədai.* fa: portage.
- dokoma** [dókómà] *cu.* Kam doko saniaro cədanədə. *Karenəm ngəwu mota tammia, dokoma manəmi.* fa: porteur, docker.
- dole** [dólè] *cu.* Karwu cəragəna bi wajənama tədidə. *Kambi nokkənidə, dole maararo ngaakke ingi falləkke kokki.* fa: obligation.
- doledu** [dòlèdú] *kkye2.* Dolero waldu. *Awo kəmboye takkəni nangaro, fado koldu dolesəgəna.* fa: obligatoire (devenir).
- dolero** [dólèrò] *nkye.* Awo wanəmmama tədidə. *Məsələm dolero kawu fi yaye sala uwuro cədi.* fa: obligatoirement.
- dondi** [dóndì] *alnj.* Kamben kal, ləmannen kal, tiyinju kəji fanjiwawodə. *Kam dondidəa lowotordiro njadoma ngəla wo* mg: ngà. fa: malade.
- dondidu** [dòndidú] *kkye2.* Dondiro waldu. *Musa mogofo ngəwuro cane dondiyeno* mg: ngàdú. fa: tomber malade.
- dondila** [dòndilá] *alnj.* Dondidu ngəwua. *Ari dondila nangaro, sawi yaye lowotordin.* fa: maladif.
- dongo** [dòngó] *cu.* Sinəmlan si kam laaye kəlenəme moji tiro daptuwudə. *Kambəri cadi duwon, Ari Moduro dongo cakke bakkalje yapkeyeno.* fa: empêcher (fait d').
- dongol** [dòngò] *cu.* Je kuruwu kəskaro tuwaada, ləmanna tiro cakkeridə. *Kasuwu ləmannero lenəmiya, kani so, dimi so dongollo tuwaada rumi.* fa: corde.
- dongoldongol** [dòngòldòngò] *alnj.* Awo kuraro mətkaədə. *Nakiya Ya Damaye dongoldongol nangaro, duwama ceri.* fa: gros.
- dongur** [dòngùr] *cu.* Tulo bi kau mətkaədə. *Isa dangonjuro dongur gənajiye ngudo taraji.* fa: pierre.
- dore** [dòré] *cu.* Ləman səni bawoa. *Dimiya ani dore nangaro, fal fallen barwu tayia ngoyeno.* fa: animaux (sans berger).
- doro**₁ [dòrò] *kkye1.* Tadawa kəskaye casurəna ngodu. *Kajiri fərdə karauyero lekke toro dorəkke kaniro yikki.* fa: ramasser.
- doro**₂ [dòrò] *cu.* Tada kəskaye bafəna game kamdədə. *Tatase bafiya, dororo kamuwa isai.* fa: cueillette.
- dorsumdu** [dòrsùmdú] *kkye2.* Kunguna fandoro kam jajaktu. *Larusadin ngulu*

- dorsumse jekka fal takkenadæa kekko.*
fa: flatter.
- doredu** [dòrèdú] *kkye2*. Fal kèla fallero gènaduwu. *Ya Fanna kèla kantayero tasawa doreji.* mt: kàràptú₁. fa: empiler.
- dofo** [dófo] *cu*. Ngawo am laasoyen cidiya mudinjayen na bul cijènadè. *Tàngèrinèmnin nguwada lenèmiya, dofo dimi.* fa: bosse.
- dofoa** [dófoà] *alnj*. Kam dofo cèdanadè. *Kiari dofoa adè kèskaro njucciye leji.* fa: bossu.
- dosèm** [dósèm] *cu*. Kèwu am bi awo mewun yindinne. *Bikka kasuwulan ngèwul dosèm fal redaa yuwukko.* fa: douzaine.
- Doso** [Dòsó] *cuf*. Defartema tulur lardu Nijerre falnju tima Niamea kori wodè. *Dosolan lokkol jabèrma jandèjai mbeji.* fa: Dosso.
- dowo** [dòwó] *cu*. Jamaro bune luwo daptuwu. *Sojiya kèrmai camowone dowo bakcana.* fa: couvre-feu.
- dowodowo** [dówódòwò] *cu*. Awo ajabba ajabba fudu laan am laaso cadidè. *Ci kajèna dowodowo curui duwon, sanema riwunju kamgenò.* fa: magie.
- dowodowoma** [dówódòwòmà] *cu*. Dowodowo dioma. *Dowodowoma kalu kèskayen kunguna cèdo.* fa: magicien.
- dowol** [dówòl] *cu*. Da tukukurro kamgadadè. *Curo kaluyen dowol yindi njon fandèkko.* fa: viande (morceau de).
- dowofè** [dówòfè] *cu*. Kangadilan bakta. *Ngèlaro doworelan banse jau fangèkko.* fa: coup de corne.
- dowofèi** [dówòfèi] *cu*. Kadunoma maiye. *Mai dowofèyanju fuwunna idiro lejai.* fa: messenger, valet.
- dowuma** [dòwùmá] *cu*. Kamuwa kwa tiloa. *Fanna-a dowumanju-a kèri-a ngambadu-a gai.* mt: kèmi. fa: coépouse.
- doya** [dóyà] *cu*. Kèska tængèri tada fèrdulan njakkoma, kèri bi deyada jawuidè. *Bindu doya deyada kulikulia kasuwun cèladi.* mt: gèrisà. fa: manioc.
- doya busa** [dóyà búsà] *cuk*. Doya gai duwon kura kèri tægèriwawodè. *Doya busa kalasse gudanju kido.* fa: igname.
- Duci** [Dúci] *cuf*. Bèrni naptu bèla kura arondisemaye cèdi adinnam Dosoyelan dèganadè. *Cidi Duciyen kau ngèwua.* fa: Doutchi.
- duda** [dúdà] *cu*. Kuři cidi boma curo cidiyen dèganadè. *Kuwui duda curuiya,*
- koljiwawo.* fa: ver, ver de terre.
- dudèmfede** [dùdèmfédé] *cu*. Kida deye. *Dudèmfedelan kam fuwu juwuiwawo.* fa: travail vain, activité vaine.
- dudo**₁ [dùdò] *kkye1*. Batta so, karawi so, awo gade so riwura-a garasan-an mukkolan bi kekelan kèldu. *Argèm buwuro tapcaiya, masillan cadudi.* fa: coudre.
- dudo**₂ [dùdò] *cu*. Garasan-a riwura-alan batta so, bi karawi so kèldadè. *Dudo jawaye garasan ngèwu juwui.* fa: couture.
- dudu**₁ [dúdu] *kkye2*. Yakkème na dègana koldu. *Dagèl jèrwunin banna cèdi duwon, duyèkko.* fa: chasser.
- dudu**₂ [dúdu] *kkye2*. Kamu koldu. *Modu-a kamunju-a fandaiwawo nangaro, Modu tia duyèno.* mt: dèptú. fa: répudier.
- dudu**₃ [dúdu] *kkye2*. Yakkème nanèm koldu. *Kèri fanniro kèrgaanniya, tia duyèkko.* fa: renvoyer.
- dudu**₄ [dúdu] *kkye2*. Ngawo ga. *Dune tai, wande gèradènni.* fa: poursuivre.
- dui** [dúi] *cu*. Kèska siriri kèla sèmowayero gènajagaidè. *Ngèrwo dimiya, sai sèmowa-a duiya-a manèmiya.* fa: poutre, traverse.
- dulo** [dúlò] *cu*. Lèman ngèwu je fallo yikkerodè. *Sèni kaninju yindi-a ngèlaronju yakku-a duloro kikkero.* fa: attacher (fait d').
- dulodu** [dùlòdu] *kkye2*. Dulo dio. *Siwo ngèwu cèdanni nangaro, kaniyanju duloyèno.* fa: lier (animaux).
- dun** [dûn] *cu*. Kasuwa kam kamuyen bi kamu kwangayen ngoji, duwama kam kam gadero cidè. *Yange kam dunnaye yakkèmiya, dun nia njèdai.* mt: gidàm; jùwùrnàm. fa: syphilis.
- dungoktu** [dùngòktú] *kkye2*. Awo jat daadaa kèridu. *Kusaa na jairo kibburo bakkègèmiya, dungokci.* fa: courber.
- dungoldu** [dùngòldú] *kkye2*. Kangusu ngawo ngulondoyen njejo. *Fero adèye kèlan kangusua nangaro, yanju kèlanjudèa dungolji.* fa: tuer (pou).
- dungu** [dùngú] *alnj*. Kam bi lèman jat daadaro lejiwawo, sègèri fallo duno cinalan lejidè. *Dungu laaso kèla jawallen lowo cadi.* fa: boiteux.
- dungudu** [dùngùdu] *kkye2*. Dunguro waldu. *Kaniniye si fal namde dunguyèno.* fa: boiteux (devenir).
- dungudungu** [dùngùdùngú] *cu*. Dungu

- yingangadē. *Wande tia asujanniro, dungudungu cæde koyeno.* fa: boiteux (faire le).
- dungulum** [dùngùlùm] *alnj.* Ləman kangadia duwon kangadi cədannī. *Gau wuro karwun səddoro, kambudu fe dungulumbe sukkoro.* mt: dægám. fa: sans corne.
- dunia** [dùniâ] *cu.* Na roa dægaiyenadē. *Kam bawojiya, dunia kolji.* fa: monde.
- duniadu** [dùniàdú] *kkye2.* Duniaye bannadu. *Dunia duniájəna gəna kwangawa səmoram casakki?* fa: monde (devenir).
- duniama₁** [dùniàmá] *cu.* Kam manəmbuiri na naro lejidē. *Duniamaro walje har lardu gaden bawa ngimba cuwande napkeno.* fa: aventurier.
- duniama₂** [dùniàmá] *cu.* Kam adinno duno cinnidē. *Duniama adə sai mbal, sai kajəmu shawa shawa njakko.* fa: vifveur, mondain.
- duniasuwol** [dùniàsùwól] *cu.* Jəktu duniaye. *Duniasuwol tiro bəlan naptu dapciye dandiro leyeno.* fa: souci, tracas.
- duno₁** [dúnó] *cu.* Ləman duwaadaye si ngawoye kamgadadē. *Tiyi kaniyen na dunoro daa wo bawo.* fa: gigot.
- duno₂** [dúnó] *cu.* Da-a silla-a katte canja-a ngurumngurumbelan dəganadē. *Kaku bawodəro, yange dunonjun daji kekko.* fa: cuisse.
- duno₃** [dúnó] *cu.* Awo kurwowuso ngodu raktudē. *Modu duno cədana nangaro, buwu argəmbə falma ngoji.* fa: force.
- duno dio** [dúnó diò] *kkyek.* Dunoaro waldū. *Kangelan cikəna kawu kada duwon duno kidəkko.* fa: force (prendre de la).
- dunoa₁** [dúnóà] *alnj.* Dəlawu ngəwuro cuduridē. *Dəlawu dunoa laa kəska kada yapcəgəna.* fa: dru.
- dunoa₂** [dúnóà] *alnj.* Duno cədanadē. *Kannani dunoadəro, tia lawalaro korjəiwawo.* fa: fort.
- dunoaduwu** [dùnòàdúwú] *kkye2.* Dunoaro dio. *Səmo kəskaye lolojidəa, gademinnaro lajagane dunoayeyera.* fa: fort (rendre), renforcer.
- dunoaro** [dúnóàrò] *nkye.* Duno cədanaro diodē. *Kəskadəa dunoaro gere, wande tarjənni.* fa: fortement.
- dunoduno** [dùnòdúnó] *cu.* Dunolan diodē. *Dunodunon Isa sakke kida kidəkko.* fa: de force.
- dunogana** [dùnògàná] *cu.* Duno nambudē. *Dunogana fəlesiye kəreyoni kimowo.* fa: faiblesse.
- dunu** [dúnú] *cu.* Jiwi jakkada gangaro jajaidē. *Dunua mukkolan jajai.* fa: tambour.
- dur** [dûr] *cu.* Kam buyen bi kiamben kəlduwwadē. *Fero kaariniyedə durni.* mt: kərámi. fa: parent.
- dur durre** [dûr durrè] *cu.* Dur kuruwuye. *Dur yəni kindayedə dur durreni.* fa: parent.
- durdari** [dúrdàrí] *cu.* Kadawu naa kojəna. *Kam kasaldiwawodə tiyinjun durdaria.* fa: saleté.
- durdu** [dúrdú] *kkye2.* Ingiye yilayen kəla awo laayen ledū. *Keyera ngojiye ingi durje kajəmuni bannayeno.* fa: couler lentement.
- duro** [dùrò] *kkye1.* Keyera ngojiye ingi tardū. *Dunia nangərijija, ingi cuduri.* fa: pleuvoyer.
- durudu** [dùrùdú] *kkye2.* Ləman ngəwu bi am je bi sarga fallan tudū. *Kure kəreawa sargalan wande ngəramjanniro durujai.* fa: enchaîner.
- dusa** [dúsà] *cu.* Kartaye jiri cələm karwu fəramgada gənaadadē. *Curo kartayen kwa dusaye tilo lon.* mt: sàwàtə. fa: pique.
- duwa** [dúwà] *cu.* Juwaptu nangaro ro ləmanne jenalan ngodudē. *Kam cu cədiro duwa dio napcəgəna.* fa: sacrifice.
- duwadu₁** [dùwàdú] *kkye2.* Jenalan ro tuluwo. *Sala layayen ngəlaro yindi duwakko.* fa: égorger, abattre.
- duwadu₂** [dùwàdú] *kkye2.* Awo laan tiyiye na laa kamdu. *Lawasar gəralji duwon, jəna ngulondonju duwayeno.* fa: écorcher.
- duwaduwan** [dùwàdùwàn] *nkye.* Baibaidu bawolan tədənədə. *Kudə kasuwulan duwaduwan kadio.* fa: rapidement.
- duwal** [dùwâ] *cu.* Je sərdu-a fangami-a kəljidē. *Dawu ngəramben duwal kəmborambe kamde fangami kiro.* fa: étrivière.
- duwama** [dùwámá] *nkye.* Baibaidu bawolan tədənədə. *Kudə kasuwulan duwama kadio.* fa: vite.
- duwan₁** [dùwàn] *cu.* Kidaram gomnatiye kunguna kəla kare larduro ngayi bi culuwiyen mowomadē. *Karenəm kakkadu duwanne cədanaa, wunduma tia cəmoyiwawo.* fa: douane.
- duwan₂** [dùwàn] *cu.* Kidama duwanne. *Duwan soji gai bunduwua jawal kalji.*

- fa*: douanier.
- duwan**₃ [dùwân] *nkye*. Tussennin diodè bi wakkadudè. *Keyera wande ngojègènni, duwan bareni yerèkke fadoro wallèkki*. *fa*: vite.
- duwani** [dùwàní] *cu*. Kəmbo boje wajèna kannuro waldane de jaanadè. *Ku duwani guda guwaldoaye bukke kadikko*. *mt*: jèjègá. *fa*: réchauffé.
- duwaram** [dùwàrà] *cu*. Na ləmanna duwaduye. *Was wajiya, duwarambo sunuriya da maduro lejai*. *fa*: abattoir.
- duwaro** [dùwàrò] *nkye*. Nagatto. *Kidanəm adəa duwaro dimmia, dunia ləmji*. *fa*: vite.
- duwomdu** [dùwòmdu] *kkye2*. Awo dioro nianəmna wadu. *Yani isəna nangaro, bəlaro ledudəa duwomməkkəna*. *fa*: renoncer.
- duwon** [dùwôn] *kəl*. Awo tia wujəna gəni tədoə, gadero kodiwawodə. *Musa kasaldiya duwon, wolloje sariji*. *fa*: d'abord.
- duwor** [dùwòr] *cu*. Dunia waje sa sala yindiye dioye isənadè. *Kidarammi kuruwun nangaro, duwor cikke jawallo ngaakki*. *fa*: après-midi.
- duwor**₂ [dùwòr] *cu*. Sala duwor₁ tədīdè. *Wolloje duwor sarije kasuwuro leyeno*. *fa*: prière (deuxième).
- duworu** [dùwòrú] *alnj*. Kam mana kambe fanjiwawodə. *Kolo duworu nangaro, sawa ngələma cədanni*. *mt*: firón; mòwòrú; múnáfək. *fa*: voyou.
- duwu**₁ [dùwù] *cu*. Nur bawodə. *Duwu wadaro, sawi yaye fatəla waskadaa boji*. *fa*: obscurité.

- duwu**₂ [dùwù] *cu*. Kam mukkolan awo laa jadu saniaro ngojənadè. *Bəlanden duwu ngəwu: kumbiye mbeji, ganga kuraye mbeji*. *fa*: instrumentiste.
- duwudu** [dùwùdùwùdù] *kkye2*. Gəradəme kodu bi ledu. *Duwuduwukke luwo dikki duwon, yani sure bowoseno*. *fa*: illusionner, tromper.
- duwun** [dùwún] *cu*. Awo diwi njaddəna karwun rodadè. *Gadiyena nangaro, sawani nunsiyiwawo duwun səddi*. *fa*: rancune.
- duwundu** [dùwùndù] *kkye2*. Duwun njəddo. *Kuttu yiddəkkənədəro, Modu wua duwunsi*. *fa*: garder (rancune).
- duwungumi** [dùwúngù] *cu*. Fərdu kəskaye cidilan dəganadè. *Curunnilan duwungumiro baktiye jau fangeno*. *mt*: gòggó. *fa*: souche.
- duwunma** [dùwúnma] *cu*. Duwun dioma. *Duwunma-a naptu na tilon kuttu*. *fa*: rancunier.
- duwuram** [dùwúràm] *cu*. Na kulo so, bule so cadandidè. *Duwurambo lenəmiya, ngada so, bəri feye so ngəwu rumi*. *fa*: poterie.
- duwuramma** [dùwúrəmmà] *cu*. Kamu kulo tandoso sanianjudè. *Duwuramma tulo kamacce səndal cəde kannun warji*. *fa*: potière.
- duwuri** [dùwùrì] *cu*. Na bəri culuwidè. *Timal bəri yerjəna yanju duwurinju tulji*. *fa*: anus.
- duwuwur** [dùwúwúr] *alnj*. Jauro təngəri. *Kau duwuwur se dango gəmməkke*. *fa*: petit (très).

E - e

- eker** [èkèr] *cu*. Awo alama kərkəmyakkuyə tilan kərkəm kurjaidè. *Aji burwoyelan yalla ekerlan kida cadiwawo*. *fa*: équerre.
- ektogəram** [èktògèrà] *cu*. Ngalduram nankurwowuye gəram miadè. *Kasuwulan argəm ektogəram dewu ciwe kadio*. *fa*: hectogramme.
- ektolītər** [èktòlītèr] *cu*. Ngalduram curoye litər mia ngojidè. *Lokkol burwoyelan ngalduram curoye ektolītərra nankuran kojəna kərajai bawo*. *fa*: hectolitre.
- ektometər** [èktòmètèr] *cu*. Ngalduram daduye metər miadè. *Kəlasnde-a*

baram-a kattenja ektometər uwuma. *fa*: hectomètre.

- etiket** [ètìkèt] *cu*. Karero kakkadu təngəri kəlan ruwua bi shedaa laa tujagaidè. *Kanti kura adən kare fi yayero etiket tamannjuye tudəgəna*. *fa*: étiquette.
- etiket cu** [ètìkèt cú] *cuk*. Etiket cu karedəyeadè. *Modu allo kuralan kuru-a etiket cunju-a kəlyeno*. *fa*: étiquette-nom.
- etiket hal** [ètìkèt hâl] *cuk*. Etiket kare alama bi jiri bi kunguna tiloaro tuidiyidè. *Etiket haldə kare ngəwu awonja laa tiloaro tujagai, amma etiket cudə ti*

awo falle. fa: étiquette-propiété.

F - f

- faada** [fáádà] *alnj.* Kənəm gəni cədidə. *Kəri jau faadadəa wundu gəreji?* fa: éveillé.
- fadike** [fàdiké] *cu.* Kəska awo laa roduro kokcaidə. *Fadikenjua kanam juwe səddinju kauro.* fa: piquet.
- fado**₁ [fáđò] *cu.* Na ngim so soro so dasaanadə. *Fannilan kamuni-a yallani dewu-a kərgaiye.* fa: concession, domicile.
- fado**₂ [fáđò] *cu.* Awo masammanno tədandəna curonjuro awo kərin tiloa bi yindia casakkidə. *Jena fannjulən tuluwukke duwa dikki.* fa: fourreau.
- fado**₃ [fáđò] *cu.* Kalwo kakkadusoye curonjuro awo laa casakkidə. *Almeti fado fadolan təladi.* fa: paquet, carton.
- fado**₄ [fáđò] *cu.* Awo na tilon capkadadə. *Kamu adə mongoŕonju fado fadoro gənajəna cəladi.* fa: tas.
- fado**₅ [fáđó] *alnj.* Fadolan dəganadə. *Tarwuna adə fado, am rijənni.* mt: gəndé. fa: domestique.
- fado**₆ [fáđò] *cu.* Kartibbe curon na faifaiyadadə. *Kartip bikkaye diyenadəlan fado samma yakku.* fa: colonne.
- fado ngudoye** [fáđò ngúdòyè] *cuk.* Bənaram ngudoye. *Kəla karau fanniyedən fado ngudoye kada.* fa: nid.
- fado tattawarre** [fáđò tətəwərrè] *cuk.* Bənaram tattawarre. *Jalap-a tulo-a makke fado tattawarre tandəkki.* fa: pigeonier.
- fadoma**₁ [fáđómá] *cu.* Kəma fadoye. *Fadomama kəmbo fadoye madama wo.* fa: chef de famille.
- fadoma**₂ [fáđómá] *cu.* Kamu kəlan niyaadə. *Kidalan kadikkəniya, fadomani ingi se kiakko.* fa: épouse.
- fadu**₁ [fáđú] *kkye2.* Kənəmlan cidu. *Fakkiya, kasaldəkke kidaro lekki.* fa: réveiller (se).
- fadu**₂ [fáđú] *kkye2.* Ingiingiro waldu. *Fula feye kausulan gənanəkke faje bəriro fiyeyekko.* fa: fondre.
- fadu**₃ [fáđú] *cu.* Awo turuiwawo kasam gaia ingiingiro kalaktudə. *Fula feye fərijiderlan cattuluwunadə fadu cədi.* fa: liquéfaction.
- fadudu**₁ [fáđúđú] *kkye2.* Awo laaye curo nodu. *Difite jəktu jamanjuye faduje majilisso isanojiji.* fa: renseigner (se), enquérir (s').
- fadudu**₂ [fáđúđú] *kkye2.* Na awo laa dəgana nodu. *Kanini na lejenadə fadunəkkəna.* fa: repérer.
- fafadu** [fáfáđú] *kkye2.* Kəla cidiyen lejaro bodu. *Ya dangariye kəla samennaro cijiwawo fafaji.* fa: ramper, étaler (s').
- faida** [fâidà] *cu.* Ser awo laaye. *Kitawu adəa yiwe, faidanju rumi.* fa: utilité.
- faidaa** [fâidàà] *alnj.* Faida cədanadə. *Jena da kamduro faidaa.* fa: utile.
- faidadu**₁ [fâidàđú] *kkye2.* Faidaaro waldu. *Kaku isiya, borwo jauru faidadi.* fa: servir.
- faidadu**₂ [fâidàđú] *kkye2.* Awo laan mərədu fando. *Mushe jawal allo kurayen ruwu dioyen lakərelan faidadi.* fa: servir (s'en).
- faidu**₁ [fâidú] *kkye2.* Awowa kəlladaa kattenjan naaro dio. *Yalla yindi jagadiya, faiduma ngəla wo.* mt: firđú. mg: təndú. fa: séparer.
- faidu**₂ [fâidú] *kkye2.* Kambe karwu bojoro tiro mana kəji wulduwu bi ləman sasamdu. *Kawu fərnju wuijiro, tia faiyeno.* mt: lálástú. fa: amadou.
- fajar** [fájàr] *cu.* Sa kəngal luwo karənjənadə. *Fajar cədiyama, gudowom ciri.* fa: aube, aurore.
- fajardu** [fájàrdú] *kkye2.* Fajarro waldu. *Fajarjiya, asemwu kəmbo jawui.* fa: aube (devenir).
- fajarra** [fájàrrà] *aj.* Kalma bune kamba alakəlewaduro wuldidə. *Njadduwo cəde: "Fajarra!" cəne fannjuro walyeno.* fa: bonne nuit.
- fajarram** [fájàrrám] *cu.* Kəmbo asem diowu fajar jawuidə. *Ku fajarram dikkəni nangaro, kəna fakki.* fa: repas.
- faktu**₁ [fáktú] *kkye2.* Awowa karənno kudəme ledairo dio. *Latərikke su yindi fangəmia, kannu fandəmbawo.* mt: kəldú; ləmdú. fa: joindre.
- faktu**₂ [fáktú] *kkye2.* Kajəmye nanju laa riwuralan dudo. *Gəmajeniye mukko kardənadə fangəkki.* mt: dèldú. fa: raccommoder.
- fal** [fál] *l.* Awo runju lok. *Ku kasuwu kuttajəna kuwui fal lon ladəkke.* fa: un.

- fala** [fálá] *cu.* Ingi cegasiye ngəwuje bəlaanjulan luwodə. *Mənde fala tarje kulo ngəwu juwuna.* *fa:* crue.
- fala tarda** [fálá tǎrdà] *cuk.* Ingi ngərəmjiye bəlaanjun luwodə. *Fala tarda asar kura juruwuro cəddi.* *fa:* crue.
- fala tardu** [fálá tǎrdú] *kkyek.* Ingi ngərəmjiye bəlaanjun luwo. *Saa 2001lan Kəməduwun fala tarje banna ngəwu tədəna.* *fa:* déborder.
- faldu**₁ [fǎldú] *kkye2.* Ci fal bərəmben todəro kodu. *Kambilan kuluwu falji cəne tada adəa kaiwa ngojo.* *fa:* traverser.
- faldu**₂ [fǎldú] *kkye2.* Kare yime gade ngodu. *Falada kiamnju argəmlan falji.* *fa:* troquer, remplacer.
- faldu**₃ [fǎldú] *kkye2.* Kare yime jirinju gai ngodu. *Fərnidəa fər gadelan falyekko.* *fa:* échanger.
- faldu**₄ [fǎldú] *kkye2.* Awo kibbua bangəme təngəri təngəriro dio. *Kau falləkke mukkonni ingi rapcəna.* *fa:* concasser.
- falfallo** [fǎlfǎlló] *cu.* Kare karen faldudə. *Yalla yindi falfallo yange-a suno-aye cado.* *mt:* njókkiló. *fa:* troc.
- fallo**₁ [fǎlló] *cu.* Kəla ngimbe titidənni. *Kəska dunoa dadua makke fallo ngimmiye dikki.* *fa:* charpente.
- fallo**₂ [fǎlló] *cu.* Awo faldənaye gaptuwo laa. *Fallo bulenjuyen na kəmaskinjuyen kanduwal ngoje kannu fuyeno.* *fa:* morceau.
- falwu** [fǎlwú] *cu.* Nangərijiya, na ingi boje tussidə. *Nangəri kojiya, ingi falwuyen jalap kamjai.* *fa:* marigot, mare, étang.
- falwu mandaa** [fǎlwú mǎndǎá] *cuk.* Falwu duwon inginjudə mandaadə. *Ingi falwu mandaayen manda tuwandí.* *fa:* marais salant.
- fandi** [fǎndí] *cu.* Kida laa bi luwa laa dime kunguna fandəmmadə. *Kasuwu kuye yayero mawuyemalan fandi ngəwu fandəkkəna wo.* *fa:* gain.
- fando**₁ [fǎndò] *kkye1.* Awo madin nasardu. *Kəjini, kəmənə bərebe fandəkkəna.* *fa:* trouver, obtenir.
- fando**₂ [fǎndò] *kkye1.* Kaanəmbo waldu. *Ku alwasini fandəkke kəmbo kiwukko.* *fa:* recevoir.
- fandonambu** [fǎndònǎmbú] *cu.* Awo madi fando tiyerodə. *Fandonambu cakke Afi kəraro duno kaino.* *fa:* échec.
- fandu**₁ [fǎndú] *kkye2.* Tiyilan awo laa menna nodu. *Bikka suwa jauro kaku fakkəna.* *fa:* sentir.
- fandu**₂ [fǎndú] *kkye2.* Səmolan kowo awo laaye asudu. *Fado kəmaskiniyen sawani jandəji fakkəna.* *fa:* entendre.
- fandu**₃ [fǎndú] *kkye3.* Təlam jandəjaiya, awo wuljaidəa nodu. *Kandinkandin gəna gəna fakkí.* *fa:* comprendre.
- fanefane** [fǎnéfǎné] *cu.* Mana am wulwuljagaidə. *Fanefane ngonəmiya, rigəjiro kəla yakkəmi.* *fa:* rumeur.
- fanəmruwune** [fǎnəmruwúné] *cu.* Mana fanəme kəla kakkaduyen ruwunəmidə. *Fanəmruwune diyenadən konda falma dikkəni.* *fa:* dictée.
- fangami** [fǎngǎmí] *cu.* Su təgarəna sərduro tujagane talarji, tilan fəro taccagaiya, curon si dəgaidə. *Je fangamiye dadu gadegadealan kəla sərduyen naptu kəjjiwawo.* *fa:* étrier.
- fanka** [fǎnkà] *cu.* Awo su-a dango-alan tədəna, korworde kasam cidə. *Kəmuwu wadaro, fanka yakkəkki.* *fa:* ventilateur.
- fankasu** [fǎnkàsú] *cu.* Waina alamaye. *Cu Fannayero Inna fankasu kaje kiwudo.* *fa:* galette de blé.
- fanke** [fǎnké] *cu.* Fankasu gai duwon tukukur. *Cala yayero fankema kəndawu ngəwu bawoa wo.* *fa:* beignet de blé.
- farafaradu** [fǎràfǎràdú] *kkye2.* Awo laa maduro mukko saadaro na na ledu. *Kambu farafaraje kiaddin kanju kiwando.* *fa:* tâttonner.
- farai** [fǎrái] *alnj.* Kalma sardu buneye wuldidə. *Dondi nangaro, bune farai kənəm cədənni wayeno.* *fa:* entier.
- farak**₁ [fǎrák] *alnj.* Jəkka gəni, kura. *Kəlasndədə farak nangaro, yal ngəwu ngoji.* *bg:* fǎráng. *fa:* spacieux.
- farak**₂ [fǎrák] *cok.* Kalma awo dawuyen faldiro wuldidə. *Kəskanju ngamdudəa farak yindiro falyeno.* *fa:* fendre entièrement.
- farakko** [fǎrákkò] *nkye.* Naaro dio. *Dandal bəlayədəa farakko maso kidando.* *bg:* fǎránnò. *fa:* espace.
- faraktu** [fǎràktú] *kkye2.* Awi-a awi-a samma turuiro waldu. *Dunia farakciya duwon, kuloro lekki.* *ru:* wǎràktú. *fa:* éclairer.
- faral** [fǎràl] *cu.* Adinlan awo kambo wajəpcəgənadə. *Məsələmbo laya duwadu faral.* *fa:* obligation religieuse.
- faran** [fǎráng] *alnj.* *ru:* fǎrák.
- faranno** [fǎránnò] *nkye.* *ru:* fǎrákkò.
- Faransa** [Fǎrànsà] *cuf.* Lardu nasarawa

- lardunde canodənədəye. *Kəraro Faransaro leyeno*. fa: France.
- faranti** [fàrànti] *cu*. Kalwo fetetel alama ci tasa bəriye gai, tilan kam runju bəri juwuidə. *Larusa feronjujero faranti suye so, dangoye so, kauye so kəljuwo*. fa: assiette.
- fardu**₁ [fàrdú] *kkye2*. Ləmanne fefedonjun faidade cidu. *Tattawar fefedo gərəpkadaa rakce farjiwawo*. fa: voler, envoler (s').
- fardu**₂ [fàrdú] *kkye2*. Bikke2 dio. *Sa tustuyen yalla kəwu kəwulan bikke farjai*. mt: rəndò. fa: danser.
- fardu**₃ [fàrdú] *kkye2*. Kare tiwunaa kalangəme kunguna yimmədəa mowo. *Fatələdə ngəla gəni, yade farne gade yuwe*. fa: rembourser (se faire).
- farduma** [fàrdúmà] *cu*. Bikke randoma. *Farduwo gangakuraye Ngeemeye cunja culuwuna*. fa: danseur.
- farmalak** [fàrmàlāk] *cu*. Gəmajə kwangaye təngəri mukko bawoa fuwu kaadaa kəla gəmajə gadeyero lujagaidə. *Lardunden kanoriyama farmalak ngəwuro casakki wo*. fa: gilet.
- farmasi** [fàrmàsi] *cu*. Karwun nasara ladoram. *Tadanjuero karwun kasambe njuworo farmasiro lejəna*. fa: pharmacie.
- farmaso** [fàrmàsó] *cu*. Amari kida kawu ganaro kolduye fandodə. *Kidarammilan farmaso kawu mawuye sade larusa sawaniyero leyekko*. fa: permission.
- farmika** [fàrmikà] *cu*. Awo tewur so, kanta so səməlməllo waljaro ndakcagaidə. *Tewur farmikaadə tima tamanna wo*. fa: formica.
- faro** [fàrò] *kkye1*. Kambe lenəme diwinju na gaden wuldu. *Wua suware na yeiyaniyelan nanguni baworo walyekko*. fa: médire.
- farsa** [fàrsà] *cu*. Goro ngəla gəni kuriasodə. *Wurinjuro goro ngəla njuwoye cədannidə, farsa cuwo*. bg: mársà. fa: cola; kola.
- farsam** [fàrsàm] *cu*. Na kura bowu curo bəlayen wusərso jama captane nadən cadidə. *Bune jəmmaye fi yaye farsamlan ferowa-a tadawa-a bikke farjai*. fa: place (publique).
- fartamani** [fàrtàmàni] *cu*. Ngərwu təngəri dangoye, battaye bi karawiye curodəro wufi casakkidə. *Yalla jamanne kungunanja curo fartamaniyero fijagane riwu ngawoyero casakki*. fa: porte-monnaie.
- farwardu** [fàrwàrdú] *kkye2*. Wosu fando. *Dondi bowada duwon, farwarje kidaramnjuero lejəna*. fa: rétablis (se).
- fari**₁ [fàri] *cu*. Tada kəska laa fafajiye, ngawo kəri curo kimea, suwurra, kura casaidə. *Na ingi bawoalan fari karwun nguduye cədi*. fa: pastèque.
- fari**₂ [fàri] *cu*. Reda goroye. *Fannjuero leyekkəniya, goro fari seno*. fa: moitié (de cola).
- fasadu** [fàsàdú] *kkye2*. Awo dioro manəmmaa dionambu. *Ku Mainero ledudəa fasanəkkəna, sai mawua*. mt: dəwàrdú₁. fa: décommander.
- fasal**₁ [fàsàl] *cu*. Jiři kida sawiyadaro dioye. *Curo fasal kidaramndeyen kidawu kuran ganan*. fa: organisation.
- fasal**₂ [fàsàl] *cu*. Sawi kidarambe. *Kawu kidaram kajaimaro, fasalnju cattuluwi*. fa: organigramme.
- fasalla** [fàsàllà] *alnj*. Ngəlaro sawiyada. *Bikke bikkayedə jauro fasalla*. fa: organisé.
- fasanja** [fàsànjà] *cu*. Kam kunguna biyaje motalan bi dəryi sameyen, bi cidiyen, bi ingiyen bəlawurojidə. *Fasanja mewun yindin gəni fandəkkəna, lekkiwawo*. fa: passager.
- fasari** [fàsàri] *cu*. Təlam gadero kalaktaadə. *Musa kitawu nasarayə fasari təlam kanoriyen yalla lokkollero cəddi*. fa: traduction, interprétation.
- fasfor** [fàsfor] *cu*. Kakkadu shedaye kələdən fotonəm-a cunəmsə-a, ti bawoa, rangəme lardu laasoro lenəmbawodə. *Bawani Makkaro lejidəro, fasfor yiddəkki*. fa: passeport.
- fatari** [fàtəri] *cu*. Jene təngəri kamuwa fərdu jenenja kurayero casakkeridə. *Jaman kuyen kamuwa fatari yayero mukkuru casakki*. mt: dántófi. fa: jupon.
- fatatal** [fàtətál] *alnj*. rui: fététél.
- fatəla** [fàtəlà] *cu*. Awo tiro kanandər casakkiya, kannu wassaidə. *Bələdeyalan latərik namburo, jama sanna bune fatəla wassai*. fa: lampe.
- fatiya**₁ [fàtiyà] *cu*. Cu sura burwo sallambe luwurannedə. *Fatiyadə badiduram luwurannelan tuwandi*. fa: fatiya (sourate).
- fatiya**₂ [fàtiyà] *cu*. Mana curo sura burwo sallambe luwurannelan dəganadə. *Fatiya kəradu nonəmmia, nilan sala*

- bawo*. *fa*: fatiya (récitation).
- fatiya**₃ [fátíyà] *cu*. Maləmbaso sura kərajane jama camoyidə. *Səbdua fatiya saanduri kakaniye cadi*. *fa*: cérémonie religieuse.
- fatkema** [fátkémà] *cu*. *rui*: fétkémà.
- fattu**₁ [fátúwú] *kkye2*. Na dəgamma nodu nambu. *Bintu karaaro leyenniya, waldidən fattiye bəla Amaduyesoro kadio*. *fa*: désorienter (se).
- fattu**₂ [fátúwú] *kkye2*. Na awo laa dəgana nodu nambu. *Kanini faccəgənadəa mayekko ngama, fandəkkəni*. *fa*: perdre (se), égarer (s').
- fattu**₃ [fátúwú] *kkye2*. Ro futtu. *Kange nangəriram cakke tada ngəwu faccaana*. *fa*: mourir.
- fattu**₄ [fátúwú] *kkye2*. Banna kam laayen fandro nanjulan dəga. *Mairo fattiye fannju roji*. *mt*: njúttúwú₂. *fa*: appuyer (s').
- faya** [fáyà] *cu*. Cidi jat bowada barero kəjidə. *Fayalaman argəm kəjiro cakki wo*. *mt*: sàwàdà. *fa*: plaine.
- fayadəram** [fáyádərəm] *cu*. Awo tuloye bi suye kəla soroyero tangaada tiyen ingi nangəriye koje fididə. *Ingi bare kəla fannjuyen bojənni, Musa fayadəram dewu cakko*. *mt*: ndóróró. *fa*: gouttière.
- fe** [fê] *cu*. Karwudi daloye. *Kiam feye kanjunnəmiya, kəndərmu kəji fit fandəmi*. *fa*: vache, génisse.
- fe bul** [fê búl] *cuk*. Kalanga koskoso koljiyen bi kangalelan yalla cadidə. *Fe bullan fe findi-a koro mewu-a fandəkkə*. *fa*: jeu de tiges.
- fe karaaye** [fê kàrààyè] *cuk*. Ləman fe-a jauru camun karaalan dəganadə. *Fe karaaye ngalte səni cədann*. *fa*: buffle.
- fe kuri** [fê kúri] *cuk*. Fe kangadi kuraa doro cədannidə. *Fe kuri ngəwusoro ci Caduyen kərga*. *fa*: vache.
- febəriye** [fèbəriyè] *cu*. Kəndawu mewun yindin nasarayədaye kənyindiye. *Kamuni kəndawu febəriyeye kawu yakkua tada kembo*. *fa*: février.
- feda** [fèdà] *cu*. Awo sulan tədəna tiyi kekeyen bi babərsoyen cakke tilan lejaidə. *Kekeniye feda fal namdəna, rangəkke kasuwuro tilan lekkiwawo*. *fa*: pédale.
- fedo** [fèdò] *kkye1*. Awo tattəna fefedu. *Jawunju dinjəna nangaro, feronjua bowoje kiwedo*. *fa*: défaire.
- fefedo** [fèfèdò] *cu*. Awo tiyi ngudo-a kuri-aye tilan faidadane farjaidə. *Bullambe fefedo fərdəmiya, rakce farjiwawo*. *fa*: aile.
- fefedo tawudu** [fèfèdò tàwùdú] *kkyek*. Fefedon moji njəddo. *Tada ngudoye fardu cəridə fefedo tawuji*. *fa*: battre les ailes.
- fefedu** [fèfèdú] *kkye2*. Tattənni dio. *Bujilan napce caiwa fefeyeno*. *fa*: défaire.
- fel**₁ [fèl] *cu*. Su fatatal təgarəna taram kəskəyeya tilan kattiso caloridə. *Lebərawa motaro fellan cira fijagai*. *fa*: pelle.
- fel**₂ [fèl] *alnj*. Bəlaa ye bawo, kəri ye bawo. *Kəla tasa fel laayero waina gənajəgəne seno*. *mt*: fètétél. *fa*: plat.
- fele** [fèlé] *cu*. *rui*: filí.
- felle** [fèllè] *alnj*. Sim kəriyada. *Kəlayakku adə təngərinjulan dondije sim fellearo walyeno*. *fa*: anomalie (d'un œil).
- fenalti** [fènàlti] *cu*. Biwu njassayi nangaro, fuwu goliyeyen wunduma bawo duwon balo baktudə. *Balo bikkayedən, bi yakkudən yindidəa fenaltilan kesakko*. *fa*: penalty.
- ferda** [fèrdà] *cu*. Awo bowada kəla fuwunna lejənadə. *Ferda tekuye kura nangaro, diriduro yojiwawo*. *mt*: bən. *fa*: étendue.
- ferdu** [fèrdú] *kkye2*. Awo laa kəriyadaa kadu. *Deyalan buji ferje boji*. *fa*: étaler.
- fermi** [fèrmí] *cu*. Kakkadu ti bawoa, rangəme mota so, babər laa so kərinəmbawodə. *Fermi cədann mota kəriji duwon, folis tia cədane saayeno*. *fa*: permis de conduire.
- ferno** [fèrnó] *cu*. Na səgəri fi yaye kərangiyaye curodə. *Ilmu kadəmbelan ferno maraba cəksoye ngalliye*. *fa*: surface.
- fero** [fèrò] *cu*. Yal kamurambadə. *Tadani kani njatto banasiyi, feroni ye tasa yanjuye tulji*. *fa*: fille.
- fero koro** [fèrò kòrò] *kkyek*. Fero kamuro njadoro amwurawanju kuro. *Jene yindi-a suno yindi-a sawulso-a fero kororo yikke kesado*. *fa*: demander en mariage.
- fero ngimba** [fèrò ngìmbà] *cuk*. Fero fərdu kamu gadeyen bananju cuwudidə. *Kamuni feronju ngimbaro səmoram kaino*. *fa*: protégée, apprentie.
- feroduwu** [fèròdúwú] *kkye2*. Fero ngalte kwa nojənni-a bonuwe buye tiyinjun luwo. *Ari kamunju ferojəgəna ganga*

- jajai*. *mt*: fúwù ngódú. *fa*: déflorer.
- ferowana** [fèròwàná] *cu*. Fero tēngēridə. *Ngo ferowana laa kaniya gaccəna ledu cədi*. *fa*: fillette.
- feri** [féri] *cu*. Fəkkaye kanji səmo-a njuwuri-a mennadə. *Banna dikkənədəro, yani ferini marin bakkeno*. *fa*: joue et pommette.
- festibal** [fèstibâl] *cu*. Cammo kura aiya so, bikke sakaye so, kambəri so, balo so cadidə. *Festibal 82 Agadassen ferowa Bosoye aiyan kəntilomiyero walyera*. *fa*: festival.
- festu** [fèstú] *kkye2*. Argəmso-a bina-a fəlailan faidu. *Ngawuri fesse, cariro fijiye duwon rungo gudaye kido*. *mt*: sàwò. *fa*: vanner.
- fetetel** [fètétél] *alnj*. Bəlaa ye bawo, kəri ye bawo. *Kəla tasa fetetel laayero waina gənajəgəne seno*. *mt*: fèl. *bg*: fátátál. *fa*: plat.
- fetke** [fétké] *cu*. Kare ladoye ngonəme na naro ledudə. *Fetkema fetke cədi nangaro, na tilon tussiwawo*. *mt*: kólè; tàllà. *fa*: colportage.
- fetkema** [fétkémà] *cu*. Kasuwuma kare jiri jiri ladoma, laanja bəla bəla jagai. *Fetkema ngəwuso cidilan awo laa ferje kareyanju kəladən gənajə cəlad*. *mt*: kólèmà; tàllàmà. *fa*: colporteur.
- fewedu** [fèwédú] *kkye2*. Awo kəleyadaa kəledənniro dio. *Bujidəa fewene namme duwon isəkki*. *fa*: dérouler.
- fəde** [fədé] *cu*. Kanji kəngal bojidə. *Amerika fəde Afərikayen kərga*. *fa*: ouest.
- fədedaji** [fədédàji] *cu*. Fədenju cot. *Kolta fədedaji bəlandeyen koyeno*. *fa*: extrême ouest.
- fədedu** [fədédú] *kkye2*. Fədero ledu. *Dunia kajirijiya, kəngal fədeji*. *fa*: aller vers l'ouest.
- fədeyala** [fədèyàlá] *cu*. Yala gəna fədejənədə. *Baram bəlandeye fədeyalan kərga*. *fa*: nord-ouest.
- fədək** [fédék] *cok*. Kalma awo sadəman ci tilan tundənarə wuldidə. *Kəri da dowol yindi fədək cunde napkeno*. *fa*: avaler (d'un seul coup).
- fəkkà₁** [fəkkà] *cu*. Tiyi kamben bi ləmanne na sim so, kinja so, ci so, səmo so dasaanadə. *Fero adə fəkkà tuljənni lokkollo ku kadio*. *fa*: face, visage.
- fəkkà₂** [fəkkà] *cu*. Janejane garasanne mukkolan bi kekelan adoro kajəmuro caddidə. *Fəkkà fida mukkoye kawu ngəwu juwui*. *fa*: broderie.
- fəkkà₃** [fəkkà] *cu*. Soroye na cinna ngaworamnju dəganadə. *Masidi adəye fəkkadə janejane shawa laa*. *fa*: façade.
- fəkkà kəldu** [fəkkà kəldú] *kkyek*. Lewa karwukəjiye dioro kam laaro kamdəgəme fəkkayen ledu. *Nasarawa laa tattadiyama, lewaro fəkkà kəljai*. *fa*: embrasser.
- fəktu** [fəktú] *kkye2*. Cidiro bi awo laaro awo gade fiduwu. *Ingi kadawuadəa yakke ngawo bəlayan fəngəkki*. *fa*: verser.
- fəktu** [fəktú] *kkye2*. Kəska kalu bawoaye kalu bərinno fando. *Karadə sai binəm duwon fəkc*. *fa*: reverdir.
- fələda₁** [fələdà] *cu*. Kam, nangima kanoriye, ngəwusoro səni, sharau cədidə. *Nijerlan fələda ndaran yaye tuwandi*. *fa*: peul; peulh.
- fələda₂** [fələdà] *cu*. Təlam fələdaye. *Fələda lokkol laa laan yallaro casakkarai*. *fa*: fulfilled.
- fələdaram** [fələdàrəm] *cu*. Kamu bi fero jiri fələdadə. *Fələdaram kəlan dəmbaa kiam cəlad*. *fa*: peulh (fille ou femme).
- fələi₁** [fələi] *cu*. Awo ngəlailan tədəna, tilan argəmso fəsaidə. *Buwurunju fələi shawa laan jakce ngoje kiluwo*. *fa*: van.
- fələi₂** [fələi] *cu*. Awo tokokor dangoye garmoforo gənagəmiya, bikke yejidə. *Garmoforo fələi Shataye gənajaana Isaka kərənji*. *fa*: disque.
- fələi₃** [fələi] *cu*. Siye na cidi lejidə. *Fələi sinjuyə kariyi sukəna bu fiji*. *fa*: plante, plante du pied.
- fələdama** [fələdàmà] *cu*. Kalma cu fəlejidə. *Fərra ani kakke. "Ani" tima fələdama wo*. *fa*: démonstratif.
- fələdu** [fələdú] *kkye2*. Am caro nangaro, awo laa kəla samenna saptu. *Lardunja balo juwunaye Pele kop fəleji*. *fa*: brandir.
- fələduwu₁** [fələdúwú] *kkye2*. Awo karwunəmbə am gadero isanoduwu. *Alwasi cawandənnidəro, kidawu caluwune jamaro karwukuttanja fəlejagai*. *fa*: manifester.
- fələduwu₂** [fələdúwú] *kkye2*. Kamba yakkəme awo laa kuro. *Barwu nguldəna koji duwon, folisso fəleyeyekko*. *fa*: montrer.
- fər** [fər] *cu*. Ləman si dewua, damsari kuruwua, ngaware kuruwua, tilan

- sawur tēdidē. *Sala filan yaye am ngērēm færre cadi.* fa: cheval, jument, étalon.
- fær galappe** [fâr gálappè] *cuk.* Fær masammanno ngērēm dioyedē. *Faransalan fær galappe jaurō tamanna.* fa: coursier.
- fær kēlanjiye** [fâr kēlanjiyè] *cuk.* Kuři tattau gai duwon gana kura jaurō doidē. *Fær kēlanjiye kirunniya, kiyaso.* fa: insecte.
- færadu** [fêradú] *kkye2.* Færaduramlan faidadu. *Barī suwa wuma kēlasnde fēranækki.* fa: balayer.
- færaduram** [fêradúràm; fêradúràm] *cu.* Awo kalēm gai tikkerēna tilan jambo capcaidē. *Færaduram jiri yindi kiwukko: fal ngim færaduye, fal deya færaduye.* fa: balai.
- færaldu** [fêraldú] *kkye2.* Fudu kore kannulan culuwi. *Kēska kēri kannuro yakkēmiya, kore færalji.* fa: jaillir.
- færalma** [fêralmà] *cu.* Keyera gērje mēlækciya kannu gēpcidē. *Færalma fadoro cukkure kam yindi cejo.* fa: foudre.
- færdaktu** [fêrdáktú] *kkye2.* Ro culuwiro si gēptu. *Kuwui adē nune cerēnni færdakci.* fa: agoniser.
- færđi** [fêrdí] *cu.* Fær tudaram. *Færdilan fērnī suwungække ngawo bēlayen mariyekko.* mt: mūrídí. fa: écurie.
- færđo₁** [fêrdò] *kkye1.* Risiwu tuluwo. *Kuwui ingi kannuro yakkēkke færdække kakammække dekki.* fa: déplumer.
- færđo₂** [fêrdò] *kkye1.* Tada bi kalu kēskaye yanjulān njaktu. *Kuloniro leje karasu cæwurde kadio.* fa: cueillir.
- færđo₃** [fêrdò] *kkye1.* Kajēm kamdu. *Kajēm tayidanjulān cæwurde koronju lapce kasuwuro kiado.* fa: couper (l'herbe).
- færđu₁** [fêrdù] *cu.* Si kēskaye. *Kēska færdunju ingilan awi lambonju kausuro?* mt: sî4. fa: racine.
- færđu₂** [fêrdù] *cu.* Cidiya awo laaye. *Dimiya færdū kēskayen bowada njuwo cadi.* fa: amont.
- færđu₃** [fêrdù] *cu.* Soro bi garu cadandiya, bēlaa lajane jalap casakke rēpcaidē. *Garu færdū ngēla cēdannidē duwama wurdī.* fa: fondation, base.
- færđu₄** [fêrdù] *cu.* Na kaan kaarinjan cijanadē. *Kanoriyaye færdunja Borno.* fa: origine.
- færđu₅** [fêrdù] *cu.* Tiyilan na kwangaram so,
- kamuram so, duwuri so mennadē. *Wande færdunju carunniro, sawi yaye yangēa.* fa: toilette intime.
- færdugærgær** [fêrdùgêrgêr] *cu.* Kam awo laa dioro casakkiya, duwan cēdiwawodē. *Færdugærgærnjuro, wunduma tia nodo cæragēnni.* mt: gêrgêri. fa: nonchalance.
- færedu** [fêrédu] *kkye2.* Awo curo ingiyero ngaanaye kēla ingidēyero luwo. *Tada ingiro cukkurēnadē ngonju færeji.* fa: émerger.
- færefe** [fêrêfê] *cu.* Kidama gomnati wakkilduma defartema cunodidē. *Færefe defartema Difaye kærēnju kuroro culuwuna.* fa: préfet.
- færam₁** [fêrém] *cu.* Awoye samēnju færduro waldu, bi færdunju samero waldu, bi curonju ngaworo kalaktudē. *Kēra nojēnni nangaro, kitawu færambo kida.* fa: inversé.
- færam₂** [fêrém] *cu.* Diwi ngēlanjua bi ngēla diwinjua sks. *Gariwu-a ngudi-a færam.* fa: antonyme.
- færamdu₁** [fêramdú] *kkye2.* Awo jakkada kadu. *Kēlas færammække, ngaakke kēra dikki.* mt: kádú. fa: ouvrir.
- færamdu₂** [fêramdú] *kkye2.* Kidaro njakko. *Suwa radiyo kaje lawar kærēnji.* mt: kádú. fa: mettre en marche.
- færamdu₃** [fêramdú] *kkye2.* Færambo dio. *"b" a færammēmiya, "p" ro walji.* fa: inverser.
- færēs** [fêrēs] *cu.* Awo laa borko gai duwon cuwuri yindia særduro gēnajagaidē. *Særdū færessadē napturo kēji.* fa: tapis.
- færestu** [fêrêstú] *kkye2.* Tēma bawolan mukkon luwo. *Kajini duwaduro kidakkēniya, færesse faryeno.* fa: échapper (s').
- færgami** [fêrgámí] *cu. rui: fêrgán.*
- færgan₁** [fêrgán] *cu.* Awo kibbu tēlamba daduram si lēmanna laa laayen bi ngulondo kambelan rījidē. *Kadau færgannjun cokka ngoji.* bg: fêrgámí. fa: griffe, ongle.
- færgan₂** [fêrgán] *cu.* Curo ruwuyen mana kam gadēye bi kasaddēmīro yakkēmi. *Musheye: "Ari, are njunodække," cēne tia bowoyeno. Mana kēla fal adēn awo Musa wuljēnadē katte færgannen.* bg: fêrgámí. fa: guillemet; guillemets.
- færganna** [fêrgáná] *cu.* Kuři curoye sanana curo bērisoyen culuwidē. *Tada adē færgannā nangaro, bēringamnju mukkon jægambi.* fa: oxyure.

- fərída** [fə̀rídà] *cu.* Fudu dime kalwusansoa garasanno kalangemidə. *Kampani atəmpayen na masammanno garasan fəridaye mbeji.* *fa:* filature.
- fəridu** [fə̀rídú] *kkye2.* Kalwusansoa garasanno dio. *Jaman kuyen injilan kalwusan fərijane garasan cawandi.* *fa:* filer.
- fərigo** [fə̀rígò] *cu.* Su təgarəna gəlasso tilan cadi. *Curo fərigoyero kəmbo yakkəmiya, duwan bannadiwawo.* *fa:* réfrigérateur.
- fərijider** [fə̀rìjìdèr] *cu.* Su masammanno tədandəna ingiso samsuro dioyedə. *Fərijider fitərolle mbeji, latərrikke mbeji.* *mt:* sàmsúràm. *fa:* réfrigérateur.
- fərimari** [fə̀rímàrì] *cu.* Lokkol yalla saa arakkun tai tulurro yade kəra badijaidə. *Fərimarilan aji gadegade arakku.* *fa:* primaire (école).
- fəre** [fə̀ré] *cu.* Awo kəskalan řiji laa shawa, laa buwucci, tussiya tadaro waljidə. *Jaman kuyen am fəre dangolan tədəna casuwe adoro ngimlan gənajai.* *fa:* fleur.
- fəre fəktu** [fə̀ré fáktú] *kkyek.* Fəreye luwo. *Ya mongoroye fəre fəkcəna, fuwulan tada ngoji.* *fa:* fleurir.
- fəridu** [fə̀rídú] *kkye2.* Mota so, maara soye njuro. *Ngurusu kəladojiya, maara fəriji.* *fa:* chavirer, renverser, incliner.
- fəsandu** [fə̀sándú] *kkye2.* Awo laa madaro adəa ledu todəa ledu. *Ngimmi sərambo fəsangekkoma, tasiwini fandəkkəni.* *fa:* fouiller.
- fətku** [fə̀tkù] *alnj.* Tiyi jaktənnidə. *Fətku lokkollo isaiwawo.* *fa:* nu.
- fī₁** [fì] *cu.* Kəwu am bi awo mewuye. *Kangale findidəlan fi fi yindi dəga.* *fa:* dizaine.
- fī₂** [fì] *ko.* Kalma awo kəreduye koroma. *Fərra anin fi kaanəm wo?* *mt:* ndásò. *fa:* lequel.
- fiakku** [fiákkù] *l.* Mewu mewu fado yakku. *Kəməne kərwuni fiakku cəp.* *fa:* trente.
- fiattu** [fiàttú] *kkye2.* Kirwon bi awo gaden awo laa baktu. *Yalla yindi lawala cadidəa maləm dangolan fiatkeno.* *fa:* fouetter.
- fida** [fidá] *cu.* Kamu kwanjua wajəna nangaro, kunguna karwusambe kwadəro cidə. *Fado kwanjuyen naptu wajənadəro, jəkka fiwu fidaye gənajaa.* *fa:* compensation (au mari).
- fidewu** [fidèwù] *l.* Mewu mewu fado dewu. *Sadaa kam nunaye kawu fidewu cədiya cadi.* *fa:* quarante.
- fidu₁** [fidú] *kkye2.* Ingi bi ingiingi bi awo gade kalwon dəganadəa fərinəme koldu. *Dawu laiyen ingi kadawua fikki duwon, maigariye wua wusaseno.* *fa:* verser.
- fidu₂** [fidú] *kkye2.* Ngəwul koldu. *Tattawar ngəwul yindi koji fijiwawo.* *fa:* pondre.
- fidu₃** [fidú] *kkye2.* Kasuni yirdu. *Ari jərwunjulan alama fiji.* *mt:* jəjərdú. *fa:* semer (à la volée).
- fidu₄** [fidú] *kkye2.* Awo bummaa bi yammaa ciyen tuluwo. *Kiari adə kangea nangaro, bələm canadəa fiyeno.* *mt:* jústú. *fa:* vomir, régurgiter.
- fiduwu₁** [fidúwú] *kkye2.* Kunguna jamaro kamgaada njo. *Karo wu-a yallani-aye bəlamaro figəkkəna.* *fa:* verser (impôt).
- fiduwu₂** [fidúwú] *kkye2.* Kalma kamba kange cədaiya wuldidə. *Kasuwanju adə sawi yaye kajiri kajiri tiro kange fijiya.* *fa:* avoir (la fièvre).
- fildu** [fildú] *kkye2.* Awo laaye ngawo gəna gənayen kassəmiaro tuluwo. *Kaila filləkke kare gerəkki.* *fa:* amincir.
- Filenge** [Filéngé] *cuf.* Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tilaberiyen. *Lardu Nijerrelan lokkol burwo sallammin Filengelan nasarawa kokkera.* *fa:* Filingué.
- filfildu** [filfildú] *kkye2.* Kirwon kowodu. *Koronju ciduro wayenniya, filfilyeno.* *fa:* cravacher.
- fili** [filí] *cu.* Na de təngəri kasam njaye bi lamar dioye bi bikkeye. *Fili fanniyen ngərwo lapkekko.* *bg:* félé. *fa:* cour, terrain.
- filim** [filim] *cu.* Foto ambeso kojai waljai telesolan caruidə. *Bikka telelan filim folissa-a barwuwa-aye casakko.* *mt:* sinəmā₂. *fa:* film.
- findi** [findì] *l.* Mewu yindi. *Kuwui mewu ləgari takko duwon, fal kiwukkəniya, findiro walyera.* *fa:* vingt.
- findu** [findú] *kkye2.* Ingi bi ingiingiye kannu jauro fanje curo kalwo dəganadəyen luwo. *Kulo deyekkənədə finje fiyadan.* *fa:* bouillir (en débordant).
- finjal** [finjál] *cu.* Kalwo kolwaye təngəridə. *Shayi deji duwon, finjal fal namgeno.* *fa:* verre.
- Fira'auna** [Firà'áunà] *cuf.* Kaala mai Masarre jaman kureye. *Fira'auna yaudiyarə Masar koldu dapcəgənədə, Ala tí-a jamanju-aro ajawu mewu*

- gənayeyeno*. fa: pharaon.
- firakku** [firàkkù] / *Mewu mewu fado arakku. Ajinde andi lokkolwu firakku.* fa: soixante.
- firdu** [firdú] *kkye2. Awowa kəlladaa kattenjan naaro dio. Yalla yindi jagadiya, firduma ngəla wo.* mt: fáidú. fa: séparer.
- firi** [firi] *cu. Ngudo cələm ngaware kuruwua curo baramsoyen fado cədidə. Bikka baram adinnamben tada firiye fal takko.* fa: pie.
- firon** [firon] *alnj. Kam mana kambe fanjiwawodə. Kolo firon nangaro, sawa ngələma cədanní.* mt: dùwòrú, mòwòrú, mùnáfək. fa: voyou.
- fis** [fis] *cu. Su təngəri təgarəna kadi ye, jakti ye, tilan kare rojaidə. Marakaljinju kamgadanniya, fisnin kalwunju kida.* mt: řiwùrá. fa: épingle.
- fisa** [físá] *cu. Kasuwa ciye kam-a ləman-a cədaia, lalləri ngəwuro fijidə. Kəməne kəryenden fisa jauro ləmanna basarjəna.* mt: álasán. fa: maladie.
- fisardu** [fisàrdú] *kkye2. Fasari dio. Nasara adə kanori fanjiwawo nangaro, bələma kanori cədiya, tiro nasaran fisargəkki.* fa: traduire, interpréter.
- fisarduma** [fisàrdúmà] *cu. Kam fisardu saniaro cədanadə. Jaman kureyen nasara-a fisarduma-a faidaiwawo.* fa: traducteur, interprète.
- fisku** [fiskù] / *Mewu mewu fado wusku. Kiari fanndeyedəye kərwu fisku nangaro, karo njuttiyaro leji.* fa: quatre-vingt; quatre-vingts.
- fit₁** [fít] *cok. Kalma awo jauro jauro wuldidə. Mongoro kəri jau fit laa yakke timini kejo.* fa: aigre (très).
- fit₂** [fít] *cok. Kalma awo kəmboye jauro kəjia wuljaidə. Waina kəmagəna kəji fit sukkudo.* mt: cón. fa: bon (très).
- fit₃** [fít] *alnj. rui: cít.*
- fitəna** [fítənà] *cu. Naptu am hangalnja cijəneyedə. Kəriwu fitəna cuwude am ngəwu bərdane lardu koljana.* fa: trouble.
- fitənama** [fítənámá] *cu. Fitəna dioma. Fitənama nangaro, fanniro isidəa raakkəni.* mt: hängəlsəngómà. fa: belliqueux, batailleur.
- fitərol** [fítəról] *cu. Ingiingi fatəlaro fijagaiya wassaidə. Ti reshə fitərollen bəri deji.* mt: kànəndār. fa: pétrole.
- fitulur** [fítulùr] / *Mewu mewu fado tulur.*
- Tadanju lokkol cədo nangaro, jəkka fitulur biyajo.* fa: soixante-dix.
- fiwidu** [fiwídú] *kkye2. Bonəme səgəriro suwardu. Kajiri fi yaye bawani ngawo fərnde cattənyen cakke fiwidi.* fa: rouler (sur le côté).
- fiwu** [fiwù] / *Mewu mewu fado uwu. Bələndelan mənde am fiwu sertifika cawando.* fa: cinquante.
- foda** [fódà] *cu. Awo rungo gai bul tiyiro kəmuwu njejoro samjagaidə. Dunia bejiya, foda mayawa cədi.* fa: talc.
- fofou** [fófóu] *cu. Awo samelan ngəwujaiya keyeraro waljaidə. Dunia məkce fofou ngojiye keyera tarjəna.* fa: nuage.
- folis** [fòlís] *cu. Kidama gomnatiye, kajəmu soji gaia bərnilan dəgana kam wowom jəgannia cədane shararambo cadidə. Dewuramnin kannu kime duwon koyekkəniya, folis kakkadu babərniye kimowo.* fa: police, policier.
- fomda** [fòmđà] *cu. Fomdu diodə. Batalla kura karənjiya, andi-a musheyande-a fomdaro karaaro leniye.* fa: promenade.
- fomdu** [fómđú] *kkye2. Na naro ledu. Yim sala asemblea fomməkke tələs kimbarəkko.* fa: promener (se), balader (se).
- fonko** [fònkó] *cu. Fado awo laa laaye bowudə. Fonko adəa se, almetini yindi ania yakkəkki.* fa: boîte.
- foraji** [fòrájì] *cu. Bələa injilan ladəna suyen ingi cuttuluwidə. Baram gai gəni, forajilan karwilan ingi jawudiwawo.* fa: forage.
- forso** [fòrsò] *cu. Ləman ngəri gai duwon kura kangadi yindi kuruwu kuruwuadə. Barama forso ceje dadəa ambo cəkkəladi.* bg: fórtò. fa: addax.
- forto** [fórtò] *cu. rui: fòrsò.*
- forido** [fóridò] *cu. Kasam curoye ci gana laa kaadan tuluwumidə. Bune forido fukkəna nangaro, bawani raraseno.* fa: sifflement.
- fos** [fòs] *cu. Kidaram tangarauye. Wotiyani fossen kakaniro juwagəkki.* fa: poste.
- fososo** [fòsòsò] *alnj. Kibbu ye gəni, kurwowu ye gəni, ingi ye ngoji, bi kasam ye ngoji. Cinduram allo kuraye fososodə curo tasayen.* fa: poreux.
- foto** [fòtó] *cu. Alama awo laaye kəla kakkaduyen. Fasfor dioro, foto dewu sanana dikki.* fa: illustration, photo, image.
- foto kurdama** [fòtó kùrdàmà] *cuk. Kam*

- mukkolan foto dio saniaro cədanadə. *Kitawuni cənjəmeje foto sammaa foto kurdama cədo*. fa: illustrateur.
- foto kurgada** [fòtó kúrgádà] *cuk*. Alama awo laaye tiyi kauyen tədəna. *Jaman kureyen am tiyi kauwayen foto kurgada ngəwu cadəna*. fa: gravure.
- foto maanaa** [fòtó màànáà] *cuk*. Lamar tədəna laa foto fotoalan am asujaro cadənadə. *Curo kitawu Kərane Ruwune Aji Yindiye nasha 73nin kida kuloye foto maanaalan fəlejana*. fa: histoire (en images).
- fotoma** [fòtómà] *cu*. Foto ngoduma. *Na cuyen fotoma foto ngoji*. fa: photographie.
- fudər** [fúđər] *cu*. Awo rungo gai laa karwun, laa takisodə. *Kulonju kuřia nangaro, fudər tayia njejoye madaro leyeno*. fa: poudre.
- fudu**₁ [fúđú] *kkye2*. Kasam yakkəme cidu. *Balo fuje baktu kəjiaro walyeno*. fa: gonfler.
- fudu**₂ [fúđú] *kkye2*. Tiyiye nanju laa jauje kuraro waldu. *Kəlanju kəskaro bakciye fujəna*. fa: avoir (une excroissance).
- fudu**₃ [fúđú] *kkye2*. Kasam njo. *Sa lokkollə cədiya, mushe sifile fuji*. fa: souffler.
- fudu**₄ [fúđù] *cu*. Məradu fandoro jiri dioyedə. *Kida jau adəa fudu dioye wuro tikkerə*. mt: dəlwù₁. fa: moyen.
- fudu ruwuye** [fúđù rúwùyə] *cuk*. Jiri kalmaso ruwuduyedə. *Fudu ruwuye kidiyendeya, wusku curo mewuyen kiwandəkkə*. fa: orthographe.
- fuduwu** [fúđúwú] *kkye2*. Kannuro kasam njo. *Kannu adəa fugəne ngəlaro cambo*. fa: attiser, souffler.
- fufu**₁ [fúfú] *cu*. Awo yindi fososo curo nganjien karwua dawuro casakkənədə. *Bu cələm curo fufuyero ngayiya, kime cit culuwi*. fa: poumon.
- fukko** [fúkkò] *cu*. Su təgarəna bi kau yakku kəlanjun kulo gənajane kəmbo dejaidə. *Bare kəska bannajanniro, fukko jamannelan bəri dejai*. mt: dèdàrà̃m. fa: foyer.
- fukkoji** [fúkkòjì] *cu*. Na fukko dəganadə. *Nangəri karəngenniya, Ya Bindu ngim dodok fukkoji kidando*. mt: kənnùjì. bg: fúkkòjíràm. fa: cuisine.
- fukkojiram** [fúkkòjíràm] *cu*. rui: fúkkòjì.
- ful** [fúl] *cu*. Ingi kannua kəndewu tilan kasaldidə. *Bəladəyalan kamu fullan culuwunnidə lamarro lejiwawo*. fa: lavage.
- fula**₁ [fúlà] *cu*. Awo ingiingi tilan kayeduso tədide. *Fula koljiyen fankasu kajaiya, jaurə kəji*. mt: kəndəwù₃. fa: huile.
- fula**₂ [fúlà] *cu*. Awo kəndawua kanduri so, tiyi soro samjagaidə. *Bəlawuron isəkkidə, fula kəlaye-a tiyiye-a yallaniri yikkudəkkə*. fa: pommade.
- fula feye** [fúlà fəyə] *cuk*. Kiam kəndərmu jagandəne awo kəndawua samenjun kiaccaidə. *Fularo bəra lawasar-a kəljagane dejaiya, jaurə buwucciro walji*. mt: kəndəwù fəyə. fa: beurre.
- fuldu** [fúldú] *kkye2*. Ful dio. *Ingi kodaje ganya cakke fuldi*. fa: laver (se).
- fulu** [fúlù] *cu*. Caye cədənniro dio. *Jenedə jau nangaro, fulu majima cuwandənni, walde kadio*. fa: réduction.
- fuludu**₁ [fúlùđú] *kkye2*. Gəna ngodu bi tuluwo. *Taman kaninjuyedən jəkka fal fulujo*. mt: gərdò₁. fa: diminuer.
- fuludu**₂ [fúlùđú] *kkye2*. Təngəřiro dio. *Yangenju tiro kurajəganədəa cade kekema fulujəna*. mt: gərdò₂. fa: rétrécir.
- furoje** [fùròjè] *cu*. Məradu laa fandoro kidaram kokcaidə. *Karaa səřiwoduro, furoje kolol kada kokcəna*. fa: projet.
- fusi** [fúsi] *cu*. Kadi kəla kərkəmyakku gaia na kəngallan dəgana timi yindia dawi diwiadə. *Fusi kam caljiya, duwan karwun madənnia, kamdə nui*. fa: vipère.
- futi** [fúti] *cu*. Caja kartayen sutta dawun baworo findin tilon kojənədə. *Mukkonjun toliaro nojənni, yakku ngoje futi cədo*. fa: surnombre.
- futtu**₁ [fúttú] *kkye2*. Awo laa fando nambudə. *Bəlawuro dio raakkənəma, mota fuddəkkənədəro, napkekko*. fa: manquer.
- futtu**₂ [fúttú] *kkye2*. Gəna kəřiro dioro, ingi cilan awo laaro fiduwu. *Ngəlainju wande namdənniro, bujima ingi fucci*. fa: asperger.
- fuwu**₁ [fúwù] *nkye*. Fəkkaye todən. *Tadani fuwu ngimben napkada rukkidə bikkeji*. fa: devant.
- fuwu**₂ [fúwù] *cu*. Kamu ngalte kwa nodu nambudə. *Fuwunju cəřiwə nangaro, fero adə na kwangaaro isiwawo*. fa: virginité.
- fuwu bo** [fúwù bò] *kkyek*. Burwoye kojənarə waldu. *Lardu kəla kəlda bawodən fuwu juwuiwawo*. fa: progresser.
- fuwu ngodu** [fúwù ngódú] *kkyek*. Fero

- ngalte kwa nojenni-a bonuwe buye tiyinjun luwo. *Ari kamunjuye fuwu ngojena ganga jajai*. *mt*: fèròdúwú. *fa*: déflorer.
- fuwua** [fúwùà] *alnj*. Fero ngalte kwa-a bojannidè. *Kamunju fuwua nangaro, karwukajiro sisi dinarre yakku tiro kaino*. *fa*: vierge.
- fuwudu** [fùwùdú] *kkye2*. Burwoye kojènarò waldù. *Cidi hangalsangoade fuwujiwawo*. *fa*: progresser.
- fuwuma** [fùwúmà] *cu*. Kam jamaye fuwunjaro casakkènadè. *Fuwuma majilisse difiteya cammoro dojena*. *fa*: dirigeant.
- fuwumbui** [fùwùmbuí] *cu*. Fuwu bodè. *Fuwumbui larduye jama sammaa wujèna*. *mt*: sérgàì. *fa*: développement.
- fuwun kaduwunno** [fúwùn kàdúwùnnò] *nkye*. Kam fal ngawo fallen sèretkada lejai. *Yalla fuwun kaduwunno kèlasso*
- ngasayi*. *fa*: l'un après l'autre.
- fuwuno** [fúwùnó] *cu*. Kasuwa sèmoye feri isafujiyidè. *Kam fuwunoa karènnèmiya, kasuwanju ngonèmi*. *mt*: dàufú. *fa*: oreillon.
- fuwura** [fùwùrà] *cu*. Tada kèra malèmbe diomadè. *Ku lamisu kèra bawo, fuwura lalla dororo karaaro lejèna*. *fa*: talibé.
- fuwuram** [fúwùrà] *cu*. Ngim bi soro bènaram fadoma kwaye. *Kamuwani yakku samma soronjaa, wu ye fuwurammia*. *fa*: chambre (à coucher).
- fuwuwu** [fúwúwú] *cok*. Kalma lèman laaso (kam caruiya) cilan kasam cattuluwiaro wuldidè. *Kadi wua sirunniya, kèla cèsange fuwuwu fuwuwu yeno*. *fa*: bruit.
- fuya** [fùyà] *cok*. Kalma kam ledù kèla bawoa cèdiro wuldidè. *Fuya fuya ledù cèdi duwon, talje kauro*. *fa*: gaillardement.

G - g

- ga** [gà] *kkye1*. Ngawo awo laayen ledù. *Bawania gakke bararo leniye isiye*. *fa*: poursuivre, suivre.
- gaawa** [gààwá] *cu*. Batta kalwusanne caama cèdandènadè. *Kure gaawaro kajija batta gade fando jau kèryenden*. *fa*: cotonnade.
- gabdi** [gàpdì] *alnj*. Tiya kuraa. *Burodi gabdi laa kiwukkèniya, tuwumbo ngèro tikkerò*. *fa*: épais.
- gada** [gádà] *cu*. Koduram simintisoye kèla ingiyen tèdènadè. *Motawu so, korowu so kèla gadayen kojane kasuwuro lejai*. *mt*: kòtòrwó. *fa*: pont.
- gadadawi** [gàdàdàwì] *cu*. Kuři tiyin kulum kulumba kalu kèskaye boma badabadamaro waljidè. *Kwa adèa gadadawi lejèna tiyinju řirimji*. *fa*: chenille.
- gadangare** [gàdàngàrè] *cu*. Lèman nganjin gèrdi si dewua, kuři boma kèla garusoyen dadajidè. *Karèn latèrikken gadangare daada kawiso cèdane jègèri*. *fa*: margouillat.
- gade** [gàdé] *alnj*. Adè gèni. *Wu gèni kam gade ise kidadèa cèdo*. *fa*: autre.
- gadegade** [gàdègàdé] *alnj*. Jiri tiloa gèni. *Yallanjuro kareya gadegade kada cukkudèna*. *fa*: différent.
- gademinnaro** [gàdèminnàrò] *nkye*. Wallème koro diodè. *Kida dimmadè diwi, gademinnaro de!* *fa*: encore.
- gadero** [gàdèrò] *nkye*. Adè fuwun. *Gadero wande barimi lokkollo kudèmmi*. *fa*: encore.
- gadi** [gádi] *cu*. Kare bi awo gadeye kèla kurodè. *Kam adè bune fi yaye kanti yeiyanjuyen gadi cèdi*. *fa*: garde.
- gadima** [gàdimá] *cu*. Kam masammanno awo laa guredu saniaro cèdandè. *Barwu ridaro gadima yindi fannjulan cèda*. *mt*: gùrèdùmà. *fa*: gardien.
- gado** [gàdò] *kkye1*. Lawala dio. *Jagadi duwon, folis tayia cèdane jakkeyeno*. *fa*: quereller (se), disputer (se).
- gadu** [gàdú] *cu*. Lèman karaaye alade gai, damsaria, timinju yindi deyalan kèla samennaro dungokkada. *Kure karaa Ngeemeyen gadu ngèwu*. *fa*: phacochère, sanglier.
- gai** [gài] *kæl*. Jiri bi nankura bi awonja gade tiloa. *Bikka kam laa Musa gai kodu cèdi rukkèna*. *fa*: comme.
- gaiya** [gàiyá] *cu*. Banaro jama captane kida cadidè. *Kuloniro gaiya yakkèkke bare cot cerèna*. *fa*: travail (collectif).
- gajawa** [gàjàwá] *cu*. Tulo ingia, dangoadè. *Motaa curo gajawayero kèrgayiyendeya, luwo tiyero*. *fa*: boue.
- gaji** [gàjí] *cu*. Yalla fado fallen

təngəřimanjadə. *Fannden wuma gaji nangaro, awo raakkəna sammaa fandəkki.* fa: cadet.

gala₁ [gálà] *cu.* Jawal ngəlaro njakkodə. *Kəra dikkoro, kakani napkada gala si.* fa: conseil.

gala₂ [gálà] *cu.* Kərmai njodə. *Gala cuwande kərye tərəm cunodiro walyeno.* fa: nomination.

gala₃ [gálà] *cu.* Jiri kida laa dimiye jawal fəlenjagaidə. *Kom shekku bawoalan gala gambawoa, kida ngəla dimbawo.* fa: consigné.

galadu₁ [gàlādú] *kkye2.* Gala njo. *Fado kwanjuyen napcoro, feroni galanəkki.* fa: conseiller.

galadu₂ [gàlādú] *kkye2.* Ariawu kam kərmai cuwandənarə kələduwu. *Mai bəlandeye wua wajiro galasəna.* fa: introniser.

galama [gálàmà] *cu.* Kam gala njo kidaro cədanadə. *Gomna fi yaye galawu cədana.* fa: conseiller.

galap [gálàp] *cu.* Ngərəm fər gaisoyedə. *Galap cədi duwon, korolan kauro.* fa: galop.

galaptu [gàlápú] *kkye2.* Ləmanne fər gaisoye ngərəmdu. *Yim ngəməría fuwu maidiyen am kəla fərren galapcaí.* mt: ngərəmdú₂. fa: galoper.

galdu [gáldú] *kkye2.* Su təgarənaa timiario dio. *Nangəri karənjiya, barema fi yaye jenanju so, kalenju so galji.* fa: aiguiser.

galgalda [gàlgàldà] *cu.* Kambo duno njodə. *Kidanju ngəlaro cədi nangaro, fuwumanju tiro galgalda kiddo.* fa: encouragement.

galgaldu [gàlgàldú] *kkye2.* Kambo duno njo. *Kəraminjua galgalje sawanjudəa lawalaro kida.* fa: inciter.

gallo [gàlló] *cu.* Tada kəkəyē ngəlaro bafənnidə. *Mongofo gallo curojauro ci.* fa: fruit vert.

gama [gàmà] *cu.* Kam adin jəgaidə. *Ti Nawi Isaa gama nangaro, ladu fi yaye sala jama-a cadi.* fa: adhérent, adepte.

gambala [gàmbàlá] *alnj.* Kam kadawuadə. *Gambala nangaro, wundu yaye tia njujəna.* fa: crasseux (personne).

gambo₁ [gàmbò] *kkye1.* Ngulondo bi awo gaden tiyiye na řirimjidəa gamiario ledu. *Gadadawi dauni lejəna, tia gambəkki.* fa: gratter.

gambo₂ [gàmbó] *cu.* Tada bi fero ngawo kawuwayen tambənadə. *Tadawanju kawu yindiye ngawon gambo feroye*

kiwando. fa: enfant.

gana₁ [gàná] *alnj.* Kawu ngəwu juwunni. *Isa gananjun lawala ngəwua.* mt: təngəří. bg: gənà. fa: jeune.

gana₂ [gàná] *alnj.* Awo kura gənidə. *Yange yikkənadə, ti gana nangaro, tiro kurajəgəna.* mt: cəccəú; təngəří. bg: gənà. fa: petit.

gana₃ [gàná] *alnj.* Awo ngəwu gənidə. *Yani bəri gana sio nangaro, kulləkkəni.* bg: gənà. fa: peu.

ganadu [gànáđú] *kkye2.* rui: gənàđú.

gando₁ [gàndò] *kkye1.* Ngulondo awo laa gapcənarə cingəgəme mələttu. *Kalu kuyedəye nankəjiro, tasadəa gandəkki.* fa: lécher.

gando₂ [gàndò] *kkye1.* Awo laa fando. *Ləmanni gandəkkənadəa shara wuro seno.* fa: posséder.

gandu₁ [gàndú] *kkye2.* Təgam ləmannen kiam yakkəme kənsio. *Kajiri fi yaye kamuwa kiam kəri ganjane kanjunjai.* fa: traire.

gandu₂ [gàndú] *kkye2.* Doidoiro awo laa dio. *Musa ganjəna, kawu dunia wajiro.* fa: hāter (se), dépêcher (se).

ganga₁ [gàngá] *cu.* Kəska curo laadaa karawilan jakkada jajaiya nukcidə. *Shetima ganga jaji duwon, saddunju namgadan.* fa: tam-tam.

ganga₂ [gàngà] *cu.* Kalu karjəmbe ngamjiya curidə. *Jurwunju ganga diwinoyen dirije kəljəna.* fa: feuille (pennée).

ganga shayiye [gàngá sháyiyè] *cuk.* Kalwo katakolan tədəna shayi casakkidə. *Ganga shayiye cuwiya, finjal finjallo cəladí.* fa: caisse de thé.

gangadaro [gàngáđàrò] *nkye.* Tussənnin diodə bi wakkadudə. *Keyera wande ngojəgənniro, gangadaro bareni yerəkke fadoro walləkki.* fa: rapidement.

gangakura [gàngàkùrá] *cu.* Ganga-a algaida-a kəla tilonna bikkejaidə. *Idiro mai gangakuraa leji.* fa: tam-tam.

gangama [gàngámà] *cu.* Kam ganga jajidə. *Larusanjun Modu gangawu dewu dojəna.* fa: tam-tam (joueur de).

gangu [gàngù] *cu.* Kadi cələm cələm-a kime kime-a dawī bawoadə. *Yalla gangu rijanni nangaro, ta majai.* fa: couleuvre.

ganima [gànimà] *cu.* Fandi basari baworo tuwandənadə. *Kure am kəriwu jawuiya, kawu ngəwuro curo bəladəyən ganimanja casai.* fa: butin.

ganya [gányá] *cu.* Kəska bəlalan

- kaudinjuro kokcai kalu cəmbadə. *Kəndawu tada ganyayen karwun kuŕi ngaloye cadi.* fa: neem.
- gapto** [gəptó] cu. Ngodəna ngawon awo fal dəganadə. *Gapto gudayedəa ngone fuwuraroye!* bg: gəptúwó. fa: résidu.
- gapto** [gəptówó] cu. Gapto curo kalwo yindiye bi ngəwuyen. *Gapto kusottowayedəa ngone fuwuraroye!* fa: résidus, reliefs.
- gaptu** [gəptú] kkye2. Təmodəgənni koldu. *Rangəkke tuwumbo bukkiwawo, gəna laa gamməkki.* fa: rester, laisser.
- gar** [gār] cu. Ngawo newoyen na ləmanna casakkəne jakcaidə. *Bələdeyan gar ngəwuso kariyiye.* mt: sárá. fa: clôtüre.
- garasan** [gərəsán] cu. Kalwusanso fərijane jero cadəne kekemaso tilan kajəmu cadudidə. *Garasan diwilan jawa dudəmiya, taman cədiwawo.* fa: fil.
- garasan njakko** [gərəsán njəkkò] kkyek. Cuwufi riwurayesoro garasan isakoduwu. *Kawu dudo ngəssiro, riwura kekenjuyero garasan cakk.* fa: enfile.
- garda** [gárdá] cu. Kələkibburo jawal ga wadadə. *Sakkan sukkudo yekkəniya, curima gardaro bawo cəne kadio.* fa: refus d'obéir.
- gardama** [gárdamà] cu. Garda dioma. *Gardama nangaro, koronjua kowojima, cidu wayeno.* fa: tētu.
- gardifore** [gərdifòrè] cu. Kidama gomnatiye səriwo karaayero kistuwmadə. *Dewu cejenadəro, gardifore tia saayeno.* fa: forestier.
- gardu** [gárdú] kkye2. Gar njəddo. *Wande kaniya kərijuwoni jawunniro, jurwuni kariyilan garnəkki.* fa: délimiter, clôturer.
- gargulet** [gərgülèt] cu. Kalwo tuloye bule gai duwon, laa ci yindia, taramba. *Ingi garguletto figəmiya, duwan samsuji.* fa: gargoulette.
- gari** [gəri] cu. Kajəmu kura səgəri yindi kaadaa, mukko bawoa, fərduyen tudənadə. *Gari laa fuwu-a ngawo-aso fəkkaa.* fa: boubou.
- garmofu** [gərmòfò] cu. Fəlai2 kəriduye kowordama. *Yim bune salayea fero-a tada-a garmofolan bikke faryera.* fa: électrophone, gramophone.
- garu** [gəru] cu. Jalap fal kəla kamanjuyen cije daje na yindi fəidənadə. *Səddi katte fanni-a kəmaskiniye-ayedəa tuluwukke garu dikki.* fa: mur.
- garuda** [gərudà] cu. Awo tilan kare daljaidə. *Garunju buldəro garuda cakke kurnumbo waljəna.* fa: peinture.
- garwa** [gərwà] cu. Kam koronju-a bi kərimonju-a kare ladoro bəla bəla jəgaidə. *Garwa korowanju gaccəna kasuwu kasuwuro leji.* fa: marchand ambulant, colporteur.
- garinduwu** [gərindúwú] kkye2. Jiri gəranəme awo gade wuldu. *Kida sinadəa dikkeni duwon, yani kadinniya, gəringeyekko.* mt: bəsədúwú. fa: dissimuler.
- garisa** [gərisà] cu. Kəska təngəri tada fərdulan njakkoma, kəri bi deyada jawuidə. *Bindu garisa deyada kulikulia kasuwun cəlad.* mt: dɔyà. fa: manioc.
- gariwu** [gəriwù] cu. Kam wufi ngəwua. *Musa gariwu nangaro, saa fi yaye Makkaro leji.* mt: bərwà; tājiri. mg: ngúdi. fa: riche.
- gariwudu** [gəriwùdú] kkye2. Gariwuro waldu. *Alaji Abdu gariwuje fado kada ciwuna.* mg: ngùdidú. fa: enrichir (s').
- gasai** [gəsái] cu. Awo dau kambe bi ləmanne da gai duwon kibbu təgəriwawodə. *Da cəne gasai ngoyenniya, kassi nga kamdiwawodə, gəpkeno.* fa: tendon (du cou).
- gasingo** [gəsingò] cu. Ləman gadangəre gai duwon, jiri jiri falji koro duwan lejiwawodə. *Gasingo alama diwia nangaro, am ngəwu tia rijana.* fa: caméléon.
- gasiptu** [gəsíptú] kkye2. Curo kambiwuyen kəla awo laaye fando. *Difiteya gasipkeranniya, wadadəa wayera.* fa: discuter, débattre.
- gato** [gətò] cu. Awo kəmboye burodi gai curonjun ngəwul so, suwur soadə. *Isa nasara gai gato jauru cəragəna.* fa: gâteau.
- gattu** [gəttú] kkye2. Ləmanne ngaworo konəme tia yakkəme kəla fuwunna ledu. *Dimiya gaddəkke barambo yadəkke yattəkki.* mt: yóktú. fa: conduire.
- gau** [gəu] cu. Kam kəska kəskalan karwun dio saniaro cədanadə. *Gau bələndero ise karwun kəlanjiye kimowokko.* mt: bóká. fa: féticheur.
- gawara** [gəwàrà] cu. Biwu cinda korodə. *Kam adəro nangubawo yiddəkkənadə, gawara korəkki.* fa: pardon.
- gawurdu** [gəwùrdú] kkye2. **Gawara**

- kasattu.** *Ala korəmiya, gawurnji.* fa: pardonner.
- Gaya** [Gàyâ] *cu.* Bərnɪ naptu bəla kura arondisemaye cədi anəm Dosoyen dəganadə. *Gaya-a karangi Benenne-a kori.* fa: Gaya.
- gayirdu** [gáyírdú] *kkye2.* Adə rawon todəa kodu. *Mushende wua gayirsəna nangaro, yalla gade wua ngunsana.* fa: discriminer.
- gege** [gégè] *cu.* Kandurɪ feriyedə. *Mushende gege cəlare ngisi kolyeno.* bg: géyè. fa: favoris.
- gel** [gêl] *cu.* Juluma curonju santilitər fiakkun yakkunna. *Kəndawu koljiye gel gellan cəladɪ.* bg: mətàgêl. fa: bouteille de 33cl.
- gero**₁ [gèrò] *kkye1.* Jelan bi awo laan ta. *Musa kajəmunju dunoaro cikkerəna.* mg: wuidú. fa: attacher, visser.
- gero**₂ [gèrò] *cu.* Awo tikkerəna təladiye faldə. *Are lene nda karas gero yindi yuwe.* fa: paquet.
- gero**₃ [gèrò] *kkye1.* Kamba wowombe cədanə kosoro njakko. *Fe ndalje saa uwuro cekkerə.* fa: emprisonner.
- geye** [géyè] *cu. rui: gégè.*
- gədədək** [gədədək] *alnj.* Awo tənene gənɪdə. *Katako gədədək laan wuro kuris dunoa səddo.* fa: épais.
- gədəmsa** [gədəmsà] *cu.* Jambo argəmbe tuloro kəlɟagane dijaidə. *Tulonju duno cədoro, maso adə gədəmsa leje ngawo bəlayan maje kiwudo.* fa: épis.
- gədi** [gədí] *cu.* Nijerlan kanji məsələm suwarde sarɪjidə. *Kəngal gədin tambɪ.* mt: adinnəm. fa: est.
- gəktu** [gəktú] *kkye2.* Katakoa yakkəme səməllo waldu. *Kawu farmika cakkiri, kafinta katako gəkci.* fa: raboter.
- gəlagələdu** [gələgələdú] *kkye2.* Kənsio am laaye ambo isanoduwu. *Ganga kuran luwo maiye gəlagələjai.* fa: annoncer (l'arrivée).
- gəlas** [gəlâs] *cu.* Ingi jauro samje kibbu mafi gairo waljənədə. *Təgəra gəlassadə njaro kəji.* fa: glace.
- gəmajə** [gəmájè] *cu.* Kajəmu daulan tamiya cidiyaro jəpɔciyidə. *Gəmajə mukko korɪa ye mbeji, kuruwua ye mbeji.* fa: chemise.
- gəmajəmanga** [gəmàjəmàngá] *cu.* Kajəmu kamuwaye kura, dau siyero isi, mukko kuruwuadə. *Gəmajəmanga dudo budua.* fa: blouse.
- gəmdo** [gəmdó] *cu.* Kalwo tuloye kura fadon gənaada ingi kənjaye fijagaidə. *Ingi gəmdo bərinne duwama samsuji.* fa: jarre.
- gəmduwu** [gəmdúwú] *kkye2.* Awo laaro isəme baktuwu. *Ngəwul kauro gəmdiyi, timaro kuttu wo.* fa: heurter, percuter.
- gəmsu** [gəmsú] *cu.* Kamu maiye burwoye. *Awo laa maidiro cawudiyə, gəmsu kemijanjuo samjiyi.* fa: épouse (du chef).
- gəna** [gəná] *alnj. rui: gəná.*
- gənadu**₁ [gənádú] *kkye2.* Na laan dam koldu. *Kəra yerəmiya, kitawunəm kəla tabəllen gənane.* fa: poser.
- gənadu**₂ [gənádú] *kkye2.* Bankiro wuri fiduwu. *Bare ndaljanniro, wurini bankilan gənayekko.* fa: déposer.
- gənadu**₃ [gənádú] *kkye2.* Bikke dio. *Bikke gənajana tussənni, amma kamdəro na daduyema bawo.* fa: jouer.
- gənadu**₄ [gənədú] *kkye2.* Təngəfiro waldu. *Was wajiya, masarmi buwuniye gənaji.* bg: gənədú. fa: peu (devenir).
- gənagəni** [gənágəni] *alnj.* Tilo gəni, ngəwudə. *Səni ləman gənagəni gacce karaaro neworo cadi.* fa: beaucoup.
- gənano** [gənànó] *cu.* Fuwulan faidadu nangaro səgəfiro njakkodə. *Saa dirije kadinniya, gənano kantima adəye jəkka mia.* fa: dépôt.
- gənde**₁ [gəndé] *cu.* Fadolan dəganadə. *Tarwuna adə gənde, am rijənni.* mt: fəđó₅. fa: domestique.
- gənde**₂ [gəndé] *cu.* Reda səndendiye. *Ku lokkollan korkori tandiye gəndenju kuryeiyə.* fa: rayon.
- gəndedu** [gəndədú] *kkye2.* Ləman karaayea fadoyero kalaktu. *Tamus karaan takke gəndəkke fannin dəgai.* fa: domestiquer.
- gəndo** [gəndò] *kkye1.* Fuwuro yadəme ngaworo kalaktu. *Fula tuluworo fəladaram kiam jiwilan jəgəndi.* fa: balancer.
- gəni** [gəní] *kəl.* Awo mananju tədɪdə curon bawo. *Ruwu adəa Musa gəni cədo.* fa: ce n'est pas.
- gəptu**₁ [gəptú] *kkye2.* Dunon kuruwuro mukkolan juwadu. *Kau gəpce kəla kamanjuye faljəna.* mt: rúdú. fa: lancer, jeter.
- gəptu**₂ [gəptú] *kkye2.* Dunoaro kəla kərinnao cidu bi na fallan cinəme sinəm cidi lejiwaworo na gadero kodu.

- Kəri tia duyenniya, garudəyen gəpte koyeno.* fa: sauter.
- gəradu**₁ [gèràdú] kkye2. Na wunduma curuiwawolan gənadu. *Tamani dinarredəa cidiya sanduwuyen gəranəkki.* fa: cacher.
- gəradu**₂ [gèràdú] kkye2. Wande njarunniro na laaro ngawo. *Bare dio wadaro, Mele kawu yindi bəlan gəradəna carunni.* fa: cacher (se).
- gəraduaram** [gèràdúarəm] cu. Bikke yallaye laa gəradaiya, laa tayia majai. *Bikka bune gəraduaramlan Modu yakkuro ingi ca.* fa: cache-cache.
- gəraduram** [gèràdúrəm] cu. Na gəraduye. *Barwu fəressənədəa gəraduramnjun cawande cadana.* fa: cachette, abri.
- gəragəra** [gèràgərà] cu. Ngudo kura, si siriri kuruwua, dau kuruwua, ci kuruwuadə. *Karaan gənia, gəragəra bəlan ngai ngaro tuwandiawo.* fa: héron.
- gəraldu** [gèràldú] kkye2. Sananaro kakamdu. *Kawu kalu karjiro, lawasar so, guwaldo so gəralje gənaji.* fa: découper.
- gəram** [gèrəm] cu. Ngalduram nankurwowuye desigəram mewudə. *Sisi dinarre gəram dewu.* fa: gramme.
- gərastu** [gèràstú] kkye2. Dunoaro kastu. *Jar fərrə gərasse kamgeno.* fa: tirer.
- gərdəməs** [gèrdéməs] cu. Kuri kuwuiye tiyiro tandiye tia cejidə. *Cagam kadawualan gərdəməs bawojiwawo.* fa: insecte (espèce).
- gərdo**₁ [gèrdò] kkye1. Gəna ngodu bi tuluwo. *Taman kaninjuyedən jəkka fal jəgərdo.* mt: fùlùdú₁. fa: diminuer.
- gərdo**₂ [gèrdò] kkye1. Ganaro dio. *Gəmajenəm kurayenoa, kekemaro yime jəgərđi.* mt: fùlùdú₂. fa: rétrécir.
- gərdu**₁ [gèrdú] kkye2. Kassəme na raammaro yado. *Yalla řiwa gəřjane karaaro casadəna.* fa: traîner.
- gərdu**₂ [gèrdú] kkye2. Fufuro njakkoro mattu. *Kiari adə napce lofe gəřje kange cuttuluwi.* fa: aspirer.
- gərdu**₃ [gèrdú] cu. Kowo kura fandidə. *Gərdu keyeraye fangekkəniya, kasəkke fadoro leyekko.* fa: grondement.
- gərdu**₃ [gèrdú] kkye2. Curo keyerayen fofou ingia gəmdəgəme kowo kura tuluwo. *Keyera cələm pət ngojəgəna gəřji.* fa: gronder.
- gəre** [gèrè] alnj. Kuruwu gəni. *Lokkolnde gəre lowotordiyen kərga.* mt: kàrən. fa: còté (à).
- gəredu** [gèrédú] kkye2. Gəre awo laayero iso. *Barwu tia gəreje təmanju bawolan řiwunju kamgeno.* fa: approcher de (s').
- gəreptu** [gèréptú] kkye2. Awo řije kuruwujəna kamməme fuludu. *Aři kəla tadanjuye gərepci.* fa: tondre.
- gərepturam** [gèréptúrəm] cu. Su təgarəna latəriklan bi mukkolan faidədəme kanduri so, kajəm so gərəmməmidə. *Mowosu yayero gərepturamma duwa wo.* fa: tondeuse.
- gəreptuwu** [gèréptúwú] kkye2. Kam təmbaldu. *Curo bikkeyen Aři gərepcagane jau fanjəna.* fa: bousculer.
- gərgada** [gèrgàdà] cu. Karwu bannadadə. *Gərgadama lawala cuwudi wo.* fa: colère.
- gərgadu** [gèrgádú] kkye2. Awo karwu wajəna fəkkən fəledu. *Bindu wuri lokkole cuwandənni nangaro, gərgajəna.* fa: fächer (se), emporter (s').
- gərgadu kau kannuarambe** [gèrgádú kàu kànnùarəmbè] cuk. Kau kannuaramlan kannuye luwodə. *Gərgadu kau kannuarambe sajiya, banna ngəwu tədi.* fa: éruption.
- gərgam** [gèrgám] cu. Lawar awo kure tədəna bi sajenayedə. *Gərgam nawiyaye Maləm Ibrahimso kanorilan ruwujana.* mt: làwâr₁. fa: histoire.
- gərgəri** [gèrgəri] cu. Kam awo laa dioro casakkiya, duwan cədiwawodə. *Gərgərinjuro, wunduma tia nodo cəragənni.* mt: fərdùgərgər. fa: nonchalance, lenteur.
- gərnədu** [gèrnədú] kkye2. Awo laa awo gadelan ratkəgəme sananaro dio. *Təgəraro suwur figəkke jenin suwurdəa gərnekke kiakko.* fa: écraser, moude.
- gətto** [gèttò] kkye1. Kannuye kannunju fandu. *Kaku dudaro, kannu kakani jəgətti.* fa: réchauffer (se).
- gəttu** [gèttú] kkye2. Gəna kannuaro dio. *Kalunju gəcce burodia giwo.* fa: réchauffer.
- gəwurdu** [gəwúrdú] kkye2. Kurulan kəluwuro kalaktu. *Gurumbel gəwurje ardep kəjjoro fiyeyeno.* fa: piler.
- gibda** [gíbdà] cu. Ləman si dewua ngambadu gai cələm bərinju buwuccidə. *Na gau laasoyen bəri gibdaye karwunno tuwandi.* fa: civette.

- gidam** [gìdâm] *cu.* Kasuwa kam kamuyen bi kamu kwangayen ngoji, duwama kam kam gadero cidè. *Yange kam gidambaye yakkèmiya, gidam nia njèdai.* *mt:* dùn; jùwùrnám. *fa:* syphilis.
- Gidanrumji** [Gídánrúmji] *cuf.* Bèrni naptu bèla kura arondisemaye cèdi anèm arondisema Dakoroyen dèganadè. *Maradilan cinème Niamera lenèmiya, arondisema burwoye ngaamidè tima Gidanrumjiye wo.* *fa:* Guidan-Roumji.
- gido** [gìdò] *cu.* Taram kekeye bi babèrre. *Kam gido ta nojènni rakce kekelan lejwawo.* *fa:* guidon.
- Gine** [Gìnê] *cuf.* Lardu fèdedaji Afèrikayen tilan Nijer cije larduwa gadero lejidè. *Bèrni kura Gineyedè Konakèri.* *fa:* Guinée.
- giyina** [gíyìnà] *cu.* Karjèm tada kura kura buwuccai cakkidè. *Kala tada giyinaye cakke kadi nadèro isi.* *fa:* rônier.
- gofa** [gòfà] *cu.* Tada ya gofaye lemèn gai duwon tægèri tada curonjulan ngèwuadè. *Gofa ngèwu jægère curonju cikkere kawunju yindi bèri cèdènni.* *fa:* goyave.
- goge** [gògé] *cu.* Awo kuwu² gai duwon gana tiro kura wo. *Goge gènjajaiya, borìwu bèlaye samma captai.* *fa:* violon.
- gogema** [gògémà] *cu.* Goge jaduma. *Gogema kajèmu cèlèm cakke, wuri dèmbu kèlaro fijiye kalangaro culuwuna.* *fa:* violoniste.
- goggo** [gòggó] *cu.* Fèrdu kèskaye cidilan dèganadè. *Curunnilan goggoro baktiye jau fangeno.* *mt:* dùwúngù mí. *fa:* souche.
- goigoi** [gòigói] *cu.* Sedan kamba karaaro cakkidè. *Isaa goigoi ngoje na lejènama noniyende.* *fa:* esprit.
- golgoldu₁** [gòlgòldú] *kkye2.* Ingi kannuaye cidu. *Ingi ngèlaro golgoljiya duwon, shingawadèa figène.* *mt:* kòlkòldú. *fa:* bouillir.
- golgoldu₂** [gòlgòldú] *kkye2.* Gèna gènayen loro. *Kulonju kèla kannuyen golgolji, ti ye kidanju cèdi.* *mt:* kòlkòldú. *fa:* mijoter.
- goliye** [gòlíyè] *cu.* Balo baktaramnin baloma curo fadoyen daada baloro mukko-a si-alan kodu dapciyidè. *Goliye asèrnde jakci, adè gènia, ku bi dewu sasakki.* *fa:* gardien de but.
- gomna** [gómna] *cu.* Fuwuma larduye. *Gomna lardundeyea kida saa uwuye dioro kèreyera.* *fa:* président.
- gomnadu** [gòmnađú] *kkye2.* Gomnaro waldu. *Walawala kènyindiyelan Tanja gomnayeno.* *fa:* président (devenir).
- gomnari** [gòmnaří] *cu.* Fado bi kidaram gomnaye. *Gomnari lardundeye bèrni Niameyelan kèrga.* *fa:* présidence.
- gomnati** [gómnaťi] *cu.* Kèwu ambe laa lardu cunodidè. *Gomna gomnati wurje bèrin galayeno.* *fa:* gouvernement.
- gomnatila** [gòmnaťilá] *alnj.* Gomnati ci bi cèdidè. *Argèm gomnatila buwu yindi cuwando.* *fa:* publique.
- gonda₁** [gòndà] *cu.* Kèska tada bambusu-a camun nganjìn njakkoma, kèskanju-a kalunju-an kiambadè. *Gondaro kawu mawu ingi figèkkèni, ngamdu cèdi.* *fa:* papayer.
- gonda₂** [gòndà] *cu.* Tada gondaye. *Kasuwulan gonda yuwukke bèri bukkèna ngawon tia kiakko.* *fa:* papaye.
- gongì** [gòngí] *cu.* Kasuwa kam kamlan ngoji, yalla tama tiyiye na na kimerò cède curo kawu mewuyen kimedè baworo waljidè. *Melea gongì cèdanadè, baru cène karwunju jaurò kamgadan.* *mt:* ngòyímà. *bg:* gòngimà. *fa:* varicelle.
- gongima** [gòngimà] *cu. rui:* gòngí.
- gongon** [gòngóng] *cu.* Fado suye awo laa njakkoro tèdènadè. *Yani gongon kafeye de cuwe kaajilan tapci.* *mt:* tànà. *fa:* boîte.
- goni₁** [gòní] *cu.* Gala kam jaurò kèra nojènyaye. *Curo malèmba ngèwuuyen mai tia goniro galayeno.* *fa:* titre (marabout).
- goni₂** [gòní] *cu.* Kam aworo tabbattègèna. *Kantu goni kambèriye, uwuro kashagar juwo.* *fa:* champion.
- goni₃** [gòní] *cu.* Kam awo cèdèna samma ngèladèro wuljagai. *Kagèlma adè goni nangaro, kamuwa rakkanja nanjun caari.* *mt:* máskù. *fa:* expert.
- gonja** [gònjá] *cu.* Buduro ladodè. *Sa salan kanti kura bèlandeyen kare tuwuiwawodèa gonjaro bakcai.* *fa:* solde.
- goro** [gòrò] *cu.* Tada kèskaye laa kime, laa bul, fàfia, gèna cèm, na lamarren samjaidè. *Cu fèroniyero goro kèmo uwu yuwukko.* *fa:* kola.
- gorwo** [gòrwò] *cu.* Tada kèskaye tokokor jurwulan baredi kamuwaso timinja kimerò tilan daljaidè. *Kèrye laason kalu gorwoyelan kalu karjai.* *fa:* aubergine (sorte d').
- gora** [gòfà] *cu.* Ka rèke gai kal kalla, kèla

- dungokkadaa** dunoade. **Belawuronakkiya,** **gorani-a** **faidiyewawo.** fa: bambou.
- gorafa** [gòráfá] cu. Su bul kamboi, dungoktu budua, diwuram cijiyiwawo, tilan jeniso cadidè. **Kagelma gorafaye kida cediya, kullumbo geni kannuro cakki.** fa: aluminium.
- gosa** [gósá] cu. Tada kaska fafaji laaye, dangari gai duwon tiro tengeri wo, keri tegeriwawode. **Fanna gosa ingilan deje bafiya, kulikulinjua celadi.** fa: taro.
- guda** [gúdá] cu. Rungo argemsoye ingi kannuro dedegonaro fijagane beləmje duwon bəriro cadenadè. **Guda bəri ngaji gai geni, daulan dajiwawo.** mt: tálála. fa: pâte.
- gudo** [gùdò] kkye1. Ingi karwilan tuluwo. **Suwa fi yaye baramlan ingi gudakke keroni yattakki.** fa: puiser.
- gudowom** [gùdòwóm] cu. Ngudo fadoye kelan laraa, silan dayinaa, farjiya, kuruwuro lejiwawo. **Fajar fin yaye gudowom ciri.** fa: coq.
- gudugudu** [gùdùgùdú] cu. Siye nanju ngawodajin degana kakusoro reredidè. **Suno cakkawodero, kam adaye gudugudu kanjiri rejena.** fa: talon.
- guduru** [gùdùrú] cu. Tada kəriye. **Guduruma kawu juwuiya, kəriro walji.** fa: chiot.
- guktu** [gùktú] kkye2. Mëndellan karawi njassa. **Mëndelma karawi kapkada kururo gənajiye gukci.** fa: tanner.
- guladu** [gùládú] kkye2. Təlam gade jandedu. **Faransalan kadio cəne nasara jur gulaji.** fa: parler.
- gumki** [gúmki] cu. Kəskalan bi dangolan bi awo gadelan kam bi ləman gade tədandəna Alanjaro ngojanadè. **Jaman kuyeman am gumki gawu mbeji.** fa: statue.
- guna** [gúnà] cu. Kəska fafajiaro řiji tada tokokor kəlam cakkidè. **Karaalan guna doriye malliye gigəriye.** fa: melon.
- gunda** [gúndá] cu. Ganga katte duno yindiye jajaide. **Am laa gunda yindi ludagane jajai.** fa: tam-tam.
- gundama** [gúndámà] cu. Kam gunda jajide. **Gundama-a kollomanju-a yim larusaa bikke cadi duwon, wayeno.** fa: tam-tam.
- guntu** [gúntú] cu. Awo laaye nanju tengeri. **Jori adə tawa guntu gəpkadadə ngoje cai.** fa: morceau.
- gurasu** [gùrásà] cu. Burodi shuwasoye feteteldə. **Shuwaso gurasu kalu daa sa laa laa jawui.** fa: pain (arabe).
- gurdo** [gúrdò] cu. Kasuwu kam duno ganaaye. **Gurdo dimmin kasuwuma kuraro waldu jau.** fa: commerce de détail.
- gurdoma** [gúrdòmà] cu. Gurdo dioma. **Aisa gurdoma, kare celadi samma gursu mia kojenni.** mt: kəmjenəmí; tərèrémà. fa: détaillant, revendeur.
- Gure** [Gùrè] cuf. Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi adinnamdaji defartema Damagərəmbelan dəganadè. **Gureye yalanjun dagərawa, anəmnjun mangaso.** fa: Gouré.
- guredu₁** [gùrédú] kkye2. Kəla ro. **Anagamba ləmannanju gureji, wande buldu lejənniro.** fa: surveiller.
- guredu₂** [gùrédú] kkye2. Kam bi awo gade isoro dadu. **Tən suwayen jama ci jawallen gomna gurejai duwon, kajiri kadio.** mt: wúduwú. fa: attendre.
- gureduma** [gùrédúmà] cu. Kam masammanno awo laa guredu saniaro cədanadè. **Barwu ridaro gəreduwu yindi fannjulən cəda.** mt: gədímá. fa: gardien.
- gurjam** [gúrjəm] alnj. Kam tiyia ye, dawu dunonjuyen ye. **Gurjam nangaro, runju buwu argəmbe ngoje motaro cakki.** bg: gúrsəm. fa: gaillard.
- gurjamdu** [gúrjəmdú] kkye2. Kəna culuwe tiyi dio. **Roni boje gurjamməkke yangeni samma tengerisaana.** mt: kúldú₂; tiyi diò. bg: gúrsəmdú. fa: grossir.
- gurmance₁** [gùrməncé] cu. Jiri mewu ambe Nijerredən fal karangi Burkinayelan dəganadè. **Kamuwa gurmanceyayedə kəlanja sullo calari.** fa: gourma.
- gurmance₂** [gùrməncé] cu. Təlam gurmanceyayedə. **Curo təlamba mewu Nijerren gurmanceye dawun mbeji** fa: goulmantchéma.
- gurmanceram** [gùrməncérəm] cu. Fero bi kamu gurmance. **Gurmanceram adə təmaji cədanni nangaro, bandea dadaji.** fa: gourma (fille ou femme).
- gursam** [gúrsəm] alnj. rui: gúrjəm.
- gursamdu** [gúrsəmdú] kkye2. rui: gúrjəmdú.
- gursu₁** [gúrsù] cu. Riwulla təgarəna tokokor tamannadè. **Rakkanju gursu arakkulan kedo.** fa: pièce (d'argent).
- gursu₂** [gúrsù] cu. Tama bul uwu. **Lokkollo lejiya, bawanju tiro gursu uwu ci.** mt: dälà. fa: pièce (de cinq francs).

guru [gúru] *cu.* Kiri tengeri bibiro tujagaidə. *Kambərima guru yindi bibinju fi yayero cikkere culuwuna.* *fa:* amulette.

guruktu [gùrúktú] *kkye2.* Kason bəlaalan babaktu. *Bəlaa kənnariye gurukciso, luworo wayeno.* *mt:* jərəptú. *fa:* tisonner.

gurumbel [gùrúmbèl] *cu.* Fəre kəska laaye kusa-a camun, buwucci nangaro kamuwaso jawane tiyinjaro samjagaidə. *Shayinju buwuccoro, gurumbel curo baratdəyero kolyeyeno.* *fa:* clou de girofle.

gusowon [gùsòwón] *cu.* Ngudo ngasiwo gai duwon kura dau kimea. *Risiwu gusowonnen am laa awo adoye cadi.* *fa:* calao.

guwaldo [gùwàldò] *cu.* Kəska tengeri

jurwulan bi kulolan kokcane tadanju gəraljane kalu cadidə. *Guwaldo kəri ye dejai, ngamdu ye dejai.* *bg:* búlu gùwàldò. *fa:* gombo.

guwattu [gùwáttú] *kkye2.* Silan kam bi awo gadeye kəlaro tattu. *Nangəri kojənadən, koro yamsiye guwanse laruseno.* *fa:* piétiner.

guworu [gùwòrú] *cu.* Ngudo kura si kuruwua kəlan koyoa karaalan dəganadə. *Kərye Difayen jerida karaa səriwodəye guworu cani bakcai.* *fa:* grue couronnée.

guwurdu [gùwúrdú] *kkye2.* Mukko cidiro gənaadalan ngurumngurumlan ledu. *Timal adə naptu cəre gurwurjiro waljəna, sai banna.* *fa:* marcher (à quatre pattes).

H - h

hadisu [hàdísù] *cu.* Kitawu curon bayin nawi məsələmbaye kəla luwuranne-a fudu məsələmba dasayi-a ruwuwadadə. *Maləm adə hadisu nojənadəro, jauru am tamsirinju isane kərjai.* *fa:* hadith.

haiya [hàiya] *aj.* Tabbat. *Maləm Musa bikka isənadə haiya.* *mt:* təbbát. *fa:* certain (c'est).

hajja [hâjjà] *cu. rui:* àccà.

hakki [hákki] *cu.* Awo wowom amarjəna. *Walawala diodə kəla tada larduyen hakki.* *mt:* hălâl₃. *fa:* droit.

hal [hâl] *cu.* Awo kambe karwun cədana-a cədi-adə. *Karekaluma adə hal diwia nangaro, wunduma nanjulan kare ciwiwawo.* *fa:* caractère, comportement.

halaktu [háláktú] *kkye2.* Nasha cidiyadəda kəla samenna kalaktu. *Wande kannu juwunniro, kamu adə wainanju kolje tussiwawo halakci.* *fa:* renverser.

halal₁ [hàlâl] *alnj.* Yal fado niyaalan tambənadə. *Kam halal gəni nanriman cədiwawo.* *fa:* légitime.

halal₂ [hàlâl] *alnj.* Awo adin dapcəgənnidə. *Da kani məsələm duwajənyə ngərodə halal.* *fa:* légitime.

halal₃ [hàlâl] *cu.* Awo wowom amarjəna. *Walawala diodə kəla tada larduyen halal.* *mt:* hákki. *fa:* droit.

haldiwi [hàldiwí] *cu.* Niadiwi diodə. *Haldiwinjuro ser kambe cəragənni.* *fa:* méchanceté.

hangəla [hàngəlá] *cu.* Awo ngəla bas diodə. *Hangəlanju nangaro, sawi yaye fannjulan kamba.* *fa:* bonté.

hamada [hámádà] *cu.* Na kəska so, kajəm so bawo, katti bowu dəgana dəlawu ngəwuro cuduriwawodə. *Yala lardu Nijerren hamada kura mbeji.* *mt:* kàlàngásá. *fa:* désert.

hamma [hámàmà] *cu.* Kasam curoye culuwiaro ci kuraro kadudə. *Bəri juwunni, hamma sa salan cədi.* *fa:* bâillement.

hamma dio [hámàmà diò] *kkyek.* Kasam curoye culuwiaro ci kuraro kadu. *Kida cəde cəmbərəna, napkada hamma cədi.* *fa:* bâiller.

hangal₁ [hàngàl] *cu.* Kəlan awo laa roda bi kəri bi gayirdudə. *Modu Musaa hangalnin kojəna.* *fa:* intelligence.

hangal₂ [hàngàl] *cu.* Hangal nga kanji fallo kalaktuwudə. *Yal adəro hangal gənane, wande kannu lejənni.* *fa:* attention.

hangal₃ [hàngàl] *cu.* Karwun gamidə. *Kawu tadanju lowotordin cadanaman, hangalnju bojənni.* *fa:* esprit.

hangal bodu [hàngàl bòdú] *kkyek.* Awo fuwuro yakkəmma njero. *Bargani, hangalni bojəna, feroni kwa cuwandənadə.* *mt:* rô bòdú. *fa:* tranquilliser (se).

hangal cidu [hàngàl cidú] *kkyek.* Karwun awo laa ga. *Tadawanju lokkollan isənnidə, hangalnju cijəna.* *fa:* inquieté

- (s').
- hangal gənaadaa** [hángàl gənáádàà] *alnj.* Kam awo laa tēdiya kəla hangallen curuidə. *Musa hangal gənaadaa nangaro, awo mushe wulji sammaa kəlan roji.* *fa:* attentif.
- hangal jadu** [hángàl jádú] *kkyek.* Kamba suwolləme awonju cədi nagastu. *Kəla hangalniyen kərani dikki duwon, Adam ise hangalni jaje kolyekko.* *fa:* déranger, ennuyer, perturber.
- hangal sango** [hángàl sàngò] *kkyek.* Kamba karwuro ngoduwu. *Duwu hangalni cəsange gəmajə fɪnnəkke kambəriro kərgaakko.* *fa:* inciter.
- hangalkəji** [hàngàlkəjí] *cu.* Kəlaaro waldadə. *Hangalkəjiniro, aji fiman saa yindi dikkəni.* *fa:* intelligence.
- hangalkəske** [hàngàlkəské] *cu.* Hangal kəji nambudə. *Tada adə hangalkəskenjuro, wunduma tiro tassu ciwawo.* *fa:* idiotie.
- hangalkutta** [hàngàlküttá] *cu.* Awo kalkal gəni bi candənnidə. *Hangalkutta jiri fi argəm kəm fal fal nadodə?* *fa:* sottise.
- hangalla** [hàngàllà] *alnj.* Hangal kəjia. *Hangalladəro, ngalte kəlas fal yindiro cədənni.* *fa:* intelligent.
- hangalsango** [hàngàlsàngó] *cu.* Naptu am hangalnja cijənyədə. *Kəriwu hangalsango cuwude am ngəwu bərdane lardu koljana.* *fa:* dérangement, panique.
- hangalsangoma** [hàngàlsàngómà] *cu.* Kam kamba karwuro ngojijidə. *Hangalsangoma nangaro, fanniro isidəa raakkəni.* *mt:* fitənámá. *fa:* belliqueux, batailleur.
- har** [hár] *kəl.* Na laan duwon sa laa diodə. *Bikka wu lokkollan duwon, har duwor kido.* *fa:* jusqu'à.
- har abada** [hár àbàdà] *nkye.* Awo duniaman yojiwawo. *Fər adəa har abada fandəmbawo.* *mt:* téméraire. *fa:* jamais.
- haram** [hàrà] *alnj.* Awo adinne dapcəgənadə. *Diben məsələmbo haram.* *fa:* illégitime, interdit.
- haramdu** [hàràmdú] *kkye2.* Harambo waldu. *Kuwui adəa bakce ceje bu fidənni haramjəna.* *fa:* illicite (devenir).
- hardu** [hàrdú] *kkye2.* Ingi baworo dio. *Kalwuni tulləkke tarnəkke harjəna.* *mt:* ngəmdú. *fa:* sécher.
- hargada** [hàrgádà] *alnj.* Awo harjəna. *Tatase hargada tussi bannadiwawo.* *fa:* séché.
- harmu** [hàrmú] *cu.* Fəriye səgəri karwua cidiyayedə. *Tada adəye harmunju wailaye fujəna.* *fa:* mâchoire inférieure.
- hau** [hâu] *cu.* Kuttu kamsəa cuwandidə. *Kam ngəla adəa hauye leje mbal njaro kərgawo.* *fa:* malheur.
- hauma** [hâumà] *cu.* Kam da lado saniaro cədanadə. *Hauma bəlandeye da kaniye warje cəladı.* *mt:* sùnùrì. *fa:* boucher.
- haumadi** [hàumàdí] *cu.* Na hauma sanianju cədidə. *Haumadin da wargada ye tuwandi, kəri ye tuwandi.* *mt:* sùnùridı. *fa:* boucherie.
- Hauwa** [Háuwà] *cuf.* Kamu burwon Kəmande alakcənadə. *Alaye Hauworo Adamba kworo co.* *fa:* Ève.
- haya** [háyà] *cu.* Awo laa tilan faidadəmi nangaro kunguna yimidə. *Fanni hayaro yakkəkkənadəa ladəkki.* *fa:* location.
- hayadu** [hàyàdú] *kkye2.* Hayaro ngodu. *Motani faldəa Musa hayaje bəlanjaro leje isi.* *fa:* louer.

I - i

- ibada** [ìbádà] *cu.* Awo kam Ala jəganaro wajəpcəgənadə. *Ibadadəro, wande awo diwi cədənniro, maləm adə curo dandallen dabduji.* *fa:* devoir religieux.
- idi** [ìdì] *cu.* Sala ngəməri nangaro jama captane cadidə. *Sala layayen sai idi cadiya duwon, ngəlaro duwajai.* *fa:* prière (des fêtes).
- idiram** [ìdirám] *cu.* Na idi cadidə. *Mai fəro juwana idirambo jamanju-a lejai.* *fa:* prière (place de la).
- ikama** [ìkámà] *cu.* Kəra sala sangoyədə. *Idilan ikama kərajaiwawo.* *fa:* prière obligatoire (parole ouvrant la).
- llela** [ìlélà] *cuf.* Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi anəm gəna fədejəna bəla Tawaye-adə. *Fədeyen arondisema lleye karangi defartema Dosoyea cədi.* *fa:* Illela.
- ilmu** [ìlmù] *cu.* Nodu. *Maləm adə ilmu kərajəna nangaro, wundu yaye nanjuro kororo isi.* *fa:* connaissance, savoir, science.
- ilmu kadembe** [ìlmù kádəmbè] *cuk.* Ilmu

tilan kadəmso kərajaidə. *Kərkəm so, korkori so ilmu kadəmbelan kərajai. fa: géométrie.*

ilmu kalma kəndoye [ilmù kálmà kəndôyè] *cuk.* Ilmu tilan ruwu kalma kəndoyeso kəradidə. *Ilmu kalma kəndoyelan kəndo tədəna-a tədənni-a kəraniyena. fa: conjugaison.*

ilmu lambaye [ilmù lámbyà] *cuk.* Ilmu tilan tuluwo so, kəlda so, kawakta so, yaktu so təkəkəraidə. *Ilmu lambayelan kadəm kəradiwawo. fa: arithmétique.*

ilmu ngalle [ilmù ngállè] *cuk.* Ilmu tilan ngalduram kəradidə. *Ilmu ngallelan kəmənə litər so, metər so, gəram so kəraniyena. fa: système métrique.*

ilmua [ilmùà] *alnj.* Kam ilmu cədanadə. *Ilmua nangaro, lardu gadelan bowojane leje kəra cəkkərai. fa: savant, érudit.*

ilmuma [ilmùmá] *cu.* Kam ilmu cədanadə. *Ilmuma nangaro, lardu gadelan bowojane leje kəra cəkkərai. fa: savant, érudit.*

imani [imáni] *cu.* Ala gadə. *Kəmaskini imania nangaro, lakkanden tia darajaaro cadana. fa: foi, croyance.*

inawu [ináwù] *cu.* Kuři tataseye bi ngaloye. *Jərwuniro inawu ngaye tataseni samma ngamjəna. fa: parasite.*

Ingəla [Ingələ] *cuf.* Lardu lardu Faransaye fədəlan dəgana bərninju kura Londər caniadə. *Ingilis kərioro, Ingəlaro saa yindi dioro leyeno. fa: Angleterre.*

ingələs [ingələs] *cu.* Təlam am Ingəlaye jandəjaidə. *Lardundəlan lokkol dawuyəlan ingələs kərio ngəssai. fa: anglais.*

ingi₁ [ingî] *cu.* Awo yame ngudunəm cəjidə. *Sawiso am bəlawuron isaiya, ingi yowo casa. fa: eau.*

ingi₂ [ingî] *cu.* Awo keyera ngojiya ingiingi cuduridə. *Kəmənə ingi cudure fado ngəwu wurdana. fa: pluie.*

ingi₃ [ingî] *cu.* Bikkəlan na fandəmiya, kamanəmbo koro gənagəmmadə. *Dokkor diyeya, karau kura cinna maidiyədə ingi wo. fa: but.*

ingi₄ [ingî] *cu.* Ngawolan daduma curo dokkorren. *Ingi ingi kəranjəna duwon, kiro. fa: pivot (d'une équipe de langa).*

ingi cəgasi [ingî cəgàsî] *mkf.* Kəla cidiyen ingi bowada lejidə. *Kəməduwudə ingi cəgasi sa saye. fa: cours.*

ingi cələm [ingî cələm] *cuk.* Ingi curonjulən

awima bawoadə. *Kənanjua ingi cələm kianniya, juskeno. fa: eau plate.*

ingi ngodu [ingî ngódú] *kkyek.* Ingiye kam bi ləman laa njejo. *Kambi nojənni nangaro, ingiye tia ngoyeno. fa: être noyé.*

ingi nja [ingî njà] *cuk.* Ingiye kam bi ləman laa ngodudə. *Arimi ingi nja cədi duwon, am tia kettuluwo. fa: noyade.*

ingi nja [ingî njà] *kkyek.* Ingiye kam bi ləman laa ngodu dio. *Arimi ingi cai duwon, am tia kettuluwo. fa: boire (l'eau).*

ingi njo [ingî njò] *kkyek.* Curo balo dioyen kamba jambadu. *Baloma cua ngəwuso ingi njo nojana. fa: feinter.*

ingi simjiywawo [ingî simjiyiwáwò] *mkf.* Ingi tiyen kojwawo. *Ingi cuduri nangaro, kalwuni ingi simjiywawodə yakəkəke luwukki. fa: imperméable.*

ingidu [ingidú] *kkye2.* Ingiro waldu. *Gələsdə ingije kannuajəna. fa: liquéfier (se).*

ingiingi [ingiingî] *alnj.* Awo ingi gaidə. *Kanandər ingiingi nangaro, mukko bowulan taro yojwawo. fa: liquide.*

ingilis [ingilís] *cu.* Təlam am Ingəlaye jandəjaidə. *Kidawu barikiye Najeriyaye ingilis jandəjai. fa: anglais.*

inginambu [inginàmbú] *cu.* Dəlawuye maududə. *Kəmənə inginambu cakke nema kuloye ngəlaro tuwandənni. fa: sécheresse.*

inginja [inginjá] *cu.* Sa awo wakkaduye kəndenju. *Ari-a kamunju-a inginjanja dajə fardana. fa: terme.*

ingiro gəptuwu [ingîrò gəptúwú] *kkyek.* Səttəme curo ingiyero njukkuro. *Kam kambi nojənni ingiro gəptiyiya, ingi cai. fa: plonger.*

ingiya [ingiyá] *cu.* Kunguna yime kəlanjun riwa fandodə. *Jəktu sakke kunguna ingiya ngokke kəmbo kiwukko. fa: usure.*

ingiyama [ingiyámà] *cu.* Kam ingiya diomadə. *Ingiyama larasu ambe cəragənni. fa: usurier.*

ingiye ngodu [ingiyè ngódú] *kkyek.* Kam bi ləman ingiye yejo. *Dəryi ingiye fərije am kada ingiye ngoje sanuna. fa: noyer.*

inji [ínjî] *cu.* Awo sulən tədəna, kəndawu motayəlan bi latərikən faidadi, casangiya kalala cədidə. *Inji motaniye lande mota cidu wayeno. mt: môtér. fa: moteur.*

inji ingiye [ínjî ìngiyè] *cuk.* Inji tilən ingi

- gərjane jərwuso casattidə. *Inji ingiyen kida dikgoro, kəndawu motaye njuworo lekki.* fa: motopompe.
- inji kalduram** [inji kàldùrà̃m] *cuk.* Inji ngəwul tiro fijagaiya kaljidə. *Inji kalduram takkəna nangaro, kuwuiyani ngəwullo bojagaiwawo.* fa: couveuse.
- inji neduram** [inji nèdùrà̃m] *cuk.* Inji tilan argəm so, ngawuɸi so nejaidə. *Inji neduram bəlandeyedən bune fi yaye ngalo nejai.* fa: moulin.
- inna** [inná] *cu.* Kanna yaye kamudə. *Yanju bawoyenniya, innanjuyen wurayeno.* fa: tante (maternelle).
- Irak** [lɛ̀ák] *cuf.* Lardu wasəriyaye yala Makkayen bərinju kura Bagdaddadə. *Saa 1990lan sojiya Irakke kəriwuro Kowetta keda.* fa: Irak; Iraq.
- isaboduwu** [isàbòdúwú] *kkye2.* Yakkəme bodu. *Tadanjua kənəm ngoyenniya, kəla bujiyen isabojiye bərinju deyeno.* fa: endormir, coucher.
- isaciduwu** [isàcidúwú] *kkye2.* Awo injia sango. *Cuwuram cakke korworje motanju isacijiye leyeno.* fa: démarrer.
- isadaduwu** [isàdàdúwú] *kkye2.* Yakkəme dadu. *Folis motama laa isadajiye kakkadunju kuroro kiworo.* fa: stopper, arrêter.
- isadondiduwu** [isàdòndidúwú] *kkye2.* Awo laaye cakke dondidu. *Bəri barwuno ngəwua bukke isadondiseyeno.* fa: malade (rendre).
- isafaduduwu** [isàfàdúduwú] *kkye2.* Lawar njo. *Karmo kakayedəa wuma bawaro isafaduwwuko.* mt: isàfàndúwú; isànòdúwú. fa: informer.
- isafaduwu₁** [isàfàdúwú] *kkye2.* Kənəmlan sango. *Agogoni sa uwulan ku isafaseyeno.* fa: réveiller.
- isafaduwu₂** [isàfàdúwú] *kkye2.* Yakkəme ingiingiro waldu. *Kagəlma kannulan gursu isafajiye mukkoram cədi.* fa: fondre.
- isafanduwu** [isàfàndúwú] *kkye2.* Lawar njo. *Karmo kakayedəa wuma bawaro isafangəgəkkko.* mt: isàfàndúwú; isànòdúwú. fa: informer.
- isaloloduwu** [isàlólòdúwú] *kkye2.* Yakkəme lolodu. *Dəlam kasuluye isalolojiye tadawadə cidiro fidane kidoro.* fa: trembler (faire).
- isangaduwu** [isàngàdúwú] *kkye2.* Karwun yiddəme nanlewa fando. *Kəndawu yindi gairo lowotor řiwura səddi duwon, isangaseyeno.* fa: guérir.
- isangamduwu** [isàngàmduwú] *kkye2.* Awo laa yakkəme tiyinjun ingi baworo waldu. *Gəmajeni tulləkkənədəa isangamgəkke duwon, kawakkekko.* fa: sécher.
- isanoduwu** [isànòdúwú] *kkye2.* Lawar njo. *Karmo kakayedəa wuma bawaro isanowokko.* mt: isàfàndúwú; isàfàndúwú. fa: informer.
- isaptu** [isàptú] *kkye2.* Kom dio. *Kantima kunguna kare cəladənaye isapci.* fa: compteur.
- isariduwu** [isàridúwú] *kkye2.* Yakkəme karwu kam laaye kamdu. *Banna kidəkkəniya, yani isarisiye fannde kolyekko.* fa: angoisser.
- isataktuwu** [isàtàktúwú] *kkye2.* Awo laa fanjəna kambo waldəme wulduwu. *Kida diyedəa isatansəgəne diye, wande cəpkəgəmmi.* fa: rappeler.
- isawu** [isáwù] *cu.* Isaptu diodə. *Kidawu bankiye laa sawi yaye isawu kungunaye cədi.* mt: kòm. fa: compte.
- isawua** [isàwùá] *cu.* Lamba kombe. *Lamba 12 isawua yindi cəda: 1-a 2-a.* fa: chiffre.
- isəp** [isəp] *cu.* Luwuran ci firakkuro dagargada cinju faldə. *Hangal kəjia nangaro, curo kəndawu yakkuyen isəp fal noyeno.* fa: Coran (soixantième du).
- islam** [islám] *cu.* Adin məsələmbaye. *Lardundelan am ngəwu islam jagai.* fa: islam.
- iso** [isò] *kkye1.* Lenəmi duwon na laa naduwu. *Kəməne gomna bəlandero ise jawawi cədəna.* fa: venir.
- Israyel** [Isràyèl] *cuf.* Lardu yaudiyaye Palestinna kəmaskidə. *Jerujalem fədeyedə Israyellan kərga.* fa: Israël.

J - j

- ja₁** [jâ] *cu.* Ngalduram daduye nankuruwunju njuromilan tamiya mukko jakkadaro kude gaidə. *Kure am ngəwuso jalan nankuruwu jesoye ngaljane nojai.* fa: coudée.
- ja₂** [jâ] *cu.* Ngalduram daduye

nankuruwunju ngulondo bəlan-a fəleduram-a kaadaye kattenjadə. *Si kamunjuye ja fal redaa ngalje sunomaro keno.* fa: empan.

jaa [jǎ̀à] cu. Kalwo ngəlailan tədəna argəmso fijagaidə. *Jakkaro ngawuri jaa yakku kəməne tuluwukko.* fa: panier.

jaawu [jǎ̀âwù] cu. Koro dimiya awo kalannjagaidə. *Kəra tədənədəa yalla kəlan rojana ra rojanniro, mushe koro cəde tiro jaawu cadi.* fa: réponse, avis.

jabərma₁ [jǎ̀bərma] cu. Kam fəde lardu Nijerrelan dəganadə. *Jabərma kalu kəska ngəwuye deje awo gade-a kəlje juwui.* fa: zarma.

jabərma₂ [jǎ̀bərma] cu. Təlam curo təlamba mewu Nijerren jabərmaso jandejaidə. *Lokkol fəde larduye laa laan jabərma casakkarai.* fa: zarma.

jabərmaram [jǎ̀bərmarəm] cu. Fero bi kamu jabərmadə. *Jabərmaram kajəmu kime cakkəna, bikke boriye cərandi.* fa: zarma (fille ou femme).

jabərmari [jǎ̀bərmarì] cu. Lakka bi cidi jabərmaye. *Bəlandelan jabərmarilan bune fi yaye bori cadi.* fa: zarma (région ou quartier).

jabiya [jǎ̀biyá] cu. Kamu aiya saniaro cədanadə. *Jabiya Gaji jauro kowo kəjja.* fa: cantatrice.

jadu₁ [jǎ̀dú] kkye2. Cuwuri dio. *Ngirima karawi jaje duwon cududí.* mt: súktú. fa: percer.

jadu₂ [jǎ̀dú] kkye2. Ganga baktu. *Ganga jaji duwon, saddu namgadano.* fa: taper.

jadu₃ [jǎ̀dú] kkye2. Kuruwunin awo laa juwagəme tiyi awo laa gadero leje ngawo. *Kandira bundiya kəniwulan jaje ceje cuwudəna.* fa: tirer.

jadu₄ [jǎ̀dú] kkye2. Kunguna kunguna ngəwu fandoro njo. *Ngəwu cuwandi cəne wurinju sammaa cajaro jayeno.* fa: parier.

jadu₅ [jǎ̀dù] cu. Silan tamiya kəlaro yade kamedə. *Nguwada duwon, dalje jadunju tumoyeyeno.* fa: taille.

jaduma [jǎ̀dúma] cu. Kasuwa ngulondo kambea cakke bowu fatto jaujidə. *Jaduma ngulondoni jaje kawuni kada simmia wanəkkidə.* fa: panaris.

jaduwu [jǎ̀dúwú] kkye2. Bakkəgəme ngawo. *Kurisniro kusa jagəkke lolojiwaworo walji.* fa: enfoncer.

jagaptu [jǎ̀gǎptú] kkye2. Məradu fando.

Kəməne konkurnin jagaptəkkəna. bg: júwǎptú. fa: satisfaire (se).

jaija [jǎ̀ijǎ] cu. Kam kamba rawoma, bi mukko kibbua gənidə. *Ari jaija nangaro, sawi yaye cinna fannjuyen amba.* mt: kərə; dəgál. fa: généreux.

jairo₁ [jǎ̀iǎró] cu. Kongwa adəma nantadan culuwunadə. *Kida dunoye ngəwusoa jairowa bəlandeye cadi.* fa: adolescent.

jairo₂ [jǎ̀iǎró] cu. Kam kuroro shawa. *Fero jairodəa wundu yaye cəragəna.* fa: beau; belle.

jaitun₁ [jǎ̀itún] cu. Kəska bi coccori kəskanjulan tasiwi cadidə. *Lardunden jaitun barejaiwawo.* fa: olivier.

jaitun₂ [jǎ̀itún] cu. Tada jaitunne. *Jaitun mandamanda nangaro, jaumaro tia cəragəna.* fa: olive.

jajaktu₁ [jǎ̀jǎktú] kkye2. Kambo awo ronju cəraana wuwulduwu. *Duwu wua jajanse hangallan luwukke gəmajeni tuluwukke kekko.* fa: flatter.

jajaktu₂ [jǎ̀jǎktú] kkye2. Nanngəla karenəmbe jamaro isanoduwu. *Atəmpama karenju cəladoro daada jajakci.* fa: vanter.

jajaktuma [jǎ̀jǎktúmà] cu. Kam kambo mana kəji kəji wuljiyidə. *Jajaktuma kərənji kərənji duwon, cije kunguna tiro kaino.* fa: flatteur.

jaje₁ [jǎ̀jé] cu. Karwukuttanəm kam kamnju laa bawojənaaro fəledaa. *Kakani bawojənədə, sawani bəla kuruwunin jaje səddoro kadio.* fa: condoléance, lamentation.

jajərma [jǎ̀jərmà] cu. Ləman karaaye, da ngəroma, ngam gai duwon damsari cədanní. *Jajərma ləman cejiya, kəla kəskayen cade juwui.* bg: jǎ̀jǎrmà. fa: panthère.

jajirma [jǎ̀jǎrmà] cu. rui: jǎ̀jərmà.

jakka₁ [jǎ̀kká] cu. Curo kənda saa fal cədəna ledənniyen laa ngojane am duno ganaaro cadidə. *Saa fi yaye gariwu bəlandeyədə jakka ləmannanjulan cuttuluwi.* mt: sádàà. fa: dîme.

jakka₂ [jǎ̀kkà] cu. Ngalduram argəmsoye tasaye gəram yer tulur fiwua gai ngojidə. *Kam duno ganaa rakce buwu ciwiwawodə jakkalan ngal cadi.* fa: mesure de céréale.

jaktu₁ [jǎ̀ktú] kkye2. Awo laa kəla awo gadeyero gənaduwu. *Dunia ləmjija, kawua nangaro, tadani borwolan*

- jangekki*. fa: couvrir.
- jaktu**₂ [jàktú] *kkye*₂. Curo awodəye turuiwaworo dio. *Kuloro lejide, ngimnju jakkeno*. fa: fermer.
- jakturam**₁ [jàktúràm] *cu*. Awo laa wande turuiro waldənni bi fidənni awo gənajagaidə bi təm jagaidə. *Bəri ni wande ki yi jaanni ro jakturam lan buwurudəa təmgekko*. fa: bouchon, couvercle.
- jakturam**₂ [jàktúràm] *cu*. Awo laa wande turuiro bi culuwiro waldənni awo faccagaidə. *Jakturam cagam kuwuiyaniye su cařicarilan tədəna*. fa: porte.
- jakturam**₃ [jàktúràm] *cu*. Awo tilan kam jaktidə. *Kaku isiya, jakturam mi kura borwoyedən faidədəkki*. fa: couverture.
- jaladu** [jáládú] *kkye*₂. Awo tulladaa waldəme tuldu. *Tasa gənaadadəa jalanəkke duwon tiro kəmbo figəkki*. fa: rincer.
- jalap** [jálàp] *cu*. Awo tulon bi simintilan tədəna naptu alloyea fal kəla fallero gənajagane tando cadidə. *Jalap simintiye kamməkke garu dikki*. mt: bərkì. fa: brique.
- jaldu** [jàldú] *kkye*₂. Awo argəmso gai ingiro figəme tuldu. *Tiya fal ngawuriye bəri təlala dioro jalləkki*. fa: rincer.
- jalla** [jállá] *cok*. Ti gai gənia gade bawodə. *Kulonjulan argəm jalla cənado*. mt: jur. fa: rien que.
- jallabiya** [jàllàbiyà] *cu*. Kajəmu mukkoa dau siyero jəpçiyidə. *Salaro jallabiya shaddaye fəkka fiyadaa kaiwo*. fa: djellaba.
- jallasa** [jàllàsà] *cu*. So ngəwu. *Jallasanju nangaro, awo gana yayero sai kalala*. fa: plainte.
- jallasama** [jàllàsámá] *cu*. Kam kuttu rakcənnidə. *Kantima adə jallasama nangaro, kasu nanjulan ngojaiwawo*. fa: pleurnicheur, pleurnichard.
- jallastu** [jàllàstú] *kkye*₂. Jallasa dio. *Awoni tiro dapkəgəkkəna nangaro, leje wua fannden jallasseno*. fa: critiquer.
- jama** [jàmà] *cu*. Am ngəwu na laayedə. *Jama bəlaye captane lokkol cadando*. fa: communauté, public.
- jama larduye** [jàmà lərdùyè] *cuk*. Awo ambo curo larduylan dasaanadə. *Jama lardu Nijerre nanngəwunja miliyo mewu gai*. fa: population.
- jama mewu** [jàmà mēwú] *cuk*. Am ngəwu.
- Jama mewu banasagane soroni kidandəkko*. fa: peuple.
- jamala** [jàmàlá] *cu*. Awo jama sammaye. *Jawal dio adə kida jamala, kam falle gəni*. fa: communautaire.
- jaman** [jàmán] *cu*. Sa awo laa tədənaye bi sajenayedə. *Jaman andi lokkol diyedən, lamisua kəra bawo*. fa: ère.
- jaman fuwuye** [jàmán fúwùyè] *cuk*. Jaman fuwulan isidə. *Andi lokkolwu kuyedəma kidawu jaman fuwuye wo*. fa: futur.
- jaman kərmaye** [jàmán kərmáyè] *cuk*. Jaman curonjun dəgaiyenadə. *Jaman kərmayen wu lokkolma aji dewuye*. fa: présent.
- jaman ngawoye** [jàmán ngáwòyè] *cuk*. Jaman tədə kojənadə. *Jaman ngawoyen nasarawa lardunde canodo*. fa: passée.
- jaman tiloa** [jàmán tilòà] *cuk*. Am bi awo jaman falle. *Andi njuriya fanndeye samma jaman tiloa*. fa: génération.
- jamanne** [jàmánnè] *alnj*. Awo jaman curonju dəgaiyenayedə. *Bəlandelan mainde soro jamanne tədandəna shawa laa*. fa: moderne.
- jamara** [jàmàrà] *cu*. Karuwa samsu rit kəkaso isangamjiyidə. *Kəməne jamara kojənadə, kani so, dimi so, kada sano*. fa: vent.
- jamba** [jàmbá] *cu*. Kamba jawal diwiro njakkodə. *Jambalan gau ləman maji*. fa: arnaque, tromperie.
- jambadu** [jàmbàdú] *kkye*₂. Jamba dio. *Jambasane agogo diwi sakkalado*. fa: tromper.
- jambama** [jàmbámà] *cu*. Jamba dioma. *Kolema adə jambama nangaro, am nanjun kare casuwawo*. fa: arnaqueur, trompeur.
- jambiye** [jàmbiyè] *cu*. Kəndawu mewun yindin nasarayədən burwoyedə. *Saa nasara jambiyelan ngəssi*. fa: janvier.
- jambo** [jàmbò] *cu*. Awo faida bawoa. *Wande jambo cinna kəlasndeyen finuwwi*. mt: bódú. fa: ordure.
- jamboram** [jàmbòrà] *cu*. Na jambo fijaidə. *Jambodəa ngone yade jamboram dəro figəne are*. fa: dépotoir.
- jamburiya** [jàmbúriyà] *cu*. Lardu walawalan jamanju gomna tia nodoma kərejənadə. *Jaman kərmamayen larduwa ngəwuso jamburiya*. fa: république.

- jamburta** [jàmbúrtà] *cu.* Ngèrwu battaye bi dangoyedə. *Lokkolwu ngəwuso kakkaduwanja curo jamburtayero casakki.* *fa:* sac.
- jamfa** [jàmfà] *cu.* Kajəmu jallabiya gai duwon ngurumngurum kojiwawodə. *Kanoriya ngəwusoro curo garinjayen jamfaa.* *fa:* chemise.
- jamiya** [jàmíyà] *cu.* Lokkol kura gənanju kəra saa mewun yakkunne dimiya tiro ngaamidə. *Mushe liseyero walduro, jamiyan kəra saa uwuye kidəkko.* *fa:* université.
- Jamus** [jàmùs] *cuf.* Lardu yalaadinnam kalkal Faransaye kuradə. *Radiyo Jamussen lawar afunoafunolan cadí.* *fa:* Allemagne.
- jandarma** [jàndármà] *cu.* Kidama gomnatiye kida folis gai karaalan cədidə. *Barwuwa yindi karimoye jandarma cədanə cuwudəna.* *fa:* gendarmerie.
- jande**₁ [jàndé] *cu.* Mana. *Ti talaa yaye, jande bowuye cədiwawo nangaro, fərdunjun amba.* *fa:* causerie.
- jande**₂ [jàndé] *cu.* Kalmawa so, mana kəla fal fal so wulwuljai kakalakcagaidə. *Bikka jande kəla bareyen kidiye.* *fa:* langage, expression orale.
- jandedu** [jàndédú] *kkye2.* Jande dio. *Kakaa fadon dawu diwuwanjuyen jandeki kolyekko.* *fa:* causer.
- jandekəji** [jàndəkəjí] *cu.* Mana kəji wuldu nodudə. *Jandekəjinjuro, wundu yaye shiriu cədana tia kərənji.* *fa:* éloquence.
- janderam** [jàndérám] *cu.* Na jande dioyedə. *Masəna ceriya, janderambo leje sawawanjua najiyi.* *fa:* causerie (lieu de).
- jane** [jàné] *cu.* Kur kur kəla awo laayen shawaro kalakturo cadidə. *Am laa kajəmu janeama caraana wo.* *fa:* raie.
- janedu** [jànédú] *kkye2.* Jane dio. *Afunowa kəmo janejane shawaro cadí.* *fa:* décorer, orner.
- janejane** [jànéjàné] *cu.* Jane ngəwua. *Janejane gəmajenjuyedə kura kura.* *fa:* rayure.
- janejanea** [jànéjànèà] *alnj.* Jiři gənagənia, alama kime so, kəri so, kurnum so. *Bikka gəmajə janejanea yakkəkke kasuwuro leyekko.* *fa:* rayé.
- janna** [jànnà] *cu.* Leiralan na kəji kam biwu bawoa nangaro Kəmande cədənədə. *Janna maduro am ngəwu adinno duno cadəna.* *fa:* paradis.
- jannama** [jànnámá] *cu.* Kam Ala kasacce jannaro ngayidə. *Ala tilonju jannama nojo.* *mg:* kànnùmá. *fa:* destiné au paradis.
- Japon** [Jàpôn] *cuf.* Cuku cuku kəldane lardu fallo waldana adinnam jauru kuruwu Faransayelan dəganadə. *Toyota tandodəa lardu Japonnelan ngəskera.* *fa:* Japon.
- japtu** [jàptú] *kkye2.* Jawu dio. *Bindu kawu falnin kəla yindi japci.* *fa:* tresser.
- jar**₁ [jâr] *cu.* Wuri bi ləman njade tilan kasuwu badinəmidə. *Jar namburo kasuwu wuro tiyero.* *mt:* yâ₆. *fa:* capital.
- jar**₂ [jâr] *cu.* Awo bul kibbu da-a silla-a kəljidə. *Jar guduguduye kamdiya, ledu bawo.* *mt:* kiáwù. *fa:* tendon.
- jar buye** [jâr bùyè] *cuk.* Tiyi kamben bi ləmannen awo curonjulan bu lejidə. *Jar buye kamdənnia, bu fidiwawo.* *mt:* búrám. *fa:* veine, vaisseaux sanguins.
- jar səmoye** [jâr sémòyè] *cuk.* Je bul səmoa cakke awo tədi sammaa fanjidə. *Abduye jarnju səmoye kamde muwayeno.* *fa:* nerf (auditif).
- jar simbe** [jâr sîmbè] *cuk.* Je bul simbo tuwaada cakke simlan faidadiyedə. *Jar simbe kamdiya, kuro bawo.* *fa:* nerf (optique).
- jarapta**₁ [jàràptà] *cu.* Kitawu tuluwo. *Kitawu adə jarapta burwoye.* *fa:* version.
- jarapta**₂ [jàràptà] *cu.* Ilmu yallaye nodudə. *Hangal kəjia nangaro, sawi yaye jaraptalan tima burwoye wo.* *fa:* examen.
- jaraptu**₁ [jâráptú] *kkye2.* Gənan fando. *Ngəri kəniwulan gəpkekəniya, fandəkkəni, jarapkekko.* *fa:* rater.
- jaraptu**₂ [jâráptú] *kkye2.* Ganalan moudu. *Balo diyedən, bi njakkoro jaramməkkəna.* *fa:* faillir.
- jarara** [jâràrà] *cu.* Kərye ci ci Kəməduwuyedə. *Jarara ngəwuson moworra dasaa.* *fa:* Komadoukou Yobé (long de la).
- jaruwu** [jàrdúwú] *kkye2.* Je kərauji kəraujiro tuduwu. *Kadau wande cəkkəna warjənniro, je kəraujiro jarjagane leda tuyeyera.* *fa:* aligner.
- jarmu ingia** [jármú ìngià] *cu.* Joro curonjun jərwuso cadidə. *Jarmu ingia laa Ngudomariyayen am kəlwu fərajai.* *mt:* ngòr. *fa:* bas-fond.

- jat** [jât] *cok.* Kalma awo kəridənnirowuldidə. *Cəmbərəna jat bowada kənəm cədi.* *fa:* allongé.
- jau₁** [jâu] *alnj.* Sərənna. *Kasuwadə jau nangaro, kənəm wuro tiyero.* *fa:* douloureux.
- jau₂** [jâu] *alnj.* Təlambo gənagəmiya, comcom fanəmidə. *Kiam adə lemən gai jau fit.* *fa:* aigre.
- jau₃** [jâu] *alnj.* Taman ngəwua. *Mota bərin jau nangaro, dina kaiwo.* *fa:* cher.
- jau₄** [jâu] *cu.* Tiyye nanju laan kasuwa bi awo gade cakke kuttu dunoa fandudə. *Garuro gəmdəgəkke kəlani jau fanjəna.* *fa:* douleur.
- jaudu₁** [jâudú] *kkye2.* Jauro waldu. *Wandə kiam jaujənnirow, kimba koljagai.* *fa:* aigrir.
- jaudu₂** [jâudú] *kkye2.* Jauro waldu. *Nangəri karənjiya, kasuni jauji.* *fa:* apprécier (s).
- jaudu₃** [jâudú] *kkye2.* Jau fandu. *Mukkoni jəna kamjəna jauji.* *mt:* rəndò. *fa:* mal (faire).
- jauro** [jâurò] *cok.* Kalma kəndoyero bi alama njoyero duno njomadə. *Kasuwanjudə jauro jau nangaro, lowotordilan tia keda.* *fa:* très.
- jawa** [jâwá] *cu.* Batta tududəna ngəwuso kwangawa kəlaro gənajagaidə. *Yim kajalan luwoa yal fi yaye kəlan jawaa.* *fa:* bonnet.
- jawal₁** [jâwál] *cu.* Na game leduye. *Kəla fənniyen jawal gakke Bagararo lekki.* *fa:* route, piste, chemin.
- jawal₂** [jâwál] *cu.* Məradu fəndoro jiri dioyedə. *Kida jau adəa jawal dioye wuro tikkerə.* *fa:* moyen.
- jawal₃** [jâwál] *cu.* Na game leduye. *Kom shekku bawoalan jawal gakke cu kam curo ngimbedəye kiwandəkko.* *fa:* itinéraire.
- jawal ingiye** [jâwál ingîyè] *cuk.* Na gəna laa laada ingi jəgaidə. *Curo jərwuyen jawal ingiye kada.* *fa:* rigole, canal.
- jawallo njakko** [jâwállò njàkkò] *kkyek.* Kam na dəgana nojənnirow kanji lejidəa fəleduwu. *Kam adə ku jawallo sakkənnia, bəla gadero jawal ngokkənadə sadi.* *fa:* orienter.
- jawalnguro** [jâwàlŋuró] *cu.* Kam nanəmbə kəndə cədiye naro ledu dimi duwon tadonambu. *Kai! Care jawalnguro gəna diye nasəgəmmidə.* *fa:* passer (sans se rencontrer).
- jawar₁** [jâwàr] *cu.* Kamu ngojane koljanadə.
- Kamu yindiyero jawar niyayeno.* *fa:* femme libre, divorcée.
- jawar₂** [jâwàr] *cu.* Kamu kəlan niya bawoa kənjəna saniaro ngojənadə. *Bərni kuralan bune fi yaye jawarra kəla laiye napcai.* *fa:* prostituée.
- jawardu₁** [jâwàrdú] *kkye2.* Jawarro waldu. *Kəlayakkunjun kamuro kiragəkkəniya, fandəkkəni, sai jawaryenniya duwon.* *fa:* être divorcée.
- jawardu₂** [jâwàrdú] *kkye2.* Awo mukkon tame njareduwu. *Dagəl kəla kəskayen mukko fallan tadanju jawarji.* *fa:* balancer.
- jawawi** [jâwáwì] *cu.* Mana dabbargada jama capkadarə wulgəmidə. *Bari saladəro, gomna larduye radiyolan jawawi cədi.* *fa:* discours.
- jawe** [jâwé] *cu.* Walawala diodə. *Jawe difiteyero jama tərəm caluwuna.* *mt:* kərə̀. *fa:* élection.
- jawu₁** [jâwú] *cu.* Kanduři kərdadə. *Mangarilan dambuma jawu nowada wo.* *fa:* tresse.
- jawu₂** [jâwú] *cu.* Awo alama ngim gai nema kuloye curodən gənajaidə. *Kulonju kalaje dajiya, jawu yindi cəmbəri.* *mt:* bərà; kərgán. *fa:* grenier.
- jawu₃** [jâwù] *cu.* Je kəskaro tikkerəna kam napce təmbaljaiya, leje isidə. *Balu jawu cai duwon, je kamde bəp kauro.* *fa:* balançoire.
- jawu dio** [jâwú diò] *kkyek.* Kanduři kəlaye kərdə. *Kəlani fedəkke Ya Wano jawu səddəna.* *fa:* tresser.
- jawudu** [jâwùdú] *kkye2.* Awo njərejjiyero moji dio. *Yalla kəskaro je cakkere kamanjaa jawujai.* *fa:* balancer.
- jawuma** [jâwúmà] *cu.* Kamu jawu diomadə. *Larusa feronjuyero jawuma doje kadio.* *fa:* tresseuse.
- jawura** [jâwúrá] *cu.* Kitawu aiyawa Ala njungoroye Nawi Daudasoye. *Curo salanjayen yaudiya-a kəristawa-a aiyawa laa jawuraye yejai.* *fa:* livre des psaumes.
- jayil** [jáyil] *alnj.* Kam ilmu bawoadə. *Ti jayil nangaro, awi wuljagaiya yaye, jərero ngoji.* *fa:* ignorant.
- je₁** [jè] *cu.* Awo ngəlailan bi awo gadelan tədəna sosor kare geroro faidaadə. *Je rijam fənniye kamde dadu wayeno.* *fa:* corde.
- je₂** [jè] *cu.* Je sosor cuwuri kare laa laa yero casakke cakkeridə. *Balowu wandə*

- sunonja culuwunni nangaro, jedəa ngəlaro kassane cakkeri.* fa: lacet.
- je**₃ [jê] *cu.* Soji gəna-a kura-a gayirduma. *Kəriwulan nankwa cədənədəro, je jeneralle kedo.* fa: galon.
- je suye** [jê sūyè] *cuk.* Su sosor kuruwu faida jesoye cədidə. *Je suyelan latərik fado fadoro samjagai.* fa: fil de fer.
- je tuduwu** [jê tūdúwú] *kkyek.* Kambe kida ngəlaro noduro su darajaa tiro tuduwu. *Fuwu gomnayen tiro je tuyeyera.* fa: décorer.
- jedu** [jédú] *kkye2.* Awo laan ləman bi kam tame nia ga. *Tadadə bawanju kambudəa kalan jeji.* fa: conduire.
- jena** [jéná] *cu.* Su təgarəna tilan ləman yaye duwajai, bi awo gade yaye kamjaidə. *Kagəlma adə kawu kasuwu fi yaye dirijiro, jena ngəwu cəgari.* fa: couteau.
- jendu** [jèndú] *cu.* Awo junguru gai duwon kuruwudə. *Kamuwa napkada fal jendu jaje yejiya, gapcənadə cakkamoyi.* fa: instrument.
- jendujendu** [jèndùjèndú] *cu.* Ngudo ngaware jauro kuruwuadə. *Kattulan ku jendujendu takko.* fa: veuve (oiseau).
- jene** [jénè] *cu.* Batta kamuwa canja casakkeri bi kəlanja jakcaidə. *Tərmi fal jene yakku.* fa: pagne.
- jeneral** [jènèrâl] *cu.* Je sojiye mareshalle gənia tia kojəna bawodə. *Gomna lardu Nijerre kənyindiyedə je jeneralle cəda.* fa: général.
- jeni** [jèní] *cu.* Su, kəska bi dango təgarəna curoa, taramba tilan bələmso casaidə. *Kadawu wadaro, təgəranju jenin diji.* fa: louche.
- jerida** [jèridà] *cu.* Kakkadu kəladən lawar jiri jiria sa salan bakcaidə. *Larusa sawaniyedəa kəla jeridayen kərayekko.* fa: journal.
- jeridama** [jèridàmà] *cu.* Kam lawar radiyosolan njoma bi jerida ruwuduma. *Jeridama isəna ministər ilmuyero kəla lokkollen koro dio cəddi.* fa: journaliste.
- jerkina** [jèrkínà] *cu.* Kəluwu riwulla curo kakkaduyen caladidə. *Kalwunju gari bul tulyenniya, ingi jerkinaan suwalyeno.* mt: búlà. fa: bleu de lessive.
- Jerujalem** [Jèrùjâlèm] *cuf.* Bərni curonjulan masidi darajaa məsələmbaye kənyakkuye dəganadə. *Jerujalemde yindiro dagargada; fədeye-a adinnambe-a.* mt: Kúdüs. fa: Jérusalem.
- jere**₁ [jèré] *cu. rui: jèrí.*
- jere**₂ [jèré] *cu.* Fal ngawo fallen sərəttudə. *Yalla kəlasso ngasayiya, jere cadi.* fa: ligne, rang, colonne.
- jereduwu** [jèrèdúwú] *kkye2.* Fal kəla fallero gənaduwu. *Pompomlan tasanju jerejiye cinju gureji.* fa: aligner, ranger.
- jeri** [jèri] *cu.* Kajaa təngəri. *Jeri gəpcaiya, kuruwuro leji.* bg: jèré. fa: lance.
- jetko**₁ [jètkó] *cu.* Kanoriya səni feye ngəwunjaso kərye Diwayen dasaanadə. *Təlam kərioro, jetko sawaro ngoyeno.* fa: jetko.
- jetko**₂ [jètkó] *cu.* Təlam jetkoyedə. *Jetko manaji yaye, sawanju bilmawu rakce tia asuji.* fa: jetko.
- jetkoram** [jètkóràm] *cu.* Fero bi kamu jetkodə. *Jetkoram fe gandu cədi kirukko.* fa: jetko (fille ou femme).
- jəgana** [jègáná] *cu.* Fərgami jiri ngawo si gudowomben rijidə. *Gudowom tilo gəni, kəriima jəgana cədana.* mt: dəyíná. fa: ergot, éperon.
- jəjəga** [jèjəgá] *cu.* Kəmbo boje wajəna kannuro gəccaanadə. *Was wajiya, kəmullo namduro, jəjəga bukki.* mt: dūwàní. fa: réchauffé.
- jəjəkta** [jèjèktà] *cu.* Jəjəkta diodə. *Jəjəkta nguluye fanəmiya, kungunaa dəgambawo.* fa: flatterie.
- jəjəkta cidiye** [jèjèktà cidíyè] *cuk.* Cidiye jəjəktudə. *Jəjəkta cidiye banna ngəwu cədi.* fa: séisme.
- jəjəkta** [jèjèktú] *kkye2.* Isaloloduwu. *Səni kəska jəjəkce ləmannanjuro kəmbo ci.* fa: secouer.
- jəjərdu** [jèjərdú] *kkye2.* Kasuni yirdu. *Ari jərwunjulən alama jəjərji.* mt: fidú₃. fa: semer (à la volée).
- jəjərduwu** [jèjərdúwú] *kkye2.* Kəla awo laayero gana ganən awo laa fiduwu. *Tərgawua nangaro, fannjuro fudər jəjəryeyeno.* fa: saupoudrer.
- jəkka**₁ [jèkkà] *alnj.* Faran gəni, bi curo ganaa. *Soro adə jəkka nangaro, kam dewu koji curodən bojaiwawo.* fa: serré, étroit.
- jəkka**₂ [jèkká] *cu.* Kunguna tamannju gursu yer yindidə. *Alwasi kidamaniye jəkka uwu.* fa: mille francs.
- jəkka**₃ [jèkká] *cu.* Naira yer yindidə. *Bikka kanini kuradəa jəkka yakkuro kiladəkko.* fa: deux cents naira.
- jəkkər** [jèkkər] *cu.* Ala takturo moduwa cadidə. *Tadanju bawoyenniya,*

- malamba bowoje bune farai jækkær cadi wayera.* fa: rappel (de Dieu).
- jæktu**₁ [jæktú] *kkye2.* Jiri dime kadawu timiye bi tiyiye tuluwo. *Was wajija timini jængækki.* fa: brosse (se), frotter.
- jæktu**₂ [jæktú] *kkye2.* Katako rabolan sulsullo dio. *Kafinta kawu katako dægello cædidæro, sai ngelaro jækciya.* fa: raboter.
- jæktu**₃ [jæktú] *kkye2.* Mæradu laaro hangal kambe sango. *Kasuni ngoyenniya, tia jængække duwon biyaseno.* mt: dàmèdú₁. fa: presser.
- jæktu**₄ [jæktù] *cu.* Kuttuye kamba fandodæ. *Jæktu cuwande kaninju yindidæmaa kilado.* fa: problème.
- jækturam** [jæktúràm] *cu.* Awo tilan faidadane awo laa jækcaidæ. *Sunoniro kændawu jækturamnin samgægækki.* fa: brosse.
- jæm** [jæm] *cok.* Sa gana laa. *Lene! Jæm cædiya, kam juwanjægækki.* fa: instant (un).
- jæmada gaji** [jæmádá gáji] *cuk.* Kændawu mewun yindin kamcælæmbeye kæn'arakkuye. *Saani tulurra duwon, jæmada gajilan wua kajasera.* fa: mois hégirien (sixième).
- jæmada lowal** [jæmádá lówàl] *cuk.* Kændawu mewun yindin kamcælæmbeye kæn'uwuye. *Ku saa yakkua jæmada lowallan sawani Libilan kadio.* fa: mois hégirien (cinquième).
- jæmbælæm** [jæmbélæm] *alnj.* Kam kajadænnidæ. *Adin mæsælæmbayen jæmbælæmbe sala tumojiyiwawo.* mt: jæmbúlú. fa: incirconcis.
- jæmbulu** [jæmbúlú] *alnj.* Kam kajadænnidæ. *Adin mæsælæmbayen jæmbuluye sala tumojiyiwawo.* mt: jæmbélæm. fa: incirconcis.
- jæmdu** [jæmđú] *kkye2.* Asem dio. *Malæm adæ lamisu fi yaye jæmji.* fa: jeûner.
- jæmæla** [jæmèlà] *cu.* Samma kældiya, awo tuwandidæ. *Kani yindiro yakku yirgamiya, jæmæladæ uwu.* fa: total.
- jæmæla manaye** [jæmèlà mánàyè] *cuk.* Mana kæla fal falla maanaadæ. *Jæmæla manaye nodu cidiyedæa kakkadundon ruwunowo.* fa: texte.
- jæmæladu** [jæmèlàđú] *kkye2.* Jæmæla dio. *Kasuwu tardu cædi, kolema kare cæladænadæa jæmælaji.* fa: totaliser.
- jæmjæm** [jæmjæm] *alnj.* Jauro samsu gæni ye, jauro kannua ye gæni. *Shayi lalaje jæmjæmbo walje kiano.* fa: tiède.
- jæmma**₁ [jæmmá] *cu.* Kari taman jaua kamuwaso dauro cakkeridæ. *Kamu adæ jæmma kæriye dauro cikkeræna.* fa: pierre (précieuse).
- jæmma**₂ [jæmmà] *cu.* Yim katte lamisu-a sæbdu-ayen dæganadæ. *Jæmmaa kajiri lokkollan waldiyeya, sai lætærinna suwa.* fa: vendredi.
- jæmma**₃ [jæmmá] *cu.* Sala rakka yindia yim jæmmaayedæ. *Masidi kuralan am kada captane jæmma cadi.* fa: prière (du vendredi).
- jæmmagaji** [jæmmågàji] *cu.* Curo kændawu asembelan jæmma daryeyedæ. *Jæmmagaji mændeye cu tadaniye kidækko.* fa: vendredi (dernier du Ramadan).
- jændær** [jændær] *alnj.* Alama kayea. *Ngawo bælayen bæri jændær cælæm pæt kollada.* fa: allongé.
- jændærjændær** [jændærjændær] *alnj.* Kam jauro kuruwu ye gurjam yedæ. *Ti jændærjændær nangaro, lawalamanju bawo.* fa: énorme (être vivant).
- jængæna** [jængénà] *cu.* Kare tamanna na kambelan gænanæme awo mæradunæmbe mowodæ. *Kæmbo takkæni nangaro, kalwuni jængænaroyikke argæm jakka dewu sedo.* mt: rân. fa: gage.
- jæp** [jæp] *cok.* Kalma awo na tilon ngæwuro capkadarowuldidæ. *Kulonjulan argæm ndaran yaye jæp jæp rijæna.* fa: sur.
- jæptu**₁ [jæptú] *kkye2.* Samelan cidiyaro kænsio. *Tada kæla kæskayedæ jæpcæna.* fa: descendre.
- jæptu**₂ [jæptú] *kkye2.* Ngudo bi dæryi sameyeye kæla cidiyen naptu. *Maara sameye ise bælandelan jæpcæna.* fa: atterrir.
- jæptu**₃ [jæptú] *kkye2.* Kida gomnatiye saa kamnjaanadæa dime yero. *Bawani mushe lokkolle duwon, kærwunju fiwu wuri kidænnya, jæpkeno.* fa: retraite (prendre sa).
- jæptu**₄ [jæptú] *cu.* Ngudo bi dæryi sameyeye kæla cidiyen naptudæ. *Bikka dæryi sameye tængæri kæla jawallen jæptu cædi kirukko.* fa: atterrissage.
- jæptu**₅ [jæptú] *cu.* Kidalan cidu. *Jæptu kajiriyen jærwuro lekki.* fa: descente.
- jæpturam** [jæptúràm] *cu.* Fado kusotto sawoye. *Difaro leyekkæniya, otellan na bawodæ, jæpturam sarusiyen sasawo.*

fa: case de passage.

jəpturam dəryiye [jəptúràm dəryíyè] *cuk*. Fili dəryi sameye jəpcidə. *Jəpturam dəryiyo bawania kaptuwuro lekki*. mt: jəptúràm mààráyè. bg: dəryí jəptúràm. fa: aéroport, aérogare.

jəpturam maaraye [jəptúràm mààráyè] *cuk*. rui: jəptúràm dəryíyè.

jəre [jérè] *cu*. rui: jírè.

jərəptu [jərəptú] *kkye2*. Kason bəlaalan babaktu. *Bəlaa kənnariye jərəpciso, luworo wayeno*. mt: gùrúktú. fa: tisonner.

jərət [jérət] *alnj*. Kalma awo jauro kəfiro wuldidə. *Kullum cattí nangaro, jərwunju kəri jərət sawi yaye*. bg: tərát. fa: vert (très).

jərwu [jérwú] *cu*. Na gargada curodən kərijuwo barejaidə. *Injilan jərwuni tataseye yattəkki*. bg: júrwú. fa: jardin.

jəwət [jəwət] *alnj*. Kalma bune bi dabdu awo laa təgəmbo tədənaro wuldidə. *Bikkando bare dabdu jəwət dikke kuloni tumoyeyekko*. mt: sərám. fa: entier.

ji [ji] *cu*. Kartaye jiri kime lojanji gai kurgadadə. *Tiyatiyan kwa jiye-a mewu dusaye-an amba giwukko*. fa: carreau.

Jibərilla [Jibərillà] *cuf*. Malaiya Ala na nawiayero cunodidə. *Nawi Mamadu kərwunju fidewu duwon, Jibərilla nanjuro ise: "Kərane!" yeno*. fa: Gabriel.

jido [jidò] *cu*. Kambəfi nasara, kamba yapkəgəmiya moji dapkəgəmi. *Karate gai jido dimiya, gala jiri jiri fandəmi: bel bullan ngəssəmiya, cələmlan yerəmi*. fa: judo.

jire [jírè] *cu*. Mana tabbatdə. *Suwa fi yaye kəngal adinnamlan culuwidə jire*. bg: jère. fa: vérité.

jiredu [jirèdú] *kkye2*. Jireyero waldu. *Fitərol tuluwo lardundelan jirejiya, lardu fuwu juwui*. fa: réaliser (se).

jiri₁ [jírí] *cu*. Camun awo laaye. *Jene jiri Arimi kamunjuro cəkkuwunadəa raakko*. fa: variété, sorte.

jiri₂ [jírí] *cu*. Am təlam tiloa ye, ada tiloa ye. *Andi jirinde kanorí*. mt: kàbílà. fa: ethníe.

jiwado [jiwádò] *cu*. Kadi siriri kuruwu dawia bul gaidə. *Ledu dikki duwon, jiwado kəla cəsange wua duseno*. fa: serpent (espèce).

jiwi [jiwí] *cu*. Tada kawedoye budaro kura wo. *Fəladaram napkada jiwunjun kiam*

jəgəndi. mt: búdà. fa: gourde.

jiyana [jiyáná] *cu*. Su təlamba guduguduro tujagane fər tilan cokcaidə. *Ngərəm tədiya, am ngəwuso fərnja jiyanan cokcaí*. mt: tòwòwá. fa: éperon.

jiye [jiyé] *cu*. Bəlawuron waldəmiya, awo kəjimanəmbo yikkudəmidə. *Modu Makkalan kadinniya, tasiwi jiyero sukkudo*. fa: cadeau de voyage.

jokaye [jókáyè] *cu*. Kam ləman ambe gacce na gadero njado saniaro cədanadə. *Jokaye feya gaccəna Najeriyaro ledu cədi duwon, duwan kimowo*. fa: conducteur de bestiaux.

jokku [jókku] *alnj*. Kam ləman capci cejiwawo ye, kambo ciwawo yedə. *Ti jokku nangaro, curo kəramiyanjuyen wunduma nanjuro isiwawo*. mt: bəyil; simbà. fa: avare.

jolejole [jòlèjólè] *alnj*. Jiri ngəwua. *Batta jolejole yayero bul fokma cərawo*. mt: bólébólé. fa: tacheté, multicolore.

jonjori [jònjòrí] *cu*. Kalu da bawoaro kargadadə. *Bikka ngaji kalu jonjoria bukkò*. fa: sauce.

Jordani [Jòrdáni] *cuf*. Lardu wasəriyaye adinnam Israyellen dəganadə. *Bərəm kura ti yero Jordani canidə naptu kərangí katte larduwa Israyel-a Jordani-aye cədi*. fa: Jordanie.

joro [jòró] *cu*. Na samelan cidiyaro isənadə. *Yalla kərilan sərjaiaro jororo jəpcagai*. fa: ravin.

jorí [jòrí] *alnj*. Kam hangal kuttuadə. *Jorí adə bowu fat dadaji*. fa: fou.

joridu [jòridú] *kkye2*. Joriro waldu. *Isa jorije kam bakciro waljəna*. fa: perdre la raison.

jorijorí [jòrijòrí] *cu*. Kam alama joriye gaiadə. *Jorijorí adəa lowotordiro casadənnia, tuwumbo joriji*. fa: toqué.

jowo [jòwó] *cu*. Kalwo ngəlailan tədəna curo kuraa, taram yindiadə. *Kala cadiya, argəmdəa jowolan baaro capcagai*. fa: corbeille.

jowu [jówù] *cu*. Fado kəniwuye. *Kandira kura kuraye jowudə kəniwu miama ngoji*. fa: carquois.

judu₁ [júdú] *kkye2*. Kəla fuwunna təmbaldu. *Motanju langadanniya, jairowa jujane ciyeno*. fa: pousser.

judu₂ [júdú] *kkye2*. Naro njado. *Juwom ngojəna maara juji duwon, talje ingiro kikkuro*. fa: appareiller.

judu₃ [jûdù] *cu*. Kulo tuloye təngəri

- curonjun kagelma su isasijiyidə. *Judulan sisi isafajiye kulum cəgarəna.* fa: pot.
- juju** [jũjũ] *cu.* Kidama gomnatiye saniaro shara kamdu cədanadə. *Barwu adəa juju saa uwuro tuyeno.* fa: juge.
- jujuri** [jũjũrĩ] *cu.* Kidaram jujuye. *Am ani lawala kedənniya, jujuriro tayia kesado.* fa: palais de justice.
- jul** [jũl] *cok.* Kalma awo təlamba kəla cuttuluwunaro wuldidə. *Jenani fannju sukce jul culuwuna.* mt: jút. fa: visible (de façon).
- jula** [jũlɑ] *cu.* Wuři saa fi yaye kwanga ti-a kamunju-a yallanju-aye gomnatiro fijiyyidə. *Wuři julayelan gomnati lardu garji.* fa: taxe.
- juluma** [jũlũmɑ] *cu.* Kolwa dadua kəndawuso fijagaidə. *Juluma litər falle mbeji.* fa: bouteille.
- jumu** [jũmũ] *cuk.* Yalo duwon alama junguruye gaia cələmdə. *Jumu curo kaluyero casakki.* mt: yáló nàsàrá. fa: aubergine.
- jumumu** [jũmũmũ] *alnj.* Kəla fuwunna culuwunadə. *Gadu ci jumumua nangaro candənni.* fa: allongé.
- junduk** [jũndũk] *alnj.* Alama ngəwul gaiadə. *Bambusu junduk laa ciwe kasuwulan kadio.* mt: jùngùrú₂. fa: ovale.
- jungoři** [jũngòrĩ] *cu.* Ngawo kəlaye na jut culuwunadə. *Gasingo jungoři kuruwua.* bg: njùngòrĩ. fa: occiput.
- junguru**₁ [jũngùrũ] *cu.* Kəmo junduk kamuwaso tilan nalle mukkoru casakkidə. *Kasuwulan kolema junguru janejanea kada ladoro cuwudəna.* fa: calebasse.
- junguru**₂ [jũngùrũ] *alnj.* Alama ngəwul gaiadə. *Bambusu junguru laa ciwe kasuwulan kadio.* mt: jùndũk. fa: ovale.
- jungurujunguru** [jũngùrũjũngùrũ] *alnj.* Alama junguru gaia. *Kulonjuln sagadu jungurujunguru jur caluwo.* mt: jùngùrú₂. fa: ovale.
- jur** [jũr] *cok.* Ti gai gənia gade bawodə. *Kulonjuln argəm jur cənado.* mt: jállá. fa: uniquement.
- juri** [jũrĩ] *cu.* Curo mukko kaadaye fal. *Argəm juri fal tattawarranjuro fijiyyi.* fa: poignée.
- juru** [jũrũ] *alnj.* Fər kanduri bul-a kime ngəwua-aro tusaadadə. *Fərnju jurudəa barwu ndaljo.* fa: aubère.
- jurwu** [jũrwũ] *cu. rui: jərwũ.*
- justu**₁ [jũstũ] *kkye2.* Kəmbo curon dəgana samma kalangəme cilan fidu. *Isa curo bərinjuyen kiyi cunde juskeno.* mt: fidũ₄. fa: vomir, régurgiter.
- justu**₂ [jũstũ] *kkye2.* Nia njando. *Gəmajə adə nimaro jusso, kannanəmbo təngərijəgəna.* fa: convenir.
- jut** [jũt] *cok.* Kalma awo təlamba kəla cuttuluwunaro wuldidə. *Jenani fannju sukce jut culuwuna.* mt: jũl. fa: visible (de façon).
- juwa**₁ [jũwɑ] *cu.* Batta cinna ngimbe bi taka jakcidə. *Batta shawa metər yindi yiwukke kekema juwaro kidudo.* fa: rideau, voile.
- juwa**₂ [jũwɑ] *n.* Bare kənyindiyedə. *Kulo baredəna ngawon, juwa fal yayero tədənəna ngəla wo.* fa: désherbage.
- juwadu**₁ [jũwɑdũ] *kkye2.* Yakkəme naru njado. *Fadoro walləmiya, tadanəm juwane iso.* fa: expédier.
- juwadu**₂ [jũwɑdũ] *kkye2.* Juwa dio. *Kulonin kajim walde řijəna juwakki.* fa: désherber, biner.
- juwaptu** [jũwɑptũ] *kkye2. rui: jəgəptũ.*
- juwom** [jũwóm] *cu.* Ka kuruwu tilan maara jujaidə. *Na ingi juro kuruwualan juwom maara jujiwawo.* fa: perche.
- juwudu** [jũwũdũ] *cu.* Ngudo tattawar gai duwon karaaladə. *Juwudu kul soro lokkolndeyen fado cədəna.* fa: pigeon ramier, palombe.
- juwurnam** [jũwũrnəm] *cu.* Kasuwa kam kamuyen bi kamu kwangayen ngoji, duwama kam kam gadero cidə. *Yange kam juwurnambaye yakkəmiya, juwurnam nia njədaĩ.* mt: dũn; gĩdəm. fa: syphilis.
- juye** [jũyê] *cu.* Kəndawu mewun yindin nasarayədəye kəntulurredə. *Lardundelan ngəwusoro batalla kura juyelan badidi.* fa: juillet.
- juyen** [jũyèn] *cu.* Kəndawu mewun yindin nasarayədəye kən'arakkuyedə. *Nijerlan juyen isiya, jarapta lokkolwuye ngəssai.* fa: juin.

K - k

- ka₁** [kâ] *cu.* Këska sosor awo anisoro faidajidə: barimi, njuttuwume ledu, kambu jedu ... *Ya Bintu kəmurjo, karo njuttiyia leji.* *fa:* bâton.
- ka₂** [kâ] *cu.* Gursuye səgərinju fotoadə. *Lam kayekkəniya, ti ka kaje siwo.* *fa:* face.
- ka ciye** [kâ cîyè] *cuk.* Da sameye-a cidiya-aye ci jakcidə. *Tuworam ngəwuso ka cinjaye adoro cələmbo cadi.* *fa:* lèvre.
- ka kərmaiyə** [kâ kərmāiyè] *cuk.* Ka maiya laa laa mukkon rojaidə. *Ka kərmaiyə ngəwuso sowowua* *fa:* bâton de commandement, sceptre.
- ka nganjiye** [kâ ngānjiyè] *cuk.* Kundəra tədəna ngəwolan ngəlaro dajoro kəska casakkidə. *Sunoma kundəra ngamje cerənnin ka nganjiye cakki.* *fa:* embauchoir.
- kaa** [kâá] *cu. rui:* kàkà.
- Kaaba** [Kâábà] *cuf.* Fado Alaye Makkalan dəganadə. *Məsələmba ajiro lejaiya, Kaaba dirijai.* *fa:* Kaaba.
- kaadu** [kâádú] *kkye2.* Kuwui ngəwul koldu badijənaye so dio. *Kuwui yuwukkənadə kaaje ngəwul koljəna.* *fa:* caqueter.
- kaaji** [kâájì] *cu.* Kəska jiri laa gəwurgada kanduwallo cəkkəgəmiya, kangenju buwuccidə. *Magariwu fi yaye kakani Fanna kaaji ngimnjuro cakki.* *fa:* encens.
- kaajiram** [kâājirām] *cu.* Kalwo kaaji njakkoye. *Kaajirammidəa kagəlma cəgaro.* *fa:* encensoir.
- kaan kaarinno** [kâân kâärinnò] *nkye.* Kuren bi kureye. *Adandə kaan kaarinno tədiddə kəmənə ye diyəna.* *fa:* ancestral.
- kaande** [kâándè] *wkə.* Andi ngəwuyə kərende niye wulliyədə. *Andi fərra kaande curo aniyen bawo.* *fa:* nôtre (le).
- kaando** [kâándò] *wkə.* Kam gadəye am gadə ngəwuro kərenja cəni wuljidə. *Nayi fərra kaando karaan isanni.* *fa:* vôtre (le).
- kaanəm** [kâánəm] *wkə.* Kam fallo kərenəm wuldudə. *Ni fər buldə kaanəm.* *fa:* tien (le).
- kaanja** [kâánjə] *wkə.* Am ngəwuro kərenja nəmə wuldudə. *Tayi fərra kaanjaro jawane saptana.* *fa:* leur (le).
- kaanju** [kâánjù] *wkə.* Kam fallo kərenju nəmə wuldudə. *Ti ye fər cələmdə kaanju.* *fa:* sien (le).
- kaari** [kâàrí] *cu.* Kam kakanəm cambənədə. *Kawu tambəkkiro, kaarini Abdu kano.* *fa:* arrière-grand-père, arrière-grand-mère.
- kaastu₁** [kâástú] *kkye2.* Ngawo awo laaye tuluwo. *Ya Fanna ngawo kulonjuyə mawu mawun kaassi.* *fa:* enlever.
- kaastu₂** [kâástú] *kkye2.* Kambəle buniye tuluwo. *Karwa kaastənnia, boro kuttu.* *fa:* écailler.
- kaasu** [kâásù] *cu. rui:* kàsúsù.
- kaasu dio** [kâásù diò] *kkyek.* Karwukəji bi nankələdo kowoaro fəledu. *Samero ngojane yapkeyeranniya, am kaasu kedo.* *fa:* rire.
- kaasua** [kâàsúá] *cu.* Mana kamba kasusuro cidə. *Kaasua jur cəde amso tiro kunguna cadi.* *fa:* plaisant, amusant.
- kaasuama** [kâàsúámà] *cu.* Kam kaasua cədidə. *Kaasuama nangaro, sawi yaye nanjulan yallaa.* *fa:* amusant.
- kaawu** [kââwù] *alnj.* Kam hangal gəna laa maujənədə. *Kaawudəro, wunduma tiro tassu njo cəragənni.* *fa:* idiot.
- kabbi** [kâbbí] *cu.* Ka kagar tikkerənaa tilan kəniwu gəpcaidə. *Kabbi kəska kasuluyen tədənədə duwan namdiwawo.* *fa:* arc.
- kabila** [kâbílà] *cu.* Am təlam tiloa ye, ada tiloa ye. *Andi kabilandə kanori.* *mt:* jiri₂. *fa:* ethnies.
- kada₁** [kâdà] *cu.* Karawi ləmanne tuluwodə. *Sunuri ngəlaro kaje da kakamje kilado.* *fa:* dépouiller (fait de).
- kada₂** [kâdá] *alnj.* Isawu gənagəni bi awo na damaa ngojidə. *Bənilan mota so, keke so kada mbeji.* *mt:* ngəwù. *fa:* beaucoup.
- kadai** [kâdâi] *cu.* Maara ingiyə kayəlan tədənədə. *Kure curo kadaiyen am Cadulan buni cadai.* *fa:* pirogue.
- kadara** [kâdárà] *cu.* Awo Ala kambo gənajiyidə. *Bare karwunso manuwwi, adəma kadaranju wo.* *fa:* destin.
- kardardu** [kâdàrdú] *kkye2.* Alayə kambo awo gənaduwo. *Ala Kəmandə awo kdarji.* *fa:* prédestiner.
- kadaw** [kâdáu] *cu.* Ngudo cəkkaso warjidə. *Kadaw ngudo da ngəroma.* *mt:* dāmğà. *fa:* épervier.

kadawari [kádáwàrì] *cu.* Na awo tulolan tādēna warjaidē. *Kange ngəwuro ciji nangaro, kadawari ngəwuro ngawo bəlayen.* *fa:* foyer.

kadawu [kādāwù] *cu.* Awo tayir gəni. *Kadawu kasuwa cuwudi.* *fa:* saleté.

kadawu baworo dio [kādāwù bāwòrò diò] *kkyek.* Ingilan kadawu tuluwo. *Ku kəra bawo, kajəmuni kadawu baworo dikki.* *mt:* túldú. *fa:* propre (rendre).

kadawu njakko [kādāwù njàkkò] *kkyek.* Kadawuaro dio. *Yal adəa wande kolləme tasadəro kadawu cakkənni.* *fa:* salir.

kadawua₁ [kādāwùà] *alnj.* Awo kadawu ngojənədə. *Kajəmunaəm kadawuadəa tuluwe gade ngəla yakke.* *fa:* sale, impropre.

kadawua₂ [kādāwùá] *alnj.* Awo sawi yaye kadawuadə. *Fero adə kadawuadəro, sawi yaye kəlan kangusua.* *fa:* sale, crasseux.

kadawunambu [kādāwùnàmbú] *cu.* Naptu kadawu wadayedə. *Kadawunambunju, wundu yaye nanjun kəmbo cuwi.* *mt:* nənngélá. *fa:* propreté.

kadəm [kádəm] *cu.* Kur kur kəllada alama aloso gai kom shekku bawolan tilan faidadaidə. *Kərkəmyakku so, kərkəmdewu so, samma kadəmba.* *fa:* figure.

kadi [kádí] *cu.* Ləman si bawoa, nganjin gərdi ngəwuro dawiadə. *Kadi dawiadə kamba roro ceji.* *fa:* serpent.

kadi curoye₁ [kádí cúròyè] *cuk.* Kuři curoye nankuruwunju metər falmaa kojənədə. *Umbadu kadi curoye cədanadəro, kullum kənaa.* *fa:* ténia.

kadi curoye₂ [kádí cúròyè] *cuk.* Kuři curoye nankuruwunju santimetər findi wuři gai curo kaləm amben bi ləmannen dəganədə. *Tada adə bəri yeryenniya, kadi curoye kiluwo.* *fa:* ascaride.

kadikadi [kədikádí] *alnj.* Alama kadiyēa. *Mukkoramməm kəriyada kadikadidəa njuworo raakkəna.* *fa:* serpent (en forme de).

kadikəri [kədikərí] *cu.* Kadi jiri kəriadə. *Curo ngəlaiyen kadikəri cure ngərəmgenə.* *fa:* serpent.

kadiyi₁ [kádíyì] *cu.* Awo da ləmanne so, kambe so jakcidə. *Tadaana ingi kannuaro cukkure kadiyi mukkonjuyē*

səldəna. *mt:* kərəwì. *fa:* peau.

kadiyi₂ [kádíyì] *cu.* Awo tiyi koljisoyen dəganədə. *Kolji mandaaye kadiyi cuttuluwe bul fokko walje julumaro fiyeyeno.* *fa:* enveloppe.

kadu₁ [kádú] *kkye2.* Karawi ləmanne tuluwo. *Fuwura jena galje ngəlaro layaye kayeno.* *fa:* dépouiller.

kadu₂ [kádú] *kkye2.* Awo jakcidəa tuluwo. *Səni bəri kaje ləmannanju kasargawo.* *mt:* fərəmđú. *fa:* ouvrir.

kadu₃ [kádú] *kkye2.* Kidaro njakko. *Suwa radiyo kaje lawar kərənji.* *mt:* fərəmđú. *fa:* mettre en marche.

kadu₄ [kádú] *kkye2.* Awo laaro kəla daptuwu. *Borwo yindin jakte duwon kawuro kayeno.* *fa:* éviter, échapper.

kadu₅ [kádú] *cu.* Kamba naduwuro ngawonju gadə. *Ləmannanju barwuwaye dalyeranniya, am nga barimiaro kaduro keluwo.* *fa:* poursuite.

kadudu [kádúđú] *kkye2.* Kadu dio. *Ngərəmməkke tia kadunəkke tassuni yikki.* *fa:* poursuivre.

kaduno [kádúnó] *cu.* Kawuři bi awo gade kambe na laaro njadoyedə. *Kəlakuttunidə, kaduno Musayedəa dikkəni kadikko.* *fa:* commission.

kadunoma [kádúnómà] *cu.* Kam kaduno cadidə. *Kadunomani nanjəgəna wa?* *fa:* messenger.

kaduram [kádúrám] *cu.* Na awo laa kaduyedə. *Tele kiwunniya, kaduramnju nojənni, wuma tiro fəlegəkko.* *fa:* touche.

kaduwo [kádúwù] *cu.* Yal so, diwu so, diwuri so kambedə. *Sheruwusodə kaduwu Nawi Mamaduyē.* *fa:* descendant.

kafe [káfê] *cu.* Awo kənjaye, kəluwo tada ya kafeyelan dejaidə. *Yimbarəkkəna adə, kafe gəni yakkoa, rangəkke kida dikkiwawo.* *fa:* café.

kafinta [káfintà] *cu.* Kam sania katakoye cədidə. *Kafinta kanta shawa laa səddəna.* *mt:* kátákómà. *fa:* charpentier, menuisier.

kafintari [káfintàrì] *cu.* Kidaram kafintaye. *Kafintarilan kusa so, katako so kada.* *mt:* kátákómàrì. *fa:* menuiserie.

kafiya₁ [káfíyà] *cu.* Deyalan na kəngal kaldəna kausu bawodə. *Bare cəde cəmbariya, kafiyalan boji.* *mt:* kəudí. *fa:* ombre.

kafiya₂ [káfíyà] *cu.* Səddi so, tol solan kaudi

- kare gēnaduso nangaro tēdandēnadē. *Kagēlma adē sanianju kējiro dioro kafiya kura lapcēna*. mt: ngúrwo. fa: hangar.
- kagaktu** [kágáktú] kkye2. Bērbēr tuluwo. *Jenenēm bērbērra nangaro, kagange duwon tilan jaktēne*. fa: épousseter, dépoussiéer.
- kagalmu** [kágálmú] cu. Karekalu lawasar gai duwon tēngēri koro jaudē. *Kagalmu ngērēmiya, tiyinēm ngalan ciji*. fa: ail.
- kagar** [kágár] cu. Je kabbiye. *Kure kandirawa ngēwuso jar ngēriyēn kagarnja cadi*. fa: corde d'arc.
- kagēl** [kágél] cu. Su kura kēla fatatalla kagēlmarilan kokcane kēlanjun su kowojaidē. *Suro alama njoro, kagēlma kēla kagēllen gēnaje damudēramlan baktu cadi*. fa: enclume.
- kagēlma** [kágélmà] cu. Kam sania kagēlle cēdidē. *Kagēlma jēna so, bewo so cēgari*. fa: forgeron.
- kagēlmari** [kágēlmàri] cu. Kidaram kagēlmaye. *Kagēlmarilan buwudu so, bēri suye so mbeji*. fa: forge.
- kai** [kái] aj. Kalma kam cunju nodēnniye tilan bowojaidē. *Yalla lejai duwon, kai! yēnniya, wundu yaye meyeno*. fa: hé.
- kaigado** [káiigádò] cu. Kari je jero lēpkaada kamuwa canjanjaro cakkeridē. *Kamuwa kanoriyaye ngēwuso kaigadoa*. mt: cààwí. fa: collier porté autour des hanches.
- kaila** [kàilá] cu. Awo katte ngawasi-a kēska-ayelan dēganadē. *Am laa kailalan kare casakkeri*. fa: écorce (fraîche).
- kaime**₁ [kàiimè] cu. Kaudi alama awoye cēdi gaidē. *Bēlawuro cēdi duwon, cidilan kaime laa curune riye kēla ngawonna walyeno*. fa: silhouette.
- kaime**₂ [kàiimé] cu. Sedan kam nunaye kam jēgaidē. *Kakanju bawoyēnniya, kaimenju jēgane hangal kuttuaro walyeno*. fa: larve.
- kaimi** [kàiimí] cu. Su tēdandēna cuwuri cuwuri samma kulumba bikkewu siro tujagaidē. *Bune salaye jairowa bēlaye samma kaimi silanna bikke carandi*. fa: anneau (de cheville).
- kaino** [kàinò] cu. Kala kuttudē. *Curo ngimben ngarwuma nune kaino njēn*. fa: odeur (mauvaise).
- kaisu** [kàisú] cu. Awo bul daro tangaada lēman kēna bawoyadē. *Kaisu denēmiya, kēndawuro walji*. fa: graisse.
- kaisua** [kàisúà] alnj. Da kaisu ngēwuadē. *Layaro wundu yaye lēman kaisu cērāwo*. fa: gras.
- kaiwa** [kàiwá] cu. Duno ingi cēgasiyēdē. *Kamba ingi ngojiya, kaiwaye cadi*. fa: courant.
- kaiwa kambidu** [kàiwá kàmbidú] kkyek. Kanji kaiwa isiro mbanēme ledū. *Kam maara ingiye judu ngēlaro nojēnni rakce kaiwa kambijiwawo*. fa: ramer (à contre courant).
- kaiya** [kàiyá] aj. Kalma awo laa daptuye. *Kaiya! Wande agogoni bannanēmmi*. fa: attention.
- kaja** [kàjà] cu. Karawi kwangarambeye ci kamdudē. *Yim kajaa wanjammaso kangadi fujai*. fa: circoncision.
- kajaa** [kàjàà] cu. Su tēgarēna taram kēskayea kēladē kēniwu-a camun amma kura, bārimiro ngojai, mukkon gēpcaidē. *Jaman kureyēn kajaasolan kēriwu cadi*. fa: lance.
- kajadu** [kàjàdú] kkye2. Kaja dio. *Bērni laason yalla lowotordilan kajajai*. fa: circoncire.
- kajai** [kàjài] cu. Tada kajim fafaji laaye kariyi kariyadē. *Na kajaijalan si bowua dadadu kuttu*. fa: ronce.
- kajalla** [kàjàllà] cu. Maidilan kam kura kēriwuyero galaadadē. *Kēriwu cijiya, kajalla amnju dabbarji*. fa: chef de guerre.
- kajama** [kàjàmá] cu. Yal yim kajajanan tai yim kajan cattuluwiro yade. *Kēryenden kajama cēraanaa, kuwui ambema ceje ngoji*. fa: circoncis (jeune).
- kajēm** [kàjēm] cu. rui: kàjīm.
- kajēmu** [kàjēmù] cu. Atēmpa so, yadi so tududēna tiyiro njakkoyēdē. *Suwa kasaldēkke, kajēmuni kadawu bawoa yakkēkke lokkollo leyekko*. fa: habit, vêtement.
- kajēwur** [kàjēwûr] cu. Fērdū kēska laaye fatatal, bul karekaluro kēljagaidē. *Kajēwur-a karekalu gade-a kēljane yaji cadi*. fa: gingembre.
- kaji** [kàji] cu. Ngudo fadoye, dadu kuwuiye gaia, risiwunju cēlēm-a bul-a. *Nangēri fi yaye kaji ngēwul fiiji*. fa: pintade.
- kajikaji** [kàjikàjí] alnj. Jiri kaji gaia. *Kalwu kajikaji ku mushende cakko*. fa: pintade (couleur de).
- kajim** [kàjīm] cu. Kēmbō lēmanne nangēri

- rijidè.** *Fe kuri kajim ngamdu juwuiwawo.* bg: kàjêm. fa: verdure, paille.
- kajim boma** [kàjîm bòmà] *cuk.* Ləman da jəgəriwawo, sai kajimlan ambadidè. *Kani so, dimi so, koro so kajim bowu.* fa: herbivore.
- kajiri** [kàjîrí] *cu.* Kəngal dawu kəlaye kojiya. *Sala duworre kajiri sarijai.* fa: après-midi.
- kajiridu** [kàjîrídú] *kkye2.* Kajiriro waldu. *Kasuwun dabduje kajirijiya fannjuro waldi.* fa: après-midi (devenir).
- kajirila** [kàjîrílá] *cu.* Kajiriyedə. *Suwa kidani yerakkiya, kajirilaro kasuwu bukki.* fa: vespéral.
- kajirokuwui** [kàjîròkùwuí] *cu.* Ngudo kaji ye gəni, kuwui ye gənidə. *Ngəwul kajirokuwuiye tadaro waljiwawo.* fa: mi-poule mi-pintade.
- kak** [kák] *cok.* Kalma awo fallo namdiro wuldiro. *Nankəladonjuro kəreyoni kak namje gəpkeno.* fa: coup (d'un seul).
- kaka** [káká] *cu.* Kam ya bi bawa cambənədə. *Yani fado kuroro kakawani Bindu-a Musa-ayero lejəna.* bg: kàá. fa: grand-père, grand-mère.
- kakamdu** [kákámđú] *kkye2.* Ngəwuro kamdu. *Ari reke cuwe kakamje yallaro cina.* fa: découper.
- kakər** [kákər] *cu.* Bəri kalu bawoa. *Kakər masarre dau kambelan daji.* fa: plat sans sauce.
- kakərdu** [kákərđú] *kkye2.* Kakərro waldu. *Bəri ni kakərje sədənnin kolyekko.* fa: assécher (s').
- kakkadu**₁ [kákəkədù] *cu.* Awo ruwuye kəluwu kəskayen tədəna, tilan kitawu so, kunguna so cadidə. *Maləm kəla kakkaduyen ruwu cəde layaro jakci.* fa: papier, feuille.
- kakkadu**₂ [kákəkədù] *cu.* Kakkadu janejanea naptu kungunaye cədidə. *Alwasi ngodu leyekkəniya, kakkadu dina jur sedo.* fa: billet.
- kakkadu akkiye** [kákəkədù ákkiyè] *cuk.* Kakkadu kəladən nanngəwu am fadoye-a ləmannaye-a ruwuwadadə. *Kəla kakkadu akkiyenilan andi yaku kaninde dewua.* fa: carte de famille.
- kakkadu kamdu** [kákəkədù kámđú] *kkye2.* Kakkadu sheda kunguna tinaye ambo cadidə. *Balorambo kadinniya, kakkadu kamjənni nangaro ngawo dapkeyera.* fa: ticket (prendre le).
- kakkadu lokkolmaye** [kákəkədù lókəkəlmáyè] *cuk.* Kakkadu kibbu kəlanjulan kida lokkolma kəra filan yaye cədəna ruwujaidə. *Jarapta cadiya, amwura kakkadu lokkolmayero mukko casakki.* fa: livret de scolarité.
- kakkadu nanlewaye** [kákəkədù nənłəwáyè] *cuk.* Kakkadu kibbu kəlanjulan suktaso kambo caddəna sammaa ruwujaidə. *Tininəmba nangaro, wundu yaye kakkadunju nanlewaye ngoje lowotordiro leyeno.* fa: fiche sanitaire.
- kakke** [kákəkè] *wkə.* Karero wuye nəme wuldudə. *Fər kime leji todə kakke.* fa: mien (le).
- kaku** [kákù] *cu.* Duniaye samsuro waldudə. *Kakua nangaro, bune fi yaye curo ngimben kannu fuji.* bg: káwù. fa: froid.
- kal**₁ [kâl] *cu.* Lon jowo gairo tattəna tilan buni cadaidə. *Kal cuwuri kuraa buni sanana cədaiwawo.* fa: nasse.
- kal**₂ [kâl] *cu.* Awo tiyi jiri rekese gaiyen na kamduro kəji kəjidə. *Bawani taanda kiwunniya, kal yindi kamje seno.* fa: tranche.
- kal**₃ [kál] *alnj.* Samma tilo. *Wuro sem yen kal, kamuniro kem yen kal, fandodəma mərədu wo.* fa: pareil.
- kal**₄ [kâl] *cu.* Awo kambo kodu kəjiro bi sam dapciyidə. *Motanjuye ci fal faljidə, wande fuwuro lejənniro, kal kekko.* fa: obstacle.
- kal kurre** [kâl kùrrè] *cuk.* Kur cək dadurambadə. *Kal kurre dadu santimetər mewua kəla kakkaduyen kidəkko.* fa: segment.
- kala**₁ [kálá] *cu.* Awo kəji bi kuttu kinjalan fandidə. *Ngim kayekkəniya, kala kaajiye kamsuwo.* fa: odeur.
- kala**₂ [kálá] *cu.* Nema kuloye kamda bi dorodə. *Argəm bafiya, wundu yaye kala cədi.* fa: moisson.
- kaladu** [káláđú] *kkye2.* Kala dio. *Kawu yakkun kulonju kalaje baa təmgəno.* fa: récolter.
- kalaji** [kálàjí] *cu.* Kəmbo. *Kalaji cədənni nangaro, kəmullo juskeno.* fa: repas.
- kalaktu**₁ [káláktú] *kkye2.* Nanju buwoyero njado. *Sunoni ngonəmmadəa bari kalange.* fa: ramener, retourner, remettre.
- kalaktu**₂ [káláktú] *kkye2.* Jiri gadero dio. *Ruwunjudəa kərədiro kalakce duwon, maananju noyekko.* fa: transformer.
- kalaktuwu** [káláktúwú] *kkye2.* Mana njaddənaro jaawu njo. *Mana kuttu*

- wulseyenniya, wu ye kuttu kalakkeyeno.* fa: répondre.
- kalala** [kálálà] *cu.* Mana ngəwu kowo dunoaro tuluwo. *Yalla tusturo caluwuna kalala cadi.* fa: bruit.
- kalan** [kâlân] *cu.* Kamuramlan awo laa tada diwinoye gai daadadə. *Lardu laason kalan kamjai.* fa: clitoris.
- kalanda** [kâlândà] *cu.* Kakkadu kəndawu saaye tilan ruwuwadadə. *Kalanda adən yim ngəməriye samma kimelan ruwuwada.* fa: calendrier.
- kalanga** [kâlângà] *cu. rui:* kèlângà.
- kalangadu** [kâlàngàdú] *kkye2. rui:* kèlàngàdú.
- kalangaduwu** [kâlàngàdúwú] *kkye2. rui:* kèlàngàdúwú.
- kalangaram** [kâlàngàrà] *cu. rui:* kèlàngàrà.
- kalangasa** [kâlàngásá] *cu.* Na kəska-a kajəm-a ingi-a bawo, cidi bul fok. *Bare kalangasa bəlande juwunniro, kəska ngəwu kokcana.* mt: hámádà. fa: désert.
- kalangasaa** [kâlàngásà] *alnj.* Na kalangasa mennadə. *Na kalangasaalan dəlawu ngəwuro cuduriwawo.* fa: désertique.
- kalari**₁ [kâlári] *cu.* Na sim argəmbe so, shingawaye so tandagaidə. *Argəm wassaiya, am laa kalariđen tulo dijai.* fa: balle.
- kalari**₂ [kâlári] *alnj.* Kəlado gəni. *Kəri adə kalari nangaro, yal fima tia rijənni.* fa: docile.
- kalaridu** [kâlārídú] *kkye2.* Kalari2ro waldu. *Fər adə kalarijəna nangaro, yalla kəlanjuro taccai.* fa: docile (devenir).
- kalastu** [kâlástú] *kkye2.* Rungoro ingi figəme ba. *Jəmma fi yaye yande dənama kalasse ambo samjiyi.* fa: batre (la pâte).
- kalda** [kâldà] *cu.* Curo ngəwullen tadaye luwodə. *Kawu findin tilon cədiya duwon, kalda ngəwul kuwuiye yoji.* fa: éclosion.
- kaldu**₁ [kâldú] *kkye2.* Koduro daptu. *Wande curo jərwinjuyen am kojanniro, kariyilan jawaldəa kalyeno.* fa: barrer.
- kaldu**₂ [kâldú] *kkye2.* Ngəwullan luwo. *Kajini tada mewu wuri kaljo.* fa: éclore.
- kaldu**₃ [kâldú] *kkye2.* Awo kibbu sanana sananaro dio. *Kau kalje siminti-a kəlje garunju kessa.* fa: concasser.
- kale** [kálé] *cu.* Su kəla fetetella təgarəna taram kəkayea bare diodə. *Kalenju ngoje kuloro leje juwa kido.* mt: bānò.
- fa: houe.
- kale jərwuye** [kálè jərwúyè] *cuk.* Kale təngəri jərwu njassayedə. *Kale jərwuyelan fərdu tataseyelan kajim rijənadəa barekki.* fa: binette.
- kalekale**₁ [kálékálé] *cu.* Ngudo təngəri bidə kurnum karwudidə bəndələs kəwu kəwuro farjane kulo argəmbeson banna cadidə. *Kəməne kalekale kulonjuro fidagane argəm buwu yakkuma cuwando.* fa: mange-mil.
- kalekale**₂ [kálékálé] *cu.* Caja yallaye gursu ngawo mukko kamanjuyero dərəjagaiaro cadidə. *Ku kalekalelan kawo mewu bukko.* fa: jeu de hasard.
- kaləm**₁ [kâləm] *cu.* Kal suwuye. *Kaləmbo kannu cəttane fatəlanju waskeno.* fa: brindille.
- kaləm**₂ [kâləm] *cu.* Kare curoye siriri kuruwu, tilan kəmbo tuwunadə buro kojiya laa bəriro waljidə. *Yani kaləm kaniye njicce kəkəleje kayeno.* fa: intestin.
- kaləm kərkəm kəldama** [kâləm kərkəm kəldàmà] *cuk.* Curo kərkəmdewuyen kur kərkəm yindi kəljidə. *Maraba cəkke kaləm kərkəm kəldama yindidəa kurnəmiya, dawuyen tadi.* fa: diagonale.
- kaləmdaji** [kâləmdàji] *cu.* Kam tilan yanjuye njambo dajənadə. *Yande tada jur cuwando duwon, kaləmdajiyedə fero.* mt: dəryédàji. fa: benjamin.
- kalkal** [kâlkâl] *alnj.* Jiri təragənadə. *Kalwuni adə wulan kalkal.* fa: juste.
- kalkaldu** [kâlkâldú] *kkye2.* Kalkallo dio. *Kəla banoniye dungokkadanniya, kagəlma cəsange kalkalyeno.* fa: redresser.
- kalkalduwu**₁ [kâlkâldúwú] *kkye2.* Kalkallo kalaktu. *Katakoma kuris cədiya, dadu siyayedəa kalkaljiye kamji.* fa: ajuster.
- kalkalduwu**₂ [kâlkâldúwú] *kkye2.* Lamba fuwuye kaldəa ngodu. *19,7 adəa 20ro kalkalgəiye.* fa: arrondir.
- kalkallo** [kâlkállò] *nkye.* Jiri təragənaro tədənadə. *Kekema yangeni wulan kalkallo kidudo.* fa: exactement.
- kallawi** [kállàwí] *cu.* Batta ci tududənaa kamuwaso kəlaro casakkeridə. *Wande kandurinjū kadawu ngojənniro, fero adə sawi yaye kəlan kallawia.* mt: mósórò; àlwítà. fa: foulard.
- kallo** [kállò] *nkye.* Ti bi tayin kundenno. *Wu-a sawani-a kallo bəla adəro kadiye.* fa: ensemble.
- kalma** [kâlmà] *cu.* Arawuwa kəllada

- maanaa. *Kalmawa ruwuje mana kela fal kido.* fa: mot.
- kalma kamduma** [kàlmà kámdùmà] *cuk.* Curo ruwu nasarayen njeroram naryeyen kalma kamduro katte bowodu yindiyero casakkidè. *Curo ruwu kanoriyen kalma kamdumalan faidadaiwawo.* fa: coupure de mot.
- kalma kəndoye** [kàlmà kəndóyè] *cuk.* Kalma awo tedi tilan wuldidè. *Isa bare cədi. "Cədi" tima kalma kəndoye wo.* fa: verbe.
- kalmaram** [kàlmàram] *cu.* Kitawu kalmawa-a maananja-ayedè. *Bindu maana kadəmbe nojənnidè, kalmaram kaje kiro.* fa: lexique, dictionnaire.
- kalu**₁ [kàlú] *cu.* Tiyi kəskayen awo kəri dəlamlan řijidè. *Dunia bejiya, kəska ngəwuso kalunja fijai.* fa: feuille.
- kalu**₂ [kàlú] *cu.* Awo ingiingi karekalu-a kəkəljane dejane bəriro fijagane jawuidè. *Kalu manda ngəwua kasuwa kambo ci.* fa: sauce.
- kalul** [kàlú] *cu.* Kəska kərye dər bawoye kalu kuruwu kuruwu fatatal fatatalladè. *Kaudi madaro balballa fannjuyen kalul kada kokco.* fa: arbre (piliostigma reticulatum).
- kalwo** [kàlwó] *cu.* Awo curonjuro kəmbo so, ingi so figəmidè. *Fanna məletmaro kalwonju njassaro cadəna.* fa: recipient.
- kalwu**₁ [kàlwú] *cu.* Kajəmu dauro casakke tiyi jakcidè. *Kalwu dawudi jakciwawodè rashiduro candənni.* fa: chemise.
- kalwu**₂ [kàlwú] *cu.* Karawi ləmanna laa laa faljaidè. *Ngo kalwu kadiye laa kollada.* fa: mue.
- kalwu luda** [kàlwú lùdà] *kkyek.* Cammo jamayelan gala kambo tina tabbattuwudè. *Kalwu luda maiyero amwurawa kada isana.* fa: intronisation.
- kalwu řindu** [kàlwú říndú] *kkyek.* Ləmanna laa laaye karawi falda. *Saa fi yaye kadi kalwu řinji.* fa: muer.
- kalwusan** [kàlwúsən] *cu.* Awo bul tada kəndərrero kəllaada tilan battaso cadidè. *Kalwusanlan karwun tunoro cinjagai.* fa: coton.
- kam** [kâm] *cu.* Alau si yindia hangalkəjilan gade sammaa kojənadè. *Kam adinnadè karwu ngəlaa.* fa: personne.
- kam cələm** [kâm cələm] *cuk.* Kam soji gənidè. *Soji řindənnia, walawala difiteyero rakce dajiwawo.* fa: civil.
- kamanəm** [kàmənəm] *cu.* Kam ni-a ti-a raktundo tiloa. *Kambəřilan kamanəm tai, bare kam dunonəm kojəna tammi.* mt: kəlamá₃. fa: égal, semblable, pareil.
- kamattu** [kàmàttú] *kkye2.* Awo-a ingi-a kəlləme, tusanəme, tərmasəme təlalaro dio. *Burodi cadiya, burwon rungo kamaccane gənajai.* fa: pėtrir, malaxer.
- kamba**₁ [kàmbà] *cu.* Kamu kwanju bawojənadè. *Modu bawoje kamba yindi yalla dewua kolyeno.* fa: veuve.
- kamba**₂ [kàmbà] *cu.* Kəndəga kambayedè. *Kəndawu dewu kawu mewua cədiya duwon, kamba cəri.* fa: veuvage, viduité.
- kambe** [kàmbè] *cu.* Kam karea gənidè. *Bəlanjan, kambe gənia, fuwumaro galajaiwawo.* fa: homme libre.
- kamberam** [kàmbəram] *cu.* Fero kambeye. *Kərearo kamberam niyadu jau.* fa: fille (d'un homme libre).
- kambəladu** [kàmbəládù] *cu.* Ləman duwaadaye si fuwuye kamgadadè. *Kambəladu yayero dunoma tamanna wo sunuridin.* fa: membre antérieure, épaule.
- kambəle** [kàmbəlè] *cu.* Awo laa kibbu təngəri təngəri ngawo bunisoyen mennadè. *Kambəle kaassaiya duwon, buni kayejai.* fa: écaille.
- kambəře** [kàmbəřsè] *cu.* Kasattu. *Mushe kambəře sina nangaro, cuwuram kəlasse nanilan.* mt: àrdiyà. fa: confiance.
- kambəri** [kàmbəři] *cu.* Bikke katte am yindiye, wundu yaye kamanjua yəptuwuro majidè. *Kambəri lakka fədeye-a anəmbə-a cadənadən Ari Modua yapcuwo.* mt: ngáwá. fa: lutte.
- kambəřima** [kàmbəřimá] *cu.* Kam kambəri dioma. *Shetima Talwa kambəřima kura Difaye.* mt: məldúmə. fa: lutteur.
- kambi** [kàmbí] *cu.* Si-a mukko-alan dawari dime curo ingiyen ledudè. *Maara fəřiyadanniya, Arimi kambilan kəlanju kittuluwo.* fa: nage.
- kambi bowada** [kàmbí bówàdà] *cuk.* Bowadan kambi diodè. *Kambi bowadalan nagatto ngada falyeno.* fa: crawl.
- kambi daada** [kàmbí dàdà] *cuk.* Daadaro kambi diodè. *Wande karenju ingiye lejənni, kambi daada cəde koyeno.* fa: brasse.
- kambi dio** [kàmbí diò] *kkyek.* Si-a mukko-alan dawari dime curo ingiyen

ledu. *Karenju kəlanna kambi daada cəde ngada falyeno.* mt: mbádú. fa: nager.

kambiwu [kàmbiwù] *cu.* Kəla awo laayen kasattu namburo mana ngəwu diodə. *Balo adəa wundu yaye cəragəna nangaro, kəlanjulan kambiwu cadi.* fa: dispute, querelle.

kambiwua [kàmbiwùá] *alnj.* Awo kəlanjun kambiwu tədi bi tədənədə. *Bare kulo adəlan nado dimmi, kambiwua nangaro.* fa: litigieux.

kambiwudu [kàmbiwùdú] *kkye2.* Kambiwu njəddo. *Kida dikkənyə kəlan kambiwuse giyadiye.* fa: contrarier.

kamboi₁ [kàmbôi] *alnj.* Duwama lejidə. *Fərnedə kamboi nangaro, ngərəm cadiya, tima sawi yaye fuwun wo.* fa: rapide.

kamboi₂ [kàmbôi] *alnj.* Ngoduro bududə. *Sanduwuni adəa feronima rakce ngoji, kamboi nangaro.* fa: léger.

kambu [kàmbù] *cu.* Kam bi ləman curuiwawodə. *Kambu kəskalan faidəde leji.* fa: aveugle.

kambudu₁ [kàmbùdú] *kkye2.* Kamburo waldu. *Kakani jauru kiarije kambujəna.* fa: aveugler.

kambudu₂ [kàmbùdù] *cu.* Kanduři kibbu ye, kuruwu ye, dau bi ngaware ləmanna laa laayen řijidə. *Kambudulan yalla kattu cadəne ngudo cadai.* mt: kátú. fa: poil, crin.

kambuldu [kàmbùldú] *n.* Kam sowowu təmajana bulduro waljidə. *Kango madaro karaaro kiluwunniya, kambuldu cure ngərəmje kadio.* fa: loup-garou.

kambuwu [kàmbúwù] *cu.* Kuři cələm kəmarı gai duwon sanana. *Kəmbo adəro bawo kambuwu captaana.* mt: kàngúwù. fa: fourmi.

kamceji [kàmcèjı] *cu.* Kam kamba roro cejənədə. *Kamceji koso saa ngəwuyə cədi.* fa: meurtrier.

kamcələm [kàmcələm] *alnj.* Awo kaan kaarinne kam cələmbe. *Simkəri karwun kamcələmlan gənia ngajiwawo.* fa: traditionnel.

kamdu₁ [kámđú] *kkye2.* Jenasolan awo tilo duwon yindiro dio. *Karwi kamde barambo kikkuro* fa: couper, trancher.

kamdu₂ [kámđú] *kkye2.* Silan jəngəme awo falla yindiro bi ngəwuro dio. *Katakə kuruwudəa kafintama kamje si tabəlle*

cədo. fa: scier.

kamdu₃ [kámđú] *kkye2.* Yadi njuwo. *Larusa sawanjuyero shadda metər tulur kamje gari caddudo.* fa: acheter (un tissu).

kamdu₄ [kámđú] *kkye2.* Kare dəm ngəwuro njuwo. *Bərnilan leje suwur kamje cuwude karto karto cəladı.* fa: acheter en gros.

kamdu₅ [kámđú] *kkye2.* Kambe wuradu. *Ajap! Bawo diye, Umbadu kamji!* fa: grandir.

kamdu₆ [kámđú] *kkye2.* Kambo waldu. *Ti adəma mbalso waje adinno ngayə kamjo.* fa: assagir (s').

kamduwu [kámđúwú] *kkye2.* Kajəmuyə nanju laa kamgadarə batta gəngəme dudo. *Kekelan cure yangenju suktənədəa kamjiye kessa.* fa: raccommoder.

Kamerun [Kàmèrùn] *cuf.* Lardu adinnam kalkal Najeriyayen dəganədə. *Yala Kamerunnen kanoriya mbeji.* fa: Cameroun.

kamgəna [kámgəná] *cu.* Kam duwon kawulan bi kərmailan ngawo kalnin isidə. *Mushe aji yindiyədə kamgəna dikətərre.* bg: kámgənámà. fa: adjoint.

kamgənama [kámgənámà] *cu.* *ruı:* kámgəná.

kamin [kámın] *cu.* Kam nuna. *Kamin sawaniye balangarro gənajagane kawarlaro kesado.* bg: kàwın. fa: dépouille mortelle.

kamjənami [kámjənámı] *cu.* Gurdo dioma. *Aisa kamjənami, kare cəladı samma gursu mia kojənni.* mt: gúrdòmà; tərèrémà. fa: détaillant.

kamjikamji [kámjikámjı] *cu.* Kamu kənjambi katte karəna cədidə. *Wu kamjikamji nangaro, yal dewu curo saa arakkuyen kembəkko.* fa: fertile (très).

kamkam [kámkám] *cu.* Kəska kalwu lujagane kam gairo cadidə. *Kulonjulan wande dagəlso banna cadənniro, kamkam kokkeno.* fa: épouvantail.

kamma [kámám] *cu.* Kam kam cəraanədə. *Kammadəro, yim wusərñjua am dəwu capkadara.* fa: aimable.

kamnasara [kámñàsàrá] *cu.* Kam hal nasarayeadə. *Kamnasara nangaro, bəri cəkkollan gənia juwuiwawo.* fa: européanisé.

kampai [kám pái] *cu.* Yange təngəri si bawoa curo yange gadeyero casakkidə. *Isa təngəri nangaro, kampaia dadaji.*

- fa:* caleçon.
- kampani** [kámpani] *cu.* Kidaram na awo jiri tiloa jalla tərəm cadandidə. *Niamelan kampani sawulle so, bonboye so, atəmpaye so mbeji.* *fa:* usine.
- kamu**₁ [kámú] *cu.* Kam kamurambadə. *Ngo kamu laa napkada bəri deji.* *fa:* femme.
- kamu**₂ [kámú] *cu.* Kamu kwaadə. *Bələdeyalan kam kurajiyama, kamu ngoji.* *fa:* épouse.
- kamu**₃ [kámú] *cu.* Karta lamba yakku gənədəgənədə. *Hangal gənane, kamu-a kwa-a nga mukkonjun.* *fa:* dame.
- kamudu** [kàmùdú] *kkye2.* Kamuro waldu. *Bawo diye, ferodə wuraje kamuji!* *fa:* femme (devenir).
- kamukamu** [kàmùkámú] *alnj.* Alama kamuyea. *Modu kamukamu nangaro, sawi yaye jene cikkeri.* *fa:* efféminé.
- kamuram** [kàmùrám] *cu.* Kamuye bi ləmanne na tada culuwidə. *Wande kamuramnju carunniro, fero adə kampai cakko.* *fa:* vagin.
- kana** [kánà] *cu.* Kasuni kəməye. *Kasuwulan kana cuwe jurwunjulan kinado.* *fa:* calebassier (semence de).
- Kanada** [Kànàdâ] *cuf.* Lardu nasaraye Amerikan yalan dəganadə. *Kəməne yallanju yindi kəraro Kanadaro juwayeyeno.* *fa:* Canada.
- kanadi** [kánádí] *cu.* Kam karwukibbunjuro rakce kuttunju curon roji, bi awo laa dioro cəmbariwawodə. *Kanadinju nangaro, Fati lakkanjan kuttuma cədanní.* *fa:* patience.
- kanadidu** [kànàdìdú] *kkye2.* Kanadi ngodu. *Kanadine namme bare luwummi.* *fa:* patienter.
- kanadinambu** [kànàdìnámú] *cu.* Kanadi ngodu nambudə. *Kanadinambunjuro, kamunju-a fargadara.* *fa:* impatience.
- kanam** [kànâm] *cu.* Kuri kəskaa curoyen juwui fado kura ngatkəm caniyen dəganadə. *Karjəm soroniye kanam juwe namde curəna.* *fa:* termite.
- kanandər** [kànàndêr] *cu.* Ingiingi fatəlaro fijagaiya wassaidə. *Ti reshə kanandərren bəri deji.* *mt:* fitèròl. *fa:* pétrole.
- kanda**₁ [kàndá] *cu.* Kalu kəskaye ləman tilan ambajaidə. *Kanda ngaloyen ngəlaronju layaye ambaji.* *fa:* feuille.
- kanda**₂ [kàndà] *cu.* Si kambe silan ngoda. *Curo ngərəmben Ari Musaa kandan fərayenniya, njin kauro.* *fa:* tacle.

- kandan** [kándán] *cu.* Awo bi ləman fuwuro yakkəme bakturo bi jaduro manəmidə. *Mukko kəjia nangaro, kandandəa gəptu fallan kiwando.* *fa:* cible.
- kandan baktu** [kándàn bákú] *kkyek.* Silan si kam laaye baktu. *Ngərəm diye duwon, Mele kandan banse kirukko.* *fa:* tacler.
- kandana** [kàndánà] *cu.* Kuri fefedoa, si kuruwua bu kambe bi ləmanne caidə. *Kandana wadaro bune fi yaye curo namuseyen bokki.* *fa:* moustique.
- kandaryi** [kàndàryí] *cu.* Sərdü karimoye. *Tuwo karimonjuro kandaryi gənajiye juwane leyeno.* *fa:* selle (de chameau).
- kandəgəna** [kàndəgəná] *cu.* Curo ngəwullen awo waledə. *Ngəwul deyada kuwulyenniya, na buldəa jəgəre kandəgənədə tadanjuro keno.* *fa:* jaune d'œuf.
- kandil** [kàndîl] *cu.* Kəska kariya, gəna kura kərye dəlawu ngəwu cuduriwawoyelan rijiđə. *Fələda kalan tada kandille karapce kaniyanju ambaji.* *fa:* arbre (accacia raddiana).
- kandin** [kàndîn] *cu.* Kam yala lardu Nijerremān ngəwu wo, laanja kime, laanja cələm, ngəwuso səni kaniye so, karimoye sodə. *Kandin karimo kasse kashagar ludiye culuwuna.* *fa:* touareg.
- kandinkandin** [kàndìnkàndín] *cu.* Tələm kandinne. *Curo kandinnayen dəgamiya, kandinkandin jandedu rimi.* *fa:* tamajaq.
- kandinnam** [kàndìnnəm] *cu.* Kamu bi fero kandində. *Kandinnam tawa kəleje ciro cakkəna.* *fa:* targui (fille ou femme).
- kandira** [kàndírà] *cu.* Kam bara saniaro cədanadə. *Kandira bararo culuwiya, sai dowodowo cədiya.* *fa:* chasseur.
- kandulo** [kàndúlò] *cu.* Bəri feye. *Duwuramma kandulolan kulonju warji.* *bg:* kàndúwúlò. *fa:* bouse.
- kanduri**₁ [kàndúři] *cu.* Awo kəla son, tulwu solan rijiđə. *Kanduri kəlaniye ngəwujəna, lekke wanjamma cələri.* *fa:* cheveu, poil.
- kanduri**₂ [kàndúři] *cu.* Řisiwu. *Ngudo ingi kannuaro yakkəmiya, kanduriñju fərdə budua.* *fa:* plumage.
- kanduri**₃ [kàndúři] *cu.* Ingi curo ciyen captidə. *Asemba nangaro, Ari kanduri jur təwaji.* *mt:* lálláři; njilélé; tólélé. *fa:* salive.
- kanduri**₄ [kàndúři] *alnj.* Kam kamunjua wunduma gəreji cəragənni, bi kam

- kwanju-a kamu gade-a kuro cəragənnidə. *Kamu adə jauro kanduridəro, fero fima kwanjua lewajiwawo.* fa: jaloux.
- kanduridu** [kàndùrìdú] *kkye2.* Kandurifiro waldu. *Kamu kidənniya, kandurije wunduma fannjuro lejiwaworo walyeno.* fa: jaloux (devenir).
- kandurinambu** [kàndùrìnàmbú] *cu.* Kandurinambu. *Kandurinambunju cakke kamu adə kəla kwa gaia candənni.* fa: chauve (fait d'être).
- kanduwal** [kàndúwàl] *cu.* Kəska kannuye cotto juwe buwuro waljənnidə. *Karimiro kannu yittamiya, kanduwallo walji.* fa: braise.
- kanduwulo** [kàndúwúlò] *cu. rui:* kàndúlò.
- kangadi** [kàngádì] *cu.* Awo kibbu kəska gai kəla ləmanna laa laayen řijidə. *Ngəlaro kangadi namgadaan laya tədiwawo.* fa: corne.
- kangale** [kàngálè] *cu.* Ya argəmsəye nanja kal kalladə. *Kangalelan dəngalso kassai.* fa: tige.
- Kangalekori** [Kàngàlèkòrí] *cuf.* Kəna kura dunia ngaye saa 1914lan tədənədə. *Kangalekorilan am argəm madaro fado kanguwuyesoma lajana.* fa: famine (de 1914).
- kanganì** [kàngáni] *cu.* Curo ciye samenju kibbudə. *Karwuni jaujidə, kanganinilan kari kido.* fa: palais dur.
- kangar₁** [kàngár] *cu.* Kəska ngəwusoro na ingi bowadaye, tiyi cələmba, nangəřijiya fəre kurnum cakkidə. *Curo ngorren katti kalduro gardifore kangar gənagəni kokcəna.* fa: arbre (gonakier).
- kangar₂** [kàngár] *cu.* Tada kangarre. *Məndəlma kangar juwane karawi ləmanne tilan kidaji.* fa: tanin; tannin.
- kange₁** [kàngê] *cu.* Kasuwa tiyi kambe kannuaro cədidə. *Nangəřijiya, kam kangea jauro ngəwu.* fa: fièvre.
- kange₂** [kàngê] *cu.* Kannu fujaiya awo cələm ciřijidə. *Kakani ngimbo kaaji cakke kange tərən cijəna.* fa: fumée.
- kange nangəřiram** [kàngê nàngəřìrám] *cuk.* Curo nangəřiyen kange kandana kamba jəgəriya cidə. *Kange nangəřiram sidənniya, řiwura arakku sadde duwon ngayekko.* fa: paludisme.
- kangebaru** [kàngèbàrú] *cu. rui:* bàrú.
- kangeciji** [kàngècìjì] *cu.* Kəmbə kina kangeyeadə. *Buninju maljidəa kirukkəniya, kangecijidəa njuworo wayekko.* fa: nourriture (enfumée).
- kangedu** [kàngêdù] *cu.* Kajim suwu gai duwon kaləm kibbua. *Kasar so, sagən so kangedulan cadi.* fa: plante (espèce).
- kango₁** [kàngó] *cu.* Ingiingi dangoa kəska laasolan culuwe kasambe bakciye kibbajidə. *Kango kəska gadeye yayero kolollema lele wo.* fa: gomme arabique.
- kango₂** [kàngò] *cu.* Bələm bido susunjuaro deyadayedə. *Kango ngəwuro kənja kamba bəřiyero ci.* fa: bouillie (de fruit d'acacia).
- kango₃** [kàngò] *kəl.* Kalma awo yoji bi yojiwawo wulduma. *Kango bikka isəmmaa, bəri kəji bumi!* fa: si.
- kangu₁** [kàngú] *cu.* Redu tiyi awo laayedə. *Buledə kangua, yilayen ngone.* fa: crevasse.
- kangu₂** [kàngú] *cu.* Na awo laa faldu majiro redənədə. *Garu soro adəye kangua; cindənnia, nangəři isiya curi.* mt: naryé. fa: fissure.
- kanguì** [kàngúi] *cu.* Fallo buwuruye. *Jaman fel bawodən kanguilan bəlaa lajai.* fa: écueil (morceau de).
- kangurno** [kàngúrnò] *cu.* Kamba rawodə. *Kangurnoro mai saa fi yaye tiro fər fal fal ci.* mt: ngúrnò. fa: bienfaisance.
- kangusu** [kàngúsù] *cu.* Kuri tiyi kam kadawuayen dəgaidə. *Kəla kam kadawuayen kangusua* fa: pou.
- kanguwu** [kàngúwù] *cu.* Kuri cələm kəməri gai duwon sanana. *Kəmbə adəro bawo kanguwu captaana.* mt: kəmbúwù. fa: fourmi.
- kani** [kàní] *cu.* Karwudi dalle. *Kani Maradiyedə, karawinju nangaro tia kerawo.* fa: chèvre.
- kanjər** [kánjər] *cu.* Ləman karaaye, dau jauro kuruwua, kəla təngəři kangadi sanana yindia, tiyi tərok tərok kime-a bul-a. Am laa tiro karimo karaaye canì. *Sinju kuruwu nangaro, kanjər ingi caiya, sai sinju tererejiya.* fa: girafe.
- kanji₁** [kánjì] *cu.* Kam duwon naptu kamben dəganədə. *Kam kuren amwurawanju casuwunadəa kanjin bowojai.* fa: esclave.
- kanji₂** [kánjì] *cu.* Kuri sanana daso njəpkadayen turuidə. *Kəmboro kanji ngayiya, sai fidu.* fa: vers.
- kanji₃** [kánjì] *cu.* Na awo bi kam dəganəa wuljidə. *Baram bələndeye kanji ləkkollen kərga.* mt: céu. fa: sens, direction.

- kanji Alaye** [kánjì Álàyè] *cuk.* Kam. *Kanji Alayedə awi hangalkuttanju yaye ləmanna kojəna.* fa: humain.
- kanjimari** [kànjímàrí] *cu.* Kam bi ləman njunodudə. *Ngudijəna nangaro, kanjimarínju fakke suwa-a kajiri-aro bəri tiro yikki.* mt: kànjìnò. fa: pitié.
- kanjino** [kànjìnò] *cu.* Kam bi ləman njunodudə. *Ngudijəna nangaro, kanjinonju fakke suwa-a kajiri-aro bəri tiro yikki.* mt: kànjímàrí. fa: pitié.
- kanjiri** [kànjírí] *cu.* Curo binəmben si bi ka ciye kambe na redənədə. *Sinin kanjiria, kiaddin lekki.* fa: gerçure.
- kanjun₁** [kánjún] *cu.* Ingilingi jau kiamba cakke kəndərmuro waljidə. *Kiam kəriro kanjun təlakciye boje wayenniya, kəndərmuro waljəna.* fa: liquide aigre.
- kanjun₂** [kánjún] *cu.* Da deyada kamu cambənarə bunju kalaktuworo cade juwuidə. *Kanjunno bawani ngəlaro kura laa yani cambənaye kawu yakkua duwayeno.* fa: repas cérémoniel.
- kanjundu** [kànjùndú] *kkye2.* Kiambo kanjun fiduwu. *Kiam kanjundənni duniaman kəndərmuro waljiwawo.* fa: yaourt (rendre).
- kanna** [kánna] *cu.* Tada bi fero, yando-a bawando-a tilo, bi yando bi bawando tiloa duwon, tima niro təngəři wodə. *Wu-a kannani-a kattende saa yindi.* fa: frère (cadet), sœur (cadette).
- kanna deida** [kánna déidà] *cuk.* Sa larusayen fero nankanna njuduye cədidə. *Larusa ceriya, njudu kanna deidanju salamji.* fa: sœur cadette (de la jeune mariée).
- kannu₁** [kánnú] *cu.* Yambo kawudoa, nurra. *Kannun bəri dedi.* fa: feu, flamme.
- kannu₂** [kánnú] *cu.* Ləmanno su kannualan asuduram tədənadə. *Səni adə feyanju samma kannua.* fa: marque.
- kannu₃** [kánnú] *cu.* Leiralan na kam biwu ngəwuaye. *Kannuro kaduro dunialan awo ngəla de.* fa: enfer.
- kannu₄** [kánnú] *cu.* Nanjau kəngalle bi kannuye tiyi fanjidə. *Dunia bejiya, kannu wadaro kaudi manəmi.* fa: chaleur.
- kannu₅** [kánnú] *cu.* Awo laa ampul so, inji so je suyen faidadaidə. *Bərni kurasolan lai ngəwuso kannua.* fa: électricité, courant.
- kannu fudu** [kánnú fùdú] *kkye2.* Kannua kasamlan yakkəme ngəlaro ta. *Kagəlma kannu fuje su isafajiyi.* fa: allumer.
- kannu fuduwu₁** [kánnú fùdúwú] *kkye2.* Kannua yakkəme ngəlaro ta. *Kagəlma buwudulan kannu fujiye sanianju cədi.* fa: attiser.
- kannu fuduwu₂** [kánnú fùdúwú] *kkye2.* Mana təngəria yakkəme kuraro waldu. *Nandiwinjuro, kannu fujiye bikkendedə lawalaro walyeno.* fa: envenimer.
- kannu jawal njoye** [kánnú jáwál njòyè] *cuk.* Kannu dewuram bərni laasoyen mennədə. *Kannu jawal njoye kime wassiya, motawa dajai; kəri wassiya, saptai.* fa: feu optique.
- kannu ta** [kánnú tà] *kkyek.* Awo laa kannuye bo. *Dadəa kannu cədanə cələmjəna.* fa: cramer.
- kannu tiyiye** [kánnú tíyiyè] *cuk.* Tiyiye nandəgəsu bi nansamsunjudə. *Ari kangea, lowotor kannu tiyinjuye ngalji.* fa: température.
- kannua** [kánnúà] *alnj.* Awo kawudoa bi nurra. *Bələm kannua cakke təlammi fujəna.* fa: chaud.
- kannuadu** [kànnùàdú] *kkye2.* Kannu ngodu. *Ngessəkke bəriini kannuaje har kulo kida.* fa: chauffer.
- kannuaduwu** [kànnùàdúwú] *kkye.* Awo laa kannuaro dio. *Kagəlma sua kannuajiyiya duwon, alama ci.* fa: chauffer.
- kannuji** [kànnùjí] *cu.* Na fukko dəganədə. *Nangəři karəngenniya, Ya Bindu ngim dodok kannuji kidando.* mt: fùkkòjí. fa: cuisine.
- kannuma₁** [kánnumà] *cu.* Kida latərikke diomadə. *Fado bərin tandəmiya, kannuma manəme latərik cakki.* fa: électricien.
- kannuma₂** [kànnùmá] *cu.* Kam jawal Alaye jəgaiwawodə. *Hal kannumaye sai ti.* fa: pêcheur.
- kannuram** [kànnùrà] *cu.* Na fukko dəganədə. *Nangəři karəngenniya, Ya Bindu ngim dodok kannuram kidando.* fa: cuisine.
- kanori₁** [kànóri] *cu.* Am fərdunja cidi Bornoje amma koro adinnam Nijerren mbeji, yala Kamerunnen mbeji, anəm Caduyen mbeji, Kwarlan mbeji fəkkən simkuretta. *Bəri ngajidə kəmbo kanoriye.* fa: kanouri.
- kanori₂** [kànòri] *cu.* Tələm kanoriyaye. *Batata kanoriyen arawu findin arakkun.*

- fa:* kanouri.
- kanorikanori** [kànòrikànòrí] *alnj.* Jiri kanoriya cadi gaidè. *Kèla japta kanorikanori feroni cèdo.* *fa:* kanouri (typiquement).
- kanoriram** [kànòrìrààm] *cu.* Fero bi kamu kanoridè. *Kanoriram ngimnjuro kaaji njakko cèdi.* *fa:* kanouri (fille ou femme).
- kansi**₁ [kánsí] *cu.* Bèlawuro dimiya, kəmbo jawallan boye ngonəmidè. *Kolo saino kansiro ngoyeno.* *fa:* provision.
- kansi**₂ [kánsí] *cu.* Awo laa nangaro sattudè. *Kansi kattuwumayero wande duno yimmi.* *fa:* serment.
- kansi bo** [kánsí bò] *kkyek.* Kam laa awo laa cədəna bi cədiro shedadu. *Tima balodəa ndaljoro kansi giwukko.* *fa:* jurer.
- kanta**₁ [kántà] *cu.* Awo sulan bi katakolan tęgərəna ngəwuso jakturam yindia curonju fado fadoro kamgada kare gənadayedə. *Mushe kitawuwa curo kantayero cakke jakciyi.* *fa:* armoire.
- kanta**₂ [kántà] *cu.* Awo kanta gai duwon tęgəfi kare gənadayedə. *Larusa tasawanju sammaa curo kantayelan gənaji.* *fa:* buffet.
- kanti** [kántí] *cu.* Soro bi sudok kare ladoram. *Kanti Moduyen tisso bawo.* *fa:* boutique.
- kantima** [kántimà] *cu.* Kam kantia. *Kam adə bikka tewurma, ku kantima.* *fa:* boutique.
- kantu** [kántù] *cu.* Suwur məkkada jutdə. *Shuwa suwur kantu gəna laa namje shayiro koljuwo.* *fa:* pain de sucre.
- kaptu**₁ [kàptú] *kkye2.* Ləman nanəmbo isiye ta maduro kanjinjuro ledu. *Kamme tai kani adəa, wande kolləme kojənni.* *fa:* interceptor.
- kaptu**₂ [kàptú] *kkye2.* Təlalaro waldu. *Ngirima njiri ingiro cakke kapciya duwon, kida ngəssi.* *fa:* tendre (devenir).
- kaptuwu**₁ [kàptúwú] *kkye2.* Awo kibbuwa təlalaro dio. *Məndəlma karawi ngamdua kapciye gukci.* *fa:* ramollir.
- kaptuwu**₂ [kàptúwú] *kkye2.* Kam kənde cədiye kanjiro ledu. *Gomnaa kilo fiakku bəlandeyelan kapkəiye kallo kadiye.* *fa:* aller à la rencontre, accueillir.
- kar** [kâr] *cu.* Mota kura tuwumbo jakkada am kada ngojidè. *Barı karlan Difaro andi fitulur leniye.* *fa:* car.
- kara** [kára] *cu.* Karamaye kam tadè. *Karama wande səgərənniro, laya karaye makki.*
- fa:* sorcellerie.
- karaa** [kàràà] *cu.* Na bəla bawoadə. *Ləmannanju ngəwu nangaro, leje dawu karaayen napkeno.* *fa:* brousse.
- karaa bul fok** [kàràà bül fók] *cuk.* Karaa awima bawoadə. *Ngeemelan yaloro luwumiya, karaa bul fok nagəmi.* *mt:* kàràà cələm pət. *fa:* pleine brousse.
- karaa cələm pət** [kàràà cələm pət] *cuk.* Karaa awima bawoadə. *Ngeemelan yaloro luwumiya, karaa cələm pət nagəmi.* *mt:* kàràà bül fók. *fa:* pleine brousse.
- karaala** [kàrààlál] *alnj.* Ləman karaan dəgana. *Ləman karaala laadə am rijəna.* *fa:* sauvage.
- karaama** [kàrààmá] *cu.* Kam ngəwusoro na fadoan bawodə. *Yal karaamaro waljiya, hal ngəla ngojiwawo.* *fa:* aventurier.
- karadi** [kàrádi] *cu.* Curo mukkoje. *Barema dabdu sərəmbo bare kidənniya, karadi mukkonjuyen ingi tapkeno.* *mt:* curo múkkòyè. *fa:* paume.
- karaka** [kárakà] *cu.* Am ləmannanja lapkadaa jəreyaada sawurjai. *Saa nguson karaka kandinnaye Bilmaro kəmbo cadi.* *bg:* káràpkà. *fa:* caravane.
- karam** [kárám] *cu.* Ləman ingiye si dewua, ngaware kuruwua, sheri ngəwua bunison ambadidè. *Karam ingilan culuwiya, nganjin gərdi.* *fa:* crocodile, caïman.
- karama**₁ [kàrààmà] *cu.* Ngəwul fidaram kuri kəmagənnə. *Ngəwul kuři kəmagənnə curo karamayen kalji.* *fa:* cire.
- karama**₂ [kàrààmà] *cu.* Kam kaime kambe bi ləmanne cədaidè. *Karama ngəlaroni kuradə cejəna.* *fa:* sorcier.
- karamga** [kàràámgà] *cu.* Kəska kime kura ngorlan tuwandidè. *Karamgayə kařiye bidoyə gai kura.* *fa:* arbre (espèce).
- karamsi** [kàràámsí] *cu.* Ngəlaiye nanju kibbu səgəriyedə. *Karamsilan fəraduram cadi.* *fa:* fibre.
- karapka** [kàràpkà] *cu. rui:* kárakà.
- karaptu**₁ [kàràptú] *kkye2.* Fal kəla fallen gənadu. *Kasuwu tardu cədi, Ya Bindu tasawanju karapci.* *mt:* dərədú. *fa:* empiler.
- karaptu**₂ [kàràptú] *kkye2.* Tada kəskayə baktu madu. *Yalla dongurlan bido karapcai.* *fa:* tomber (faire).
- karas**₁ [kàràs] *cu.* Kajəm si kime cədanadè. *Jərwunjulan kasuni karasse fiye rijəna.* *fa:* carotte (plante).

- karas₂** [káràs] *cu.* Tada karasse. *Karasde kəri ye tægəri, deyada ye tuwui.* *fa:* carotte.
- karasu** [kàràsú] *cu.* Kəska kalu comcombade. *Kalu karasuye dejaiya, kəlwu casakki.* *fa:* oseille de guinée.
- karate** [kàràtê] *cu.* Fudu mælduye Japonnin culuwuna si-a mukko-alan tədide. *Karatede lawala nangaro gəni tia cari, tiyinəm səriworo rimi.* *fa:* karaté.
- karau₁** [kàráú] *cu.* Mana kəla fal dodok kaan kaarinne jire tabbattuuma. *Akko karau nowada laa: "Tawanəmiya, kausuro kanəmma."* *fa:* proverbe.
- karau₂** [kàráú] *cu.* Kəska kura nangərijiya kalu fijide. *Kulo karau ngəwua nema ngəwu cakki.* *fa:* gao.
- karaw₁** [kàráwì] *cu.* Awo da ləmanne so, kambe so jakcide. *Tadaana ingi kannuaro cukkure karaw₁ mukkonjuye sələkcəna.* *mt:* kàdìyì. *fa:* peau.
- karaw₂** [kàráwì] *cu.* Ngawo ləmanna laaye. *Karaw₁ ngəlaroye so, feye so, kaniye solan jamburtaso cadi.* *fa:* cuir.
- kardu₁** [kàrdú] *kkye2.* Kalu bi bələm dedu. *Gambo kalu karasuye karji.* *fa:* cuisiner.
- kardu₂** [kàrdú] *kkye2.* Kakkadu so, batta so cotto bi ganaro redu. *Mushe lokkolwuro kitawu kardu dapcəgəna.* *fa:* déchirer, griffer.
- kardu₃** [kàrdú] *kkye3.* Curo ngəwuyen awo təragəna ngodu. *Buni kura kuradəa karje sananadəa ingiro kolyeyeno.* *fa:* trier.
- kare₁** [kàré] *cu.* Bikke cidilan fado fado cadiya, kamuwaso sususo koljagaidə. *Dunia balde kamuwa kawu kulonja dejagairo kare cadi.* *fa:* jeu.
- kare₂** [kàré] *cu.* Bikke cidilan fado fado cadiya, ngoři so, kangale so kongwawaso koljagaidə. *Ngori mewun yindin-a kangale kori kori mewun yindin-alan Modu-a sawanju-a kare cadi.* *fa:* jeu.
- kare₃** [kàrè] *cu.* Awi yaye awo tilan kida tədide. *Baremadə banoma karenju kidaye wo.* *fa:* outil.
- kare₄** [kàrè] *cu.* Awi yaye awo sawurro cinəmiya ngonəmidə. *Karenju kəlanna tasharo ledu cadi.* *fa:* bagage.
- kare₅** [kàrè] *cu.* Awi yaye awo kənda kamedə. *Kənəm cədi duwon, karenju ngaa barwu ndalyeno.* *fa:* affaires.
- kare₆** [kàrè] *cu.* Ngawo kibbu ləman laasoyedə. *Kuduye ngawodə karea.* *fa:* carapace.
- kare₇** [kàrè] *cu.* Ngawo kəmbo laasoye. *Kolji so, ngangala so, samma kəmbo karea.* *mt:* kòskòsò₁. *fa:* coque.
- kare curoye** [kàrè cùróyè] *cuk.* Kaləm kaləmso curolan dəganadə. *Am laa da kime yayero kare curoyemaa carawo.* *fa:* tripes.
- karekalu** [kàrèkàlú] *cu.* Awi yaye awo duwon kalu karjaiya curoro casakkidə. *Karekalu njuworo fero adə kasuwuro leji.* *fa:* ingrédient.
- karekaluma** [kàrèkàlúmà] *cu.* Kam karekalu cəladidə. *Na karekalumayen leje daudaa ciwe kadio.* *fa:* épicier.
- karekare** [kàrèkàré] *alnj.* Awo jauro dinjənadə. *Motanju karekare nangaro, am ngawo caraanni.* *fa:* usé.
- karekareram** [kàrèkàrèrəm] *cu.* Kajim kalu kura kuraa kəla ingiyen fafaji tadanju təgəridə. *Tada karekarerambe jauro kəndawua.* *mt:* bódò. *fa:* nénuphar.
- karere** [kàrèrè] *cu.* Silla daulan tai canjaro kude ngawo kambe bi ləmannedə. *Silla sisiye laa karerero tangaada.* *fa:* colonne vertébrale.
- karən** [kàrən] *alnj.* Kattenja kastənni. *Baram bəlayedə karən fannjajen.* *mt:* gərə. *mg:* kùrúwù₁. *fa:* près, côté (à).
- karəndu** [kàrəndú] *kkye2.* Karən awo laayero iso. *Kuruwun dəla gai, karəngenniya, kəri.* *fa:* rapprocher (se).
- kari₁** [kàrí] *cu.* Tiyan jawal buye. *Bu kari jəgane karwuro leji.* *mt:* kùwù₁. *fa:* vaisseau (sanguin).
- kari₂** [kàrí] *cu.* Kuri ləmannasoro tandiye bu caidə. *Ləman karia fudərlan samməmiya, samma fidai.* *fa:* tique.
- kari₃** [kàrí] *cu.* Kasam curoye bəringamben culuwidə. *Ngalo bafənni bumiya, kari ngəwuro finəmi.* *mt:* túsà. *bg:* káryí. *fa:* pet.
- kari₄** [kàrí] *cu.* Jirenambu wuldudə. *Kari kamda ngəwua nangaro, wunduma tia casaranni.* *mt:* bəři₂. *bg:* káryí. *fa:* mensonge.
- kari₅** [kàrí] *cu.* Kau tamanna kamuwa kanoriye kanduri fuwu kəlayero tujagane talarjidə. *Kari kamuwa kura kura gənia, ferowa casakkiwawo.* *fa:* pierre (semi-précieuse).
- kari₆** [kàrí] *cu.* Lema kauye tamannadə. *Yim lamarra kamuwa laa kari casakki.* *fa:* collier (de pierres semi-précieuses).
- kari₇** [kàrí] *cu.* Ngəwul kannu latərikke bi

toshilaye. *Korkor fannjuyero kari jiri jiri cakkèna*. *mt*: àmpùl. *fa*: ampoule.

karijo [kàrìjò] *cu*. Kuři kariro tandiye bu caidè. *Keriniro karijo captiye derajèna*. *fa*: tique.

karima [kàrimá] *cu*. Kam kari⁴ diomadè. *Karima ngalte jire wuljenni*. *mt*: kàttùwùmá; bèrimá. *bg*: kàryimá. *fa*: menteur.

karisu [kàrisú] *cu*. Mana curon gana ruduadè. *Karisunju cakke ti-a am-a fandaiwawo*. *mt*: ngári. *fa*: ironie.

karjëm [kàrjém] *cu*. Kaska kuruwu diwino gai duwon sillo cakkidè. *Ngor ngəwuson karjamba*. *fa*: doumier.

karjiwu [kàrjìwù] *cu*. Ləman karaaye, kajəm boma ngəri gai duwon jauro doidè. *Jajərma karjiwu curuiya, awo kəmboye cuwandəna*. *fa*: gazelle.

karmo [kàrmò] *cu*. Roye luwodè. *Yim karmo bawanjuyea ngəwuro kiro*. *mt*: kùttù₃. *fa*: décès.

karmoram [kàrmòrà[m] *cu*. Lowotordin na kam nuna kawu sittərajairo rojaidè. *Lowotordi kura kura ngəwuson karmoram mbeji*. *fa*: morgue.

karo₁ [kàrò] *kkye*¹. Awo laa kidanəme alama njo. *Modu mawu fi yaye kuru yindi cəgari*. *mt*: tàndò. *fa*: fabriquer, forger.

karo₂ [kàrò] *kkye*¹. Redu dio. *Wanjamma yim cua fero laaye fəkka cəgaro*. *fa*: balafre.

karo₃ [kàró] *cu*. Wuři saa fi yaye kwanga ti-a kamunju-aye gomnatiro fijiyidè. *Wuři karoyelan gomnati lardu garji*. *mt*: ákki. *fa*: impôt.

karo₄ [kàrò] *cu*. Kau sulsul ngəwusoro naptu kərkəm cək dewuaye soro tilan damejaidè. *Kasalaram mushendeyen karoa*. *fa*: carreau.

karta₁ [kàrtà] *cu*. Kakkadu bikkeye fiwun yindin kəlan lambaa janejaneadè. *Larusa Arimiyen am napkada karta bikkejai*. *fa*: jeu de cartes.

karta₂ [kàrtà] *cu*. Kakkadu kəladən lardu so, kərye so kurgadadè. *Kəla karta defartema Difayedən Kəməduwu-a Cadi-a Tal-a*. *fa*: carte.

karta fiwuraye [kàrtà fiwùràyè] *cuk*. Kakkadu lowotordiye kəladən fiwəra-a sardunju-a ruwuwada. *Kam bəlawuro cədiya, karta fiwurayenjuaro leji*. *fa*: carte de vaccination.

kartip [kàrtip] *cu*. Kakkadu laa fado fadoro kamgada fado fi yayen lawar

gadegadea. *Kitawunde kərye njeroramdən kartip awo curon dəgana fəlejiyi mbeji*. *fa*: table.

kartip ngaworam yindia [kàrtip ngəwòrà[m] yìndià] *cuk*. Kartip ngaworam fal bowadaa fal daadaadè. *Kartip ngaworam yindia faldən cu ambea, faldəlan kajəmuwaa tandiye*. *fa*: tableau à double entrée.

karto [kàrtò] *cu*. Kakkadu gabdidilan fado kare njakkoye tədənadè. *Kitawuwanju dinadəa curo kartoyero cakke gənayeno*. *fa*: carton.

karu [kàrù] *cu*. Tada burwo sallammin fandəmmadè. *Ya Fannaye karunju fero*. *mt*: mājì. *fa*: premier-né, aîné.

karuwa₁ [kàrúwà] *cu*. Kasam cəgasidè. *Karuwa cijiya, bəla nga bərbərra kəryenden*. *fa*: vent.

karuwa₂ [kàrúwà] *cu*. Alau Alaye kambe curuiwawo, kəndo diwi bas sanianjudè. *Boři cadi duwon, karuwa tia bakce kiro*. *mt*: sèđán. *fa*: esprit.

karuwakime [kàrùwàkìmé] *cu*. Karuwa kime katti cadidè. *Karuwakime fuje kalwuni buldəa kime citto cədəna*. *fa*: vent.

karuwama [kàrùwà[m]á] *cu*. Kam sa salan hangalnin culuwidè. *Tada adə karuwama nangaro, koljane barambo lejiwawo*. *fa*: possédé.

karwa [kàrwá] *cu*. Buni fetetel kambəleadè. *Karwa yayero nawuřima daa wo*. *fa*: carpe.

karwai [kàrwái] *cu*. Kəmo masammanno tassana tilan bəri samjaidè. *Karwailan guda kawakcai*. *fa*: calebasse (morceau de).

karwe [kàrwé] *cu*. Su bi dango masammanno kidaada tilan sinəm suno jakkadaro yakkəmidè. *Kundəra cakki nangaro, sawi yaye karwenju dangoye-a fəidaiwawo*. *fa*: chausse-pied.

karwi₁ [kàrwì] *cu*. Kaska kannuye juwe buwujənni duwon nunadè. *Kaku wadaro Ya Kəmurjo karwi maje ngimnjuro kannu cakki*. *fa*: charbon.

karwi₂ [kàrwí] *cu*. Kalwo je tuwadaa ingi tilan jawudidè. *Kasuwu bəlandeyen karwi dangoye-a karawiye-a samma tuwandi*. *fa*: puisette.

karwilo [kàrwílo] *cu*. Kalwo sa baram lajaiya katti tilan cattuluwidè. *Kəryenden karwilo ngəwuso ngəlaiye*. *mt*: mättàsàmbó. *fa*: panier.

- karwu**₁ [kárwù] *cu.* Tiyi awo roayen da katte fufuyen dadakce bu samjidè. *Kasuwa karwuyedè duwama kam ceji.* *fa:* cœur.
- karwu**₂ [kárwú] *cu.* Timi kèla fetetella tilan kèmbò jègakcaidè. *Fero adè diwino ngèwuro jègèri nangaro, karwunjuro kuri ngaana.* *fa:* molaire.
- karwubul** [kàrwùbúl] *cu.* Karwu ngèladè. *Karwubulnjuro, wundu yayero banajiyi.* *fa:* bonté.
- karwucèlèm** [kàrwùcèlém] *cu.* Karwu diwidè. *Karwucèlèmdèro, dama cuwandiya, fado kambemaro kannu tussiyi.* *fa:* méchanceté.
- karwudi** [kàrwúdi] *alnj.* Lèman kamurambadè. *Fèr karwudi ciwe tada madaro kolyeno.* *fa:* femelle.
- karwudiwi** [kàrwúdiwí] *cu.* Nia diwi diodè. *Karwudiwinjuro, ser kambe cèragènni.* *fa:* méchanceté.
- karwui**₁ [kàrwuí] *cu.* Kudu tængèri karawi simbelan culuwidè. *Simnju falnin karwui culuwuna jauji.* *fa:* orgelet.
- karwui**₂ [kàrwuí] *cu.* Kèska sosor masammanno bèri raworo tédènadè. *Karwui bèri gudayedè kèla fetetella.* *fa:* palette.
- karwukam** [kàrwùkám] *cu.* Awo cakke karwu rijidè. *Buldu kirunniya, karwukam tia cèdane lolodu badiyeno.* *fa:* peur.
- karwukèji** [kàrwùkèjí] *cu.* Awo karwua kèjiro cèdidè. *Balo bakcai duwon bi kesakkènniya, karwukèjiro burwu kesakko.* *fa:* joie.
- karwukibbu** [kàrwùkibbú] *cu.* Kanadi curo jauyen fèledudè. *Karwukibbunjuro, bune ledu rijènni.* *fa:* courage.
- karwukutta** [kàrwùkùttá] *cu.* Awo karwua kutturo cèdidè. *Jaraptalan daryeyero walyenniya, karwukuttaro kiro.* *fa:* tristesse.
- karwulalam** [kàrwùlálám] *cu.* Justu mada. *Kiyi curo kiamben cure tia karwulalam kida.* *fa:* nausée.
- karwun**₁ [kàrwûn] *cu.* Awo kasuwa bi jau gade isangaduwaye. *Nibakin karwun kangeye.* *fa:* médicament, remède.
- karwun**₂ [kàrwûn] *cu.* Fudu kamba jawallo njakkoye nodudè. *Tada mənafək adəye, ni gənia, kam karwunju nojəna bawo.* *fa:* correction.
- karwun**₃ [kàrwûn] *cu.* Awo kuttu kam bafəna kam gadero cəddidè. *Maləm laa tiro karwun cədde joriyeno.* *mt:* ságáwù₂. *fa:* sort.
- karwundu** [kàrwùndú] *kkye2.* Faidaaro waldu. *Bare bano adəa runəmmi, yim laa karwunji.* *fa:* utile (devenir).
- karwunduwu** [kàrwùndúwú] *kkye2.* Faidaaro waldu. *Bari karwunsiyi cəne, kitawudəa sanduwuro kekko.* *fa:* servir.
- karwungai** [kàrwùngái] *cu.* Awo hangalnəm jajènadè. *Karwungai ngəwunju, ngamdu carro waljəna.* *mt:* dərúdà. *fa:* souci.
- karwunma** [kàrwùn má] *cu.* Kam karwun cədanadè. *Na karwunmayen lekke karwun simkəriye kiwukko.* *fa:* guérisseur.
- karwusam** [kàrwùsám] *cu.* Karwu isaboduwudè. *Kemi keddənniya, karwusambo jəkka fiwu kedo.* *fa:* apaisement.
- karwuwada** [kàrwùwədə] *cu.* Awo karwua kutturo cədidè. *Jaraptalan daryeyero walyenniya, karwuwadaro kiro.* *fa:* mécontentement.
- karyi** [kàryí] *cu.* *ru:* kàrí₃; kàrí₄.
- karyima** [kàryímá] *cu.* *ru:* kàrimá.
- karangi** [kàrángí] *cu.* Kəlduram na yindiyedè. *Karangi kuloniye-a kəmaskini yalaye-a kariyilan gargada.* *fa:* frontière.
- karapciya** [kàràpciyà] *cu.* Suno karawiye gudugudu bawoadè. *Karapciyadè suno kam duno bawoaye.* *fa:* chaussure.
- karauji** [kàràují] *cu.* Kəska ngimso dioyedè. *Karauji karamgaye jauro dunoa.* *fa:* piquet.
- karea** [kàreá] *cu.* Kwanga duwon naptu kamben dèganadè. *Kam kuren amwurawanju casawunadəa karean bowojai.* *fa:* esclave (homme).
- kareakarea dio** [kàreàkareá diò] *kkyek.* Hal kareaye ngodu. *Kareakarea cəde nuwanju karaaro kekko.* *fa:* esclave (se comporter en).
- karga** [kàrgà] *cu.* Tulo bul fok tilan lakəreso cadidè. *Lardu afunowayen kamuwa cinna fannjaye shawajoro kargan cinjagai.* *fa:* calcaire.
- karga kime** [kàrgà kimè] *cuk.* Tulo kibbu kimedè. *Jalap karga kimeye jauro dunoa.* *fa:* argile rouge.
- kaŕi**₁ [káŕi] *cu.* Awo bul təwur tunolan culuwidè. *Tuno kariadè cərandi.* *fa:* pus.
- kaŕi**₂ [káŕi] *cu.* Lamar tədiya, kunguna duwusoro cadidè. *Bikkero kərgaakkəniya, sawani ise kaŕi səddo.*

fa: argent distribué.

karidu [kàrìdú] *kkye2*. **Kariaro waldu.** *Tunonju karijenadæ ngicci.* *fa*: infecter (s').

karimbo [kàrìmbó] *cu*. **Këska jauro kurajiwawo tiyi bulla kalu kuruwu kuruwua na kesaalan řijidæ.** *Karimboye kalua am laa dejane karwunno casai.* *fa*: plante (espèce).

karimi [kàrìmi] *cu*. **Kanduwol duwon katti so ingi sonin ceyesenadæ.** *Karimi bidoyelan malamba tadda cadi.* *fa*: charbon.

karimo [kàrìmò] *cu*. **Lëman si fatatal dewua, dau kuruwua, njuwurea, sawur tilan cadi.** *Curo læmannayen karimoro ngudu rakcæna wo ngæwu gæni.* *fa*: chameau, dromadaire.

karimo ngwaana [kàrìmò ngwàaná] *cuk*. **Tada karimoye.** *Karimo ngwaana laptiwawo.* *fa*: chameleon.

karimoma [kàrìmòmá] *cu*. **Këma karimoye.** *Argæmmi kalayekkæniya, karimoma adæ fadoro kittero.* *fa*: chamelier.

karitunoram [kàrìtúnórám] *cu*. **Dawu kæla yallayen na lok lok cædidæ.** *Karitunoram nangaro kæla yalle baktu ngæla gæni.* *fa*: fontanelle.

karíwi [kàrìwí] *cu*. **Taram banosoye.** *Këska calji duwon, kariwi bewonjuye namgadano.* *fa*: manche.

karíyi [kàrìyì] *cu*. **Awo tælamba dælám këska laayen řijidæ.** *Modu suno bawoa fomji duwon, kariyi tia sukkeno.* *fa*: épine.

kasa [kásá] *cu. rui: kásúwá.*

kasala [kásalá] *cu*. **Ingi tiyiro figæme kadawu baworo diodæ.** *Kænæmlan cikkiya, kasala dikki.* *bg: kásalá. fa: bain.*

kasalaram [kásalárám] *cu*. **Na kasalaye.** *Ku sawulni kasalaramnin ngeskekko.* *fa*: cabinet de toilette.

kasaldu [kàsàldú] *kkye2*. **Ingi runjun bi sawullan kadawu tuluwo.** *Kawu lokkollo lekkidæ, kasaldækki.* *fa*: douche (prendre une), laver (se), baigner (se).

kasam₁ [kàsâm] *cu*. **Awo alitta sinji dunia ngæa diriye kæljænadæ.** *Kam ingiro læptiyiya, rakce kasam sinjiwawo.* *fa*: air.

kasam₂ [kàsâm] *cu*. **Kasuwa sa kakuye kam cædaiya kinjan tæřin culuwidæ.** *Modu kasamba, ku kidaro lejænni.* *fa*: rhume.

kasamram [kàsàmrám] *cu*. **Na tiyen kasam ngayidæ.** *Soro simintiyæ cadandiya,*

kasamram ngæwu cadi. *fa*: air (passage d').

kasar [kásár] *cu*. **Lawule suwuyæ.** *Kandana waduro, kasar cinnanjuro kekko.* *fa*: rideau (de roseau).

kasattu [kàsàttú] *kkye2*. **Awo laa karwuyæ ngodu.** *Buji gursu miayedæ kasacce fitulurro kilado.* *mt: àrdidú. fa*: accepter, consentir.

kasattunambu₁ [kàsàttùnàmbú] *cu*. **Hangalle ngodu bawodæ.** *Kawuri kiwudænnya, kasattunambunde kalakkeyeiyæ.* *fa*: désapprobation.

kasattunambu₂ [kàsàttùnàmbú] *cu*. **Wadudæ.** *Tayia cammække manadæ wulyeyekkæniya, kasattunambunja fæleduwuro burwu kesakko.* *fa*: refus.

kasau [kàsáu] *cu*. **Yasara ngæwudæ.** *Kasambe tia basarjæ kasauro keno.* *fa*: toux.

kaset [kàsèt] *cu*. **Awo teppo yakkæme aiya bi mana kærnæmi bi ngonæmidæ.** *Modu kaset kæji kæji Malæm Barkayæ yakku cip cæda.* *fa*: cassette.

kasæmba [kàsémbá] *cu*. **Tiyiyæ njæmbarodæ.** *Daudu særambo kida kidækkæniya, kasæmba sida.* *fa*: fatigue.

kasæræn [kàséræn] *cu. rui: séræn.*

kaskar [kàskâr] *cu*. **Këska bi su ngulondowæa taram kuruwua daadan kajimso færajaidæ.** *Was wajjiya, Mala muridi kaskarlan færaji.* *fa*: râteau.

kaskasi₁ [kàskásí] *cu*. **Këska tængæri kalunju dejai bi kalunjun kæla tuljaidæ.** *Kalu kaskasi jauro larji.* *bg: búlu kàskásí. fa*: plante (ceratotherca sesamoïdes).

kaskasi₂ [kàskàsí] *cu*. **Ngawo kækayæ ngamjænadæ.** *Kaskasi këska laasoyen karwun cadi.* *fa*: écorce.

kasko [kàskó] *cu*. **Kalwo tuloyæ ci kuræa tilan kasaldaidæ.** *Duwuramma kaskonju duno cædoro, kalari-a kandulo-alan ngælaro warji.* *mt: ngádà₁. fa*: pot.

kaskun [kàskûn] *cu*. **Kasuwa karawiyæ kam bi læman cædaidæ.** *Isa kaskunna, tiyinju nga řirimji* *fa*: gale.

kasu₁ [kàsò] *kkye1*. **Doidoiro si ngonæme gænænæme ledu.** *Tarwuna yæ cægasi, kæri yæ tia duji.* *fa*: fuir, courir.

kasu₂ [kàsò] *kkye1*. **Karuwayæ ledu.** *Na kalangasaan kullum karuwa cægasi.* *fa*: souffler.

kasu₃ [kàsò] *kkye1*. **Ingiyæ ledu.** *Dælawu cuduriya, na laa laan ingi cægasi.* *fa*: ruisseler.

kaso₄ [kàsò] *cu.* Ingi ledudə. *Ingiye kasodə cidi laji.* *fa:* ruissellement.

kaso₅ [kàsò] *cu.* Doidoiro si ngonəme gənanəme ledudə. *Bikke tiyi sangoyelan ku kaso diye.* *mt:* ngérəm. *fa:* course.

kaso buye [kàsò bùyè] *cuk.* Ledu buye curo tiyyedə. *Kaso buye tiyilan kəjiro tədoro, am laa tiyi sango cadi.* *fa:* circulation sanguine.

kasoma [kàsòmà] *cu.* Kam ngərəm dioma. *Festibal kojənadən kasoma Maradiye juwo.* *fa:* coureur.

kastu₁ [kástú] *kkye2.* Dunon kanjinəmbo kudo. *Arimi karwi kassi duwon, jedə kamgadan.* *fa:* tirer.

kastu₂ [kástú] *kkye2.* Ləmannaro sərdu gənaduwu. *Murima fərnju kasse bəlawuroro leyeno.* *fa:* seller.

kasu [kàsú] *cu.* Wuři kamba gami bi njagaidə. *Awo kəmboye cədanni nangaro, leje kasu argəmbe ngoyeno.* *fa:* crédit, dette.

kasulu [kàsúlù] *cu.* Kəska kariyi dungokkadaa, tadanju tokokor tokokor bafiya kime gana comcom. *Kasululan manduwulu cadi.* *fa:* jujubier.

kasuni₁ [kàsúni] *cu.* Awo tənadiya řijidə. *Kawu nangəri isiro, ngəłaji ngəłə ngəłə kasuniro kərejane gənajai.* *fa:* semence.

kasuni₂ [kàsúni] *cu.* Am təlam tiloa ye, ada tiloa ye. *Andi kasuninde kanori.* *fa:* espèce.

kasusu [kàsúsù] *cu.* Karwukəji bi nankəlado kowoaro fəledadə. *Dawu kamuwayen kirukkəniya, kasusu ngoyera.* *bg:* kàásù. *fa:* rire.

kasuwa₁ [kàsúwá] *cu.* Kam ngaa dondiro dioma. *Kukuwuidə kasuwa yallaye.* *bg:* kásá. *fa:* maladie.

kasuwa₂ [kàsúwá] *cu.* Kam bawo duwon mananju diodə. *Kasuwa kambe adinne dapcəgəna.* *fa:* critique.

kasuwu₁ [kàsúwù] *cu.* Na kamgada wundu yaye ise cuwi bi cəladidə. *Barwan kasuwu ləmannaye adinnam bəlayen.* *fa:* marché.

kasuwu bo [kàsúwù bò] *kkyek.* Kasuwun kare njuwo bi lado. *Garwa bəlandeye kasuwu katte karənnə ngaa juwui.* *fa:* achats (faire des), vendre.

kasuwu saniaye [kàsúwù sàniaye] *cuk.* Cammo kare lado-a fəleduwu-aye saniawuyedə. *Kasuwu saniaye bərni Niameyelan tədənədəro fe kuri*

cawudəna. *fa:* foire.

kasuwula [kàsúwùlá] *cu.* Na kasuwu koktənadə. *Kasuwu tardiya, kasuwula fərajai.* *fa:* marché (place du).

kasuwuma [kàsúwùmá] *cu.* Kare bi ləman ladoma. *Kasuwuma kurayen fetkema kare kamje cəładi.* *fa:* marchand, commerçant.

kasuwuram [kàsúwùrám] *cu.* Kunguna yim kasuwua kamusoro cadidə. *Kamunjuro fallo kasuwuram cinni nangaro, gərgayeno.* *fa:* somme (donné pour le marché).

kashagar [kəshágàr] *cu.* Su təgarəna jenaro kura wo fadoa, bərimiro tia ngojaidə. *Kandinna ngəwuso kashagar luwada dadajai.* *fa:* épée, sabre.

kashea [kəsheá] *cu.* Kajim curo ingiyen baredi tadanju sanana kəmboro faidaadə. *Am laa kəmbo suwurra wadaro kasia jawui.* *fa:* fonio.

kashi [kəshì] *cu.* Kare ladoye fado fadoro gənaadaye falnjadə. *Kolji Fannaye kashi fal gursu uwu.* *fa:* tas (de marchandise).

katako [kátákó] *cu.* Kəska injiye cassane fel fello cədənadə. *Tabəl lokkolle ngəwuso katakoye.* *fa:* planche, contre-plaqué.

katako kamdaram [kátákó kəmdàrám] *cuk.* Su fel sheri sheria taramba tilan katako kamjaidə. *Kafinta kida cədi duwon, katako kamdaramnin ngulondonju laruyeno.* *fa:* scie.

katakoma [kátákómà] *cu.* Kam kida katakoye cədidə. *Bufe tandodə kida katakomaye.* *mt:* kəfintà. *fa:* charpentier, menuisier.

katakomari [kátəkòmàri] *cu.* Kidaram katakomaye. *Kurisni namgadanniya, katakomariro kiadəkko.* *mt:* kəfintàri. *fa:* menuiserie.

katifa [kətífà] *cu.* Awo ləməs dadu kambe gaia kəlanjulən kam bojidə. *Larusa fəronjujero katifa jiri kura na yindia cuwo.* *mt:* təràà. *fa:* matelas.

kattan [kátátán] *cu.* Su təgarəna taram kəkayea təlamba kamuwa tilan kəlanja japcaidə. *Jowunju dinjəna kəlanju kattanlan cəwedi.* *fa:* alêne.

katte [kátte] *nkye.* Dawu awo yindiyedə. *Katte bəlanja-a bəlandə-an falwua.* *fa:* entre.

kattekatte [kəttekətte] *cu.* Na karən karənnedə. *Kattekatte bəlandeye sammalan kololsoa.* *fa:* alentours.

- katti** [kàttí] *cu.* Awo sanana cidi ngaa cəmowonadə. *Dunialan katti yayero ingima na ngəwu cəmowona wo.* *fa:* sable.
- katti tuluwo** [kàttí tùlùwò] *kkyek.* Katti baworo dio. *Kuluwunin ingi tussoro, sa salan katti cattuluwi.* *fa:* désensabler.
- kattia** [kàttíá] *alnj.* Katti ngəwua. *Jawal kattian suno kundəraa ledu kuttu.* *fa:* sablonneux.
- kattu**₁ [kàttú] *cu.* Kanduri kibbu ye, kuruwu ye, dau bi ngaware ləmanna laa laayen rijidə. *Yalla kattu fərren ngudo cadai.* *mt:* kàmbúdu. *fa:* crin.
- kattu**₂ [kàttú] *cu.* Ngudo taram kattulan tədənədə. *Yalla na ngudo ngəwuan kattu tujana.* *fa:* piège.
- kattuwo** [kàttúwù] *cu.* Mana fərdu bawoa. *Maləm bowosi cane kadikkəniya, ase kattuwo.* *fa:* mensonge.
- kattuwuma** [kàttúwumá] *cu.* Kattuwo kamdama. *Kattuwuma sawa geni.* *mt:* kàrimá; bərimá. *fa:* menteur.
- kau**₁ [kâu] *cu.* Katti məkkaada kibbudə. *Kida koltaye cadiya, kau majai.* *fa:* pierre, caillou.
- kau gəpturam** [kâu gəptúrəm] *cuk.* Je bi dango tilan kau gəpcaidə. *Jaman kureyen kau gəpturamnin ləman ceyesi.* *fa:* fronde.
- kau jereyaada** [kâu jèrèyáádà] *cuk.* Na kau kura kura kuruwu fetto lejənədə. *Na kau jereyaadan jawal motaye dio jau.* *fa:* chaîne de montagne.
- kau kannuaram** [kâu kànnùàrəm] *cuk.* Kau kannu sa sanin cuttuluwidə. *Karən kau kannuaramben bəla koktu dapkada.* *fa:* volcan.
- kau kursasi jəkturam** [kâu kùrsási jəktúrəm] *cuk.* Kau cələm cuwuri cuwuri kursasi tilan jəkcaidə. *Mawuso kau kursasi jəkturamnin sini yassakki.* *fa:* pierre ponce, ponce.
- kau kuruwu** [kâu kùrúwù] *cuk.* Kau dadu kuruwuadə. *Kəla kau kuruwuyen kəska riji.* *fa:* montagne.
- kau ngəwua** [kâu ngəwùà] *cuk.* Na kau kuruwu ngəwuadə. *Nijerlan kərye Agadassero na kau ngəwua wo bawo.* *fa:* montagneux.
- kau sijəna luludi** [kâu sijiənà lúlúdi] *mkf.* Awo curo kau kannuarambe luluje culuwi samjiya kibburo walji. *Kau sijəna luludidə banna ngəwu cədi.* *fa:* lave.
- kaua** [kâuà] *alnj.* Na kau sanana ngəwuadə. *Na kauan bikke dio kuttu.* *fa:* caillouteux.
- kaudi** [kàudí] *cu.* Deyalan na kəngal kaldəna kausu bawodə. *Bare cəde cəmbariya, kaudilan boji.* *mt:* kəfiyà₁. *fa:* ombre.
- kauladu** [kàuládu] *kkye2.* Kalwo daryerambo ingi cələmlan tuldu. *Kəmonju ingilan kaulaje gənajəna.* *mt:* səráldú; sùwáldú. *fa:* rincer.
- kauri** [kâurí] *cu.* Bəlaa kam nuna rəpcaidə. *Mairi ngəwuson kauri maiyaye mbeji.* *mt:* káwàr. *fa:* tombeau, tombe.
- kaurila** [kâurilá] *cu.* Na masammanno kauriya laduro tədənədə. *Nangəri isiya, am captane kaurila barejai.* *mt:* kàwàrlá. *fa:* cimetière.
- kausu** [kâusù] *cu.* Kannu kəngalledə. *Kausun ngəwuro dadanəmiya, ngudu njədai.* *fa:* chaleur.
- kausu dawu** [kâusù dáwù] *cuk.* Sa kəngal dawu kəlayero cəkko isənədə. *Dunia be kausu dawu cədiya, am na kaudia majai.* *fa:* midi.
- kausua** [kâusùà] *alnj.* Kəngalle kannuaro cədənədə. *Sunonəm yakke, ku jauru kausua.* *fa:* chaud.
- kausudu** [kâusùdu] *kkye2.* Duniaye kausuro waldu. *Binəm kausujiya duwon kasaldəkki.* *fa:* chaud (devenir).
- kawa** [káwá] *cu.* Karwukəjiro mukko yindi baktadə. *Gomna isəna kawa gərji.* *fa:* applaudissement.
- kawa jadu** [káwá jádu] *kkyek.* Karwukəjiro mukko baktu. *Jawawi gomnaye jamaro kəji nangaro, am kawa jayera.* *fa:* applaudir.
- kawakta** [kàwàktà] *cu.* Kawaktu diodə. *Bikka suwa ilmu lambayelan kawakta diye.* *fa:* multiplication.
- kawaktu**₁ [kàwáktú] *kkye2.* Awo təwur kalwo laan ngodu. *Bəri təlala kawakce buwururo kekko.* *fa:* prendre.
- kawaktu**₂ [kàwàktú] *kkye2.* Awo laaye cinju yindi fallo bi ngəwuro kəkəldu. *Kalwunəm tulləmiya, cinnəme kawangəme gənanəmi.* *mt:* àlámdu. *mg:* féfédu. *fa:* plier.
- kawaktu**₃ [kàwàktú] *kkye2.* Lambaro lamba laa gənagəniro kəlduwu. *5 x 6 = 30 uwu arakkuro kawangəmiya, fiakku fandəmi.* *fa:* multiplier.
- kawaktuma** [kàwàktúmà] *cu.* Lamba tilan kawakcaidə. *5 x 6 = 30: 6dəma kawaktuma wo.* *fa:* multiplicateur.

kawakturam [kàwàktúràm] *cu.* Lamba kawaktuyedə. $5 \times 6 = 30$: *5dama kawakturam wo.* *fa:* multiplicande.

kawakyindi [kàwàkyìndí] *cu.* Awo laaro ti gai fal kəlduwudə. *Uwuye kawakyindinju mewu.* *fa:* double.

Kawar₁ [Kàwâr] *cuf.* Lardu Agadasse yaladajin kesa ngəwuadə. *Kawarlan diwino ngəla ngəla barejai.* *fa:* Kawar.

kawar₂ [kàwár] *cu.* Ngudo tɛngɛri kurnum janejane cələmbeadə. *Kawar fado tando jauru nojəna.* *fa:* tisserin.

kawar₃ [kàwâr] *cu.* Bəlaa kam nuna rəpcaidə. *Mairi ngəwuson kawar maiyaye mbeji.* *mt:* kauri. *fa:* tombeau, tombe.

kawarla [kàwàrlá] *cu.* Na masammanno kawarra laduro tədənədə. *Nangəri isiya, am captane kawarla barejai.* *mt:* kaurilá. *fa:* cimetière.

kawe₁ [kàwê] *cu.* Na kəska kəskaa fərdunjan ingi gəna laa bowadaadə. *Ləman laa laa gənia, rakcane kawen dasayiwawo.* *fa:* marécage.

kawe₂ [kàwê] *cu.* Na kibbu kajəm rakce rijiwawodə. *Nangəri kawe ngawo bəlandeyen ingi boji.* *fa:* terrain.

kawe₃ [kàwé] *cu.* Bikke kamuwaye yim lamarra yejaidə. *fa:* conseil.

kawedo [kàwédò] *cu.* Kəska fafaji kəmo cakkidə. *Lardu afunoyen kawedo barejai.* *fa:* calebassier.

kawi [kàwí] *cu.* Kuri fefedoa fafarji kalu kəskaye koljiwawodə. *Mənde kuloni argəmbea kawi juwe awima fandəkkəni.* *fa:* criquet, sauterelle.

kawin [kàwîn] *cu. rui:* kəmîn.

kawiro [kàwíró] *cu.* Ngudo tɛngɛri kawar gai ngəwusoro kəwu kəwun farjaidə. *Yim laa argəm kulondəye cotto kawiro juwo.* *fa:* mange-mil.

kawo [kàwò] *cu.* Kunguna suye kime taman lawua mia duwon naira faldə. *Ku kawolan awima yuwumbawo.* *fa:* monnaie (kobo).

kawu₁ [kàwú] *cu.* Kəngal tambe cukkure walde tambiya. *Kawu faldə sa findi deri.* *fa:* jour.

kawu₂ [kàwù] *kəl.* Kalma awo ngawon tədəna wulduyedə. *Kidani adəa kawu dunia ləmjidəro yerəkki.* *fa:* avant.

kawu₃ [kàwú] *cu.* Kam bi ləman curo fallan kawu fal tasambənədə. *Kanini adə bargaa, kawu jar cambi.* *bg:* kàwùkàwú. *fa:* jumeau.

kawu₄ [kàwù] *cu. rui:* kàkù.

kawu₅ [kàwù] *cu.* Sa kojəna bi gəna cədənədə. *Kawu isənaman, cinju kajənni.* *fa:* depuis.

kawudi [kàwúdi] *cu.* Awo ingiingi buwucci tiyiro bi kajəmuro fijagaidə. *Kəji nangaro, kawudi mushendeye kuruwun fandi.* *fa:* parfum.

kawudo [kàwúdò] *cu.* Ingi culoriya kasam kannua tilan cijidə. *Kawudolan wasa dejai.* *fa:* vapeur d'eau.

kawuji [kàwújí] *alnj.* Fər bul tiyin cələm cələmba. *Maləm laa fər kawujia bəlaro isəna.* *fa:* pie-noir.

kawukawu [kàwùkàwú] *cu. rui:* kàwú₃.

kawul kura [kàwùl kùrà] *cuk.* Agwagwa jiri kura karaaladə. *Kawul kura jauru kambiro masku.* *fa:* canard.

kawuri [kàwúrí] *cu.* Mana kam gadero wulduwuro wulnjaanadə. *Kawuri kamunju cambənyaye jamanjuro yadəkki.* *fa:* commission.

kawuridu [kàwùridú] *kkye2.* Kawuri dio. *Suleye wua kawurisəna, amma ngeskekko.* *fa:* commissionner.

kawuske [kàwúskè] *cu.* Bikke so, aiya so kənja diosodə. *Ti adə kurajima, kawuske fuwunjuro kojəna* *fa:* ambiance.

kawuskema [kàwùskémá] *cu.* Kam kawuske cəraanadə. *Kawuskema nangaro, sawi yaye ti na bikkealan.* *fa:* fêtarđ, viveur.

kawuwu [kàwúwù] *alnj.* Dadu ganaa. *Arı kawuwu nangaro, rakce fərro tacciwawo.* *mt:* kòri. *fa:* court.

kayau [kàyâu] *cu.* Kəska kiamba kalu kura kuraa tadanju kura curon kasambadə. *Kəska kayauyen na laa laan soro jakcai.* *fa:* pomme de Sodome, euphorbe.

kaye [kàyé] *cu.* Kakkadu kəlkəllada curon ruwu cadidə. *Lokkol badiyeranniya, mushe andiro kaye tilo tilo samseyera.* *fa:* cahier.

kayedu [kàyédu] *kkye2.* Kəmbo curo kəndawu kannuayen isabafo bi dedu. *Yim layaa kamuwa ngəwuso da kayejai.* *fa:* cuire, frire.

kayen [kàyé] *cu.* Buni kəndadə. *Kayen jamannen maaralan buni kada cadai.* *fa:* pêche.

kayenma [kàyénmá] *cuk.* Kam kayen saniaro cədanadə. *Mawu nguson kayenma banda kasuwuro cuwudi.* *mt:* buni tàmà. *bg:* buni kəndəmà. *fa:* pêcheur.

- kek** [kék] *cok*. Kalma awo jauro cəmbəřənaro wuldidə. *Asem badidiya, kəsainjuro buwu argəmbe kek cəmbəřəna ci*. *fa*: jusqu'au bout (remplir).
- keke**₁ [kèké] *cu*. Mashin tilan dudo cadidə. *Dudo kekeyema duwa wo, koro tussi wo, mukkoje yayero*. *fa*: machine à coudre.
- keke**₂ [kèké] *cu*. Awo kəmbaye sulan təgarəna si yindia fuwuye-a ngawoye-a silan caajane lejidə. *Kəla kekeye ta nonəmmia, duwama yurəmi*. *fa*: bicyclette, vélo.
- kekema** [kékémà] *cu*. Kam kekelan kare dudo saniaro cədanadə. *Kekema batta kakamjiya duwon, kəkəlje cududí*. *mt*: télà. *fa*: tailleur.
- kekemari** [kékəmàri] *cu*. Na kekewu sanianja cadidə. *Kekemari kasuwu bəlandeyen kekewu uwu*. *fa*: quartier (des tailleurs).
- kekko** [kékko] *nkye*. Kalma awo na baworo cəmbəřənaro wuldidə. *Curonju kekko cəmbəřə cidu tiyero* *fa*: pleinement.
- kel**₁ [kél] *cu*. Su təgarəna ləman taye. *Ngimnjun ngarwuma ngəwuyenniya, kel tuyeno*. *fa*: piège, souricière.
- kel**₂ [kél] *cok*. Kalma awo ngamdu bi kibbu namjaiya wuldidə. *Kurdurammi kel namje gəpkenniya, mushe tia kowoyeno*. *fa*: sec.
- kemi**₁ [kəmi] *cu*. Kamuwa kwa tiloa. *Fanna-a keminju-a kəri-a ngambadu-a gai*. *mt*: dòwùmá. *fa*: coépouse.
- kemi**₂ [kəmi] *cu*. Am awo fal caraana duwon, kamanju cuwandiya, wundunjuma cəraannidə. *Kida jauro nojəna nangaro, kuranju tia kemiro ngoyeno*. *fa*: rival.
- ken** [kəng] *cok*. Kalma kajəmu jauro tiyi kambero napcəgənaro wuldidə. *Kalwuni adə wua ken sidana nangaro, kargada*. *fa*: serré (habit).
- kera** [kərà] *cu*. Fər bi koro cələmdə. *Mainde fər kera fal-a beda fal-a cuwuna*. *fa*: noir.
- kere** [kəřə] *cu*. Curo jərwuyen na kakamgada curonjan kəskaso kokcaidə. *Jərwu Isayen kere tutəmbulle-a salatte-a bas dəga*. *fa*: planche.
- kes** [kəs] *cu*. Awo dangoye curodəro juluma casakkidə. *Shareflan kes arakku barro cadəna*. *fa*: casier.
- kesa** [kəsà] *cu*. Katti bul bərbəř bawoadə. *Na kesa ngəwuan ingi bojiwawo*. *fa*: sable.
- kesakesa** [kəsəkəsá] *alnj*. Jiři kesaye gai duwon gana kime. *Ngəməřiro shadda kesakesa kidudo*. *fa*: marron-rouge.
- keso** [kəsò] *cu*. Batta dina faida bawoadə. *Jori adə keso cakkəna dadaji*. *fa*: haillon.
- Keta** [Kétà] *cuf*. Bəřni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tawayen. *Ketalan furoje kəska kada kokcəna*. *fa*: Keita.
- kewulu** [kəwúlú] *cu*. Kaskasi kəska laayedə. *Mangarilan mukko-a dau-a njuduyero kewulu tujagaiya, sardu niyaye karənjəna*. *fa*: écorce (d'un certain arbre).
- keyera** [kəyérá] *cu*. Sa samelan fofou gənaje ingi dio majidə. *Ku keyeraye kuloro ledu dapcuwo*. *fa*: orage, tornade.
- keyera ngoduwu** [kəyérá ngódúwú] *kkyek*. Dəlawuye duro madu. *Keyera ngojiyiya, wunduso na fadoa maji*. *fa*: ennuager.
- kəgəndu** [kəgəndú] *kkye2*. Mana kakamdiaro cilan tuluwo. *Modu kəgənji nangaro, kalma fal yindi yakku yayero bowoji*. *fa*: bəgayer.
- kəgərdu** [kəgərdú] *kkye2*. Awo ndaranjuma koldənniro jaktu. *Isa wainanju kakkadun kəgərje fadoro kiado*. *fa*: emballer.
- kəji** [kəjĩ] *alnj*. Awo ro-a təlam-a caraanadə. *Ku lawar kəji faniyena, bari batallaa*. *fa*: bon, délicieux.
- kəji fanda** [kəjĩ fəndà] *cuk*. Kəndəga curo kəjiyen. *Kəji fandarə soro sameye kidando*. *fa*: réjouissance.
- kəji fandu** [kəjĩ fəndú] *kkyek*. Curo kəjiyen dəga. *Kəji fanje kamu yindiye ngoyeno*. *fa*: réjouir (se).
- kəjidu** [kəjĩdú] *kkye2*. Kəjiro waldú. *Kəmbəri kəjjəna kamuwa wulwuri casakki*. *fa*: agréable (devenir).
- kəjikəji** [kəjĩkəjĩ] *cu*. Kəmbə kəji jiři jiři. *Kəjikəji rawonjuro, was wajiya ti curo kasuwuyen*. *fa*: recette délicieuse.
- kəjima** [kəjimá] *cu*. Kam kattendo kəji asərnəm laa yaye rangəme wulgəmidə. *Kawarlan kadinniya, kəjimanju ngaro diwino samgeyeno*. *mg*: kùttúmá. *fa*: copain, collègue.
- kəjiro** [kəjĩrò] *nkye*. Jiři təragənarə. *Mota bəřin sawaniyedəlan kəjiro andi yindi*

- bəlawuro diyena. fa: agréablement.*
- kəkəledu** [kəkəlédú] *kkye2.* Ngəwuro kəledu. *Bərbərra nangaro, kəlanju ariawulan kəkəleje duwon kiluwo. fa: bander plusieurs fois.*
- kəla₁** [kəlâ] *cu.* Tiyi awo roayen na sim so, kinja so, səmo so dasaanadə. *Kəlanju cəlarəna. fa: tête.*
- kəla₂** [kəlâ] *cu.* Same fadoye. *Soro cədadəna, amma kəladəa jakcənni. fa: toit.*
- kəla₃** [kəlâ] *cu.* Yakturam kitawuye. *Kitawu Arimiyedə kəla uwu cəda. fa: chapitre.*
- kəla₄** [kəlâ] *cu.* Kam bikke juwunadə. *Kantu tima kəla kambəriye Nijerre burwoye wo. fa: champion.*
- kəla₅** [kəlâ] *nkye.* Same awo laaye. *Musheye kitawuwanju kəla buroyen gənaada. fa: sur.*
- kəla fakta** [kəlâ fəktà] *cuk.* Hangalndo tiloro waldudə. *Kəla faktanja cakke kidanja ngəlayeno. mt: kəlâ kəldà. fa: entente, union.*
- kəla faktu** [kəlâ fəktú] *kkyek.* Hangal tiloro dio. *Kəla faktənnia, lardu fuwujiwawo. mt: kəlâ kəldú. fa: unír (s').*
- kəla gardu** [kəlâ gárdú] *kkyek.* Səriwo kəlanəmbəro karwun nja bi laya njakko. *Kəlanju garji cəne gau gau jəgai. fa: protéger (se).*
- kəla gedu** [kəlâ gédú] *kkyek.* Na dəgamma nodu bawo. *Kaninju maduro leyenniya, kəlanju gede karaaro kərgawo. fa: égarer (s').*
- kəla gərəptama** [kəlâ gərəptamà] *cuk.* Kam kanduri gərəptu bi laro saniaro ngojənadə. *Kidaram kəla gərəptamayen sawiso kandurɪa. fa: coiffeur.*
- kəla kəlda** [kəlâ kəldà] *cuk.* Hangalndo tiloro waldudə. *Kəla kəldanja cakke kidanja ngəlayeno. fa: union, entente.*
- kəla kəldu** [kəlâ kəldú] *kkyek.* Hangal tiloro dio. *Kəla kəldənnia, lardu fuwujiwawo. fa: unír (s').*
- kəla mowo** [kəlâ mowò] *kkyek.* Jəktulan luwo. *Kəri tia duje kiaddin kəlanju kimowo. fa: sortir (s'en).*
- kəla ngimbe kadu** [kəlâ ngimbè kádú] *kkyek.* Kəla ngimbe fefedu. *Nangəri karənjiya, kəla ngimnjuye kaje cassai. fa: défaire (le toit).*
- kəla rodu** [kəlâ ródú] *kkyek.* Kəndanəmlan mərədunəm galdu. *Kwanga kəlanju rojidəma rashidu wo. fa: charge (se prendre en).*
- kəla ta** [kəlâ tà] *kkyek.* Kəndanəmlan mərədunəm galdu. *Kwanga kəlanju cədaidəma rashidu wo. fa: prendre en charge (se).*
- kəlabul** [kəlábúl] *cu.* Kasuwa kanduri fije kəla bullo cədidə. *Fanna kəlabulle cədana nangaro, kurajənama kanduri ngəwu cədanni. mt: kòjòkòjó. fa: teigne.*
- kəlacəjəm** [kələcəjəm] *cu.* Kəla burwonno cidiro njuro. *Kambəri cadidən, Aria Modu ngoje kəlacəjəmben yapkeyeno. fa: culbute.*
- kəladiri** [kəlādírí] *cu.* Kəji fandunambu cakke duno kambe fulude har sa laa laa curidə. *Kəmullo cakke tia kəladiriye yapkeyeno. fa: vertige.*
- kəlado₁** [kəládò] *alnj.* Kam nia diwia. *Ti kəlado nangaro, sawa ngəla cədanni. fa: méchant.*
- kəlado₂** [kəládò] *cu.* Kam kattendon awo diwi gənia, ngəla bawo. *Na lawalayan kəladonju tia roro kejo. fa: ennemi.*
- kəladodu** [kəlādòdú] *kkye2.* Kəladoro waldu. *Fər adə kəladojəna, kamba sherilan cəda. fa: méchant (devenir).*
- kəlafərəm** [kəláfərəm] *cu.* Fudu dime kambe awo laa asujidə. *Lowotordin kamuworo kəlafərəm kəla yallaro ngistuwuyen caddi. fa: animation, sensibilisation.*
- kəlakəji** [kələkəjí] *cu.* Gərə kəlaye. *Ti kənəm cədi, kəlakəjinjun radiyo nukci. fa: chevet.*
- kəlakəla** [kələkəlá] *cu.* Mana curo gəraadaa kambo wulgəmidə. *Ti-a kəminju-a sawiso kəlakəla gəptagai. fa: indirect.*
- kəlakibbu** [kələkibbú] *n.* Mana kam gadeye ngodu nambudə. *Kəlakibbunjuro sawari caddiwawo. fa: entêtement.*
- kəlakuttu** [kələkúttú] *cu.* Hangalkutta. *Kəlakuttu jiri fi argəm kəm fal fal nadodə? fa: inintelligence, stupidité.*
- kəlam** [kəlám] *alnj.* Awo duwon lele gənama cədanni. *Kalu manda bawoadə kəlam. fa: insipide, amer, fade.*
- kələma₁** [kəlámá] *cu.* Kam kərwunja tilo bi jauru karəndə. *Ti-a sawanju-a kələma nangaro yim fal kajayera. fa: congénère.*
- kələma₂** [kəlámá] *cu.* Kəska ci ci muiyen kokcaidə. *Mui nawuri kura cədane kar kələma faldə məkkada. fa: piquet (pour filet de pêche).*
- kələma₃** [kəlámá] *cu.* Kam ni-a ti-a raktundo tiloa. *Kambəriilan kələmanəm tai, bare*

kam dunonəm kojəna tammi. mt:
kàmànám. *fa:* égal, semblable.

kəlamdu [kələmdu] *kkye2.* Kəlambo waldū. *Karwun adəro ingi figəkke kəlamje kiakko. fa:* affadir.

kəlan ta [kələn tà] *kkyek.* Ngestu nambu. *Tada adə hangalla nangaro, kəranju duwama kəlan cəda. fa:* mémoriser.

kəlan tarduwu [kələn tərduwú] *kkye2.* Kəlan ta nambu. *Tassunəmdəa kəlaniro tardiye dikkeni. fa:* oublier.

kəlanga [kələngà] *cu.* Awo runəm bi jamayen dime karwu kəjiji, bi hangalnəm farakko waljidə. *Səbdu kajiri fi yaye lokkolwu kəlanga baloye cadi. bg:* kələngà. *fa:* amusement.

kəlangadu [kələngàdu] *kkye2.* Kəlanga dio. *Sa tustuyen yalla kəwu kəwulan kəlangajai. bg:* kələngàdu. *fa:* amuser (s').

kəlangaduwu [kələngàduwú] *kkye2.* Kambo kəlanga njəddo. *Tiro kəlangagəkki duwon, gərgayeno. mt:* séridúwú; sékkádúwú. *bg:* kələngàduwú. *fa:* plaisanter.

kəlangaram [kələngàram] *cu.* Na masammanno bikke dioro tədənədə. *Bune kəlangaramlan ferowaso gəraduaram cadi, tadawa ye dokkor cadi. bg:* kələngàram. *fa:* terrain de jeu.

kəlangu [kələngú] *cu.* Nangərin ingi suwa bi kajiri kəla kajəmsoyen bojidə. *Kəlangua nangaro, curo ngimben boyeno. fa:* rosée.

kəlanji [kələnji] *cu.* Kuri dawia, si wuskua kamba "ngawarenjun" sukcidə. *Kəlanji kərye Agadasse kamba roro ceji. fa:* scorpion.

kəlas [kələs] *cu.* Soro bi ngərwo curonjulən kəra caridə. *Lokkolnde koktu bərinna nangaro, kəlas tiloa. fa:* classe.

kəlasərən [kələsərən] *cu.* Kasuwa cakke kəla jaujidə. *Yim kəlasərənnju cijiya, simnju nga kimeji. fa:* migraine.

kəlastu [kələstú] *kkye2.* Su timiaro dio. *Kagəlma jena cəgariya, darsolan kəlassi. fa:* aiguiser.

kəlayakku₁ [kələyàkkú] *cu.* Fero ngalte larusa cədənənidə. *Kəlayakku kamuro ngoyeno. fa:* fille (jeune).

kəlayakku₂ [kələyàkkú] *cu.* Cidi kanoriyen jawu fero ngalte larusa cədənəniye. *Larusa koinjuyero kəlayakku japkeno. fa:* tresse.

kəlda gənano bawoa [kələdà gənàno bawòà] *cuk.* Kom kəldaye tədiya

curonjun mewu najəgənni tuwandidə. *Findin tilonno yakku kəlgəkkiya, findi deri fandəkki. Kəlda dikkenə adə gənano bawoa. fa:* addition (sans retenue).

kəlda gənanoa [kələdà gənànoà] *cuk.* Kom kəldaye tədiya curonjun mewua kojəna tuwandidə. *Aji burwoyelan kəlda gənanoa cadiwawo. fa:* addition (avec retenue).

kəldu₁ [kələdu] *kkye2.* Awowa karənno kudəme ledairo dio. *Latərikke su yindi kəlləmia, kannu fandəmbawo. mt:* lámdu; fáktú. *fa:* joindre.

kəldu₂ [kələdu] *kkye2.* Lambaro lamba gade yirga. *Mewuro dewu kəlgəkkiya, mewu deri fandəkki. fa:* additionner.

kəldu suye [kələdu sùye] *cuk.* Su gadegade kəlləme fallo diodə. *Kulumnju kəldu suyen təgarəna. fa:* alliage.

kəlduma [kələdumà] *cu.* Kalma cuwa bi mana kəla fallaso kəljidə. *Ari ye isəna, Musa ye isəna. "Ye" tima kəlduma wo. fa:* conjonction.

kəlduram [kələdùram] *cu.* Na awo yindi tadidə. *Kəlduram kur yindiyelan kərkəm mbeji. fa:* point de rencontre.

kələda [kələdə] *cu.* Battasolan awo laa kələdudə. *Kələdadə ngəlaro tədənni nangaro, battadə ciyeno. fa:* bandage, pansement.

kələdu [kələdu] *kkye2.* Tiya awo laayero kərinəmiaro battaso njakko. *Lowotor tunoro karwun cinjiye kəleji. fa:* bander.

kələduwu [kələduwú] *kkye2.* Awo laaro kələdu. *Kəlanjuro ariawu kəlejiye bəlawuroro kiluwo. fa:* enrouler.

kəlekələdu [kələkələdu] *kkye2.* Ngəwuro kələdu. *Kəlekəleje koljənədə, feweduro tiyero. fa:* entrelacer.

kəlele [kələlè] *cu.* Lamar nangaro kunguna am ngəwuye capcane kam fallo cadidə. *Larusa feronjuyen kəlele jəkka yer uwuye cuwando. mt:* njáyè. *fa:* cotisation.

kələwa [kələwà] *alnj.* Tiya ngaa. *Modu kələwa nangaro, ngalte lowotordiro lejenni. fa:* sain.

kələwa salai [kələwà səlái] *alnj.* Nga cər. *Kələwani salai duwon, kandana səgərə kange fiseyeno. fa:* santé (en bonne).

kələri [kələri] *cu.* Ləman karaaye, ngambadu gai duwon təngəri kari cəmbadə. *Kələri cagambo kari koljiye kuwui samma sano. fa:* putois.

- kələsu** [kələsú] *cu.* Awo borwo gai janejanea candəna garuro bakcagaidə. *Sala karənjəna nangaro, yanju Binduye ngimnjuro kələsu kada bakciye shawaro cədəna.* *fa:* tapis.
- kəluwu**₁ [kələwú] *cu.* Ləman karaaye səmo kura kuraa ci njutta ngaware busaa kesakesa fannju bəlaayedə. *Ku kelnjuye kəluwu cəda.* *mt:* boubôumà. *fa:* fennec.
- kəluwu**₂ [kələwú] *alnj.* Naptu rungoye cədidə. *Suwur kəluwu kilo kilon caladi.* *fa:* en poudre.
- kəlwu** [kələwú] *cu.* Tulo jiri laa na ngorsolan fərajai gana cəmdə. *Karasunju kəlamjoro, kəlwu kolyeyeno.* *fa:* natron.
- kəm** [kəm] *cu.* Curo mukko kəmgadaye fal. *Yallaro kolji kəm fal fal sadakcuwo.* *fa:* poignée.
- kəma**₁ [kəmâ] *cu.* Bowodu kam karenjuaye. *Fər dondi adəye wundu kəmanju?* *fa:* propriétaire.
- kəma**₂ [kəmâ] *cu.* Bowodu kam kəreanjuyə. *Kəmanju tia səniro kekko.* *fa:* maître.
- kəmagən**₁ [kəmagən] *cu.* Ləman karaaye, səmo buji gai kura kuraa, mukkoa, kəskalan ambadi, ləman karaaye tiro kura wo bawo. *Kəmagən kərwu miama juwui.* *fa:* éléphant.
- kəmagən**₂ [kəmagən] *cu.* Awo ingiingi jauru lele kuri kəmagəne cədidə. *Suwurnamburo kəmagən təgəraro fijiye cai.* *fa:* miel.
- kəmanda**₁ [kəmandâ] *cu.* Kidama gomnatiye galaada kərye cunodidə. *Kəmanda bələmasoa bowojəna kəla jandə akkiyero.* *fa:* sous-préfet.
- kəmanda**₂ [kəmandâ] *cu.* Wakkil gomnaye kərye cunodidə. *Ku kəmanda kərye diriduro culuwuna.* *fa:* commandant.
- kəmanda gana** [kəmandâ gənâ] *cuk.* Kidama gomnatiye kəmandaro gana wo kərye laa curo arondisemaye cunodidə. *Kəmanda ganaro shara kamdu tikkeriya, kəmandayero amdəa juwajiji.* *fa:* chef de poste administratif.
- Kəmande** [kəmandé] *cu.* Cidi-a same-a alaktuma. *Kəmande tima kambo ro ci ye, ngoji ye.* *mt:* Àlà. *fa:* Seigneur.
- kəmarí** [kəmarí] *cu.* Kuri cələm sənana kam jəgəriya jauru jaudə. *Kəmarí curo gəmajenjuyero ngaye na yindin tia gigəro.* *fa:* fourmi.
- kəmaski** [kəmaskí] *cu.* Kam kattendo karəndə. *Yim salaa kəmaskiyanjua lewaji.* *fa:* voisin.
- kəmatkəm** [kəmatkəm] *cu.* Curo awo roayen da kime njitkəri tangaadadə. *Simkəriə nangaro, kəmatkəm wargada kəmboro cadi.* *fa:* foie.
- kəmbafi** [kəmbáfí] *cu.* Awi yayero tiyerodə. *Kəmbafi cədana nangaro, awima rijənni.* *mt:* ságáwù. *fa:* pouvoir (surnaturel), puissance (surnaturelle).
- kəmbaram** [kəmbàram] *cu.* Na tiyen samero taccaidə. *Soro sameye ngan kəmbaramba.* *fa:* escalier.
- kəmbo** [kəmbô] *cu.* Awi yaye awo kambe juwui bi cai tiyiro faidadiyidə. *Kiam kəmbo tiro faidaa wo bawo.* *mt:* mäsəná. *fa:* aliment, nourriture, manger, mets.
- kəmboram** [kəmbòram] *cu.* Kanji mukko bəri boyedə. *Curo kayenjuyen kəmboramdən ruwu cəde, wailadən foto kurji.* *fa:* droite.
- kəmboramma** [kəmbòrammà] *cu.* Kam mukko kəmboramlan awi yaye cədidə. *Mukko wailan kida rangəkke tussənarə dikkiwawo, wu kəmboramma nangaro.* *fa:* droitier.
- Kəməduwu** [Kəmədúwù] *cuf.* Curo lardu Nijerrelan ingi cəgasi kərye Difayelan dəganadə. *Kəməduwu nangəri isiya, dunia bejiya cai.* *fa:* Komadougou Yobé.
- kəməne** [kəméné] *cu.* Saa curon dəgaiyenadə. *Kəməne jauru cidi Diwayen tatase cawandəna.* *fa:* année en cours.
- kəməri** [kəmərí] *cu.* Buwu kannua. *Garisanju kəməřilan warje gigəro.* *fa:* cendre chaude.
- kəməstu** [kəməstú] *kkye2.* Mukkolan tərmasəme sananaro dio. *Karasu ngamdu kəməsse kuloro fiyeyeno.* *fa:* écraser (avec les doigts).
- kəmət** [kəmət] *cu.* Sim duwan jangəme kadudə. *Kəmət falnin culuwunadə, wunduma tia curunni.* *fa:* clin d'œil.
- kəmo** [kə mó] *cu.* Tada kawedoye. *Kalwo kəmoyen təgəra dijai.* *fa:* calebasse.
- kəmudo** [kə múdò] *cu.* Buni kuruwu, ngəwusoro cələm kəla fetetella. *Kəmudo kambəle cədannin nangaro, mukkon tamiya səřicci.* *fa:* silure.
- kəmullo** [kə múlló] *cu.* Ingi kəri kam curo dea jussidə. *Dondi nangaro, kəmullo tia kida.* *fa:* suc gastrique.
- kəmullo namdu** [kə múlló nəm dú] *kkyek.*

- kəmbo** suwaye dio. *Ngəwusoro wainalan kəmullo namməkki*. mt: kəmúlló tùlùwò. fa: petit déjeuner (prendre le).
- kəmullo tuluwo** [kəmúlló tùlùwò] *kkyek*. Kəmbo suwaye dio. *Ngəwusoro wainalan kəmullo tuluwukki*. mt: kəmúlló nàmđú. fa: petit déjeuner (prendre le).
- kəmumu** [kəmúmù] *cu*. Kam kəgənjidə. *Kəmumu rakce kalkallo kəra cədiwawo*. fa: bəgue.
- kəmurjo** [kəmúrjò] *cu*. Kamu saa ngəwuadə. *Kəmurjowa ngəwuso karo njuttagaia lejai*. fa: femme (vieille).
- kəmurjodu** [kəmùrjòđú] *kkye2*. Kəmurjoro waldu. *Kəmurjoje diwuriso cuwandəna*. fa: vieillir.
- kəmuwu** [kəmúwú] *cu*. Kida dunoye cədiya, ingiingi mandamanda tiyi kambelan culuwidə. *Abdu kausulan kadio, tiyinjulən kəmuwu sakci*. fa: sueur.
- kəmuwu fiduwu** [kəmúwú fídúwú] *kkyek*. Tiyan kəmuwu luwo. *Kausun ngəwuro dadayenniya, kəmuwu fidiye gəmajenju kəriro kido*. fa: transpirer.
- kəna₁** [kəná] *cu*. Awo, curonəm dea, fanəmidə. *Bikkayen bəri bukkəni kəna fakki*. fa: faim.
- kəna₂** [kəná] *cu*. Kəmbo tiyiro faidaa bonambuye awo kambo cəddidə. *Kəna cakke tadanju lowotordin rojana*. fa: sous-alimentation.
- kəna₃** [kəná] *cu*. Kərye bi lardun kəmbonambu tussidə. *Kangalekorin kəna am ngəwu cejəna*. fa: famine.
- kənaa** [kənáà] *alnj*. Kam bi ləman curo deadə. *Kani adə kənaa nangaro, kaisu cədənni*. fa: affamé.
- kənama** [kənámá] *cu*. Kam kəna sawisoro fanjidə. *Kənama nangaro, na lesaa jur jəgai*. fa: affamé.
- kənda** [kəndá] *cu*. Awo karero bi ləmanno bi kungunaro tammadə. *Kəndani samma jəkka mewu njon*. fa: avoir.
- kəndai** [kəndâi] *cu*. Kalwo ngələilan tədəna alama kə moye gaiadə. *Kamuwa kanoriye kəndairo goronja fijagai*. fa: panier.
- kəndaram** [kəndàrám] *cu*. Tiyi kalwoyen na tia kəjiro taro cadənadə. *Ləgədər cəmbəřəna ngoyenniya, kəndaramdə fitte kare curoyedə fiyadano*. mt: tərám. fa: anse.
- kəndawu₁** [kəndáwù] *cu*. Kumbal bərinno tambənadə. *Kəndawu caruna, bari asem*. fa: croissant de lune.
- kəndawu₂** [kəndáwù] *cu*. Saaye kamdunju mewun yindindəye faldə. *Kəndawu nuiya, kidawu alwasinja cawandi*. fa: mois.
- kəndawu₃** [kəndáwù] *cu*. Awo ingiingi tilan kayeduso tədídə. *Kəndawu koljiyen fankasu kajaiya, jauru kəji*. mt: fúlà₁. fa: huile.
- kəndawu asembe** [kəndáwù àsəmbè] *cuk*. Kəndawu curonjun asem cadidə. *Kəndawu asembe bune fi yaye maləmba tamsiri cadi*. fa: Ramadan.
- kəndawu feye** [kəndáwù fèyè] *cuk*. Kəndawu curo kiamben cattuluwidə. *Kəndawu feye na samsun gənanəmiya, boji*. mt: fúlà fèyè. fa: beurre.
- kəndawu motaye** [kəndáwù mótayè] *cuk*. Kəndawu fi yaye injiro fijagane kidajidə. *Kəndawu motaye laadə duwama kannu cə dai*. fa: carburant.
- kəndawu sunoye** [kəndáwù súnóyè] *cuk*. Kəndawu suno cindaye. *Kəndawu sunoye kimelan suno kime cinjai*. fa: cirage.
- kəndawuram** [kəndáwùrám] *cu*. Kəndawu motaye ladoram. *Kəndawuramlan na motaso tuldaye mbeji*. fa: station-service.
- kənde** [kəndè] *cu*. rui: kənsiò.
- kəndewu** [kəndéwú] *cu*. Kamu curo fullen dəganadə. *Kəndewuro kəmbo kəji kəjima ngəla wo*. fa: accouchée.
- kəndəga** [kəndégà] *cu*. Dunialan dəgadə. *Kəndəganju dunialan awima ngəla cədənni duwon bawoyeno*. fa: existence.
- kəndəgai** [kəndégài] *cu*. Naptu duniaye. *Ngudiyenniya, kəndəgainju falladano*. fa: existence.
- kəndər** [kəndér] *cu*. Kəska kalwusan cidə. *Lardunden cidi Tawayen jauru kəndər barejai*. fa: cotonnier.
- kəndərmu** [kəndərmú] *cu*. Kiam kəfi awo comcom fijagane bojenadə. *Musa ngaji kəndərmua cəragəna*. fa: yaourt.
- kəndo₁** [kəndò] *kkye1*. Ngaworo gəngəme gero. *Fero adə kupe cəgəndəna*. fa: mettre à califourchon.
- kəndo₂** [kəndó] *cu*. Diodə. *Dunian kəndonəm ngələa, leiran na bənyə fandəmi*. fa: action.
- kəndo₃** [kəndó] *cu*. Awo diwi kambo

- gəpcagaidə. *Mushe adəro kəndo caddəne hangalnjan gəni kidanju kolyeno.* fa: sort, sortilège.
- kəndo tədəna** [kəndó tədənà] *cuk.* Awo tədəna wulləmiya, jiri kalma kəndoye ruwunəmidə. *Lekkəna wulləmiya, kalma kəndoye ledudəa kəndo tədənaro kidəm.* fa: accompli.
- kəndo tədənni** [kəndó tədənni] *cuk.* Awo tədənni wulləmiya, jiri kalma kəndoye ruwunəmidə. *Lekki wulləmiya, kalma kəndoye ledudəa kəndo tədənni ro kidəm.* fa: inaccompli.
- kəndondi** [kəndóndi] *cu.* Kəndəga kam tiyi kuttuaye. *Kəndondinju nangaro lowotordin tia royerə.* fa: maladie.
- kənduwo** [kəndúwò] *cu.* Wowom kam fuwumaro galaadayədə. *Kənduwo jujuyero wundu yaye awo diwi dio rijəna.* fa: autorité.
- kənduwoma** [kəndúwòmà] *cu.* Kam fuwumaro galaadadə. *Naptu sidanni, kənduwoma bowosəna lekke isəkki.* fa: autorité.
- kənəm** [kənəm] *cu.* Ngəwusoro bune, bowada sim jangəme tustudə. *Ku yimbarəkkənədə, duwama kənəmbe ngoseno.* fa: sommeil.
- kənəm dio** [kənəm diò] *kkyek.* Kənəmbe nia ngodu. *Kəra cədi wayeno nangaro, kəlasnin napkada kənəm cədi.* fa: endormir (s').
- kəngal₁** [kəngâl] *cu.* Awo dunia wassi, suwa adinnamnin culuwiya kajiri fəden bojidə. *Nangərin yim laa laa keyera kəngal jakci.* fa: soleil.
- kəngal₂** [kəngâl] *cu.* Kawu1. *Kəngal mai bərin galajanaa Modu katambo.* mt: yim. fa: jour.
- kəngal kənda** [kəngâl kəndâ] *kkyek.* Kəngal dunia wassəna duwon jawal kumballero ngaye dunia cələmjənədə. *Yim kəngal kənda tədənaa katambəkko.* fa: éclipse solaire.
- kəngalgakki** [kəngâlgákki] *cu.* Kəska fəfaji fəenju bune řimjiya wajiya farwarjidə. *Kəngalgakkiye nanju laa namməme kongəmiya řiji.* fa: belle-de-jour.
- kəngayam** [kəngáyàm] *cu.* Kam kawuři njadoro na laaro canodidə. *Na tangarəu bawolan kəngayam casangi.* fa: messenger.
- kəngəl** [kəngâl] *cu.* Awo kwangaramlan culuwe kamurambo fidiye tadaro waljidə. *Kəngəl laa diwi nangaro,*
- tadaro waljiwawo.* mt: mənî. fa: sperme.
- kəniwu** [kəniwù] *cu.* Su təgarəna tələmba sərinjua kabbilan gəpcaidə. *Kəniwu dawiadə duwama ro ləmanne ngoji.* fa: flèche.
- kənja₁** [kənjâ] *kkye1. rui: yà₁.*
- kənja₂** [kənjâ] *cu.* Ingi kasam jəgane baworo waldənədə. *Curo beyeman kənja ngəwua wo.* fa: évaporation.
- kənja₃** [kənjâ] *cu.* Awo njaye. *Kənja laa kamba hangalnin cuttuluwi.* fa: boisson.
- kənjaimu** [kənjáimú] *cu. rui: njáimú.*
- kənjambi** [kənjámí] *cu.* Tada njambodə. *Kamu adə kənjambi tuwur tuwurra.* fa: accouchement.
- kənjəna** [kənjənà] *cu.* Kam kattendon niya bawo bodudə. *Adin ngəwuso kənjəna dapcaana.* fa: adultère, fornication.
- kənjənama** [kənjənámá] *cu.* Kam kənjəna cədidə. *Kənjənama nangaro kwanjuye duyeno.* fa: fornicateur.
- kənjini** [kənjini] *cu.* Fəkka kərda kuttu fəleduyədə. *Kajai tia sukkenniya, fəkkaro kənjini kekko.* fa: grimace.
- kənjjo** [kənjò] *cu.* Awo laa kambo dero njodə. *Makkalan kadinniya, kənjjo diwinoye so, tasiwi soye cədi.* fa: cadeau.
- kənnə** [kənná] *cu.* Tada feye. *Fe Lamidoye saa fi yaye kənnə yindi yindi cambi.* fa: veau.
- kənnəkənnə** [kənnəkənnà] *cu.* Awo curo ngoři sillo ngamjənayen tokokor kibbudə. *Yalla sillo faljane kənnəkənnə cattuluwi.* fa: amande.
- kənnəra** [kənnərə] *cu.* Fe kiambadə. *Kam fe kənnəraa kiam fucciwawo.* fa: laitière (vache).
- kənnəri** [kənnəri] *cu.* Ləman karaaye cəkkollo kura wo, ngaware busaa fannju bəlaayeadə. *Ci kənnəriyen šeri yindi samen yindi cidijan.* fa: écureuil.
- kənnəsar** [kənnəsàr] *cu.* Bikke bi luwala bodə. *Kambərilan andima kənnəsar fandiye.* fa: victoire.
- kənnəsarnambu** [kənnəsàrnàmbú] *cu.* Kənnəsar fando bawodə. *Kambəri yindiro diyenama, kənnəsarnambu dikko.* fa: défaite.
- kənnəsarra** [kənnəsàrrà] *alnj.* Awo riwaadə. *Ku bara kənnəsarra diyena, tarwuna yakku fandiye.* fa: fructueux.
- kənnəsi** [kənnəsì] *cu.* Kəska karasu gai duwon nangəři runju řijidə. *Kalu kənnəsiye yani dedu nojəna.* fa: plante

(espèce).

- kənnasim** [kənnásim] *cu.* Curo kənəmbelan awo kada am caruidə. *Kənnasimlan ngam wua dusi kirukko.* *fa:* rêve.
- kənsio** [kənsiô] *cu.* Awo laaye na ni dəgammaro isodə. *Makkawu lejanaye kənsio gurenaye.* *bg:* kəndè. *fa:* arrivée.
- kəntilomi** [kəntilómí] *alnj.* Burwo sallambe. *Lardu Nijerre nankam kəlaye cuwandənan, Diorima gomna kəntilomiye wo.* *fa:* premier.
- kənyindiye** [kənyindiyè] *alnj.* Yindiyo isomadə. *Jarapta burwoye diyenadən wuma kənyindiye wo.* *fa:* deuxième.
- kəptuwu** [kəptúwú] *kkye2.* Ləman karaaye korkorro njakko. *Baralan nandi ngəwua, duwama ləman kəpkəgəwi.* *fa:* traquer.
- kəra₁** [kərà] *cu.* Awo ruuwada asududə. *Lokkolma bərin allolan kəra badiji.* *fa:* lecture.
- kəra₂** [kərà] *cu.* Ilmu jiri jiri lokkollan yallaro təkkaaidə. *Jande so, kida mukkoje, ilmu kalma kəndoye so, samma naptu kəraye cadí.* *fa:* discipline.
- kəradu** [kəràdú] *kkye2.* Kəra dio. *Maləm Isa luwuran kəraje cəsaana.* *fa:* lire, étudiant.
- kəraduma** [kəràdúmà] *cu.* Kəra dioma. *Wotiya fandiye, kəraduma maniye.* *fa:* lecteur.
- kəraldu** [kəráldú] *kkye2.* Awo kibbu yindi fal kamanjuro gəmgəgəme kannu fando. *Kau kau gadero gəmjije kannu kəralyeno.* *fa:* cogner (deux cailloux).
- kərami** [kərámi] *cu.* Kam buyen bi kiamben kəlduwadə. *Fero kaariniyedə kəramini.* *mt:* dūr. *fa:* parent.
- kəramam** [kəráram] *cu.* Na kəra cadidə. *Fuwurawa kəramambo allonja ngojane lejana.* *fa:* étude (lieu d').
- kəratu** [kəráttú] *kkye2.* Curo kuloye gaptowo jenilan ngodu. *Kusotto kulo kəracane fanjiya, nuwanju bawo cəni.* *fa:* racler.
- kərawo** [kəráwó] *cu.* Ardidu karwuyedə. *Kamunia kərawo dunoalan takkəna.* *fa:* amour.
- kərdu₁** [kərdú] *kkye2.* Awoye kibbuo waldu. *Samsu naa kojiya, ingi kərji.* *fa:* solidifier (se).
- kərdu₂** [kərdú] *kkye2.* Kare kakkadulan bi awo laan turuiwaworo dio. *Goronju kakkadulan kərje leyeno.* *fa:* envelopper.
- kərduwu** [kərdúwú] *kkye2.* Kam laaro awo laa cədənniro cədəna wuldu. *Kam todə*

wuro nambarwu kərsiye tia jujuyen burwuyekko. *fa:* accuser.

- kəre₁** [kəré] *cu.* Ragəmma ngodadə. *Mongoro-a ayawa-a fəleyeyeranniya, samma kəji cəne kəre tiyero.* *fa:* choix.
- kəre₂** [kəré] *cu.* Walawala diodə. *Kəre difiteyero jama tərəm caluwuna.* *mt:* jəwé. *fa:* élection.
- kəre₃** [kəré] *alnj.* Kam karwu ngəlaa ser diomadə. *Ti adə kəre nangaro, lamar cədiya, am tərəm isai.* *fa:* génereux.
- kəredu** [kəredú] *kkye2.* Kəre dio. *Kasuwuro leyenniya, doya kura kura kəreje kaiwo.* *fa:* choisir, sélectionner.
- kərelkəreljiram** [kərelkəreljiram] *cu.* Sillaye kəla na kəjiro təgəridə. *Kərelkəreljiram rawonjuro, kərinjuma silla cuwandiawo.* *fa:* cartilage.
- kəreyo** [kəreyô] *cu.* Awo ruwu dioye kəska curon awo laa cələm kibbuadə. *Ruwu kəreyolan tədənədə cinduramlan duwama cinjai.* *fa:* crayon.
- kərendu** [kəréndú] *kkye2.* Hangal gənanəme mana laa fandu. *Yalla napkada mushenja kəranjai.* *fa:* écouter.
- kərap** [kərap] *kkyek.* Kalma awo laa ngəlaro jaktiro wuldidə. *Kaku wadaro, ngimnju kərap jakciye boyeno.* *fa:* hermétiquement (fermer).
- kərgan** [kərgán] *cu.* Awo alama ngim gai nema kuloye curodən gənajaidə. *Kulonju kalaje dajiya, kərgan yindi cəmbəri.* *mt:* bərá; jəwú. *fa:* grenier.
- kərgən** [kərgən] *cu.* Curo kəla awo roayen awo bul luwuwudə. *Kam adəye kərgən lede jorijəna.* *fa:* cerveau.
- kəri₁** [kəri] *cu.* Ləman fadoye fərgamia, sheri kuruwua, bara-a fado guredu-aro faidaa. *Kəri kəmaskiniye nanjaunju nangaro, wunduma fannjuro ngayiwawo.* *fa:* chien.
- kəri₂** [kəri] *cu.* Kesa karuwa ngəwuro na fallan captənadə. *Bəlande kəriye dirije kəljəna mota kiaddin ngayi.* *fa:* dune.
- kəri₃** [kəri] *cu.* Kəla tərinna. *Ngudo bul laa kəri kəskayen napkada ciri.* *fa:* en haut.
- kəri walja** [kəri wəljə] *cuk.* Kəri kasuwaye cədana, deraji, bəriwu fiji, kam caljidə. *Kəri walja kam caljiya, kasuwadəa ci.* *fa:* chien (enragé).
- kəridaji** [kəridəji] *cu.* Awo laaye samenjuye na dajidə. *Ngudo kəridaji kalullen napkadadəa dangolan bakce kiro.* *mt:* lóilóirəm; tòrí. *fa:* sommet.
- kəridu₁** [kəridú] *kkye2.* Dunodunon alama

- gade njo. *Si kurisse kərije namgeno.* fa: tordre.
- kəridu**₂ [kəridú] *kkye*₂. Jiri dime mota bi babərso yakkəme ledu. *Indi babər kərijiya, fuwunju cək curui.* fa: conduire.
- kəridu**₃ [kəridú] *kkye*₂. Jiri dime maara sameye yakkəme ledu. *Maara sameyea kam samma gəni kəriji.* fa: piloter.
- kəriduma** [kəridúmà] *cu.* Kam su injinna kərijidə. *Bila kəriduma maara sameye sojiyayedə bawojəna.* fa: conducteur.
- kəriila** [kəriilà] *cu.* Na kəla samenna cijənədə. *Kəriila samman gəni ingi boji.* fa: élévation.
- kərista** [kəristà] *cu.* Kam Nawi Isaa Tada Alayero ngojənədə. *Ladu suwa fi yayen kəristawa captane sala cadi.* fa: chrétien.
- kəriwu** [kəriwù] *cu.* Lawala kura katte am ngəwuyə bi katte larduwayədə. *Kure bunduwu bawo am kashagarlan kəriwu cadi.* fa: guerre, bataille.
- kəriwuma** [kəriwùmá] *cu.* Kam kəriwu dioma. *Rabi kəriwuma nangaro, cunjuma riyada.* fa: guerrier.
- kəriwuram** [kəriwùrám] *cu.* Na kəriwu dioyədə. *Kəriwuramlan kəwu yindi kəriwuyə daada tarui.* fa: champ de bataille.
- kərkəm** [kərkəm] *cu.* Kul na kur yindi tadənayedə. *Kərkəmyakku kərkəm yakku cəda.* mt: dédè₂. fa: angle.
- kərkəm cək** [kərkəm cək] *cuk.* Kərkəm səgərinju faldə cək daada, faldə ye cək bowadadə. *Ekerlan kərkəm cək dikki.* fa: angle droit.
- kərkəm cək dewua** [kərkəm cək dèwùá] *cuk.* Kərkəmdewu səgərinju sammaye dadunja tiloa kərkəm dewu cəkkadə. *Karo naptu kərkəm cək dewuaye cadi.* fa: carré.
- kərkəm faran** [kərkəm fàrán] *cuk.* Kərkəm jauru kaadadə. *Kəla kərkəm farannelan kam rakce kərkəm cəkma kurji.* fa: angle obtus.
- kərkəm təngəri** [kərkəm təngəri] *cuk.* Kərkəm ngəlaro kadənnidə. *Kurduram-a kəreyo-alan kərkəm təngəri kəla kakkaduyen dikki.* fa: angle aigu.
- kərkəmdewu** [kərkəmdèwù] *cu.* Kadəm səgəri dewuadə. *Alloni naptu kərkəmdewuyə cadi.* fa: quadrilatère.
- kərkəmyakku** [kərkəmyàkkú] *cu.* Kadəm səgəri yakkuadə. *Ilmu kadəmbelan ku kərkəmyakku jiri yindi ruiye.* fa: triangle.
- kərma** [kərmá] *cu.* Sa curonjun dəgammadə. *Kərma wundua gurenuwi?* fa: maintenanant.
- kərmai** [kərmâi] *cu.* Kənduwo maiye bi fuwumasoyədə. *Kəmanda bərinde kərmai jaua.* mt: nənmai. fa: royauté.
- kərmama** [kərmámá] *nkye.* Sadəman. *Wande saptəmmi, kərmama isəkki.* fa: tout de suite.
- kərməsələm** [kərməsələm] *cu.* Hal bi naptu məsələmbə. *Kərməsələmbə kamba radu dapcəgəna.* fa: musulman (état du ou fait d'être).
- kərmo** [kərmó] *cu.* Kəska kuruwu sulsullo tədəna ci fin yaye kəla fetetella. *Bindu kərmo mukkonna argəm tussi.* fa: pilon.
- kərndu** [kərndú] *kkye*₂. rui: kəréndú.
- kərsakərsa** [kərsákərsà] *alnj.* Ngulondolan lenəmiya səməl gənədə. *Ngawo kəska adəyedə kərsakərsa, wande larunjənni.* fa: rugueux.
- kərwu** [kərwù] *cu.* Jəməla kəndawu mewun yindinne. *Bawande kərwu fi yaye kare lokkole bərin sakkiwi.* mt: sàà; ngəri. fa: année.
- kərwumia** [kərwùmiá] *cuk.* Jəməla kərwu miayədə. *Kam dunialan kərwumiaro dəgaidə ngəwu gəni.* fa: siècle.
- kərye** [kəryè] *cu.* Cidi kamgadaye nanju fal. *Lardunden kərye nansəniye yalan kərga.* fa: zone, région.
- kəryembe** [kəryémbé] *cu.* Ngəlaiye dawunju na kibbudə. *Kəryembelan kəndai so, fəlai so, jaa so cadi.* fa: nervure.
- kəri**₁ [kəri] *cu.* Awo lonnin cuwuri cuwuriaro tədəna buni tayedə. *Kam adə kəri baslan buni cəda.* fa: filet.
- kəri**₂ [kəri] *alnj.* Awi yaye ingiye lejənədə. *Allo kuraa cinduram kərilan cingeno.* fa: humide.
- kəri**₃ [kəri] *alnj.* Awi yaye bafənnidə. *Mongoro kəri timi kambe ceji.* fa: cru.
- kəri**₄ [kəri] *alnj.* Kiam kərmama ganjanadə. *Kiam kəriro gongi təlakkəgəmiya, kəndərmuro walji.* fa: frais.
- kəri**₅ [kəri] *alnj.* Jiri kalu kəkəyaye ngamjənni gaidə. *Alam Nijerre fərdunjudə kəri.* fa: vert.
- kəri**₆ [kəri] *alnj.* Fər kanduri kime-a bul ngəwua-aro tusaadadə. *Bina məkce fərnju kəriro lauma cakki.* fa: rouan.

- kəri**₇ [kə̀rî] *alnj.* Kare nambarwuyedə. *Ləman casuwiya, wande kəriro waljänniro, amso dilalma majai.* fa: recel.
- kəri**₈ [kə̀rî] *alnj.* Mowonjiwawo. *Manande gənaniyena nga kəri, bəri bəlawuro dikki.* fa: caduc.
- kəri kainoa** [kə̀rî káinoà] *cuk.* Kəska təngəri kalunju jaumaro buwucci shayi gairo dede taidə. *Kəri kainoa deyadadə karwun kangeye.* fa: quinquelibra.
- kəridu**₁ [kə̀rídú] *kkye2.* Awo ti kəlanjua bi garasansolan tia kəledu. *Kənəmnin cijiya, bujinju kərije gənaji.* fa: enrouler.
- kəridu**₂ [kə̀rídú] *kkye2.* Tiyilan ingiario waldu. *Wande buji adəlan namməmmi, ingi fijagane kərijena.* fa: mouiller.
- kəriduma** [kə̀rídumà] *cu.* Kam karawilan kida dio saniaro cədanadə. *Kəriduma kiri so, laya so jakci.* fa: cordonnier.
- kərijuwo** [kə̀rjúwó] *cu.* Awo jərwulan baredi alama salat gai samma kərijuwo. *Tutəmbul so, karas so, shu so, samma kərijuwo.* fa: légume.
- kərikəri** [kə̀rìkə̀rì] *cu.* Tawa ciro casakke cəjunjaidə. *Kərikəri kəlwu-a kəljane casai.* fa: tabac (à chiquer).
- kərikəri** [kə̀rìkə̀rì] *cu.* Riwa ngəwu fandro jawal sharaye ga wadadə. *Kare kərikeriye cəladı nangaro, kasuwuro cuwudiwawo.* fa: fraude.
- kərikərima** [kə̀rìkə̀rìmə] *cu.* Kam kərikeri diomadə. *Duwan kərikerima gərade kodu cədi cədana.* fa: fraudeur.
- kərima** [kə̀rìmə] *cu.* Kare kəri bomadə. *Kərimadə sawi yaye koso juwui.* fa: receleur.
- kərin**₁ [kə̀rìn] *cu.* Curo ciyen da tiro timi kokkaadadə. *Kasusu kidənniya, kərinju nga turui.* fa: gencive.
- kərin**₂ [kə̀rìn] *cu.* Awo jenaso gaiye na timiadə. *Kərin kashagarnjuye kagəlma galdu cədi.* fa: lame.
- kəriño** [kə̀rìno] *cu.* Buni dungokcane warjanadə. *Bandama adə kəriño bas cədi.* mt: bəndá. fa: poisson entier fumé.
- kəriño** [kə̀rìno] *kkye1.* rui: rìo.
- kəriřim** [kə̀rìřim] *cu.* Awo tiyi gamboro kamba cidə. *Nibakin kam laa laa kəriřimbo ci.* fa: démangeaison.
- kəriřa** [kə̀rìřà] *cu.* Awo tiyi sangoye noduro manəmidəa ngəwuro diodə. *Balomaro waldu maji cəne kajiri fi yaye kəriřa jur cədi.* fa: entraînement.
- kəriwa** [kə̀rìwà] *cu.* Kulo ngəwuro baredənadə. *Kəriwadə bare kəjia.* fa: champ (vieux).
- kəsai**₁ [kə̀sâi] *cu.* Kwa feronəmbe bi kamu tadanəmbedə. *Yim ngəməria kəsainju tiro bəri cukkudəna.* fa: gendre.
- kəsai**₂ [kə̀sâi] *cu.* Amwurawa kwanəmbe bi kamunəmbedə. *Kanori fuwu kəsainjuyen kəmbo juwuiwawo.* fa: beaux-parents.
- kəsərdu** [kə̀sə̀rdú] *kkye2.* Ngaji-a rungo-a firdu. *Napkada tamelan argəmnju kəsərji.* mt: sərđú. fa: tamiser.
- kəska**₁ [kə̀ská] *cu.* Awo řije kalu cakkidə. *Kəska adə kuraje dəlam ngəwuaro waljena.* fa: arbre.
- kəska**₂ [kə̀ská] *cu.* Kəska kamgada. *Kəska ngamdulan kannu fujai.* fa: bois.
- kəska**₃ [kə̀ská] *cu.* Kəska kasuwa isangajiyidə. *Kəskalan kasaldəna nangaro, awima řijənni.* fa: médicament.
- kəska**₃ [kə̀ská] *cu.* Awo kəri řijidə. *Ngalo so, kajəm so, samma kəska.* fa: plante.
- kəska kombe** [kə̀ská kómbe] *cuk.* Kom ruwuwada tədiya, kəska cadi gailan tədidə. *Bikka kom shekku bawoalan kəska kombe diye.* fa: arbre de calcul.
- kəska sasaktuma** [kə̀ská sásáktúmà] *cuk.* Kam kəska sasakce alamaro cədidə. *Kəska sasaktuma adə ngəri shawa laa cədəna.* fa: sculpteur.
- kəskəriwu** [kə̀skə̀rìwù] *cu.* Ngudo karaaye, tolotoloro kura wo, da jauru kəjia, řisiwu cələm-a bul-a, kango kəmboro cəragənadə. *Kəskəriwu rakce farje kuruwuro lejiwawo, duwama cəmbari.* fa: outarde.
- kəske**₁ [kə̀skê] *alnj.* Dioro jau gəni. *Kida kuyedə kəske nangaro, duwama kəriye.* fa: facile.
- kəske**₂ [kə̀skê] *alnj.* Faida ngəwu bawoadə. *Barero kuttu, banoni adəye faidənju kəske.* fa: insignifiant.
- kəski** [kə̀skí] *cu.* Bəlaa kasuni nadoye. *Na cidi kibbuan dawilan kəski lajai.* fa: poquet.
- kəwu** [kə̀wù] *cu.* Cammo am leduwuram tiloaye. *Mushe lokkolwu kəwu yindiro yakce, fal jambo cudori, fal kəlas fərajı.* fa: équipe, groupe.
- kiaddin** [kiáddin] *nkye.* Ngənəwulan tədənadə. *Cididə kibbudəro, kiaddin jərwunjudəa tapkeno.* fa: peine (à).
- kiam** [kiám] *cu.* Awo ingiingi bul təgamlan culuwidə. *Koro tadanjua kiamlan isawurajiyi.* fa: lait.
- kiam kəri** [kiám kə̀rì] *cuk.* Kiam adəma

- gandənədə. *Kiam kəri laa dedənnidə kambo kasuwa ci.* fa: lait frais.
- kiari** [kiári] *cu.* Kwanga kərwu ngəwuadə. *Kiari todəye timinju samma fidana.* fa: vieux, vieillard.
- kiaridu** [kiàridú] *kkye2.* Kiariro waldu. *Kiarijəna, rakce fadoman culuwawo.* fa: vieillir.
- kiattu** [kiáttú] *kkye2.* Awo laan cinnəme tuluwo. *Bəri tadanjuye kangalelan kiacci.* fa: enlever, nettoyer.
- kiatturam** [kiáttúrám] *cu.* Buleso sulsullo dioramdə. *Duwuramma kiatturamlan gəmdo kəri cassai.* fa: outil.
- kiawu** [kiáwú] *cu.* Awo bul kibbu da-a silla-a kəljidə. *Kiawu guduguduye kamdiya, ledu bawo.* mt: jār₂. fa: tendon.
- kibbadu** [kíbbádú] *kkye2.* Kibburo waldu. *Ngəlai ngəwuro cakke jenju kibbayeno.* fa: durcir.
- kibbaduwu** [kíbbádúwú] *kkye2.* Kibburo dio. *Je todə kudəme adəro kəlgəme kibbagəmiya, karwidəro yikkeriye.* fa: durcir.
- kibbu**₁ [kíbbù] *alnj.* Awo təlala gəni dunoadə. *Kau samma kibbu.* fa: solide, dur.
- kibbu**₂ [kíbbù] *alnj.* Tartibba. *Alan nguron mai bawo! Mana adəa kibburo tai.* fa: sūr.
- kida** [kídà] *cu.* Awo curo sanianəmben dimidə. *Kayənma suwa kida buni taye cədiya, kajiri kida bandaye cədi.* fa: travail.
- kida jamala** [kídà jàmàlá] *cuk.* Kida am ngəwuyə kəldane cadidə. *Bəla fəradadə kida jamala.* fa: travail (collectif).
- kida mukkoye** [kídà múkkòyè] *cuk.* Lokkollan yallaro kida mukkoye cakkaraidə. *Ku sa kida mukkoye dioyedəlan kasuni jurwulan fiyeiye.* fa: activités pratiques et productives.
- kida tuloye** [kídà túlóyè] *cuk.* Kida soroso tandoyedə. *Tada adə ilmu kida tuloye dioye cuwandəna.* fa: maçonnerie.
- kidadu** [kídàdú] *kkye2.* Kida dio. *Suwa ləp leje kulolan kidaje duwon, walde kadio.* fa: travailler.
- kidama** [kídámá] *cu.* Kida dioma. *Kidama gomnatiye kəndawu nguson alwasia.* fa: travailleur, ouvrier.
- kidama gomnatiye** [kídámá gómnatiyè] *cuk.* Kam kida gomnatiye diomadə. *Jandarma kidama gomnatiye.* fa: fonctionnaire.
- kidaram**₁ [kídàrám] *cu.* Na kida cadidə. *Kidaram Madu kafintayen dəgəl dina so, kuris namgada so njassaye capkada.* fa: travail (lieu de), atelier, bureau.
- kidaram**₂ [kídàrám] *cu.* Na kida dioyedə. *Kidaramnjan tima wakkil ministərre wo.* fa: service.
- kidaram lokkol burwoye** [kídàrám lòkkòl búrwoyè] *cuk.* Kidaram am kəla musheya lokkol burwoye kuromayedə. *Kidaram lokkol burwoyero mushe leje kitawuwa maji.* fa: inspection.
- kidi** [kídí] *cu.* Kəndawu mewun yindin kamcələmbeye kənmewun tilonne. *Kidilan ləmannani ladəkke sawəra Makkaro leduye dikki.* fa: mois hégirien (onzième).
- kil** [kíl] *cok.* Kalma kasusu kam cədiya culuwidə. *Awo əjabba kirunniya, kil kil kil kasusu cədi.* fa: hi.
- kilari** [kílári] *cu.* Kəlanəm njungorodə. *Na kambəriyen fuwu gangamayen daada kilarinju cədi.* mt: áwúló; jəjəktà. fa: flatterie.
- kilishi** [kílishí] *cu.* Da filfillada kausulan tarjane ngamjidə. *Am laa kilishi kulikuli babakkadaadə yayero ngai mandaadəma carawo.* fa: viande (boucanée).
- kilo** [kílò] *cu.* Ngəl nankurwowuyə gəram dəwuadə. *Buwu argəmbə kuradəye nankurowunju kilo mia.* fa: kilogramme.
- kilometər** [kílòmètər] *cu.* Ngalduram daduyə metər dəwuadə. *Maine-a Difa-a kattenja kilometər fitulur.* fa: kilomètre.
- kimba** [kímbá] *cu.* Tada kəskaye cələm siriri kalusoro casakkidə. *Kiam bare jaujənni, kimba koljagai.* fa: poivre.
- kime** [kímè] *alnj.* Jiri buye gai. *Kəngal dəmba təmjiya, kimeru walji.* fa: rouge.
- kimedu** [kímèdú] *kkye2.* Kimeru waldu. *Təmatəm bafiya, kimeji.* fa: rougir.
- kimeduwu** [kímèdúwú] *kkye2.* Kimeru dio. *Kannu sua kimejiyi.* fa: rougir.
- kimekime** [kímèkimé] *alnj.* Jauro kime gənidə. *Salaro gəmajə kimekime cududo.* fa: rouge clair.
- kimeri** [kímèrí] *alnj.* Kime gana buljənədə. *Tuldu ngəwu cakke kalwuni kimeru walyeno.* fa: rougeâtre.
- kimidu** [kímídú] *kkye2.* Kalu laa mukkollan tərmasəmə kəluwuro dio. *Karasu kimije kaluro fiyeyeno.* fa: écraser.

- kimilduwu** [kímíldúwú] *kkye2. rui:* ngímíldúwú.
- kimittuwu** [kímíttúwú] *kkye2. Kamba* rakkəgəme kəji fandu daptu. *Tiyini nga jauji, curo motayen jauro kiminsaana kadiye.* *mt:* ngímíldúwú. *fa:* serrer, coincer.
- kimo** [kímó] *cu.* Ləman karaaye ngarwumaro kura wo tiyin kəriyia. *Kimo lenəmiya, məkti.* *fa:* hérisson.
- kimo tuksima** [kímó tüksímà] *cuk.* Ləman karaaye kimo gai duwon kura kəriyi cələm-a bul-a kuruwu kuruwuadə. *Kimo tuksima kambo kəriyinju gəpciyi.* *fa:* porc-épic.
- kina** [kíná] *cu.* Awo sinnəmiya kuttudə. *Ngarwuma curo ngimben nuiya, kina amba koljiwawo.* *fa:* odeur (mauvaise).
- kinadu** [kínàdú] *kkye2. Kina dio. Da kəridə njəpcəna kinaji.* *fa:* puer.
- kinja**₁ [kínjə] *cu.* Na tiyen kam bi ləman roa sinjidə. *Kala kəji-a kuttu-a samma kinjalan nodi.* *fa:* nez.
- kinja**₂ [kínjə] *cu.* Na je ndəptənədə. *Kinjadəa ngəlaro dimia, ləman tunəmiya jedə suwutti.* *mt:* ndəwú₁. *fa:* noeud.
- kinjale** [kínjələ] *cu.* Su təgarəna kamuwa kinja sukane casakkidə. *Tuworam ngəwuso kinjale dinarrea.* *fa:* anneau nasal.
- kir** [kír] *cu.* Kamu duwon naptu kamben dəganədə. *Kamuwanju napkada kirnju kida samma cədi.* *fa:* esclave (femme).
- kirwo** [kírwó] *cu.* Ka bi awo gade fərso tilan bakcaidə. *Kirwo ridaro, lokkolwu ajindeye samma kəlan kəranja rojai.* *mt:* ngār. *fa:* cravache.
- kiri** [kírí] *cu.* Awo je gai karawilan jakkada səriwo tiyiye nangaro canjaro tujagaidə. *Kambərima kiri cədannidə ngəwu gəni.* *fa:* amulette.
- kisakisa** [kísàkísà] *cu.* Kuri kəmarí gai duwon sanana kimedə. *Bəriniro kisakisa captaana.* *fa:* fourmi.
- kistuwu** [kístúwú] *kkye2. Hangalnəm awo laa ngəlajoro gənaduwu. Yallanəmbo kiskəgəne lokkol ngəlaro cado!* *bg:* ngístúwú. *fa:* occuper de (s').
- kitawu** [kitāwù] *cu.* Kakkadu ngəwu bakkada kərayedə. *Kitawu kombe mbeji, kəraye ye mbeji.* *fa:* livre.
- kiyi** [kíyí] *cu.* Kuri fefedoa ngəwusoro awo kinaaro napciyidə. *Kiyi awi yayero napciyi nangaro, kasuwa kambo ci.* *fa:* mouche.
- kiyidu** [kíyídú] *kkye2. Awo laa timialan jəktu. Silan katako kiyije kamgeno.* *fa:* scier.
- koba** [kóbà] *cu.* Katako təgarəna fado fadoa. *Curo kobanjuyen tasa so, kop so shawa shawa gənaada.* *fa:* bibliothèque.
- kod** [kôd] *cu.* Fudu jawal game motaso kəriduye curo kitawu masammanne bayindənədə. *Kod gambawoa, lenəme mota gadero baktəgəmi.* *fa:* code de la route.
- kodadu** [kòdádú] *kkye2. Curo ingi culoriyen ngəwuro dəga. Kərikainoa kodaje karwunno kiano.* *fa:* bouillir.
- kodu**₁ [kódú] *kkye2. Curo leduyen nagəme fuwunjuro ngawo. Ngəram fərren am samma kokke burwoyero walyekko.* *fa:* dépasser.
- kodu**₂ [kódú] *kkye2. Ci falnin cinəme fallo ledu. Maara ingiyen ngada falləkke koyekko.* *fa:* traverser.
- koduram** [kòdùrám] *cu.* Jawal ləmanna nangaro tədənədə. *Nangəri ngəwusolan ləmanna koduramlan caluwe kuloro ngasaane banna cadi.* *fa:* couloir de passage.
- Koduwar** [Kòdùwâr] *cuf.* Lardu Afərika fədeye kafe barejai. *Bərní kura Koduwarredəye cunju Abijan.* *fa:* Côte d'Ivoire.
- koferatip** [kòfèrətíp] *cu.* Kəwu fasalla am sania tiloaye. *Bərewu koferatip kokcane nemanja kəjiro caladi.* *fa:* coopérative.
- koi**₁ [kôí] *cu.* Kamu sawa kamu gadeyedə. *Asirni ngaa koiniro wulgəgəkki.* *bg:* kòidá. *fa:* amie.
- koi**₂ [kôí] *cu.* Fero sawa larusayedə. *Koia larusaniye gəmajə jiri tilo cadudo.* *bg:* kòidá. *fa:* fille d'honneur.
- koida** [kòidá] *cu. rui:* kôí.
- koiwu** [kôiwù] *alnj.* Kam ridu buduadə. *Koiwu nangaro, bune culuwawo.* *fa:* peureux.
- kojokojo** [kòjòkòjó] *cu.* Kasuwa kanduri fije kəla bullo cədidə. *Fanna kojokojoye cədana nangaro, kurajənama kanduri ngəwu cədanní.* *mt:* kələbúl. *fa:* teigne.
- koka** [kókà] *cu.* Tada karjəmbe silloro kura wo kənnakənnanju təgəridə. *Koka sananaro kakamje kayeje kilado.* *fa:* noix de coco.
- kokkola** [kòkkólà] *cu.* Su təgarəna alama

- kattan gai tilan karawi sukcaidə. *Kəriduma laya jakciya, kokkolan faidadi.* fa: alêne.
- koko**₁ [kókó] *cu.* Ləman ingiye təngəri si fetetella sim rulla kuřilan ambadidə. *Na ingian koko ambo kənəm dapciyi.* fa: grenouille, crapaud.
- koko**₂ [kókó] *cu.* Su təgarəna cuworamnjua cinnaso jakcaidə. *Koko fi yaye cuworamnju gade.* fa: cadenas.
- kokoyoram** [kókóyòrəm] *cu.* Ləman ingiye təngəri ngawo karea. *Ngawo kokoyoramben ngawo kuloye kaassai.* fa: moule.
- koktu**₁ [kóktú] *kkye2.* Na tilolan isadaduwu. *Kajəmu lastaaro, ngimnjuro kusa kokcəgəna.* fa: fixer.
- koktu**₂ [kóktú] *kkye2.* Kəska bi kərijuwo řijənədə məngəme bəřinno kattiro njakko. *Tatase kokcənnidə tada ngəla cakkıwawo.* fa: repiquer, planter.
- koktu**₃ [kóktú] *kkye2.* Kowodo fərre bi koroye njassa. *Fər kowodo koktənniadə ledu kəji cədiwawo.* fa: tailler (sabots).
- koktu**₄ [kóktú] *kkye2.* Lawalaro kordu. *Kəmaskinjua kokce lawala badiyera.* fa: taquiner.
- kokturam** [kóktúrəm] *cu.* Su təgarəna timia tilan kowodo kamjaidə. *Wanjamma kowodo fərniye kokturamlan kamji.* fa: lame.
- kola** [kólà] *cu.* Batta təngəri dau kalwuyero caddudiyidə. *Dudo nasara ngəwuso kolaa.* fa: col.
- koldu**₁ [kòldú] *kkye2.* Mukkolan luwo. *Ngudo takkəna duwon, kolləkke faryeno.* fa: lâcher, affranchir.
- koldu**₂ [kòldú] *kkye2.* Na faldu. *Fe ngəwu cədana nangaro, bəla kolje leje karaan napkeno.* fa: quitter.
- koldu**₃ [kòldú] *kkye2.* Kida laa bi awo gade amardu. *Kwani kolse larusarambo lekke kadikko.* fa: autoriser, permettre.
- koldu**₄ [kòldú] *kkye2.* Kamu dəptu. *Koljanaye kəndawu yakkua kwa gadeye tia niyayeno.* fa: répudier.
- kole** [kólè] *cu.* Kare ladoye ngonəme bəla bəla gadə. *Dunoganaro, kəlan kole cədi.* mt: fətké; tállà. fa: colporteur.
- kolema** [kóləmà] *cu.* Kasuwuma kare jiri jiri ladoma, laanja bəla bəla jagai. *Kolema ngəwuso cidilan awo laa ferje kareyanju kəladən gənjə cəladı.* mt: fətkémà; tállàmà. fa: colporteur.
- kolera** [kólérá] *cu.* Kasuwa justu-a bəřiyer-ayedə. *Koleradə kasuwa na kadawuaye.* fa: choléra.
- kolji** [kólji] *cu.* Tada kəskaye karea curo cidiyen bafidə. *Koljilan kəndawu so, kulikuli so cadi.* fa: arachide.
- kolji mandaa** [kólji mändàá] *cuk.* Kolji kuwullada kayeyadadə. *Kamu adə kesa maje, kolji mandaa cədi.* fa: cacahuète.
- kolkoldu**₁ [kòlkòldú] *kkye2.* Ingi kannuaye cidu. *Ingi ngəlaro kolkoljiya duwon, shingawadəa figəne.* mt: gòlgòldú. fa: bouillir.
- kolkoldu**₂ [kòlkòldú] *kkye2.* Gəna gənayen loro. *Kulonju kəla kannuyen kolkolji, ti ye kidanju cədi.* mt: gòlgòldú. fa: mijoter.
- kolkolma** [kòlkòlmà] *cu.* Kidama metəra so, damudəram solan kida cədidə. *Kolkolma sunoni kamdənadəro kusa bakcuwo.* fa: chaudronnier.
- kolkuala** [kòlkuálà] *cu.* Su təlamba taram kəskayea tilan karawi sukcaidə. *Sunoma karawiro kolkualalan cuwuri cədde řiwura cakke cuduri.* fa: alêne, poinçon.
- kollo** [kólló] *cu.* Ganga təngəri kuraa cadduwidə. *Gangakuran kollo jajaiwawo.* fa: tam-tam.
- kollom** [kóllòm] *cu.* Ka kayenwu tilan buni ceyesidə. *Buni kura kura nangaro kollomdəa kayenwu carawo.* fa: bâton (pour cogner poisson), gourdin.
- kolloma** [kóllómà] *cu.* Kam kollo jajidə. *Dunia ləmjəne kolloma cəmbare bikke taryera.* fa: instrumentiste.
- Kolo** [Kóló] *cuf.* Bəřni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tilaberiyen. *Kolo kilometər fiakku Niameyelan kərga.* fa: Kollo.
- kolol** [kólól] *cu.* Kəska kariyi dungokkadaa kangonjuro təragənədə. *Kəskarıwu ngəwusoro na kolollan tuwandi.* fa: gommier.
- kolta**₁ [kòltâ] *cu.* Kəndawu cələm jawaloro řijagaidə. *Soronju wande cuwunniro kolta kəladəro řiyeyeno.* fa: goudron.
- kolta**₂ [kòltâ] *cu.* Jawal kolta řiyadaadə. *Jawal katti yayero koltama motaro kəji wo.* fa: goudron.
- kolwa** [kólwá] *cu.* Kalwo ingi bi ingiingi fidaaram dau siririadə. *Kolwanju kəndawu feye koltalan cure falladano.* mt: bütəři. fa: bouteille.
- kolwoři** [kólwóři] *cu.* Tiyilan na totoljənədə. *Tussəna kəmba cədənni*

nangaro, ku jakka arakku tuskenniya, mukkonjulan kolwoři kiluwo. fa: ampoule.

kom [kôm] *cu.* Lamba fal ngawo fallen wuldudê. *Kom awiye napkada dimidê?* *mt:* isáwù. *fa:* compte.

kom kəlaye [kôm kəlâyè] *cuk.* Kom ruwu bawolan kəlalan tədide. *Ilmu lambaye ngəstiya, kom kəlaye cadi. fa:* calcul mental.

kom kəldaye [kôm kəldâyè] *cuk.* Lamba lambaro kəldudê. *17 + 11 = 28; 8 + 9 = 17; ani samma kom kəldaye. fa:* addition.

kom kəldaye na bowu bowua [kôm kəldâyè nâ bówú bówúà] *cuk.* Kom kəldaye duwon na laa laa bowu njəmbəroyeade. *19 + ... = 36 adê kom kəldaye na bowu bowua. fa:* addition à trou.

kom shekku bawoa [kôm shékkù bāwòà] *cuk.* Ilmu tilan awo kom wujəna təkəraide. *Kom shekku bawoalan kur so, kərkəm so, kadəm so, lamba so cakkarai. fa:* mathématique.

komdu [kòmdú] *kkye2.* Kom dio. *Kantima kunguna kare cəladənyə komji. mt:* tāmistú. *fa:* compteur.

komosho [kómóshò] *cu.* Kam wuri agəri motaye capcidê. *Komosho kunguna capciya, nuwanju cadi. fa:* convoyeur.

kompa [kòmpà] *cu.* Awo taramba na yindia, faldən kəreyoa korkori tilan cadidê. *Kompa ngəlaro ta nonəmmia, korkori ngəlaro dimbawo. fa:* compas.

komsaria [kòmsàrià] *cu.* Kidaram folissaye. *Shara bəlaye ngəwusoro komsarian tēdi. fa:* commissariat.

komser [kòmsēr] *cu.* Fuwuma komsariayedê. *Komser tima folissa na naro gadiro juwajiyi. fa:* commissaire.

konda [kòndá] *cu.* Biwu curo ruwuyedê. *Fanəmrुwune diyenadən konda falma bawo. fa:* faute.

Konger [Kóngér] *cuf.* Kəna kura dunia ngaye saa 1948lan tədənədə. *Kongerlan ləman ngəwu sanuna. fa:* famine (de 1948).

kongori [kòngòri] *cu.* Mukko kəmgada duwon ngulondolan kəla baktudê. *Kongorin banse kəlani fuyeno. fa:* coup.

kongwa₁ [kòngwâ] *cu.* Kam kwangarambadê. *Kəryendelan kongwa jene cikkeriwawo. bg:* kwàngâ. *fa:* mâle.

kongwa₂ [kòngwâ] *alnj.* Kam karwuadê.

Kam adê kongwa; awima rijənni. bg: kwàngâ. *fa:* brave.

kongwakongwa [kòngwàkòngwá] *alnj.* Kamu alama kwangayea. *Fero ade jauro candəna duwon, ledunju kongwakongwa. bg:* kwàngàkwàngá. *fa:* masculin, hommasse.

kongwaram [kòngwàrám] *cu. rui:* kwàngàrám.

koni [kòni] *cu.* Tuno siye duwan ngajiwawodê. *Fəlai sinjuyen koni culuwe kawu gənarə suno njakko dapkeyeno. fa:* plaie.

konkur [kònkûr] *cu.* Jarapta nanngəwu am təragənyə nodəna tədide. *Konkur lowotorre kidiyendeya, andi uwumaa ngosa. fa:* concours.

Konni [Kònní] *cuf.* Bərnə naptu bəla kura arondisemaye cədi anəm Tawayen dəganadê. *Konnilan kare Najeriyaye kada caladi. fa:* Birni N'Konni.

kop₁ [kòp] *cu.* Su təgarəna cuwuramba mukko kosomayero casakke jakcaidê. *Kopdəa kam biwu bawoaro casakkiwawo. fa:* menottes.

kop₂ [kòp] *cu.* Bikkewu nasardanaro kalwo laa cadidê. *Mənde balolan kəwunde kop cuwando. fa:* coupe.

kor₁ [kòr] *cu.* Awo alama fəlai gaiadê. *Ilmu kadəmben mushe yallaa cakke kayenjan kor kedo. fa:* rond.

kor₂ [kòr] *cu.* Fele na gargadaye. *Yalla kor lokkollen bikkejai. fa:* cour.

kora [kórà] *cu.* Kannu karaa juwuidê. *Kora ciyenniya, banna ngəwu kido. fa:* feu de brousse.

kordom [kórdóm] *cu.* Kiawu guduguduye. *Kordom kamdiya, ledu bawo. fa:* tendon d'Achille.

kordu₁ [kòrdú] *kkye2.* Awo laa dirinəme kəldu. *Ləmanna wadaro, kulonju kariyilan koryeno. fa:* entourer.

kordu₂ [kòrdú] *kkye2.* Kamba kambəri bi lawalaro bowodu. *Kambəriro korsenniya, ngokke tia yapkeyekko. fa:* défier.

kore [kóré] *cuk.* Kannu cambilan fal fal samero gəptaidê. *Kau yindi dunoaro gəmməmiya, kore fəralji. fa:* étincelle.

kori₁ [kòri] *alnj.* Dadu ganaa. *Ari kori nangaro, rakce fəro tacciwawo. mt:* kàwúwù. *fa:* court.

kori₂ [kòri] *alnj.* Awo tussiwaworo tədide. *Am bəla adəyedə alakoro kori korin cadi. fa:* bref, éphémère.

korikori [kòrikòrí] *alnj.* Dadu ganaa. *Afi korikori nangaro, rakce fërro tacciwawo.* *fa:* court.

korkor [kòrkòr] *cu.* Dirinæmkelle awo laaye. *Korkor lokkolndeye metær yer yakku.* *fa:* périmètre.

korkori [kòrkòrí] *cu.* Kur bi awo alama korreadæ. *Kompalan yalla korkori kèla kakkaduyen cadi.* *fa:* cercle.

korkorra [kòrkòrrà] *alnj.* Tiyin kor ngæwua. *Yadi korkorra yuwukkæna.* *fa:* ayant des taches ronde.

koro₁ [kòró] *cu.* Læman fær gai duwon tiro kori wo, sæmo kuraa. *Fetkema koronjulan kasuwu kasuwu juwui.* *fa:* âne.

koro₂ [kòró] *cu.* Kælangayen kænnsar fandodæ. *Karelan koro yakkua, yindialan keriyæ.* *fa:* point, but.

koro₃ [kòrò] *kkye1.* Kæmbo njuworo ragemma wuldu. *Kæna fakkidæ, ku shingawa bunia korækko.* *fa:* commander (repas).

koro₄ [kòrò] *kkye1.* Mananæme kamlan awo madu. *Kuranjuyen batalla cuwore bælanjaro leyeno.* *fa:* demander.

koro₅ [kòrò] *cu.* Mana awo laa noduro bi jaawu fandro tædidæ. *Yim kæraa fi yaye mushe koro kèla awo ruiyenayen saddi.* *fa:* question.

koro₆ [kòró] *nkye.* Bærinno. *Kæreyo njikke koro kaye njikki?* *fa:* encore.

koro gænaduwwu [kòró gænádúwú] *kkyek.* Kælangan kamba bodæ. *Karelan koro yindi gænasaa.* *fa:* vaincre, gagner.

koro karaaye [kòró kàrààyè] *cuk.* Læman karaaye koro gai duwon janejane cælæm-a bul-adæ. *Koro karaaye cidi Afærika adinnamben tuwandi.* *fa:* zèbre.

koro mowo [kòró mòwò] *kkyek.* Awo njaddæna kalaktu. *Ku mawua kambæilan yamseyenniya, ku fandække karoni kimowokko.* *fa:* venger (se).

korokoro₁ [kòrókòró] *cu.* Dinar tængæri tægaræna junguru gai kamuwaye dauro tujagaidæ. *Korokoro fero adæro sisi yakkulan kekka.* *fa:* pendentif.

korokoro₂ [kòrókòró] *cu.* Kæska bi su tokokor cuwuxia kæladæn je gærjaidæ. *Sæniya korokorolan ingi cattuluwe læmannanja casatti.* *fa:* poulie.

korokoro₃ [kòrókòró] *cu.* Caamarin bi kekemarin kækaso garasan kælejagaidæ. *Kekema fækka fidaamayero lænæmiya, korokoro*

garasan jiri jiria kada rumi. *fa:* canette.

koroma₁ [kòrómá] *cu.* Kæma koroye. *Koroma koronju lapce jawal kasuwuyero ngaana.* *fa:* ânier.

koroma₂ [kòrómà] *cu.* Kalma tilan koro tædidæ. *Kæri wa tia dujo? "Wa" tima koroma wo.* *fa:* interrogatif.

koroman [kòrómân] *nkye.* Koro yayeson. *Gurekkima, koroman isænni.* *fa:* jusqu'à présent.

korro njakko [kòrrò njàkkò] *kkyek.* Dawuro njakko. *Barwu korro casakkæne cadane komsariaro kesado.* *fa:* encercler.

korwordu₁ [kòrwórdú] *kkye2.* Sægæri falla samero kudo. *Wande kannu cædanniro, wainadæa korworyeno.* *mt:* súwórdú₁. *fa:* pivoter.

korwordu₂ [kòrwórdú] *kkye2.* Kæla bi tiyi samma kanji gadero kalaktu. *Jirebawoma korwordiario leji.* *mt:* súwórdú₂. *fa:* retourner (se).

koræ [kòfè] *cu.* Kæska ngamdu. *Cinna fannjuyen koræ kælanjun naptu nangaro cuwude koljæna.* *fa:* bois mort.

kori [kòfì] *cu.* Kæska særakkada suno bærinno tududæna bi jawa tulladaro casakkidæ. *Jawanæm niro gænaa, kori kuraro yakkæmi.* *fa:* embauchoir.

kos [kòs] *cu.* Kælanga kartaye am bil bawoa kæwu kæwun cadidæ. *Kos diye duwon, kamudæa gæpce wu kwa kolgække niyayekko.* *fa:* jeu de carte.

kosai [kòsáí] *cu.* Waina ngaloye. *Bune ngalonju neje wajiya suwa kosai kaji.* *fa:* beignet de haricot.

koskoso₁ [kòskòsò] *cu.* Ngawo kæmbo laasoye. *Kolji so, ngangala so, samma koskoso.* *mt:* kàrè₇. *fa:* coque.

koskoso₂ [kòskòsò] *cu.* Ngawo ngæwulle. *Cokka koskoso falje culuwi.* *fa:* coquille.

koso [kòsò] *cu.* Fado am biwua rojaidæ. *Kam ceje kosolan saanju findi duwon kiluwo.* *bg:* kòsòrà_m. *fa:* prison.

kosoktu [kòsóktú] *kkye2.* Kasau dio. *Nganjiye tia cædane kosokci.* *mt:* yàsàrà₁. *fa:* tousser.

kosoma [kòsòmá] *cu.* Kam koso cædidæ. *Wowom kosomaro walawala dio dapcægæna.* *fa:* prisonnier.

kosoram [kòsòrà_m] *cu.* rui: kòsò.

kosu [kòsú] *cu.* Kæska tængæri særakkada buniye kæla-a ngaware-a kæljidæ. *Kosun kæriino cadi.* *fa:* bois (morceau de).

koshe [kòshé] *cu.* Silla mudiyedæ.

- Lawalalan koshenju kalan bakkeranniya, kano.* fa: os occipital.
- kota** [kòtá] *cu.* Na læman duwajane, kajane, cassaidè. *Kota ngəwuson lowotor nanlewa daye kuroma mbeji.* fa: abattoir.
- kotoɾwo** [kòtɔɾwó] *cu.* Jawal kəla ingiye. *Katte Difa-a Duci-an kotoɾwoa.* mt: gádà. fa: pont.
- kotte** [kótté] *cu.* Awo yalla cidin korworjane kalanga cadidè. *Kotten mukkonni bakkenniya, bu kiluwo.* fa: toupie.
- Kowet** [Kòwèt] *cu.* Lardu wasəriyaye anəm Irakkelan dəganadè. *Bərni kura Kowette cunju Kowet.* fa: Koweit.
- kowo**₁ [kówò] *cu.* Kasam ngowoljolan culuwe manaro waljidè. *Aishatu kowo kəjja nangaro, bune fi yaye tima aiya yeji.* fa: voix.
- kowo**₂ [kówò] *cu.* Nukta kam bi læmanne. *Ya fi yaye kowo tadanjuye nojəna.* mt: sò. fa: cri.
- kowodo** [kòwòdò] *cu.* Awo læmanna laa laa alama fər so, fe soro naptu fərgamiye cədidè. *Congelan wanjamma kowodo fərre sərakci.* mt: kùlòrám. fa: sabot.
- kowodu**₁ [kòwòdú] *kkye2.* Dunoaro baktu. *Banna kidənniya, bawanju tia kowoyeno.* fa: battre.
- kowodu**₂ [kòwòdú] *kkye2.* Ngur læmanne babangəme nambinju tuluwo. *Dalo kowowada duwan tiyi cəde dunoaro walji.* mt: yèsàktú. fa: castrer.
- kowokowo** [kòwòkòwó] *cu.* Kasuwa na kanduri řijiye cakke kanduridè fidi. *Kəla kowokowoadən kanduri ngəwujiwawo.* fa: teigne.
- kowollo** [kòwòlló] *cuk.* Bəlaa na sim dəganadè. *Kowollo simbenju fal bowu nangaro, sim kudərambe cələm sawi yaye cakki.* fa: orbite.
- kowona** [kòwóná] *cu.* Kadunoma maiye. *Mai kowonawanju fuwunna idiro lejai.* fa: valet.
- kowono** [kòwònó] *cu.* Ləman kowowada. *Kowono laya cədiwawo.* fa: castré.
- koworo** [kòwòró] *cu.* Kasuwa kam cədaia, duwaduwan karwun tədənnia, kam maskinno cədidè. *Bəlanden kam yindi koworoye dunguro kido.* fa: poliomyélite; polio.
- kowu** [kówù] *cu.* Ngudo kadauro kura wo riwa bomadè. *Kota bəlandeyen sawi yaye kowua.* fa: charognard.
- kowu ngarmu** [kówù ngármú] *cu.* Kowu jiri kuradè. *Kowu gai kowu ngarmu riwan ambadi.* fa: voutour.
- koyo** [kòyò] *cu.* Kəla calariya, kanduri jəp koljaidè. *Sawi yaye kəla tadanjuyen koyo yindi kolji.* fa: touffe (de cheveux).
- koyo ngimbe** [kòyò ngîmbè] *cu.* Daduram kəla ngimbe na jut tikkerənadè. *Koyo ngimnjuyen ngəwul dewuye gənayeno.* fa: sommet (du toit), cime (du toit).
- ku** [kû] *cu.* Yim curonjun dəgammadè. *Ku bəla adən bokkiya, bari lekki.* fa: aujourd'hui.
- kua** [kuä] *nkye.* Sa curonjun dəgammadè. *Kua wundua gurenui?* fa: maintenant.
- kuami** [kuämi] *nkye.* Koro yayeson. *Gurekkima, kuamima isənni.* bg: kuämísôn; kuäsôn. fa: jusqu'à présent.
- kuamison** [kuämísôn] *nkye. rui:* kuämi.
- kuason** [kuäsôn] *nkye. rui:* kuämi.
- kub** [kûb] *cu.* Kadəm fəkka kalkal arakkua; fəkka fi yaye naptu kərkəm cək dewuaye cədidè. *Mushe yalla cakke kub curo kayenjajen kedo.* fa: cube.
- kubbi** [kúbbi] *cu.* Kartaye jiri kime karwu gənaadadè. *Karta samgenniya, kubbi jalla seno.* fa: cœur.
- kudəra**₁ [kúðərə] *cu.* Awo diwi kamba cuwandidè. *Derajidə, kudəra fi tia cuwando?* bg: kútərə. fa: malheur.
- kudəra**₂ [kúðərə] *aj.* Awo təmanəmmi isiya bi rumiya, wulləmidè. *Kudəra! Jiri fin Diwalan cije Niamero silan leyeno!* bg: kútərə. fa: étonnement.
- kudəram** [kúðəräm] *cu.* Awo tilan turumidè. *Kudəram duwama faldi.* fa: miroir.
- kudəram simbe** [kúðəräm sîmbè] *cuk.* Awo simbo gənaduwuye: laa ngəlaro kuroye, laa nanjairoye, laa kausuro kaduye. *Bunejiya, mushe Musa kudəram simbe cakkənnia rakce kəra cədiwawo.* fa: lunettes.
- kudo** [kúðò] *kkye1.* Naro njado. *Ingi kude yakke.* fa: amener.
- kudu**₁ [kúdí] *cu.* Ləman si dewua ngawon karea. *Ngəwusoro kudu na ingian tuwandi.* fa: tortue.
- kudu**₂ [kúdü] *cu.* Awo tiyi kamben culuwe kuraje kari cədidè. *Kudu karinju culuwunniya, kamba kangero ci.* fa: furoncle.
- kudukarea** [kúdukáɾərə] *cu.* Kudu bərambe jiri jauru kuradè. *Kudukarea kam rakce ngoje leji.* fa: tortue de mer.
- kudukkuduk** [kúdukkúdu] *cu.* Kida gana

- ganadə. *Kudukkuduk cəde fannju cə dai*. fa: métier.
- Kudus** [kú dús] *cu*. Bəni curonjulan masidi darajaa məsələmbaye kənyakkuye dəganadə. *Kudusdə yindiro dagargada; fədeye-a adinnambe-a*. mt: Jérùjäləm. fa: Jérusalem.
- kui** [kuî] *cu*. Cidi ngamdulan kasuni nadodə. *Kəməne yigəl gəni dikko, kui*. fa: semis.
- kui dio** [kuî diò] *kkyek*. Cidi ngamdulan kasuni nado. *Kui kidənniya, kasuninju bannaadan*. fa: semer (à sec).
- kuikui** [kuikui] *cu*. Kam cok napciwawo. *Yalnəm kuikua daden salamme*. fa: taquin.
- kukuwui** [kúkúwui] *cu*. Kasuwa yalla kərwu uwun kəla cidiyannaye: yal kosokcəne har sindunju kamdiyi. *Kukuwui kam kura cə daiwawo*. fa: coqueluche.
- kul** [kúl] *cu*. Na jəkkadə. *Gəmdonja kul kəlassen gənaada*. fa: coin.
- kul kauye** [kúl kəuyè] *cuk*. Bəlaa curo kauyedə. *Ləmanna laa kul kauyen fannja*. fa: grotte.
- kulastu** [kúlástú] *kkye2*. Cidilan awo laa madu. *Kalanga cədi duwon, gursunju fatkeyenniya, cidi kulassi nga cuwandənni*. fa: fouiller.
- kuldu₁** [kúldú] *kkye2*. Kəna luwo. *Modu bələm canaman, kuljənni yeno* fa: rassasier.
- kuldu₂** [kúldú] *kkye2*. Kəna culuwe tiyi dio. *Roni boje kulləkke yangeni samma təngərisaana*. mt: gürjəmdú; tiyi diò. fa: grossir.
- kuleccam** [kúlécəəm] *cu*. Kawudi təwur gurumbelsoa kamuwa kuleccane samdaidə. *Larusa fannjuyero kuleccam buwucci laa cassane kiwudo*. fa: parfum.
- kulettu₁** [kúléttú] *kkye2*. Ngulondolan bi awo gadelan awo laa gana ngodu. *Kuleccam kulecce tiyinju ngaro samgeyeno*. fa: prendre.
- kulikuli** [kúlikúli] *cu*. Koljilan kəndawu cattuluwiya awo gapce məkcaidə. *Napkadanju salat kulikulia fuwuro cakkəna bo cədi*. fa: tourteau.
- kulit** [kúlít] *cok*. Kalma awo sadəman wakkajənarə wuldidə. *Kənnari kulit bəlaaro kərgawo*. fa: coup (d'un seul).
- kullo** [kúllò] *cu*. Su kəllada kurnum. *Kamuwaso kuru kulloyen samdəram jawai*. fa: bronze.
- kullum** [kúllúm] *cu*. Was wajiyaso. *Kullum silan lokkollo leji*. fa: toujours.
- kullumbo** [kúllúmbò] *nkye*. Was wajiyaso. *Kullumbo silan lokkollo leji*. fa: toujours.
- kulo₁** [kúlò] *cu*. Cidi kamgada bare dioyedə. *Kulonju argəmbə bərtək řijəna*. fa: champ.
- kulo₂** [kúló] *cu*. Kalwo kəndaramba bəri so, kalu so dedaye. *Kulonju dejiye tustunju ngəskeno*. fa: marmite.
- kulo kayeduram** [kúló kəyéduřəm] *cuk*. Kalwo fel kəmbə kayeduye. *Kulo kayeduramnin waina ngəwulle cədi*. fa: poêle.
- kuloktu** [kúlòktú] *kkye2*. Awo laa kamdəgəna tuluwo. *Tongulan kəřiyi sinjuye kulokci*. fa: enlever.
- kulokturam** [kúlòktúřəm] *cu*. Awo tilan awo laa kuleccaidə. *Kulokturamlan kəřiyi sinjuye tuluwo cədi*. fa: instrument.
- kuloram** [kúlòřəm] *cu*. Awo ləmanna laa laa alama fər so, fe soro naptu fərgamiye cədidə. *Congelan wanjamma kuloram fərre sərakci*. mt: kòwòdò. fa: sabot.
- kulum** [kúlúm] *cu*. Su təgarəna ngulondosoro casakkidə. *Tama kəgəlməro ce kulum kikkəro*. fa: bague.
- kuluwu** [kúlúwù] *cu*. Ingi bowada cəgasi tekuro kəldiyidə. *Ingi kuluwuye cotto cəriwawo*. fa: fleuve.
- kuma₁** [kùmâ] *cu*. Kəska kura kəřiyi bawoa nangəři kəřənjiya fəkci tadanju jaitun gaiadə. *Kuma curo kuloniye fərdudəlan sawi yaye kaniyaa*. fa: arbre (scelerocarya birrea).
- kuma₂** [kùmâ] *cu*. Tada kumaye. *Yalla laa kuma cunjundu carəgəna*. fa: fruit.
- kumba** [kúmbá] *cu*. Kəla ingiingi laayen sa laa sa laa turuidə. *Sawul cakke ingi kumbaalan gəmajenju tulyeno*. mt: bəřiwù. fa: écume.
- kumbal** [kúmbəl] *cu*. Awo kəngal gai bune dunia wassidə. *Bune adə kalangəro kuttu, cələm pət, kumbal culuwunnidəro*. fa: lune.
- kumbal deria** [kúmbəl dəřià] *cuk*. Kumbal tambəna kawu mewu deriadə. *Kumbal derian yalla kəři gəraduarambe fanjaiwawo*. mt: síwólò. fa: lune (pleine).
- kumbal kända** [kúmbəl kəndâ] *kkyek*. Kumbal leji duwon, cidiye tia gəraje dunia cələmbə waljidə. *Lardunden kumbal cə daiya, maləmbə dandallan kəra cədi*. fa: éclipse lunaire.

kumballa [kúmbàllà] *alnj.* Bune kumballe bul fokko wassénadè. *Dunia kumballa yalla tai dajane bikke cadi.* *fa:* clair de lune.

kumbi [kúmbì] *cu.* Kèmo karawin jakkada ka sipkaadaa je yindia ngulondon jadi. *Malèm Barka kumbi jajiario aiya yeji.* *fa:* guitare (traditionnel).

kumbu [kúmbú] *cu.* Diwino dorodè. *Bilmawu saalan fallo kumbu cadi.* *fa:* récolte (des dattes).

kumbura [kúmbúrá] *cu.* Ngèrwu wanjamma karenju kidaye cakkidè. *Wanjamma kumburanju ludiye wusèrrambo leji.* *fa:* sac (de coiffeur).

kun bařin [kún bářin] *nkye.* Ku ise koji bařin ye ise koji ngaidè. *Soronjua kun bařin bawo cerèna.* *fa:* jour au lendemain (du).

kun kundenno [kún kúndènnò] *nkye.* Koro yayeson. *Kun kundenno gurekkima, isènni.* *fa:* jusqu'à présent.

kundèra [kúndèrà] *cu.* Suno jakkada ndaranjuso karawiyedè. *Kanjiri wadaro kam adè sawi yaye kundèra cakki.* *fa:* chaussure, soulier.

kungiya [kúngiyá] *cu.* Kèwu am kèlanja bi jamanja bi awo gade cariwiyedè. *Ku kungiya amwurawa lokkolwuyeye gomnaro kuttunja wulyeyera.* *fa:* association.

kunguna [kúngúnà] *cu.* Kakkadu bi su masammanno tédèna tilan kasuwu tédidè. *Najeriyaye kungunadè nairaro bowojai.* *mt:* wúřì₂. *fa:* argent.

kunjo [kúnjò] *cu.* Kasuni řidu bèřinnadè. *Kajèm ngèwujiya, kunjo ngèlaro řijiwawo.* *fa:* pousse.

kunodu [kúnódú] *kkye2.* Kamba rudu. *Kam kura tadarò bikkejija, tia kunoji.* *fa:* moquer de (se), ridiculiser.

kup [kúp] *cu.* Su tégarèna cuwuramba mukko kosomayero casakke jakcaidè. *Kupdèa kam biwu bawoaro casakkiwawo.* *fa:* menotte.

kupe [kúpè] *cu.* Kam tèngèri dangoye. *Mina napkada kupenjuro kalwu lujiyi.* *fa:* poupée.

kur [kûr] *cu.* Na tédènadè. *Curo kayeyelan kur gakke ruwu dikki.* *fa:* ligne.

kur bowada [kûr bòwáđà] *cuk.* Kur cunju wuljènadè gai jat bowadadè. *Curo kayeyelan kèla kur bowadayen yalla ruwu cadi.* *fa:* ligne horizontale.

kur cæk [kûr cæk] *cuk.* Kur ndaranjuma kèřidènnidè. *Kur cæk jiri yakku: daada,*

bowada, sègèřigère. *fa:* ligne droite.

kur ci kèldènnia [kûr cì kèldènnià] *cuk.* Kur cinju yindidè kèldènnidè. *Kur ci kèldènniario na ngawoye menna.* *fa:* ligne ouverte.

kur ci kèlladaa [kûr cì kèlláđàà] *cuk.* Kur cinju yindidè kèlladadè. *Kur ci kèlladaaro karangiyen ngaami.* *fa:* ligne fermée.

kur daada [kûr dàáđà] *cuk.* Kur cunju wuljènadè gai daadadè. *Kèrkèm cæk kurnèmiya, sai kur daada dimiya.* *fa:* ligne verticale.

kur dawuye [kûr dáwüyè] *cuk.* Kadèmlan kur cæk dawu kalkal kur laayen kojidè. *Curo kadèm adèyen kur dawuye de.* *fa:* médiatrice.

kur dungokkada [kûr dùngòkkáđà] *cuk.* Kur cæk gèni gèna kordè. *Kur dungokkada jiri yindi: kèllada-a kèldènni-a.* *fa:* ligne courbe.

kur kalkallo kawaktuma [kûr kálkállò kàwàktúmà] *cu.* Kur dawu awo laaye kalkallo koje tiyen awodèa kalkallo kawakcaidè. *Korkori kèla kakkaduyen diye kur kalkallo kawaktuma kuryeiyè.* *fa:* axe de symétrie.

kur kèřikèřiyada [kûr kèřikèřiyáđà] *cuk.* Kur bèlaa bèlaaro tédènadè. *Ci fal siyedè kur kèřikèřiyada gai.* *fa:* ligne brisée.

kura₁ [kúrà] *alnj.* Dadu kuruwuadè. *Fèřdu kèska kurayen am captai.* *fa:* grand.

kura₂ [kúrà] *alnj.* Curo farakka. *Kamu adè curoa nangaro, gèmaje kura cakkèna.* *fa:* ample.

kura₃ [kúrà] *alnj.* Kawu ngèwuadè. *Tima kura wo nangaro, mana cèdiya dajèna.* *fa:* âgé.

kurabari [kùràbàřì] *cu.* Buji jauro kuradè. *Curamlan am napcaro kurabari ferjana.* *fa:* natte.

kuradu₁ [kùràđú] *kkye2.* Dadu kuruwuaro waldu. *Kèji kèji juwui nangaro, duwama kurayeno.* *fa:* grandir.

kuradu₂ [kùràđú] *kkye2.* Kawu bo. *Kurakke ledu wuro tiyero.* *fa:* vieillir.

kuraduwo [kùràđúwú] *kkye2.* Nanju burwoyèa kojènarò dio. *Yangeni sèdanadèa kekema kurayeyeno.* *fa:* élargir, agrandir.

kuraidu [kùràiđú] *kkye2.* Curo kuloyè gaptowò jènilan ngodu. *Kusotto kulo kuraijane fanjiya, nuwanju bawo cèni.* *fa:* racler.

kurdu [kúrdú] *kkye2*. Kur dio. *Curo kayeniyen kur daada-a bowada-a kurnækki*. *fa*: tracer.

kurduram *cu*. Awo masammanno kur kurdu nangaro cadənadə. *Kurduram ngokke kærkæmyakku kəla alloyen dikki*. *fa*: règle.

kure [kúré] *cu*. Jaman tussəna kojənadən. *Kure bundiso karən bəlayen kasarra*. *mt*: mëndé₂. *fa*: autrefois.

kurestu [kúrestú] *kkye2*. Timiaro dio. *Jenanju buwudəa kuresse da kamjiro waljəna*. *fa*: aiguiser.

kuret [kúré] *cu*. Curo ruwuyen tustu koriro casakkidə. *Mana kəla faldə kuruwu nangaro, kuret cakke kamgeno*. *fa*: virgule.

kuris [kúris] *cu*. Su, katako bi dango tədandəna kəlanjun napcaidə. *Lamar sajiya, kuris gənağəni cawudəne sireccai*. *fa*: chaise, fauteuil.

kuris kərmaiyə [kúris kərmāiyə] *cuk*. Kuris mai larduma kəlanjun napcidə. *Mai kuris kərmaiyelan napkada shara ambo cəddi*. *fa*: trône.

kurkurra [kúrkúrrə] *alnj*. Tiyin kur kur ngəwua. *Mushende kalwu kurkurra cakke lokkollo kadio*. *fa*: rayé.

kurna₁ [kúrnə] *cu*. Kəska kura kəriyia tada tokokor kurnum cakkidə. *Jararalan kurna ngəwu mbeji*. *fa*: jujubier.

kurna₂ [kúrnə] *cu*. Tada kurnaye. *Kurna cəmbəna nangaro, ingi caiya cəm fanji*. *fa*: jujube.

kurno [kúrnó] *cu*. Awo karwua kəjiro cədidə. *Balo bakcai duwon bi kesakkənniya, kurnoaro burwu kesakko*. *fa*: joie.

kurnum [kúrnúm] *alnj*. Jiři collo koroyea. *Lemən cotto bafiya, kurnum*. *mt*: cəlləkóró. *fa*: jaune.

kurnumdu [kúrnúmdu] *kkye2*. Kurnumbo waldu. *Lemən adə ngəlaro bafe kurnumjənni*. *fa*: jaunir.

kuro₁ [kúró] *cu*. Simlan wududə. *Kuronəm adəye awi maananju?* *fa*: regard.

kuro₂ [kúró] *cu*. Awo wakkaji wuldudə. *Kuro cədi nangaro, kamuwa nanjuro isai*. *fa*: voyance.

kuro₃ [kúró] *kkye1*. *ruı*: rò₃.

kuro₄ [kúró] *cu*. Awo karwuye curunadə. *Wuye kuronilan nima awo ngəla dimmi wo*. *fa*: point de vue, avis.

kurodu [kúródu] *kkye2*. Tada tasiwiye tilo tiloyen kastu. *Ngawo sarijənayen tasiwi sawi yaye kuroji*. *fa*: égrainer,

égrener.

kuroma [kúrómə] *cu*. Kam kuro cədidə. *Kuroma ngəwuso jambawu*. *fa*: voyant.

kuronambu₁ [kúrónəmbú] *cu*. Kam-a tadonambu. *Serro manjəkkənama, kuronambunəm cakke njikkəni*. *fa*: voir (fait de ne pas).

kuronambu₂ [kúrónəmbù] *cu*. Simlan faidadu nambudə. *Kuronambuye tia cədanə kaa leji*. *mt*: nənəkəmbù. *fa*: céicité.

kuroram [kúróram] *cu*. Ndol dawu cələm simbedə. *Kuroram lediya, kam curuiwawo*. *fa*: pupille.

kursasi [kúrsási] *cu*. Karawi tiyiye cijidə. *Gudugudunju kursasia*. *fa*: durillon.

kursasia [kúrsásiə] *alnj*. Awo mukkolan lenəmiya, səməl gəni kərsakərsadə. *Kadawu tiyi kamben ngəwujija, kursasiaro walji*. *fa*: rugueux.

kuru [kúru] *cu*. Kəska sasakkada curodən kəmbo tussaidə. *Inna kurulan təğəra juwai*. *fa*: mortier.

kurudu [kúródù] *cu*. Kiawu siyel-a duno-a kəljidə. *Kambərin kurudunjun jau fangeno*. *fa*: tendon (du jarret).

kurukta [kúrukta] *cu*. Jamaro isafanduwudə. *Am konkur cədanə kurukta radiyoye gurejai*. *fa*: diffusion.

kuruktu [kúrukú] *kkye2*. Jamaro isafanduwu. *Lamar wakkajiya, ngulu kurukci*. *mt*: məwòdú. *fa*: diffuseur.

kurumdu [kúrumdu] *kkye2*. Kalwolan ingi curo awo laayen dəgana ngodu. *Gəmdolan ingi kurumme kude yai*. *fa*: puiser.

kuruwu₁ [kúruwù] *alnj*. Katte kaskadaa. *Ngeeme-a Bilma-a kattenja kuruwu*. *mg*: kərən. *fa*: loin.

kuruwu₂ [kúruwù] *alnj*. Dadu naa kojəna. *Kuruwu nangaro, Modu diwinodəa mukkon kamji*. *fa*: élançé.

kuruwu fet [kúruwù fət] *alnj*. Kalma awo jauru kuruwuro wuldidə. *Je kuruwu fet yallaro kəska tujagane jawu kedo*. *bg*: kúruwù pət. *fa*: élançé (très), loin (très).

kuruwu pet [kúruwù pət] *alnj*. *ruı*: kúruwù fət.

kuruwudu [kúruwùdu] *kkye2*. Kuruwuro ledu. *Kai! Ti todə kuruwujəna, bowodu fanjiwawo*. *fa*: s'éloigner.

kurwowu₁ [kúrwówù] *alnj*. Kamboi gənidə. *Buwu argəmbə kurwowu nangaro, ngodumanju fando jau*. *fa*: lourd.

kurwowu₂ [kúrwówù] *cu*. Jəktu kambo gənaduwudə. *Kudukkuduk cədi*

duwon, yeianju-a yallanju yindi-a isane tiro kurwowu gēnayeyera. fa: charge, fardeau.

kuřanga [kùřángá] *cu.* Kēmbaram kēskaye bi suyedē. *Maso kuřangaro juwane soro cinjiyi fa:* échelle.

kuři₁ [kùří] *cu.* Alitta tēngēri, laa fefedoa, laa siadē. *Kiyi so, kēmaři so, kandana so, samma kuři. fa:* insecte.

kuři₂ [kùří] *cu.* Alitta ngēwusoro curo cidiyen bi tada kēskayendē. *Ngalo so, goro so, diwino soro kuři ngayi. fa:* ver, ver de terre.

kuři₃ [kùří] *cu.* Na bēri culuwidē. *Timal bēri yerjēna yanju kuřinju tulji. mt:* bēringām; dūwūri. *fa:* anus.

kuřikēmagēn [kùřikēmagēn] *cuk.* Kuři kēmagēn cēdidē. *Kuřikēmagēn kam jēgēriya, jau fit. fa:* abeille.

kusa [kúsà] *cu.* Su tēgarēna ci fallan tēlamba faldē fetetel katakoso kēljaidē. *Kamu adē kēlēsū ngimnjuro kusa sananan jaji. fa:* pointe, clou.

kusedu [kùsédú] *kkye2.* Awo laa madaro cidi kulastu. *Kuwui cidi kuseje kuři cuwandí. fa:* chercher.

kusotto [kùsòttò] *cu.* Kam bi lēman na gadero ledudē. *Bari sala bēlandero kusottowa ngēwu isai. fa:* étranger.

kusotto sawo [kùsòttò sàwò] *kkyek.* Kusottoro jēpturam njo. *Jawalnjua nangaro, kusotto ndawu yaye cēsayi. fa:* héberger.

kusottoram [kùsòttòrām] *cu.* Na kusotto sawoye. *Kusottoramnjun katifa so, kuris so sawi yaye mbeji. mt:* sàwòrām. *fa:* case de passage.

kusul [kúsùl] *cu.* Jawal jaurō tēngēridē. *Lakkande din nangaro, kusul ngēwu. mt:* tūlólò. *fa:* ruelle.

kushungur [kùshúngùr] *cu.* Ngēlaiye dawu na kibbudē. *Kushungurlan fēlai cadi. fa:* bords durs d'une palme.

kutēra [kútērà] *cu; aj. rui: kúđērà.*

kutki [kútkí] *cu. rui: kúttí.*

kutta [kúttà] *cu.* Tada fēre bi koroye wuraje dajēnnidē. *Kutta kastiwawo. fa:* poulain.

kuttadu [kúttádú] *kkye2.* Kutturo waldu. *Bēri ni jēpce kuttayeno. fa:* gāter.

kutti [kúttí] *cu.* Je sērēttēnaaramba lēman karaaye tayedē. *Nasardēkke ku ngēri kuttīlan takkēna. bg: kútkí. fa:* piège.

kuttu₁ [kúttù] *alnj.* Awo ciro yakkēmiya kēji gēnidē. *Bēri dējēna kuttu, wundumaye*

juwunni. fa: insipide.

kuttu₂ [kúttù] *cu.* Jēktu karwun madimadē. *Kuttu laa suwande babēni kiladēkko. fa:* problēme.

kuttu₃ [kúttù] *cu.* Karmo. *Kamu laa kēlan dēmba argēmba ciriaro na kuttuyero ledu cadi. mt: kármò. fa:* décès.

kuttuma [kúttumá] *cu.* Kam sernēm cēragēnnidē. *Kuttumani nangaro, wua kajēmu bēřinna kuro cēragēnni. mg: kējímá. fa:* ennemi.

kuwa₁ [kúwà] *cu.* Kēska kura kalunju kaluro karjaidē. *Kalu kuwaye cēwurde tarje ngamje kaluro karji. fa:* baobab.

kuwa₂ [kúwà] *cu.* Tada kuwaye. *Yalla kuwa casēmbi. fa:* pain de singe.

kuwu₁ [kùwú] *cu.* Tiyilan jawal buye. *Bu kuwu jēgane karwuro leji. mt: káři. fa:* vaisseau (sanguin).

kuwu₂ [kùwú] *cu.* Kēmo karawin jakkada ka sipkaadaa kattu tuwaadaa jēkcaiya nukcidē. *Karawi kēnnariye yayero kuwu karawi morowonnen jaktēnamaa raakko. fa:* violon.

kuwu₃ [kùwú] *cu.* Kasuwa karawiye na culuwunadēn karawi řirimjidē. *Ingi ngerayen kuwunju isangayeyeno. fa:* dermatose.

kuwu kime [kùwú kímē] *cuk.* Kasuwa karawi kambe na laa laa kime kimerō cēdidē. *Kuwu kime kamba dēřimaro cadi. mt: bāràsù. fa:* lēpre.

kuwui [kùwuí] *cu.* Karwudi gudowombe. *Lēmjiya, kuwuiya curo cagamben waji. fa:* poulet, poule.

kuwui neworam [kùwuí nēwòrām] *cuk.* Na masammanno kuwui neworo tēdēnadē. *Kuwui neworam bēlandeyedēn was wajiya ngēwul mia cadori. fa:* ferme (avicole).

kuwuldu [kúwúldú] *kkye2.* Ngawo awo laaye mukkolan tuluwo. *Ngēwul kuwulje gīgēro. fa:* épilucher, décortiquer.

kuwuri₁ [kúwúri] *cu.* Kanoriya kērye Ngeemeyen dasaana kuwuri jandējaidē. *Kuwuri ngēwuso sēni feye. fa:* kouwouri.

kuwuri₂ [kúwúri] *cu.* Tēlam kuwuriye. *Kuwuri jandējaiya, mangaso gēna gēna fanjai. fa:* parler kouwouri.

kuwuriram [kúwúrirām] *cu.* Kamu bi fero kuwuridē. *Kuwuriram kasuwuro argēm njuworo isēna. fa:* kouwouri (fille ou femme).

kuwustu₁ [kúwústú] *kkye2*. Awo kibbu jəngəme rungoro dio. *Timinamburo goro kuwusse jəgəri*. *fa*: rāper.

kuwustu₂ [kúwústú] *kkye2*. Ngawo awo laaye tuluwo. *Karas kuwusse kayeye giwo*. *fa*: enlever.

kuyadu [kùyádú] *kkye2*. Ado njuduye tuluwo. *Kuyajane kawu yakkua duwon kasalyera*. *fa*: démaquiller.

kuye₁ [kúyè] *cu*. Ngudo karaaye kaji gai duwon ganadə. *Barama ku kuye jalla cuwudo*. *fa*: perdrix.

kuye₂ [kúyé] *cu*. Buni təngəri timi kura kuraa sa laa fujidə. *Karawi kuyeyen kumbi jakcai*. *fa*: tétrodon.

kuyedu [kùyédú] *kkye2*. Dirinəme kəldu. *Kəska kokce kani wande juwunniro kariyilan kuyeyeno*. *fa*: entourer.

kuyettu [kùyéttú] *kkye2*. Tiyi awo laayen təngəri laa kamdu. *Gororo kiworəkkəniya, kuyecce cinima cədənəni seno*. *fa*: enlever.

kwa₁ [kwâ] *cu*. Kam kamuadə. *Kwa Fannayema lowotor bəlaye wo*. *fa*: mari, époux.

kwa₂ [kwâ] *cu*. Adamgəna kwangarambadə. *Lokkolnden*

musheyande samma kwa. *fa*: homme.

kwa₃ [kwâ] *alnj*. Kam awima rijənnidə. *Kwa nangaro, bune yaye bəlawuro cədi*. *fa*: brave.

kwa₃ [kwâ] *cu*. Karta lamba fal gənadəgənadə. *Bikke kossen kwa dusayero daraja wo bawo*. *fa*: as.

kwakwamet [kwàkwàmêt] *cu*. Koka cingallada suwur-a kəljane kayejanadə. *Sa tustuyen kwakwamet gursu uwua kiwo*. *fa*: coco frit.

kwanga [kwàngâ] *cu*. rui: kōngwâ.

kwangakwanga [kwàngàkwàngá] *alnj*. rui: kōngwàkōngwâ.

kwangaram [kwàngàrám] *cu*. Kwangaye bi ləman biye nanju tiyen collo so, mani so caluwidə. *Wanjamma karawi kwangaramnjuye kamje tia kajajəna*. *mt*: ngəri. *fa*: pénis.

kwatara [kwàtárà] *cu*. Kəska tədandəna ci faldəro karwi tuwadaa tilan jərwu casattidə. *Jaman kuyen inji ingiye na kwataraye cəmowona*. *fa*: chadouf.

kwatarama [kwàtàràmə] *cu*. Kam jərwu cədanadə. *Kwatarama jərwunjuro taki fiduwu cədi*. *fa*: jardinier.

L - I

la₁ [lá] *cu*. rui: láyà.

la₂ [lá] *kəl*. rui: rá.

la la la [lá lá lá] *aj*. Kalma kasattunambu fəleduwuro wuljaidə. *Kalwunju məndeyedə ngəməriro lujo yeranniya, "La la la, bərin raakko!" yeno*. *fa*: non! non! non!

laa [láá] *alnj*. Kalkallo nodənnidə. *Kam laa isəna, ni bawo*. *fa*: certain.

laada [làádà] *cu*. Awo laa yuwumma ngawonin wuri shedaro yimidə. *Luwa kəriro waljiya, kam laada juwunaa majai*. *fa*: commission.

laan [lààn] *cu*. rui: làwàn.

lada [ládá] *cu*. Ser Kəmande kam awo ngəla cədənaro cidə. *Lada fandro, maskinnaro sadaa cəddi*. *mt*: mùkòwà. *fa*: récompense (divine).

ladan [làdàn] *cu*. Kam sala saccidə. *Fajar ladan sacciya, sarinəkke moduwa dikki*. *fa*: muezzin.

lado₁ [làdò] *kkye1*. Ləman yime wuri mowo. *Dalo fal ladəmiya, məradunəm ngəwu galji*. *fa*: vendre.

lado₂ [làdò] *cu*. Ləman yime wuri mowodə. *Lado fenjuyero kasuwuro leyeno*. *fa*: vente.

ladoma [làdòmà] *cu*. Kam kare cəladidə. *Kasuwulan karekalu ladowuye nanja runju*. *fa*: vendeur.

ladu₁ [làdú] *kkye2*. Bəlaa dio. *Kokkoji kəskalan bəlaanju laji*. *fa*: creuser, déterrer.

ladu₂ [làdù] *cu*. Yim katte səbdu-a lətərin-ayedə. *Ladua almasiwuwa salanja kura cadi*. *fa*: dimanche.

lagaran [làgàràn] *cu*. Kam nuna nangaro, kawu gənarə karwu kuttuaro dəgadə. *Sawanju kanunniya, kawu uwuro lagaranna kərga*. *fa*: deuil.

lai [lài] *cu*. Jawal curo bəlayedə. *Lokkolnde ci laiye kərga*. *fa*: rue.

laidu [làidú] *kkye2*. Kamba ardidu. *Lainjəkkəna nangaro, ləmanni mukkonəmbo kekkəkko*. *mt*: mərəsàdú. *fa*: avoir confiance.

lakere [làkèrê] *cu*. Karga lokkollan allolan ruwu cadidə. *Mushe lakere jiri jiri*

wundu yayero samgeyeno. fa: craie.

- lakka** [lákka] *cu.* Belaye na naro dagardadè. *Lokkolnde lakka adinnamlan kèrga. fa: quartier.*
- lakkama** [lákka] *cu.* Kam ngèwusoro fadon bawodè. *Kamunju lakkama nangaro, dèpkeno. fa: vagabond.*
- laladu**₁ [láládú] *kkye2.* Finèmiaro karuwan faidadème firdu. *Daada argèm wassènadèa lalaji. fa: éventer.*
- laladu**₂ [láládú] *kkye2.* Kalwo fallan gadero samjo nangaro fiduwu. *Shayi lalaje dègèsuro waljiya duwon, samji. fa: transvaser.*
- lalamdu** [lálámdu] *kkye2.* Justu madu. *Kiyi curo bəriyen kirukkèniya, karwuni lalamgeno. fa: avoir des nausées.*
- lalastu** [lálástú] *kkye2.* Kambe karwu bojoro tiro mana kèji wulduwu bi lèman sasamdu. *Kawu fèrnju wuijiro, tia lalaskeno. mt: fàidú. fa: amadou.*
- lale** [lâlê] *aj.* Lewa kam nanèmbò isènyè. *"Lale!" cène buji ce napkeno. fa: salut.*
- laledu** [lâlèdú] *kkye2.* Karta laa kèla kamanjayero gènaduwu. *Kartadè ngèlaro laledènnidèro, wua siwo. fa: battre les cartes.*
- laleduwu** [lâlèdúwú] *kkye2.* Kam kuttuye cuwandènarò lenème karwukuttanèm fèleduwu. *Tadanju bawoyenniya, am gènagèni isane tiro laleyeyera. fa: compatir.*
- lallari** [lállàri] *cu.* Ingìngi curo ciyen captidè. *Asem cèdi nangaro, lallari tèwaji. mt: kàndúri; njilélé; télélé. fa: saline.*
- lam** [lám] *cu.* Gursu sègèrinju lambaadè. *Ku arsiyini cijènadèro, lam kèridajin kayèkkèniya, har fèrduro kiadèkko. fa: pile.*
- lamar**₁ [lámàr] *cu.* Kèji yen kal, kuttu yen kal, awo cammoa kambo wakkajiyidè. *Ku lamar larusa Afiye am kada captana. mt: wúsèr. fa: cérémonie.*
- lamar**₂ [lámàr] *cu.* Awo kambo wakkajiyi; kèji yen kal, kuttu yen kal. *Lamar yindiro fannilan kidèkkoma, falmaro isènni. fa: affaire.*
- lamarram** [lámàrrám] *cu.* Na lamar tèdidè. *Lamarramlan ganga gèrji ngai dabduyeno. mt: wúsèrrám. fa: cérémonie (lieu de).*
- lamba**₁ [lámà] *cu.* Ruwu isawuaye. *Sunoniye lambanju 36. fa: nombre.*
- lamba**₂ [lámà] *cu.* Tasaye na dallada cijènadè. *Tasa lamba ngèwua, ingi*

figème tussiya, kimeji. fa: marque.

- lamba**₃ [lámà] *cu.* Sheda kare bi awo laa gayirduro gènadiyidè. *Mota bèrin bawani cuwunadèye lamba Toyota. fa: égratignure.*
- lamba bilbawo** [lámà bilbàwó] *cuk.* Lamba ci yindiro yakcaiya, awima gapciwawodè. *24 yindiro dagardiya, 12-a 12-a fandèmi nangaro, tidè lamba bilbawo. fa: paire.*
- lamba billa** [lámà bíllà] *cuk.* Lamba ci yindiro yakcaiya, awo laa gapcidè. *11 ci yindiro yangèmiya, 5 fado 2 fandèmi ye, 1 gapci ye; adè cakke 11 lamba billa cani. fa: impair.*
- lamba lokkuye** [lámà lókkúyè] *cuk.* Lamba isawuaalan isawua kèmboram dajiyidè. *Lamba 46lan 6ma lamba lokkuye wo. fa: chiffre des unités.*
- lamba mewuarambe** [lámà mèwùàràmbè] *cuk.* Lamba isawuaalan isawua kèmboramlan cinème wailaro lenèmiya kènyindiyidè. *291lan 9ma lamba mewuarambe wo. fa: chiffre des dizaines.*
- lamba miarambe** [lámà miàràmbè] *cuk.* Lamba isawuaalan isawua kèmboramlan cinème wailaro lenèmiya kènyakkuyidè. *408lan 4ma lamba miarambe wo. fa: chiffre des centaines.*
- lambi**₁ [lámá] *cu.* Jèktu kamedè. *Kam lambia sadaaro cando. bg: lámbo. fa: nécessité.*
- lambi**₂ [lámá] *cu.* Awo fandoro bi boro ragèmmadè. *Ku adè lambi ngaji kènnasiaye fakki. mt: ndèlám. fa: envie.*
- lambima** [lámámà] *cu.* Kam lambiadè. *Lambimadèro, awo gènyè tia cèdiwawo. fa: nécessaires.*
- lambo** [lámó] *cu. rui: lámá.*
- lamdu**₁ [lámdu] *kkye2.* Fèkka tulda. *Kènnènin cikkiya, lamdèkki. fa: débarbouiller (se).*
- lamdu**₂ [lámdu] *kkye2.* Ci yindi awo laaye kèldu. *Sanduwunjuye ci sameye-a fèrduye-a lamje kokon kèrèp jakkeno. mt: fàktú; kèldú. fa: joindre.*
- lamin** [lámìn] *cu.* Sardu gápto wuri awo yuwummaye ngodadè. *Lamin kawu mawuye ngoje leyeno. fa: prêt, emprunt.*
- lamindu** [lámìndú] *kkye2.* Lamin njo. *Wurinju fe njuworo cèdènni tia lamingera. fa: prêter, emprunter.*
- lamisu** [lámísú] *cu.* Curo mawuyen yim

- katte larawa-a jemma-adə. *Lamisu ku mawua cu tadanjuye cadi*. fa: jeudi.
- landi** [lándì] *cu*. Awo kassəmiya, njəgaidə. *Karwi landilan tədənədə duwan kardiwawo*. mt: dāngò₁. fa: caoutchouc.
- landu**₁ [làngú] *kkye2*. Mana karwuye cəragənni kambo wulduwu. *Awo kəskero tia lanje nansawanja bannajo*. mt: àdidú; ràdú. fa: insulter.
- landu**₂ [làngú] *kkye2*. Banna dio. *Agogo cassai cəne təgəmbo langeno*. mt: bənnàdú. fa: gāter.
- landu**₃ [làngú] *kkye2*. Gənarə kadu. *Kare curo sanduwuyea lanje wuri ndalyeno*. fa: ouvrir.
- landu**₄ [làngú] *kkye2*. Dangoso gai kastu. *Kabbinju dunoaro langenniya, kagarde kamgadan*. fa: tirer.
- langa** [làngá] *cu*. Bikke si fal daadan tədide. *Langalan yakkuro ajiyeno*. mt: dòkkòr. fa: cloche-pied.
- langalanga** [làngàlàngà] *alnj*. Su cələm fel dungoktu kəjiadə. *Langalangalan ganga shayiye cakkeri*. fa: fil de fer.
- lanna** [lǎnnà] *cu*. Kambo mana karwu wajəna wulduwudə. *Lanna diwia nangaro, wunduma nanjuro isiwawo*. fa: insulte.
- laptu** [lǎptú] *kkye2*. Kare ləmansoro bi motasoro gənaduwu. *Garwa koronju lapce kasuwu boro lejəna*. fa: charger.
- lara** [lárá] *cu*. Awo da gai kime jiri kəla gudowomben řijidə. *Gudowom yindi jagadiya, wundu yaye lara kamanjuye taro maji*. fa: crête.
- larasu** [láràsù] *cu*. Nema ngəwuro fandodə. *Ngawo nangəriyen nema ngəwuro cawandəna nangaro, bəlaso curo larasuyen dəga*. fa: abondance.
- larawa** [láráwà] *cu*. Curo mawuyen yim katte talawu-a lamisu-an dəganadə. *Larawaa kajiri lokkol diyewawo*. fa: mercredi.
- lardu**₁ [lárdù] *cu*. Korkor kamgada gomna cunodidə. *Lardu Nijerre kəmaski tulur cəda*. fa: pays, état.
- lardu**₂ [lárdù] *cu*. Cidi kamgada jama naptu tiloaye fərefe cunodidə. *Lardu Diwayen njitta ngəwuro barejai*. mt: dèfàrtəmà. fa: région.
- lardu**₃ [lárdú] *kkye2*. Səřittiro waldu. *Bulu kaluro kargəmiya, larji*. fa: gluant (devenir).
- laro**₁ [lārò] *kkye1*. Berilan kanduri tiyeye səlatto tuluwo. *Sala karənjiya, am ngəwu kəlanja-a ngisinja-a calari*. fa: coiffer, raser.
- laro**₂ [lārò] *cu*. Kanduri kəlaye njassadə. *Laronəm adə nia njandəna*. fa: coiffure.
- laru** [lārû] *cu*. rui: lòrû.
- larudu** [lārùdú] *kkye2*. rui: lòrùdú.
- larusa**₁ [lārúsà] *cu*. Kwa kamu bərinno cədənədə. *Ku larusa-a sawawanju-a gangaaro kəsai lewaduro lejai*. fa: marié (jeune).
- larusa**₂ [lārúsà] *cu*. Kamu kwa bərinno cədənədə. *Larusa kəla jawuro lejəna*. mt: njúdù. fa: mariée (jeune).
- larusa**₃ [lārúsà] *cu*. Kamu bi kwa diodə. *Larusaniro am kada isana*. fa: mariage.
- larusadi** [lārùsàdí] *cu*. Na larusa tədide. *Kajəmu kadawu bawoa cakke larusadiro leyeno*. fa: mariage (lieu de).
- larusadu** [lārùsàdú] *kkye2*. Larusa dio. *Kəramini larusaje fado kwanjuyero leyeno*. fa: marier.
- las** [lās] *cok*. Kalma sa kəngal njukkuro karənjənarə wuldidə. *Kajiri las cədiya, lekke bərilan fe gannəkki*. fa: après-midi (tard l').
- lasar** [lāsār] *cu*. rui: àsàr₂.
- lasardu** [lāsàrdú] *kkye2*. rui: àsàrdú.
- lastuwu** [lástúwú] *kkye2*. Awo laaro njarejiaro roduwu. *Kalwunju kusaro lassiyi*. fa: accrocher.
- lastuwuram** [lástúwúràm] *cu*. Na awo laa lastuwuyedə. *Kəska dawu fannjuyedə tima lastuwuram jiwinjuyə wo*. fa: accrocher (qui sert à).
- lasho** [lāshô] *cu*. Karga tilan garuso daljaidə. *Curo soronjuyə lasho bullan cingeno*. fa: chaux.
- latərik**₁ [lătərík] *cu*. Kannu je suyen tuwandidə. *Radiyonju latəriklan kida cədi*. fa: électricité.
- latərik**₂ [lătərík] *cu*. Su kuruwu kuruwu kəlan karia lai wassidə. *Bənilan lai kura kura nga latərikka*. fa: lampadaire.
- lauma** [lāumà] *cu*. Məktu fal kəmboye. *Bəridə kuttu nangaro, lauma falma ngokko*. fa: bouchée.
- lawala**₁ [lāwálà] *cu*. Curo karwuwadayen kalala fidudə. *Lawala diyə asirni kajana*. bg: lùwálà. fa: querelle.
- lawala**₂ [lāwálà] *cu*. Curo karwuwadayen wundu yaye kamanjua baktudə. *Lawala cəde jau fangeno*. bg: lùwálà. fa: bagarre.
- lawaladu** [lāwáládú] *kkye2*. Marmarea njəddo. *Biwu kidənniya, bawanju tia*

- lawalayeno*. *fa*: sermonner.
- lawalama** [lâwâlámá] *cu*. Lawala dioma. *Fero adê lawalama nangaro, koi cêdanni*. *bg*: lùwâlámá. *fa*: bagarreur.
- lawan** [lâwân] *cu*. Fêrdu maiyen kam bêlama ngêwu cunodidê. *Lawanno shara tiyeriya, maidiro cadi*. *bg*: làân. *fa*: chef de secteur.
- lawandi** [lâwândí] *cu*. Fado bi lakka lawanne. *Jama bêlaye lawandin captane mai kapcagai*. *fa*: domicile ou quartier (du chef de secteur).
- lawar**₁ [lâwâr] *cu*. Jande awo kure têdêna bi sajênayedê. *Lawar nawiyaye Malêm Ibrahimso kanorilan ruwujana*. *mt*: gèrgám. *fa*: histoire.
- lawar**₂ [lâwâr] *cu*. Awi yaye bêrin fandudê. *Bari alwasi fandiye; ku lawar kêji fakki!* *fa*: information.
- lawardu** [lâwârdú] *kkye2*. Awo ro. *Kambêri lawarje fadoro walde kadio*. *fa*: observer.
- lawarduma** [lâwârdúmà] *cu*. Kam bikke lawarduro dèganadê. *Bèrnin balo bakcaiya, lawardumaso kunguna cattuluwiya duwon wujai*. *fa*: spectateur.
- lawasar** [lâwâsâr] *cu*. Karekalu kainoa tokokor kèndawu-a fula-a tilan kayejaidê. *Tininêm kamba cêdaiya, ingi lawasarre simnjuro koljagai*. *fa*: oignon.
- lawasarma** [lâwâsârmà] *cu*. Kam lawasar cêladidê. *Lawasarma adê lawasarnju buwu buwun gènia, cêladiwawo*. *fa*: oignon (vendeur d').
- lawi lakiri** [lâwú lákírí] *cuk*. Kèndawu mewun yindin kamcêlêmbeye kèndewuye. *Mènde lawi lakirilan dandiro Najeriyaro leyekko*. *fa*: mois hégirien (quatrième).
- lawi lowal** [lâwú lówàl] *cuk*. Kèndawu mewun yindin kamcêlêmbeye kènyakkuye. *Saa fi yaye lawi lowallan sala kuwuiye cadi*. *fa*: mois hégirien (troisième).
- lawu**₁ [lâwù] *alnj*. Kam kida wajênadê. *Lawu nangaro, tia kidan duyera*. *fa*: paresseux.
- lawu**₂ [lâwù] *alnj*. Kam karwu bawoadê. *Lawu nangaro, wundu yaye tia rujêna tia lawalaro korji*. *mt*: sêlwái; súmbà; téskèn. *fa*: lâche.
- lawu**₃ [lâwù] *alnj*. Kam duno cêdannidê. *Ti adê silla ganaa nangaro, lawuro walyeno*. *fa*: faible.
- lawudu** [lâwùdú] *kkye2*. Lawuro waldu. *Soji adê lawuje tia duyera*. *fa*: paresseux (devenir).
- lawule** [lâwúlé] *cu*. Batta tududêna cinnasoro tujagaidê. *Ciyalo wadaro, lawule cinna-a taka-aro tuyeyeno*. *fa*: rideau, voileage.
- lawurje** [lâwùrjé] *cu*. Je battaye tilan yange cekkeridê. *Lawurjenju dunoaro kaskenniya, kamgadano*. *mt*: tòmèr. *fa*: cordelière.
- laya**₁ [lâyà] *cu*. Kare kèlanêm fiwo nangaro, tiyinèmlan ronèmidê. *Modu kandira bararo lejjiya, layanju-a firdaiwawo* *bg*: lâ. *fa*: amulette, gris-gris.
- laya**₂ [lâyá] *cu*. Ngèmeri ngèlaro duwaduye asem kojênaye kawu fitulurra cadidê. *Layaro fannden ngèlaro yindi duwaja*. *fa*: tabaski.
- lebêra** [lêbêrà] *cu*. Kam kida dunoye cêdidê. *Mota isèna, lebêra kare sawo cadi*. *fa*: ouvrier.
- leda**₁ [lédà] *cu*. Awo dango₁ gai awo gènagèni tilan cadandi. *Kasuwulan tasa so, jeni so, sakkan so ledaye kada*. *fa*: plastique.
- leda**₂ [lédà] *cu*. Ngèrwo dangoye curonjuro kare fijagaidê. *Ledaro kare kurwowu yakkèmiya, duwama faldi*. *mt*: báriálâyè. *fa*: sachet.
- ledu**₁ [lédú] *kkye2*. Tiyiye na laa awo laaro gènaduwu. *Wande kadi mukkon lenèmmi*. *fa*: toucher.
- ledu**₂ [lédú] *kkye2*. Na laan cinème na gadero iso. *Diwalan cije bêlanjaro silan leyeno*. *fa*: aller.
- ledu**₃ [lédú] *cu*. Na koldudê. *Yim kêraro ledunjuyea jègane am alakèlawayeno*. *fa*: départ.
- ledu kokoye** [lédú kókóyè] *cuk*. Bikke tiyi sangoyen njoldème canja mukkon tamman ledudê. *Yalla fili lokkollen jèmmaa kajiri fi yaye ledu kokoye cadi*. *fa*: marche de canard.
- leduma** [lédúmà] *cu*. Kam napturo gèni isènadê. *Leduma laa kadioa, tassunidèa ye*. *fa*: passager.
- leduram** [lédúràm] *cu*. Na leduye. *Ise fannin dabduje leduramnjuo leyeno*. *fa*: destination.
- leduwuram**₁ [lédúwúràm] *cu*. Na lenèmidê. *Sai ledu kawu yakkuye cèdiya duwon, leduwuram najiyi*. *fa*: destination.
- leduwuram**₂ [lédúwúràm] *cu*. Na naduwu manèmidê. *Daden ciniyende nangaro, leduwuramnde fando jau*. *fa*: but.

- leduwuram**₃ [lɛdúwúràm] *cu.* Curo bəri laayenno waldudə. *Tadawa bəriye yindi ani leduwuramnja tilo.* *fa:* appartenance.
- leduwuram tiloa** [lɛdúwúràm tilóà] *cuk.* Awo yindi yindiro kelduro yojidə. *Leduwuram tiloalan ferowa-a tadawa-a na tilo tilon kəlyeiye.* *fa:* correspondance terme à terme.
- leima**₁ [léimà] *cu.* Batta bi karawi bi dango tududəna kafiyaro lapcaidə. *Turisso na bənanjayen leima kokcai.* *fa:* tente.
- leima**₂ [léimà] *cu.* Batta bi dango tududəna taramba dəlawuro kaduyedə. *Keyera ngojəgəna kirunniya, leimanju ngoje kiluwo.* *bg:* léimàànà. *fa:* parapluie.
- leimaana** [léimàànà] *cu. rui:* léimà₂.
- leira** [léirà] *cu.* Na kam nunaye kaime lejidə. *Ser kidamba, leiralan jannaro ngaami.* *fa:* l'au-delà.
- leiya**₁ [léiyà] *cu.* Duno tiyiye fuludunjudə. *Kida ngəwu kidənniya, leiya tia yapkeyeno.* *mt:* ngénəwù. *fa:* fatigue.
- leiya**₂ [léiyà] *cu.* Kuttu fəledadə. *Kawu kəranju ceriro, jauro leiya cana.* *mt:* básàrí. *fa:* peine.
- leiyadu**₁ [léiyàdú] *kkye2.* Leiya nja. *Tamanju faccəgənadə, leiyade kiaddin kiwando.* *fa:* souffrir.
- leiyadu**₂ [léiyàdú] *kkye2.* Kam laa yakkəme leiya nja. *Bare yiddəkko cəne ku wua jaumaro leiyasəna.* *fa:* affliger.
- lele** [lélé] *alnj.* Awo tambəmiya suwurra gaidə. *Bambusu bafiya, lele.* *fa:* sucré.
- leledu** [lélédú] *kkye2.* Lelero waldu. *Mongofo bafiya, leleji.* *fa:* sucrer.
- leleno** [lɛlənó] *cu.* Kasuwa tiyi kambe fujiyidə. *Leleno fəkkanju isafujiye lowotordiro lejəna.* *fa:* dermatose.
- lema** [léimá] *cu.* Dauram kau tamannan ləpkada. *Yim salaa kamuwa ngəwu daun lemaa.* *fa:* collier.
- lemən**₁ [lɛmən] *cu.* Kəska kariya, gəna kura, tada tokokor comcom ingia kəri bi kurnum cakkidə. *Jərwunjun kəska gade yayero lemənma ngəwu wo.* *bg:* yà lɛmənənə. *fa:* citronnier.
- lemən**₂ [lɛmən] *cu.* Tada lemənne. *Tadaana adə lemən ciro kekənniya, fəkka kəryeno.* *fa:* citron.
- lemən nasara**₁ [lɛmən nəsàrã] *cuk.* Kəska lemən gai duwon kariyi bawoa, tada lemən gai duwon kura cakkidə. *Lardunden lemən nasara yayero lemənmaa ngəwuro kokcai wo.* *bg:* yà lɛmən nəsàràyə. *fa:* oranger.
- lemən nasara**₂ [lɛmən nəsàrã] *cuk.* Tada lemən nasaraye. *Lemən nasara lemənno lele wo.* *fa:* orange.
- lemənma** [lɛmənma] *cu.* Kam lemən bas ladomadə. *Leməmayen canjinju ngesse leyeno.* *fa:* citron et orange (vendeur de).
- lenəmare** [lɛnəmàrɛ] *cu.* Ledu-a waldu-a ngəwudə. *Awi njuwando, lenəmare bas dimidə?* *fa:* va-et-vient.
- lenəmwalle** [lɛnəmwállɛ] *cu.* Lenəme na laan danəme waldudə. *Diwa-a Bagara-an lenəmwalle yindi kidəkkəniya, tələs kimbarəkko.* *fa:* aller-retour.
- lengelenge** [lɛngélɛngé] *cu.* Mota kura sawurre lejiya kanji kanjiro fəridiye lejidə. *Lardu mangariye cidia nangaro, lengelengelan kəlwuso sawurjai.* *fa:* camion (Unimog).
- lesa**₁ [lɛsá] *cu.* Sala daryeyedə. *Lesanju sariyenniya, na jandeyero kadio.* *fa:* prière (cinquième).
- lesa**₂ [lɛsá] *cu.* Bəri buneye. *Ti-a yallanju-a lesanja tilo.* *fa:* dîner.
- lesama** [lɛsámà] *cu.* Kam kallo lesa₂ tawidə. *Ku lesamani isənnidə, runi bəri giwukko.* *fa:* convive.
- lesaram** [lɛsárãm] *cu.* Na lesa₂ cədidə. *Lesaramnin buwuru ragəmmaro mukko yakkəmi.* *fa:* restauration (lieu de).
- leshi** [lɛshì] *cu.* Batta fəkka fiyadaa laa cuwuri laa cuwuri bawoa bakcaidə. *Jau nangaro kamunjuro saa saan duwon leshi cəkkiwi.* *fa:* tissu.
- lettu** [lɛttú] *kkye2.* Ingiiŋiye kibburo waldu. *Kəndawu lecciya, kannuro gəngəmiya duwon, faji.* *mt:* bòdú₄. *fa:* solidifier (se).
- lewa** [lɛwà] *cu.* Nga kambe korodə. *Suwa sarijiya, leworo culuwi.* *fa:* salutation.
- lewa darajaye** [lɛwà dárájàyè] *cuk.* Fəkka kəlladaro lewadudə. *Kamnasara cəne sawawanju sammaro lewa darajaye cəddi.* *fa:* accolade.
- lewadu** [lɛwàdú] *kkye2.* Nga koro. *Kəmaskinju lewaje kuloro leyeno.* *fa:* saluer.
- lɛgar** [lɛgár] *l.* Lamba kombe fuwu wuskuye kaldən isidə. *Wuskuro fal kəlgəmiya, lɛgar.* *fa:* neuf.
- lɛgari** [lɛgári] *l.* Fi firo lɛgar yirgayidə. *Kəndawu nuiya, jəkka filɛgar lɛgari cəp biyaro cuwandi.* *fa:* neuf (plus).
- lɛgari**₁ [lɛgári] *cu.* Kam shara luwuranne

- wuljɛgɛnadɛ gairo cɛdidɛ. *Mairo shara laa tiyeriya, lɛgaria bowoji*. *mt*: àlkálí; shàràamá. *fa*: juge.
- lɛgari**₂ [lɛgárí] *cu*. Kaala malɛmbaye. *Malɛm luwuran kalkal nojɛnnidɛa lɛgariro galajaiwawo*. *fa*: titre (de marabout).
- lɛgda** [lɛgdà] *cu*. Ngalo yanjulɛn cotto bafɛnnidɛ. *Lɛgda kalaskada kulikuliadɛ jaurɔ kɛji*. *fa*: haricot.
- lɛgɛdɛr** [lɛgɛdɛr] *cu*. Kalwo suye ingi ngodayɛdɛ. *Lɛgɛdɛrlan ingi ngoje kasaldi*. *fa*: seau.
- lɛktu** [lɛktú] *kkye2*. Tada kɛskaye ingiye landu. *Lawasar lɛkce ngim nga kinaji*. *fa*: détériorer.
- lɛlɛpta** [lɛlɛptà] *cu*. Kura kuraro dudodɛ. *Kekema lɛlɛpta kalkallo jɛgannia, kajɛmu ngɛla cuwandiawo*. *fa*: faufilage.
- lɛlɛptu** [lɛlɛptú] *kkye2*. Kura kuraro dudo. *Kekema laa yadi lɛlɛpciya duwon cududi*. *fa*: faufiler.
- lɛman**₁ [lɛmân] *cu*. Alau kambo kajiya: laa sia lejai, laa farjai, laa curo ingiyen, laa nganjɛn gɛrdai. *Curo lɛmannayen jajɛrmaro doi wo ngɛwu bawo*. *mt*: bàyím. *fa*: animal.
- lɛman**₂ [lɛmân] *cu*. Kɛnda kambɛdɛ. *Mbalmaro walje lɛmannju ngaa fatkeyeno*. *fa*: richesse, fortune.
- lɛman fadoye** [lɛmân fáɔyɛ] *cuk*. Lɛman bɛlalan surro dɛganadɛ. *Kani so, kuwui so, kɛri so, samma lɛman fadoye*. *fa*: animal domestique.
- lɛman karaaye** [lɛmân kàràáyɛ] *cuk*. Lɛman duwon karaalan dɛganadɛ. *Buldu lɛman karaaye*. *fa*: animal sauvage.
- lɛman nganjɛn gɛrduma** [lɛmân ngánjɛn gɛrdúmà] *cuk*. Lɛman laa sia, laa si bawoa, nganjɛn lejaidɛ. *Kadi so, ndarimi so, samma lɛmanna nganjɛn gɛrduwu*. *fa*: reptile.
- lɛman ngɛwua** [lɛmân ngéwùà] *cuk*. Karaan na da karaaye ngɛwuadɛ. *Ngor yalami bɛlandeyɛdɛ lɛman ngɛwua*. *fa*: giboyeux.
- lɛman taram** [lɛmân tàràɛm] *cuk*. Awi yaye awo tilan lɛman cadaidɛ. *Kel so, je so, bumma so, samma lɛman taram*. *fa*: piège, trappe, nasse, traquenard.
- lɛmanna karaaye** [lɛmànná kàràáyɛ] *cuk*. Awo lɛmanno karaalan dasaanadɛ. *Curo lɛmanna karaaye Difayelan kanjɛr bawo*. *fa*: faune.
- lɛmdu**₁ [lɛmɔú] *kkye2*. Bune madu. *Dunia lɛmgenniya, kidanju kolyeno*. *fa*: tendre (vers la nuit).
- lɛmdu**₂ [lɛmɔú] *kkye2*. Jaurɔ bunɛdu. *Dunia lɛmjɛna, kolle fadoro lekki*. *fa*: tard (se faire).
- lɛmɛmɛs** [lɛmɛmɛs] *alnj*. Awo kibbu ye gɛni, tɛlala ye gɛnidɛ. *Borwoni lɛmɛsɛs adɛ jaumaro karwun kakuye*. *fa*: tendre.
- lɛmɛs** [lɛmɛs] *cok*. *rui*: lúmús.
- lɛp** [lɛp] *alnj*. Kalma awo jaurɔ kɛluwu bi bafunaro wuldidɛ. *Argɛmnju lɛppo gɛwurje bɛri tɛlala cɛdo*. *fa*: fin (très).
- lɛptama** [lɛptámá] *cu*. Kam kitawu sawuije baktamayero cadidɛ. *Kitawu Kɛrane Ruwune Aji Yindiyɛdɛye lɛptamanju Hasana*. *fa*: éditeur.
- lɛptu**₁ [lɛptú] *kkye2*. Awo laa kɛska bi susoro siptuwu. *Kiari napkada tasiwinju lɛpci*. *fa*: embrocher.
- lɛptu**₂ [lɛptú] *kkye2*. Ingiro ndaranɛmma turuiwaworo ngawo. *Kam ingi nojɛnadɛ lɛptiya, kuruwun culuwi*. *fa*: plonger.
- lɛptu**₃ [lɛptú] *kkye2*. Ingiye awo laa turuiwaworo dio. *Maara ingi lɛpce am sanuna*. *fa*: immerger.
- lɛptu**₄ [lɛptú] *kkye2*. Kakkaduwa ruwuwada kɛllɛme kitawuro dio. *Kitawu yallaye ruwunɛkkɛnadɛa bawo lɛpcane kasuwuro yakkɛkkɛna*. *fa*: éditer.
- lɛptu**₅ [lɛptú] *kkye2*. Awowa cuwuri cuwuria je bi garasanno njakko. *Kakani bujin napkada tasiwinju kamɛnadɛa lɛpci*. *fa*: enfile.
- lɛrɛt** [lɛrɛt] *cok*. Kalma awo kɛridɛnniro wuldidɛ. *Argɛm caljane lɛrɛt fijana*. *fa*: complètement étalé.
- lɛrwadu** [lɛrwádú] *kkye2*. Awo laa curo ingiyero bi awo ingiingiyero njakko. *Lakɛre ingiro lɛrwanɛmiya, finji*. *fa*: tremper.
- lɛtɛrin** [lɛtɛrín] *cu*. Yim katte ladu-a talawu-adɛ. *Kasuwu bɛlandeye lɛtɛrinna juwui*. *fa*: lundi.
- Libi** [Libí] *cuf*. Lardu shuwasoye karangi Nijɛr-a Cadu-a cɛdanadɛ. *Bɛrni kura Libiyɛdɛro Tɛripoli cani*. *fa*: Libye.
- lingila** [lingílá] *cu*. Awowa Isa Almasiwua wujana kɛngayambanju kitawuwalan ruwujanadɛ. *Kaduno Isa Almasiwuyɛa manɛmiya, curo lingilayen fandɛmi*. *fa*: Évangile.
- lise** [lisɛ] *cu*. Lokkol aji yakkua nadɛn bak cadidɛ. *Lise dikke bak fandɛkke*

- jamiyaro leyekko*. fa: lycée.
- litər** [lītər] *cu*. Ngalduram awo ingiingiye santilitər mia ngojidə. *Kəndawu motaye litər findi motanjuro fijiye kulonjuro leyeno*. fa: litre.
- lodo** [lòdó] *cu*. Kauri timalle. *Bəlanden lodo ngəwusoa fadon lajai*. fa: tombe (d'un enfant).
- lofe** [lófè] *cu*. Tawa njaram tulosolan tədənədə. *Kiari adə tawa lofenjuro cəjəkciye gərdu cədi*. fa: pipe.
- Loga** *Lógà*. Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi yala Dosoyen dəganədə. *Logalan mənəde kida sarusiye kidəkko*. rui: cuf. fa: Loga.
- loiloiram** [lólóirəm] *cu*. Kəridaji awo laaye. *Towo ngudo loiloiram bidoyen napkada*. mt: tòrí. fa: sommet, crête.
- lojanji** [lòjánji] *cu*. Kərkəmdewu səgərinju dewu sammaye dadunja kalkaldə. *Lojanji kərkəm cək cədanni*. fa: losange.
- lok₁** [lók] *cok*. Kalma kam tilonjuro wuldidə. *Wunduma tia banajəgənni, runju lok kulonjudəa bareyeno*. mt: lóng. fa: seul.
- lok₂** [lók] *cok*. Kalma tiyiye nanju laa runju moji cədiro wuldidə. *Kəritunoram tada təngəriye lok lok cədi*. fa: bouger faiblement.
- lokkol** [lòkkól] *cu*. Na ilmu yalla ngəwuro musheya casakkaraidə. *Lokkolnden kəlas arakku*. fa: école.
- lokkol burwoye** [lòkkól bürwóyè] *cuk*. Lokkol yalla saa arakkulan tamiya saa mewun yindinsoyədə. *Yal kərwu arakku cədiya duwon, lokkol burwoyero ngayi*. fa: école primaire.
- lokkol dawuye** [lòkkól dāvüyè] *cuk*. Lokkol yalla kərwu mewun yakkunnaso lejaidə. *Kam lokkol dawuye ceriya, bərebe cuwandi*. fa: école secondaire.
- lokkol təlamyindia** [lòkkól təlāmýindía] *cuk*. Lokkol tilan təlam yindi kəradidə. *Defartema Diwayen lokkol təlamyindia yakku kokcana*. fa: école bilingue.
- lokkoldi** [lòkkòldí] *cu*. Na lokkol koktənədə. *Lokkoldinden baram kuruwu laa*. fa: école (lieu de l').
- lokkolma** [lòkkòlmá] *cu*. Kam lokkol cədidə. *Lokkolwu deyalan balo bakcai*. fa: élève.
- lokkolram** [lòkkòlrám] *cu*. Na lokkol koktənədə. *Lokkolrambo leje feledəlan balo bakci*. fa: école (place de l').
- loktu** [lòktù] *cu*. Awo laaye dionjuyə bi wakkadunjuyə isodə. *Loktu salayə cədəna, wunduso wollo cədi*. mt: sâ₃; sókkù. fa: temps.
- lolodu₁** [lólódú] *kkye₂*. Tiyi kambe runju moji diodə. *Aishatu kangea far far loloji*. fa: grelotter, trembler, frissonner.
- lolodu₂** [lólódú] *cu*. Cidiye jəjəktu. *Cidi lolojiya, banna ngəwu cədi*. fa: tremblement de terre, séisme.
- lon₁** [lôn] *cu*. Garasan dangoyədə. *Je lonnero mui cikkere buni taro leyeno*. fa: nylon.
- lon₂** [lóng] *cok*. Kalma kam tilonjuro wuldidə. *Karaan ti tilonju lon kaniyanju-a dasaa*. mt: lók₁. fa: seul.
- loro₁** [lòrò] *kkye₁*. Awo capkada ngodu. *Lokkolwu mawu nguson fəradu cadiya, jambo calore bəlaaro fijagai*. fa: ramasser.
- loro₂** [lòrò] *kkye₁*. Ingi kannu fanje golgoldu. *Yekkinnju bawo duwon, shayinju culore giwo*. fa: bouillir.
- loru** [lòrù] *cu*. Tiyiye na jau fanjənədə. *Loru simbedə kamba kamburo cədi*. bg: làrù. fa: blessure.
- lorudu** [lòrùdú] *kkye₂*. Loru gənaduwu. *Surunnilan kəskan wua loruseno*. bg: làrùdú. fa: blesser.
- lottuwu** [lòttúwú] *kkye₂*. Dau sagəme awo laa kuro. *Garuyen locciye fado kəmaskinjuyə curui*. fa: regarder.
- lowo** [lòwó] *cu*. Sadaa mada. *Maskinna-a fuwurawa-aro kajiya, kam ngaro lowo candənni*. fa: mendicité.
- lowodu** [lòwódú] *kkye₂*. Lowo dio. *Fuwura am lowoje bəri cuwande juwuna*. fa: mendier.
- lowoma** [lòwómà] *cu*. Kam lowo cədidə. *Nanlusurro lowomaro waljəna*. fa: mendiant.
- lowoni** [lòwóní] *cu*. Je garasanne tilan fatəlaso wassaidə. *Reshonjuro kanandər fijiye lowoniro kannu cəttane bəri deyeno*. fa: mèche.
- lowotor** [lòwòtôr] *cu*. Kam ilmu jamanne nasha kasuwa-a nanlewa-ayea rakce kam isangajiyidə. *Mota lowotorre bəlandero kam dondi ngodaro isəna*. fa: médecin, infirmier.
- lowotor bəlaye** [lòwòtôr bəláyè] *cuk*. Tada bəlaye naptu lowotorre cədidə. *Lowotor bəlaye kasuwa kəske kəskero karwun cəddi*. fa: secouriste.
- lowotor feye** [lòwòtôr fèyè] *cuk*. Lowotor ləmannayə. *Lowotor feye-a amnju-a bəri bəri jaane ləman sukcai*. fa:

vétérinaire.

lowotordi [lòwòtòrdí] *cu.* Na kam dondi bi jau fanjənaro karwun njəddoye. *Modu kangeye cədanə lowotordiro lejəna.* *fa:* hôpital, dispensaire.

lowotordi feye [lòwòtòrdí fêyè] *cuk.* Kidaram ləmannaro kistuwuyedə. *Kaninəm dondijija, lowotordi feyero yade.* *fa:* élevage (service de l').

lowotordin rodu [lòwòtòrdín ródú] *kkyek.* Kam dondia lowotordin karwun njəddoro ta. *Mota cure am namdanaa lowotordin rojana.* *fa:* hospitaliser.

lowowon [lòwówòn] *cu.* Batta bul kamin jakcaidə. *Tadanju bawoyenniya, lowowon madaro kasuwuro leyeno.* *fa:* linceul.

ludu [lúđú] *kkye2.* Kajəmu njakko. *Kalwuni bərin lukke lamarro leyekko.* *fa:* vətir (se).

luduwu [lúđúwú] *kkye2.* Kambo kajəmu njakko. *Wajiriro galasane kalwu luseyera.* *fa:* habiller.

luduwuram [lúđúwúrəm] *cu.* Batta sucensoye ngawanayen koje tikkeridə. *Tadaana adə yange shawa laa luduwuramba cakke lokkollo leyeno.* *fa:* bretelle.

lukko [lúkkò] *l.* Kalma lambaro lamba gade tərgaiya wuldidə. *Dimiyanju fidewun lukko yakkun cade Najeriyalan kilado.* *fa:* et.

lulu [lúlú] *cu.* Buni ci kuruwua ngawo sosorra kəndawu ngəwuadə. *Ya Fanna lulu kayeje kəndawu cuwande gənaji.* *fa:* poisson (alestes baremoze).

luludu [lúlúđú] *kkye2.* Awo ingiingiye fidu. *Gəmdo sukte ingi samma luluyeno.* *fa:* couler.

lumbu₁ [lúmbù] *alnj.* Ngəłaji sim bawoa bi ngəla bawoadə. *Kawu kala ceriro, ngəłaji lumbu ngaa fərnjuro kaino.* *fa:* sans grains.

lumbu₂ [lúmbù] *alnj.* Kam sim kalkallo rakce kajiwawodə. *Modu lumbu yaye, awo kuruwuye rakce curui.* *fa:* amétrepe.

lumus [lúmús] *cok.* Jauro təlala. *Katifa lumus laan bikka boyekko.* *bg:* lámés. *fa:* mou (très).

lundu [lúndú] *kkye2.* Cuwuři jaktu. *Kinjanju kasam lunjəna.* *fa:* boucher.

lusur [lúsùr] *alnj.* Kam kida wəjənadə. *Lusur nangaro, tia kidan duyera.* *fa:* paresseux.

lusurdu [lúsùrdú] *kkye2.* Lusurro waldu. *Lusurje kamu rodu tiyerəna.* *fa:*

paresseux (devenir).

luwa₁ [lùwâ] *cu.* Kare njuwo. *Gurdoma mawu nguson kasuwulan luwa cədi.* *fa:* achat.

luwa₂ [lùwâ] *cu.* Fulu madaro jande katte ladoma-a njuwoma-ayen. *Luwa kuttunju nangaro, kasuwuma adə karenju tussi kawu cəladiro.* *fa:* marchandage.

luwa dio [lùwâ diò] *cuk.* Kəla taman awo laayen tawaktu madudə. *Kantima adə kanadi bawoa nangaro, nanjun luwa dio kəji gəni.* *fa:* marchandage.

luwadu [lùwàđú] *kkye2.* Luwa dio. *Wajiya ngəmərĩa kaji laa luwayekko samma, jəkka yindiro kolduwu wayeno.* *fa:* marchandier.

luwala [lùwálà] *cu. rui:* ləwálà.

luwalama [lùwàlámá] *cu. rui:* ləwàlámá.

luwama [lùwámá] *cu.* Kam sawiso na ladoma fallen luwa cədidə. *Kungunanju bawoma, luwamani nangaro, kasuro yikki.* *fa:* client.

luwo₁ [lùwò] *kkye1.* Deyaro ledu. *Ngimlan luwukke barambo leyekko.* *fa:* sortir.

luwo₂ [lùwò] *kkye1.* Kəla sillaye na koldu. *Ngulondonju culuwe kassane kalakkera.* *fa:* déboîter.

luworam [lùwòrəm] *cu.* Na luwoye. *Kəlasnde luworam yindia.* *fa:* porte, sortie.

luwori [lùwóři] *cu.* Kam fuwuro koje niya cadidə. *Luwori feroye-a tadaye-a mennan niya ndəpcai.* *fa:* parrain.

luworiram [lùwòrírəm] *cu.* Kunguna luworiro cadidə. *Fannaye luworiramdəa rawanjuro kekkado.* *fa:* somme (d'argent).

luwudi [lùwúdi] *cu.* Karwun am arsiyi madaro casaidə. *Luwudi cane gəriwujəna, amma mukko kibbuaro walyeno.* *fa:* médicament.

luwuran [lùwùrân] *cu.* Kitawu kura Ala Nawi Mamaduro cəsaanadə. *Wollo tammia, luwuran lenəmbawo.* *fa:* Coran.

luwuran sawo₁ [lùwùrân sàwò] *kkyek.* Luwuran kəranəmə təmoduwu. *Yim cu tadanjuyea maləmba capce luwuran kesawo.* *fa:* lire (entièrement le Coran).

luwuran sawo₂ [lùwùrân sàwò] *kkyek.* Allo gadegade ruwuwada njadəne rangəmə kəradudə. *Hangal kəjia nangaro, duwama luwuran cəsayi.* *mt:* àlló sàwò. *fa:* connaître le Coran par cœur.

luwuranma [lùwùrànmá] *cu.* Kam luwuran juwunadè. *Luwuranma nangaro, wundu yaye tiro mukko njo cèragènni.* *fa:* Coran (qui a juré sur le).

luwuwu [lùwùwù] *alnj.* Jauro tɛlala. *Mongoro luwuwu laa giwukkèniya, curojauro seno.* *fa:* mou.

M - m

maana₁ [màánà] *cu.* Ingi bɛrre deyadadè. *Waina kalua yayero maanaama raakkèna wo.* *fa:* jus (palmier doum).

maana₂ [màánà] *cu.* Awo kalma bi mana kɛla falle wuldu cèragènadè. *Mushe kalma dewu kɛla allo kurayen ruwuje fal fallen yalla maananja majai.* *fa:* signification, sens.

maana tiloa [mààná tilòà] *cuk.* Kalmawa maana falladè. *Bari-a wajiya-a maana tiloa.* *fa:* synonyme.

maara₁ [mààrá] *cu.* Awo katakosolan tɛgarèna kɛla inngiyen lejidè. *Bandama adè maaran kasuwuro buni cadi.* *mt:* dɛryí. *fa:* pirogue.

maara₂ [mààrá] *cu.* Dɛgɛl tɛngɛri am kɛlanjun ngojaidè. *Lowotorso kam dondi maaran ngojane motaro casakki.* *fa:* civière.

maara cidiye [mààrá cidíyè] *cuk.* Motawa inji bawoa jɛryeada mota fal injiara tangaada tayia kɛla suyen gɛrjidè. *Maara cidiye nankuruwunjuro am ngɛwu ngoji.* *mt:* dɛryí cidiyè. *fa:* train.

maara sameye [mààrá sàmèyè] *cuk.* Su tɛdandèna, ngɛwuso fefedoa, injia, kare so, kam so ngodama ngudo gai farjidè. *Jaman kuyen am ngɛwuso ajiro maara sameyen lejai.* *mt:* dɛryí sàmèyè. *fa:* avion.

maaram [mààrààm] *cu.* Kamu galaada tima fuwuma lamar kamuwayedè. *Kusottowa maiye isai nangaro, maaram bəri deduro ferowa capci.* *fa:* responsable (des femmes).

maarama [mààrààm] *cu.* Kam maara judu saniaro cèdanadè. *Bune ci ngadayero kadikkèniya, maarama tiloma nagèkkèni.* *fa:* piroguier.

maarandi [mààrààndí] *cu.* Na fuwuraso kɛra cadidè. *Bune fuwuraso maarandin kannu fujane kɛra cadi.* *fa:* école coranique.

Madarounfa [Mádàrúnfà] *cuf.* Bɛrni naptu bɛla kura arondisemaye cadi defartema Maradiyen anɛmnin dɛganadè. *Madarounfa-a Najeriya-a kaɛangi.* *fa:*

Madarounfa.

Madawa [Mádáwá] *cuf.* Bɛrni naptu bɛla kura arondisemaye cadi defartema Tawayen adinnam Konniyen dɛganadè. *Madawalan kilishi kakkadulan kɛleyada caladi.* *fa:* Madaoua.

madewu [mádèwù] *cu.* Lɛman karwudi sa njamboye cèdènnidè. *Jɛktu gèni suwandoa, kèna madewuni ladèkkiwawo.* *fa:* animal (n'ayant jamais mis bas).

madèrɛsa [màdèrésà] *cu.* Lokkol shuwashuwa-a nasara-a yalla sananaro cakkaraidè. *Kannani madèrɛsalan kɛra cèdèna nangaro, shuwashuwa ruwudu ngɛlamaro nojèna.* *fa:* medersa; madrasa.

Madina [Màdínà] *cuf.* Bɛla Saudiyaye na kauri Nawi Mamaduye dɛganadè. *Saudiyaro yim Ala sadiya, Madinaro sai lekkiya.* *fa:* Médine.

madu₁ [mádú] *kkye2.* Awo laa fandoro cidu. *Wuri maji cène lardunja kolyeno.* *fa:* chercher, rechercher.

madu₂ [mádú] *kkye2.* Dio rawo. *Careyen cidu makki, tiyero.* *fa:* avoir l'intention.

maduma [mádúmà] *cu.* Kam madu cèdidè. *Nangèri kojiya, maduma bɛladeyaye ngɛwu bɛrniro lejai.* *fa:* chercheur de pitance.

mafèndi [máfèndi] *alnj.* Jauro kura². *Fèrdu kɛska mafèndi laayen napkada kare cadi.* *fa:* énorme.

mafi [máfi] *cu.* Dɛlawu cuduriya, awo tɛngɛri tɛngɛri bul curidè. *Mafi tussiya, ingiji.* *fa:* grêlè.

magariwu [màgàríwù] *cu.* Sa kɛngal cukkurèna kaldè. *Kasuwu bɛlandeye kawu magariwu cèdidè tardi.* *bg:* màíriwù; màúriwù. *fa:* crépuscule.

magariwudu [màgàríwùdú] *kkye2.* Magariwuro waldu. *Asemgu magariwujija duwon, ingi casai.* *bg:* màíriwùdú; màúriwùdú. *fa:* crépuscule (devenir).

magariwuma [màgàríwùmà] *cu.* Sillowu jauro bul magariwu bi fajar turuidè. *Ku*

- dunia farak, magariwuma bul fok.* bg: mairiwumà; mairiwumà. fa: étoile du berger, Vénus.
- Magariya** [Mágáryá] *cu.* Bèrni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Damagerəmben. *Kure kərye Magariyayelan kolji jauru cakki.* fa: Magaria.
- magari** [mágáři] *cu.* Karwun dawı namjidə. *Kandira ngəwuso magari cadana.* fa: contrepoison.
- mai** [mâi] *cu.* Kam galaada fuwuma kəryeyedə. *Mai lardundeye bəlamawa capce mana akkiye cado.* fa: chef de canton.
- mai samari** [mâi sàmàři] *cuk.* Fuwuma jairowa bəlaye. *Mai samari jama dojəna jalap kamjai.* fa: responsable (des jeunes).
- maidi** [màidí] *cu. rui:* mairi.
- maidu** [màidú] *kkye2.* Mairo waldu. *Bawanju maituyenniya, maiyeno.* fa: chef (devenir).
- maiduwu** [màidùwú] *cu.* Tada yeiya bi kanna maiye kamuyedə. *Na mainaalan maiduwu majiwawo.* fa: neveu.
- maigari** [màigàři] *cu.* Fuwuma bəlaye. *Cammo bəlaye fi yayea cinna fado maigariyen cadi.* mt: bəlamà. fa: chef de village.
- maila** [màilá] *cu.* Nuwa maiyedə. *Kure bəla fin yaye bare cadiya, maila cattuluwi.* fa: chef (part du).
- maina** [mâinà] *cu.* Tada maiye. *Mai bawojəna, mainawa kərmai majai.* fa: prince.
- mainaram₁** [mâinàrám] *cu.* Fero mainaye. *Mainaram ngoji cəne kunguna kada cejo.* fa: princesse.
- mainaram₂** [mâinàrám] *cu.* Nuwa mainaye. *Mainarambo argəm buwu fal cattuluwo.* fa: prince (part du).
- Maine** [Mâiné] *cu.* Bèrni naptu bəla kura arondisemaye cədi fəde Diwayen dəganadə. *Mainelan manga-a fəlada-ama ngəwu wo.* fa: Mâiné Soroa.
- mairam** [mâirəm] *cu.* Fero maiye. *Kamu burwoyero mairam ngoyeno.* fa: princesse.
- mairi₁** [mâiri] *cu.* Fado maiye. *Mairin kirso kida cadi.* bg: mairi. fa: palais royal.
- mairi₂** [mâiri] *cu.* Fuwu fado maiye. *Mairin sawi yaye jamaa.* bg: mairi. fa: cour du chef.
- mairiwu** [mâiriwù] *cu. rui:* magariwù.
- mairiwudu** [mâiriwùdú] *kkye2. rui:* magariwùdú.
- mairiwuma** [mâiriwùmà] *cu. rui:* magariwùmà.
- maitu** [mâitù] *cu.* Kam bawojənadə. *Maitu Ariya tangəkke kirəkko.* fa: défunt.
- maitudu** [mâitùdú] *kkye2.* Roye luwo. *Bawanju maituyenniya, kərmai tiro kedo.* mt: nò; bawòdú. fa: mourir.
- majama** [màjámà] *cu.* Ləman karaaye, si dewua, ngambaduro gəna kura wo. *Majama na tilon bəri capci.* fa: mangouste.
- maji** [mâji] *cu.* Tada burwo sallammin fandəmmadə. *Ya Fannaye majinju fero.* mt: kărù. fa: aîné, premier-né.
- majilis** [màjilís] *cu.* Kəwu wakkilla jama larduye kəreyadayedə. *Sa sanin majilis capte wowom ngoji.* mt: àsəmbəlē. fa: assemblée.
- Makka** [Mákkà] *cu.* Cidi Saudiyayen bəla na fado Alaye dəganadə. *Alajiduro am Makkaro lejai.* fa: Mecque.
- makkar** [mákkàr] *cu.* Awo wuldəna kaasuaru wuldudə. *Makkarnju nangaro, wundu yaye fuwunjun awo nangua dio cəragənni.* fa: humour.
- makkardu** [mákkàrdú] *kkye2.* Kam awo wuljənaa walləme kaasuaru wuldu. *Sawanjua kəriye duje ise makkarje gənagəniro kasusu kidiye.* fa: plaisanter.
- makkawu** [mákkàwú] *cu.* Am Makkalan lejane aji cade isanadə. *Kəməne makkawu dəryi gadegade uwulan kadira.* fa: pèlerin.
- mala** [màlà] *cu.* Kwa mairambe. *Malaro walyekkəniya, mai wuro ngor kəlwuye seno.* fa: époux d'une princesse.
- mala badabadama** [màlá bədábádámà] *cuk. rui:* bədábádámà.
- malabibido** [màlábíbídò] *cu.* Kuri canja siriria fado tuloye cədandidə. *Malabibido kamba sukciya, jau.* fa: guêpe maçonne.
- malafa** [máláfà] *cu.* Buji kor ci cijənaadə. *Malafalan rungoso tarjai.* fa: natte.
- malaiya** [màláiyà] *cu.* Kəngayam Alaye turuiwawodə. *Nawi Yakuba kənnasim cəde kəmbaram cidin kokkada har samero lejilan malaiyawa taccai jəpcai kiro.* fa: ange.
- malakani** [màlákání] *cu.* Sala kamin məsələmbəro caddidə. *Ngalte sariji carunni nangaro, malakani caddənni.* fa: prière (mortuaire).

- malala koyoa** [màlálá kòyòà] *cuk.* Ngudo dodok bul koyoadə. *Malala koyoa kəski kulastu nangaro, barewu wajana.* *fa:* oiseau.
- malamala** [màlámàlá] *cu.* Ngərwu jauro kura karimoro lapcagaidə. *Tuwo sawurro cijiya, malamalanju ngoji.* *fa:* sac.
- Malamoudu** [Màlámòudù] *cuf.* Malaiya ro tuluwoye. *Ni Malamoudu yaye rinjəkkiwawo.* *fa:* ange de la mort.
- maldu** [máldú] *kkye2.* Kannulan buwuro dio. *Jambo adəa ngone yade malle.* *fa:* brûler.
- maləm₁** [máləm] *cu.* Kam luwuran kəraje cəsaanadə. *Maləmma řimanno cando.* *fa:* marabout.
- maləm₂** [máləm] *cu.* Kam kəra cəkkəraidə. *Lokkolnden maləmba uwu.* *fa:* maître, enseignant, professeur.
- maləmram** [màləmram] *cu.* Curo ləman njuwo diomayen na siworo tuwaada kajəm siwolan culuwe ciro lejiya tiyen kojidə. *Maləm duwa cədənədəro maləmram curon da gadea cadi.* *fa:* bonnet.
- maləmsi** [máləmsi] *cu.* Kam ləman newoma. *Maləmsi feyanju gaccəna barambo cadi.* *mt:* sėni. *fa:* berger.
- Mali** [Màlí] *cuf.* Lardu fəde yaləjəna lardu Nijerrelan dəganadə. *Bərni kura Maliye cunju Bamako.* *fa:* Mali.
- Maliya** [Máliyà] *cuf.* Bərəm kura katte Makka-a Masar-ayen dəganadə. *Bəla Jedayedə ci Maliyayen kərga.* *fa:* mer rouge.
- mallam kojoworo** [mállám kójòwòró] *cuk.* Ngudo bullam gai duwon təngəři ngaware kuruwua kəla cələmbadə. *Mallam kojoworo kəska sukce fannju cədi.* *fa:* tourterelle du Cap.
- mana** [mánà] *cu.* Cilan wuldudə. *Radiyolan gomna mana cədi fangekko.* *fa:* parole, mot.
- mana kamuye** [mánà kámúyè] *cuk.* Kəska kəla ingiyen řijidə. *Mana kamuye sinju katti lejwawo nangaro, ingi jəgane leji.* *fa:* jacinthe d'eau.
- mana kəla fal** [mánà kələ fál] *cuk.* Mana ruwuwada arawu kuralan badije ndollan cəranadə. *Modu kəra cədi. Adə mana kəla fal.* *fa:* phrase.
- manadiwi** [mànàdiwí] *cu.* Mana kuttu wuldudə. *Manadiwinjuro tia wayekko.* *fa:* grossièreté.
- manadu** [mànàdú] *kkye2.* Mana dio. *Manane awo njuwudənədə fakke.* *fa:* parler.
- manakəji** [mànəkəjí] *cu.* Mana karwu cəragəna diodə. *Manakəjinjuro kam adəa kiragəkko.* *fa:* éloquence.
- manakəri** [mànəkəri] *cu.* Mana candənni manadudə. *Fuwu yallayen manakəri dio ngəla gəni.* *fa:* grossièreté.
- manakuttu** [mànəkùttú] *cu.* Mana karwu wajəna wuldudə. *Manakuttu ngəwujija, lawala cuwudi.* *fa:* insulte.
- manaram** [mànàram] *cu.* Kor curon mana ruwuwadaadə. *Kitawu kərayelan manaram kada.* *fa:* bulle.
- manda** [mándá] *cu.* Awo cira gai bul kalua kəjiro cədidə. *Kalu manda bawoadə kəlam.* *fa:* sel.
- manda cəktuwuma** [mándá cəktúwúmà] *cuk.* Kalma gadea dunoajiyidə. *Ari tilonju lon kadio. "Lon" tima manda cəktuwuma wo.* *fa:* idéophone.
- manda mələkta** [mándá mələktà] *cuk.* Ləmannanja ngələjaro, səniya sa salan captaidə. *Saa fi yaye Ingallan sala manda mələktaye cadi.* *fa:* cure salée.
- mandama** [mándámà] *cu.* Manda ladoma bi dedumadə. *Mandama Bilmalan mandanju karimon lapce Ngeemero cuwudi.* *fa:* salinier, paludier.
- mandamanda** [màndámándá] *alnj.* Curon mandaa gaidə. *Kəska mandamanda ləmanne tiyi cassai.* *fa:* salé.
- mandəna** [màndənà] *cu.* Awo tuwandiya, təraanadə. *Ku mandəna motaye fakki.* *fa:* envie.
- mandənama** [màndənámà] *cu.* Kam mandəna ngəwuadə. *Mandənama nangaro, awi curui yaye cəragəna.* *fa:* envieux.
- manduwulu** [màndùwùlù] *cu.* Kasulu tuwana məkkadadə. *Kəmurjo laa napkada manduwulu gursu uwu uwuro cəladí.* *fa:* beignet de jujube.
- manəmbui** [mànəmbúí] *cu.* Kida maduro bəlanəm kolləme bəla gadero ledudə. *Nangəři kojiya, manəmbuiro leji.* *fa:* pain quotidien (recherche du), pitance.
- manəmbuima** [mànəmbúimà] *cu.* Kam manəmbui cədidə. *Bərnin manəmbuima gənagəni lowo cadi.* *fa:* débrouillard.
- manga₁** [màngà] *cu.* Kanori anəm Gureye-a yala Difaye-ayen dasaanadə. *Mushende manga duwon, manga fanjiwawo.* *fa:* manga.

manga₂ [màngá] *cu.* Təlam mangaye. *Mushende bəřində manga fanji.* *bg:* mǎngǎmǎngǎ₂. *fa:* manga.

mangal [mǎngǎl] *cu. rui:* bǎngǎl.

mangamanga₁ [mǎngǎmǎngǎ] *alnj.* Ada mangaye. *Jawu mangamanga cəđəna.* *fa:* manga (typiquement).

mangamanga₂ [mǎngǎmǎngǎ] *cu. rui:* mǎngǎ.

mangar [mǎngǎr] *cu.* Awo laa karwuye rawodə. *Mangarnəm adəa kolle, radiyo adəa fandəmbawo.* *fa:* désir.

mangaram [mǎngǎrǎm] *cu.* Kamu bi fero mangadə. *Mangaram kamuro ngojəna.* *fa:* manga (fille ou femme).

mangardu [mǎngǎrdú] *kkye2.* Mangar dio. *Awi yaye bəřin keminjuyen curuiya, mangarji.* *fa:* désirer.

mangari [mǎngǎri] *cu.* Cidi mangaye. *Maine mangarilan kərga.* *fa:* région manga.

mangum [mǎngǎúm] *cu.* Kangadi fujaidə. *Yim kajaa wanjamma mangum fuje yalla cawudəna.* *fa:* cor.

mani [mǎnǎi] *cu.* Awo kwangaramlan culuwe kamurambo fidiye tadaro waljidə. *Mani laa diwi nangaro tadaro waljiwawo.* *mt:* kǎngǎl. *fa:* sperme.

maraba cək [mǎrǎbǎ cək] *cuk.* Kərkəmdewu səgəri yindi kuruwu-a yindi sanana-a kərkəm cək dewu-aadə. *Allo kura kələssedə alama maraba cəkkea.* *fa:* rectangle.

Maradi [Mǎrǎdi] *cuf.* Maradidə defartema tulur lardu Nijerre falnju katte defartema Tawaye-a Damagərəmbe-alan dəganadə. *Kərye Maradiyen ngangala jauro barejai.* *fa:* Maradi.

maradu [mǎrǎdú] *kkye2.* Bakturo bi taro awo laa madu. *Ngudo kalan marayekkəniya, fandəkkəni.* *fa:* guetter.

marai [mǎrǎi] *ko. rui:* mǎrǎi.

marakalji [mǎrǎkǎlji] *cu.* Awo təngəri dangosolan tədəna kajəmusoro ado bi jaktu nangaro tujagaidə. *Marakalji kamdiya, yange curi.* *mt:* bütö. *fa:* bouton.

marama [mǎrǎmǎ] *cu.* Janejane sa keyeraalan samelan turuidə. *Marama fofou sammaa tarjəna.* *mt:* tárwǎmǎ ingiyə. *fa:* arc-en-ciel.

marasin₁ [mǎrǎsǎn] *cu.* Kəska təngəri tadanju kasuni təmatəmbe gaidə. *Cidi Tasawayen marasin barejai.* *fa:* sésame.

marasin₂ [mǎrǎsǎn] *cu.* Tada marasinne.

Tasawalan marasin mandaa-a suwurra-a caladi. *fa:* sésame.

mare [mǎrǎi] *ko.* Ngaidəma gəna? *Kadunoni dimmi mare, walləme kadim?* *bg:* mǎrǎi. *fa:* n'est-ce pas.

mareadu [mǎrǎədú] *kkye2.* Samelan ngudosoye diridiridu. *Asar laa ngasiwoso mareajai.* *fa:* planer.

mareshal [mǎrǎshǎl] *cu.* Soji tiro kura wo bawodə. *Mareshal kadinniya, jeneralma gapcənniro cijane dayera.* *fa:* maréchal.

marəs [mǎrǎəs] *cu.* Kəndawu mewun yindin nasarayə kənyakkuyedə. *Marəsse kawu 25a batalla kənyindiye ngəssi.* *fa:* mars.

marmarea [mǎrmǎrǎi] *cu.* Səmo kastudə. *Lawala cadidəro, ise amwurawanjaro marmarea kiddo.* *mt:* bǎrǎyǎ. *fa:* remontrance, réprimande.

marne [mǎrnǎi] *kkye.* Kalma kamba lowojaiya wuljaidə. *Marne wuro fərnəmdə sarusəgəne bəlawuronəkki.* *bg:* mǎrtǎgǎné. *fa:* s'il te plaît.

marsa [mǎrsǎ] *cu. rui:* fǎrsǎ.

martawa [mǎrtǎwǎ] *cu.* Kamba kəjiro tadə. *Tada adə wundu yayero curo bəlayen martawa cina.* *mt:* bərsəm; dǎrǎjǎ₁. *fa:* dignité, respect.

martəgəne [mǎrtǎgǎné] *kkye. rui:* mǎrnǎi.

maruma [mǎrǎúmǎ] *cu.* Fuwuma bəlaye. *Cammo bəlaye fi yayea cinna fado marumayen cadi.* *mt:* bǎlǎmǎ; dəgəm. *fa:* chef de village.

maryi [mǎryi] *cu.* Je sərəttənaaramba si yindi fuwuye ləmanne cakkeridə. *Koroni maryinju kamje kiyaso.* *fa:* entrave (pieds devant).

maryidu [mǎryidú] *kkye2.* Maryi njakko. *Garwa na jəpcənan koronju wande kuruwujənniro maryiji.* *fa:* entraver.

marǎ₁ [mǎrǎi] *cu.* Ngulondo yindilan karawi kambe tadə. *Maləm adə kam kəranju nojənnia marin cəđai.* *fa:* pincement.

marǎ₂ [mǎrǎi] *cu.* Curo muk koyen feri kambe baktadə. *Mushende marǎ jəu nangaro, yallaye rijana.* *mt:* mǎskǎlǎ. *fa:* gifle.

marin baktu [mǎrǎn bǎktú] *kkyek.* Curo muk koye feri kambero gənaduwu. *Marin bansəne kaurəkko.* *fa:* gifler.

mariri [mǎrǎri] *alnj.* Jiři maanayea. *Gəmajə mariri cakke kasuwuro leyeno.* *fa:* marron.

masammanno [mǎsǎmmǎnno] *nkye.* Awo ti bas nangaro tədənadə. *Masammanno ni nangaro kadikko.* *fa:*

- spécialement.
- Masar**₁ [màsàr] *cu.* Lardu shuwasoye yala adinnamjèna Afèrikaye adinnamlan karangi maliyaa cèdidè. *Bèrni kura Masarre tima Alkahira wo.* *fa:* Egypte.
- masar**₂ [màsàr] *cu. rui:* mäsàrmì.
- masarmi** [màsàrmi] *cu.* Kəmbo ngawuɛi gai duwon tada kurnum kura kuraadè. *Guda masarmiye samjiya, kibbaji.* *bg:* mäsàr₂. *fa:* maïs.
- masarfi** [màsàrí] *cu.* Kəska cidiya bokokolla kalwusan tilan fərijane garasan cawandidè. *Kure kəmurjowa masarilan garasan cadi.* *fa:* quenouille.
- masəna** [màsəná] *cu.* Awi yaye awo kambe juwui bi cai tiyiro faidadiyidè. *Kiam masəna tiro faidaa wo bawo.* *mt:* kəmbô. *fa:* aliment, nourriture, manger, mets.
- masənama** [màsənámà] *cu.* Kəm masəna cèdidè. *Bəri careyen gənaada, masənama fima isənni.* *fa:* convive.
- masidi** [màsídi] *cu.* Na masammanno sala dioro gargadadè. *Am bəlaye kunguna capcane masidi jəmmaye kedo.* *mt:* dāndəl. *fa:* mosquée.
- masilla** [màsíllá] *cu.* Riwura kura tilan bujiso cadudidè. *Argəm wassane buwu casəmbəriya, masillan cadudi.* *fa:* aiguille.
- masiwa** [màsíwà] *cu.* Awo jauro kuttu wakkajidè. *Masiwa jiri fi jəpco, ləman samma sanuidè?* *fa:* catastrophe.
- masiwama** [màsíwámá] *cu.* Kam hangalsango cuwudidè. *Masiwama nangaro, wunduma tiro fattiyiwawo.* *fa:* semeur de troubles.
- masiya** [màsíyá] *cu.* Kasuni karasuye. *Masiyan daudaa cadi.* *fa:* semence (d'oseille).
- maskala** [màsákálà] *cu.* Mukkolan ferì kam laaye baktu. *Kəranju nojənnidè, mushe tia maskalan bakkeno.* *mt:* mārì. *fa:* gifle.
- maskaru** [màsàkàrú] *cu.* Bəri larusa tədənaye kawu yindia dejane samjaidè. *Maskaru samdu kəmaskiyanjuyen badiyeno.* *fa:* festin de noce.
- maskin** [màsàkín] *cu.* Kam tiyinjuye na laa kalkal gənìdè. *Motalan cure maskinno waljəna.* *fa:* handicapé.
- maskindu** [màsàkindú] *kkye2.* Maskinno waldu. *Maskinje rakce kureyedə gai na naro lejwawo.* *fa:* handicapé (devenir).
- masku** [màsàkù] *alnj.* Kam awo cədəna samma ngeladəro wuljagai. *Kagəlma adə masku nangaro, kamuwa rakkanja nanjun caari.* *mt:* gòní₃. *fa:* agile (doigt), habile, adroit, expert.
- maso** [màsò] *cu.* Kam soro tando saniaro cədanadè. *Garuni curəna, lekke maso makkì.* *fa:* maçon.
- masu** [màsú] *cu.* Ka kərmaiye. *Kəmanda adə masu mukkonna fomji.* *fa:* sceptre.
- mashikəlam** [màshikəlām] *cu.* Jena kərin yindiso timia taramba cidi Difayen caaridè. *Mashikəlamlan kaninju kadu cədi.* *fa:* couteau.
- mashin** [màshîn] *cu.* Su tədandəna kida cədidè. *Mashinlan kitawu bakcai.* *fa:* appareil mécanique.
- mashin kawaktaye** [màshîn kàwàktàyè] *cuk.* Mashin tilan kawakta tədìdè. *5 mashin kawaktaye "x 3"ro yakkəmiya, 15 fandəmi.* *fa:* machine multiplicative.
- mashin lusur** [màshîn lúsùr] *cuk.* Mashin awo yakkəmmadəa cuttuluwidè. *Mashin "+ 0"də mashin lusur.* *fa:* machine pairesseuse.
- matafərəm** [màtəfərəm] *cu.* Karwun kamcələm tiyi gardaye. *Matafərəm cana nangaro, ci duniaye rijənni.* *fa:* médicament.
- matafiro** [màtəfíró] *cu.* Ngudo kadau gai duwon ngaware kuruwua ngudosolan ambadidè. *Matafiro ngarwuma warje cejəna ngəro cədi.* *fa:* milan.
- matagel** [màtəgəl] *cu. rui:* gəl.
- Matamai** [Mátámâi] *cu.* Bəri naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Damagərəmben. *Kərye Matamaiyelan reke ngəwuro barejai.* *fa:* Matamèye.
- mattam** [màttàm] *cu.* Je sərəttənaaramba si fuwuye fal-a ngawoye fal-a cakkeridè. *Fərnjuro mattam cakke barambo jeje kiado.* *fa:* entrave.
- mattamdu** [màttàmdú] *kkye2.* Mattam njakko. *Fərnəm mattamme, wande kuruwuro lejənni.* *fa:* entraver.
- mattasambo** [màttàsàmbó] *cu.* Kalwo sa baram lajaiya katti tilan cattuluwidè. *Kəryenden mattasambo ngəwuso ngəlaiye.* *mt:* kərwilò. *fa:* panier.
- mattu**₁ [màttú] *kkye2.* Tame rattuwu. *Madde, kuduni culuwo.* *fa:* presser.
- mattu**₂ [màttú] *kkye2.* Kasamlan faidədəme awo laa gərdu. *Kəndawu curo tonoyedəa tiyolan macce bidoro fiyeyeno.* *fa:* aspirer.

mau [máú] *cok.* Kalma manda curo kəmbøyen jauro ngəwujija wuljaidə. *Ngaji bulu manda mau fanjənaa bukke kidarambo leyekko.* *fa:* salé (très).

maudu [máúđú] *kkye2.* Məradu galduro gaptu. *Shadda yuwukkəna, kunguna dudoye mauso.* *bg:* móúđú. *fa:* manquer.

mauludu [màulúđù] *cu.* Sala ngawareye kojənyə kəndawu yindi kawu mewun yindinna sala cadidə. *Bune mauluduyea məsələmba kəra cadi ngai wajai.* *fa:* mouloud; mulud.

mauriwu [máuríwù] *cu. rui: mágáriwù.*

mauriwudu [màuríwùđú] *kkye2. rui: mägáriwùđú.*

mauriwuma [màuríwúmà] *cu. rui: mägáriwúmà.*

mawodu₁ [màwòđú] *kkye2.* Jawal laan jamaro isanoduwu. *Am konkur cawandənyə cu jeridalan mawojana.* *mt:* kúrúktú. *fa:* publier.

mawodu₂ [màwòđú] *kkye2.* Jawal laan lawar jamaro isafanduwu. *Yim konkur dioyē radiyolan ambo mawojana.* *mt:* kúrúktú. *fa:* annoncer.

mawu [máwù] *cu.* Jəməla kawu tulurredə. *Batalla kawu mawuyē sado.* *fa:* semaine.

mayafi [máýáfí] *cu.* Batta ci tududənaa tilan am jaktai bi dəgəllə ferjagaidə. *Binəm kojiya, am mayafilan jaktai.* *fa:* drap.

mayawa [máýáwà] *cu.* Kam bi awo laa wundu yaye cəraanadə. *Mayawanjua nangaro, walawala kedənniya, tia mairo ngoyera.* *fa:* popularité.

mayawaa [máýáwàà] *alnj.* Kam mayawa cədanadə. *Mayawaa nangaro, tia difitero ngoyera.* *fa:* populaire.

Mayayi [Máýáyí] *cuf.* Bərnə naptu bəla kura arondisemayə cədi defartema Maradiyē yalan dəganadə. *Arondisema Mayayiye adinnam arondisema Dakoroyen kərga.* *fa:* Mayahi.

mayira [máýírá] *cu.* Ya maiyē. *Jəmma nguson kamuwa bəlaye isane mayira lewajai.* *fa:* mère du chef.

mbadu [mbáđú] *kkye2.* Kambi dio. *Maara bawo nangaro mbaje ingi falyeno.* *fa:* flotter, nager.

mbaduma [mbáđúmà] *cu.* Awo lonno tujagai ingiyē ləpciwawodə. *Mui tujija, wande nadəa ngessənniro, mbaduma tujiji.* *fa:* flotteur.

mbal [mbàl] *cu.* Kənja kamba hangalnju cuttuluwidə. *Kam adə mbal cana*

tataljiaro leji. *fa:* alcool.

mbalma [mbàlmà] *cu.* Kam mbal caidə. *Mbalma nangaro, wunduma mananju ngojiwawo.* *fa:* ivrogne.

mbeji [mbéjí] *kkye.* Awo dəganadə. *Bəla adən lokkol mbeji.* *bg:* ménnà. *fa:* il y a.

mbəktu [mbéktú] *kkye2. rui: máktú₅.*

me [mê] *cu.* Kəndawu mewun yindin nasarayə kən'uwuyedə. *Kəngal meye jau nangaro, amso ngurwo lapcai.* *fa:* mai.

medo [mèđò] *kkye1.* Simbe moji kori koriro dio. *Simnəm cəmediya, kam tussəna rummi rumi.* *mt:* njəməttú. *fa:* cligner.

medu [mèđú] *kkye2.* Kəla suwarnəmə awo laa kuro. *Awinəm ngokkənarə menəmə wua surumidə?* *fa:* retourner (se).

mekaniki₁ [mèkáníkì] *cu.* Njassama injiyē. *Inji babərniyē mekaniki cassane sina.* *fa:* mécanicien.

mekaniki₂ [mèkáníkì] *cu.* Inji njassadə. *Sule mekaniki inji neduyeyē cəri.* *fa:* mécanique.

melo [mèlò] *cu.* Kəska fafaji tada bambusu gai duwon tokokor cakkidə. *Melo sai na ingian baredi.* *fa:* melon.

memedu [mèmèđú] *kkye2.* Kəla kanji kanjiro suwardu. *Karaaro runju lejija, memēji rijəna.* *fa:* regarder, retourner (se).

menna [ménnà] *kkye. rui: mbéjì.*

mer [mêr] *cu.* Kam kəreyada bəlaro kissiyidə. *Mer culuwe naptu bəlaye curui.* *fa:* maire.

mere [mèrê] *cu.* Ngawuri jiri kimedə. *Kure mere ci Caduyen barejai.* *fa:* sorgho.

meri [mèrî] *cu.* Kidaram merre. *Motawa meriyē jambo ngawo bəlayero casadi.* *fa:* mairie, hôtel de ville.

merudu [mèrùđú] *kkye2.* Ran sango. *Kekenju meruje tiro kekko.* *fa:* lever un gage, dégager.

mesa [mésà] *cu.* Kadi kura yē, kuruwu yē, dawi bawoadə. *Mesa rakce kam cundi.* *fa:* boa.

metər₁ [mètər] *cu.* Ngalduram daduyē nankuruwunju santimetər miadə. *Yadi metər fal redaa yuwukke yange seddo.* *fa:* mètre.

metər₂ [mètər] *cu.* Ngalduram dangolan tədəna nankuruwunju santimetər miaadə. *Kekema kare cədiya, metər lan ngalji.* *fa:* mètre à ruban.

metəra [mètərá] *cu.* Su təgarəna taram kəkayea tilan kusaso jajagaidə.

- Kolkolma meteralan tame cassai.* fa: marteau.
- metarama** [météramà] *cu.* Kam baram ladu bas saniaro cədanədə. *Metaramaso sənəm cadiya duwon, barambo ngasayi.* fa: puisatier.
- metərkare** [mêteràké] *cu.* Ngalduram misalle ferno ngalduye. *Kuloniye feronju metərkare yer dewu.* fa: mètre carré.
- mewu** [mèwú] *l.* Lamba fuwu ləgarren isidə. *Ləgarro fal kəlgəmiya, mewu fandəmi.* fa: dix.
- mədəmbadu** [mədəmbādù] *cu.* Bařimi kəriwuye koljane curiya, gərje kannu cəsangidə. *Saa 1945lan Japonlan mədəmbadu am gənəgəni cejəna.* fa: bombe.
- məktu**₁ [məktú] *kkye2.* Tiyiye na fujəna jaujidəro awo laa kannua gənaduwu. *Koro yamsiye dauni fuyenniya, kawu mawuro ingi kannualan məkcai ngai duwon ngayekko.* fa: masser.
- məktu**₂ [məktú] *kkye2.* Na jauru awo laa kannua gənaduwu. *Dawudi tadanjuye məkci.* fa: chauffer.
- məktu**₃ [məktú] *kkye2.* Kəmbo rungungo ciro fiduwu. *Tiji cədi cəne napkada ngaji ngamdu məkci.* fa: avaler (qqch en poudre).
- məktu**₄ [məktú] *kkye2.* Rungoa mukkolan kəkəmməme tokokorro dio. *Təgəranju juwane kerənniya, napce məkkena.* *bg:* méttú. fa: compresseur.
- məktu**₅ [məktú] *kkye2.* Dunolan cidi-a faidu. *Jəmmaa kajiri jurwu lokkollen karas məkcai.* *bg:* mbəktú. fa: arracher.
- mələdoma** [mələdómà] *cu.* Kasuwa kanduri kamuwaye fijidə. *Kure kamu adə dambunju jairo duwon, məladoma cakke kəla jakkadaa kərga.* fa: maladie.
- mələstu** [mələstú] *kkye2.* Nguldəme awo laa ta. *Ngambadu ngudo məlasse kida.* fa: guetter.
- mələttu**₁ [mələttú] *kkye2.* Tələmlan gando. *Wandə kəri tasanəm məlaccənni.* fa: lécher.
- mələttu**₂ [mələttú] *kkye2.* Kanduriye fidu. *Kanduri kəlanjuye məlacci.* fa: tomber (cheveux).
- mələdu**₁ [mələdú] *kkye2.* Kambəri dio. *Yalla məldai duwon, falnja jau fangeno* fa: lutter.
- mələdu**₂ [mələdú] *kkye2.* Awo laa fandoro ngənəptu. *Məldə kiaddin bak kiwando.* fa: effort (fournir).
- mələduma** [mələdúmà] *cu.* Kam kambəri dioma. *Shetima Talwa məlduma kura Difaye.* *mt:* kəmbəřimá. fa: lutteur.
- mələtma** [mələtmà] *cu.* Kam awo dangoye řittu saniaro ngojənədə. *Sunoni kamdənədəə bikka məletma jəna kannualan řiccəna.* fa: chaudronnier.
- mələkta** [mələktà] *cu.* Kori koriro wawastudə. *Keyeraye mələktədə, bunea, dunia ngaa wassi.* *mt:* wúləktà. fa: éclair.
- mələktu** [mələktú] *kkye2.* Wawastu. *Məlləram mələkci.* *mt:* wúləktú. fa: éclairer.
- mələmədu** [mələmədú] *kkye2.* Kəməřilan wardu. *Napkada njaimu mələməli.* fa: mijoter.
- mələməktu** [mələməktú] *kkye2.* Ngəwuro mələktu. *Keyera bikkaye adə jauru mələməkcəna.* fa: clignoter, scintiller.
- mələməstu** [mələməstú] *kkye2.* rui: mómústú.
- mənafək** [mənafək] *alnj.* Kam niadiwiro awo karwunjuyə-a cinjuyə-a gadedə. *Mənafəkko hangaldəne, kamba jawal diwiro cakki.* *bg:* múnafək. fa: hypocrite.
- məndə**₁ [məndé] *cu.* Saa koje curo dəgəiyenaro ngəiyenədə. *Kəməne yayero məndəmə nangəři ngələjəna wo.* fa: année passée.
- məndə**₂ [məndé] *nkye.* *mt:* kùré. fa: autrefois.
- məndəndə** [məndəndə] *nkye.* Ku saa yindiadə. *Məndəndə wu aji burwoyen, kəməne aji yakkuyen.* fa: deux ans avant.
- məndəndəwə** [məndəndəwə] *nkye.* Ku saa yakkwadə. *Məndəndəwə kida lokkole ngəskəno.* fa: ans (trois auparavant).
- məndəl** [məndəl] *cu.* Kida karawi njassayədə. *Məndəl jamanne injilan cadi.* fa: tannage.
- məndəlma** [məndəlma] *cu.* Kida məndəlle diomadə. *Məndəlma kangarlan ngəwuro faidadi.* fa: tanneur.
- məndəlməri** [məndəlməri] *cu.* Na məndəlma sanianju cədidə. *Kinaji nangaro, məndəlməri kuruwu bəlayen.* fa: tannerie.
- məradu**₁ [məradú] *cu.* Awo karwunəmbə cəragənədə. *Məraduni kura faldə fado simintiye fando.* fa: désir.
- məradu**₂ [məradú] *cu.* Awo madidə. *Məradu kəra adəye yal fi yaye arawu cələm kəradu nojo.* fa: objectif.

- mərədu galdu** [mərādù gàldù] *kkyek*. Awo ronəmbe fando. *Yani Makkaro yadəkkiya, mərəduni galdəna*. *fa*: satisfaire (se).
- mərdi** [mərđi] *cu*. Kasuwa ləmanna bəleji, ləmandə kam jəgərənədəro cidə. *Kərinia mərđiye cədana kəmbo juwuiwawo*. *fa*: rage.
- mərdu** [mərđù] *kkye2*. Kanadi ngodu. *Jau yaye, mərne kida adəa tumogəne*. *fa*: patienter.
- mərsadu** [mərsádù] *kkye2*. Kamba ardidu. *Mərsanjəkkəna nangaro, ləmanni mukkonəmbo kekəkko*. *mt*: láidù. *fa*: avoir confiance.
- məriməfi** [məríməfi] *cu*. Kuri fefedoa jauru sanana fərso damejidə. *Na ingian məríməfi kambo kənəm dapciyi*. *fa*: insecte (espèce).
- məriməfia** [məríməfià] *alnj*. Kam ngəwusoro tiyi kuttuadə. *Ti məríməfia nangaro, kida dunoyedəa wajəna*. *fa*: maladie.
- məs** [més] *cok*. Kalma kəska bi kajəm falma rijənni wuljaidə. *Kasuni tataseye fikənədə məs rijənni nangaro, gade fiyekko*. *fa*: ne pas pousser.
- məs** [més] *cok*. Kalma ngambadu bowoduyedə. *Məs cəniya, ngambadunju gərenjuro isi*. *fa*: minou.
- məsək₁** [məsək] *cu*. Suno jakkada kamuwayedə. *Kure kamuwa ngəwuro məsək casakki*. *fa*: soulier.
- məsək₂** [məsək] *cu*. Awo tokokor bul kibbu buwuccidə. *Sanduwunjuro məsək cakke kajəmunju samma buwucci*. *fa*: musc.
- məsələm** [məsələm] *cu*. Kam adin Nawi Mamaduyə jəgaidə. *Məsələm was wajiya sala uwu cədi*. *fa*: musulman.
- məstu** [məstú] *kkye2*. Awo kəmboye landu. *Mongoʔoni məssəna njaro yojiwawo*. *fa*: détériorer.
- məstu awo kureye** [məstú àwó kùrèyè] *cuk*. Awo kureye curo cidiyən məssənədə. *Curo Tenereyen məstu awo kureye kada*. *fa*: fossile.
- məttu** [məttú] *kkye2*. *rui*: məktú₄.
- mia** [mià] *l*. Mewu mewu fado mewudə. *Kasuwa laa kani-a ngəlaro-a mia cejo*. *fa*: cent.
- miaram** [miàrám] *cu*. Kəwu am bi awo miaye. *Dəwulan miaram mewu*. *fa*: centaine.
- micco** [miccò] *cu*. Ngucci kimejənədə. *Yalla karjəmlan micco cattuluwi duwon, kadi carune ngərəmgera*. *fa*: fruit (de doum).
- midi** [midí] *cu*. Sa mewun yindin kausuye. *Midi cədiya, lokkolwu fadoro lejai*. *fa*: midi.
- mil** [mîl] *cu*. Nankuruwu kilometər fal redaa gəna kojənədə. *Bəlanja-a kaande-a kattenjalan mil yakku*. *fa*: mile.
- miligəram** [miligəram] *cu*. Ngalduram nankurwowuye tima jauru təngəri wodə. *Miligəram dəwu duwon, gəram fal wo*. *fa*: milligramme.
- mililitər** [mililitər] *cu*. Ngalduram curoye tima jauru təngəri wodə. *Mililitər dəwu duwon, litər fal wo*. *fa*: millilitre.
- milimetər** [milimètər] *cu*. Ngalduram daduyə tima jauru təngəri wodə. *Milimetər dəwu duwon, metər fal wo*. *fa*: millimètre.
- miliyo** [milyô] *l*. Dəwu fado dəwu. *Jama Nijerre miliyo mewuma cadəna*. *fa*: million.
- milləram** [míllərəm] *cu*. Kuri təngəri farjiya wassidə. *Dunia jauru cələmba, məlləram kuruwuman turui*. *fa*: luciole.
- mimidu** [mímíđú] *kkye2*. Fərre yiro. *Fər kəmanju kirunniya, mimiye*. *fa*: hennir.
- mina** [miná] *cu*. Curo ngisimeyesolan bundi kura laa riyada. *Yim laa mina kambəri dawu karaayen kokce dəlaa tada ngimbaro ngoyeno*. *fa*: animal mythique.
- minadu** [mínádú] *kkye2*. Katti-a kalkallo dio. *Jambo fannjuyə bəlaaro fijiye minayeno*. *mt*: sánádú. *fa*: remblayer.
- mindu** [mindò] *kkye1*. Sim kaləřlan tuluwo. *Kulon waldəna njaimu cəmindu*. *fa*: enlever.
- ministər** [minístər] *cu*. Kam curo gomnatiyən dəganədə. *Ministər ilmuyə yim wajiya lokkolla jawawi cədo*. *fa*: ministre.
- ministərđi** [ministərdí] *cu*. Kidaram na ministər kura wodə. *Ministərđi lardundeye samma bəla Niamelan kasarga*. *fa*: ministère.
- minna** [mînnà] *cu*. *rui*: bəřimînnà.
- minti₁** [mínti] *cu*. Sa fal firakkuro yaktiya, ci faldə. *Segond firakku minti fal ci*. *fa*: minute.
- minti₂** [mínti] *cu*. Awo tokokor bul suwurra casambidə. *Minti yimbəmiya, nana fanəmi*. *mt*: bənbô. *fa*: bonbon.
- minti₃** [mínti] *cu*. Yadi kesakesa

- kalwusannede. *Məsələmba kamin batta mintiyen jakcai.* fa: tissu (sorte de).
- miris** [mírís] *cu.* Karawi ngəlaro kanduři kuruwuaye adaro sərduro gənajagaidə. *Mirisnju sai yim salaa duwon fərnjuro ferjiyi.* fa: peau (d'harnachement).
- Miriya** [Míríyá] *cuf.* Bəрни naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Damagerəmben. *Miriyalan kamuwa ngəwu kida duwurammaye cadi.* fa: Mirriah.
- misal** [mísâl] *cu.* Kam asujoro camun wulduwu bi fəledaadə. *Misal ngoyenniya duwon, yallanju asuyera.* fa: exemple.
- misandu₁** [mísəndú] *kkye2.* Simlan ngəlaro ngaldú. *Ngəri misanje kəniwu kolyenniya, kəladəa cuwando.* fa: viser.
- misandu₂** [mísəndú] *kkye2.* Sikelsolan ngaldú. *Sikellan misangenniya, nankurwowunju kilo mia.* fa: peser.
- miskil** [mískil] *cu.* Kuttu katte ambero ngayidə. *Kattenjaro miskil ngaana, yassaiwo.* fa: litige.
- mittuwu** [mittúwú] *kkye2.* Ngəwuro dio. *Keyera bikkayedə jauru ingi micciye fado ngəwu juwuna.* fa: déverser.
- model** [mòdèl] *cu.* Awi yaye awo rume jirinju dimidə. *Yalla model musheyedəa carune jirinju cadi.* fa: modèle.
- moduwa** [mòdúwà] *cu.* Alakoro tasiwi gərdudə. *Dəlawu cuduroro, maləmba moduwaro captana.* fa: imploration.
- moduwa dio** [mòdúwà diò] *kkyek.* Alakoro tasiwi gərdú. *Masidin sariyenniya, napce moduwa cəde duwon kiluwo.* fa: égrainer (le chapelet).
- mongoro₁** [móngòrò] *cu.* Kəska kura, kalu kuruwua kariyi bawoa, tadanju daa curon susuadə. *Mongoro jauru ingi cəragəna.* bg: yà mǒngòròyè. fa: manguier.
- mongoro₂** [móngòrò] *cu.* Tada mongoro₁ye. *Kai! Ku mongoro lele yakkəna.* fa: mangue.
- mongoroma** [mǒngòrómá] *cu.* Kam mongoro bas cəladidə. *Mongoroma adəyen luwa kidəkkəniya, mongoro yindi sərga.* fa: mangues (vendeur de).
- monima** [mònimà] *cu.* Kəlangalan kam nando tiloadə. *Kambəri cijiya, lardu fi yaye monima mewu mewu kambəriwuye cuwudi.* fa: partenaire.
- mordom** [mórdòm] *cu.* Bələm ngaji ngajia təwur gəni argəmbə. *Ya Fanna bikka mordom kəji laa karjəna.* fa: bouillie de mil.
- MOROWON** [mòròwón] *cu.* Ləman karaaye, nganjin gərdi, si dewua alamanju gadangəre gai duwon kura təgəridə. *Morowon bəlaalan ngəwulnju fiiji.* fa: varan.
- mořimori** [mòřimòří] *cu.* Tiyikuttu. *Mořimorinju cakke aji fallan saa yindi cədo.* mt: tiyiküttú. fa: malaise.
- MOSORO** [mòsóró] *cu.* Batta ci tududənaa kamuwaso kəlaro casakkeridə. *Bərbə waduro, mosoro kəlaro cikkerəna.* mt: àlwitə; kálləwí. fa: foulard.
- MOTA** [mótà] *cu.* Su gənanjuma si dewua injilan kidaje lejidə. *Mota kasuwuyen bəlawuro kido.* fa: automobile.
- MOTAMA** [mòtámá] *cu.* Kam mota kəridu saniaro ngojənədə. *Fermi cuwande motamaro walyeno.* fa: chauffeur.
- MOTER** [mòtèr] *cu.* Awo sulan tədəna, kəndawu motayelan bi latəriklan faidadi, casangiya kalala cədidə. *Moter motaniye lande mota cidu wayeno.* mt: inji. fa: moteur.
- MOUDU** [móudú] *kkye2.* rui: máudú.
- MOWO₁** [mòwò] *kkye1.* Awonəm na kamben ngodu. *Gakke kasuni mowokke kadikko.* fa: récupérer.
- MOWO₂** [mòwò] *kkye1.* Mukkolan ta. *Sadaa sayeranniya, mukko yindilan kimowo.* fa: prendre.
- MOWONDU** [mòwòndú] *kkye2.* Awoye yodu. *Kunguna fandəkkənədə, bəlawuroni mowonji.* mt: yódú. fa: possible (devenir).
- MOWOR₁** [mówòr] *cu.* Kanori ci jarara Kəməduwuyen dasaanədə. *Adinnam Diwayen mowor ngəwu.* fa: mobeur.
- MOWOR₂** [mówòr] *cu.* Təlam moworre. *Lokkol Bagarayen mowor jandəjai.* fa: mobeur.
- MOWORDI** [mòwòrdí] *cu.* Cidi moworrayədə. *Mowordilan jaralaran tatase barejai.* fa: mobeur (région ou quartier).
- MOWORRAM** [mówòrrám] *cu.* Kamu bi fero mowordə. *Moworram tatase cudori.* fa: mobeur (fille ou femme).
- MOWORU** [mòwòrú] *alnj.* Kam mana kambe fanjiwawodə. *Kolo moworu nangaro, sawa ngələma cədanní.* mt: dùwòrú, firón, múnáfək. fa: voyou.
- MOWOSU** [mówósù] *cu.* Su yindi təgarəna kəllada taramba tilan battaso kamjaidə. *Wanjamma mowosulan kəla*

- gərəpci*. fa: ciseau.
- mudi** [múdí] *cu.* Ngawo kəlaye. *Mudiyen tia bakkeranniya, muwayeno*. fa: nuque.
- mudu** [múdí] *kkye*². Sa gəna laaro na laa tiyiye no. *Diwiro boje mukkonju muyeno*. fa: engourdir (s').
- muharram** [mùhàrràm] *cu.* Kəndawu mewun yindin kamcələmbeye kənburwoye. *Muharramlan am jakka cattuluwi*. fa: mois hégirien (premier).
- mui** [mûi] *cu.* Su təngəfi dungokkada tələmba kəriro tujagane buni cadaidə. *Mui bowu ingiro kolgəmiya, duwan buni tambawo*. fa: hameçon.
- mui kaa** [mûi kâà] *cuk.* Mui tilo karo jalan tuwaadadə. *Muinju kaa kuruwu gəpciye buni kida*. fa: hameçon (long filet à).
- muje** [mùjê] *cu.* Na gargada curonjulan awo kuroye kadaadə. *Muje Niameyedəlan ngam so, buldu so, suno shawa shawa so mbeji*. fa: musée.
- muji**₁ [mùjî] *cu.* Ngawuri kime. *Ku fannden guda mujiye bukko*. fa: sorgho.
- muji**₂ [mùjî] *cu.* Koro kimekimedə. *Kolema koronju fal muji, fal cələm*. fa: rougeâtre.
- mujingoro** [mùjìngórò] *cu.* Jiri goro duwon, təngəfi cəm fokdə. *Ti adə mujingoro gənia, goro gade cəragənni*. fa: kola.
- mukko**₁ [múkkò] *cu.* Tiyinəmbe na ngulondoa awi yaye tamidə. *Mukkolan kəreyo cədana ruwu cədi*. bg: núkkò. fa: main.
- mukko**₂ [múkkò] *cu.* Gəmajelan na mukko kojidə. *Larusaro gəmajə yindi cududo: fal mukko koría, fal mukko kuruwua*. bg: núkkò. fa: manche.
- mukko**₃ [múkkò] *cu.* Tiyi kambe na ngawanan cije ngulondoro isidə. *Kambəřilan mukkonju ngasuyen namgadan*. bg: núkkò. fa: bras.
- mukko**₄ [múkkò] *cu.* Wuři fannəmbo ni na gaden juwanəmidə. *Sa salan mukkonju kamunjuro juwajiyi*. bg: núkkò. fa: mandat.
- mukko kamboia** [múkkò kàmbòia] *alnj.* Kam duwama kambo mukko gənajiyidə. *Mukko kamboia nangaro, yalla sammaa soro cakki*. fa: rapide, prompt.
- mukko kəmagənnə** [múkkò kəmagənnè] *cuk.* Kəla kəmagənnen, na kuruwu njəřiyidə. *Mukko kəmagənnə faidaa;*
- tilan kajim ngoje cinjuro cakki*. fa: trompe.
- mukko kibbua** [múkkò kîbbùà] *alnj.* Kam awonju kambo ciwawodə. *Mukko kibbua nangaro, yallanjuma dinaa dadajai*. fa: pingre, avare, chiche, économe.
- mukko kuttua** [múkkò kúttùà] *alnj.* Kam awo misanjiya ngəwusoro cuwandiawodə. *Jauro mukko kuttua nangaro, sojiro ngojanama, kolyera*. fa: maladroit.
- mukko njakko**₁ [múkkò njàkkò] *kkyek.* Cunəm ruwunəme sheda kəla kakkaduyen gənadu. *Kakkaduro mukko cakke alwasinju kimowo*. fa: signer.
- mukko njakko**₂ [múkkò njàkkò] *cuk.* Sheda dioro kakkadu kurdudə. *Alwasinju cuwandiawo, kakkadulan mukko njakko bawoa*. fa: signature, visa.
- mukko nodo** [múkkò nòdò] *cuk.* Waila-a kəmboram-a nodudə. *Mukko nodo diyedən, wailaro leniyeya, kəmborambo leniye ngai, har kimbariye*. fa: latéralisation.
- mukkoa** [múkkòà] *alnj.* Kam awo misanjiya, cuwandidə. *Kandira adə mukkoa nangaro, ləman karaaye kada cuwudi*. bg: núkkòà. fa: adroit.
- mukko bəlaa** [múkkòbèlää] *cu.* Bəlaa dadu mukko yea kojənnidə. *Mukko bəlaa laje kandurinjuro rəpkəno*. fa: trou.
- mukkode** [múkkòdé] *cu.* Awonambudə. *Mukkode cakke fannju kilado*. fa: pauvreté.
- mukkodoi** [múkkòdói] *cu.* Kida mukko yea duwama tədídə. *Mukkodoinjuro, kamu adə kəla dewu rakce yim fal japci*. fa: agilité.
- mukkokamboi** [múkkòkàmbói] *cu.* Duwan kambo mukko gənadu wudə. *Mukkokamboinjuro, wunduma tia kambiwudu cəragənni*. fa: main (fait de porter la).
- mukkokəji** [múkkòkəjî] *cu.* Awo misannəmma ngəwuso fandodə. *Mukkokəjinjuro, yim baraa tia fuwuro casakki*. fa: adresse.
- mukkokibbu** [múkkòkîbbú] *cu.* Kambo awonəm njo wadadə. *Mukkokibbunjuro, rumiya, ti ngudi gai*. fa: avarice.
- mukkokuttu** [múkkòkúttú] *cu.* Awo misannəmma ngəwuso

- fandembawodə.** *Mukkokuttunjurow, awo karənnjuyema rakce bakciwawo.* fa: maladresse.
- mukkon ta** [múkkòn tà] *kkyek.* Kam bi awo laa rəp tadə. *Kuwuinju wande farjənnirow, mukkon ngəlaro cədaneyeyo.* fa: empoigner.
- mukkoram** [múkkòrám] *cu.* Awo ado nangaro mukkororo casakkidə. *Kolemayer mukkoram suye-a dangoye-a mbeji.* mt: wórówóró. fa: bracelet, gourmette.
- mukkuru** [múkkùrú] *cu.* Batta jungurujungururo tududəna təmərri bi dangoa kamuwaso fərdu jenenjayero casakkidə. *Mukkuru ngəwuso yadi kamboilan tədəna.* fa: jupon.
- mukowa** [múkwà] *cu.* Ser Kəmande kam awo ngəla cədanaro cidə. *Mukowa fandoro, maskinnaro sadaa cəddi.* mt: ládá. fa: récompense (divine).
- mukowadu** [múkwàdú] *kkye2.* Mukowaro waldu. *Ser səddəmma adəa Ala mukowajo!* fa: bénédiction.
- mul** [múl] *cu.* Katako bi su masammanno jalap dioro tədənədə. *Jalap simintiyey mul suyen cadi.* fa: moule.
- mumin** [múmìn] *cu.* Kam Ala rijənədə. *Mumin nangaro, kasuwa kambe gənama cədiwawo.* fa: pieux.
- mumusta** [mùmùstà] *cu.* Mumustu diodə. *Mumustanju cakke wundu yaye tia gəreji.* bg: məmèstà. fa: sourire.
- mumustu** [múmústú] *kkye2.* Karwukəjinəm ka ciyen fəledu. *Kənanjua duwon bəri kirunniya, mumuskeno.* bg: méméstú. fa: sourire.
- munafək** [múnáfək] *alnj. rui: mənáfək.*
- munduwulu** [mündúwúlù] *cu.* Rungo kasuluyey məkəkada. *Tusturo caluwiya, yalla munduwuluso casuwe jagari.* fa: pain (de jujube).
- munoktu** [mùnòktú] *kkye2.* Su awo laan rangəme bi bangəme bəlaa dio. *Ləgədərnu kauru cukkure munokkada.* fa: enfoncer.
- murjoktu** [múrjòktú] *kkye2.* Kare ndaranju yaye jat gəniri dio. *Kajəmunju tulyenniya, cinjənni nangaro, murjokkada.* fa: plisser.
- mursa** [múrsá] *cu.* Kolwa kəndawu tiyi samdayeyədə. *Larusanjuro mursa jiri jiri kaiwo.* fa: pot de pommade.
- mursam** [múrsám] *cu.* Kari kime ləpkada adoro dauro kamuwayey casakkidə. *Mukkodə ti kiwandənniya, mursamnju kilado.* fa: collier (de perles).
- muři**₁ [múři] *cu.* Bəri koroyey bi fərredə. *Tulo duno cədoro, muři maje fiyeyeyo.* fa: crottin.
- muři**₂ [múři] *cu.* Sim njaimu məlməlladayey. *Bəlawuroro ciyenniya, muři kansiro ngoyeyo.* fa: céréale grillée.
- muřidi** [múřidi] *cu.* Fər tudaram. *Muřidilan fərni suwungəkke ngawo bəlayey meryiyekko.* mt: fərdi. fa: écurie.
- muřikəji** [múřikəji] *cu.* Ngudo agwagwa gai duwon jauro dau kuruwuadə. *Bikka kandira ci ingiyey muřikəji kabbilan jayey cuwudə waryeyo.* fa: dendrocycne veuf.
- musu** [músú] *alnj.* Awo namdu budua. *Ngəlaro tai, awodə musu.* fa: fragile.
- mushe**₁ [múshə] *cu.* Kam lokkol njəkkəraimədə. *Lokkolndelan musheya yakku, kəlas yakku.* fa: enseignant.
- mushe**₂ [múshə] *cu.* Kam lokkol cəde kida badijənədə. *Bəlandelan mushe kuloyey feyey mbeji.* fa: fonctionnaire.
- mushuwar** [múshúwâr] *cu.* Batta bi kakkadu təngəri təlala tilan tərinsu tinjaidə. *Kamnasara masəna cere mukko tuljiya, mushuwarlan tia cinji.* fa: mouchoir.
- muwa** [múwá] *cu.* Kam rakce mana fanjiwawo, koro jandəjiwawodə. *Niamelan lokkol muwawayey mbeji.* fa: sourd-muet.
- muwadu**₁ [múwádú] *kkye2.* Hangallan kam culuwey awo tədi nodu nambu. *Babərlan jauro cəgasi duwon, cure muwajey sa lowotordiro casadənama nojənni.* fa: évanouir (s').
- muwadu**₂ [múwádú] *kkye2.* Muwaro waldu. *Mushe lokkolle duwon, muwajey kettuluwo.* fa: perdre l'ouïe.
- muwamuwa** [múwámúwá] *cu.* Fudu muwa awo karwunjuyey kambo isanojiyidə. *Muwamuwa siddənniya, asunəkkəni.* fa: langage (du sourd-muet).
- muwu** [múwú] *cu.* Buni curo ingiyey lenjiya, latərik lenjey gaidə. *Kambi dikki duwon, muwu lesəney tiyini muyeyo.* fa: poisson (espèce).

N - n

- na**₁ [nâ] *cu.* Këndəgairam kambe bi awoye nowadadə. *Na adən napcəna duwon, kadikkəniya, nagəkkəni.* *fa:* espace, lieu, endroit, place.
- na**₂ [nâ] *cu.* Kom shekku bawoalan na gargada karangiadə. *Mushe andiro na yakku yakku gadegade kəla kakkaduyen diyo yeno.* *fa:* domaine.
- na asudu** [nâ ásúđú] *cuk.* Ilmu kadəmbe ferno tilan kəradidə. *Lətərin fin yaye na asudu suwa ləp kəraniye.* *fa:* topologie.
- naam** [nâam] *aj.* Kalma bowodu mowoyedə. *Kam kura bowonjiya, naam wulduma ngəla wo.* *fa:* oui.
- naasa** [nâasà] *cu.* Bəri kambe. *Naasa dioro, salanga jamanne cədəna.* *fa:* excrément.
- nadi** [nádí] *cu.* Diwiro nonəmna diodə. *Nadin agogoni ingiro kolyeyeno.* *mt:* nònjí. *fa:* exprès.
- nadimdu** [nàđimđú] *kkye2.* Ngur kambe kowonəme kwa gəniro dio. *Kure maiya amba nadimjane curo fannjayen koljai.* *fa:* castrer (homme).
- nado**₁ [nàđò] *kkye1.* Bəlaa lanəme awo laa yakkəme sanadu. *Yim wajiya ngəməria, jambo fannjuye sammaa cənədəna.* *fa:* enterrer.
- nado**₂ [nàđò] *kkye1.* Kasuni cidiro njakko. *Nangəri kojənadən, argəm kulonjun kinado.* *fa:* semer.
- nado**₃ [nàđò] *kkye1.* Kamin curo cidiyero njakko. *Məsələmdə fəkkə adinnambaro canadi.* *fa:* inhumer.
- nado**₄ [nàđò] *cu.* Curo cidiyero yakkəme sanadudə. *Ingi burwoye toljiyama, wundu yaye kulo nadoro leji.* *fa:* ensemencement.
- naduwu**₁ [nàđúwú] *kkye2.* Dəmnjənaa ta. *Tiyi kurwowua nangaro, wundu yaye tia najiye koji.* *fa:* rattraper.
- naduwu**₂ [nàđúwú] *kkye2.* Na kam laa dəganaro iso. *Səbdua rawania fannjulan nagəkke lewanəkke kasuwuro koyekko.* *fa:* rejoindre.
- naduwu**₃ [nàđúwú] *kkye2.* Ti gairo waldu. *Yeijanua dadun najəgəna* *fa:* atteindre.
- nafila** [náfíla] *cu.* Sala faral gəni duwon cadidə. *Kawu řiman isiro, sawi yaye nafila cədi.* *fa:* prière (surérogatoire).
- nagal** [nàgál] *cu.* Nawu kumaye. *Kuma yimbəkkiya, koro nagal tuluwukke ngərəkki.* *fa:* amande.
- nagastu**₁ [nàgàstú] *kkye2.* Kambe lenəme diwinju na gaden wuldu. *Wua nagasse na yeiyaniyelan nanguni baworo walyekko.* *mt:* àngəstú. *fa:* calomnier.
- nagastu**₂ [nàgàstú] *kkye2.* Kida duwan dio nambu. *Wua nagasse kida kawu yakkuyedəa mawu duwon kidəkko.* *fa:* traîner.
- nagastu**₃ [nàgàstú] *kkye2.* Kambe awo laa fuwuji duwon ngaworo kalaktu. *Niyanja karənjəna duwon, tia nagasse baworo kedo.* *fa:* échouer (faire).
- nagatto** [nàgàttò] *nkye.* Gangadaaro diodə. *Kidanəm adəa nagatto dimmia, dunia ləmji.* *fa:* rapidement.
- nahau** [nàhàu] *cu.* Jawal game kalkallo təlamba jandənəmi bi ruwunəmidə. *Yalla tələnja kalkallo jandəjaro, nahau lokkollan casakkarai.* *fa:* grammaire.
- naira** [nàirà] *cu.* Kunguna lardu Najeriyayedə. *Yim Najeriyaro lejidə, wurinju sammaa nairaro canjiyeno.* *fa:* naira.
- Najeriya** [Nàjəriyà] *cuf.* Lardu anəm Nijerre kəmaskidə. *Najeriyalan ingələs lokkollan cakkarai.* *fa:* Nigeria.
- nakiya** [nàkiyà] *cu.* Kəmbo rungo argəmbe bi shingawaye deyada suwurra mətkaadadə. *Buwuccoro, nakijanuro gurumbel kekko.* *fa:* boule.
- naktuwu** [nàktúwú] *kkye2.* Karwi cəmbəforo ingiro kokolduwu. *Karwinju nakciyi duwon, je kamgadan.* *fa:* remplir (une puisette).
- naldu** [nàldú] *kkye2.* Awo laa timilan bi fərganlan ganaro kamdu. *Simba nangaro, goronju nalje ambo ci.* *fa:* casser.
- nalle**₁ [nállè] *cu.* Kəska kalunjulan kamuwaso sinja-a mukkonja-a daljaidə. *Nalle ngəwua nangaro, Difaa Difa nallean bowojai.* *fa:* henné.
- nalle**₂ [nállè] *cu.* Kalu nalleye. *Larusanjulan nalle buwucci kəryeyera.* *fa:* henné.
- namasu** [námàsù] *cu.* Ingiingi wale tiyiro faida baworo kwangaramben bi kamuramben culuwidə. *Jene namasuadə kinaji.* *mt:* còlló. *fa:* urine.

nambarwu [nàmbàrwú] *cu.* Kare ndaldudə. *Nambarwunju ngəwuje curo kosoyen kiariyeno.* *fa:* vol.

nambəfin [nàmbəfín] *cu.* Naptu bərinne diodə. *Nambəfinnju, tamannju gana.* *fa:* nouveauté.

nambi [nàmbî] *cu.* Naptu biye diodə. *Nambinju fəlejənni nangaro, səni adə bəlan gade mayeno.* *fa:* virilité.

nambu [nàmbù] *cu.* Bawodə. *Wuri nambu cakke gəmajenju kekemayen cəmowonni.* *fa:* manque.

namdu₁ [nàmdú] *kkye2.* Kare tamannjun cidiyaro lado. *Jairo laa kamu ngoduro babərnju namje cəlado.* *fa:* solder.

namdu₂ [nàmdú] *kkye2.* Awo kibbu tiloa yindiro dio. *Dunoaro ratkenniya, lakəredəa namgeno.* *fa:* casser.

namdu₃ [nàmdú] *cu.* Awo kibbu tiloye yindiro waldudə. *Namdunjude jairo tia lejajəna.* *fa:* cassure.

namdu₄ [nàmdú] *kkye2.* Jawaro alama təragəna njo. *Kalwu gari cakke jawanju kanorikanoriro namje kəlaro gənajiyə kiluwo.* *fa:* donner la forme à un bonnet.

namudu [nàmùdú] *kkye2.* Burwolan iso. *Lokkol cəragəna nangaro, kullum am namuji.* *mt:* bürwòdú. *fa:* devancer.

namuse [nàmüsê] *cu.* Batta dede dewuaro tududəna kandanaro kaduro am curon bojaidə. *Ci ingiyen am namuse tujane bojai.* *fa:* moustiquaire.

nana [nànâ] *cu.* Kajəm buwucci kənjaro casakkidə. *Ardeppo nana yakkəmiya, kəjiro yami.* *fa:* menthe.

nana salangama [nàná sálángámà] *cuk.* Kuri kime fefedoa ngəwuso na salangaan dəganadə. *Karwun fijiye nana salangama ngaa kejo.* *fa:* cafard.

nan'adal [nàn'ádàl] *cu.* Naptu kam adalle. *Nan'adalnju cakke wundu yaye tia sawaro cəragəna.* *fa:* honnêteté.

nan'alaji [nàn'aláji] *cu.* Naptu kam aji cədənayedə. *Nan'alaji fanji cəne sawi yaye ariawu Makkaye kəlanna.* *fa:* état de hadji.

nanamdu [nànàmđú] *kkye2.* Ngəwuro namdu. *Motalan cure sinju nanamgada.* *fa:* morceler, émietter.

nanardu [nánárdú] *kkye2.* Timin gana ganan ngəro. *Tarwuna karas nanarji.* *fa:* grignoter.

nancomcom [nàncòmcom] *cu.* Naptu awo comcombe. *Ləmən adə*

nancomcomnju njaro tikkerə. *fa:* aigreux, acidité.

nancurowu [nàncúrówù] *cu.* Kəmbo naa kojənarə bodə. *Nancurowuro lesama falma cədanní.* *fa:* gourmandise.

nandəgəsu [nàndégəsú] *cu.* Naptu awo dəgəsuyə. *Nandəgəsunju nangaro, mordomdəa caima, kəjinju fanjiwawo.* *fa:* tiédeur.

nandəfi [nàndəfí] *cu.* Hal kam kanduřiye. *Nandəfinju, awi kambe curui yaye cəragəna.* *fa:* jalousie.

nandi [nàndí] *w.* Wakkil am ngəwuyə yindiyedə. *Nandi lenowo kidadəa dewo, kawu isəkkiro.* *bg:* nàyi. *fa:* vous.

nandoi [nàndôi] *cu.* Naptu awo doiyedə. *Nandoinju, ngərəmlan sawi yaye tima burwoyə wo.* *fa:* allure, vitesse.

nanga₁ [nàngà] *cu.* Fudu dime mərədunəm galdidə. *Kambəri duno gəni, sai nanga kəlləmiya.* *bg:* néngà. *fa:* astuce, ruse.

nanga₂ [nàngà] *kəl. rui:* nàngàrò.

nangadəro [nàngàdérò] *kəl. rui:* nàngàrò.

nangaro [nàngàrò] *kəl.* Kalma curo manayen bi ruwuyen dalil awo laaye wuljidə. *Bəri bəlawuro dikki nangaro, ku lekke rawani alakəlewakki.* *bg:* nàngà; nàngàdérò. *fa:* à cause de.

nangədi [nàngədí] *cu.* Na kasala so, collo so diodə. *Jaman kuyen curo soroyeman nangədi cadandi.* *mt:* ngàwòdí. *fa:* salle d'eau.

nangəri₁ [nàngəfí] *cu.* Curo saayen sa dəlawu cuduridə. *Nangəri am ngəwuso bare argəmbə cadi.* *fa:* hivernage.

nangəri₂ [nàngəfí] *cu.* Kajim təngəri kəla kuraa ngəwusoro nangəri isiya řijidə. *Lardu laa laan nangəri sum cədannidəa jawui.* *fa:* champignon.

nangəriidu [nàngəfídú] *kkye2.* Nangəriye naptu. *Nangərijiya, batalla kura sadi.* *fa:* hivernage (devenir).

nangəřiram [nàngəříram] *cu.* Nangəri řiji bi nangəri isidə. *Kajəm nangəřiram fəraje capce, bejiya ləmanno ci.* *fa:* hivernage (propre à l').

nangi [nàngì] *cu.* Bikke katte bawanrawangənayen bi katte řiri yindiyen. *Nangi kattenjan mbeji nangaro, awi tiro cəddiyama, gərgajiwawo.* *fa:* plaisanterie.

nangi rəpta [nàngì rəptà] *cuk.* Sa salan kamnəmba daldudə. *Mawu fi yaye nangi rəptaro kakaniyero lekki.* *fa:* visite

(faire une).

nangima [nàngimá] *cu.* Katten nangiadè. *Nangimanju nangaro, mana jiremaa bikkero kalakci.* *fa:* cousin (à plaisanterie).

nangu [nángù] *cu.* Awo candènni diodè. *Nambarwu kidènniya, nangu fanje bèla kolyeno.* *fa:* honte.

nangubawo [nàngùbàwó] *cu.* Awo nangua diodè. *Nangubaworo nanngudi ngalwo.* *fa:* effronterie.

nangudu [nàngùdú] *kkye2.* Børsəm njo. *Kəsainju nangujəna nangaro, fuwunjun kəmbo cədiwawo.* *fa:* respecter.

nangune [nàngùné] *alnj.* Kam nangu nojənnidè. *Nangune nangaro, amwuraworo mana kalakciyi.* *mt:* nàngùsín. *fa:* éhonté.

nangusin [nàngùsín] *alnj.* Kam nangu nojənnidè. *Nangusin nangaro, amwuraworo mana kalakciyi.* *mt:* nàngùné. *fa:* éhonté.

nanjairo₁ [nànjàiró] *cu.* Naptu jairoyedè. *Shayi nja so, tawa nja so, anima kida nanjairoye.* *fa:* adolescence.

nanjairo₂ [nànjàiró] *cu.* Kəndo jairoyedè. *Nanjairoro bune farai lakka lakka jəgai.* *fa:* jeunesse.

nanjau₁ [nànjàu] *cu.* Naptu kam karwuaye. *Nanjaunjuro awima rijənni.* *mt:* nànkwa. *fa:* bravoure.

nanjau₂ [nànjàu] *cu.* Naptu awo kannuayedè. *Nanjaunju nangaro, su adə leduro yojiwawo.* *fa:* ardeur.

nanjorɪ [nànjàrɪ] *cu.* Naptu joriye. *Nanjorinju cijiya, bune farai kənəm cədiwawo.* *fa:* folie.

nankalk [nànkálká] *cu.* Awo yindi bi ngəwuye tiloro waldunja. *Ku kom shekku bawoalan kəra kəla nankalkallen kidiye.* *fa:* égalité.

nankam [nànkám] *cu.* Hal kam kamba njunojenaye. *Nankamnjuoro, jama fi yaye tia dojai.* *fa:* humanisme.

nankam kəlaye [nànkám kəlayə] *cuk.* Naptu kəla fandodè. *Saa 1960lan lardu Nijerre nankam kəlaye kiwando.* *fa:* liberté, indépendance.

nankambe [nànkàmbè] *cu.* Naptu kambeyedè. *Nankambenju dayinje fero maiye cərawo.* *fa:* homme libre (état de).

nankamboi [nànkàmbô] *alnj.* Naptu awo kamboi2yedè. *Nankamboinjuoro, karuwa kesoa ngoje cadi.* *fa:* légèreté.

nankamboi₁ [nànkàmbô] *cu.* Naptu awo kamboi1yedè. *Nankamboinju nangaro, wundu yaye tia nodo cəragəna.* *fa:* rapidité.

nankamboi₂ [nànkàmbô] *cu.* Naptu awo kamboi2yedè. *Nankamboinju cakke buwudəa mukko falnin ngoyeno.* *fa:* légèreté.

nankambu [nànkàmbù] *cu.* Kuronambudè. *Nankambunju nangaro, tia kalan jejai.* *mt:* kùrônàmbù. *fa:* cécité.

nankamu [nànkámú] *cu.* Hal ngəla kamuye. *Nankamunju cakke dəpkeranniya, jamaye kalakera.* *fa:* féminité.

nankanna [nànkànnà] *cu.* Larusa tədiya, fero bi tada naptu kanna njuduye bi kwadəye cədidè. *Fannaye nankanna kidəkkəniya, salamseno.* *fa:* fraternité.

nankərea [nànkəreə] *cu.* Kəndəga kəreayedè. *Jaman kuyen nankərea dapkada.* *fa:* esclavage.

nankemi₁ [nànkémì] *cu.* Naptu kamuwa kwa tiloayedè. *Nankemi wadu nangaro, kwa kamu bawoa ngoyeno.* *fa:* coépouse (état de).

nankemi₂ [nànkémì] *cu.* Naptu kemiya2yedè. *Nankemi cakke tandi yindi lewadaiwawo.* *fa:* rivalité.

nankəji [nànkəjɪ] *cu.* Naptu awo kəjijedè. *Mongoro jərwu ba Maduye nankəjinjuoro kullum tia yuwukki.* *fa:* succulence.

nankərista [nànkəristà] *cu.* Naptu kəristayedè. *Kərməsələm-a nankərista-alan Ala tilo jagai.* *fa:* christianisme.

nankura₁ [nànkúra] *cu.* Na fernoye ngojidè. *Nankura lokkolndeye metərkare dəwu yindi gai.* *fa:* superficie.

nankura₂ [nànkúra] *cu.* Naptu awo kuraye. *Nankuranjuoro, maara adə am yer fal ngoji.* *fa:* grandeur.

nankuruwu₁ [nànkùrúwù] *cu.* Naptu dadu bəlaaye. *Baram bəlandeye nankuruwunju metər mewu.* *fa:* profondeur.

nankuruwu₂ [nànkùrúwù] *cu.* Naptu awo kuruwuyedè. *Nankuruwu garunjuyə metər yindi redaa.* *fa:* longueur.

nankurwowu [nànkùrwôwù] *cu.* Naptu awo kurwowuye. *Ngəwusoro buwu argəmbe nankurwowunju kilo mia.* *fa:* poids.

nankusotto [nànkùsòttò] *cu.* Kəndəga kusottoye. *Bəla kam nonəmmin*

- nankusotto kuttu. fa: étranger (fait d'être).*
- nankwa** [nànkwâ] *cu.* Naptu kam karwuaye. *Nankwanjuro, awima rijenni. mt: nànjâu. fa: bravoure.*
- nanladan** [nàlādân] *cu.* Naptu ladanne. *Kowo kuranjuro, nanladan cedi. fa: muezzin (fonction du).*
- nanlarusa** [nànlàrusà] *cu.* Naptu larusayedə. *Nanlarusanju dajenni nangaro, cinna fannjuyemaro culuwawo. fa: état du marié(e).*
- nanlawan** [nànlàwân] *cu.* Naptu lawanne. *Kawu nanlawan cuwandənaman, cinna fannjuyen am bawojenni. fa: chef de secteur (fait d'être).*
- nanlewa** [nànlèwá] *cu.* Kəndəga tiyi awo roaye kidanju kəjiro cədidə. *Mawu nguson Ari leje nanlewa kakanju kəmurjoye curui. fa: santé.*
- nanləgari** [nànləgəri] *cu.* Naptu ləgariye. *Tima maləm kura bəlaye nangaro, nanləgari cedi. fa: juge (fonction du).*
- nanlusur** [nànlúsùr] *cu.* Naptu lusurredə. *Nanlusur fəleje kidaramnjulan tia duyera. fa: paresse.*
- nanmai** [nànmâi] *cu.* Kənduwo maiye bi fuwumasoyedə. *Kəmanda bərində nanmai jaua. mt: kərmâi. fa: royauté.*
- nanmuwa** [nànmùwá] *cu.* Kəndəga muwaye. *Hangal kəjia, nanmuwanju tia angəssə. fa: surdité.*
- nanngəla₁** [nànnɡələ] *cu.* Naptu kadawu wadayedə. *Nannɡəlanjuro, wundu yaye nanjun kəmbo cuwi. fa: propreté.*
- nanngəla₂** [nànnɡələ] *cu.* Naptu ser diomayedə. *Maskin curuiya, nanngəlanjuro, mukko dea koljiwawo. fa: bonté.*
- nanngəlanambu** [nànnɡələnàmbú] *cu.* Naptu kam kadawuayedə. *Nannɡəlanambunju nangaro, wunduma wainanju cuwiwawo. fa: malpropreté.*
- nanngəni** [nànnɡəni] *cu.* Kəndəga ngəniye. *Yal adə təngərinjun nanngəniye cuwandəna nangaro, awo kanjinoye. fa: orphelin.*
- nanngəwu** [nànnɡəwù] *cu.* Naptu awo ngəwuyə. *Nannɡəwunja cakke kulo maiyedəa kawu fal bareyera. fa: abondance.*
- nanngudi** [nànnɡúdi] *cu.* Naptu ngudiyedə. *Nannɡudi tia loworo cakko. fa: pauvreté.*
- nanrashidu** [nànráshidù] *cu.* Kəndəga kam rashiduyə. *Nanrashidunjuro, lamar lakkaye fi yayero tia dojai. fa: sagesse.*
- nanrokura** [nànròkùrá] *cu.* Hal kam ro kuraaye. *Nanrokuranjuro, wundu yayea kojəna fanji. fa: vantardise.*
- nansamsu** [nànsámsú] *cu.* Naptu awo samsuyedə. *Nansamsunju na koje ardepdə kənjaro wuro tikkerə. bg: nəsám. fa: fraîcheur.*
- nansawa** [nànsáwà] *cu.* Kam-a naptu sawaye diodə. *Nansawanja kuraje tarunni napcaiwawo. fa: amitié, camaraderie.*
- nansəni** [nànsəni] *cu.* Kida səniye. *Nansəni sania kam lusurre gəni. fa: élevage.*
- nantada₁** [nàntədə] *cu.* Naptu tadayedə. *Nantada tia cakke awo ada wajəna ngəwu cedi. fa: enfance.*
- nantada₂** [nàntədə] *cu.* Hal tadaanaye diodə. *Ti ye kura koro yaye yal gai nantada koljenni, bikke farji. fa: enfantillage.*
- nantayir** [nàntáyir] *cu.* Naptu kadawu wadayedə. *Nantayirnjuro, wundu yaye nanjun kəmbo cuwi. fa: propreté.*
- nantəlala** [nàntələlá] *cu.* Naptu awo təlalayə. *Katifa adəye nantəlalanjuro, ngulondo gənagəmiya, lumus leji. fa: mollesse.*
- nanwura** [nànwùrá] *cu.* Naptu kam dunian tussənayə. *Nanwuranjuro, nara isiya, wundu yaye darajaaro tia lewaji. fa: vieillesse.*
- napkada** [nàpkədə] *alnj.* Kəla dəmbərren naptudə. *Sinju fal kamgada nangaro, napkada sarji. mg: dàədə. fa: assis.*
- napkadagoni** [nàpkədəgəni] *cu.* Kam awo ti ye nojenni, kam gade yea rujənədə ye kəndodə. *Napkadagoninju cakke wunduma tiro kissəgənni. fa: faux connaisseur.*
- naptu₁** [nàptú] *kkye2.* Dəmbər kəla awo laayen gənadu. *Kəla kurissen napce kəra badiyeno. fa: asseoir (s').*
- naptu₂** [nàptú] *kkye2.* Dunialan ni mennaro waldu. *Rawani ise fannin kəndawu yakkuro napce bəlanjaro walladan. fa: vivre.*
- naptu₃** [nàptú] *cu.* Fudu awo laa dəgaidə. *Lokkol ajiya juro ngəwuan naptu dikəterre diodə kəske gəni. fa: état.*
- naptu falnin₃** [nàptú fálnin] *nkye.* Dadu baworo awo laa diodə. *Bikka je yindi naptu falnin kettakko. fa: traite (d'une*

seule).

naptu kareye noda [nápú kárèyè nòdà] *cuk.* Fernolan na kare dɛgana nodudɛ. *Kom shekku bawoalan naptu kareye noda jamma fi yaye diye.* *fa:* spatialisation.

naptu karmoye [nápú kármòyè] *cuk.* Kawu mawuro na karmo tɛdɛnalan napcaidɛ. *Naptu karmoye kakaniye cerɛna kaldɛn, kamuni cambo nangaro ngessakkiwawo.* *fa:* deuil.

naptu kɛjia [nápú kɛjìà] *alnj.* Kam kamba kɛndɛga nojɛnadɛ. *Naptu kɛjia nangaro, na napcɛna samman sawawanjua.* *fa:* vivable.

naptu kuttua [nápú kúttùà] *alnj.* Kam kamba kɛndɛga nojɛnnidɛ. *Naptu kuttua nangaro, na napcɛna sammalan kɛmaskinju-a jagadi.* *fa:* invivable.

naptukɛji [nàptúkɛjì] *cu.* Kɛndɛga kɛji katte ambe. *Naptukɛjinju cakke tia lesamaro ngoyekko.* *fa:* compatibilité.

naptukuttu [nàptúkúttú] *cu.* Kɛndɛgai kɛjiro lejiwawodɛ. *Naptukuttunju nangaro, kɛmaskinju bɛrdo.* *fa:* non convivialité.

napturam [nápúrá] *cu.* Awo kɛlanjun napcaidɛ. *Motanjulan napturam uwua.* *fa:* siège.

naptuwu₁ [nápúwú] *kkye2.* Kɛndɛgai niya bawoa kamu-a kwa-a dio. *Leje kamuro napciye amwurawanju barganju ngoyera.* *fa:* vivre (en concubinage).

narye [nárýé] *cu.* Na awo laa faldu majiro redɛnadɛ. *Garu soro adɛye naryea; cindɛnnia, nangɛri isiya curi.* *mt:* kángú₂. *fa:* fissure.

nasam [nàsám] *cu. rui:* nànsàmsù.

nasara₁ [nàsàrá] *cu.* Kam karawi bulladɛ. *Lardu Nijerrea nasara Faransaye burwon cunodo.* *fa:* blanc.

nasara₂ [nàsàrá] *cu.* Tɛlam nasaraye. *Nasaran lokkol casakkarai Nijerlan.* *fa:* français.

nasara₃ [nàsàrá] *alnj.* Fudu nasara gairo. *Gɛmaje nasara cakke difilero leyeno.* *fa:* européen (typiquement).

nasaradi [nàsàradì] *cu.* Cidi nasarawaye yala Afɛrikayelan dɛganadɛ. *Faransa-a Ingɛla-a nasaradilan kasarga.* *fa:* Europe.

nasaradu [nàsàràdú] *kkye2.* Hal nasaraye ngodu. *Saa mewu Ingɛlalan kidɛnniya, nasaraje kadio.* *fa:* européaniser (s').

nasaranasara [nàsàràrà] *cu.* Hal

nasaraye. *Bɛladeyalan kam nasaranasara cadiya, ajapcana.* *fa:* blanc (manière du).

nasardu [nàsàrdú] *kkye2.* Kɛnnasar fando. *Balo diyenadɛn, nasardiye bi yindi yakkiye.* *fa:* gagner.

nastu [nástú] *kkye2.* Daraja fuludu. *Kuranjuyen tia nassane kidan kettuluwo.* *fa:* dévaloriser.

nasha₁ [nàshà] *cu.* Na kɛlanjulɛn mana tɛdidɛ. *Baram bɛlandeye nasha lokkollen kɛrga.* *fa:* direction.

nasha₂ [nàshà] *cu.* Curo bi ngawo kakkaduyedɛ. *Kitawu Kɛrane Ruwune Aji Yindiyedɛ nasha filɛgar arakkunna.* *fa:* page.

nasha₃ [nàshà] *cu.* Kitawusoye mɛradu mɛraduro yaktadɛ. *Kitawu Kɛrane Ruwune Aji Yindiyedɛ nasha kura kura yakkuro yakkada.* *fa:* partie, section.

nawi [nàwì] *cu.* Kam Alaye kawurɛnju jamaro isanoduwuro kɛrɛjɛnadɛ. *Nawi kɛristawaye cunju Isa, ti nawi mɛsɛlɛmbayedɛ cunju Mohamed.* *fa:* prophète.

Nawi Mamadu [Nàwì Mámàdù] *cuf.* Cu nawi mɛsɛlɛmbaye. *Awo Nawi Mamadu cɛdɛnadɛa mɛsɛlɛmba jaanama ngɛla wo.* *fa:* Prophète Mohamed.

Nawi Musa [Nàwì Músà] *cuf.* Nawi yaudiyayedɛ. *Nawi Musa yaudiya Masarlan dasaanaa Israyello kiado.* *fa:* Prophète Moïse.

nawidu [nàwidú] *kkye2.* Mana kambe ti bawolan dio. *Na napcɛna ngalan Indi keminju nawiji.* *fa:* critiquer.

nawiduwada [nàwidùwàdà] *cu.* Ngudo tɛngɛri daunju na duwaada gaiadɛ. *Ngambadu mɛlasse nawiduwada cɛdana.* *mt:* dàudùwàdà. *fa:* cou-coupé.

nawu [nàwù] *cu.* Awo curo susu bidoyen tuwandidɛ. *Yani nawu dejiya, laadɛa kimero dalji.* *fa:* amande.

nawuri [nàwùrí] *cu.* Buni kambɛlea jauru kurajidɛ. *Danju nangaro, nawuria kerawo.* *fa:* capitaine.

nayi [nàyì] *w. rui:* nàndí.

nda [ndà] *ko.* Kalma ngɛwusoro tilan koro tɛdidɛ. *"Nda sawanɛm Modu?" cɛne tia kiworo.* *fa:* où, comment.

ndaktuwu [ndáktúwú] *kkye2.* Kangolan bi awo gadelan awo laa kamanjuro bi awo gadero tanduwu. *Mushe kɛlasndero foto shawa shawa*

- ndakcægəna*. *fa*: collar.
- ndaldu** [ndàldú] *kkye*². Kare kambe nojennin ngonəme kaanəmbo dio. *Kam awo kambe ndaljidə yim laa kosolan waji*. *fa*: voler.
- ndara** [ndárá] *ko*. Kalma na koroye. *Bikka kidaramlan njurukkənide, ndara leyem?* *fa*: où.
- ndara-a ndaraye-a** [ndárá-à ndáráyè-à] *nkye*. Na fi yaye. *Ndara-a ndaraye-a mayenoman, agogo jiri sawanjuyedə cuwandənni*. *fa*: n'importe où.
- ndařimi** [ndařimi] *cu*. Ləman nganji gərđi si dewua, təngəři tiyi sulsulla, janejanea. *Ndařimi kurilan ambadi*. *fa*: lézard.
- ndařiri** [ndařiri] *alnj*. Jauro tənene duno cədannidə. *Tada adə ndařiri nangaro, dawu kəlamanjusoyen wundu ye tia kokci*. *fa*: frêle.
- ndaso** [ndásò] *ko*. Kalma awo kəreduye koroma. *Curo atəmpa yakku aniyen ndaso ragəm?* *mt*: fi. *fa*: lequel.
- ndasoma** [ndásòmá] *w*. Kalma awowa fima kasaddəmiya wulləmidə. *Bulu-a guwaldo-a ndasoma kəmboro cəragənni*. *fa*: aucun.
- ndasoso** [ndásòsò] *w*. Kalma awo samma ragəmmaa wulləmidə. *Kiam-a da-a ndasoso kəmboro ragəkkəna*. *fa*: n'importe lequel.
- ndawu** [ndàwú] *ko*. Taman bi nanngəwu koroma. *Kolji adə buwunju ndawu?* *fa*: combien.
- ndawula** [ndàwùlá] *cu*. Kuři si arakkua, cələm, farjiwawo, ngawo kibbuadə. *Suwa kənəmlan ciyekkəniya, ndawula kada cidia bujiniyedən*. *fa*: coccinelle.
- ndayilan** [ndàyilàn] *ko*. Kalma fudu dioye koroma. *Ndayilan awo dunonəm kojəna adəa kidəm?* *fa*: comment.
- ndəlam** [ndəlám] *cu*. Awo fandro bi boro ragəmmadə. *Ku adə ndəlam ngaji kənnasiaye fakki*. *mt*: ləmbi². *fa*: envie.
- ndəlamma** [ndələmmá] *cu*. Kam ndəlambadə. *Ti ndəlamma nangaro, wundu yaye karenju tiro gərajiji*. *fa*: envieux.
- ndəptu** [ndəptú] *kkye*². Kinja dio. *Jenəm kamdu karənjəna adəa, kamme ndəmme*. *fa*: nouer.
- ndəwu**₁ [ndəwú] *cu*. Na ndəpkadadə. *Wande səriccənni, ci je karwinjuyero ndəwu kiddo*. *mt*: kinja². *fa*: nœud.
- ndəwu**₂ [ndəwú] *cu*. Na silla yindi kəldai dungoktidə. *Mukko kambelan ndəwu yakku: dau mukkoje-a njuromi-a ngawana-a*. *fa*: articulation.
- ndokca** [ndòkcá] *cu*. Lema kauye tamannadə. *Kamu adəa noyekkoman, sawi yaye ndokca daunna*. *fa*: bijou de pierre précieuse.
- ndol**₁ [ndól] *alnj*. Kalma awo təngəři wuldidə. *Da kayeyada curo tasa ndollen sikkudo*. *fa*: petit (tout).
- ndol**₂ [ndól] *cu*. Curo ruwuyen njeroram mana kəla fallero casakkidə. *Jəməla manaye ndol bawoadə kəra kuttua*. *fa*: point final.
- ndol kəlan kaa** [ndól kəlàn kàà] *cuk*. Curo ruwuyen njeroram mana kəla fal ajabbaro casakkidə. *Kai! Ku kəji fakki! Mana kəla fal adəlan ndol kəlan kaa yindi*. *fa*: point d'exclamation.
- ndol kəlan tayidaa** [ndól kəlàn táyidàà] *cuk*. Curo ruwuyen njeroram mana kəla fal koroyero casakkidə. *Ni ndara lenəmi? Mana kəla fal adəye njeroramnjulan ndol kəlan tayidaa*. *fa*: point d'interrogation.
- ndol kuretta** [ndól kúrəttà] *cuk*. Curo ruwuyen tustu gəna laa kuretta kojənaro casakkidə. *Mushe nonəmrurunenjuro ndol kuretta nanja nanjaro cakke kəra kəjaro kalakkeno*. *fa*: point-virgule.
- ndol yakku** [ndól yàkkú] *cuk*. Curo ruwuyen mana cərənni fəleduro casakkidə. *Ndol yakku mana kəla faldəro cakkəna yaye, wunduso awo karwunjuye asujana*. *fa*: points de suspension.
- ndol yindi** [ndól yindí] *cuk*. Curo ruwuyen tustu koriro casakke bayinso cadi. *Curo ruwuyen ngawo ndol yindiyen arawu gana casakki*. *fa*: deux points.
- ndolndol** [ndólndól] *alnj*. Jauro təngəři. *Nakiya ndolndollo kidənniya, njuwoma tiyero*. *fa*: petit.
- ndoro** [ndòró] *cu*. Awisoye curonju noduro madudə. *Suwa cijiya, ndororo fado fadoro leji*. *fa*: intrusion.
- ndoroma** [ndòrómà] *cu*. Kam ndoro dioma. *Ndoroma asə kəmaskinjuye ngəwu nojəna*. *fa*: intrus.
- ndororo** [ndóróró] *cu*. Awo tuloye bi suye kəla soroyero tangaada tiyen ingi nangəřiye koje fididə. *Ingi bare kəla fannjuyen bojənni, Musa ndororo dewu cakko*. *mt*: fəyádərəm. *fa*: gouttière.
- nduri** [ndùři] *cu*. rui: njuri.

- nedu**₁ [nèdú] *kkye2*. Awo laa rungoro kalaktu. *Lene argəm adəa nene are!* *fa*: écraser, moude.
- nema** [némà] *cu*. Ngawo bareyen awo kulonəmlan fandəmmadə. *Modu lusurje nema kulonjuye buwu yindi njan*. *fa*: vivres (les).
- nema curo cidiye** [némà cùró cídiyè] *cuk*. Arsiyi curo cidiyen dəganadə. *Nijerlan nema curo cidiye ani mbeji; dinar, karwi, karga, siminti ... fa*: minerai.
- nemanambu** [némànəmbù] *cu*. Kalalan bi dorolan kəmbo jauro ganaro fandodə. *Mənde kawi kuloro fidagane nemanambu lardu ngaa leyeno*. *fa*: récolte (mauvaise).
- nettu**₁ [néttú] *kkye2*. Kanadi ngodu. *Jau yaye nedde, lowotor iso*. *fa*: patienter.
- nettu**₂ [néttú] *cu*. Kanadi ngodadə. *Nettunju nangaro, keminju-a lawala cadiwawo*. *fa*: patience.
- newo** [nèwò] *kkye1*. Ləman karaa kajimbaro njado. *Dawu karaayen anagamba ləmannanju cəneyi*. *fa*: paître, élever.
- nəmdu**₁ [némđú] *kkye2*. Mana dio wadu. *Nadə kutturo curuiya, nəmje sapti*. *fa*: taire (se).
- nəmdu**₂ [némđú] *kkye2*. Jau gəna gənayen baworo waldu. *Kəlasərən nəmgenniya, kənəm kiwando*. *fa*: calmer (se).
- nəmu** [némù] *cu*. Kajəm barediya, fərdulan tada sanana kada koskoso bawoa cakkidə. *Nəmu mandaa kayeje cəladi*. *fa*: souchet.
- nənga** [nəngà] *cu*. *rui*: nəngà.
- nga**₁ [ngà] *alnj*. Tiyi kəlewaa. *Sojiro kam nga gənia, ngojaiwawo*. *mg*: døndi. *fa*: bien-portant.
- nga**₂ [ngà] *alnj*. Kalma ngəwu fəledaye. *Nayi ani nga cinuwe kaduw?* *mt*: sámmá. *fa*: tous.
- ngaa**₁ [ngáá] *cu*. Kəska fafajiaro riji, tada guna gai duwon cəm fak cakkidə. *Na ngaaa karənnəmiya, kina fanəmi*. *fa*: coloquinte.
- ngaa**₂ [ngáá] *cu*. Tada ngaaye. *Nancəmnjuro, ləman samma gəni ngaa juwui*. *fa*: coloquinte.
- ngabdula** [ngəbdúlá] *cu*. Na jambo bi kadawu ngawo bəlayen fijaidə. *Yalla bəladəyaye ngabdularo lejane bəri cadi*. *fa*: dépotoir.
- ngada**₁ [ngádà] *cu*. Kalwo tuloye ci kuraa tilan kasaldaidə. *Duwuramma ngadanju duno cədoro, kalari-a kandulo-alan ngəlaro warji*. *mt*: káskó. *fa*: pot.
- ngada**₂ [ngádà] *cu*. Kalwo tuloye fafaldənadə. *Na duwuramma kidajilan ngada kada tuwandi*. *fa*: canari (morceau de).
- ngada**₃ [ngádà] *cu*. Ingi bowada cəgase ingi gadero cukkuridə. *Cidi Difayen ngada tilo lok cunju Kəməduwu*. *mt*: bérəm₁. *fa*: rivière.
- ngada kaajiram** [ngádà kàájírəm] *cuk*. Kalwo tuloye tilan kaaji cijijaidə. *Dunia binəmjija, kamuwa jauro ngada kaajiramlan faidada*. *fa*: encensoir.
- ngada wainaram** [ngádà wàinárəm] *cuk*. Kalwo tuloye tilan waina kajaidə. *Ngada wainaramlan tilo tiloyen waina kajai*. *fa*: poêle.
- ngadar** [ngádər] *cu*. Kam kuraro biwu dimma kam gadeye wulduwadə. *Ngadar ngəwua nangaro, na ambero isiya, amdə fal fallen tardai*. *fa*: accusation, délation, calomnie.
- ngadardu** [ngádárdú] *kkye2*. Ngadar dio. *Biwu kulolan kidəkkəniya, wua na bawayen ngadarseno*. *fa*: dénoncer.
- ngadarma** [ngədàrmá] *cu*. Kam kamba ngadardu ngəwuadə. *Amso kowona ngəwuso ngadarma cane rijana*. *fa*: calomniateur.
- ngadu** [ngədú] *kkye2*. Nanlewa fando. *Lowotordin kəndawunju yakku duwon, ngaje kadio*. *mg*: døndidú. *fa*: guérir.
- ngagaram** [ngágàrà] *cu*. Kasuwa kamba bune curuiwaworo cədidə. *Ngagaramba nangaro, Ya Fanna bunejiya fannjun culuwawo*. *fa*: cécité.
- ngai** [ngái] *nkye*. Kalma mana bi awo kalkal wulduma. *Boniyena ngai duwon, sa laa buldu nukkenniya, wundu yaye sinjun cije dayeno*. *bg*: ngáirò. *fa*: ainsi.
- ngai ngaro** [ngái ngárò] *nkye*. Kalma awo ngəwuro bawo bi ngəwuro wakkajiwawo fəlejidə. *Kusotto adə ngai ngaro curo bəlayen dadajiwawo*. *fa*: pas jusqu'à ce point.
- ngaido** [ngáidò] *cu*. Silla ciye moji cədidə. *Ngaido kam kurayen timi mewun arakkun*. *fa*: mâchoire inférieure.
- ngaima** [ngáimá] *kəl*. Kalma fudu awo tədəna bi tədi fəlejidə. *Kawunju yakku tia gureji ngaima isənnidə, cəmbare bəla kolyeno*. *fa*: ainsi (c'est).
- ngainin** [ngáinin] *nkye*. Kalma fudu awo

wakkajəna fəlejidə. *Karauro juwai jəpci ngainin, toro sammaa kiwurdo.* fa: façon (de cette).

ngairo [ngáirò] *nkye. rui: ngái.*

ngaji₁ [ngáji] *cu. Argəm so, ngawuri so sananaro neyadadə. Argəmdəa ngajiro yade nene kude.* fa: brisure.

ngaji₂ [ngàji] *cu. Bəri ngajilan tədənədə. Ngaji karasua tima kəmbo mangaye wo.* fa: couscous de mil.

ngajibuldu [ngàjibùldú] *cu. Coccoři awo laa bul kalwusan gai cakkidə. Bir so, katifa so ngajibuldulan tuccai.* fa: arbre (espèce).

ngajingaji [ngàjìngàjì] *alnj. Alama ngajiyeadə. Karwundəa ngajingajiro cədə duwon kindo.* fa: semoule.

ngajiram [ngájirəm] *cu. Gəmdo kura curo ngimben gənaada kəmbo fijagaidə. Jaman kuyen bələdeyan gənia, ngajiram tuwandiawo.* fa: jarre.

ngal₁ [ngâl] *cu. Nanga kasuwa jiri firo noduye. Lowotor gənia, kam ngal kalkal nojəna bawo.* fa: diagnostic.

ngal₂ [ngâl] *cu. Dadu, nankurwowu bi curo ngalduramnin nodudə. Ngal baram bələdeye kedənniya, nankuruwunju nganji mewu.* fa: mesure.

ngal kidaye [ngâl kídàyè] *cuk. Koro mushe lokkolwuro cədde ruwujaidə. Kawu sa ngal kidaye cədiro, lokkolma nangaadə jauru kəra cədi.* fa: examen.

ngaladi [ngàlādì] *cu. Sawa larusa kwangaye. Yim larusanjua ngaladi mewu ngojo.* fa: garçon d'honneur.

ngaldəm [ngàldém] *cu. Kamu bi kwa niya kattenjan bawo duwon naptu kwa-a kamu-aye cadi. Kamu kidənniya, ti-a ngaldəmnu-a firgadara.* fa: concubin(e).

ngaldu₁ [ngáldú] *kkye2. Lowotorre jiri cəde kasuwa nodu. Kam ngaljannia, karwun cadiwawo.* fa: diagnostiquer.

ngaldu₂ [ngáldú] *kkye2. Ngaldio. Karwun kənjaye yallo yimiya, sai ngalləmiya.* fa: mesurer, peser.

ngalduno [ngàldúnó] *cu. Ngaldio kəmboye was wajiyayedə. Banna ridaro, ngalduno kullum cədi.* fa: achat en détail.

ngalduram₁ [ngàldùrám] *cu. Awo tilan ngaldio cadidə: metər, litər, kilo... Kəndawu ladomaye ngalduramnju litər.* fa: unité (mesure).

ngalduram₂ [ngàldùrám] *cu. Kalwo bi awo gade tilan ngaldio cadidə. Argəm nanjulən*

yuwukkiawo, ngalduramnjudə təngəri nangaro. fa: mesure (instrument).

ngalduram misalle [ngàldùrám misàlle] *cuk. Ngalduram tima misallo ngodənədə. Gəram ngalduram misalle nankurwowu noduye; metər ngalduram misalle dadu noduye.* fa: unité principale.

ngalngal [ngálngàl] *cu. Silla ngawanaa nganjiro kəljiyidə. Babər lan cure ngalngalnju namgadano.* fa: clavicule.

ngalo₁ [ngàlò] *cu. Kəska fəfaji, tuwui, baredi, tada kuruwu sim kadaa cakkidə. Kəmənə kulonjulən argəm ye riji, ngalo ye riji.* fa: haricot, niébé.

ngalo₂ [ngàlò] *cu. Tada ngaloye. Ngaldio kosai cadi.* fa: haricot, niébé.

ngalongalo [ngàlòngàló] *cu. Awo jau fanəmiya, tiyinəmlan tukukur fujidə. Dunonjun ngalongalo culuwe ledu dapkeyeno.* fa: ganglion.

ngalte [ngàlté] *nkye. Kalma awo kuamison wakkajənni bi tədənni fəlejidə. Ngalte maara sameyero ngaanni nangaro, kawu cijiro loloji.* bg: ngàltémá. fa: jamais.

ngaltema [ngàltémá] *nkye. rui: ngàlté.*

ngalwo₁ [ngálwó] *alnj. Nanlewa fando ngəstudə. Ku tiyinju gana ngalwo, kange bawo.* mt: wòsú. fa: mieux.

ngalwo₂ [ngálwó] *alnj. Jauru ngələdə. Mongoro ngalwodəa ngoyenniya, gapcənədə yallaro samgeyeno.* fa: meilleur.

ngalwodu [ngàlwòdú] *kkye2. Ngaldio fando. Kəndondinjudə kərma ngalwoje kida ngəssəna.* fa: porter mieux (se).

ngam [ngám] *cu. Ləman karaaye kura, bidə dau samma damsaria, ngaware kuruwua danin ambadidə. Ngam nukciya, ləman ngəwu gəni dajai.* fa: lion.

ngamasim [ngámásim] *cu. Kanduri kəla simbedə. Ngamasimnju kilarənniya, shawa gəniro walyeno.* fa: sourcil.

ngamattu [ngàmàttú] *kkye2. rui: kàmàttú.*

ngambadu [ngàmbàdú] *cu. Ləman fadoye təngəri, lawalaro fərgami cuttuluwi, kəskaro tacci. Fado ngambadualan ngarwuma bawo.* fa: chat.

ngamdu₁ [ngàmdù] *alnj. Awo tiyinjun ingi bawoadə. Kəska ngamdulan bəri deji.* fa: sec.

ngamdu₂ [ngàmdù] *alnj. Kam tiyi bawoa.*

- Kam adə ngamdu nangaro, kambəriro ngayiwawo.* fa: maigre.
- ngamdu**₃ [ngàmdú] kkye2. Ngamduro waldu. *Kalwuni tarnəkke ngamjəna.* fa: sécher.
- ngamdula** [ngàmdùlà] cu. Dəlawu nambudə. *Saa yindi kojəna ani ngamdulaa nangaro, nema falma tuwandənni.* fa: sécheresse.
- ngamduwu** [ngàmdúwú] kkye2. Ngamduro kalaktu. *Kəngal jau adə kalwuni ngamjəgəna.* fa: sécher.
- ngamuram** [ngámúràm] cu. Ləman ingiye, mukko wuskuadə. *Fər ingi cairo ngamuram tandiye kejo.* fa: pieuvre.
- ngandarma** [ngàndàrmà] cu. Gadangəre karwudi. *Ngadarma ngəwulnju curo bəlaayen rəpciya, runju kalji.* fa: lézard.
- ngangala** [ngàngàlà] cu. Kəska kolji gai fərdulan tada jiri jiri cakkidə. *Yalla napkada caja ngangalaye dio cadi.* fa: voanzou, pois de terre.
- nganji**₁ [ngánjì] cu. Tiyilan na katte dau-a curo-ayedə. *Nganjinju bakce kauro.* fa: poitrine.
- nganji**₂ [ngànjí] cu. Kasuwa nganjiye kamba cədaia, kosokciya bu culuwidə. *Nganjia sindulan ngonəmi.* fa: tuberculose.
- nganji**₃ [ngánjì] cu. Ferda awo laaye. *Nganji tekuye kura nangaro, diriduro mowonjiwawo.* mt: bən; fərdà. fa: étendue.
- nganji**₄ [ngánjì] cu. Dadu katte mukko yindi saadayedə. *Curo jərwunjuyen baram nganji yakkua laje duwon ingi kiwando.* fa: mesure de longueur.
- nganji**₅ [ngánjì] cu. Kur kadi cidin lejiya cədidə. *Cinna fannjuyen nganji kirunniyama, kadi ngaanaro noyeno.* fa: trace (serpent).
- nganji kəlda** [ngánjì kəldà] cuk. Kam-a tiyi kəldudə. *Nganji kəlda cadəna adə, kərma wundunja curi wo?* fa: corps à corps.
- nganjin gərdu** [ngánjìn gərdú] kkyek. Nganji cidi lejiaro ledu. *Kadi nganjin gərdi.* fa: ramper.
- ngar** [ngār] cu. Ka bi awo gade fərso tilan bakcaidə. *Ngar ridaro, lokkolwu ajindeye samma kəlan kəranja rojai.* mt: kírwo. fa: cravache.
- ngaragan** [ngárágàn] cu. Ləman karaaye ngəri gai duwon kangadinju řirijidə. *Ngaragan kərye kəska ngəwualan*
- tuwandi wo.* fa: cerf.
- ngardu** [ngàrdú] kkye2. Ciyen kasam curoye tuluwo. *Reke cane ngaryeno.* fa: roter.
- ngarema** [ngàrèmà] cu. Awo laa tussiwawo, sa sa laa ngulondo siye bi siyel kambe cədane kamdə jau fanjidə. *Ngarema ngulondo sini wailaye cədane ledu damsəgəna.* fa: crampe.
- ngari** [ngáří] cu. Mana curon gana ruduadə. *Ngarinju cakke ti-a am-a fandaiwawo.* mt: kàrisú. fa: ironie.
- ngarkime** [ngàrkimé] cu. Su kime dungokti layasoro tanjagaidə. *Curo suwa sammayen ngarkimema kəjiro kannu latərikke cadi wo.* fa: cuivre.
- ngarmo** [ngármó] cu. Bəlaa bərambe na ingi bojidə. *Dəlawu ngəwuje ngada ngarmonju koje bəla giwo.* fa: lit.
- ngarwuma** [ngárwúmà] cu. Ləman təngəri si dewua, cəkkol gai duwon gana kuradə. *Ngarwuma buwu masarminiye sukce banna səddo.* bg: ngárgémà. fa: rat.
- ngarwuma** [ngárgémà] cu. rui: ngárwúmà.
- ngasiwo** [ngásiwò] cu. Ngudo cələm-a bul-a kəska curo bəlayan fannju cədidə. *Lardunden ngasiwo rumiya, nangəri isəna bi karənjəna.* fa: cigogne.
- ngaskuno** [ngàskùnó] cu. Bəri dediya, fərdunjulən awo kuloro tangaadadə. *Kəna fanje ngaskuno kiamba kiano.* fa: gratin.
- ngasu** [ngású] cu. Tiyi kambelan na katte ngawana-a njuromi-adə. *Kawu kambəriro ngayiro, ngasunjuro guru tuyeyeno.* mt: bibí. fa: avant-bras.
- ngatkəm** [ngátkəm] cu. Fado kanamsoye tulon cadidə. *Ngatkəm karəngenniya, kadi cure kiyaso.* fa: termitière, fourmilière.
- ngawa**₁ [ngáwà] cu. Awo karawilan tədəna taramba bərimi tilan kaljaidə. *Kure am kəriwuro caluwiya, bariminja-a ngawanja-a ngojai.* fa: bouclier.
- ngawa**₂ [ngáwá] cu. Bikke katte am yindiye, wundu yaye kamanjua yəptuwuro majidə. *Ngawa lakka fədeye-a anəmbe-a cadənadən Ari Modua yapcuwo.* mt: kəmbəri. fa: lutte.
- ngawai** [ngáwái] cu. Kajəm kəkəljanə tawa gairo casaiya kamba hangallan cuttuluwidə. *Ngawai nja ngəwunjuro, jorijəna.* fa: chanvre indien.
- ngawana** [ngáwánà] cu. Na mukko tiyiro

- tandiyidə. *Kəla karimoyen cure ngawananju jau fangeno.* fa: épaule.
- ngaware** [ngàwàrè] *cu.* Awo laa kori, laa kuruwu, dəmbər ləmanna laaye bi cungum ngudoyero tuwaadadə. *Kambudu ngaware fərrema katturo ngəla wo.* fa: queue.
- ngawasi** [ngàwàsí] *cu.* Ngawo kəkayə ngamjənədə. *Ngawasi kəska laaye karwunno faidaa.* fa: écorce (séchée).
- ngawo₁** [ngàwò] *kkye1.* Curoro kodu. *Karuwa cijəna, wundu yaye ngimbo ngayi.* fa: rentrer, pénétrer.
- ngawo₂** [ngàwò] *cu.* Tiyi kamben bi ləmannen na karere dəganadə. *Feronju ngawolan təgəndəna kənde cədi.* fa: dos.
- ngawo₃** [ngàwò] *nkye.* Kalma na-a sa-a fəleduyə. *Lokkol bəlayə ngawo fannjayen kərga.* fa: derrière, après.
- ngawo kalkal** [ngàwò kálkál] *cuk.* Awo fal ngawo falle jəgailan kida tədídə. *Ngawo kalkallan jiri jiri lema curo kitawuyədəro kekkiye.* fa: suites logiques.
- ngawo ta** [ngàwò tà] *kkyek.* Duno njo. *Balo bakcayya, wundu yaye ngawo am bəlanjaye cəda.* fa: supporter.
- ngawo tawu** [ngàwò tàwù] *cuk.* Duno njowu. *Sa am bəlanjaye koro gənajagayya, ngawo tawu karwukəjiro burwu casakki.* fa: supporters; supporteurs.
- ngawodaji** [ngàwòdàjí] *cu.* Ngawonjulən gade bawodə. *Lokkolma ngawodajiyədə gəmajə kimeə.* fa: extrémité.
- ngawodi** [ngàwòdí] *cu.* Na kasala so, collo so diodə. *Jaman kuyen curo soroyeman ngawodi cadandi.* mt: nàngədí. fa: douche.
- ngawodu** [ngàwòdú] *kkye2.* Ngaworo waldu. *Kai! Awi rinəme ngawonəmidə?* fa: reculer.
- ngawu** [ngàwú] *cu.* Ngudo gana kura řisiwu sanna cələmba, laa dau bulladə. *Kəryenden am da ngawuyə jawuiwawo.* fa: corbeau.
- ngawuři** [ngàwúři] *cu.* Kəmbo sim gana kura kura, laa bul, laa kime. *Cidi tuloalan ngawuři ngəlaro řiji.* fa: sorgho.
- ngawuři masarmi** [ngàwúři mäsàrmi] *cuk.* Kəmbo ngawuři gai duwon tada kurnum kura kuraadə. *Guda ngawuři masarmiye samjiya, kibbaji.* fa: maïs.
- Ngeeme** [Ngéémè] *cuf.* Bərni naptu bəla kura arondisemayə cədi adinnam Diwayen dəganadə. *Ngeemelan tumari so, kuwuri so jandėjai.* fa: N'guigmi.
- ngera** [ngérà] *cu.* Kəska dələm sananaa kəska gadero kələdiyə taccidə. *Kalu ngerayə dejane kulikulia jawui.* fa: liane.
- ngestu** [ngèstú] *kkye2.* Kəlan ta nambu. *Tassunəmdəə ngessəkke dikkəni.* mt: cəptúwú. fa: oublier.
- ngestuwu** [ngèstúwú] *kkye2.* Kəlanga dio. *Sa tustuyen yalla kəwu kəwulan ngessagai.* fa: distraire.
- ngestuwuram** [ngèstúwúràm] *cu.* Bikkeso diodə bi lawardudə. *Yim ladua fi yaye bidewoma ngestuwuramnju wo.* fa: distraction.
- ngədan** [ngədán] *cu.* Je kəriyia wande kəna kiam canniro cinjuro cakkeridə. *Yim kiam ngəwu fando cəragənaa, səni adə kənnanju sammaro ngədan tujiyi.* fa: muselière (veau).
- ngəla₁** [ngələ] *alnj.* Faidaa bi kalkaldə. *Borwodə tiro ngəla cəne taman ngəwuro kaiwo.* fa: bon.
- ngəla₂** [ngələ] *alnj.* Kadawu wadama. *Kamu adəyə fado sawi yaye kadawu bawo, ti ngəla nangaro.* mg: gəmbàlá. fa: propre.
- ngələdu** [ngələdú] *kkye2.* Ngələro waldu. *Kekenju casassane ngələyenniya, kilado.* fa: améliorer (s').
- ngələi** [ngələi] *cu.* Kalu karjəmbe. *Ngələi diwinoyen napkada buji cədandi.* bg: ngələ. fa: feuille.
- ngələji** [ngələji] *cu.* Kəla kəmboye na sim řijidə. *Kəmənə ngələji kuloniye sanna sim bawoa.* bg: ngələnji. fa: épi.
- ngələro₁** [ngələrò] *cu.* Ləman fadoyè dadu koria, si dewua, kangadia, ngaware kuruwua. *Cu tadanjayero məsələmba ngələro duwajai.* fa: mouton, bélier.
- ngələro₂** [ngələrò] *nkye.* Jiri karwuyə cəragənarə. *Tulduma adə ngələro kidanju cədi.* fa: bien.
- ngəle** [ngələ] *cu. rui:* ngələi.
- ngəməri** [ngəməri] *cu.* Lamar karwukəjiye jawal adinnen bi awo gadeyen sa sanin kamgaada tədídə. *Yim ngəməriə wundu yaye karenju shawa shawa cakki.* mt: sàlá₃. fa: fête.
- ngəməri jamburiyaye** [ngəməri jəmbúriyayə] *cuk.* Sala cidi jamburiyaro waldənayə. *Saa fi yaye lardunden ngəməri jamburiyaye desambərre*

kawu mewun wuskunna tēdi. fa: fête de la République.

ngəməri karmo-a cidu-a Nawi Isaye [ngéméri kármò-à cìdú-à Náwì Ísàyè] *cuk.* Sala kəristaye karmo-a cidu-a Nawi Isaye takturo saa nguson tēdidə. *Yim ngəməri karmo-a cidu-a Nawi Isaye masidi kəristawaye jauro cəmbəri.* fa: Pâques.

ngəməri lokkolwuye [ngéméri lōkkōlwúyè] *cuk.* Ngəməri saa nguson kawu batalla kuraro lokkolwu cadidə. *Yim ngəməri lokkolwuyea aji fi yayen yalla kida ngəla cadənarə kare cadi.* fa: fête scolaire.

ngəməri nankam kəlaye fandoye [ngéméri nānkām kəlāyè fāndōyè] *cuk.* Lardu tima kəlanju cunodi takturo ngəməri saa nguson tēdidə. *Lardunden ngəməri nankam kəlaye fandoye saa fi yaye kawu yakku kəndawu utten tēdi.* fa: fête de l'indépendance.

ngəməri nasara [ngéméri nāsārā] *cuk.* Ngəməri jamannedə. *Lardunden kəndawu abərillə kawu 24ayedə curo ngəməri nasarayen kərga.* fa: fête moderne.

ngəməri saa bərinne [ngéméri sàá bəřinnè] *cuk.* Sala yim saa bəřin kəristaye ngəssiayedə. *Yim ngəməri saa bəřinne kəristawa fado fado jaane amnja lewajai.* fa: fête du nouvel an.

ngəməri səniyaye [ngéméri sənìyáyè] *cuk.* Sala səniya Nijerre kərye fi yaye Ingallen saa nguson captane cadidə. *Ngəməri səniyayen ngərəm karimoyesoma cadi.* fa: fête des éleveurs.

ngəməri soloye [ngéméri sòlōyè] *cuk.* Kəriwu katte gomnati-a turuwu-a cerənaa takturo ngəməri saa fi yaye yim abərillə findi deria tēdidə. *Yim wajiya ngəməri soloye gomna larduye jawawi cadi.* fa: fête de la concorde.

ngəməriram [ngəmərìrām] *cu.* Kare ngəməri nangaro kamuro yikkuwumidə. *Ngəmərirambo təmajinjuro atəmpa tamanna kikkiwo.* fa: habit.

ngəmme [ngémmè] *cu.* Su təgarəna taramba kəski tilan jajaidə. *Kulonjuye cididə kibbu nangaro, taram ngəmnenjuye namgadano.* fa: pioche.

ngənəptu [ngənəptú] *kkye2.* Ngənəwu nja. *Kajim ngəwuje jauro ngənəpte duwon*

barenju kero. fa: fatiguer (se), épuiser (s').

ngənəwu [ngénəwù] *cu.* Duno tiyiye fuludunjudə. *Kida ngəwu kidənniya, ngənəwu tia yapkeyeno.* mt: lêiyà₁. fa: fatigue.

ngənəwuram [ngènəwùrām] *cu.* Awi yaye kəla ngənəwunjuyerə kambo cadidə. *Kam kulo kəsainjuye barejiya, ardiyama ngənəwuramnju wo.* fa: récompense.

ngəni [ngéni] *cu.* Kam yanju bi bawanju bi yindiso faccaanadə. *Niamelan fado ngəniya nangaro cadandəna mbeji.* fa: orphelin.

ngəra [ngérá] *alnj.* Kam bi fər bi kəřimo jauro dunoədə. *Ti ngəra nangaro, wunduma tia lejiwawo.* fa: colosse.

ngərəktu [ngərəktú] *kkye2.* Kəla sillaye bəlaanjulan luwo. *Silla mukkonjuye ngərəkte mota kəřidu tikkerə.* fa: déboîter.

ngərəm [ngərəm] *cu.* Kaso. *Yim ngəməri ngərəm fərre bəlanden cadi.* mt: kəsò₅. fa: course.

ngərəm takkalla [ngərəm tákkàllà] *cuk.* Ngərəm kəla jawaldəyen awo səsəttuyea tēdidə. *Ngərəm takkalla tēdiya, fər laa laa casuri.* fa: course d'obstacles.

ngərəmdu₁ [ngərəmđú] *kkye2.* Ngərəm dio. *Dəladə awiro ngərəmjiya yaye, fərdə kasuluye kojwawo.* fa: courir.

ngərəmdu₂ [ngərəmđú] *kkye2.* Ləmanne fər gaisoye ngərəmdu. *Yim ngəməri fuwu maidiyen am kəla fərren ngərəmjai.* mt: gəláp_{tú}. fa: galoper.

ngərəmdu₃ [ngərəmđú] *kkye2.* Wowom rinəme kaso. *Barwuwa yakkudən tilo cuwande ngərəmjəna.* fa: évader (s').

ngərəmdu₄ [ngərəmđú] *kkye2.* Kambəřimaye ngaworo waldu. *Sawanju kambəřiyedəa rijəna nangaro, ngərəmgenə.* fa: reculer (lutte).

ngəri [ngéři] *cu.* Ləman karaaye, kani gai duwon dau kuruwua, kangadia, karawinju curoyen bul, ngawoyen kesakesa. *Ngəri doi nangaro, nangalan gənia, tədaiwawo.* fa: gazelle, antilope, biche.

ngəro₁ [ngèrò] *kkye1.* Timilan kəmbə njəgamməme təlala ləməssə dime duwon njundo. *Sawiso bəri juwuiya, goro jəgəri.* fa: croquer.

ngəro₂ [ngèrò] *kkye1.* Ləmanna təngəři laa

- laaye kam bi ləman gadea sukane jau isafanduwu. *Kəlanji wua səgərəna, nadə jauji*. fa: piquer (insectes).
- ngəro**₃ [ngèrò] *kkye1*. Timin ta. *Kulolan suno bawoa dadaji duwon, kadi tia gigəro*. fa: mordre.
- ngəro**₄ [ngèrò] *kkye1*. Cilan kəmbo njəgaddəme curoro njukkowo. *Bəri juwe, da jəgəre kidaro leyeno*. fa: manger.
- ngəro**₅ [ngèrò] *kkye1*. Jiri karamaye kamba cəde njeoro madu. *Karama tia jəgəre karwun caddəne ngayenniya, karasu mayeno*. fa: ensorceler.
- ngəro**₆ [ngèrò] *kkye1*. Kəla kannuyen ingi bi ingiingi deyadaye nja. *Shayi kannuro dejiye cəpciye tuskenniya, kayenniya, bawo jəgərəna*. fa: brûler.
- ngərwō** [ngérwó] *cu*. rui: ngúrwó.
- ngərwu** [ngérwù] *cu*. Karawi curoaro tududəna dodok kare njakkoye. *Bələdeyalan fərro ngərwulan argəm cadi*. fa: gibecière, sac.
- ngərwu kakkaduram** [ngérwù kàkkàdùràm] *cuk*. Ngərwu fartamani gai duwon kura curonjuro kakkaduso casakkidə. *Musheya ngəwuso ngərwu kakkaduramnjaa dadajai*. fa: portefeuille.
- ngəři**₁ [ngəri] *cu*. Kwangaye bi ləman biye nanju tiyen collo so, mani so caluwidə. *Wanjamma karawi ngərinjuye kamje tia kajəna*. mt: kwàngàràm. fa: pénis.
- ngəři**₂ [ngəri] *cu*. Jəməla kəndawu mewun yindinne. *Bawande ngəri fi yaye kare lokkollə bərin sakkijiwi*. mt: kərwù; sàà. fa: année.
- ngəřiduwwuram** [ngəřidúwúràm] *alnj*. Awi yaye awo jaumaro kawu juwuidə. *Kuluwu Nijer canidə ngəřiduwwuram*. fa: permanent.
- ngəřtu** [ngəřtú] *kkye2*. Burwon dio. *Soro tandəmiya, bəlaalan ngəřsəmi*. mt: bədidú; sàdú₃. fa: commencer.
- ngəřturam** [ngəřtùràm] *kkye2*. Na awo laa ngəřtənadə. *Sammana adə ngəřturam kəjia*. fa: début, commencement.
- ngəřu** [ngəřú] *cu*. Awo tuno gai kibbu tiyi kamben culuwidə. *Daunjulan ngəřu kiluwunniya, lowotordiro kamduro leyeno*. fa: kyste.
- ngəwu**₁ [ngəwù] *alnj*. Isawu gənagəni bi awo na damaa ngojidə. *Bərnilan mota so, keke so, jaumaro ngəwu*. mt: kàdà. fa: beaucoup.
- ngəwu**₂ [ngəwù] *cu*. Kəri tədandəna tilan buni cadaidə. *Kəməduwwulan am laa ngəwulan kayen cadi*. fa: nasse.
- ngəwu gənada** [ngəwù gənàdà] *kkyek*. Ngəwu tududə. *Bunima adə kajiri las ngəwu gənadaro leji*. fa: poser (la nasse).
- ngəwudu** [ngəwùdú] *kkye2*. Ngəwuro waldu. *Yalla ngəwujane bəlanden lokkol bərin kayera*. fa: croître.
- ngəwul**₁ [ngəwùl] *cu*. Awo karwudi ləmanna laa laaye-a ngudowaye-a koljaiya, tadaro waljidə. *Kuwui ngəwul koljiya, mawu yakkuro bojji*. fa: œuf.
- ngəwul**₂ [ngəwùl] *cu*. Kolwa kannu wastuyedə. *Ngəwul fatəlanjuye nune bərin njuworo leyeno*. fa: ampoule.
- ngəwuro** [ngəwùrò] *nkye*. Gənagəniro. *Musa kəməne ngəwuro bəlawurojəna*. fa: plusieurs fois.
- ngəwusoro** [ngəwùsòrò] *nkye*. Kalma awo ngəwuro tədiro wuldidə. *Am bəlandeye ngəwusoro kulolan dabdujai*. fa: souvent.
- ngim**₁ [ngîm] *cu*. Fado kajimbe. *Kalanga kannuye curo ngimben dimiya, duwama kannu ciji*. fa: case.
- ngim**₂ [ngîm] *cu*. Curo soroyen bənaram kamgadadə. *Yallanju yakku samma curo soronjuyen wundu yaye ngimnjua*. fa: chambre.
- ngim təmdu** [ngîm təmdú] *kkyek*. Ngim tando. *Larusa cədi nangaro, sawawanju doje ngimnju təmgəra*. fa: construire (case).
- ngimilduwu** [ngimildúwú] *kkye2*. Awo roa rakkəgəme kəji fandu daptu. *Tiyini nga jauji, curo motayen jauru ngimilsaana kadiye*. mt: kímíttúwú. bg: kímíldúwú. fa: serrer, coincer.
- ngimsuri** [ngimsúri] *cu*. Kamu bərinno dəpkadadə. *Ngimsuri adə tussənnin kwa gade kiwando*. fa: divorcée.
- ngiri** [ngíri] *cu*. Karawi ləmanne kangar bi awo gaden kidaadadə. *Mushendeye kitawuwa curo ngərwu ngiriyen*. fa: cuir.
- ngirima** [ngirimà] *cu*. Kam ngirilan faidade sanianju cədidə. *Kasuwulan ngirima napkada layaso jakci*. fa: cordonnier.
- ngisi** [ngísi] *cu*. Kanduri ngisiramlan řijidə. *Ngisi ngəwujija, laro kuttua*. fa: barbe.
- ngisime** [ngisímè] *cu*. Jande maanaa kaan kaarinne tədəna gairo ngowada. *Bune fi yaye Kaka Amsa yallaro ngisime*

cæddi. *mt*: cǎnjǎmè. *bg*: njídímè. *fa*: conte.
ngisiram [ngísirám] *cu*. Færdu ciyen na jutto culuwunadæ. *Ngisinju cǎlari cǎne ngisiramnju duwayeno*. *fa*: menton.
ngistuwu [ngístúwú] *kkye2*. *ru*: kístúwú.
ngittu [ngíttú] *kkye2*. Mukkon faidadæme ingi tiyi battasoye tuluwo. *Yangenju tulje ngicci duwon taryeno*. *bg*: njíttú. *fa*: presser.
ngiwi [ngíwì] *cu*. Kajim nangæri riji, tadanju bafiya, kariyi ngæwua kambo tandiyidæ. *Nangæri kojiya, am laa ngiwi færajane capcai*. *fa*: cram-cram.
ngo [ngò] *fæl*. Awo karænne fæledama. *Ngo mushe isi, kǎlanga ceræna*. *ru*: ákkò. *fa*: voici.
ngodo [ngódó] *cu*. Ala nangaro na kamben awo laa bi ardiyanju madudæ. *Maskinna-a fuwurawa-aro kajiya, kam ngaro lowo candænni*. *fa*: mendicité.
ngododu [ngódódú] *kkye2*. Ngodo dio. *Fuwura am ngodoje bæri cuwande juwuna*. *fa*: quémander.
ngodoma [ngódómà] *cu*. Kam ngodo cædidæ. *Nanlusurro ngodomaro waljæna*. *fa*: mendiant.
ngodu₁ [ngódú] *kkye2*. Mukkon bi awo gaden tame, sammæme rodu. *Buwu argæmbe ngoje kǎla koroyero gænajiyi*. *fa*: prendre, porter.
ngodu₂ [ngódú] *kkye2*. Kangeye bi dǎlawuye baworo waldu. *Kangero lolokki duwon, karwun kiakkæniya, ngoyeno*. *fa*: arrêter (s').
ngoduram [ngòdùrám] *cu*. Na kalwo tame kǎjiri ngonæmidæ. *Ngoduram sakkaniye namde sakkan gade kiwukko*. *fa*: anse.
ngor [ngôr] *cu*. Joro curonjun jærwuso cadidæ. *Ngorra laa Ngudomariyæn am kǎlwu færajai*. *mt*: jármú ingià. *fa*: vallée, cuvette.
ngori [ngóri] *cu*. Tada karjæmbe bærtuluwumiya, tokokor gapcidæ. *Ngori fallæmiya, kǎnnakænna fandæmi*. *fa*: noyau de doum.
ngoskori [ngòskòri] *cu*. Ngowoljoye na jul culuwunadæ. *Ingi cǎiya, ngoskorinju moji cædi*. *fa*: pomme d'Adam.
ngosoma [ngósòmà] *cu*. Kamu duwon kamuwa curoaro kissiyidæ. *Bæladeyan kamu lokkol cædænnima ngosomaro walji*. *fa*: sage-femme, matrone, accoucheuse.
ngowoljo [ngòwòljó] *cu*. Curo ciyen na

kæmbo curoro kojidæ. *Ngowoljoyen sidanniya, sindu tikkerø*. *fa*: gorge.
ngoyi [ngòyí] *cu*. Kiam jiwín jagandæne fula cattuluwunadæ. *Ngoyi mordombo fijiye cai*. *fa*: lait caillé.
ngoyima [ngòyimà] *cu*. Kasuwa kam kamlan ngoji, yalla tama tiyiye na na kimerø cæde curo kawu mewuyen kimedæ baworo waljidæ. *Melea ngoyima cædanadæ, baru cæne karwunju jaurø kamgadan*. *mt*: gòngí. *fa*: varicelle.
ngucci [ngúccí] *cu*. Tada karjæmbe kǎri curon ingiadæ. *Ngucci faljane bæri cattuluwe jagari*. *fa*: fruit (de doum).
ngude [ngùdé] *cok*. Curo dea. *Fuwura adæ bikka ngude boyeno*. *fa*: jeun (à).
ngudi [ngúdì] *cu*. Kam awima kǎlanjuye cædannidæ. *Kolo ngudi nangaro, wunduma tiro kasu ciwawo*. *mt*: tálàà₂. *mg*: gǎriwù. *fa*: pauvre.
ngudidu [ngùdídú] *kkye2*. Ngudiro waldu. *Modu ngudije fannjuma cæladæna*. *mg*: gǎriwùdú. *fa*: appauvrir (s').
ngudingudi [ngùdìngùdí] *cu*. Hal ngudiye ngodudæ. *Ngudingudinjuro, tæmajinju tia wayeno*. *fa*: avarice.
ngudingudima [ngùdìngùdí] *cu*. Kam ngudingudi cædidæ. *Bæladæn sania ngæla bawo nangaro, ngudingudima-a cajama-a jur dasaa*. *fa*: avare, radin.
ngudo [ngúdò] *cu*. Alitta tiyi samma risiwua, ngæwul fije kaljidæ. *Ngudowa laa farjane na kuruwuro lejai*. *fa*: oiseau.
ngudobul [ngùdòbúl] *cu*. Ngudo jiri tængæri bul argæm bo diwiadæ. *Kæmæne ngudobul ngæwu isanadæro, argæm ngæla tuwandænni*. *fa*: moineau.
Ngudomariya [Ngùdómàriyà] *cuf*. Bæla kæmanda ganaa curo arondisema Maineyen dæganadæ. *Cidi Ngudomariyæn ngor kǎlwua ngæwu*. *fa*: Goudoumaria.
ngudu₁ [ngùdú] *kkye2*. Tiyi kǎla fuwunnaro dungoktuwu. *Cinna ngimbe kori, ngune ngaye*. *fa*: incliner (se), pencher (se).
ngudu₂ [ngùdù] *cu*. Ingi kænja rawodæ. *Kausulan dadaje ngudu tia kida*. *fa*: soif.
nguktu [ngúktú] *kkye2*. Wadu. *Naptu kuttua nangaro, kidaramnjun am tia ngukcana*. *fa*: haïr.
nguldu [ngúldú] *kkye2*. Wandæ njarunniro na laaro ngawo. *Barama nguldæna ngæri*

gureji. *fa:* blottir (se), cacher (se).

ngulondo [ngùlòndó] *cu.* Mukko bi si kambe na fərgannadə. *Mukkoni fi yayen ngulondo uwu.* *fa:* doigt, orteil.

ngulondo bəlanmi [ngùlòndó bəlánmí] *cuk.* Ngulondo muk koyen ti sammaro kura wodə. *Mukkolan ngulondo bəlanmi ti runju səgərin.* *fa:* pouce.

ngulondo fəledama [ngùlòndó fəlèdàmà] *cuk.* Ngulondo karən bəlanmiyedə. *Ngulondo fəledamaa simmiro cakkai gairo lawala sidde.* *fa:* index.

ngulondo gaji [ngùlòndó gàjí] *cuk.* Ngulondo muk koyelan ti sammaro gana wodə. *Inji neduye ngulondonju gaji tən kamgeno.* *fa:* auriculaire.

ngulondo kulumram [ngùlòndó kùlùmrám] *cuk.* Ngulondo gərə ngulondo gajiyedə. *Kulum dinarre shawa laa ngulondo kulumramnjuro cakkəna.* *fa:* annulaire.

ngulondon kuruwu [ngùlòndó kùrúwù] *cuk.* Ngulondo muk koyelan ti dawuyedə. *Ngulondonju kuruwu jauji nangaro, bune farai kənəm cədənni.* *fa:* majeur.

ngulu [ngúlú] *cu.* Kam amba cilan njungoro saniaro ngojenadə. *Na lamarren ngulu amba kaan kaarinno cūngore kunguna cuwandí.* *fa:* griot, crieur.

ngulumdu [ngùlúmdú] *kkye2.* Ingi gana ciro yakkəme ci tuldu. *Masəna cerəna, cinju ngulumji.* *fa:* rincer (la bouche).

ngum [ngúm] *cu.* Kəlalan na same ngamasimbe kaldə. *Sala dimiya, sai ngum cidiro gənagəmiya.* *fa:* front.

ngumsa [ngúmsà] *cu.* Ngudo tattawar gai duwon risiwu buwubuwu tərək tərək kadə. *Kəla fannjayen ngumsa fado cədandə ngəwul fiyeno.* *fa:* pigeon ramier, palombe.

ngur [ngúr] *cu.* Awo tokokor yindi karawiye jakcəna kwangarambo tangaadadə. *Wandə nanbələn cədənni, səni ngur dalnjuyə kowoyeno.* *fa:* testicule.

ngurdiyí [ngúrdiyí] *cu.* Kam rakce sinjulan cije dajiwawodə. *Ngurdiyí nangaro, kuris siaro kam adəa gənajagane təmbaljai.* *fa:* perclus.

ngurji [ngúrjǐ] *cu.* Tada kəska fafajiye, kəri bi janejanea, kəri tuwuidə. *Ngurji kulikulia kalasse gigəro.* *fa:* concombre.

ngurno [ngúrnò] *cu.* Kamba rawodə. *Kəlado nangaro, ngurnonju jau.* *mt:* kàngurnò. *fa:* bienfaisance.

ngurnodu [ngúrnódú] *kkye2.* Curo am ngəwuyen fal bi laanja ngəlaro rawo. *Wua ngurnose kantinju ladomaro ngoseno.* *fa:* préférer.

nguro [ngúró] *cu.* Na jama captana, fannjasoa cu cadəna kəndəganja duniaye cadidə. *Ngurondelan bəlama fal-a lakka dewu-a.* *mt:* bəla. *fa:* village.

ngurodin [ngúródin] *cu.* Bəla am bərdane koljanadə. *Ngurodin karən bəlandeyedən ngadaso kada.* *fa:* habitation (ancienne).

nguron [ngúròn] *alnj.* Ti gənia, gade bawodə. *Alan nguron mai gade bawo.* *fa:* excepté.

Ngurti [Ngúrtǐ] *cuf.* Bəla kəmanda ganaa curo arondisema Ngeemeyelan dəganadə. *Kərye Ngurtiyen kəri ngəwua.* *fa:* N'gourti.

ngurudu [ngúródú] *cu. rui:* ngúrúsù.

ngurumngurum [ngúrùmgúrùm] *cu.* Na duno-a siyel-a kəldaidə. *Cəgasi duwon, cure ngurumngurumnjulan jau fangeno.* *fa:* genou.

ngurumngurum fidu [ngúrùmgúrùm fídú] *kkyek.* Ngurumngurum cidilan gənadu. *Ngurumngurum fiye kəsainju lewayeno.* *fa:* agenouiller (s').

ngurusu [ngúrúsù] *cu.* Ləman ingiye kura kajim kəri boma, amma njuwo cədiwawo, si dewua. *Ngurusu Cadulan maara fərijəna.* *bg:* ngúrúđù. *fa:* hippopotame.

nguruwu [ngúruwù] *cu.* Ngudo sim kura kuraa ngəwusoro bune turui. *Nguruwu burwon rumiya, rinəmi.* *fa:* hibou.

ngurwo [ngúrwó] *cu.* Səddi so, tol solan kaudi kare gənadoso nangaro tədandənadə. *Kagəlma adə sanianju kəjiro dioro ngurwo kura lapcəna.* *mt:* kəfiyà₂. *bg:* ngérwó. *fa:* hangar.

nguso [ngúsó] *alnj.* Fi yaye. *Musheye lokkolma ngusoro kaye yindi kaino.* *fa:* chaque.

nguwado [ngúwádò] *cu.* Curo kowodoye. *Wanjamma nguwado fərre kaassi.* *fa:* sole.

nguwu₁ [ngúwú] *cu.* Kasuwa karawi ngurrero ingi tapciyi kuraro cədidə. *Nguwudə kasuwa kwaye.* *fa:* hydrocèle.

nguwu₂ [ngúwú] *cu.* Jəktəmiya, bana manəmidə. *Barwu fannjuro kərganniya: "Arowo nguwuniro ngawowo!" cəne yilyeno.* *fa:* secours.

ni [ní] *w.* Wolodi cuye kənyindiye kam

- tilonjuye.** *Ni, wundu cunəm?* fa: toi.
- nia** [niâ] *cu.* Awo kambe cædi bi cædiwaworo karwuro cakkænadæ. *Abdu nia lokkol falduye ngojæna.* fa: intention.
- niadiwi** [niâdiwí] *cu.* Nia awo diwi dioyedæ. *Niadiwinjuro wunduma tia sawaro ngojiwawo.* fa: intention (mauvaise).
- Niame** [Niâmê] *cuf.* Børni kura lardu Nijerre koro naptu defartema gai cædidæ. *Gomna lardu Nijerre Niamelan kerga.* fa: Niamey.
- nibakin** [niðákín] *cu.* Karwun kangeye bul sanana cim fakdæ. *Dondi nangaro, Musa ku kawu yakku nibakin arakku arakku caidæ.* fa: nivaquine.
- Nijer**₁ [Nijêr] *cuf.* Fal curo larduwa Afærika fædeye, jamanju miliyo mewu, bærninju kura Niame. *Nijer nankam kelaye cuwandænan, gomnanju burwoyedæ Diori Hamani.* fa: Niger.
- Nijer**₂ [Nijêr] *cuf.* Kuluwu kura Niameyelan kojidæ. *Nijer Ginelan cije Najeriyaro leje tekuro fidiyi.* fa: Niger (fleuve).
- ninidu** [niñidú] *kkye2.* Kuruwuro ro. *Bærniro isæna awo nojænni ngæa niniji.* fa: fixer.
- niya** [niyâ] *cu.* Fatiya larusaye. *Yim niya Arimiyea jama kada captana.* fa: cérémonie religieuse de mariage.
- niya tudu** [niyâ túdú] *kkyek.* Kamua kwaro kælduwu ngawo sadawu cinayen. *Niya tujagane bæla kwanjuyero kesado.* fa: célébrer (le mariage).
- niyadu** [niyâdú] *kkye2.* Kwaye kamu ngodu. *Ku saa fal fero rawanjuye niyajænadæ.* fa: marier, épouser.
- nja** [njâ] *kkye1. rui: yâ.*
- njadda** [njâddâ] *kkye1. rui: yâddâ.*
- njaddayi** [njâddâyí] *cu.* Njadda diodæ. *Mekaniki lakkandeyedæ jauro mota njaddayi nojæna.* mt: njæssâyí. fa: réparation.
- njaddayima** [njâddâyímâ] *cu.* Kam awo laa njaddayi saniaro ngojænadæ. *Kekení landænadæa njaddayimayero yadækki.* mt: njæssâyímâ. fa: réparateur.
- njadduwo** [njâddùwò] *kkye1. rui: yâddùwò.*
- njadduwoma** [njâddùwòmâ] *cu.* Kam njadduwo cædidæ. *Njadduwomani sægane har na mil fal gai duwon walyeno.* fa: accompagnant.
- njadduwoma kændoye** [njâddùwòmâ kændóyè] *cuk.* Kalma duwon na bi nanngæwu bi fudu awo laa tædænaye bi tædiye fælejijidæ. *Duwan are! "Duwan"*
- tima njadduwoma kændoye wo.* fa: adverbe.
- njado** [njâðò] *kkye1. rui: yâðò.*
- njaimu** [njâimú] *cu.* Kæla argembe bafe ngamjænnidæ. *Kæmerin kænjamu warjai.* bg: kænjáimú. fa: épi.
- njakko** [njâkkò] *kkye1. rui: yâkkò.*
- njaktu**₁ [njâktú] *kkye2.* Awo laaye na kamdu. *Goro njakce gæna seno.* fa: arracher (une partie).
- njaktu**₂ [njâktú] *kkye2.* Tada kækayeyan jun tuluwo. *Kulonjuro wua sade tæmatæm gænagæni njakce so.* fa: cueillir.
- njambo**₁ [njâmbò] *kkye1. rui: yâmbò.*
- njambo**₂ [njâmbò] *cu.* Duniaro kænsiodæ. *Yim njambo tadaniyea dælawu kura kiduro.* fa: naissance.
- njamboram** [njâmbòrám] *cu.* Lowotordi na kamuwa rojane casambidæ. *Kawu yindi njamboramlan cædo duwon, kælänju kiwando.* fa: maternité.
- njambudo** [njâmbùdò] *kkye1. rui: yâmbùdò.*
- njan** [njâng] *cok. rui: njóng.*
- njando**₁ [njândò] *kkye1.* Kamba bi awoa shawaro dio. *"Kajæmu kurama wua sando," cæne, kekemayero leyeno.* fa: convenir.
- njando**₂ [njândò] *kkye1.* Shawaro waldu. *Kalwuni kurnum adæa yakkækkiya, wu jaumaro yandækkæna.* fa: beau (se faire).
- njango**₁ [njângó] *cu.* Awo njakkadadæ. *Njango battayelan gæmajenju kessa.* fa: morceau.
- njango**₂ [njângó] *cu.* Tægam tængæri kamuye. *Kærye laa laan ferowa njango dealan dadajai.* fa: sein.
- njari** [njârí] *cu.* Kasuwa karawi simbe cædaidæ. *Njari tia cædane lowotor karwun keno.* fa: maladie.
- njaryi** [njâryí] *cu.* Da didirjane tarjane ngamjænadæ. *Njaryi curo karasuyedæ jauro kæji.* mt: mæryé. fa: viande boucanée.
- njæredu** [njâréðú] *kkye2.* Samero rowada, kanji kanjiro ledu. *Ngudo dudaro keso kækaro tujægæna njærejai.* fa: pendre.
- njærgæro** [njârgæró] *kkye1. rui: yârgæró.*
- njasara** [njâsârâ] *kkye1. rui: yâsârâ.*
- njassa** [njâssâ] *kkye1. rui: yâssâ.*
- njassayi** [njâssâyí] *cu.* Njassa diodæ. *Mekaniki lakkandeyedæ jauro mota njassayi nojæna.* mt: njâddâyí. fa: réparation.
- njassayima** [njâssâyímâ] *cu.* Kam awo laa

- njassayi saniaro ngojenadè. *Kekenì landènadèa njassayimayero yadèkki.* mt: njàddàyimà. fa: réparateur.
- njatkino** [njàtkínò] cu. Kambo kuttu gènaduwudè. *Njatkino ambo cèkkadi nangaro, nangunju bawo.* fa: humiliation.
- njatto** [njàttò] kkye1. rui: yàttò.
- njaye**₁ [njáyè] cu. Lamar nangaro kunguna am ngèwuyè capcane kam fallo cadidè. *Larusa feronjuyen njaye jækka yer uwuyè cuwando.* mt: kèlélè. fa: cotisation.
- njaye**₂ [njáyé] cu. Ado nangaro kare tamanna kamuwaye tiyinjaro casakkidè. *Yim ngèmèria kamuwa kasaldane njaye casakke caluwi.* fa: parure.
- njayema** [njàyèmá] cu. Kam kattendon njaye1adè. *Njayemanju nga yim larusa feronjuyèa tiro tasawa cakkudo.* fa: cotisant.
- njejo** [njèjò] kkye1. rui: yèjò.
- njejonambu** [njèjònàmbù] cu. Roa koldu. *Njejonambu lèmanna ania cakke jaurò ngèwujane banna tərəm cadi.* fa: épargne.
- njero** [njèrò] kkye1. rui: yèrò.
- njeroram** [njèròràm] cu. Daduram mana ciye bi ruwuwadaye. *Njeroram kitawuyen ambo gala keno.* fa: fin, conclusion.
- njègattu** [njègàttú] kkye2. Karwulan ngèlaro ngèrème təlalaro dio. *Da kibbu njègacce duwon kindo.* bg: njègàptú; njègàktú; njègàdú. fa: broyer.
- njèkkado** [njèkkàdò] kkye1. rui: yèkkàdò.
- njèkkawo** [njèkkàwò] kkye1. rui: yèkkàwò.
- njèkkayima** [njèkkàyimà] cu. Curo jèktuyen kam kamba tuluwomadè. *Kandiraa ngam duyenniya, njèkkayima falma karənlan bawo.* fa: sauveur, bienfaiteur.
- njèkkowo** [njèkkòwò] kkye1. rui: yèkkòwò.
- njèlaktu** [njèlàktú] kkye2. Yila yilayen gèradème mojinəm fandiawolan ledu. *Ngambadu njèlakce ndarimi kida.* fa: marcher (à pas feutrés).
- njèmbaro**₁ [njèmbàrò] kkye1. rui: yèmbàrò.
- njèmbaro**₂ [njèmbàrò] cu. Ngawo ngènwuyen awo tiyi fanjidè. *Njèmbaroa nangaro, kəla fərren bəladəro lekkiwawo.* bg: yèmbàrò. fa: fatigue.
- njèmbəro**₁ [njèmbə̀rò] kkye1. rui: yèmbə̀rò.
- njèmbəro**₂ [njèmbə̀ró] cu. Yèmbərodè. *Birnjuyè njèmbəroro keso kada maje cuwudəna.* fa: garniture.
- njèmbəro**₃ [njèmbə̀ró] cu. Awi yaye awo kalwusanso gai birsoro cijaro casakkidè. *Njèmbəro katifanjuyè ngajibuldun kido.* fa: bourre.
- njəmbo** [njèmbò] kkye1. rui: yèmbò.
- njəmdu** [njèmdú] kkye2. Kuttu fəledaro ci kanəmilan kori koriyo siyedu. *Kangea nangaro, bune farai njəmji wayeno.* fa: gémir.
- njəməttu** [njəməttú] kkye2. Simbe moji kori koriyo dio. *Simnəm njəməcciya, kam tussəna rummi rumi.* mt: mèdò. fa: cligner.
- njən**₁ [njéng] cok. Kalma awo jaurò kinjalan fanduro kutturo wuldidè. *Tada laa waneye tusa cədəna, kəlasndelan kaino njən fakkì.* fa: mauvaise (odeur).
- njən**₂ [njéng] cok. Kalma kam bakcaiya cidu tiyeridəro wuldidè. *Lawala cadi duwon bakkeranniya, njən cure muwayeno.* fa: K.O..
- njənganga** [njəngàngà] kkye1. rui: yèngàngà.
- njəptu** [njəptú] kkye2. Bannade kina kuttuaro waldu. *Kəmbo njəpcəna kam juwuiya, dondiji.* bg: njəptú. fa: pourrir, détériorer (se), décomposer (se).
- njəraktu**₁ [njəráktú] kkye2. Karwunəm kamde tiyilan moji dio. *Bunduwu nukkeniya, njərakkeno.* fa: sursauter.
- njəraktu**₂ [njəráktú] kkye2. Dunoaro luwo. *Ngəlaro duwajaiya, bunju njərakci.* fa: jaillir.
- njərgai** [njərgài] cu. Bərin bi gade kəldaadè. *Gəmajenju ganajənadè batta maje njərgai cadi.* bg: sərgài. fa: rajout, augmentation.
- njərgayi** [njərgàyi] kkye1. rui: yèrgàyi.
- njəttaro** [njəttàrò] kkye1. rui: yèttàrò.
- njidime** [njídímè] cu. rui: ngísímè.
- njilele** [njílélè] cu. Ingiingi curo ciyen captidè. *Asem cadi nangaro, njilele təwaji.* mt: kənduri; lállari; njúlúlú; télélè. fa: salive.
- njimaldu** [njímáldú] kkye2. Kam bi ləman laa curo jèktuyen bi dondiye kuttu fandu. *Kəri todə kawunju yindi kəmbo juwunni nangaro, tia njimalləkkəna.* mt: njúnódú. fa: apitoyer (s), compatir.
- njin** [njíng] cok. Kalma kam cure hangalnin culuwiro wuldidè. *Dambe cadi duwon, sa laa njin cure ingi fiyeyeranniya, ciyeno.* fa: être knock-out.

njiptu [njíptú] *kkye2. rui: njéptú.*
njiro [njírò] *kkye1. rui: yirò.*
njis [njís] *cok. Kalma awo jauro sananaro wuldidə. Da adə njəpce kanji njis cakkəna. fa: vrac (en).*
njitkəfi [njítkəfi] *cu. Fado curon ingi kəfia kəmatkəmbo tangaada cəm fakdə. Njitkəfi daro fidiyiya, kəmboro kuttu. mt: cəmrám. fa: bile.*
njitki [njítki] *cu. Kuři təngəri cələm rakce farji, jauro so ngəwuadə. Bune ngimlan boyenniya, njitki tiro kənəm dapkeyeno. fa: cigale.*
njitta [njittá] *cu. Tada kəska təngəriye, jərwulan baredi, bafiya kime fit tatasero jau wo. Da kanjunne dejaiya, njitta ngəwuro casakki. mt: bərwùnó. fa: piment.*
njittu [njittú] *kkye2. rui: ngittú.*
njiwo [njìwò] *kkye1. rui: yùwò.*
njiyalo [njíyàlò] *cu. Keyera gərje mələkciya kannu gəpcidə. Njiyalo fadoro cukkure kam yindi cejo. mt: rādù; fəràlmà. fa: éclair.*
njo [njò] *kkye1. rui: yò.*
njokkilo₁ [njókkiló] *cu. Kare karen faldudə. Yalla yindi njokkilo yange-a suno-aye cado. mt: fəlfállò. fa: troc.*
njokkilo₂ [njókkiló] *cu. Kalanga susu cidilan fiyada ngodilan tədídə. Kərye laan njokkilo kau sananalan cadi. fa: jeu.*
njoldu [njóldú] *kkye2. Guduguduro naptuwu. Karaan njoljəna bəri cadi. fa: accroupir (s').*
njon [njóng] *cok. Kalma awo gəna rudənarə wuldidə. Təgəra jeni dewu njon adəma nuwani wo? bg: njáng. fa: seulement.*
njudu [njúdu] *cu. Kəlayakku kwa bərinno cədənədə. Njudu kəla jawuro lejəna. mt: lərusà2. fa: jeune mariée.*
njudu₂ [njùdú] *kkye2. Roye kamba wadu. Kamu adəa njujəna nangaro, bərinju juwuiwawo. fa: dédaigner.*
njudu₃ [njùdú] *kkye2. Roye kəmbo wadu. Awo njujəna curuiya, jussi fa: dégoûter.*
njukkuro₁ [njùkkùrò] *kkye1. rui: yùkkùrò.*
njukkuro₂ [njùkkùrò] *cu. Wurdudə. Soro adəye njukkuronju kuruwulaman fandəna. fa: effondrement.*
njululu [njúlulú] *cu. Ingiingi curo ciyen captidə. Asem cadi nangaro, njululu təwaji. mt: njilélè. fa: salive.*
njundo [njündò] *kkye1. rui: yündo.*
njungoro [njùngòrò] *kkye1. rui: yùngòrò.*
njungorfi [njùngòrifi] *cu. rui: jùngòrifi.*

njunodu [njúnódú] *kkye2. Kam bi ləman laa curo jəktuyen bi dondiye kuttu fandu. Kəri todə kawunju yindi kəmbo juwunni nangaro, tia njunokkəna. mt: njímáldú. fa: apitoyer (s'), compatir.*
njuoro₁ [njürò] *kkye1. rui: yürò.*
njuoro₂ [njürò] *cu. Samelan duwon cidi kadududə. Njuoro maara sameye jauro diwi; am kada sanui. fa: chute.*
njuromi [njürómí] *cu. Cidiya ngasuye na mukko kərididə. Na bikkeyen sawanju nonjin njuromilan tia bakkeno. fa: coude.*
njuři [njürí] *cu. Kam awalakcənnidə. Na njurian kalala bawojiwawo. mt: yál. bg: ndürí. fa: enfant.*
njut [njüt] *alnj. Kalma awo kəla fuwunna culuwunaro wuldidə. Gaduye ci njut. fa: allongé.*
njuttuwu₁ [njúttúwú] *kkye2. Njuromi awo laaro gənaduwu. Korero njutkaada sawanju-a jandəjai. fa: accouder (s').*
njuttuwu₂ [njúttúwú] *kkye2. Kambo fattuwu duno fadoro. Mairo njuttəgəna nangaro, awo cəragəna cadi. mt: fəttúwú4. fa: appuyer (s').*
njuwatko [njùwətkò] *kkye1. rui: yùwətkò.*
njuwo₁ [njùwò] *kkye1. rui: yùwò.*
njuwo₂ [njúwò] *cu. Sa tustunjuyen ləman kəmbo cundənədə kalakce njəgaje walde cundidə. Ləmanna fadoyelan tandi ani njuwo cadi: karimo, dal, ngəlaro, fe. fa: rumination.*
njuwodu [njùwòdú] *kkye2. Njuwo dio. Feyə kaudilan bowada njuwojai. fa: ruminer.*
njuwoma₁ [njùwòmà] *cu. Kam njuwo cədidə. Kantima adəye kare budu nangaro, njuwoma ngəwu cəda. fa: client.*
njuwoma₂ [njúwòmà] *cu. Ləman njuwo diomadə. Ngəri njuwoma. fa: ruminant.*
njuwure [njúwùrè] *cu. Awo bungongol ngawo ləmanna laa laayen řijidə. Lardu laa laayen karimo njuwure yindia tuwandi. fa: bosse.*
njuwuri [njùwùrifi] *cu. Fəkkalan da katte səmo-a ci-ayen dəganədə. Algaida fujiya, njuwurinju ciji. fa: joue.*
no [nò] *kkye1. Roye luwo. Bawanju kanunniya, kərmai tiro kedo. mt: bəwòdú; məitùdú. fa: mourir.*
nobambər [nòbàmbər] *cu. Kəndawu mewun yindin nasarayə kənmewun tilonnedə. Mənde nobambərlan kaku badiyeno lardunden. fa: novembre.*

nodo₁ [nòdò] *kkye1*. Kèla kuro. *Lardundea gomna cunodi*. *fa*: commander.
nodo₂ [nòdò] *kkye1*. Awo laaro kamba yakkème ledu. *Tadani nodèkke waina cuwe kadio*. *fa*: envoyer.
nodu₁ [nòdú] *kkye2*. Kèla awo laaye fando. *Tia nokkèna nangaro, na bikkeyen gèrenjun napkekko*. *fa*: connaître.
nodu₂ [nòdú] *kkye2*. Dio raktu. *Ti tadaana, amma mota kèridu nojèna*. *fa*: savoir.
nodu cidiye [nòdú cidíyè] *cuk*. Ilmu tilan awo kèla cidiyen dasaana sammaa kèrajaidè. *Bikka nodu cidiyelan jama lardundeye ruiye*. *fa*: géographie.
nodu naye [nòdú nâyè] *cuk*. Ilmu awowa na dègammaye kèrajaidè. *Nodu naye bikkayedèlan defartema Diwaye kiruiye*. *fa*: étude du milieu.
nodubawo [nòdùbàwó] *cu*. Nodu nambudè. *Nodubawo kasuwa diwi ti gai bawo*. *fa*: ignorance.
nonəmruwune [nònəmruwùnè] *cu*. Mana maanaa kalkallo ilmunəmlan ruwunəmidè. *Kəlasnden nonəmruwune kidiyendeya, Fannayema ngəla wo*. *fa*: rédaction, expression écrite.
nonji [nònjí] *cu*. Diwiro nonəmna diodè. *Nonjin agogoni ingiro kolyeyeno*. *mt*: nádí. *fa*: exprès.
noso [nòsò] *cu*. Nankəri nayedè. *Na nosoadè koriro lanəmiyama, ingi*

nagəmi. *fa*: humidité (du sol).

nukko [núkkò] *cu*. *rui*: múkkò.
nuktu₁ [núktú] *kkye2*. Mana kalaktuwu. *Koro keddənniya, nukcənni*. *fa*: répondre.
nuktu₂ [núktú] *kkye2*. Kowo tuluwo. *Goni kambəriye culuwuna kalnin, ganga nukkeno*. *fa*: tonner.
nuktu₃ [núktú] *kkye2*. Mana ngəstu. *Gəm cədənəma, sa laa tia nukci fangekko*. *fa*: parler.
nuktu₄ [núktú] *kkye2*. Ngambe so dio. *Ngam nukciya, ləman daji bawo*. *fa*: rugir.
nur [nûr] *cu*. Duniaye bullo waldu. *Dunia cələm pət duwon, wadu karəngənniya, nur kadio*. *fa*: lumière.
nuwa₁ [núwà] *cu*. Curo samdayen awo kam cuwandidè. *Kənani bawo nangaro, nuwani wainaye sawaniro kekko*. *mt*: dəgár. *fa*: part.
nuwa₂ [núwà] *cu*. Ser fandodè. *Nuwa cakke kam tiro dunoa kambərin yapkeyeno*. *mt*: ársiyí₂; sâ₇. *fa*: chance veine.
nuwa₃ [núwà] *cu*. Lamba yakta tədəna ngawon tuwandənadè. *15 : 3 = 5 yakta adəlan, nuwadə 5*. *fa*: quotient.
nuwadu [núwàdú] *kkye2*. Yilearo ledu. *Nuwaji duwon, kəri tia duje ngəram ngəskeno*. *fa*: marcher.
nuwama *cu*. Nuwa₂ cədanadè. *Ti adə nuwama, yindiro ngərwonju kauroso, ti curonjun bawo*. *fa*: chanceux.

Ny

nyamaldu [nyàmáldú] *kkye2*. Kəmbo bannadu. *Bo wajane nyamaljane kolyera*. *fa*: détériorer, abîmer.
nyaməttu [nyàməttú] *kkye2*. Ingiro kajəmu yakkème mukkolan kadawu tuluwo. *Tulduma kare nyaməcce, salje tarji*. *fa*: froisser.
nyamnyam [nyámnyám] *cu*. Ingi jauro sananaro cuduridè. *Nyamnyam tiro kida dapciywawo*. *mt*: bádərá. *bg*: nyimnyím. *fa*: gouttelette, pluie.

nyamnyami [nyàmnyàmí] *cu*. Dəlawu gana ganancuduridè. *Dəyalan nammiyena duwon, nyamnyami dusera*. *fa*: pluie.
nyari [nyàrí] *cu*. Awo kuren tədəna kaanəm kaanəmbo mananəmidè. *Kəmurjo napkada diwuwanjuro nyari cəddi*. *fa*: légende, fable.
nyei [nyéi] *cok*. Kalma awo turuiro wuldidè. *Kəri adəa kalan bakkənniya, nyei koje kiro*. *fa*: visible.
nyimnyim [nyímnyím] *cu*. *rui*: nyámnyám.

O - o

oktobər [òktóbər] *cu*. Kəndawu mewun yindin nasaraye kən mewuyedè. *Lardundelan saa fi yaye oktobərlan lokkol ngəsti*. *fa*: octobre.
omilet [òmìlèt] *cu*. Waina ngəwulle. *Am laa*

omiletlan kəmullo cattuluwi. *fa*: omelette.

otel [òtèl] *cu*. Fado masammanno tədəndəna kam wuri biyaje curodən bojidè. *Burkinaro leyənniya, otellan*

kawu uwu cædo. fa: hôtél.
otelma [òtèlmá] cu. Kam otel cunodidè.

Otelma nangadèro, yim yim duwon bəri fadoye juwui. fa: hôtélier.

P - p

Palestin [Pàlèstîn] *cu*. Lardu wasəriyaye kəmaski Israyelledè. *Tussəna Palestin-a Israyel-aye kattenja kuttu*. fa: Palestine.

parti [pàrti] *cu*. Am siyasa tiloadè. *Curo demokerasiyen parti ngəwu cadi*. fa: parti.

patanti [pàtánti] *cu*. Wuri gomnatiro saa saalan kasuwuwu cadidè. *Patanti biyajənnidèro, kantinju jakkera*. fa: patente.

pət [pət] *cok*. Kalma awo jauro cələmbo wuldidè. *Dərsu cələm pət colloro luwukkiwawo, rikkəna*. fa: noir (très).

pompo₁ [pómpò] *cu*. Awo masammanno kasam mukkolan bi silan njakkoro tədənadè. *Yalla balonjaro pompolan kasam kesakko*. fa: pompe à air.

pompo₂ [pómpò] *cu*. Su kokkada tiyen ingi isidè. *Pompolan ingi ngodu kəske*. bg: pómptom. fa: robinet.

pompom [pómpòm] *cu*. *ru*: pómptom₂.

R - r

ra [râ] *kəl*. Awo burwoye wuldəna bi fuwuye wuldidè. *Diwino ra alewa njukkudəkki raam?* bg: lâ. fa: ou bien.

raamde [rààmdé] *cu*. Jande karwunəmbe diodè. *Raamdenjuro, farsambo culuwiya, am nga tia kərənjai*. fa: bavardage.

raammanane [rààmmànàné] *cu*. Mana cinəmbo isəna ngaa wuldudè. *Kam raammanane cədidè rashiduro waljiwawo*. fa: divagation, délire.

raayi₁ [rààyi] *cu*. Awo ronəmbe curuna wulləmidè. *Cammo siyasayen wundu yaye raayinju rakce wulji*. fa: opinion, point de vue.

raayi₂ [rààyi] *cu*. Kida tədənaye kəlan kuronəm ruwunəmidè. *Kəla kitawu ləkkolmayen amwura raayinja ruwujai*. fa: appréciation.

rabo [ràbò] *cu*. Kare kidaye katakoye cidijanjun sua kafinta katako tilan sulsullo cədidè. *Kawu farmika katakoro ndakcagaidèro, sai rabolan ngəlaro jəkcaiya*. fa: rabot.

radi [ràdî] *cu*. Kərijuwo tənğəri bul bi kime lawasar gairo řijidè. *Radi ngərəmiya, cinəmlan barwuno gai fanəmi*. fa: radis.

radiyo [ràdiyò] *cu*. Awo lawarso kərduro masammanno tədənadè. *Napkada radiyonjulən bikke sakaye kərdu cədi*. fa: radio.

radiyo kasetta [ràdiyò kəsəttà] *cuk*. Radiyo tiyinjun na kaset njakkoyeadè. *Aiya Mariama Kaluye radiyo kasettan*

kərənji. mt: tēp. fa: radiocassette.

radu₁ [ràdú] *kkye2*. Mana karwuye cəragənni kambo wuldu. *Awo kəskero tia raje nansawanja bannajo*. mt: àdídú; làndú. fa: insulte.

radu₂ [ràdù] *cu*. Keyera gərje mələkciya kannu gəpcidè. *Radu fadoro cukkure kam yindi cejo*. mt: fəràlmà; njíyàlò. fa: foudre.

radu kalduram [ràdù kàldúràm] *cuk*. Su radu kapciyidè. *Bərnin na ngəwulan radu kalduram kokkada*. fa: paratonnerre.

raduwu [ràdúwú] *kkye2*. Kamba karwu kəjiaro kaptuwu. *Fannjuro leyekkəniya, rasiye kusottoram ngəlan sisawo*. fa: accueillir.

rajap [ràjəp] *cu*. Kəndawu mewun yindin kamcələmbeye kəntulurre. *Rajaplan asem amwuraye cadi*. fa: mois hégirien (septième).

rakka₁ [ràkkà] *cu*. Riwulla təgarəna kamuwa siro casakkidè. *Salaro Ya Fanna rakka bərin cuwuna*. fa: anneau (de cheville).

rakka₂ [ràkkà] *cu*. Curo salayen rukku fal-a sujada yindi-adè. *Curo sala suwayen rakka yindi dasaa*. fa: prière (partie de la).

raktu [ràktú] *kkye2*. Dioro yodu. *Fero adə gana, amma rakce bəri deji*. fa: pouvoir.

ran [ràn] *cu*. Kare tamanna na kambəlan gənanəme awo mərədunəmbe mowodè. *Kəmbo takkəni nangaro,*

- kalwuni ranno yikke argəm jakka dewu sedo.* mt: jəngənà. fa: gage.
- rando** [rândò] kkye1. **Bikke2** dio. *Yim larusa Binduyea bikke carandi ngai wayera.* mt: fərdú₂. fa: danser.
- rapkana** [rákánà] cu. *Kəlda bi kawakta bi tuluwo dimiya, awo fandəmidə. 4 + 2 = 6; 17 - 13 = 4; 8 x 7 = 56; 6, 4, 56 ani samma rapkana.* fa: produit, résultat.
- raptu** [rəptú] kkye2. **Curon** kalkallo fiduwu. *Fajar fi yaye gəmdonde ingilan ramməkki.* fa: remplir.
- rashidu**₁ [ráshidù] cu. **Kam fado garjənədə.** *Rashiduro waljəna nangaro, kulo kura bareye bawanju tiro keno.* fa: responsable.
- rashidu**₂ [ráshidù] cu. **Kam awo diwiro kaje, ngəla cədidə.** *Raammanane hal rashiduye gəni.* fa: sage.
- rattaldu** [rátáldú] kkye2. **Naptu gananju yaye katte awo yindiye nodu.** *Kəndawu fin yaye mushe yallanju rattalje curui.* fa: comparer.
- rattu** [rátú] kkye2. **Dunoaro mukko bi si gənəduwu.** *Are ngawoni cərandidəə silan radde.* fa: appuyer.
- rau** [ráu] cok. **Kalma manda curo kəmbøyen jauro ngəwujija wuljaidə.** *Ngaji bulu manda rau fanjənaa bukke kidarambo leyekko.* fa: piquer.
- rawa** [ráwà] cu. **Yeiya bi kanna yayedə.** *Rawanju tia dapce lokkol nanjun kido.* fa: oncle.
- rawaram** [rəwàram] cu. **Awo rawaro cadi bi ti rawadə ci sa lamar laa sajiya.** *Yim kajaa rawarambo dalo co.* fa: cadeau.
- rawo**₁ [ráwò] kkye1. **Rungo kuloro figəmə karwilan gana ganayen suwordu.** *Mariama bəri təlala rawo cədi.* fa: remuer.
- rawo**₂ [ráwò] kkye1. **Karwulan tamtambaro ngodu.** *Lokkol cəragəna nangaro, kullum suwa ləp isi.* fa: aimer.
- rawoma** [rəwòmá] cu. **Kam kamba bi awo laa cəragənədə.** *Fero adə rawomanju cuwandiya, larusadai.* fa: amoureux.
- rawonambu** [rəwònəmbú] cu. **Kam bi awo laa ronəmbe wadu.** *Awo yiddəkkənəma nokkəni, wuro rawonambu fəlesiyi.* fa: détester.
- reda**₁ [rédà] cu. **Lowotor tiyi kambe reje karwun cədidə.** *Tiyinju rejane arsasu kettuluwo.* fa: opération.
- reda**₂ [rédà] cu. **Awo tilo kalkallo ci yindiro yakkadaye ci faldə.** *Wurinju gana nangaro, reda buwu argəmbe kaiwo.* fa: moitié.
- redu**₁ [rédú] kkye2. **Beri gənəduwu.** *Fero kiwandənniya, wanjamma ise kanorikanori fəkkadəə reyeno.* fa: balafre.
- redu**₂ [rédú] kkye2. **Tiyi kambe bi ləmanne karwun dioro duwadu.** *Njambo tiyere curonju lowotor reyeno.* fa: opérer.
- redu**₃ [rédú] kkye2. **Tiyi təgəialan faldu.** *Garunju sameyen rede cidiyaro jəpcəgəna.* fa: fendre (se).
- redu**₃ [rédú] cu. **Na fəkkasoye beřilan kardənədə.** *Kanoriram adəye redunjudə jauro sanana.* fa: cicatrice.
- regəl** [régəl] cu. **Ci bi na awo laa dajənədə.** *Kəndawu wuro juwasəgənədə regəlɲu reda litərre.* fa: niveau.
- resho** [rəshò] cu. **Su tədandəna laa lowonia tilan kəmboso dejaidə.** *Bəřnilan kamuwa ngəwu kəla reshoyen bəri dejai.* fa: réchaud.
- rəgan** [rəgân] cu. **Karwun lowotordilan ambo cədidə.** *Ngo rəgan lowotordilan saddənədə: ngalsane řiwura yindi saddo.* fa: traitement, soin(s).
- rəm** [rəm] cok. **Kalma awo tuwumbo cejiro wuldidə.** *Kənnari kaulan bakce rəm ceje ngoje kadio.* fa: complètement (tuer).
- rəmbò**₁ [rəmbò] kkye1. **Awo tagəřnəmma bi kasuro ngonəmma kalaktadə.** *Kidawu kəndawu nune alwasinja cawandiya, kasunja cərəmbi.* fa: rembourser.
- rəmbò**₂ [rəmbò] kkye1. **Awo yuwatkəmma so, bannanəmma so, ti gai kalaktu.** *Modu kəreyo Ariye namgənniya, sadəman kirəmbò.* fa: restituer.
- rəmbò**₃ [rəmbò] kkye1. **Kuttu njaddəna kalaktuwu.** *Marin banse, wu ye kirəmbəkko.* fa: venger (se).
- rəməs** [rémés] cok. **Kalma awo tuwumbo kannu juwunaro wuldidə.** *Kora cije nema kulondəye sammaa rəməs juwe koyeno.* fa: complètement (détruire).
- rəmumu dio** [rəmùmú diò] kkyek. **Kam kənəm cədi gai dio.** *Kida waduro, kowo bawanjuye fangənniya, rəmumu kido.* fa: dormir (faire semblant de).
- rəndo** [rəndò] kkye1. **Jau fandu.** *Kəlanju cəřəndi nangaro, kidaro ku lejənni.* mt: jəudú. fa: mal (faire).
- rəp** [rəp] cok. **Kalma awo ngəlaro curo mukkoyen tədanaro wuldidə.**

- Cəgasəna kodu cədi duwon, tia rəp takke lokkollo kiadəkko.* fa: empoigner.
- rəptu** [rəptú] kkye2. Cidi capkəgəme turuiwaworo dio. *Kinaji nangaro, riwa kəriyedəa rəpkera.* fa: enterrer.
- rəsək** [résék] alnj. Isawuro gənagəni bi awo na damaa ngojidə. *Jərwunjulan mongoxo tada rəsək cakkəna.* fa: beaucoup.
- ridu**₁ [rídú] kkye2. Karwukambe ta. *Mushea rijəna nangaro, daden lokkollo isi.* fa: peur (avoir).
- ridu**₂ [rídú] cu. Karwukambe tadə. *Koiwu! Kəri kalle, nia riduro njakki?* fa: peur, crainte.
- rijaptu** [rijáptú] kkye2. Awolan faidadəme kuro. *Mota adəa ngokke rijamməkke duno injinjuyedəa rukki.* fa: essayer.
- riwa** [rívà] cu. Kare ladəme kunguna ngawo yayen fandəmmadə. *Nangəri karənjiya, kasuwuwu tataseye riwa ngəwu cawandi.* fa: bėnéfice, plus-value.
- ro**₁ [rô] cu. Awo cakke alitta sinji, cai, juwuidə. *Dunian ronəmbaa, awo ngəwu rumi.* fa: vie.
- ro**₂ [rô] cu. Karwuye rawodə. *"Awo ronəmbe de!" cəne tiro jəkka mewu kaino.* fa: désir.
- ro**₃ [rò] kkye1. Simlan asudu. *Gomna carui cane am ngəwu lairo caluwuna.* bg: kùrô3. fa: voir.
- ro bodu** [rô bôdú] kkyek. Awo fuwuro yakkəmna njero. *Bargani, roni bojəna, feroni kwa cuwandənədə.* mt: hángəl bôdú. fa: tranquilliser (se).
- ro isaboduwu** [rô isàbôdúwú] kkye2. Karwuye samdu. *Lenəkke kamuni lowotordin cambənədəa rukke roni isabogəkke duwon, kənəm kiwandəkko.* fa: calmer.
- roa**₁ [rôa] alnj. Awo ro1 cədanədə. *Awo roa sammaa Kəmande alakco.* fa: vivant.
- roa**₂ [rôa] alnj. Awo jauru dunoədə. *Fərnju adə roa nangaro, wunduso gəni kəlanjuro juwai.* fa: puissant.
- rodu**₁ [ródú] kkye2. Nanəmlan səfiwodu. *Mushende tima cuwuram kəlasse roji.* fa: garder.
- rodu**₂ [ródú] kkye2. Mukkon ta. *Jamburta bawanjuye roje fadoro kadira.* fa: tenir.
- rofuri** [ròfúri] cu. Roye luwo madudə. *Curo rofuriyen tia lowotordiro kesado.* fa: agonie.
- rofuri dio** [ròfúri diò] kkyek. Roye luwo madu. *Ngudo bakkada adə rofuri cədi.* fa: agoniser.
- rokko** [rókkó] nkye. Tilon awo laa diodə bi madudə. *Sawawa yakku ani rokko lokkollo lejai.* fa: ensemble.
- rokura** [ròkùrá] cu. Hal kam kəlanju wundu yayea kojəna curuidəye. *Rokuranju nangaro, wundu yaye tia sawaro wayeno.* fa: vantardise.
- rokurama** [ròkùramà] cu. Kam rokura cədidə. *Rokurama nangaro, ledunjuma falji.* fa: vantard.
- rowondilmi** [ròwòndílmí] cu. Ləman ndərimi gai duwon kesakesadə. *Karwu rowondilmiye kamdiya, cidiro ngayi.* fa: margouillat.
- rudu**₁ [rúdu] kkye2. Dunon nin kuruwunno mukkolan juwaduwu. *Kau ruje kəla kamanjuye faljəna.* mt: gèptú. fa: lancer, jeter.
- rudu**₂ [rúdu] kkye2. Tiya bi hal bi kəndo kambe kəkero ngodu. *Kam runjənədə ndaran yaye nia lawalaro manji.* fa: moquer de (se), mépriser.
- rudu**₃ [rúdu] cu. Tiya bi hal bi kəndo kambe kəkero ngodudə. *Tiro rudu gənajəgəna nangaro, sawi yaye lawalaro korji.* fa: mépris, moquerie.
- rukku** [rúkkú] cu. Curo salayen ngunəme ngurumngurum mukkon tadə. *Ngawo rukkuyen cinəme danəmiya duwon, sujada dimi.* fa: inclination (dans la prière).
- rul** [rúl] cok. Kalma sim kura kaadaro wuldidə. *Tada adə banna cədəna nangaro, sim rulla wua surui.* fa: yeux (gros).
- rungo** [rúngò] cu. Kəluwu ləp kəmbo neyadaye bi gəwurgadayədə. *Rungo argəmben bəri təlala deje cəladi.* fa: farine.
- rungorungo** [rúngòrúngò] cu. Awo alama rungoyeadə. *Doya adən rungorongoro cəde waina kayeno.* fa: copeau.
- runju** [rúnjú] cu. Ti tilo. *Was wajiya runju barambo leji.* fa: seul.
- runo** [rúnó] cu. Kəska kura Afərikaye kalunjusolan karwun cədidə. *Tada runoyelan daudaa cadi.* fa: néré.
- ruwu** [rúwú] cu. Arawulan faidadəme mana kurdu. *Lokkolwu curo kayenjajen ruwu cadi.* fa: écriture.
- ruwudu** [rúwùdú] kkye2. Ruwu dio. *Mushe kərajija, yalla kəla allonjajen ruwujai.* fa: écrire.

R - r

- reke** [ʔèké] *cu.* Kaska suwur dio nangaro baredidə. *Kərye Gidimuniyelan reke jauro cakki.* *fa:* canne à sucre.
- reno** [ʔèno] *cu.* Yallo kistuwudə. *Kidama nangaro, tadanju renoro fado gadero cadi.* *fa:* baby-sitting.
- renodu** [ʔènođú] *kkye2.* Yallo kistuwu. *Yanju kidaro lejiya, tadanju fero laa renoji.* *fa:* baby-sitting (faire du).
- renoma** [ʔènomà] *cu.* Kamu tada renojidə. *Kamuwa kidawu gomnatiye ngəwuso renomanjaa.* *fa:* nourrice.
- ridu** [ʔidú] *kkye2.* Cidin bi tiyin luwo. *Argəm cənadənədə jauro rijəna.* *fa:* pousser.
- rigəji** [ʔigəjí] *cu.* Mana madadə. *Rigəjinju, wundu yaye tia rijəna.* *fa:* histoire, problème.
- rijam** [ʔijám] *cu.* Su təgarəna je tuwadaa cinjuro casakkiya, fər tilan rojaidə. *Rijam bawoa, fər salamduro yojiwawo.* *fa:* mors.
- riman** [ʔimán] *cu.* Kam fuwuro koje sala ambo cidə. *Sala layayen riman duwa cədiya duwon, jama gade cadi.* *fa:* imam.
- rimdu** [ʔimđú] *kkye2.* Ingi namburo kəskaye ngamduro waldu ngəstu. *Fəre adəa kausulan koljane rimjəna.* *fa:* faner.
- rinda** [ʔindá] *cu.* Awo ngəssəmiya, koldu wadadə. *Rindanju nangaro, sharanju duwan ceriwawo.* *fa:* entêtement.
- rindama** [ʔindámà] *cu.* Kam rinda ngəwuadə. *Rindama lawala kuttua.* *fa:* entêté.
- rindo** [ʔindò] *cu.* Kambo awo kərduwudə. *Rindo nambarwuye gənasiye mairiro leyeiye.* *fa:* accusation.
- riindu**₁ [ʔindú] *kkye2.* Kare tiyiye tuluwo. *Gəmajə rinje bəlaa ladu ngəskeno.* *fa:* déshabiller.
- riindu**₂ [ʔindú] *kkye2.* Kamba kərmainjun tuluwo. *Kura sojiyaye biwu cəde rinjana.* *mt: sáldú₂.* *fa:* limoger.
- riindu**₃ [ʔindú] *kkye2.* Ləmanna laa laaye karawi faldu. *Kadi sa sanin řindi.* *fa:* muer.
- řio**₁ [řiò] *kkye1.* Nodu madu. *Ferowanju maderəsanin kəra cari.* *bg: kəriò.* *fa:* apprendre.
- řio**₂ [řiò] *kkye1.* Kamba gəredu. *Səřina nangaro, wua řisənni.* *bg: kəriò.* *fa:* habituer à (s').
- řio**₃ [řiò] *kkye1.* Awo laa ngəlaro noduro ngənəptu. *Mota cəri cəne leje kəskaro gəmgada.* *bg: kəriò.* *fa:* entraîneur (s').
- řirimdu** [řiřimđú] *kkye2.* Karawi kambe gambo madu. *Nibakin yakkəna, tiyini samma řirimji.* *fa:* démanger.
- řisiwu** [řisiwù] *cu.* Awo ləməməs kanduri gai tiyi ngudoye jacidə. *Ngudo ingi kannuaro yakkəmiya, řisiwunju fədo budua.* *fa:* plume.
- řit** [řit] *cok.* Kalma awo jauro samsuro wuldidə. *Ingi samsu řit caidəro, kasam tia kida.* *fa:* fin (très).
- řittu**₁ [řittú] *kkye2.* Awo yindi kəldu. *Si kurisnjuye namgadanniya, cade řitkera mt: řandú.* *fa:* collar.
- řittu**₂ [řittú] *kkye2.* Cuwuri jaktu. *Tasani sukkadadəa kolkolma řiccəna.* *mt: řandú.* *fa:* souder.
- řiwa** [řiwà] *cu.* Ləman nunadə. *Ngawo fanndeyen řiwa koroye kina njən.* *fa:* cadavre (animal).
- řiwo** [řiwò] *kkye1.* Wandə awo laa tia cuwandənni bi landənni guredu. *Ləmannanju wandə barwuwa ngojanniro cəriwi.* *fa:* protéger, conserver.
- řiwu** [řiwú] *cu.* Kajəmulan na laa tududəna kare njakkoyedə. *Kajəmu sojiye řiwu ngəwua.* *fa:* poche.
- řiwulla**₁ [řiwúllà] *cu.* Su bul kurwowu tamanna tilan awo gənəgəni caaridə. *Səmolə řiwullaye salaro kagəlma tiro cəkkərəna.* *fa:* argent.
- řiwulla**₂ [řiwúllá] *ahnj.* Jiri bulaye. *Gəmajə řiwulla-a yange bul-a cakkəna.* *fa:* bleu.
- řiwura**₁ [řiwùrà] *cu.* Su təngəři siriri cinju faldən cuwuriadə. *Řiwura-a garasan-a ngojəna buto kalwunjuro tujji.* *fa:* aiguille.
- řiwura**₂ [řiwùrà] *cu.* Su dangoro sipkaada tilan lowotor kam dondi sukcidə. *Kange nangəřiram sidanniya, kawu mawuro řiwura seddo.* *fa:* seringue.
- řiwura**₃ [řiwùrá] *cu.* Su təngəři təgarəna kadi ye, jakti ye, tilan kare rojaidə. *Marakaljinju kamgadanniya, řiwuran kalwunju kida.* *mt: řis.* *fa:* épingle.
- řiwuram** [řiwùrám] *cu.* Ngəwul tadaro waljənnidə. *Kuwuini ngəwul řiyenniya,*

riwuram fal lok curodæn dæga. fa: œuf
(non fécondé).

riyau [riyáú] *cok.* Kalma ingi bul fok bowadaro wuljaidæ. *Ingi riyau bowada*

adæa njaro mangarjæna. fa: clair.

rungumi [rúngúmi] *cu.* Ganga kura daadan bakcaidæ. *Rungumi bakcaiya, kuruwun fanæmi. fa: tam-tam.*

S - s

sa₁ [sâ] *cu.* Kawuye yaktu findi deriro tædænaye ci fal. *Bikka suwa sa yindiro tia gureyekko, isænni. fa: heure.*

sa₂ [sâ] *cu.* Yaktu saaye ci ciro dunia hal faljidæ. *Curo sa sammayen nangærima am caragæna wo. fa: saison.*

sa₃ [sâ] *cu.* Loktu. *Sa salaye cædiya, wundu yaye masidiro leji. mt: lóktù. fa: temps.*

sa₄ [sâ] *cu.* Jaman awo laa wakkajænaye. *Sa kænayen am ngæwu bæla koljana. fa: période.*

sa₅ [sâ] *cu.* Tustu awo laaye. *Mota adæye njassayinju sa ngæwu ngoji. fa: durée.*

sa₆ [sâ] *kæl.* Awo laaye sokkunju dioyedæ. *Sa kida cædidæn, amwurawanjua banajægæna. mt: sókkù₂. fa: lorsque, quand.*

sa₇ [sâ] *cu.* Ser fandodæ. *Sa cakke kam tiro dunoa kambærin yapkeyeno. mt: núwà₂; ársiyí₂. fa: chance, veine.*

sa saye [sâ sâyè] *cuk.* Loktu loktunin tædi bi wakkajidæ. *Kida sa sayero tia ngoyera. fa: temporaire.*

saa₁ [sâá] *cu.* Sa nangæri kojæna ngawon walde isænadæ. *Bawande saa fi yaye kare lokkollæ bærin sakkíwi. mt: kærwù; ngæri. fa: année.*

saa₂ [sâá] *cu.* Biwumaro kunguna gænajagaidæ. *Kaninde kulo ambe giwunniya, saa jækka yakkuye gænasaa. fa: amende.*

saadu [sâáðú] *kkye2.* Saa gænaduwu. *Jawal gaye gæni babær giyakkæniya, folis saaseno. fa: amender.*

saanduri [sâàndùrí] *cu.* Lamar wakkajænaye saa dirije isænadæ. *Mainde bawojænaye saandurinju ku sadakcæi. fa: anniversaire.*

saarí [sâári] *cu.* Kam bi læman ngurumngurum kældada lejidæ. *Koro saarí ngæwuso ngurumngurumnju si ngawoye sælækkada. fa: cagneux.*

sabban [sâbbán] *cu.* Bælæm shingawaye. *Sabban koljaro kæmbo ragækkæna wo bawo. fa: bouillie de riz.*

sadaa₁ [sádáà] *cu.* Mukowa fandoro kambo awo laa njodæ. *Jemma fi yaye sadaa*

wainaye yallaro cæddi. fa: aumône.

sadaa₂ [sádáà] *cu.* Curo kændæ saa fal cædæna ledænniyen laa ngojane am duno ganaaro cadidæ. *Saa fi yaye gæriwu bælandeyedæ sadaa læmannanjulan cuttuluwi. mt: jæká. fa: dîme.*

sadaktu [sàdàktú] *kkye2.* Sadaa dio. *Was wajija diwino sadakci. fa: donner l'aumône.*

sadawu [sádáwù] *cu.* Niya nangaro feroro shedaaro cadidæ. *Feroniye sadawu jækka fiwu bikka kewudo. fa: dot.*

saddu [sáddú] *cu.* Ka tilan ganga jajaidæ. *Kollonju saddulan dunoaro bakkænniya, sukkadan. fa: baguettes de tambour.*

sadæman [sâðémân] *nkye.* Dadu bawoaro. *"Bawa bowonji," yeranniya, sadæman cije leyeno. fa: immédiatement.*

sadu₁ [sádú] *kkye2.* Jatto dio. *Su dungokkadæa saje duwon jena kiyaro. fa: étendre.*

sadu₂ [sádú] *kkye2.* Jatto bodu. *Yimbarækkæna kæla bujiyen sadækki. fa: étendre (s'), allonger (s').*

sadu₃ [sàdú] *kkye2.* Burwon dio. *Soro tandæmiya, bælaalan sanæmi. mt: bàðidù; ngæstú. fa: débiter.*

sadu₄ [sàdú] *kkye2.* Awo laaye sanju dioye iso. *Kæriwu saje am ngæwu lardu koljana. mt: wàkkàdú. fa: avoir lieu.*

safi [sáfi] *cu.* Kænnasar fandoro mana bi awo gade jawal kærmæsælæmbe gæni diodæ. *Kandira laa kawu culuwiro safi cædi. fa: incantation, rituel.*

sagadu [sâgâdù] *cu.* Kæska fafaji kalunju-a tadanju-a samma jaumaro kuradæ. *Kamuwa ngæwuso sagadu kaluro casakki. fa: cource.*

sagaran [sâgârân] *alnj. rui: câgârân.*

sagarandu₁ [sâgârândú] *kkye2.* Kænjayæ kamba hangallan tuluwo. *Mbal tia sagaranje am samma rayeno. fa: enivrer.*

sagarandu₂ [sâgârândú] *kkye2.* Mbal bi awo gade yame hangallan luwo.

- Sagarandene tataljiya, fannjuro kiaddin kadio.* fa: soûler (se).
- sagawu**₁ [ságáwù] *cu.* Awo kamba bafenaro cædidè. *Sagawu madaro malèm so, gau so jègai.* mt: kàmbáfí. bg: sówówù. fa: puissance (surnaturelle), pouvoir (surnaturel).
- sagawu**₂ [ságáwù] *cu.* Awo kuttu kam bafèna kam gadero cædidè. *Malèm laa tiro sagawu cædde joriyeno.* mt: kàrwùn₃. fa: sort.
- sagèn** [sàgén] *cu.* Awo masammanno kalèm kangeduyen tædèna tilan cidi-a jambo-a firjaidè. *Balbalnju fèrajiya, sagènlan kattidèa sèrji.* fa: tamis.
- Sahara** [Sàhàrà] *cuf.* Na ngamdu kaska-a kajim-a kam-a læman-a ngæwu bawodè. *Nijerre yaladajinju nga Sahara.* fa: Sahara.
- sai** [sái] *kæl.* Kalma awo laa doleman tædènniyo yojiwaworo wuljaidè. *Barwudèa kolliyewawo, sai karende cærambiya!* fa: il faut (que).
- saino**₁ [sàinó] *cu.* Rungo argèmbe bërra. *Bælawuro kuruwu kèla færrèn cædi nangaro, saino yanju tiro kiddo.* fa: mets (à base de mil).
- saino**₂ [sàinó] *cu.* Mui kaalan buni tadè. *Saino cædidèro, kullum gèni kayenma adè buni ngæwu cædai.* fa: pêche (à la perche).
- saiwa** [sáiwà] *cu.* Kasuwa tuno bæjibèjimayedè. *Ti saiwaa nangaro, kèmba barwunoa juwuiwawo.* fa: ulcère (de l'estomac).
- saka** [sákà] *cu.* Bikke yingangaye. *Saka Difaye festiballan tædènadèn Arimi naptu maiye cædo.* mt: tètætèr. fa: théâtre.
- sakala** [sàkàlá] *cu.* Awo borwo gai janejanea mukkolàn caadadè. *Garu ngimnjuye samma sakala shawa shawaa.* fa: couverture.
- sakata** [sákátà] *cu.* Su tægarèna kèla dungokkadaa, cinnaso jakcagaidè. *Barwu wadaro cinna fannjuye samma sakataa.* fa: crochet.
- sakkan** [sàkkàn] *cu.* Kalwo suye bi dangoye tilan wollosò cadidè. *Malèm-a sakkannju-a firdaiwawo.* fa: bouilloire.
- saktu**₁ [sàktú] *kkye2.* Ingi bi ingiingi sakturambelan koduwu. *Ingi ngadaye saktènni kam caia, dondiji.* fa: filtre.
- saktu**₂ [sàktú] *kkye2.* Ingiye tol tollan fidu. *Dælawu kidurènniya, soroni sakce*
- bènarammì kèriyeno.* fa: égoutter.
- saktu**₃ [sàktú] *kkye2.* Tèma koldu. *Tèmajinjuro am ngasaana nangaro, sakce karenju moworo ciyeno.* fa: désespérer, décourager (se).
- sakturam** [sàktúràm] *cu.* Kalwo cuwuri cuwuria ingi bi ingiingi-a awo gade-a faijidè. *Shayinju bafiya, sakturamnin kaludèa firje cuttuluwi.* fa: filtre.
- sala**₁ [sàlá] *cu.* Curo kawu fallen loktu gadegade uwuro curo sujada-a rukku-alan Ala korèmidè. *Məsələmba kanji Kaabayero fəkkanja kalakcaiya duwon sarijai.* fa: prière (rituelle).
- sala**₂ [sàlá] *cu.* Jawal adinnen jiri kèristawa so, yaudiya so captane Alaa cangori ye, cawori ye. *Kèristawa ladua sala cadi, yaudiya sèbdua sala cadi.* fa: culte.
- sala**₃ [sàlá] *cu.* Lamar karwukèjiye jawal adinnen bi awo gadeyen sa sanin kamgaada tædidè. *Yim salaa wundu yaye karenju shawa shawa cakki.* mt: ngémèri. fa: fête.
- sala**₄ [sàlá] *cu.* Waina argèmbe tængèri tængèridè. *Kèmaskini suwa suwa cinna fannjuyen sala kaji.* fa: beignet de mil.
- sala asembe** [sàlá àsèmbè] *cuk.* Sala mèsələmba asem ceseriya, cadidè. *Yim sala asembea məsələmba suwa idiro lejai.* fa: fête du Ramadan, Aïd-El-Fitr, Aïd-El-Séghir.
- sala kidawuye** [sàlá kidawúyè] *cuk.* Sala kidawu duniaye samma kèndawu meye yim burwoyèa cadidè. *Yim sala kidawuyèa kida bawo, wundu yaye karwukèji fəleji.* fa: fête du travail.
- sala kuwuiye** [sàlá kùwuíyè] *cuk.* Saanduri tambo Nawi Mamaduye takturo sala cadidè. *Yim wajiya sala kuwuiyèa fado ngəwuson kuwui duwajai.* mt: sàlá maulūdüyè. fa: mouloud, mulud.
- sala layaye** [sàlá ləyáyè] *cuk.* Sala mèsələmba asem kojəna kèndawu yindi kawu mewua ngawonin ngəlaro duwajaidè. *Yim sala layayèa leje idilan kadinniya, ngəlaronju duwayeno.* fa: fête de Tabaski, Aïd-El-Kébir, Aïd-El-Adha.
- sala mauluduye** [sàlá məulūdüyè] *cuk.* Saanduri tambo Nawi Mamaduye takturo sala cadidè. *Yim wajiya sala mauluduyè fado ngəwuson kuwui duwajai.* mt: sàlá kùwuíyè. fa: mouloud, mulud.

sala ngawareye [sàlâ ngàwàrèyè] *cu.* Sala layaye koje kèndawu fal kawu mewun tilonna sala tèdidè. *Sala ngawareyen wamakèral yalla cadì.* *fa:* fête.

sala sango [sàlâ sàngò] *kkye2.* Sala ngèstiya ikama kèradidè. *Sauro ngayiye ladan sala cèsange malèm sala sedo.* *fa:* ouvrir la prière.

sala tambo Nawi Isaye [sàlâ tàmbò Nàwì Isàyè] *cu.* Lamar karwukèjiye kèristawa saa nguson yimbe findi wuri kèndawu desambèrren barga tambo Nawi Isayero cadidè. *Kèmàne sala tambo Nawi Isayero sawani Jan tadanjuro keke bərin kikkiwo.* *fa:* fête de Noël.

salaadu [sàlààdú] *kkye2.* Sa laaye tio. *Namməkkəna tia gurekki duwon, salaayenniya, təma kolyekko.* *fa:* durer.

salaktu [sàlàktú] *kkye2.* Yalla ngonəme samero yadəme kudo. *Tadanju ciri nangaro, tia ngojəna salakci.* *fa:* bercer.

salala [sàlálá] *cu.* Kunguna saniawu kida cadəna nangaro kuranjaro cadidè. *Salala kurandero yikkiwawo nangaro, kida wakkajiya bowosiwawo.* *fa:* somme (d'argent).

salaladu [sàláládú] *kkye2.* Kəmbo bumi bi awo laa yami duwon, sa laa karwunəmlan luwo. *Ku fərnì salalaje ingi wayeno.* *fa:* dégoûter, ôter l'envie de.

salam [sàlám] *cu.* Kalma lewaye. *Wotiyanju salamlan badije wuselan kero.* *fa:* salut.

salamdu₁ [sàlàmdú] *kkye2.* Ləmanna kalaro dio. *Fər salamdənni mukko yallero njakko ngəla gəni.* *fa:* dresser.

salamdu₂ [sàlàmdú] *kkye2.* Kidanin tuluwo. *Nambarwu cəde tia kuranju salamgeno.* *fa:* licencier.

salamdu₃ [sàlàmdú] *kkye2.* Kam kida cədənaro kunguna njo. *Garu fanniye kerənniya, masoa salamməkke leyeno.* *fa:* récompenser.

salamduwu₁ [sàlámđúwú] *kkye2.* Jawawi dio. *Barga salayero gomna larduye jamaro salamjəgəna.* *fa:* discourir.

salamduwu₂ [sàlámđúwú] *kkye2.* Kənsionəm isanoduwu. *Salamjiyi samma wunduma nukcənnidə, walyeno.* *fa:* annoncer (s').

salanambu [sàlànəmbú] *cu.* Kamuye sa salan kamuramnjun buye kənsiodè. *Kamu curoa salanambu cədiwawo.* *fa:*

menstruation.

salanga [sàlàngá] *cu.* Bəlaa masammanno bəri dioro lajanadè. *Bikka bəriyer tia cədanə salangaro sinju uwu.* *fa:* latrine.

salaram [sàlárám] *cu.* Awo duwon sala kəlanjun tèdidè. *Makkaro leyenniya, salaram kələsuyə sukkudo.* *fa:* tapis.

salat [sàlât] *cu.* Kərijuwo fafajiwawo kalu kura kuraadè. *Salat cassaiya, kəjijoro, arom so, lemən so casakki.* *fa:* salade.

saldu₁ [sàldú] *kkye2.* Tada kalwusanne tuluwo. *Kalwusan saljane ceriya, tadadəa ləmanno cadì.* *mt:* dàgárdú. *fa:* égrainer.

saldu₂ [sàldú] *kkye2.* Kajəmu tuldəna ngawon ingi sawul baworo njakko. *Kalwu ngəlaro saldənnidə kala sawulle cədi.* *fa:* rincer (du linge), essorer (du linge).

sallo [sàllò] *cu.* Je si ngawoye ləmannero kiam ganduro cekkeridè. *Sallo bawoaro fe ganji duwon, silan bakce fiyeno.* *fa:* entrave.

sallodu [sàllòdú] *kkye2.* Sallo njakko. *Fenju salloje kiam kəjiro ganji.* *fa:* entraver.

sam [sám] *cok.* Təmmaro. *Tia mayeiyə nga, sam ruiyende.* *fa:* tout (du).

sam [sàm] *cok.* Kalma awo tussiwaworo wuldidè. *Namməkke sam kidəkkəniya, isənnidə leyekko.* *fa:* court moment.

samda [sàmdà] *cu.* Dagardu diodè. *Na kəmbo samdayero am ngəwu captaana.* *fa:* distribution.

samdəram [sàmdərà] *cu.* Kau cələm yiyilji kamuwa gəwurjane simbo cinjagaidè. *Samdəram curo kalwonjuyen fetkema cəladì.* *bg:* sàmsərà. *fa:* antimoine.

samdu₁ [sàmdú] *kkye2.* Kannu baworo dio. *Kare kannua ingi samsuro kolgəmiya, duwama samji.* *fa:* refroidir.

samdu₂ [sàmdú] *kkye2.* Batərre kannu baworo waldu. *Batər motaniye samjəna nangaro, cidu wayeno.* *fa:* décharger.

samdu₃ [sàmdú] *kkye2.* Am gade gadero njo. *Mushe yallanjuro lakəre samjiyi.* *fa:* distribuer.

samdu₄ [sàmdú] *kkye2.* Fula bi awo gade ingiingi tiyiro cinduwo. *Sa karuwaalan fulan samdəmmia, tiyinəm bulji.* *fa:* enduire.

samdu₅ [sàmdú] *kkye2.* Tiyi kambe bi ləmanne mukkolan gəna gənan ledu. *Ngambadua samməmiya, nin*

- kuruwunno lejiwawo*. fa: caresser.
- samdula** [sàmdùlá] *cu*. Awo jamaro samduwuye. *Kənaa nangaro, gomnati kərye fi yayero samdula juwajəgəna*. fa: don.
- samduma** [sàmdúmà] *cu*. Kam samdu diomadə. *Kəmbo samduma kadinniya, am cijane dayera*. fa: distributeur.
- samduwu** [sàmdúwú] *kkye2*. Samsuro dio. *Bərinju ambətilan samjiyaro giwo*. mt: sàmsùdúwú. fa: refroidir, rafraîchir.
- same**₁ [sámè] *cu*. Na njeroram bawoa kəla kərinna lejənadə. *Ku same farak, fofou falma bawo*. fa: ciel.
- same**₂ [sámè] *cu*. Kəri. *Jauro samelandəro, wunduma rakce kango adəa njakciwawo*. fa: haut.
- same**₃ [sámé] *cu*. Kalwo curon kəndawu-a lowoni-a naptu fatəlaye cədidə. *Jaman kureyen bəla ngəwun samən kannu wassai*. fa: lampe.
- samedu** [sàmèdú] *kkye2*. Kəla samenna ledu. *Bərialayeni karuwa ngoje sameje fandəkkəni*. fa: altitude (prendre de l').
- samma** [sámmá] *alnj*. Kalma ngəwu fəledaye. *Falma koljənniwo sammaa ngoje leyeno*. mt: ngá. fa: tout; tous.
- sammána** [sámmáná] *cu*. Awo kuren tədəna wuljaidə. *Napkada sammána mainja burwoye cadi*. fa: fable, légende.
- samsəram** [sámsərà] *cu*. rui: sámdərà.
- samsu** [sámsú] *alnj*. Kəndəga awo samjənyə. *Ingi samsu curo ledayen cəladí*. fa: frais, froid.
- samsudu** [sámsùdú] *kkye2*. Samsuro waldu. *Ingi fərijiderro yakkəmiya, duwama samsuji*. fa: rafraîchir (se).
- samsuduwu** [sámsùdúwú] *kkye2*. Samsuro dio. *Fərijiderni latərikko sipkəgəkke ingi samsujiyi*. mt: sámdúwú. fa: rafraîchir, refroidir.
- sanadu** [sánádú] *kkye2*. Cidin bəlaa-a kəri-a baworo dio. *Bukar kərenju sanaje duwon salatnju kokkeno*. mt: mínádú. fa: niveler.
- sanana** [sánáná] *alnj*. Awo gana gana ngəwu. *Ləmənma adə sananadəa kəreje buduro cəladí*. bg: sənáná. fa: petit.
- sanda** [sándá] *cu*. Jene yakku. *Sala asemben feronjuo sanda fal kikkiwo*. mt: tərmi. fa: pagne.
- sando** [sàndò] *kkye1*. Sagənnin faidadu. *Wasturamlan Ya Fanna argəmnju cəsande ngoje fadoro kadio*. fa: tamiser.
- sanduwu** [sàndúwù] *cu*. Kare njakkoram suye bi katakoye cinjua kokon jakcaidə. *Wande kuri kəreyanju bannajənni cəne məsək sanduwunjuo kolyeyeno*. fa: malle, caisse.
- sanema** [sànémà] *cu*. Barwu řiwu kamjidə. *Ganga jajai kadi kəlangajai duwon, sanema řiwu kamje kungunani ngoyeno*. fa: voleur (à la tire), pickpocket.
- sango**₁ [sàngò] *kkye1*. Samero ngodu. *Kambərima bəlanjaye samero casangəne duwon yapkeyera*. mt: sáptú. fa: soulever.
- sango**₂ [sàngò] *kkye1*. Awo řitkada faidu. *Farmika dəgəlnjuyə cəsangə gade cakko*. fa: décoller.
- sango**₃ [sàngò] *kkye1*. Inji kidaro njakko. *Kwatarama injinju cəsangəna kulo cattí*. fa: démarrer.
- sango**₄ [sàngò] *kkye1*. Awo ingiingi tusadu. *Bələmdəro suwur figəne sange yai*. fa: remuer.
- sango**₅ [sàngò] *kkye1*. Kənəmlan isafaduwu. *Suwan tadanəm sange lokkollo lejo!* fa: réveiller.
- sango**₆ [sàngò] *kkye1*. Kəla samennaro ngodu. *Sanduwu sangiyenadəyə fərdudən kəlanji bowada*. fa: hisser.
- sanía** [sàniá] *cu*. Kida kam cəde kəlanju cədaidə. *Kam sanía cədannidə lawu*. fa: métier.
- saniama** [sàniámá] *cu*. Kam sanía cədanadə. *Saniama nangaro, kidaramnjulan sawi yaye amba*. fa: professionnel.
- saniama mukkoje** [sàniámá múkkòyè] *cu*. Kam saniaro kare tando bi karo bi dudo cədidə. *Kafinta so, ngirima so, samma saniawu mukkoje*. fa: artisan.
- sanianambu** [sàniànàmbú] *cu*. Kida fima dioyē nambudə. *Sanianambu cakke lardunju kolje dandiro leyeno*. fa: désœuvrement.
- saniaram** [sàniàrà] *cu*. Na sanía dioyedə. *Kullum sa wusku suwayen saniaramnjuo leji*. fa: atelier.
- santigəram** [sàntigərà] *cu*. Ngalduram nankurwowuye mia duwon gəram faldə. *Səmolanjuyə nankurwowunju santigəram yer yakku kalkal*. fa: centigramme.
- santilitər** [sàntilitər] *cu*. Ngalduram curoyē mia duwon litər fal cədidə. *Kungunani litərre cədənniwo, kəndawu santilitər*

- firakkuma kiwukko.* fa: centilitre.
- santimetər** [sàntimètər] *cu.* Ngalduram daduye mia duwon metər faldə. *Dekametər yindidə santimetər findi.* fa: centimètre.
- santola** [sàntólà] *cu.* Buwu ledaye tēngəridə. *Kungunanju buwu kuraye bawodə, argəm santola fal kaiwo.* fa: sac.
- saptu**₁ [sáptú] *kkye2.* Samero ngodu. *Kambəřima bəlanjaye samero sapcane duwon yapkeyera.* mt: sàngò₁. fa: soulever.
- saptu**₂ [sáptú] *kkye2.* Sadəman ledu. *Salamgenniya, kawu luwukkamaro, saptəna.* fa: aller (s'en).
- saptuwu** [sáptúwú] *kkye2.* Isafanduwu. *Fero niya cədiya, jamanjuro sapciyi.* fa: informer.
- sar**₁ [sār] *cu.* Kuri kanji gai duwon cələm dason turuidə. *Da layaye ajayenniya, sar ngaye bannaadan.* fa: asticot.
- sar**₂ [sār] *cu.* Ambe fal gəre fallen dadudə. *Sar yakkuro dajane duwon, kəlasso kasargawo.* fa: alignement.
- sara** [sárá] *cu.* Ngawo newoyen na ləmanna casakkəne jakcaidə. *Bəladəyalan sara ngəwuso kariyiye.* mt: gār. fa: enclos.
- sarai**₁ [sárái] *alnj.* Nanlewa fando ngəstudə. *Ku tiyinju gana sarai, kange bawo.* mt: ngálwó₁. fa: mieux.
- sarai**₂ [sárái] *alnj.* Gana damaa bi ngəwu. *Bəri sarai sakkude, buiye sado.* fa: assez.
- saraidu** [sàràidú] *kkye2.* Ngalwo fando. *Kawunju mawu dondi bowada duwon, ku saraije kiluwo.* fa: sentir mieux (se).
- saraptu** [sáráptú] *kkye2.* Jenelan tiyi ngaa jaktu. *Kamu adə sarapte kiluwunniya, tia nodu tiyero.* fa: draper (se).
- sararaamben** [sàràrààmbèn] *nkye.* Jat daadayen. *Mushe allo kuraa sararaamben yakkuro yakkeno.* fa: verticalement.
- sardu**₁ [sárdú] *kkye2.* Sarduramlan kanduři njassa. *Kasaldənaye ngawon kəlanju sarji.* fa: peigner.
- sardu**₂ [sárdù] *cu.* Sa kamgaadadə. *Kasuni ngojəna sardu kawu mewuye tiro kekko.* fa: délai.
- sarduram** [sárdúràm] *cu.* Awo tilan kanduři sarjai bi caama garasan cassaidə. *Kandurinəm ngəwua, sai sarduram kura.* fa: peigne.
- sarduwu** [sárdúwú] *kkye2.* Tiyiye na jau raraddəme ngalwo fando. *Ngummi kauro bakkekkeniya, sarjagane duwon kəji fangekko.* fa: masser.
- sarsarra** [sársárrà] *alnj.* Tiyin kurkurradə. *Koro karaaye tiyilan sarsarra.* fa: zébré, rayé.
- saru** [sàrù] *cu.* Kare korəme sa laaro tilan faidadudə. *Kulonju njattoro saru injiye kido.* fa: prêt.
- sarudu** [sàrùdú] *kkye2.* Saruro mowo. *Babər sawanjuye saruje bəlawuroyeno.* fa: emprunter.
- saruduwu** [sàrùdúwú] *kkye2.* Kambo karenəm sarduaro njo. *Kekeni tiro saruyeyekkeniya, bannaje kiwudo.* fa: prêter.
- sarusi** [sàrúsi] *cu.* Kidaram gomnatila. *Kajiri sarusilan cijiya, fannjuro isi.* fa: service.
- sarwai**₁ [sàrwái] *cu.* Kur yindi dawunjayen kamdanadə. *Ləmannanju ngaro lamba sarwaiye cəddo.* fa: croix.
- sarwai**₂ [sàrwái] *cu.* Kəska sosor kəladən kəska tēngəři yindi takkallaadadə. *Kəndərmunju sarwailan tusajiya duwon, kambo cəkkəladiyi.* fa: fouet.
- sarga** [sárgà] *cu.* Su kulum kulumbo təgarəna ndəndəpkada. *Kel bulduyero sarga kura tuwaada.* mt: gəgər. fa: chaîne.
- saridu** [sàřidú] *kkye2.* Sala dio. *Ngəwusoro bawani masidilan sariji.* fa: prier.
- sariwu** [sářiwù] *cu.* Fuwu sharayelan kuttunəm wuldudə. *Kwanju naptu kuttua nangaro, Bindu sariwunju na maiyero kiado.* mt: sò; búrwù. fa: plainte.
- sariwudu** [sàřiwùdú] *kkye2.* Kam awo laa cədənniwo cədəna wulduwu. *Gəmdonju falladanniya, wuma falləkko cəne wua sariwuseno.* fa: blāmer, soupçonner.
- sasaktu** [sàsáktú] *kkye2.* Kəska kaassəme alama njo. *Modu kawu yindiro kəska sasakce kuru cəgaro.* fa: sculpter.
- sasi** [sási] *cu.* Ləman karaaye, karwua, danin ambadi, ngambadu-a camun, amma tiro dadua wo. *Sasi kanduri nangaro, awi curui yaye lawalaji.* fa: lynx.
- satəra** [sátərá] *cu.* Ləmanna laa laaye baktu si fal bi yindi ngawoyedə. *Amadua koroye yapciye satəran bakkeno.* fa: ruade.
- satəra gəptu** [sátərá gəptú] *kkyek.* Ləmanne si ngawoyen baktu. *Koro satəra gəpce nganjini kiwando.* fa: ruer.

satki [sátki] *cu.* Karawi læman tængæriye tududæna ingi fijagaidæ. *Bəlawuro cadiya, kařimowu satkinja ingilan casəmbərə kařimowanjaro lapcagai.* *fa:* outre.

sattu₁ [sàttú] *kkye2.* Kam laa awo laa cədənaro shedadu. *Tima balodəa ndaljoro saddəkki.* *fa:* témoigner.

sattu₂ [sàttú] *kkye2.* Jama salaro bowodu. *Ladan sacci fakkiya, dandallo lekki.* *fa:* appeler (à la prière).

sau [sáu] *cu.* Sar am salaro dajanayedə. *Sala cadidən, sau fuwuyero kərgaakko.* *fa:* rangée (à prière).

sauda [sáudá] *cu.* Nanlusur kəlaro ngodudə. *Ku kuloro lekkiwawo, sauda fakki.* *fa:* paresse.

saudadu [sáudədú] *kkye2.* Sauda njo. *Kida adəa dío wua saudaseno.* *fa:* abattre.

Saudiya [Sàudíyà] *cuf.* Lardu wasəriyaye curonjun Makka-a Madina-adə. *Saa fi yaye məsələmba Saudiyaro lejane ajinja cadi.* *fa:* Arabie Saoudite.

sawa₁ [sáwà] *cu.* Kam naptu serre diwidə. *Yim gaiyanjua sawawanju samma isana.* *fa:* camarade.

sawa₂ [sáwà] *cu.* Kam kallo naro lenuwidə. *Bəlawuro ciyekkəniya, sawa yindi fandəkko.* *fa:* compagnon.

sawa₃ [sáwà] *cu.* Kam duwon kattendon amannadə. *Sawawa yindi ania noyekkoman, ngalte jagadi rukkəni.* *fa:* ami.

sawada [sàwàdà] *cu.* Cidi jat bowada barero kəjidə. *Sawadalaman argəm kəjiro cakki wo.* *mt:* fàya. *fa:* plaine.

sawadu [sàwàdú] *kkye2.* Sawaro waldu. *Kawu sawadiyenaman, diwinju rukkəni.* *fa:* lier une amitié.

sawan [sàwán] *cu.* Kəndawu mewun yindin kamcələmbeye kənwuskuye. *Sawanlan məsələmba asem fal bi yindi cadi.* *fa:* mois hégirien (huitième).

sawani [sàwání] *cu.* Laya kam kuroro rinəmma-a tado damnjiyidə. *Kawu kada wua masima, sawani takkənədəro, wua surunni.* *fa:* gris-gris, amulette.

sawar₁ [sáwàr] *cu.* Kəndawu mewun yindin kamcələmbeye kənyindinne. *Sawarlan am laa bəlawuro bi niya cadiwawo.* *fa:* mois hégirien (deuxième).

sawar₂ [sáwàr] *cu.* Am jagadidəa faidudə. *Am yindi ani jagadiya, sawarnja sai folis.* *fa:* séparation.

sawardu [sàwàrdú] *kkye2.* Am jagadidəa faidu. *Tandia sawarnəkki duwon, yurukke jau fangekko.* *fa:* séparer.

sawardu₁ [sàwàrdú] *kkye2.* Sawari kambo njado. *Am fannjaye sawarje sardu larusaye kamgera.* *fa:* consulter.

sawardu₂ [sàwàrdú] *kkye2.* Sawari dio. *Feronju kwa cuwandəna cəne kəramiyanju bowojəna sawardai.* *fa:* réfléchir.

sawari [sàwàri] *cu.* Raayi korodə. *Kamu adəa niyaji cəne amnjuro sawari keddənniya, lawalama cane wayera.* *bg:* sòwóri. *fa:* consultation.

sawarima [sàwàrimá] *cu.* Kam sawarduyedə. *Fado njuwo kirawo duwon, sawarimanjuye dapkeyeno.* *mt:* simómá. *fa:* consultant.

sawata [sàwátà] *cu.* Kartaye jiri cələm karwu fərmgada gənaadadə. *Curo kartayen kwa sawataye tilo lon.* *mt:* dúsà. *fa:* pique.

sawər [sáwər] *cu.* rui: sáwùr.

sawəra [sáwərà] *cu.* Dabbarda bəlawuroye diodə. *Sawəranju cerənni nangaro, bikka bəla koljənni.* *fa:* préparatif (du voyage).

sawəradu [sàwəràdú] *kkye2.* Sawəra dio. *Kawu yakkuro sawərade duwon Niamero leyeno.* *fa:* préparer (se), apprêter (se).

sawi₁ [sàwî] *cu.* Dabbarda. *Bəlawuro leduro sawi dikki.* *fa:* préparation.

sawi₂ [sàwí] *cu.* Katte ambe njassa. *Wu-a kemini-a gadiyenadəro, sawiro kadio.* *mt:* səlwù; sòlò. *bg:* sàwuí. *fa:* arbitrage.

sawi₃ [sàwí] *ko.* Kalma sa awo laa tədi bi tədənaye koroye. *Sawi isəme kidandedəa diye?* *fa:* quand.

sawidu₁ [sàwídú] *kkye2.* Sawi dio. *Lawala kidiyendeya, rawande ise sawisera.* *mt:* sòlòdú. *bg:* sàwuídú. *fa:* arbitrer.

sawidu₂ [sàwídú] *kkye2.* Curo ngəwuyen laa runjaro tuluwo. *Bəranju ngəłaji argəmbe ngəla ngəla samma sawije kasuniro gənayeno.* *bg:* sàwuídú. *fa:* trier.

sawidu₃ [sàwídú] *kkye2.* Fasallaro dio. *Bəlawuro ciyenniya, karenju sawije duwon leyeno.* *bg:* sàwuídú. *fa:* arranger.

sawidu₄ [sàwídú] *kkye2.* Kawu kitawuso baktiro njassadə. *Jerida sawidənni baktiya, kəra kuttua.* *bg:* sàwuídú. *fa:* mettre en page.

sawiduma [sàwídúmà] *cu.* Kam kawu

- kitawuso bakcairo, cure cassaidə. *Sawiduma kasacciya duwon, kitawu bakta ngəssai.* bg: sàwuídúmà. fa: metteur en page, mis-en-pagiste.
- sawil** [sàwîl] cu. Kəndawu mewun yindin kamcələmbeye kənmewuye. *Sawil isiya, saa tulur kalkal kakani bawojənədə.* fa: mois hégirien (dixième).
- sawiso** [sàwísó] nkye. Was wajiyaso. *Sawiso silan lokkollo leji.* fa: toujours.
- sawisoro** [sàwísórò] nkye. Kullumsoro. *Kəska adə sawisoro fərdunjun amba.* fa: toujours.
- sawo**₁ [sàwò] kkye1. Bina tuluwo. *Fero adə argəm kəndai yakku kisawo naptu falnin.* mt: féstú. fa: vanner.
- sawo**₂ [sàwò] kkye1. Awo same awo laayen dəgana cidiyaro kudo. *Bule kəlanjuyedəa banaakke kisawo.* fa: descendre, descendre (faire).
- sawo**₃ [sàwò] kkye1. Kusottoro na jəptuye njo. *Kusottoni sagəkke kəmbo yikke kənəmbo boyeno.* fa: héberger.
- saworam** [sàwòrəm] cu. Na kusotto sawoye. *Saworamnjun katifa so, kuris so sawi yaye mbeji* mt: kùsòttòrəm. fa: case de passage.
- sawui** [sàwuî] cu. rui: sàwî.
- sawuidu** [sàwuídú] kkye2. rui: sàwídú.
- sawuiduma** [sàwuídúmà] cu. rui: sàwídúmà.
- sawul** [sàwûl] cu. Awo kəlwusolan tədəna kadawu tiyiye bi kareye cuttuluwidə. *Sawul kasalaye ngəwuso buwucci.* fa: savon.
- sawullam** [sàwùllám] cu. Awo curonjuro sawul casakkidə. *Bəlawurojiya, sawullamnju-a faidaiwawo.* fa: récipient savonnier.
- sawulsolo** [sàwùlsóló] cu. Sawul karwunno casaidə. *Buwulan sawulsolo cadi.* fa: savon (purgatif).
- sawun** [sàwún] cu. Kəndawu məsələmbaye yindiyedə. *Sawun isiya, na fadoa makki.* fa: mois hégirien (deuxième).
- sawur**₁ [sàwùr] cu. Kasuwu diodə. *Musa sawur goroye cadi.* bg: sàwər. fa: commerce.
- sawur**₂ [sàwùr] cu. Bəlawuro diodə. *Sawur dioro fərnju kasse culuwuna.* bg: sàwər. fa: voyage.
- sawurdu** [sàwùrdú] kkye2. Bəlawuro dio. *Yim sawurjiya, fannju mukko sawanjuyero cakki.* fa: voyager.
- sawure** [sàwùré] cu. Bəri kalwo fal. *Afimi ku isi, sawurenju tuluwowo.* fa: plat.
- sawurma** [sàwùrmá] cu. Kam sawur diomadə. *Ti adə sawurma nangaro, fannjulən naduwu jau.* fa: commerçant.
- sayel** [sàyêl] cu. Cidi na nangəfi dunoa cədannidə. *Sayellan saan bare nangəriye fallo tedi.* fa: Sahel.
- Sayi** [Sáyì] cuf. Bərnì naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tilaberiyen. *Cidi Sayiyelan gurmanceso kasarga.* fa: Say.
- sayinna** [sàyínnà] cu. Maləm kəra ngəwuro cədənədə. *Na sayinnayero lekke fatiya si.* fa: maître (coranique).
- sayir** [sàyír] cu. Jiri alamaye laa. *Sayirlan mbalso cadi.* fa: orge.
- sayittu** [sàyíttú] kkye2. Mukko jəjəngəme awo tuluwo. *Ndarimi mukkoniro tangaadanniya, sayiddəkke kiro.* bg: séttú. fa: jeter.
- sedan** [sèdán] cu. Alau Alaye kambe curuiwawo, kəndo diwi bas sanianjudə. *Bori cadi duwon, sedan tia bakce kiro.* mt: kàrúwà₂. fa: diable.
- sedan koroye** [sèdán kóróyè] cuk. Kasuwa kamba sa salan bakce cure hangallan culuwidə. *Kam sedan koroyeadə kannu karənjiwawo.* fa: épilepsie.
- sefiya** [sèfiyà] cu. Si motaye masammanno fal landiya tilan faljaidə. *Bəlawuro cadi duwon, si motanjuye falladanniya, sefiyanjudən faidaadan.* fa: roue (de secours).
- segond** [sègònd] cu. Minti firakkuro yaktiya ci faldə. *Ngəram metər miaye kedənniya, ti fuwuyedə segond fiakku kekko.* fa: seconde.
- seje** [sèjè] cu. Lokkol aji dawuye fərimari yerəmna kaldən tiro ngaamidə. *Sejelan kəra dikkiya, lisero kokki.* fa: collège.
- sekka** [sèkkà] cu. Kambo kalangaduwoodə. *Yalla kattenjan sekka kuttu cadi duwon, lawalaro walyeno.* mt: səri. fa: plaisanterie.
- sekkaduwo** [sèkkáduwú] kkye2. Kambo kəlanga njəddo. *Tiro sekkagəkki duwon, gərgayeno.* mt: səriđúwú; kəlàngáduwú. fa: plaisanter.
- sendika** [sèndikà] cu. Kəwu kidawu kida tiloaye halalnja səriwoduro koktidə. *Kida cadi duwon kettuluwunniya, sonju sendikaro kiado.* fa: syndicat.
- Senegal** [Sènègâl] cuf. Lardu Afərika fədeye bərninju kura Dakar caniadə. *Nasarawa*

- Afərika fədeyelan burwo sallammin Senegallan napkera.* fa: Sénégal.
- septambər** [sɛptámbər] *cu.* Kəndawu mewun yindin nasarayə kənləgarredə. *Kərye laasolan septambər lan kala argəmbe cadi.* fa: septembre.
- ser** [sɛr] *cu.* Awo ngəla kambo yiddəmidə. *Larusanin ser səddənədə ngessəkkiwawo.* fa: bienfaisance.
- serke** [sɛrkɛ] *cu.* Kidaram kəmandayə jaman nasarayen. *Kure Ngeeme serke.* fa: arrondissement, cercle (administration).
- serma** [sɛrmá] *cu.* Kam ser diomadə. *Sermani suruiya, mukko dea kolsiwawo.* fa: bienfaiteur.
- sernambu** [sɛrnámbú] *cu.* Ser bawoadə. *Sernambunju, am lamarnju lejaiwawo.* fa: ingratitude.
- serser** [sɛrsɛr] *alj. rui:* sósór.
- sertifika** [sɛrtifiká] *cu.* Kakkadu jarapta lokkol burwoyē lokkolma cuwandidə. *Sertifika kiwandənniya, konkur duwanne kido.* fa: certificat scolaire.
- settu** [sɛttú] *kkye2. rui:* sáyittú.
- səbbaldú** [sɛbbáldú] *kkye2.* Bəngəme koldu. *Tia mota səbbalje sinju namgeno.* fa: renverser.
- səbbəri** [sɛbbári] *cu.* Kəska bi su kuruwu cinna ngimbe jaktuyə. *Bəlawuroro cijiya, cinnanju səbbəri cakki.* fa: traverse.
- səbdu** [sɛbdú] *cu.* Yim katte jəmma-a ladu-an dəganadə. *Səbdua lokkol bawo.* fa: samedi.
- səddi** [sɛddi] *cu.* Suwu tattəna tilan fadoso garjaidə. *Ngurwo kura səddilan lapcəna.* fa: palissade.
- səfəli** [sɛfəli] *cu.* Lamba kombelan tiro gana wo bawodə. *Lamba fi yayero səfəli kəlgəmiya, lambadəmaa fandəmi.* fa: zéro.
- səgai** [sɛgái] *cu.* Awo siro yakkəme kausu so, kaku so, kəriyi soro kanəmidə. *Səgai karawiyedə dangoyero tamanna wo.* mt: súnó. fa: chaussure.
- səgaptuwu** [sɛgáptúwú] *kkye2.* Awo laa sangəme nanju cayero kalaktu. *Buwu argəmbədə wande curənni, tia səgapciyi.* fa: redresser.
- səgəmbu** [sɛgəmbú] *cu.* Ngərwu kura karawiye səniyasoyedə. *Curo səgəmbunjuyeru kansinju fijiye jawal kida.* fa: sac.
- səgəndo** [sɛgəndó] *cu.* Kawi sanana sa adəma kaljanadə. *Kulonju bareji duwon, səgəndo kittuluwo.* fa: larve.
- səgəri** [sɛgəri] *cu.* Nasha fal. *Maso kareyanju kidayə səgəri falnin gənaje tussi.* fa: côtelé.
- səgəridu** [sɛgəriđú] *kkye2.* Nasha fallo waldu. *Kambərima səgərije dajəna kəlamanju gureji.* fa: mettre de côtelé (se).
- səgərigərə** [sɛgəriğərə] *cu.* Kur cək bowada bi daada gənidə. *Kərkəmyakku kurnəmiya, sai kur səgərigərə dimiya.* fa: oblique.
- səkkal₁** [sɛkkəl] *cu.* Curo ruwu maləmbelan ndol so, kur təngəri so, same-a cidiyə-a ruwuyero casakkidə. *Ruwu kidəkkəniya, Ba Maləm səkkal sammaa kessa.* fa: signe diacritique.
- səkkal₂** [sɛkkəl] *cu.* Sheda kur yindi dawuyelan kamdailan tədənadə. *Jaawu jərə samməro səkkal cakki.* fa: croix.
- səkkaldú** [sɛkkáldú] *kkye2.* Səkkal njakko. *Ruwu cələmlan dikkənədə kimesolan səkkalyeno.* fa: signes diacritiques (mettre les).
- səkkədu** [sɛkkédú] *cu.* Sindu kakamgadadə. *Tada adə suwayen səkkədu cadi.* fa: hoquet.
- səktu** [sɛktú] *kkye2.* Gəptəme same awo laayen kodu. *Kəri dusənniya, garu səngəkke fado ambero kikkurəkko.* fa: sauter.
- səlaktu** [sɛláktú] *kkye2.* Timallo kalangaduwo samero saptu. *Tadanju ciri duwon, səlakkəniya, kasusu ngoyeno.* fa: amuser (un enfant).
- səlattu** [sɛláttò] *nkye.* Kalma awo təgəmbə baworo waljiya wuldidə. *Kəna fanjidə, bəridə səlattu giwo.* bg: súláttò. fa: complètement.
- səldu₁** [sɛldú] *kkye2.* Awoyē nanju burwoyən dəganalan luwo. *Kəska calji duwon, bewonju səlladan.* fa: sortir (de).
- səldu₂** [sɛldú] *kkye2.* Kamba kərmainjun tuluwo. *Kura sojiyayə biwu cəde səljana.* mt: rindú₂. fa: limoger.
- səldu₃** [sɛldú] *kkye2.* Kidalan tuluwo. *Kidaramnju sa kəkalnin isiwawodəro, tia səlyera.* fa: licencier.
- səldu₄** [sɛldú] *kkye2.* Gala fuludu bi kərmailan sawo. *Fərefendə səljane kəmandaro kedo.* fa: détronner.
- səle** [sɛlé] *cu.* Kandurinambu kəlaye. *Mushe bəřində səleə nangaro, sawiso jawaa.* fa: calvitie.

- sələfa** [sələfə] *cu.* Suno kaada gudugudu cədanidə. *Am bəniye sələfa dangoye casakke kasaldai.* *fa:* sandale.
- sələktu₁** [sələktú] *kkye2.* Karawi tiyi kambe luwo. *Ngərəmməkki duwon, yurəkke ngurumngurummi kau sələkkena.* *fa:* écorcher.
- sələktu₂** [sələktú] *kkye2.* Kanduri karawiye tuluwo. *Məndəlma karawi sələkce ngiri cədi.* *fa:* enlever (les poils d'une peau).
- səlgəm** [səlgəm] *cu.* Karawi ləman kuraye tududəna kəmbo fijagaidə. *Səlgəmnja argəmlan casəmbəre kəla Bilmalan leyera.* *fa:* peau.
- səlladu** [səlládú] *kkye2.* Sulsullo dio. *Kafinta katako səllajiya duwon, farmika gənajiyi.* *fa:* limer, amenuiser.
- səlwu** [səlwú] *cu.* Katte ambe njassa. *Wu-a kemini-a gadiyenadəro, səlwuro kadio.* *mt:* sàwí; sòlò. *fa:* réconciliation.
- səmbaktu** [səmbáktú] *kkye2.* Awo laaye nanju laa tuluwo. *Fellan tulo səmbakce buryetto fiyeyeno.* *fa:* décoller.
- səməl** [səmél] *alnj.* Awo ledu kəjiadə. *Katako gəkce səməllə waljiya duwon, tabəl cədandi* *fa:* lisse.
- səməllə dio** [səméllo diò] *kkyek.* Ledu kəjiaro dio. *Tewur səməllə dioro farmika ndakcagai.* *fa:* lisser.
- səməlməl** [səməlmél] *alnj. rui:* sémémél.
- səməməl** [səmémél] *alnj.* Awo tiyinjun kursasi bi awo gade bawo sərıccidə. *Kəlanju tələrəna ngəwul gai səməməl.* *mt:* súlsúl. *bg:* séməlmél. *fa:* lisse.
- səmo₁** [səmə] *cu.* Kəlaro tangaada yindi tayiyen manaso fandidə. *Səmonju yindisoa səmola njakkoro sukəna.* *fa:* oreille.
- səmo₂** [səmə] *cu.* Kəska təlam yindia kattenjan kulladə. *Ngurwo dimiya, səmo gənanju dewu manəmi.* *mt:* dédè1. *fa:* fourche.
- səmo koroye** [səmə kóróyè] *cuk.* Kəlanga wunduma kamanjua juwunni cerənədə. *Kəmbəri kura bikkayedə səmo koroyen kero.* *fa:* match nul.
- səmo kuruwua** [səmə kùrúwùà] *cuk.* Kam duwan fanjiwawodə. *Kakani səmo kuruwua nangaro, tattawi fanjiwawo.* *fa:* malentendant.
- səmojau** [səməjáu] *cu.* Kasuwa səmo cakke jaujidə. *Səmojau hangalnju bakce kəndawu gana kannua tiro tapcagane duwon wosu kiwando.* *mt:* səmòsərən. *fa:* otite.
- səmola** [səmòlá] *cu.* Awo adoro kamuwa səmoro casakkidə. *Səmola dinarre səmonjuro cakke kasuwuro leyeno.* *mt:* səmòrá. *fa:* boucle d'oreille.
- səmoram** [səmòrá] *cu.* Awo adoro kamuwa səmoro casakkidə. *Makkaro leyenniya, səmoram yiyilji laa feronjuro kikkudo.* *mt:* səmòlá. *fa:* boucle d'oreille.
- səmořoram** [səmòřórám] *cu.* Silla ngawo səmoyedə. *Səmořoram fero adəyen tuno culuwuna.* *fa:* os.
- səmosərən** [səməsərən] *cu.* Kasuwa səmo cakke jaujidə. *Səmosərən hangalnju bakce kəndawu gana kannua tiro tapcagane duwon wosu kiwando.* *mt:* səmòjáu. *fa:* otite.
- səmsəm** [səmsəm] *cu.* Kəska kura tilan kərho so, kuru so cadidə. *Səmsəm caldu cədi duwon, gardifore tia kida.* *fa:* arbre (espèce).
- sənadu** [sənádú] *kkye2.* Gənanəme bodu. *Tadanju kəla bujiyen sənaje kidanju badiyeno.* *fa:* coucher, endormir.
- sənaktu** [sənáktú] *kkye2.* Na faldu. *Koronju ngawo fannjuyen mariyenniya, sənakce karaaro kərgawo.* *fa:* déplacer.
- sənana** [sənáná] *alnj. rui:* sánáná.
- sənasər** [sənásər] *cu.* Kəmbo fetetel fəlai gai rungo alama so, shingawa soyen kajaidə. *Ya Fanna na lamarrero sənəsər kalua cado.* *fa:* galette.
- səndal** [səndəl] *cu.* Bule jauru təngəri tilan wollosa cadidə. *Yim kasuwua yalla səndallan ingi caladi.* *fa:* pot.
- səndəndi** [səndəndi] *cu.* Kur ci yindi korkoriye dawuyen kojilan kəljidə. *Səndəndiyen kam rakce korkoria kalkallo yindiro yakci.* *fa:* diamètre.
- sənəm₁** [sənəm] *cu.* Awo adin dapcəgəna kənnasar maduro tədídə. *Difitero walduro dawu buneyen ringada sənəm cədi.* *fa:* fétiche.
- sənəm₂** [sənəm] *cu.* Awo rumiya, kuttu laa njuwandiro təmanəmmədə. *"Suwa ləp ngawu kuro wakkəna," yekkəniya, "Kai! Adə sənəm dimi," yeno.* *fa:* superstition.
- sənəmdu** [sənəmdú] *kkye2.* Sənəmbo ngodu. *Nguruwu bune kuro raakkəni, sənəmməkkəna nangaro.* *fa:* prendre pour superstition.
- sənəmna** [sənəmmá] *cu.* Kam sənəm dio saniaro cədanədə. *Ti sənəmna nangaro, kuwui roa bəlaaro cakke*

- rəpkeno*. fa: féticheur.
- səni** [səní] *cu*. Kam ləman newoma. *Səni feyanju gaccəna barambo cadi*. mt: máləmsi. fa: berger, éleveur.
- sənimatkən** [sənimátkən] *cu*. Da fel siworo ngawoyen tangaadadə. *Curo sənimatkennen bu ngəwu*. bg: sənísənimà. fa: pancréas.
- səniram** [sənirám] *cu*. Na karaalan ləmanna casade kajəm jawuidə. *Kəməne ingi ngəwuro cudurenadəro, səniram kada*. fa: páturage.
- sənisənimà** [sənisənimà] *cu*. Da fel siworo ngawoyen tangaadadə. *Curo sənisənimayen bu ngəwu*. mt: sənimátkén. fa: pancréas.
- səniwu** [səniwù] *cu*. Tulo tədandəna ci yindia; faldə ci buwuduye siptuwuram, faldə ye luworam kasambe. *Buwudu səniwu bawoa, duwan su kimejiwawo*. fa: pot.
- səradu** [sərádú] *kkye2*. Ngowoljolan kəmboye jawal faldú. *Goro jəgəri duwon, tia sərəje kasau dio badiyeno*. fa: étouffer.
- səraktu** [səráktú] *kkye2*. Kəskaye nanju laa jenalan bi awo gadelan tuluwo. *Kəreyo sərakce təlambaro kido*. fa: tailler.
- səraldu** [səráldú] *kkye2*. Kalwo daryerambo ingi cələmlan tuldu. *Kəmonju ingilan səralje gənajəna*. mt: káuládú; sùwáldú. fa: rincer.
- səram** [sərám] *alnj*. Kalma bune bi dabdu awo laa təgəmbo tədənarə wuldidə. *Bikka bune səram kənəm dikkəni wayekko*. mt: jəwát. fa: entier.
- sərambo** [sərámbò] *nkye*. Gənama gəpcənniro. *Təgəra kəmo faldəa sərambo kesa*. fa: entièrement.
- sərdə**₁ [sərdò] *cu*. Kaudi balde bi kajiri fərdu garu so, səddi soyen tuwandidə. *Kida cəde kimbarənniya, sərdo garuyen napkeno*. fa: ombre.
- sərdə**₂ [sərdò] *cu*. Kanduri simbe. *Sərdoye faidənju awo laa simbo cukkuriya kaldu*. fa: cil.
- sərdə**₁ [sərdù] *cu*. Kəska-a su-a tədandəna fərro gənajəgane kələdən kəjiro napcaidə. *Sərdə fi yaye fangaminju yindia*. fa: selle.
- sərdə**₂ [sərdú] *kkye2*. Fəkka camməme kam laaro bikkeduwu. *Kannanju ciridəa sərje gademinnaro kiro*. fa: grimacer.
- sərdə**₃ [sərdú] *kkye2*. Sərnəduye ngodu. *Kəska tacci cəne sərje kauro*. mt:
- sərittu*. fa: glisser.
- sərdə**₄ [sərdú] *kkye2*. Ngaji-a rungo-a bi jambo-a awo gade-a firdu. *Napkada tamelan argəmnju sərji*. mt: kəsərdú. fa: tamiser.
- sərettə**₁ [sərəttú] *kkye2*. Fal ngawo fallero njakko. *Alam tujaiya, mushe yalla sərəcci*. bg: sirəttú. fa: aligner.
- sərettə**₂ [sərəttú] *kkye2*. Kəla hangallayen ledu. *Kange yapcəgənədə, kiaddin sərəcce lowotordiro leyeno*. fa: marcher.
- sərəm** [sərəm] *cu*. Awo diwi dimma nangaro, kunguna karwusambo yimidə. *Dimiyanju kulo ambero ngasaane maiye sərəm kimowo*. mt: sáa. fa: dommages et intérêts.
- sərən** [sərən] *cu*. Jau na laa tiyiyen fandu. *Ari sərən mukkoeye hangalnju jajəna*. bg: kəsərən. fa: douleur.
- sərəptu** [sərəptú] *kkye2*. Kəla tiyiyen ingi taptu. *Ingi kannua tiyinju fijiye sərəpkeno*. fa: ampoules (se faire des).
- sərəttənaaram** [sərəttənárəm] *cu*. Je kəsəmiya, ngəlaro cikkeriaro tədənədə. *Fenju kələdoye daudəro sərəttənaaramba koljiye kəskaro kikkero*. fa: nœud.
- sərəttu** [sərəttú] *kkye2*. Sərəttənaaramlan gero. *Jedəa sərəddəkke kanini kikkərəkko*. fa: nœud (faire un).
- sərəttuwu** [sərəttúwú] *kkye2*. Ragəmmin kambe gərənəmlan dəga. *Wuro sərəttiye kələniman culuwuna*. fa: imposer (s').
- sərgadu** [sərgádú] *kkye2*. Kambo kəndo diwi gəptuwu. *Tia sərgəje jəriro walje karaaro kərgawo*. mt: sər̀wùdú. fa: ensorceler.
- sərgai**₁ [sərgài] *cu*. rui: njərgài.
- sərgai**₂ [sərgài] *cu*. Fuwu bodə. *Sərgai lardundeyero jama cijane dajana*. mt: fùwùmbuí. fa: développement.
- sərnədu** [sərnədú] *cu*. Curo leduyen bi ngərəmben tulo bi awo laa gade sinəm ngoje yamnjiyidə. *Sərnədu ngoje sinju kak namgadan*. fa: glissade.
- sərsər** [sərsər] *cu*. Sərga duwon təngəfidə. *Kamunju sərsər dinarre Makkan kikkudo*. fa: chaîne.
- sərwu** [sərwù] *cu*. Awo diwi kambe kam gadero cəddidə. *Karwunju jaje sərwu tiro gəpciye jəriyeno*. fa: sort, sortilège, malheur.
- sərwudu** [sərwùdú] *kkye2*. Kambo kəndo

- diwi gəptuwu. *Tia sərwuje joriro walje karaaro kərgawo.* mt: sérgáǵú. fa: ensorceler.
- səri**₁ [səri] cu. Kəska bi kangale tiro kəniwu kokcaidə. *Kagarnju dunoaro kaskenniya, səri reyadano.* fa: tige.
- səri**₂ [səri] cu. Kam nojənnin tia game awo cədi nodudə. *Folis səri cəde kamcejidəa kiwando.* fa: espionnage.
- səri**₃ [səri] cu. Kambo kalangaduwoodə. *Yal adə səri kuttua nangaro, tia ragəkkəni.* bg: súri. fa: plaisanterie.
- səriduwu** [səriǵúwú] kkye2. Bikke curonjun karwuja bawo kambo njəddo. *Fəlada kanoriro sərijiji.* mt: sékkáǵúwú; bikkéǵúwú. fa: plaisanter.
- səřima** [səriǵá] cu. Kam kattendon səři3adə. *Fəlada səřima kanoriye.* fa: cousin (à plaisanterie).
- səřittu** [səriǵttú] kkye2. Na səməməlnin ledu kuttu dio. *Dəlawu cudurənyə ngawon leji duwon, səřicce cure namgadano.* mt: sərdú3. fa: glisser.
- səřiwu** [səriǵwò] cu. Awo laa řiwodə. *Wande kalangasa lardu juwunniro, səřiwu kəskaye cadi.* fa: protection.
- səřiwodu** [səriǵwòǵú] kkye2. Səřiwu dio. *Kəskawanju kokcənadəa ngəlaro səřiwowe kurajana.* fa: protéger.
- səřiwoma** [səriǵwómà] cu. Səřiwu dioma. *Jərwu adəa səřiwomanju bawodəro, nguduye kejo.* fa: protecteur.
- səsəttə** [səsəttə] cu. Kaso gana ganaso tiyi sangoro am cadidə. *Jəmma fi yaye fele lokkollen səsəttə diye.* fa: gymnastique.
- səsəttu** [səsəttú] kkye2. Ngəwuro səttu. *Bawanju curuna, karwukəřiro səsətti.* fa: sautiller, gambader.
- sí**₁ [sí] cu. Tiyi kamben bi ləmannen na kamdə bi ləmandə faidade dadaji bi dajidə. *Suno bawo leji duwon, sinju kariyi giwo.* fa: pied.
- sí**₂ [sí] cu. Kam bi ləman lejiya, na sinju gənanənadə. *Tuwo karimonju facciyiya, sidəa jəgane tia najiji.* fa: trace.
- sí**₃ [sí] cu. Kareso na laaro njado. *Barambo si yakku kidənniya duwon, gəmdonju kimbəro.* fa: voyage.
- sí**₄ [sí] cu. Awo kəskaa roji curo cidiyen dəganadə. *Kəska sinju ingilan awi lambonju kausuro?* mt: fərdú1. fa: racine.
- sí**₅ [sí] cu. Fuwu-a ngawo-a motaye cidijanun awo korworde kəlanjun mota lejidə. *Motanju karekarelan ledu cədi duwon, si fuwuye fal culuwe*
- kauro.* fa: roue.
- sí**₆ [sí] cu. Su təgarəna šeri šerinjua taramba tilan katakoso kamjaidə. *Si su kamdayedə šeri sananaa.* fa: scie.
- si dəgəlle** [sí dəǵəllə] cuk. Awo kəlanjun dəgəl rode kalkallo dajidə. *Si dəgəlniye fal namdəna.* fa: pied (de lit).
- si motaye** [sí mótəyè] cuk. Dango tədandəna tiyi motayen dəgana, mota kəlanjun lejidə. *Səřiya falladanniya, si motaye bəřin kiwo.* fa: pneu.
- sida** [sidà] cu. Kasuwa buye duno tiyiye fuluje kasuwa gadero jawal ce kamba cejidə. *Sida tia kidanniya, deraje, jussi, yerji har kano.* fa: sida.
- sidadə** [sidadə] cu. Kasuwa cakke kori koriro bəři ingiingi diodə. *Sidadə tia cədanə kidaramnjun naptu tiro tiyero.* mt: bəřiyer; yəngəbá. fa: dysenterie.
- sidəra** [sidərà] cu. rui: sittərə.
- sidəradu** [sidəràǵú] kkye2. rui: sittərəǵú.
- sidu**₁ [sidú] kkye2. Susoye ingiingiro waldu. *Su kannu fanjiya, siji.* fa: fondre.
- sidu**₂ [sidú] kkye2. Curo ingiyen baworo waldu. *Kəlwu laa sijiya, ingia kimeru cədi.* fa: dissoudre.
- siduma** [sidúmà] cu. Suktu jau laa tussiwawo curo sisiyen fandidə. *Na kuruwuro ledu cədi duwon, siduma fanje fərdu kəskayen napkeno.* fa: point de côté.
- siduwu**₁ [sidúwú] kkye2. Su yakkəme ingi ingiro waldu. *Curo juduyero su kakamje cakke siyeyeno.* fa: fondre.
- siduwu**₂ [sidúwú] kkye2. Tuwumbo njejo. *Tawawanambu kattenjaro ngaye jama bəla faldəyedəa siyeyera.* fa: exterminer.
- sifile** [sifilè] cu. Su bi dango təgarəna fujaiya, kowo kuruwulan fandidə. *Folis sifile fuje motama dayeno.* fa: sifflet.
- sikatte** [sikàttè] cu. Katte si yindiyedə. *Sikatte karimoyen kokki nəkke wua banseno.* fa: entre-jambes.
- sikel** [sikèl] cu. Nankurwowu ngalduram. *Maara sameyero ngaamiya, karenəm sikello gənagəmi.* fa: balance.
- siktu** [siktú] kkye2. Si yangeye bi mukko kalwuye kəřinəme koriro dio. *Wandonju sikce cawal reje koyeno.* fa: retrousser.
- sikudo** [sikúǵó] cu. Kam cidinju kolje cidi gaden ise napcənadə. *Bəla adə karangilandəro, sikudo ngəwu mbeji.* fa: immigré.
- silin** [silin] cu. Curo sorosoye samedə.

- Karjəm-a buji-alan silin ngimnjuye cəđandi.* fa: plafond.
- silla** [sílà] *cu.* Awo kibbu ye, dunoa ye, tiyi kambe-a ləmanna laa laaye-an tiro da tangaadadə. *Sunuri adə da silla bawoa cəladı.* fa: os.
- silla buniye** [sílà búnìyè] *cuk.* Silla tiyi buniyen dəganadə. *Buni jəgəri duwon, silla buniye daunjun dayeno.* fa: arête.
- sillo** [síló] *cu.* Ngucci ngamjənadə. *Kamuwa lejane sillo cawude bər bakcai.* fa: fruit (de doum).
- sillowu**₁ [síllówù] *cu.* Awo bunejiya samelan ngəwu təngəri yiyilji turuidə. *Ku keyeraa nangaro, sillowu falma bawo.* fa: étoile.
- sillowu**₂ [síllówù] *cu.* Maana kalmaye mennaro fəleduma. *Sillowu təngəri fuwu kalma laayen rumiya, maananju cidiyān mane.* fa: astérisque.
- sim**₁ [sím] *cu.* Tiyi awo roayen na tilan faidade curuidə. *Simnju jauji nangaro, kənəm cəđənni.* fa: œil.
- sim**₂ [sím] *cu.* Tada kəmboye. *Sim masarmiye argəmbo kura wo.* fa: graine.
- sim fando** [sím fəndò] *kkyek.* Curuiwawo duwon, curuiro waljiya. *Kiari adəa lowotorre reje sim cuwandəna.* fa: retrouver (la vue).
- sim ingiye** [sím ɪngiyè] *cuk.* Na ingi runju cidin culuwidə. *Bilmalan na sim ingiyeān diwino casatti.* fa: source.
- simalo** [símàlò] *cu.* Ingiiŋgi sim kamben karwukəji bi karwukutta cakke isidə. *Yim sawani bawojənaa simaloaro kirəkko.* fa: larme.
- simba** [sím̩bà] *alnj.* Kam ləman capci cejiwawo ye, kambo ciwawo yedə. *Ti simba nangaro, curo kərəmiyanjuyen wunduma nanjuro isiwawo.* mt: bəyil; jókkù. fa: avare.
- simba wadu** [sím̩bà wàdú] *kkyek.* Kənəm dimmiro har wajiro dəga. *Kəlasərən tia cakke simba wayeno.* fa: veiller.
- simduwu** [sím̩dúwú] *kkye2.* Ingiye tiyi awo laayero gəna gənayen ngawo. *Garunju tuloyero ingi simjiye kauro.* fa: infiltrer (s').
- simduwu budua** [sím̩dúwú búdùà] *m̩kf.* Awi yaye ingi tiyinjuro rakce kojidə. *Dəlawu cuduriya, gəmajenju simduwu budua nangaro, tia kolje ledaye ngoji.* fa: perméable.
- siminti** [sím̩inti] *cu.* Jiři tuloye ingi figəmiya, dangoadə. *Simintiro kesa fijagaiya duwon, bərki kamjai.* fa: ciment.
- simjau** [sím̩jáu] *cu.* Kasuwa sim isakimejiyidə. *Kam simjaua gərenəmia, duwan ni ye kasuwadəa ngonəmi.* fa: conjonctivite.
- simkəri** [sím̩kəri] *cu.* Kasuwa kəmatkəm cəđai, ngaima karawi kambe kurnumbo cəđi. *Lowotordilan karwun simkəriye bawo.* fa: jaunisse.
- simkuret** [sím̩kürét] *cu.* Bəri yindi yindi kanoriya laa laaye fəkkalan dəganadə. *Wanjamma fero sawaniyero yim cunjua simkuret sanana cəđdəna.* fa: balafre.
- simngale** [sím̩ngálé] *cu.* Kamba səgəri simben kurodə. *Simngalen wua surui duwon asuyekkəniya, kəla cidiyaro kekko.* fa: lorgner.
- simodu** [sím̩òdú] *kkye2.* Jawal ngəlaro njakko. *Tadanju ngəlaro simoje naptu duniaye noyeno.* fa: guider, instruire.
- simoma** [sím̩òmá] *cu.* Kam kamba simojidə. *Gomna larduye simoma ngəwu cəđana.* mt: sàwàrimá. fa: conseiller.
- sindu**₁ [sím̩dú] *kkye2.* Kinjayen bi ciyen kasambe curoro ngawo-a luwo-a. *Kam kasambadə kəjiro sinjiwawo* fa: respirer.
- sindu**₂ [sím̩dú] *kkye2.* Kinjalan kala awo laaye fandu. *Kəri sinje na kəmanju dəgana kiwando.* fa: flairer.
- sinema**₁ [sínèmâ] *cu.* Fado masammanno filim jamaro fəleduwuro təđənadə. *Bunejiya, wu-a kamuni-a sinemaro leniye.* fa: cinéma (salle).
- sinema**₂ [sínèmâ] *cu.* Foto ambeso kojai waljai telesolan caruidə. *Bikka telelan sinema folissa-a barwuwa-aye casakko.* mt: filim. fa: film.
- singileti** [sím̩giléti] *cu.* Kajəmu təngəri, mukko bawoa fərdu gəmajeyero casakkidə. *Dunia bejiya, am ngəwuso singileti casakki.* fa: débardeur.
- siptuwu** [sím̩ptúwú] *kkye2.* Awo fal curo gadeyero njakko. *Wotiyanju curo kitawuyero sipkeyeno.* fa: insérer.
- siraj** [sírâj] *cu.* Kəndawu suno karawiye cindayedə. *Kundəra kimedə siraj kimelan cinjai.* fa: cirage.
- siraj njakko** [sírâj njàkkò] *kkyek.* Kəndawu sunoyelan cindu. *Was wajiya sunonjuro siraj cakke yiyilji.* fa: cirer.
- sirettu** [sírèttú] *kkye2. rui: sərəttú.*
- Siri** [Sírí] *cuf.* Lardu wasəriyaye yala

- Israyellen dëganadë. *1973lan Siri-a Masar-a Israyello kəriwu kekkado.* fa: Syrie.
- sirindu** [sìrìndú] *kkye2.* Awo laa kinjayen mattu. *Karwun kasambe gənanju dewuro yim fal sirinji.* fa: aspirer.
- siriri** [sìrìrì] *alnj.* Ngai ngaro tiyi cədannidə. *Fero adə siriri duwon, kembənniya, gurjamgeno.* fa: fin.
- sisi**₁ [sìsì] *cu.* Silla nganjiye sosor gana dungokkadadə. *Mənde kambərilan njuro diwi cəde sisinju fal namgeno.* fa: cote.
- sisi**₂ [sìsì] *cu.* Su təgarəna tamannju kawo uwudə. *Sisi yindidə sule fal.* fa: pièce (de cinq kobo).
- sittəra** [sìttərə] *cu.* Kaminno dajagane bəlaaro casakke rəptudə. *Kange nangəriram rawania kejənniya, sittəranjuo leyekko.* bg: sǐdǐrà. fa: enterrement.
- sittəradu** [sìttərədú] *kkye2.* Sittəra dio. *Bərnilan was wajiya am sittərajai.* bg: sǐdǐràdú. fa: enterer.
- siwettu** [sìwəttú] *kkye2.* Fəlailan firdu. *Napkada argəmnju siwecce ingiro fijiji.* fa: trier.
- siwo**₁ [sìwò] *cu.* Kəska masammanno ləman gero nangaro koktənadə. *Kanini siwo namje karaaro kərgawo.* fa: piquet.
- siwo**₂ [sìwó] *cu.* Curo ləmanna njuwo cadiyen na kəmbo jawuiya burwon jəpciyidə. *Fe siwo kuraadəro, kajim ngəwu juwui.* fa: panse.
- siwolo** [sìwólò] *cu.* Kumbal tambəna kawu mewu deriadə. *Siwololan yalla kəji gəraduarambe fanjaiwawo.* mt: kumbəl dərǐà. fa: lune (pleine).
- siyasa** [sìyàsà] *cu.* Nənga kam cəde partinju kərmairo isidə. *Wadu siyasalan ngojənadəə rəpcəgəna.* fa: politique.
- siyasama** [sìyàsámá] *cu.* Kam siyasa cədidə. *Siyasama nangaro, awo fanduro kəji bas manaji.* fa: politicien.
- siyedu** [sìyèdú] *kkye2.* Ngawo kasəmma bi yimbərəmmayen, kori kori ye dunoaro sindu. *Modu kəriye dujəna, ise dajəna manama tiyerəna siyeji.* fa: haleter.
- siyel** [sìyél] *cu.* Tiyi kamben na katte ngurumngurum-a dau siye-adə. *Na kalangayen siyelnju jau fangeno.* fa: jambe.
- so**₁ [sò] *cu.* Kam bi ləman ciriya, kowo fandidə. *Tada adə mukkonjun jau fanjəna nangaro, sonju kuruwuro leji.* fa: cri, pleur.
- so**₂ [sò] *cu.* Fuwu sharayelan kuttunəm wuldu. *Kwanju naptu kuttua nangaro, Bindu sonju na maiyero kiado.* mt: búrwù₁; sǎrǐwù. fa: plainte.
- so kəmagənnə** [sò kəmágənnè] *cuk.* Kowo kəmagənnə. *So kəmagənnə kuruwulan fandi.* fa: barrissement.
- soci** [sòci] *cu.* Kajəmu təngəri mukko koria ngəwusoro curo kalwuyen casakkidə. *Curo dankikinjuero soci kime cakkəna kaku nangaro.* fa: tee-shirt.
- soji** [sòji] *cu.* Kam bunduwua sanianju lardu səriwodə. *Sa kojənadən sojiya Irakke ngəwu kəriwun sanuna.* mt: áskər. fa: militaire.
- sokku**₁ [sòkkù] *cu.* Loktu. *Sa salaye cədiya, wundu yaye masidiro leji.* mt: lóktù; sǎ₃. fa: temps.
- sokku**₂ [sòkkù] *kəl.* Awo laaye sanju dioyedə. *Sokku kida cədidən, amwurawanjua banajəgəna.* mt: sǎ₆. fa: lorsque, quand.
- solo** [sòlò] *cu.* Katte ambe njassa. *Wu-a kemini-a gadiyenadəro, soloro kadio.* mt: sǎwǐ; sǎlwù. fa: réconciliation.
- solodu** [sòlòdú] *kkye2.* Solo dio. *Lawala kidiyendeya, rawande ise solosera.* mt: sǎwǐdú₁. fa: réconcilier.
- soro** [sòró] *cu.* Fado tuloye bi simintiyedə. *Nema ngəwu kiwandənniya, soro yindi cədando.* fa: maison.
- soro sameye** [sòró sǎmèyè] *cuk.* Fado duwon kəla kamaanjuyedə. *Bərnilan am ngəwu nangaro, soro sameye gənagəni.* fa: étage.
- sororam** [sòròrám] *cu.* Soro na masammanno kare capcane gənajaidə. *Bəla kuralan kantima ngəwu sororam cadana.* fa: magasin.
- sosadu** [sòsádú] *kkye2.* Kamba karwu kəjiaro kaptuwu. *Fannjuo leyekəniya, sosase kusottoram ngəlan sisawo.* fa: accueillir.
- sosama** [sòsámà] *cu.* Kam fannjulən kusotto cəsayidə. *Difaro lekkidə, kamu sosamanijero atəmpa yikkadəkko.* fa: hôte.
- soset** [sòsèt] *cu.* Yadi tududəna siro takkidə. *Dunia binəmjiya, am kundəra njakkowu ngəwuso soset casakki.* fa: chaussette.
- soso** [sòsò] *cu.* Awo ngəlaiye bi dangoye tilan kasaldai bi kare tuljaidə. *Was*

- wajiya Ya Fati soso sawullan yallanju kasalji.* fa: éponge.
- SOSOR** [sósór] *alnj.* *Tiyi bawo. Fanna sosor nangaro, kare tia jauro candəna.* bg: sérsér. fa: svelte.
- soworì** [sòwòrì] *cu. rui: sàwàrì.*
- soworima** [sòwòrímá] *cu. rui: sàwàrímá.*
- sowowu** [sówówù] *cu. rui: ságáwù.*
- SU** [sù] *cu.* *Awo curo cidiyen cattuluwi kagəlmawa tilan jena so, adda so, bewo so caaridə. Su cidi juwunaye kamba larujiya, kasuwa karmoyero walji.* fa: fer.
- su bul** [sù búl] *cuk.* *Su cələm-a awo gade-a kəljane su jauro dunoa ye, diwuram cijiyiwawo ye cawandidə. Maara sameye sammaa su bullan faidadane caari.* fa: acier.
- su buldu** [sù búldù] *cu.* *Su su kamanjua cədaidə. Kolkolma wande kusawanju faccaganniro, su bulduro tayia tanjiyi.* fa: aimant.
- sucen** [súcên] *cu.* *Batta tududəna laa ngawanaro luduwuramba kamuwa tilan təgam rojaidə. Kamuwa sucen casuwiya, lamba tayin kalkal majai.* fa: soutien-gorge.
- Sudan** [Sùdân] *cuf.* *Lardu Afərika adinnambe anəm Masarren katte ti-a Makka-ayen Maliya dəganadə. Kure am Makkaro silan lejaiya, Sudannen kojai.* fa: Soudan.
- sudok** [súddòk] *cu.* *Kanti tollan tədənədə. Cinna fannjuyen sudok cədəna karekalu cəladì.* fa: boutique en tôle.
- sujada** [sùjádà] *cu.* *Curo salayen ngurumngurum finəme ngum cidiro gənaduwudə. Rukku dimiya duwon, sujada dimi.* fa: prosternation, prosternement.
- suktu**₁ [súktú] *kkye2.* *Cuwuri dio. Ngirima karawi sukce duwon cududì.* mt: jádú₁. fa: rabattre, percer, trouer.
- suktu**₂ [súktú] *kkye2.* *Awo təlamba awo gadero koktuwu. Lowotor amba riwuralan sukci.* fa: transpercer, piquer.
- suktuma** [súktúmà] *cu.* *Kam ləman gacce na gadero cadidə. Kuruwuro leji nangaro, suktuma adə kəla fərnjuyen dimiyanju jəgai.* fa: rabatteur.
- sukturam** [súktùrám] *cu.* *Su təgarəna təlamba kannu casakke kimejiya, tilan ka bewosoye sukcaidə. Sukturamnin awo ngəwuro cuwuri caddi: bano, sərdu, kale... fa: outil, perceuse.*
- sulatto** [súláttà] *nkye. rui: səláttò.*
- sule** [súlè] *cu.* *Kawoye mewu. Jaman kuyen sule tuwuiwawo.* fa: shilling.
- sullo** [súllò] *nkye.* *Tuwumbo. Kangusua nangaro, kəlanju sullo kilaro.* fa: complètement.
- sulluru** [súllúru] *cu.* *Soro təngəri biwuma curonjuro casakkidə. Kamceji adəa curo sulluruyero casakke kərəp jakcaana.* fa: cellule.
- sulsul** [súlsúl] *alnj.* *Awo tiyinjun kursasi bi awo gade bawo səřiccidə. Kəlanju təlarəna ngəwul gai sulsul.* mt: séméməl. fa: lisse.
- sum** [sùm] *cu.* *Awo duwon kam bi ləman juwuiya nuidə. Sumdə jiri kada: kəluwu, ingiingi... fa: poison.*
- sumbol** [sùmból] *cu.* *Bəri suye. Kagəlma sumbollan awima cəgariwawo.* mt: bəri kágəllè; bəri sùyè. fa: ferraille.
- sunde** [sùndé] *cu.* *Duwannen kodu nambudə. Sunde cədi duwon, tia duwanne kida.* fa: fraude.
- sundema** [sùndémà] *cu.* *Sunde dioma. Sundema nangaro, nanjulan kare budu.* fa: fraudeur.
- sunna** [súnnà] *cu.* *Awo nawi məsələmbaye wuljəna-a cədəna-a samma. Jaman kuyen məsələmba ngəwuso sunna jagai.* fa: sunna.
- suno** [súnó] *cu.* *Awo siro yakkəme kausu so, kaku so, kariyi soro kanəmidə. Kasuwulan suno dangoye so, karawiye so ladoye fandəmi.* fa: chaussure.
- sunoma** [súnómà] *cu.* *Kam suno cədi bi cəladidə. Sunoma bəřində jauro kundəra nojəna.* fa: chausseur.
- sunu** [súnù] *cu.* *Kəska bi awo laa kurwowu maara tiro tujagaidə. Bare kaiwa cadənniro, maaraa sunuro cakkeri.* fa: ancre.
- sunuri** [súnúri] *cu.* *Kam da lado saniaro cədanadə. Sunuri adə da ngəlaroye gənia, gade cəladiwawo.* mt: hàumà. fa: boucher.
- sunuridi** [sùnùridí] *cu.* *Na sunuri sanianju cədidə. Sunuridin da wargada ye tuwandì, kəri ye tuwandì.* mt: hàumàdí. fa: boucherie.
- sura**₁ [sùrà] *cu.* *Ci fal isəppe sawiyadadə. Curo isəp fallen sura ngəwu.* fa: sourate; surate.
- sura**₂ [sùrà] *cu.* *Kitawusoye ci ciro yaktunjadə. Sura kuruwu kuruwu findiadəro, kitawudəa mawu yindin*

kərayeno. fa: chapitre.
surro [súrro] *nkye*. Sawisoro. *Surro dalse lewasiya duwon, koji*. fa: toujours.
surundu [súrúndù] *cu*. Deda shingawaye ti-a karekalunju-a kulo falnin tædidæ. *Bikka na lamarren surundu kərijuwo ngəwua dejana*. fa: riz au gras.
suŕi [súŕi] *cu*. *ruí: səri*₃.
susu [súsú] *cu*. Awo kibbu nawua curo tada kəska laa laayen tuwandidæ. *Kaniya tada bidoye jagariya, susudæa cattuluwe koljai*. fa: noyau (d' acacia).
sutta [súttà] *cu*. Tiyatiyan kwa yindi fandodæ. *Sutta gənia fandamba, wande gannəme bumma wulləmmi*. fa: deux as.
suwa [súwà] *cu*. Sa ngawo kəngal tambəna kawu kausujidæ. *Suwa ti kasalde duwon lokkollo leji*. fa: matin, matinée.
suwa ləp [súwà ləp] *cuk*. Wajiya, kawu kəngal tambirodæ. *Suwa ləp barema cije kulonjuro leyeno*. fa: bonne heure, bon matin.
suwadu₁ [súwádú] *kkye2*. Nangalan kolləme lenjiwawo. *Barwu kadujai duwon, suwade gəraadan*. fa: esquiver.
suwadu₂ [súwádú] *cu*. Suno ngiriye jakkada tolok cədannidæ. *Binəm kərgaanniya, suwadu bərin leje kasuwun kiwo*. fa: chaussure.
suwaldu [súwàldú] *kkye2*. Kalwo daryerambo ingi cələmlan tuldu. *Kəmonju ingilan suwalje gənajəna*. mt: káuládú; səráládú. fa: rincer.
suwardu [súwárdú] *kkye2*. *ruí: súwórdú*.
suwordu₁ [súwórdú] *kkye2*. Səgəri falla samero kudo. *Wande kannu cədanniro, wainadæa suworyeno*. mt: kórwórdú₁. bg: súwárdú. fa: pivoter.
suwordu₂ [súwórdú] *kkye2*. Kəla bi tiyi

samma kanji gadero kalaktu. *Jirebawoma suwordiaro leji*. mt: kórwórdú. bg: súwárdú. fa: retourner (se).
SUWU [súwú] *cu*. Kajim tilan səddi cadidæ. *Kəla ngimnjuyə suwulan titiji*. fa: chaume.
suwuktu₁ [súwúktú] *kkye2*. *ruí: súwúttú*.
suwuktu₂ [súwúktú] *kkye2*. Awo tædandəna fefedu. *Soro cədandi cəne ngimnju suwukkeno*. fa: défaire.
SUWUR [súwúr] *cu*. Awo bul kəmboro fijagaiya, lelero cədidæ. *Bələm bi təgəraro suwur figəmiya, kəji conno cədi*. fa: sucre.
suwur jalap [súwúr jáləp] *cuk*. Suwur təngəri təngəri jalap gairo kakamgadadæ. *Kafe cədiya, suwur jalap yindi koljiyi*. fa: sucre (en morceaux).
suwurnambu [súwurnəmbú] *cu*. Kəmboro suwur takkənnidæ. *Bələmnəmdəa suwurnambunjuro wayekko*. fa: sucre (manque de).
SUWURRA [súwurrà] *alnj*. Kəmboro suwur takkənadæ. *Bələmdə suwurra nangaro, casane dajəna*. fa: sucré.
SUWURTI₁ [súwúrti] *cu*. Kanori adinnamdaji defartema Difayen kuwuri gai səni feyedæ. *Dunia bejiya, suwurtiya fenja gaccane Caduro lejai*. fa: souwourti.
SUWURTI₂ [súwúrti] *cu*. Təlam suwurtiyaye. *Bəladəya Ngeemeyelan tussəna nangaro, suwurti jandəji*. fa: souwourti.
suwurtiram [súwúrtirəm] *cu*. Kamu bi fero suwurtidæ. *Suwurtiram baramlan ingi gudo cədi*. fa: souwourti (fille ou femme).
SUWUTTU [súwúttú] *kkye2*. Tikkerənniro dio. *Was wajiya kani suwucce nansəniro leji*. mt: wuídú. bg: súwúktú. fa: dénouer.

Sh - sh

shadda [shàddá] *cu*. Yadi kalwusanne janejanea wundu yaye cakkidæ. *Larusanjuro gari shaddaye shawa laa cududo*. fa: basin.
shal [shál] *cok*. Kalma awo turuiwaworo waljənaro wuljagaidæ. *Ngawonju gakkima, bawo shal karaaro ngaanadəro, tia rukkəni*. fa: complètement disparu.
shampuyen [shəmpuyən] *cu*. Sawul ingiingi kandurí tulduye-a

njassaye-adæ. *Kadawu kəlanjuyə ngəlaro culuworo, shampuyen mayeno*. fa: shampoing; shampooing.
shara [shàrà] *cu*. Kəla lamar laayen wuldu wowombedæ. *Juju shara kamje kamcejiya koso saa findiyero cakko*. fa: jugement.
sharadu [shàràdú] *kkye2*. Shara kamdu. *Kosowu ngəwu koroma sharajanni*. fa: juger.
sharama [shàràmə] *cu*. Kam shara

- luwuranne wuljəgənədə gairo cədidə. *Mairo shara laa tiyeriya, sharamaa bowoji.* mt: àlkáí; ləgáři. fa: juge.
- shararam** [shàràráám] cu. Na shara kamjaidə. *Shedanju yindia shararambo leyeno.* fa: justice, tribunal.
- sharet** [shàrèt] cu. Kare ngodaram si motaye yindia, dalo so, koro so gərjaidə. *Daloma sharetnjulan nema kulonjuye citteri.* mt: ámalénké; dáló₂. fa: charrette.
- sharəu** [shàráu] cu. Bikke fəladawaye kanin kamanjaa jajaidə. *Yim kasuwu bəlandeyea dunia asarjiya, sharəu gənajai.* fa: jeu.
- shato**₁ [shàtò] cu. Kalwo simintiyə bi suye kura ingi samjidə. *Bərni kuralan shato ngəwu lakka fisoro ingi cadi.* fa: château d'eau.
- shato**₂ [shàtò] cu. Bikke yallayə fadowa cidin kurgada, dongur gəpcaiya, silan səsəkcaí. *Kawu sa kəraye cədiro, ferowa bikke shatoye cadi.* fa: marelle.
- shawa** [sháwà] alnj. Kuroro candəna. *Yalla foto shawa shawa kəlasso bakcaana.* fa: joli, beau; belle.
- shawadu** [shàwàdú] kkye2. Shawaro waldu. *Soronjuro sakalaso bakciye shawajəna.* fa: joli (devenir).
- shayi**₁ [sháyì] cu. Kəska təngəri kalunju nangaro kokcaidə. *Lardu Maliyen shayi jaumaro cakki.* fa: théier.
- shayi**₂ [sháyì] cu. Kalu shayiye. *Shayi laa ganga gangalan caladi.* fa: thé.
- shayi**₃ [sháyì] cu. Kalu shayiye curo ingiyen kodaadə. *Kausu bəri bukkiya, shayi finjal fal yakki.* fa: thé.
- sheda**₁ [shédà] cu. Awo kam nojəna bi curuna bi fanjəna isanoduwudə. *Fuwu alkaliyen sheda cəde, fərnju kedo.* fa: témoignage.
- sheda**₂ [shédà] cu. Kam rakce awo laa tabbacciyidə. *Sheda bawo nangaro, tia juju kolyeno.* fa: témoin.
- sheda**₃ [shédà] cu. Kur maanaadə. + *sheda kəldayə.* fa: signe.
- shedadu** [shédàdú] kkye2. Sheda dio. *Shedaje luwuran leje jire kiwando.* fa: confirmer, témoigner.
- shedakambu** [shédàkàmbú] cu. Awo rummiye sheda diodə. *Shedakambu cade biwunju bawoalan kosoro kesakko.* fa: faux témoignage.
- shekku** [shékkù] cu. Tabbat gəniro tadə. *Kamnjudə shekkuadəro, walde bərinno kido.* fa: doute.
- shektu** [shéktú] kkye2. Shekku njakko. *Sosamanju woneye bawo cəne shekte bəlawurojənni.* fa: hésiter, douter.
- sheruwu** [shèrúwù] n. Kam kannu fanjiwawodə. *Ngimnin kannu ciyenniya, sheruwu ngaye kare tamanna kittuluwo.* fa: insensible (au feu).
- sheri**₁ [shéři] cu. Curo ci ləmannen bi kamben timi kuruwu tiro tələmba wo bawodə. *Awo kibbu sammaa sheřilan namməmi.* fa: canine, croc.
- sheri**₂ [shéři] cu. Siye səgərinju fal na tələmbayə tələm faldə. *Sinju sheri ngəla cədanniro, rakce katako kamjiwawo.* fa: dent (d'une scie).
- sheri kəmagənnə** [shéři kəmagənnè] cuk. Sheri yindi ci kəmagənnen řijane kuruwuro waljaidə. *Sheri kəmagənnə tamanna nangaro, kəmagənnə ceyesi.* fa: défense.
- shewu** [shéwù] cu. Kam kaala dunoa mai laasoa cunodidə. *Shewu El Kanemi ngəwuro cidi Bornoje cunodəna.* fa: sultan.
- shewuri** [shèwùrì] cu. Fado shewuye. *Yim wajiya salaa shewurin təmbal nukci.* fa: sultanat.
- shingawa**₁ [shingáwá] cu. Kajəm ingi ngəwu rawoma, kokti ci kuluwusoyen barejaidə. *Shingawa Moduyə bafəna, kamdu cadi.* fa: riz.
- shingawa**₂ [shingáwá] cu. Tada shingawayə. *Ku yani shingawa ngaloo kəji con dejo.* fa: riz.
- shiri** [shíři] cu. Dabbardu diodə. *Kawu yakku shiri kuloro leduyə cadi.* fa: préparatif.
- shiriadu** [shířiàdú] kkye2. Kawu lamar wakkajiro bi sa cədiro, awi yayə na tilon manəme gənadu. *Karenju shiriajəna mota gureji duwon, kənəm tia ngoyeno.* fa: préparer.
- shiriu** [shířiú] cok. Kalma kalala bawodəro wuldidə. *Kalala diye duwon, mushe kadinniya, kəlas nga shiriu.* fa: silence.
- shu** [shú] cu. Kəřijuwo salat gai duwon bongongol capkada. *Kalu kime dejiya, sawiso shu cakki.* fa: chou.
- shushaina** [shúshàinà] cu. Kam sunoro kəndawu cinduwu sanianjudə. *Bəla bərnilan shushaina laa ci otellesonin napcaí.* fa: cireur.
- shuwa** [shùwá] cu. Kam kime wasəri-a camun ngəwusoro Najeriya-a Sudan-a

Cadu-alan kasarga. *Kajiri fi yaye kəmaskini shuwayen shayi yakki.* fa: arabe choua.

shuwashuwa [shùwàshùwá] cu. Təlam shuwaye. *Shuwashuwa manajiya, wasəri curodən fandi.* fa: arabe choua.

T - t

ta₁ [tà] kkye1. Awo laa mukkolan bi awo gaden faidadəme rodu. *Kəreyo ngulondo yakkulan takke ruwu kidəkko.* fa: attraper.

ta₂ [tà] kkye1. Kajəmye tiyi kambero jauro kimittuwu. *Gəmajeni adə jauro sədana nangaro, tussənni kargada.* fa: serrer.

ta₃ [tà] kkye1. Səriwənəmiaro rodu. *Fannjun namməkkənədə, wua jauro ngəlaro sədana.* fa: entretenir.

taamdu [tààmdu] kkye2. Diwi kambe na kam gadeyen manadu. *Hal diwinjuro, kam sammaa taamji.* fa: critiquer.

taamduma [tààmdu] cu. Kam kam taamjidə. *Taamdumadəro, wundu yaye tia wajəna.* fa: calomniateur.

taanda [tààndá] cu. Ngawuri kangalenju kəji nangaro, barejaidə. *Taanda yakki duwon, cini duwayeno.* fa: sorgho.

taasa [tàásà] cu. Awo laa dimi duwon, takkal ise ngayidə. *Dabbardəkkəna Mainero lekki duwon, sittəra kurukcane taasa siwando.* fa: interruption.

tabbat [tábbat] aj. Awo wakkaji bi wakkajənədə. *Tabbat kəməne aji uwuyero kaji.* mt: hāiyà. fa: certain (c'est).

tabbattu [tábbátúwú] kkye2. Tabbatto waldu. *Bak cuwandəna adə, jamiyaro ledunju tabbaccəgəna.* fa: confirmer.

tabəl [tábəl] cu. Napturam lokkolmayədə. *Kəlas Abdusoyen tabəl fi yayen lokkolwu yindi.* fa: table-banc.

tada₁ [tàdá] cu. Yal kwanga. *Tadani kəməne kajayekko.* fa: fils, garçon, enfant.

tada₂ [tàdá] cu. Awo fəre kəskaye waljidə. *Mongooro curo fanniyədə tada rəsək cakkəna.* fa: fruit.

tada₃ [tàdá] cu. Arawu cələmbo kəldiyiya bowodu tuwandidə. *a, ə, i, u, o, e ani samma tada.* fa: voyelle.

tada bəriye [tàdá bəriyè] cuk. Awi yaye curo bəriyedə. *Bəri dewo, curonjuro tada bəriye tulur tulur yakkowo.* fa: élément (d'un ensemble).

tada ngimba [tàdá ngimbà] cuk. Kam fərdi kam gadeyen bananju cuwudidə.

Feronju karudəa tada ngimbanjuro ngoje kamuro kaino. fa: protégé, apprenti.

tada rodaye [tàdá ròdàyè] cuk. Tada nanəmnin tame wurajənədə. *Rawani wuro tada rodaye sukkude lokkollo kekəkko.* fa: fils adoptif.

tadaana [tàdàaná] cu. Kam sanju awo ngəla-a diwi-a gayirduye cədənni. *Tadaana adəa tai duwon, mota kajo.* fa: fiston.

tadakasu [tàdàkàsùwú] cuk. Kam kare lado bas sanianjudə. *Kure takasuwu duwon, ngudije dilalmaro walyeno.* fa: commerçant.

tadami [tàdámí] cu. Kam tambəna curo dunonjuyendə. *Tadami nangaro, kaduno sammaa ti cədi.* fa: jeune.

tadda [tàddá] cu. Ingiingi cələm tilan maləmsu ruwu cadidə. *Karimi kəska bidoyen fuwura tadda cədo.* bg: tàddúwà. fa: encre.

tadduwa [tàddúwà] cu. rui: tàddá.

tadi [tàdí] cu. Asarro waldudə. *Kulonju masarero dagəlla ngasaane tiro tadi kedo.* mt: bànná. fa: dégât.

tado [tàdò] kkye1. Kam-a na laan kəla fakta. *Bikka kajiri na kambəriyen wu-a ti-a tadiyena.* fa: rencontrer (se), croiser (se).

tadonambu [tàdònámú] cu. Kam kuronju manəmi duwon fandəme rumbawodə. *Tadonambunde cakko gənia, tassunəmdəa se kudəkkəna.* fa: rencontrer (fait de ne pas se).

tadoram [tàdòrà] cu. Na kur yindi bi ngəwu tadidə. *Tadoram bəri yindiyədə kimelan dalle.* fa: interception.

tadu [tàdú] kkye2. Kəmbə lande tuwuiwaworo waldu. *Mongooro tajəna cane curonju jayeno.* fa: pourrir, moisir, détériorer (se).

taga [tàgà] cu. rui: tàkà.

tagari [tàgàrì] cu. Wuri kambe sarduaro mowodə. *Tagari kalaktu bawoadə haldiwiwo waljəna.* fa: emprunt.

tagaridu [tàgàrídú] kkye2. Tagari dio. *Arimi*

- ise wuɸi nanin tagarije kasuwuro leyeno.* *fa:* emprunter.
- tai dadu** [táí dādú] *kkyek.* Ngəwuro dio. *Kəməne tai daje bare kido.* *fa:* efforcer (s').
- taidu** [tāidú] *kkye2.* Taman burwoye njo. *Atəmpa adəa jəkka uwulan taiyenniya, kantima kasatkeno.* *mt:* təmdú₂. *fa:* donner le premier prix.
- taikwondo** [tāikwondô] *cu.* Jiri karateye ngəwusoro silan faidadaidə. *Mushenja taikwondoye tandiro lawala dapcəgəna.* *fa:* taekwondo.
- taimama** [tāimámà] *cu.* Wollo ingi baworo tədídə. *Curo bəlawuroyen inginju gənaro kirunniya, taimama cəde sariyeno.* *fa:* ablution.
- taji** [tāji] *cu.* Kam karmo wakkajəgənaro karwukuttanəm wulduwudə. *Tajiro cije bəlawuro kawu yakkuye kido.* *fa:* condoléance.
- tajidu** [tājídú] *kkye2.* Taji dio. *Rawanju bawojəna nangaro, sawanju leje tia tajiyeno.* *fa:* présenter ses condoléances.
- tajiri** [tājiri] *cu.* Kam wuɸi ngəwua. *Musa tajiri nangaro, saa fi yaye Makkaro leji.* *mt:* bərwà; gəriwù. *fa:* riche.
- tajirwa** [tājirwà] *cu.* Awo diwi təmanəmmin njuwandidə. *Tajirwa jawal Dosoyen tədənadən, am ngəwu sano.* *fa:* accident.
- tak** [ták] *cok.* Kalma kam si tilo tiloyen ngojiro wuldidə. *Awí fanjoro, ku ledu tak tak cədidə?* *fa:* hop.
- taka** [tákà] *cu.* Kasam nja nangaro cuwuɸi təngəɸi sorosoro cədidə. *Sa kakuyen taka sammaa jakcai.* *bg:* tágà. *fa:* fenêtre.
- taki** [táki] *cu. rui:* táyi.
- takkal** [tákkàl] *cu.* Awo kambo kodu kəjiro bi sam dapciyidə. *Motanjuye si fal faljidə, wande fuwuro lejənni, takkal kekko.* *mt:* kál. *fa:* obstacle.
- takkaldu** [tákkàldú] *kkye2.* Takkal njakko. *Cinna bəriyedəa kəskan takkalje kaniya rakcane caluwaworo walyeno.* *fa:* obstacle (mettre un).
- taksi** [táksí] *cu.* Mota təngəɸi curo bərnien am biyajane na caragənaro lejaidə. *Kidaramnju kuruwun nangaro, kullum taksiro ngayi.* *fa:* taxi.
- taktu** [táktú] *kkye2.* Kəlaro kudo. *Takkekko samma, kakkaduni na gənakkənədəa nodu tikkeru.* *fa:* rappeler (se).
- Tal** [Tál] *cuf.* Kalangasa kərye
- Ngeemeyedə. Katti Talle bul fok bərbər bawoa.* *fa:* désert (Est Niger).
- talaa**₁ [táláà] *cu.* Kam kəрмаi cədannidə. *Kəna kadinniya, kəmanda talaawanjuro argəm samgeyeno.* *fa:* administré.
- talaa**₂ [táláà] *cu.* Kam awima kəlanjuye cədannidə. *Kolo talaa nangaro, wunduma tiro kasu ciwawo.* *mt:* ngúdi. *fa:* pauvre.
- talardu** [tálárdú] *kkye2.* Samero rowada, kanji kanjiro ledu. *Bada shalo kəskan napciya, talarji.* *fa:* balancer (se).
- talawu** [táláwù] *cu.* Fal curo kawu tular mawuyen, katte lətərin-a larawa-ayedə. *Talawu fi yaye leje kasuwulan kare kamje cəladi.* *fa:* mardi.
- taldu**₁ [táldú] *kkye2.* Curo leduyen takkal fando. *Baloma cəgasi duwon, talje kauro.* *fa:* trébucher.
- taldu**₂ [táldú] *cu.* Awo kalkal gəni diodə. *Taldu kura dikkəna nangaro, gawara korəkki.* *fa:* défaut.
- tale** [tálè] *cu.* Tonowa kəlanjaro katako siretkaadaa naptu maara ingiye cədidə. *Talelan rakcane motama cakkoyi.* *fa:* radeau.
- taliya** [táliyà] *cu.* Rungo alamaye diyada fəriyadadə. *Fanna na lamarrero taliya bərra deje kiado.* *fa:* spaghettis.
- talla**₁ [tállà] *cu.* Kare ladoye ngonəme dadadudə. *Fero adə koljinju kəlan ngojəna talla cədi.* *mt:* fətké; kólè. *fa:* colportage.
- talla**₂ [tállà] *cu.* Kare ladoye jamaro isanoduwu. *Kantima laa atəmpa bərin cuwudəna telelan talla cədi.* *fa:* publicité.
- tallama**₁ [tállàmà] *cu.* Kam talla cədidə. *Kasuwuro ngaamiya, tallama ngəwu kare kəlanna dadajai.* *mt:* fətkémà; kólèmà. *fa:* colporteur.
- tallama**₂ [tállàmà] *cu.* Kam talla cədidə. *Tallama karenju jajakci fanəmiya, tiro ngəla wo bawo gai fanəmi.* *fa:* publicitaire.
- tama**₁ [támá] *cu.* Sisi dinarre. *Yim salaa fero kəmaskiniye tama mewu dauro cakko.* *fa:* pièce (d'or).
- tama**₂ [támá] *cu.* Nijerlan kunguna suye tiro taman gənaa wo bawodə. *Nijernin taman rangəme awima yuwumbawo.* *fa:* franc (1).
- tama**₃ [támà] *cu.* Tada dimiye yimbo koljənni. *Dimi Hammaye tama yindi cəkkəmbi.* *fa:* agnelle.

taman [támàn] *cu.* Kunguna awoye. *Kanti kuraro ngaamiya, kare fi yaye tamannju ruwuwadaa.* *fa:* prix, valeur.

taman cijənaye [támàn cijənàyè] *cuk.* Jəmela taman njuwoye so, agəri so, duwan so, doko soye. *Buwu argəmbe jəkka mewun yuwukke jəkka fal yikke fadoro kesado. Taman cijənaye: jəkka 10 + jəkka 1 = jəkka 11* *fa:* prix de revient.

taman ladoye [támàn lādòyè] *cuk.* Kunguna kare ladəmmayedə. *Koronidəa jəkka 15ro kiladəkko. Jəkka 15də taman ladoye.* *fa:* prix de vente.

taman njuwoye [támàn njüwòyè] *cuk.* Kunguna awo laa njuworo yejəmmadə. *Ku agogo jəkka uwulan kiwukko. Jəkka uwudə taman njuwoye.* *fa:* prix d'achat.

tamanna [támànnà] *alnj.* Awi yaye kunguna ngəwu gəni tuluwumba, fandəmbawodə. *Dinar ndaran yaye tamanna.* *fa:* cher.

tamarməri [támárməri] *cu.* Dawu sorosoyen jalap gənağənajane sameje kələdəa njuccənədə. *Masididə kura nangaro, curonjulən tamarməri kada.* *fa:* colonne, pilier.

taməri [tàməri] *cu.* Tada kalwusanne. *Ngəlaronjuro taməri ci nangaro, jauro kulyeno.* *fa:* grain (de coton).

taməri mərəm [tàməri mərəm] *cuk.* Ngudo cələm təngəri curo bulla, ngaware targadaa, fannju kul fadosoyen cədidə. *Bəri ngəwua cəne fado taməri mərəmbe wuryeno.* *fa:* hirondelle.

tambila [támblà] *cu.* Tada buljuyə. *Jaman kənyen tambila dejane kəlamjiya, jawui.* *fa:* fruit d'anza.

tambo₁ [təmbò] *kkye1.* Kəmbolan gana ngonəme tələmbo gənağəme alamanju nodu. *Kamu jenilan kalu cədambe manda kirga.* *fa:* goûter.

tambo₂ [təmbò] *kkye1.* Duniaro iso. *Yim kawuwa tasambənədə, dəlawu kura cuduro.* *fa:* naïtre.

tambo₃ [təmbò] *cu.* Duniaro isodə. *Yim tambonjuyen ingi kura laa cudurəna.* *fa:* naissance.

tame [tàmè] *cu.* Su caricari kəskaro bi su gadero tangaada kəmboso kəsərjaidə. *Kamu adə tame ngajiyə-a rungoyə-a cədana.* *fa:* tamis.

tamistu [tàmistú] *kkye2.* Kom dio. *Kantima kunguna kare cəladənaye tamissi.* *mt:*

kòmđú. *fa:* compteur.

tamisturam [tàmistúràm] *cu.* Kakkadu gabdidi kombe kəlanjulən fado dewuadə. *Tamisturamlən kani mewu fandəmiya, koro fallan falləmi* *fa:* boulier.

tampo [təmpò] *cu.* Kəska bi dangoso təgarəna kəlan cu kəmanjuyəa bi kidaramnjuyəadə. *Yim kida ngəssənaye kakkaduro dikəternju tampo bakciye tiro kaino.* *fa:* cachet.

tampol [təmpòl] *cu.* Batta kibbu tilən kafiya lapcaidə. *Fannjulən bəri suwa cua nangaro, tampol leje cuwudəna.* *fa:* bêche.

tamsiri [təmsiri] *cu.* Adin ambo isanoduwu bi njəkkəraidə. *Am captana tamsiri kərənjai duwon, dunia wayeno.* *fa:* pêche.

tamsuwu₁ [təmsúwù] *cu.* Kəska jauro kura, kalu sənanaa tada comcom curo fadoyennadə. *Kərye Difayen tamsuwu ngəwu.* *fa:* tamarinier.

tamsuwu₂ [təmsúwù] *cu.* Tada tamsuwuyə. *Ya Bindu ardep tamsuwulan cədi.* *fa:* tamarin.

tamtam [təmtəm] *cu.* Naptu curo kəjiyen. *Tamtamndema dajənni duwon, batallanju dajə leyeno.* *fa:* joie.

tamtamba [təmtəmbà] *alnj.* Awo tamtamlan tədidə. *Larusa kannaniyedəa tamtamba kedo nangaro, duwan am tia ngəssaiwawo.* *fa:* joyeusement.

tamtambaro [təmtəmbàrò] *nkye.* Awo karwukəjiaro tədənədə. *Tamtambaro kusottonju kisawo.* *fa:* joyeusement.

tamus [tàmùs] *cu.* Ngudo dadunju tolotolo gai, ngaware jauro kuruwua, risiwu jauro shawaa, ciriya kowonju kuruwuro leji. *Risiwu tamussələn ambətti cadi.* *fa:* paon; paonne.

tana [tànà] *cu.* Fado suye awo laa njakkoro tədənədə. *Yani tana kafeyə de cuwe kaajilan tapci.* *mt:* góngóng. *fa:* boîte.

tanda [tándà] *cu.* Kam duwon mana fanjiwawodə. *Lokkolma adə tandadəro, mushe tia kəlasnin dujeno.* *fa:* voyou.

tandi [təndi] *w.* Wakkil am ngəwuyə kənyakkuyə. *Ferowa ani tandi samma kərwunja tilo.* *bg:* tàyí. *fa:* ils; elles.

tando₁ [təndò] *kkye1.* Dio. *Niamələn fado gomna larduyə bərin cadandəna.* *fa:* construire.

- tando**₂ [tândò] *cu.* Diodè. *Maso tando fado rawaniye kerènniya, kakkeye ngàskeno.* *fa:* construction.
- tandu**₁ [tândú] *kkye2.* Awo yindi kèldu. *Si kurisnjuye namgadanniya, cade tangera* *mt:* ñittú. *fa:* joindre.
- tandu**₂ [tândú] *kkye2.* Awo yindi bi ngèwu faidaiwaworo dio. *Kawu lokkol isiro, tabèlla nanamdana sammaa tanjai.* *mt:* ñittú. *fa:* souder.
- tandu**₃ [tândú] *kkye2.* Silla namgada nanjuro kalaktuwu. *Lowotor sisinju tangenniya, jaudunju fuluyeno.* *fa:* remettre (os).
- tandu**₄ [tândú] *kkye2.* Tiya kastu. *Lusur adè bare cèdiya, minti falma cèdiwaworo cije tandi.* *fa:* étirer (s').
- tandu**₅ [tândú] *kkye2.* Duno ngodu. *Tandèkke bangèkkènadè, leje kauro.* *fa:* élan (prendre de l').
- tangarau** [tàngàràù] *cu.* Awo tilan kam na gaden dègana-a ranguwe jandenuwidè. *Kamunju cambènadèa Modu bawanjuro tangaraulan isanoyeyeno* *mt:* tòlfò. *fa:* téléphone.
- tanji** [tànji] *cu.* Fudu adin wuljènyen, fèrduso tuldudè. *Tanji bawoa, wollo bawo.* *fa:* toilette.
- tanjidu** [tànjidú] *kkye2.* Tanji dio. *Kawu wollojiro, sakkan ngoje tanjiyeno.* *fa:* toilette (faire la).
- Tanut** [Tánùt] *cu.* Bèrni naptu bèla kura arondisemaye cèdi yala Damagèrèmbelan dèganadè. *Lardundelan jaman kureyen na cidi Tanuttero argèam cakki wo bawo.* *fa:* Tanout.
- tapiyoka** [tapiyòkâ] *cu.* Ingi doya njitkadaye dejane awo bul ngamjiya, kibbu cawandidè. *Yim laa laa cijiya, tapiyoka kiamba cai.* *fa:* tapioca.
- taptu**₁ [táptú] *kkye2.* Cidi sango. *Jèrwunju dawilan tapce garisa kokkeno.* *fa:* bêcher, remuer.
- taptu**₂ [táptú] *kkye2.* Kalwo gadero fiduwu. *Juluma uwu kiam kèřilan tapce kasuwuro leyeno.* *fa:* transvaser, remplir.
- taraa** [tàràà] *cu.* Awo lèmès dadu kambe gaia kèlanjulan kam bojidè. *Larusa fèronjuyero taraa jiri kura na yindia cuwo.* *mt:* kàtífà. *fa:* matelas.
- taradu** [tárádú] *kkye2.* Baktu madu. *Ngudo farjènadèa kalan tarayèkkèniya, fandèkkèni.* *fa:* viser.
- tarai dadu** [táráì dàdú] *kkye2.* Duno njakko. *Tarai gèni dayekkoa, kidani adè ceriwawo.* *fa:* mieux (faire).
- taram** [tàrààm] *cu.* Tiya kalwoyen na tia kèjiro taro cadènadè. *Lègèdèr cèmbèrèna ngoyenniya, taramdè fitte kare curoyedè fiyadano.* *fa:* anse.
- tardu**₁ [tàrdú] *kkye2.* Ngamjo nangaro, kèla awo laayen gènadu. *Gèmajenju tulje tarje lokkollo leyeno.* *fa:* étaler.
- tardu**₂ [tàrdú] *kkye2.* Awo kattenja kori kuruwuro dio. *Mukko tarjèna Ala cuwori.* *fa:* écarter.
- tardu**₃ [tàrdú] *kkye2.* Na gadegadero ledu. *Ganga cere jama tardane farsamdè bowu fatto waljèna.* *fa:* éparpiller (s'), disperser (se).
- taruwu** [tàrdúwú] *kkye2.* Jamaro lawar isanoduwu. *Radiyo lawar gomna isiye bèlaro tarjègèna.* *fa:* diffuseur.
- tarerema** [tàrèrèrà] *cu.* Gurdo dioma. *Aisa tarerema, kare cèladi samma gursu mia kojènni.* *mt:* gúrdòmà; kàmjènnàmí. *fa:* détaillant.
- tartip** [tàrtíp] *cu.* Jire. *Walawala cerèna, gomnadunju tartibbo waljèna.* *fa:* certitude.
- taru** [tárú] *cuk.* Jiwi kura kèlanjuro kam tèmdiye kèla ingiyen lejidè. *Kèla taruyen duwon, buni cèdaiya, curodèro fijiyi.* *fa:* gourde.
- tarwa** [tárwá] *cu.* Ser kambe wadadè. *Kunguna ku bawani wuro si duwon, rawani tarwa sèddo.* *fa:* médísance.
- tarwama ingiye** [tárwámà ìngiyè] *cuk.* Janejane sa keyeraalan samelan turuidè. *Tarwama ingiye fofou sammaa tarjèna.* *mt:* mārāmā. *fa:* arc-en-ciel.
- tarwo**₁ [tárwò] *cu.* Tiyilan na katte sisi-a canja-alan dèganadè. *Kalangaramlan kèska tarwonju sukce bu kadio.* *fa:* flanc.
- tarwo**₂ [tárwò] *cu.* Feroro bi kamuro kèrawo fèledadè. *Kusotto kamuyèdèro tarworo goro bul kèmo fal kiado.* *fa:* cour.
- tarwodu** [tàrwòdú] *kkye2.* Tarwo2 dio. *Fero adèa tarwoyèkkèniya, waseno.* *fa:* cour (faire la).
- tarwuna** [tárwúnà] *cu.* Lèman karaaye, dadu koria, sèmo kuruwu kuruwua, si ngawoye fuwuyèa dadun kojèna, ngaware koria. *Sinju yindi ngawoye kuruwu nangaro, tarwuna jauru doi.* *fa:* lapin, lièvre, hase, levraut.
- tasa** [tàsà] *cu.* Kalwo suye bi dangoye

curodero kəmbo so, kənja so fijagaidə.
Tasa suye lambaadero diwuram duwama cijiyi. fa: tasse.

Tasawa [Tásáwá] *cuf.* Bərni naptu bəla kura arondisemaye cədi defartema Maradiyen adinnamdañilan dəganadə. *Arondisema Tasawaye-a defartema Damagerəmbe-a karangi tiloa.* fa: Tessaoua.

tasawak [tásáwàk] *cu.* Təlam am Ingalle tusano kandinkandin-a jabərma-ayedə. *Nijernin cidi Agadassen gənia, na tasawak manadi bawo.* fa: tasawaq.

tasiwi [tásiwi] *cu.* Awo adinne dauram gai ləpkada tadawa ngəwua am kəra cadiaro gərjaidə. *Ala tiro kənnasaro coro, bune farai tasiwi gərji wayeno.* fa: chapelet.

tassu [tássù] *cu.* Kam sawurjiro kunguna yime niro awo laa njukkudodə. *Yim Bilmaro lejiya, tassu diwinoye dikki.* fa: commission.

tassudu [tássùdú] *kkye2.* Tassu dio. *Sawanju tassuje tiro jawa shawa laa kikkudo.* fa: commissioner.

tastu₁ [tástú] *kkye2.* Kambe cərandiaro gəgəptu. *Kawu kambəri ngəssairo, kambəriwu tastai.* fa: gambader.

tastu₂ [tástú] *kkye2.* Jauro dinje runjuma kardu. *Gəmajenju dinje tastəna.* fa: déchirer (se), déchiqueter (se).

tasha [táshà] *cu.* Na bəlawurowu mota agərijaidə. *Tasha bərnijelan lai fi yaye komoshonjua.* fa: gare routière, autogare.

tataldu [tátaldú] *kkye2.* Talləmiaro ledu. *Tia təmbalyenniya, curənni tatalje dayeno.* fa: tituber.

tatamdu [tátəmdú] *kkye2.* Kamba jambadu. *Gau laa wua tatamse kungunani giwo.* fa: berner, abuser.

tataptu [tátəptú] *kkye2.* Kowo culuwaworo manadu. *Ti-a sawanju-a asərnja laa tataptai.* fa: chuchoter.

tatase₁ [tátəsé] *cu.* Kəska təngəri tadanju barwuno gai duwon kura kalusoro casakkidə. *Ci Kəməduwuyen kwataran tatase cattí.* fa: piment.

tatase₂ [tátəsé] *cu.* Tada tataseye. *Kalunju gəna kimejoro, tatase ngamdu juwane fijiyi.* fa: poivron.

tattau [təttáu] *cu.* Kuři təngəri si wuskua fannju ndara yayen caajidə. *Ingi tattauye kamba lejiya, nadə totojji.* fa: araignée.

tattawar [təttəwər] *cu.* Ngudo fadoye bullam gai amma tiro kura wo, ngəwul yindi koji fijiwawo, farji. *Wande fado koljənniro, was wajiya, tattawarniro ingi suwurra yikki.* fa: pigeon.

tattawi [təttəwí] *cu.* Kowo gənaaro manadudə. *Sawanjuro tattawi cədde cijane leyerə.* fa: chuchoterie.

tattu₁ [təttú] *kkye2.* Kəriro ba. *Yalla kəskaro taccane bikkejai.* fa: grimper, monter.

tattu₂ [təttú] *cu.* Kəriro badə. *Kəska adəye tattunju yayero jəptunjuma jau wo.* fa: montée.

Tawa [Təwá] *cuf.* Defartema tulur lardu Nijerre falnju yala fədeñəlan karangi Mali-a cədi, koro anəmbəlan karangi Najeriya-a cədidə. *Defartema Tawaye yalanjudə na nansəniye.* fa: Tahoua.

tawa₁ [təwá] *cu.* Kəska təngəri kalu kura kuraa barejaidə. *Kange tiyiro diwi nangaro, lardu laan tawa barejaiwawo.* fa: tabac.

tawa₂ [təwá] *cu.* Kalu tawaye ngamjəna. *Kiari adə tawanju kimije lofero fijiyə cai.* fa: tabac.

tawa₃ [təwá] *cu.* Kalu tawaye ngamdu kakkadulan kəleyadadə. *Tawanju macce kinjayen kange cuttuluwi.* fa: cigarette.

tawa₄ [təwá] *cu.* Awo kəlanjun ruwua bi lamba laa kakkaduro shedaro bakcagaidə. *Kəla kakkaduni tamboyero juju tawa gənajuwu.* fa: tampon, cachet.

tawa futtu [təwá füttú] *kkyek.* Tawaro kannu yittame kangenju mattu. *Tawa fucci nangaro, tia kasuwa kida.* mt: təwá njà. fa: fumer.

tawa nja [təwá njà] *kkyek.* Tawaro kannu yittame kangenju mattu. *Kullum tawa ngəwuro cai nangaro, dondiyeno.* mt: təwá füttú. fa: fumer.

tawadu [təwədú] *kkye2.* Suwa ləplan cidu. *Barama tawaje karaaro leyeno.* fa: réveiller (se).

tawaduwu [təwədúwú] *kkye2.* Kamba suwa ləpnin naduwu. *Kəlewama ku tawasəgəmmadə?* fa: rejoindre (de bon matin), retrouver (de bon matin).

tawaktu [təwəktú] *kkye2.* Hangalndo tiloro waldu. *Tayi yindi ani tawaktai nangaro, sawi yaye kallo kalangajai.* fa: entendre (s'), accorder (s').

tawar [təwər] *alnj.* Kam tiyinju-a karenju-aro kissiyiwawodə. *Fero adə tawar cane rawomanju bawo.* fa: sale,

- impropre.
- tawara** [táwará] *cu.* Jakturam cinnayedə. *Barwu wadaro, tawara kantinjuye koko yakkua.* *bg:* táwára. *fa:* porte, battant.
- tawasa** [távásá] *cu.* Kəska tēngəri kərikainoa gai kalunju dejane jawuidə. *Tawasa deyadaro kulikuli so, manda so, təmatəm so kəljiye giwo.* *fa:* plante (espèce).
- tawawa** [távávà] *cu.* Kam yindi bi ngəwuyə tawaktudə. *Modu-a sawanju-a kattenjan tawawaa nangaro, kanti kayera.* *fa:* entente.
- tawawanambu** [távávànəmbù] *cu.* Hangalndo tiloro waldu nambu. *Kemiya yindi aniye tawawanambunja cakke fannja kolyekko.* *fa:* mésentente.
- tawəra** [távərá] *cu. rui:* táwára.
- tawiska** [távískà] *cu. rui:* távúskà.
- tawurdu** [távúrdú] *kkye2.* Jande curo kənəmben dio. *Buldu kirunniya, bune farai tawurji ngai wayeno.* *fa:* cauchemarder.
- tawuska** [távúskà] *cu.* Waina alamaye. *Jəmmaa fi yaye fado Moduyen tawuska kajane sadakcai.* *bg:* távúskà. *fa:* beignet de blé.
- tayi**₁ [táyì] *cu.* Awo kuloro fijagane cidi duno cəde nema ngəwujidə. *Nema ngəwu cuwandoro, jərwunjuro tayi kekko.* *bg:* tákì. *fa:* engrais.
- tayi**₂ [táyì] *w. rui:* tándí.
- tayida** [táyídà] *cu.* Su təgarəna dungokkada, laa taram kəkayea, kajim tilan kamjaidə. *Shingawa so, alama so basawiya, tayidalan kamjai.* *fa:* faucille.
- tayir**₁ [táyìr] *alnj.* Kanji adin wujənayen ngələdə. *Sala na tayirlan tədi.* *fa:* sain.
- tayir**₂ [táyìr] *alnj.* Kadawu bawoadə. *Kam tayir gəniro luwuran ngodu ngəla gəni.* *fa:* propre.
- teku** [təkú] *cu.* Ingi dunia dirije kəljenadə. *Afərikalan cinəme Amerikaro lenəmiya, sai teku falləmiya.* *fa:* océan.
- tela** [télà] *cu.* Kam kekelan kare dudo saniaro cədanadə. *Tela batta kakamjiya duwon, kəkəlje cududi.* *mt:* kəkémà. *fa:* tailleur.
- tele** [tèlè] *cu.* Awo radiyo gai duwon ti fotoma fəleji. *Balowu Nijerre telelan bikke cadi fəlejaana.* *fa:* télévision.
- tembər** [təmbər] *cu.* Kakkadu dodok wotiyasoro tanjagaidə. *Lardu gadero wotiya juwanəmiya, gananju yaye tembər gursu miaa yuwumi.* *fa:* timbre.
- tenayi** [tènâyi] *cu.* Su təgarəna taram yindia kare tilan cadaidə. *Katakoma tenayilan kusa məkci.* *mt:* bədi. *fa:* tenaille; tenailles.
- Tenere** [Tènèrè] *cuf.* Yala Agadasselan karaa bul fok dəganadə. *Kəska tilo Tenerelan dəganadə cure mujero cawudəna.* *fa:* Ténéré.
- tenis** [tènis] *cu.* Bikke tiyi sangoye balo tēngəri awo fəlai gailan bakcaidə. *Lardunden tenis yayero kambərima mayawaa wo.* *fa:* tennis.
- tep** [têp] *cu.* Radiyo tiyinjun na kaset njakkoyeadə. *Aiya Mariama Kaluye teplan kərənji.* *mt:* ràdiyò kàsèttà. *fa:* radiocassette.
- Tera** [Tèrà] *cuf.* Bəni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tilaberiyen. *Kərye Terayen amso dinar lajai.* *fa:* Téra.
- tereredu** [tèrèrèdú] *kkye2.* Si kaadaro dadu. *Terereyada daada Ala lowojidə awi? Ngurwo.* *fa:* écarter (les jambes).
- tero**₁ [tèrò] *kkye1.* Awo ngəwu na fallan ngonəme na gadero njado. *Kala cerəna argəm kulonjuye cədere fadoro cuwudi.* *fa:* transporter.
- tero**₂ [tèrò] *cu.* Kareya na fallan ngonəme na gadero njadodə. *Kartowa aniye teronja kawu yindi cədi.* *fa:* transport.
- tewur**₁ [təwùr] *cu.* Awo katakonin bi susonin tədandəna ngəwuso si dewua kare gənadayədə. *Kəla tewur musheyen kaye-a kitawu-a mbeji.* *fa:* table.
- tewur**₂ [təwùr] *cu.* Awo katakoye bi suye kəlan kare ladoyeadə. *Na tewurran bonbo so, tawa so bawojiwawo.* *fa:* étalage.
- tewurma** [təwùrmá] *cu.* Tewur ladoma. *Tewurma kasuwulan leje kare kamji.* *fa:* détaillant.
- teyatər** [tèyâtər] *cu.* Bikke yingangaye. *Teyatər Difaye festiballan tədənadən Arimi naptu maiye cədo.* *mt:* sákà. *fa:* théâtre.
- təbək** [təbək] *alnj.* Diyada ingi ngəwu bawoadə. *Təgəra təbək nja kuttua.* *fa:* condensé.
- təgam**₁ [təgəm] *cu.* Awo yindi nganji kwa-a kamu-ayen mbeji kamu tilan tadanjuro kiam cidə. *Təgam kamuyen kiam ngəwujija, cərəndi.* *fa:* sein.

- təgam₂** [tégám] *cu.* Tiyi ləmannen na talarji tilan kiam tadanjuro cidə. *Wande kəna kiam canniro, təgam fenjuyero angur kekko.* *fa:* pis.
- təgam njo** [tégám njo] *kkyek.* Kiam təgamben tadaro yime nja. *Timal kənəmlan fajiya, yanju təgam ce cəmbi.* *fa:* allaiter.
- təgəmbo** [tégəmbò] *nkye.* Gənama gapcənniro. *Təgəra kəmo faldəa təgəmbo kesa.* *bg:* túwumbò. *fa:* complètement.
- təgəra** [tégérà] *cu.* Argəm bi ngawuři gəwurjane dejane kalassanadə. *Təgəra kiamba-a suwurra-a dije kusottonjuro kaino.* *fa:* boule.
- təlaktuwu** [téláktúwú] *kkye2.* Gana laa fiduwu. *Masənaro kəndawu feye təlaksiye bo ngəskeno.* *fa:* verser.
- təlala₁** [təlálà] *alnj.* Awo ngulondon raddəmiya ngayidə. *Ləmən tərmasəmiya, təlalaro walji.* *mg:* kibbu. *fa:* mou; molle.
- təlala₂** [təlálà] *alnj.* Kam kanjimariadə. *Maləmnja təlaladəro, yalla na tilon napcaiwawo.* *fa:* tolérant.
- təlala₃** [təlálá] *cu.* Rungo argəmsoye ingi kannuro dedəgənaro fijagane bələmje duwon bəriro cadənadə. *Təlala bəri ngaji gai gəni, daulan dajiwawo.* *mt:* gúdá. *fa:* pâte.
- təlaladu** [təlálàdú] *kkye2.* Təlalaro waldu. *Ngəlairi ingi cilan fucciye təlalajiya, je cattí.* *fa:* ramollir (se).
- təlam₁** [télàm] *cu.* Curo ciyen da tilan kəmbo tambəmidə. *Nibakin təlammiro gənayeyekkəniya, cəm fok.* *fa:* langue.
- təlam₂** [télàm] *cu.* Ngəwusoro am fərdu tiloa mana cade kattenjan fandaidə. *Nijerlan təlam gadegade mewu am manajai.* *fa:* langue.
- təlam₃** [télàm] *cu.* Daduram awo laaye na kamba sukcidə. *Kandira adə təlam kəniwunjuye sammaro dawi cakkəna.* *fa:* bout, pointe.
- təlam kannuye** [télàm kánnyúyè] *cuk.* Kannu cambidə. *Təlam kannuye fatəlayedə bul nangaro, fadoa bullo cədi.* *fa:* flamme.
- tələmba** [tələmbà] *alnj.* Awi yaye awo rakce sukcidə. *Jena təlambaro kalangajiyi duwon, tia sukkeno.* *fa:* pointu.
- tələmyindia** [tələmyindíá] *alnj.* Awo təlam yindilan tədídə. *Lokkol Gagamariyen kanori-a nasara-a casakkarai.* *Lokkoldə* *tələmyindia.* *fa:* bilingue.
- təlele** [télélè] *cu.* Ingiingi curo ciyen captidə. *Asem cədi nangaro, təlele təwaji.* *mt:* kəndúři; lálláři; njilélè. *fa:* saline.
- təlwu** [télwù] *cu.* Cidiya ngawanayen na bəlaa kanduři řijidə. *Napkada bəřilan təlwanju cəłari.* *bg:* túlwù. *fa:* aisselle.
- təma** [təmâ] *cu.* Woneye wakkajiro kambe gurejidə. *Ngudijənama, təmanju Makkaro leduye mbeji.* *fa:* espérance, espoir.
- təmadu** [təmàdú] *kkye2.* Təmaro ngawo. *Təmajənni duwon, rawanju tiro babər kikkowo.* *fa:* espérer, penser.
- təmaduwu** [təmàdúwú] *kkye2.* Awo kambe cədo bi cədiro gənaduwu. *Nambarwu tiro təmagəkkəni cədəna fangekko.* *fa:* soupçonner, attendre à (s').
- təmají** [təmàjí] *cu.* Fero ngodumanju nojənadə. *Təmajinjuro kare salaye cəkkədəna.* *fa:* fiancée.
- təmatəm** [təmátəm] *cu.* Kəska təngəri tadanju tokokor bafiya kimejidə. *Kalunju kəjijoro, təmatəm cakkí.* *fa:* tomate roma.
- təmbal** [təmbəl] *cu.* Ganga maidiye yim lamar kuraa jajaidə. *Təmbal nukce ambo asem wajiya ngəssi isanojaa.* *fa:* tambour (royal).
- təmbaldu** [təmbáldú] *kkye2.* Dunon yakkəme nanju koldu. *Bikkelan tia təmbaljane kauro.* *fa:* pousser.
- təmbalduwu** [təmbáldúwú] *kkye2.* Kamba nojənnin jawal ngəla bi diwiro njakko. *Musaa təmbalgəkke bəřniro leyeno.* *fa:* manipuler.
- təmbaltəmbaldu** [təmbàltəmbáldú] *kkye2.* Ngəwuro təmbaldu. *Sadaa moworo, fuwuraso təmbaltəmbaldai.* *fa:* bousculer (se).
- təmbardu** [təmbárdú] *kkye2.* Korwornəmiaro təmbaldu. *Akko tada laa si motaye təmbarji.* *fa:* rouler.
- təmbəri** [təmbəří] *cu.* Ingi tekusoye karuwa cakke kəla samənnan cijidə. *Təmbəri tekuyedə maara kurama fəřiji.* *fa:* vague.
- təmbəri gana** [təmbəří gáná] *cuk.* Ingi tekuye kəla fuwunna cidunambunjudə. *Ku təmbəri ganaa nangaro, kəřiro maara ingiyen leniye.* *fa:* basse marée.
- təmbəri kura** [təmbəří kúrá] *cuk.* Ingi tekuye kəla fuwunnaro cijidə. *Təmbəri kura sa salan buniya tariaro gəpciyyi.* *fa:* haute marée.

- təmbəltəmbəl** [təmbəltəmbəl] *alnj.* Kam bi ləman kəna bawoadə. *Ngəlaro təmbəltəmbəl tima duwaro ngəla wo.* *fa:* embonpoint.
- təmdu₁** [təmdú] *kkye2.* Awo kanji sameyedəa cidiyaro kudo. *Tuldu kerənniya, darodəa təmje kolyeno.* *fa:* retourner.
- təmdu₂** [təmdú] *kkye2.* Taman burwoye njo. *Atəmpa adəa jəkka uwulan təmgenniya, kantima kasatkeno.* *mt:* taidú. *fa:* donner le premier prix.
- təmər** [təmər] *cu.* Je battaye tilan yange cekkeridə. *Təmərnu dunoaro kaskenniya, kamgadano.* *mt:* làwùrjé. *fa:* cordelière.
- təmmaro** [təmmárò] *nkye.* Awo duniaman yojiwawo. *Fər adəa təmmaro fandəmbawo.* *mt:* hár àbàdá. *fa:* jamais.
- təmoduwu** [təmodúwú] *kkye2.* *ru:* tùmòdúwú.
- təmsi** [təmsi] *cu.* Kanduri na kwangaramben bi kamuramben řijidə. *Kasaldəna ngawon, təmsinju kilaro.* *fa:* poils du pubis.
- tən₁** [təng] *kəl.* Kalma mana awo kojənyə cadiya wuljaidə. *Kitawu adəa tən mənde kiwukko.* *fa:* depuis.
- tən₂** [təng] *cok.* Kalma awo tuwumbo kamdənaro wuljagaidə. *Jedə jauro kuruwu nangaro, yindiro tən kamje faldəa ngoyeno.* *fa:* complètement (couper).
- tənene** [tənénè] *alnj.* Ngai ngaro tiyi cədannidə. *Fero adə tənene duwon kembənniya, gurjamgeno.* *fa:* mince.
- təngardu** [təngárdú] *kkye2.* Fəlailan faidadəme diwi-a ngəla-a faidu. *Argəmnju təngarje kauwadəa kittuluwo.* *fa:* trier.
- təngəldu** [təngəldú] *kkye2.* Jawa kəlalan kəriyadaro gənadu. *Jawa təngəljəna bikke cərandi.* *fa:* pencher.
- təngərəstu** [təngərəstú] *kkye2.* Curo leduyen taldu. *Ngərəmji duwon, təngərəsse kauro.* *fa:* trébucher.
- təngəri** [təngəri] *alnj.* Awo kura gənidə. *Bəlaa nankələdoyəa təngəriro lane.* *mt:* cắcắú; gáná. *fa:* petit.
- təngəriđu** [təngəriđu] *kkye2.* Təngəriro waldu. *Bəri buiye duwon, təngərije kannairo kolyeyekko.* *fa:* peu (devenir).
- təngəriđuwu** [təngəriđuwú] *kkye2.* Təngəriro kalaktu. *Yangeni kurasiye kekəmaro njassaro kekəniya, koro*
- təngərijiye dunoni kek kida.* *fa:* rétrécir.
- tərə** [tərə] *cu.* Kalwo farantiro kura wo, am ngəwujaiya, masəna tilan cadidə. *Kamu adə tasa bəriye-a kaluye-a ingiye-a kəla təreyero gənajiye lesarambo cuwudəna.* *fa:* plat.
- tərəm** [tərəm] *alnj.* Jaumaro ngəwu. *Lokkolnden tadawa tərəm, ferowa gənama.* *fa:* beaucoup.
- tərəptu** [tərəptú] *kkye2.* Samen kəla cidiyanna si yindi fuwunnaro jəptu. *Kəskan tərəpce mukkonju ngərəkkadan.* *fa:* sauter.
- tərət** [tərət] *alnj.* *ru:* jərət.
- tərgawu** [tərgáwù] *cu.* Kuri jauro təngəri kime curo ngimben dəganadə. *Tərgawu tiro bikka bune kənəm dapkeyeno.* *fa:* insecte (espèce).
- tərmastu₁** [tərmástú] *kkye2.* Tiyi kambe mukkon gana ganan rattu. *Kambərin jau fanje mukkonju tərmasane kəji fangeno.* *fa:* masser.
- tərmastu₂** [tərmástú] *kkye2.* Mukkolan raraddəme təlalaro dio. *Ləmənju tərmasse kiano.* *fa:* ramollir.
- tərnaa** [tərnàà] *alnj.* Tiyin kadawua. *Tada adə bərinju juwe tərnaa ise napkeno.* *fa:* sale, impropre.
- tərnadu** [tərnádú] *kkye2.* Kattiro tusadu. *Argəm tattawarraro yikkidəa yalla tərnaJane leyəra.* *fa:* ensabler.
- tərok tərək** [tərok tərək] *alnj.* Ləman bi awo jiri gənanjuma yindiadə. *Batta buldəro tərək tərəkkađəmaa ngojo.* *fa:* tacheté, multicolore.
- təruwel** [təruwél] *cu.* Su təgarəna fetetel taramba maso simintiso fadosoro tilan cinjiyidə. *Maso təruewelnjua garu cassai.* *fa:* truelle.
- tərən cidu** [tərən cidú] *kkyek.* Kəla kərinna ledu. *Towo, kannu fujəna kange tərən ciji.* *fa:* altitude (prendre de l').
- tərin** [tərin] *cu.* Ingiingi kinjalan culuwidə. *Kasam tia cəđane kinjanju ngan tərin isi.* *fa:* morve.
- tərmí** [tərmí] *cu.* Jene yakku. *Sala asemben feronjuro tərmí fal kikkiwo.* *mt:* sándá. *fa:* pagne.
- tərwó** [tərwò] *cu.* Jawal ləmanne. *Ngawo bəla laasoyero luwumiya, tərwo rumi.* *fa:* sentier (animaux).
- təwadu** [təwádú] *kkye2.* Kanduri bi awo gade ciyen gəptu. *Kiyi cinjuro ngaye təwayeno.* *fa:* cracher.
- təwur** [təwùr] *alnj.* Jauro ingiingi gəni.

- Təgəradəa təwurro dine se. mt:*
bədədək. *bg:* túwùr. *fa:* épais.
- təwurdu** [təwùrdú] *kkye2.* Təwurro waldu. *Kalunjuro rungo karjiye təwurje duwon kisawo. fa:* épaissir.
- ti** [tí] *w.* Wakkil kam falle kənyakkuye. *Ti ye isi, sawanju leji. fa:* lui; elle.
- ti so, kamanju so (sks.)** [tí sò, kàmànjà so (sks.)] *cuk.* Curo ruwuyen mana gade gapcəna mbeji fəladaro casakkidə. *Ari so, Musa so, Modu so, sks. kasuwuro leyera. fa:* etc..
- tike** [tikê] *cu.* Kakkadu aɡəri motaye bi lamar laa laaro ngawoyedə. *Ti-a kamunju-aye tike sinemaye yindi bikka bune kamgeno. fa:* ticket.
- Tilaberi** [Tilábəri] *cuf.* Defartema tulur lardu Nijerre falnju fədedajilan dəganadə. *Kərye Tilabəriyen kuluwu Nijer koji. fa:* Tillabery.
- tilo** [tiló] *l.* Kom dimiya, lamba tilan ngəssəmidə. *Konkur kedənniya, kam tilo lon cuwando. fa:* un.
- timal** [tímàl] *cu.* Kam bərinno tambənadə. *Timal kiam nja cədi. fa:* nouveau-né, bébé.
- timi** [tími] *cu.* Awo curo ciyen bul kərinno kokkaada tilan kəmbo njəgaccaidə. *Na lawalayan timinju yindi namgadano. fa:* dent.
- timia** [tímìà] *alnj.* Awi yaye awo kamjidə. *Wande kolləme tada gana jena timiaro bikkejəgənni. fa:* aiguisé.
- timinambu** [tímìnàmbú] *cu.* timiye baaworo waldunjudə. *Timinambunju, rakce silla jəgəriwawo. fa:* édenté (fait d'être).
- timinja** [tímínjə] *cu.* Kam kida njəddənarə bi awo laa njukkudənarə kunguna bi awo gade yimidə. *Maləm ruwu siddənniya, timinjarə gursu mia kekko. mt:* àwó góròyè. *fa:* pourboire.
- tindu** [tindú] *kkye2.* Tərin tuluwo. *Tərin tinje duwon sindu kəji cuwando. fa:* moucher (se).
- tininəm** [tinìnəm] *cu.* Kasuwa ngəwusoro yallaye tayia cədaia, tiyinja cambidə. *Bəladəyalan kamba tininəmbe cədaia, ingi lawasarre simnju-a kinjanju-aro casakki. fa:* rougeole.
- tintin** [tintín] *cu.* Ngudo jaurə təngəri, laa kime, laa riwulladə. *Tintin ngəwusoro curo ngimben fannju cədi. fa:* oiseau.
- tio₁** [tiò] *kkye1.* Awo laa məradunəmnin kalkallo fando bi dio. *Bəri sukkudəmmadə səde har am gadero kekko. fa:* suffire à.
- tio₂** [tiò] *cu.* Awo kalwo rakce ngojidə. *Ləgədər adəro kəndawu litər yakku figəmiya, tionju kalkal fandəmi. fa:* capacité.
- tio₃** [tiò] *kkye1.* Awo laaye sa dioye iso. *Cine lene kidarambo, sa cədəna. fa:* arriver.
- tirwar** [tìrwâr] *cu.* Na təwursoye kassane kare casakkidə. *Tirwar təwurnjuye taramba ye, cuwuramba ye. fa:* tiroir.
- tisso** [tissó] *cu.* Tussəna təladənnidə. *Tisso kantinjuye sammaa gonjarə bakkeno. fa:* ancien, vieux.
- tissodu** [tissòdú] *kkye2.* Awo gənaada təladənni tustu. *Kantima adəye atəmpanju jau nangarə tissoji. fa:* vieillir.
- titi** [títi] *cu.* Kajim jaurə timia ngimso tilan cadandidə. *Kəla ngimnjuye titin titiyeno. fa:* paille.
- titidu** [títídú] *kkye2.* Awo laaro awo gade kəlekəleduwu. *Kəlanju ariawulan titije maidiro leyeno. fa:* enrrouler.
- tiwu** [tiwú] *cu.* Kanna bi yeiya kam kattendon niyaadə. *Tiwunju dapce fuwunjun wurayeno. fa:* beau-frère, belle-sœur.
- tiya₁** [tiyà] *cu.* Tasa ingi kənjaye tilan kəmbo ngaljadə. *Kunguna buwu argəmbe njuwoye cədannidə, leje tiya arakku kiwo. fa:* mesure de céréale.
- tiya₂** [tiyà] *cu.* Tiyatiyan findin tilondə. *Tiyatiya cadi duwon, Modu tiya cuttuluwe wundusoa juwo. fa:* vingt-et-un.
- tiyatiya** [tiyàtiyà] *cu.* Caja karta yindi yindi samjaiya, fal ragəmmaa, cidin ngonəme yakkuro dimiya, kam findin tilon cədanadə tima juwo. *Tiyatiya diye duwon, findin tilon kittuluwunniya, wu kwa yindi fəlekke bukko. fa:* jeu de hasard.
- tiyero** [tiyèrò] *kkye1.* Awo laa rangəme dionambu. *Buwu argəmbe wuro ngoduro tiyero. fa:* être incapable de.
- tiyi** [tiyi] *cu.* Kambe bi ləmanne bi awoye ndaranjuso. *Kamu adə acca gawaran tiyinju ngaa jakcəna. fa:* corps.
- tiyi deda** [tiyi dèdà] *cuk.* Ngerəm so, səsəttu so diodə. *Tiyi deda yeriyeya, tiyinde tulliyə. fa:* éducation physique et sportive.
- tiyi dio** [tiyi diò] *kkyek.* Kəna culuwe tiyiye kuradu. *Fenju tiyi kidənniya, kiaddin*

- lejiro walyeno. mt: kúldú₂; gùrjámǵú. fa: grossir.*
- tiyi sango** [tíyì sàngò] *cuk. Bikke fi yaye tiyi kambe farwarjidè. Tiyi sangolan baloro tēragēna wo bawo. fa: sport.*
- tiyikuttu** [tìyìkùttú] *cu. Tiyiye kuttadudè. Tiyikuttu tia cuwande kidaro ku lejenni. mt: mòrímòrí. fa: malaise.*
- tiyo** [tìyô] *cu. Dango masammanno cuwuriaro tēdandēna tiyen ingi bi ingiingi kojidè. Tiyo bērin cuwe kēska fannjuye sammaa catti. fa: tuyau.*
- to₁** [tô] *aj. Kalma kambe awo laa cēdiya tilan kasattunju fēlejijidè. To! Wajiya suwama kidadēa tēmowokki. fa: oui.*
- to₂** [tó] *fəl. Kalma awo fal kuruwuye fēleduwuma. "Wundu nia bannjo?" "Yani, fe to diye!" bg: tódè. fa: celui-là; celle-là.*
- todè** [tódè] *fəl. rui: tó.*
- tok** [tók] *cok. Kalma awo runjuro wuldidè. Kuwuiyanidēlan tok tilo gapco. fa: seul.*
- tok duro** [tók dūrò] *kkye1. Dēlawuye sim tilo tilo koldu. Ku suwa lēplan ingi tok tok dudo badiyeno. fa: pleuvoir (en gouttes).*
- token** [tòkàn] *cu. Na fēlenēmidè. Ngērēmje leje token jamburtanju ngoje kadio. fa: là-bas.*
- tokokor** [tókókór] *alnj. Awo alama fēlai gaiadè. Ilmu kadēmben mushe yallaa cakke kayenjan awo laa tokokor kedo. bg: túkúkúr; túkúr. fa: rond.*
- tokortokor** [tòkòrtòkór] *alnj. Alama kor gaiadè. Alewa tokortokor jiri jiri bērinno culuwuna. fa: arrondi.*
- tol₁** [tòl] *cu. Su fetetello tēgarēna kēla sorosoye jakcaidè. Tol kura kura ciwe kafiya lapcēna. fa: tôle.*
- tol₂** [tòl] *cu. Ingiye bi awo ingiingiye tēngēri laa kamde culuwidè. Tol kēndawuye kalwunju bannayeno. fa: goutte.*
- toldu** [tòldú] *kkye2. Ingiye tol tollan fidu. Dēlawu kidurēnniya, soronin ingi tolje bēnarammi kēriyeno. fa: dégouliner.*
- tolfo** [tòlfô] *cu. Awo tilan kam na gaden dēgana-a ranguwe jandenuwidè. Kamunju cambēnadēa Modu bawanjuro tolfolan isanoyeyeno mt: tângàràù. fa: téléphone.*
- toli** [tòli] *cu. Cajan findiro fal bawo fandodè. Karta samgēnniya, toli fandēkko. fa: dix-neuf.*
- tollo** [tòllò] *cu. Kangale, su bi dango, sosor curo laadaa, cuwuria, cilan funēmiya nukcidè. Sēni napkada lēmanna curiario tollo fuji. fa: flûte.*
- tolok** [tòlòk] *cu. Fērdū suno laa laaye na gana kuruwu gudugudu napciyidè. Tolok sunonjuye lande sunoma tiro gade cakko. fa: talon.*
- tolotolo** [tòlòtòlò] *cu. Ngudo fadoye, kajiro kura wo, tamus gai ngawarenju ferji. Tolotolo lawala cēdiya, bim daunju fuji. fa: dindon, dinde.*
- tom₁** [tôm] *cu. Kēska kura tadanjulan awo laa bul tēlalaadè. Tomdè na dēlawu ngēwu cudurilan tuwandī. fa: kapokier.*
- tom₂** [tôm] *cu. Tada tombe fallēmiya, awo bul tuwandidè. Katifa sawaniyedè tomlan tēmbērēna. fa: kapok.*
- tongu** [tôngù] *cu. Su tēgarēna ci fal tēlam kēriyi kuletturamba, fal ye tia tame tuluwoyēa. Am kureye bēlawuro cadiya, tongu-a fāidaiwawo. fa: pincette.*
- toni** [tóni] *fəl. Kalma awo ngēwu kuruwuye fēleduwuma. Am tonima bikka isanadè. fa: ceux-là; celles-là.*
- tono** [tònò] *cu. Kalwo suye curonju litēr yer yindi gai ngojidè. Tono dinjiya, kagēlmaro cakkalade kalwo jiri jiri cēgari. fa: tonneau, fût.*
- tororo** [tòròró] *cu. Cuwuri tēngēri tēdēnadè. Tasa tororoaro jakce kiyi kēmbonjuro kikkuro. fa: espace.*
- torī** [tòrī] *cu. Kēridaji awo laaye. Towo ngudo torī soroyen napkada. mt: lóilóirām. fa: sommet.*
- torīla** [tòrīlá] *cu. Awo samelan dēganadè. Bido torīlayedēa tiro njaktu tikkerō. fa: sommet (du), haut (du).*
- torīmi** [tòrīmī] *cu. Jaumaro samelan. Mukkokējiro, ngudo torimi kēskayedēa bakce kiro. fa: sommet, cime.*
- tofo** [tòfó] *cu. Tada karauye. Tofo kasuwulan ciwe kaniyanjuro ci. fa: gao (fruit de).*
- toso** [tòsò] *cu. Kasuwa kanduri fēre mēkcidè. Fērnjua toso cēdana nangaro, lowotordi feyero kiado. fa: pelade.*
- toshila** [tòshílà] *cu. Fatēla mukkoje batērradè. Ngimdè cēlēm nangaro, toshila ngoje wasse kērgawo. fa: lampe de poche.*
- totoldu** [tòtòldú] *kkye2. Kadiyiye ingi taptu. Bare kidēnniya, mukkonju totolyeno. fa: se faire des ampoules.*
- towo** [tòwó] *fəl. Kalma awo fēledaye. Towo*

Musa kodu cadi. fa: voilà.
toworam [tòwòrà̀m] cu. Su tɛgarəna gədədəp tilan su kannua kamjaidə. *Sanduwu caariya, tono toworamlan kamjane cadi.* fa: instrument.
towowa [tòwòwá] cu. Su tɛlamba guduguduro tujagane fər tilan cokcaidə. *Ngərəm tɛdiya, am ngəwuso fərnya towowan cokcai.* mt: jiyáná. fa: éperon.
toyota [tòyótà] cu. Lamba mota Japonne. *Mota toyota laa jaumaro curo kattiyen lejai.* fa: Toyota.
tudu₁ [túǵú] kkye2. Ləman gero. *Bare ləmannanju kuruwujanniro, tayia tuyeno.* fa: attacher, lier.
tudu₂ [túǵú] kkye2. Kosoro njakko. *Kani laa ndalyenniya, tia saa uwuro tuyera.* fa: emprisonner.
tudu₃ [túǵú] kkye2. Kel bi kattu gənadu. *Kel tuyenniya, kəri kida.* fa: poser (piège).
tukko₁ [túkkó] cu. Ngera gai kəskaro kələdiyi duwon, tada təmatəm gai kime kəji cakkidə. *Kəskaro juwane tukko najiyi yenniya, talje kiro.* fa: liane.
tukko₂ [túkkó] cu. Tada tukkoye. *Nangəri yalla tukko maduro karaaro lejai.* fa: liane.
tukukur [túkúkúr] alnj. rui: tókókór.
tukur [túkúr] alnj. rui: tókókór.
tuldu₁ [túldú] kkye2. Ingilan kadawu tuluwo. *Ku kəra bawo, kajəmuni tulləkki.* fa: laver, blanchir.
tuldu₂ [túldú] cu. Kare ingilan kadawu bawoaro diodə. *Ci bərəmben am gənagəni tuldu cadi.* fa: lessive.
tulduma [túldúmà] cu. Kam kajəmu tuldu saniaro cədanadə. *Tulduma gəmajə cindu cadi.* fa: blanchisseur.
tulo₁ [túló] cu. Cidi dunoa dijaiya, jalap so, kulo so cadidə. *Yalla tulo dijane mota so, fər so cadandi.* fa: banco, argile.
tulo₂ [túlə] cu. Təgam ləmanne. *Dəla tuloyen kania cədane ceji.* fa: mamelle, pis.
tulolo [túlolò] cu. Jawal jauro təngəridə. *Lakkande din nangaro, tulolo ngəwu.* mt: kúsùl. fa: ruelle.
tulur [túlùr] l. Isawu tɛdiya, lamba fuwu arakkuyen isidə. *Kusotto tulur bəlanderə lamarro isana.* fa: sept.
tuluwo [túlùwò] kkye1. Turuiro dio. *Suwa ləpnin fetkema karenju cuttuluwe ferjana.* fa: déloger, enlever.

tulwu [túlwù] cu. rui: tálwù.
tumari [tùmàrí] cu. Təlam tumariyayedə. *Ti tumari gəniə, təlam gade fanjiwawo.* fa: toumari.
tumari₂ [túmàrí] cu. Kam təlam tumari manajidə. *Lardundelan kərye Ngeemeyen tumariya kasarga.* fa: toumari.
tumariram [túmàriràm] cu. Fero bi kamu tumaridə. *Yeyani-a tumariramnju-a bəlawuro cadi.* fa: toumari (fille ou femme).
tumoduwu₁ [tùmòǵúwú] kkye2. Awo ngəstənaa njero. *Soro tando adəa tumojiye kərgawo.* bg: təmòǵúwú. fa: achever.
tumoduwu₂ [tùmòǵúwú] kkye2. Cotto njejo. *Kəriwu kadinniya, am bəlaye sammaa tumoyeyeno.* bg: təmòǵúwú. fa: exterminer.
tungurumdu [tùngùrùmdú] kkye2. Ngurumngurum cidilan gənaduwo. *Bəriini tungurumje gənaje kiluwo.* fa: agenouiller (s').
tuno [túnó] cu. Tiyiye na jau fanje kardənadə. *Lowotor tuno siniye tulje karwun cingeyeno.* fa: plaie.
tuno kura [túnó kùrà] cuk. Tuno duwon ngajiwawo kamba cejidə. *Təgamnjun tuno kura nangaro, kamgera.* fa: cancer.
turdu [tùrdú] kkye2. Ləmanna leduro daptuwu. *Wande koronju karaaro ngaanni, turje dayeno.* fa: arrêter (un animal).
turis [tùrís] cu. Kam na bi awo nojənni kuroro bəlawurojidə. *Mənde turissa Jamusse lejane Tal caruna.* fa: touriste.
turnəbis [tùrnəbís] cu. Su tɛgarəna tilan bis wuidi bi tikkeridə. *Turnəbis babər njassamaye-a agogomaye-a gade.* fa: tournevis.
turno [tùrnò] cu. Kadawu cələm ngawo kulo kannuro gənadəgənayedə. *Kulo ngoyenniya, gəmajenju buldəa turno langeno.* fa: tache noire.
turu₁ [túru] cu. Jiwi kura kələdərə bojagane ingi faljaidə. *Kayenwu laa kəla turuyen muinja carui.* fa: gourde.
turu₂ [túru] cu. Tada ngeraye. *Turu cəwurde kuwulje jəgəri.* fa: liane.
tururuwu [túrúruwú] cu. Bəlaa fado kanguwuyedə. *Motalan jawal kolliyena na gade gaiye duwon, tururuwuro kikkuro.* fa: fourmilière.

- tuɾu₁** [tùɾú] *cu.* Sa kaɾimo nanbèlan ngæssiya, awo laa da gai cinjun culuwidè. *Kaɾimo tuɾu cædidè kamba laruji.* *fa:* ce que le chameau fait sortir en blatérant.
- tuɾu₂** [tùɾú] *cu.* Wowom kasattunamburo baɾimi ngonøme sægèriro luwodè. *Saa gènarò lardunden kandinna-a tuwowa-a tuɾu cadèna.* *fa:* rébellion.
- tuɾuma** [tùɾúmà] *cu.* Kam tuɾu cædidè. *Lardu tuɾumaan hangalsango ngøwu.* *fa:* rebelle.
- tusa** [túsà] *cu.* Kasam curoye bæringamben culuwidè. *Ngalo bafènni bumiya, tusa ngøwuro finèmi.* *mt:* káɾí₃. *fa:* pet.
- tusadu** [tùsáɖú] *kkye2.* Awo gadegade kèldu. *Argøm-a ngawuɾi-a tusaje ngaji kido.* *fa:* mélangèr.
- tusano** [tùsánó] *cu.* Awowa jiri gadea kèlladadè. *Bikka bune tusano shingawaye-a ngaji argømbe-a bukko.* *fa:* mélange.
- tussiya** [tùssiya] *nkye.* Sa gana laa kojønaye ngawon. *Tussiya, tasharo sawani yadduwukki.* *fa:* bientôt, plus tard.
- tustu₁** [tústú] *kkye2.* Kurulan argømso-a binanja-a firdu. *Ngawuɾinju tusse jalje juwane tægèra kido.* *fa:* piler.
- tustu₂** [tústú] *kkye2.* Kasamba tuluworo kida koldu. *Ngawo kidayen kasaldække tussække bælaro kèrgaakko.* *fa:* reposer (se).
- tustu₃** [tústú] *cu.* Yimbarèmmaye ngawon naptudè. *Ledu kuruwu cædi duwon, kaudi kaska kura laaye tusturo kèji nayeyeno.* *fa:* repos.
- tustuwu** [tústúwú] *kkye2.* Kannu tiyi awo laayero njakko. *Jambo fiyadadèro kannu tusiye giwo.* *fa:* mettre (du feu).
- tutèmbul** [tùtèmbúl] *cu.* Tèmatèm jundukdè. *Tutèmbul cingaljiya, kaluro cakkí.* *fa:* tomate roma.
- tuttu₁** [tùttú] *kkye2.* Figème kek cæmbæɾenaro dio. *Birnju ngajibuldulan tuce kibburo walyeno.* *fa:* bourrer.
- tuttu₂** [tùttú] *kkye2.* Barudu cuwuɾi bunduwuyero fiduwu. *Kure bunduwu barudulan tuccaiya duwon, awo laa bakcai.* *fa:* charger (fusil).
- tuwa** [túwà] *cu.* Gadero diwi dio karwun tuluwodè. *Nawi Yahaya ambo kasala tuwaye curo bæɾəm Jordaniyen kiddo.* *fa:* repentance.
- tuwadu** [túwáɖú] *kkye2.* Tuwa dio. *Modu kure mbal jaumaro cai duwon, kèrma tuwaje koljèna.* *fa:* repentir (se), regretter.
- tuwal** [túwál] *cu.* Ci ingiye na kattiadè. *Ti-a sawanju-a tuwallan napcana teku kuro ngèskera.* *fa:* plage.
- tuwo** [túwò] *cu.* Am Nijerre lardu Gure-a Difa-a Bilma-aye cæləm kaɾimo newowu ariawu bul kælèdawudè. *Dawu karaayen tuwowa napkada shayi nja cadi.* *fa:* toubou.
- tuworam** [túwòràm] *cu.* Fero bi kamu tuwodè. *Tuworam kinjalan kulumba kaaji kajèmunjuro cakkí.* *fa:* toubou (fille ou femme).
- tuwotuwo₁** [túwòtùwò] *cu.* Kèra tæðanaye waldème curo nodadè. *Kawu kèra bæɾin ngæssiro, malèmnde tuwotuwo cædi.* *fa:* révision.
- tuwotuwo₂** [túwòtùwó] *cu.* Tæləm tuwowayedè. *Dawu tuwowayen wurajènadèro, tuwotuwo kalkallo fanji.* *fa:* toubou.
- tuwulwula** [túwùlwùlà] *cu.* Da tukukur curo kamben bi læmannen fal kæmboramnin, fal wailan canjayedè. *Ingi yamiya, tuwulwularo lejjiya duwon, collorambo koji.* *fa:* rein.
- tuwumbo** [túwùmbò] *nkye. rui:* tægèmbò.
- tuwur** [túwùr] *alnj. rui:* tówùr.
- tuwur tuwur** [túwùr túwùr] *alnj.* Katte kaɾænna. *Nado tuwur tuwurdæn sim ngèla tuwandiwawo.* *fa:* rapproché.

U - u

- ut** [ût] *cu.* Kèndawu mewun yindin nasaraye kænwuskuyedè. *Mangarilan ngøwusoro utlan dèlawu ngøwuro cuduri wo.* *fa:* août.
- uwu** [úwù] *l.* Lamba kombe dewua jægaidè. *Mukko kamben ngulondo uwu dèga.* *fa:* cinq.

W - w

- waare** [wàaré] *cu.* Bari kojiyadè. "*Waare mbeji,*" *yeno, bari ka cane.* *bg:* wàgèrè. *fa:* surlendemain, après-demain.
- waarendo** [wààrèndó] *cu.* Waare kojiya. *Waarendo Faransaro kakani leji.* *bg:* wàgèrèndó. *fa:* surlendemain (un jour après le).
- waarendowa** [wààrèndówà] *cu.* Kawu dewu kojona ngawon. *Wu tambakkèna waarendowaa Bindu katambo.* *bg:* wàgèrèndówà. *fa:* surlendemain (deux jours après le).
- wada**₁ [wàdà] *cu.* Jawal gaye wowombe gènanadè. *Lardu fi yayen wadaye nambarwu dapcèna.* *fa:* ordre, loi.
- wada**₂ [wàdà] *cu.* Jawal awo laa dioye fandodè. *Na kuranjuyen wada kawu mawuye cuwande sawuryeno.* *fa:* autorisation, permission.
- wada**₃ [wàdà] *cu.* Kam wadudè. *Nema ngèwu fandèkkèna nangadèro, wada wuro fèlesiyi.* *mt:* ngùktà. *fa:* haine.
- wada**₄ [wàdà] *cu.* Kam jauru kawuwudè. *Wadaa kuruwunin rumiya, tada nemi.* *fa:* nain.
- wadu**₁ [wàdù] *kkye2.* Buneye njerodè, kèngalle tambodè. *Dunia wajiya, wundu yaye na kidanjuyero leji.* *fa:* jour (faire).
- wadu**₂ [wàdù] *kkye2.* Rawonambu. *Wande kam wanèmmi, yim laa faidanjiyi.* *fa:* détester, haïr.
- wadu**₃ [wàdù] *kkye2.* Kasattunambu. *Bikke waje runjun napkeno.* *fa:* refuser.
- wadu**₄ [wàdù] *cu.* Awo laa kèlaro ngodudè. *Yania Makkaro njadoro wadu ngokkèna.* *fa:* engagement, promesse.
- waduma** [wàdùmà] *cu.* Kam sèrnèm cèragènnidè. *Wadumanju laa kèmbonjuro sum fijiyè tia kejo.* *fa:* ennemi.
- wagèrè** [wàgèrè] *cu. rui:* wàaré.
- wagèrendo** [wàgèrèndó] *cu. rui:* wààrèndó.
- wagèrendowa** [wàgèrèndówà] *cu. rui:* wààrèndówà.
- wai** [wái] *aj.* Kalma awo ajabbe. *Wai! Wundu karenì adèa bannajo?* *bg:* wói. *fa:* hé.
- waila** [wàilá] *cu.* Na kanji mukko bèri tuwuiwawodè. *Sinju wailayen balo bakci.* *fa:* gauche.
- wailama** [wàilámà] *cu.* Kam kanjinju wailayen ngèwuro faidadidè. *Wailama nangaro, mukko kèmboramlan ruwu nojènni.* *fa:* gaucher.
- waina** [wàiná] *cu.* Rungo argèmbè dijane kèndawulan kura kuraro kajaidè. *Waina maanaalan suwa fi yaye kalaji cèdi.* *fa:* galette de mil.
- wajaallo** [wàjàállò] *nkye.* Ngawonèm cidin gènanème bènadè. *Kèla bujiyen wajaallo bowada sillowu niniji.* *fa:* couché (sur le dos).
- wajènanjua** [wàjènanjúà] *nkye.* Yim mananju tèdidèye kawu falla. *Laya tèdènyè wajènanjua da samjai.* *fa:* lendemain.
- wajèp** [wàjèp] *cu.* Karwu cèragèna bi wajènama tèdidè. *Kambi nokkènidè, wajèp maararo ngaakke ingi fallèkke kokki.* *bg:* wàjip. *fa:* obligation.
- wajèptuwu** [wàjèptúwú] *kkye2.* Wajèbbo waldù. *Mèsèlèmbò sala diodè wajèpcègèna.* *bg:* wàjip. *fa:* obligatoire (devenir).
- wajila** [wàjílà] *cu.* Kèska kura kuruwu sèmoa dawu ngimsoyen kokcaidè. *Wajila namde ngim wurgadano.* *fa:* pilier.
- wajip** [wàjìp] *cu. rui:* wàjèp.
- wajiptuwu** [wàjìptúwú] *kkye2. rui:* wàjèptúwú.
- wajiri** [wàjìri] *cu.* Kamgèna maiye. *Mai bèlan bawoa, wajiri kura wo.* *fa:* premier ministre.
- wajison** [wàjìsôn] *nkye.* Awo was wajiya tèdidè. *Wajison Bindu kida fadoye cèdi.* *fa:* quotidiennement.
- wajisoro** [wàjìsórò] *nkye.* Yimbi yaye. *Wajisoro sala uwu kamgaada sammaa dikki.* *fa:* chaque jour.
- wajiya** [wàjìyà] *nkye.* Ku kojiya, yim isidè. *Ku jèmma, wajiya sèbdu.* *fa:* lendemain.
- wakkadu** [wàkkàdù] *kkye2.* Awo laaye sanju dioye iso. *Kèriwu wakkaje am ngèwu lardu koljana.* *mt:* sàdù. *fa:* avoir lieu.
- wakkil**₁ [wàkkil] *cu.* Kam kuranju bawo nangaro nanju ngojidè. *Mai bèlawuro cèdiya, wakkilnju shara kamji.* *fa:* représentant.
- wakkil**₂ [wàkkil] *cu.* Kalma duwon na cu

- gadeye ngojidə. *Wu wakkil kam mana diomaye.* fa: pronom.
- wakkil larduye** [wákkil lârdüyè] *cuk.* Kam lardu gaden lardunju wakkiljidə. *Nijerlan wakkil larduye ani mbeji: Najeriya, Cadu ...* fa: ambassadeur.
- wakkildu₁** [wàkkildú] *kkye2.* Yakkəme kam laa wakkilnəmbo waldu. *Mai wua wakkilse cammo kura larduyero leyekko.* fa: déléguer.
- wakkildu₂** [wàkkildú] *kkye2.* Wakkil kambero bi larduyero waldu. *Maiye: "Bəlawuronəkkiya, wua wakkilsəne!" yeno.* fa: représenter.
- Walam** [Wâlâm] *cuf.* Bəni naptu bəla kura arondisemaye cədi curo defartema Tilaberiyen. *Saa nguson Walamlan nangəri ngəla tuwandiawo.* fa: Ouallam.
- walawala₁** [wáláwálá] *cu.* Curo nodubawoyen kəredudə. *Tandi yindidən finjaa ngojaimaro nojannidə, walawala cade fal ngoyera.* fa: tirage au sort.
- walawala₂** [wáláwálá] *cu.* Jamaye kəre diodə. *Walawalan gomna larduye ngoyera.* fa: vote.
- waldu₁** [wáldú] *kkye2.* Na burwoyero iso. *Lejenama, walde bəlaro kadio.* fa: revenir, retourner.
- waldu₂** [wáldú] *cu.* Na burwoyero isodə. *Makkawuye waldunja gurenije.* fa: retour.
- waldu₃** [wáldú] *kkye2.* Jiri naptunəmbe faldú. *Kəra dikke mushero walləkkəna.* fa: devenir.
- waldu₄** [wáldú] *kkye.* Kalwo bawolan kannulan isabafo. *Sunuri da walje cəladí.* mt: máldú; wárdú. fa: griller.
- waldu₅** [wáldú] *kkye2.* Timalle no. *Tadanju walladanniya, tia kawu yakkuro lowotordin royera.* fa: mourir (d'un nouveau-né).
- wale** [wálè] *alnj.* Jiri gəna laa kurnumdə. *Caja ngangalayero wale jur yadəkko.* fa: jaune léger.
- walewale** [wáléwàlè] *cu.* Jauro kurnumdə. *Bərinin fe walewale mewu gai mbeji.* fa: jaune foncé.
- walja** [wáljà] *alnj.* Kəri curo nanjořinjuyedə. *Kəri walja kam jəgəriya, kam nui.* fa: enragé.
- waljadu** [wáljàdú] *kkye2.* Waljaro waldu. *Kəri waljajiya, cinju nga bilwu.* fa: rage (contracter la).
- wamakəral** [wámákəràl] *cu.* Yim sala ngawarea bune kayau ngamduro kannu yittame barambo kəraldudə. *Wamakəral diye duwon, kadi ruiye ngerəmgeiye.* fa: jeu.
- wamdu₁** [wámđú] *kkye2.* Raktu fəledu. *Jau cəne wamdi duwon, kəri kiluwunniya, ngerəmgeno.* fa: fanfaronner.
- wamdu₂** [wámđú] *kkye2.* Koroye njiro. *Koro bi karwudi curuiya, wamji.* fa: braire.
- wanadu** [wánadú] *kkye2.* Nganji tuttuluwuna mukko jawardiaro ledú. *Kalwu bərin shawa laa cakkəna wanaji curo jamayen.* fa: pavaner (se).
- wande** [wàndé] *kkye. rui: bərə.*
- wando** [wàndó] *cu.* Kajəmu si yindiaro tududəna, laa təmərta, laa butoa. *Wandonju kuruwu cələmdə tia candənni.* fa: pantalon, culotte.
- wandu** [wándú] *kkye2.* Dunolan fəřəmdú. *Cinna wanje nambarwu kido.* fa: espacer.
- waneye** [wánéyè] *nkye.* Wakkaji bi wakkajiwawodə. *Waneye ku dəlawu cuduri.* bg: wónéyè. fa: peut-être.
- wangara** [wángárà] *cu.* Suno karawi ngəlaro kidadənnin tədənədə. *Ngiwi wadaro, karaaro lekkiya, wangara yakkəkki.* fa: sandale.
- wanjam** [wànjàm] *cu.* Sania bi kida kəla larosoyedə. *Kam lolodu ngəwua rakce kida wanjambe cədiwawo.* fa: coiffure.
- wanjamma** [wànjàmmà] *cu.* Kam kida wanjambe cədidə. *Yim cua wanjamma kəla timalle cəlari.* fa: coiffeur.
- wanjammati** [wànjàmmàdì] *cu. rui: wànjàmmàri.*
- wanjammati** [wànjàmmàri] *cu.* Lakka bi na wanjamawayedə. *Kasuwu kura kura nguson wanjammati mbeji.* bg: wànjàmmàdì. fa: raser ou tondre les cheveux (lieu où), quartier (des coiffeurs).
- wano** [wànó] *alnj.* Kam waadadə. *Jiye cuwudiya, wano fannjuyedəro ciwawo.* fa: mal-aimé.
- wantere** [wántère] *cu.* Kam wuri ngəwuro cakkənarə njəkkəladodə. *Ku mawua duwandilan wantere ləmannaye cadəna.* fa: vente (aux enchères).
- waptuwu** [wáptúwú] *kkye2.* Kambəřilan kamba samməme cidiro baktuwu. *Ngoje tia cidiro wapkeyenniya, am burwu kesakko.* mt: yáptúwú. fa: terrasser.
- warafifi** [wàràfífí] *cu.* Ci fadoye kaldə. *Lesə*

- ngawon amwurawa warafifilan jandejai.* fa: devanture.
- warak**₁ [wárák] *alnj.* Nurraro waldudə. *Kannu waskenniya, ngim samma warak.* fa: clair.
- warak**₂ [wárák] *cok.* Kalma na nurraro wuldidə. *Ku bandəgəne bawo, dunia warak wassəna.* fa: éclairer (s').
- waraktu** [wàràktú] *kkye2.* Nurraro waldu. *Kolle dunia warakciya duwon, lene.* bg: fàràktú. fa: éclairer (s').
- waras** [wárás] *nkye.* Kam awo laa cədi duwon dunia wajənaro wuldidə. *Shayi cəm cane waras simnjua wayeno.* fa: éveillé.
- warasa** [wárásà] *cu.* Ləman kam nuna yallanjuro koljidə. *Bawanjuye mota-a fado-a tiro warasaro koljuwo.* fa: héritage.
- warasadu** [wàràsədú] *kkye2.* Warasa ngodu bi fando. *Yal cədanninangaro, kannanju tia warasayeno.* fa: hériter.
- warasama** [wàràsámá] *cu.* Kam warasa ngojidə. *Warasama tiloma cəda.* fa: héritier.
- wardu**₁ [wàrdú] *kkye2.* Kəla kannuyen isabafo. *Sunuri da kəri ye cəladi, warje ye cəladi.* mt: máldú; wáldú. fa: griller, braiser.
- wardu**₂ [wàrdú] *kkye2.* Kannuye bo. *Jambo warje kannuye rəməs giwo.* fa: brûler.
- wardu**₃ [wàrdú] *kkye2.* Nagatto cidu. *Kəlanji tia jəgəre warde fadoro leyeno.* fa: lever (se).
- wardu**₄ [wàrdú] *kkye2.* Gangadaro guredu. *Warjəna kawu lokkol cijiro.* fa: impatienter (s').
- wardu**₅ [wàrdú] *kkye2.* Təma bawoaro ngodu. *Kadau calanju warje samero leyeno.* fa: arracher (par surprise).
- waruwaru** [wàrùwàrù] *cu.* Tada kəskaye ngəlaro bafənni kausuye warjənədə. *Mongofo ngəwu nga waruwaru nangaro tuwunni.* fa: fruit.
- warwardu** [wàrwàrdú] *kkye2.* Tiyiye nanju laan kannu juwuna gai jaudu. *Bəri barwunoa juwe bəri kidənniya, bəringamnju warwarji.* fa: brûler (plaie).
- warwari**₁ [wàrwàrí] *cu.* Kare laa məldaيارo ngodudə. *Waina samji yenniya, fuwurawa warwari casakko.* fa: partage désordonné.
- warwari**₂ [wàrwàrí] *cu.* Kasuwa kam cədaia, collo bua cədidə. *Ingi laa laa dedənni yamiya, warwari njədai.* fa: bilharziose.
- was wajiya** [wás wàjìyà] *nkye.* Dunia wajiyo. *Was wajiya, lekke bawaniso lewakki.* fa: chaque jour.
- wasə** [wàsá] *cu.* Ngaji alamaye kawudolan dede tardənədə. *Kalu deje wasə curodəro fijiye bəriro kido.* fa: couscous.
- wasəfi**₁ [wàsəfi] *cu.* Kam ngəwusoro bul Afərika yalayeson dasaanədə. *Makka bəla wasəfiyaye.* fa: arabe.
- wasəfi**₂ [wàsəfi] *cu.* Təlam wasəfiye. *Madərsalan wasəfi jandejai.* fa: arabe.
- wasəfiram** [wàsəfirəm] *cu.* Kamu bi fero wasəfidə. *Wasəfiram kanduri ngaworo fiyadaa yilejiaro ledu cədi.* fa: arabe (fille ou femme).
- wasəfiwasəfi** [wàsəfiwàsəfi] *alnj.* Ada wasəfiyaye. *Tuwowa bikke wasəfiwasəfi carandi.* fa: arabe (typiquement).
- wastu**₁ [wástú] *kkye2.* Sim kəmbəye-a ngəlaji-a faiduro ba. *Argəm wasse, lalaje fadoro kiado.* fa: égrainer.
- wastu**₂ [wástú] *kkye2.* Fatəla bi awo gade yakkəme kannu fando. *Latərik wasse kitawunju kərayeno.* fa: allumer.
- wasturam** [wástúrəm] *cu.* Na wastu tədide. *Korowa wasturamlan kalari jawui.* fa: égrainage (lieu de); égrenage (lieu de).
- waya** [wáyà] *cu.* Mashin tiyen kam na gaden dəgana-a jandenuwidə. *Tadanju Makkalan bawojənədə wayalan tiro wulyeyera.* fa: téléphonie.
- waya baktu** [wáyà báktú] *kkyek.* Wayan kambo manaduwo. *Sawi yaye yanjuro waya bakciye nanlewanju noji.* fa: téléphonner.
- wo** [wò] *kəl.* Kalma njejoram koroyero bi tabbattuwo casakkidə. *Kusotto bikka isənədə, wundu cunju wo?* fa: particule.
- woi** [wói] *aj. rui: wái.*
- wollo** [wóllò] *cu.* Kawu safinəmiro, fudu adin wuljənayen tiyinəmbe na laa laa tuldudə. *Collo wollo namji.* fa: ablution.
- wollodu** [wòllòdú] *kkye2.* Wollo dio. *Kajəmu kadawu bawoa yakkəkke wollonəkke masidiro lekki.* fa: ablutions (faire ses).
- wolloram** [wòllòrəm] *cu.* Na njuromilan tai dau mukkoero yadədə. *Wolloramlan silla yindi dəga.* fa: bras.
- wolodi** [wòlòdí] *cu.* Kam naptunəmlan dəgana kida fi yaye niro njədidə. *Mai wolodinju fal akki moworo bəla gadero*

kinodo. *fa*: serviteur.

wolodidu [wòlòdìdú] *kkye2*. Wolodiro waldu. *Wolodijèna nangaro, mai tiro fær roduye kaino*. *fa*: serviteur (devenir).

woneye [wónéyè] *nkye*. *rui*: wánéyè.

worawi [wóráwí] *cu*. Kaska kokkadaro kaska gade cinju faldèn jea tiro tuwaada, ngudo kada kèla tilonna njejoyedè. *Worawi kaskenniya, bullam uwu kèla tilonna kejo*. *fa*: piège.

worma [wòrmà] *cu*. Jamaro isanodaadè. *Worma cadiya, wundu yaye hangalnju kanjidèn*. *fa*: information.

wormadu [wòrmàdú] *kkye2*. Worma dio. *Karenəm facciyiya, radiyoro yakkəme wormajai*. *fa*: informer.

wormaduma [wòrmàdúmà] *cu*. Kam worma cədidè. *Karenəm facciyiya, ni yaye wormadumaro walləmi*. *fa*: crieur public, informateur.

WOROWORO [wórówóró] *cu*. Awo ado nangaro mukoro casakkidè. *Koleməyen woroworo suye-a dangoye-a mbeji*. *mt*: mùkkòrà̃m. *fa*: bracelet.

woskaa [wòskàá] *alnj*. Kam mana fanjiwawodè. *Tadanju woskaa nangaro, kolje runju curo ngimben napciwawo*. *fa*: espiègle.

wosu [wòsú] *cu*. Ngalwo. *Dondi bowada kawunju yindi duwon, kudə wosu*. *mt*: ngálwó₁. *fa*: mieux.

wosudu [wòsùdú] *kkye2*. Wosu fando. *Dondi lə̀rət bowada duwon, wosujəne dadajiro walyeno*. *fa*: porter mieux (se).

wotiya [wòtíyà] *cu*. Lawar kakkadulan ruwuwada curo kakkadu gadeyero takkəna kam gadero juwaduwuyedè. *Sawani amanmani wotiya arakku kəməne juwasuwo*. *fa*: lettre.

wotte [wóttè] *kəl*. Kalma awo ajabbaye wuljidè. *Wotte ni isəmiro nokkəni diye*. *fa*: alors.

wowa [wòwá] *cu*. Kasuwa lardu nga cədaidè. *Wowa tininəmbe ise yalla ngəwu kejo*. *fa*: épidémie.

wowaa [wòwàà] *cu*. Təmanəmmin mowondudè. *Jawal adəa gakkija, wowaalan yaye kəla kəlliye* *fa*: chance, coincidence.

wowoktu [wòwòktú] *kkye2*. Awo təmanəmmin fando bi naduwu. *Ku wowongəkke isawulan findi curo findiyen fandəkkəna*. *fa*: coïncider, venir (à point nommé).

wowom [wówòm] *cu*. Awo sharaye dapcəna bi ardijenadè. *Wowom nambarwu dapcəna*. *fa*: loi.

wowomdu [wówòmđú] *kkye2*. Wowom gənaduwu. *Kaniyanju kulon banna kedənniya, tia wowomgera*. *fa*: imposer sa loi.

WU [wú] *w*. Kalma kam mana cədi dəganadəa wakkilduma. *Wu gənia, kam kida adəa cədi bawo*. *fa*: moi.

wuda₁ [wúdà] *cu*. Fəlada kime ngəwuso dimi caneyidè. *Nangəri karənjiya, wudawa dimiyanja gaccane lardundero isai*. *fa*: peul; peulh.

wuda₂ [wúdà] *cu*. Dimi daduro kura səmo kuruwu kuruwadè. *Wudani adə saa fi yaye tada yindi yindi cambi*. *fa*: mouton.

wudiwudijannama [wúdiwúdijánəmà] *cu*. Ngudo təngəri laa kəlan koyoadè. *Ku kattulan wudiwudijannama yindi takko*. *fa*: oiseau.

wudu₁ [wúđú] *kkye2*. Awo laa kuro. *Bikka bune sinema kəji laa wunəkkəna*. *fa*: regarder, observer.

wudu₂ [wúđú] *kkye2*. Kamba ledu. *Awo wunjəna de, bare kambero ngaammil* *fa*: concerner.

wuduwa [wúđúwà] *cu*. Adin məsələmbayen tamsiri kawu sala jəmmayero bi ngawo idiyen yim sala asembea bi layayea řiman cədidè. *Jəmma kojənadən, kəla kənjayen řiman masidindeye wuduwa kido*. *fa*: sermon.

wuduwu [wúđúwú] *kkye2*. Kam bi awo laa təmanəmmaye jawal ro. *Wusəgəne curo kawu yakkuyen isəkki*. *mt*: gúréđú₂. *fa*: attendre.

wufadu [wúfáđú] *kkye2*. Curo ingi ngəwuyen kodadu. *Da kařimoye wufaje duwon kayeyeno*. *fa*: bouillir (dans une grande quantité d'eau).

wuidu [wúidú] *kkye2*. Tikkerənniro dio. *Was wajiya kani wuije nansəniro leji*. *mt*: sùwúttú. *mg*: gèrò. *fa*: détacher.

wuiduram [wúidúrà̃m] *cu*. Na suwuttuye. *Wande kamməmmi, jedəa wuiduramnjuyen suwudde*. *fa*: nœud.

wujiwujima [wújiwújimà] *cu*. Lenəmare ngəwua. *Wujiwujima adə təmmaro leduro cəbariwawo*. *fa*: errant.

wuldu [wúldú] *kkye2*. Cilan manadu bi kakkadun ruwudu. *Radiyolan argəm jaujəna wuljana*. *fa*: dire.

wuletma [wúlétmà] *cu*. Hangal leyadaadè.

Mana ti adəyeya wunduma ngojiwawo, ti wuletma nangaro. fa: fou-fou, maniaque.

wulækta [wùlèktà] *cu.* Kori koriro wawastudə. *Keyeraye wulèktadə, bunea, dunia ngaa wassi. mt: mələktà. fa: éclair.*

wuləktu [wùlèktú] *kkye2.* Wassəme njejo. *Məlleram wuləkti. mt: mələktú. fa: briller.*

wulu [wùlù] *cu.* Garasan kanduri dimiyaso lardu samsuyelan fərijane cədənədə. *Wululan kajəmu kawuye cadi. fa: laine.*

wulwuladu [wùlwùlādú] *kkye2.* Nur tuluwo. *Sunonju kəndawulan cinjəna wulwulaji, cidi guwattuma cəragənni. mt: yiyildú. fa: briller.*

wulwufi [wùlwufi] *cu.* Kowo kamuwa, lamar wakkajiya, karwukəjinja fəledaaro casangidə. *Yim larusaniyeya wulwufi gərji! fa: youyou.*

wumangalwoma [wùmángálwómà] *cu.* Kam kəlanju gənia, wundumaa nojənnidə. *Wumangalwomaye nalan ser fando jau. fa: égoïste.*

wumdu [wùmdú] *kkye2.* Inginamburo kajəm bi awo gadeye njuro. *Argəmmi wumje nema falma fandəkkəni mənde. fa: tomber (plante).*

wundu [wùndú] *ko.* Fudu kam koroye. *Wundu bəridəa juwo? fa: qui.*

wundu yaye [wùndú yàyé] *w.* Kam fi yaye. *Lamar adəro wundu yaye bananju cuwudo ngəlajo. fa: quiconque.*

wunduma [wùndúmá] *w.* Kam ndasoma gəni. *Wunduma ku lokkollo isənni. fa: personne.*

wuptu [wùptú] *kkye2.* Ingi bi awo ingiingi fallo sərəptu. *Bələm wupkənniya, jauro kannuadə, təwayeno. fa: gorgée (prendre une).*

wura [wùrà] *alnj.* Am dunialan kawu ngəwu jawunadə. *Kakani yindi samma wura nangaro, kiaddin lejai. fa: grands, âgés.*

wuradu [wùràdú] *kkye2.* Kuraro waldu. *Kəska fanniye sammaa yattəkke wurajana. fa: grandir.*

wurami [wùrámì] *cu.* Kəska kəla fatatalla tilan maara jujaidə. *Na juwom ingiye cundilan wuramilan maara jujai. fa: pagaie.*

wuramidu [wùràmidú] *kkye2.* Wuramilan maara judu. *Napkadan maara wuramijai. fa: ramer, pagayer.*

wuraptu [wùràptú] *kkye2.* Dunoaro baktu.

Gəmdo falyəkkəniya, yani wua wuramse kirukko. fa: taper (fort).

wurdu₁ [wùrdú] *kkye2.* Awo tədandənaa yakkəme fidu. *Soronju tuloyedəa wurje simintiye kido. fa: démolir.*

wurdu₂ [wùrdú] *kkye2.* Majilis so, gomnati soye kidanja isadaduwo. *Kungiyanja wurjanaman, gade kokcanni. fa: dissoudre.*

wuri₁ [wùrí] *l.* Lamba kombe katte mewu deri-a mewun arakkun-an dəganadə. *Kəndawu dajə kawu wuri cədiya, dunia jauro wassi. fa: quinze.*

wuri₂ [wùrí] *l.* Fi firo uwo kəldəgənadə. *Feya findi wuri gai kulonjuro ngasaane banna kedo. fa: cinq (plus).*

wurfaam [wùràám] *alnj.* Kam timi bawoadə. *Wurfaam nangaro, kasusu cədiya, ci kuraro kajiwawo. fa: édenté.*

wufi₁ [wùfi] *cu.* Awo bul ingilan tuwandu kure naptu kungunaye cədidə. *Sənəngu laa wufi fijane kuro cadi. fa: cauris.*

wufi₂ [wùfi] *cu.* Kakkadu bi su masammanno tədəna tilan kasuwu tədidə. *Najəriyaye wuridə nairaro bowojai. mt: kúngúnà. fa: argent.*

wufi dəmbu [wùfi dəmbú] *cuk.* Jaman kureyen tilan ləman casuwi. *Bərima adə jawa kime wuri dəmbua kəlaro cakke culuwuna. fa: cauris.*

wusadu [wùsádú] *kkye2.* Marmarea kambo njəddo. *Wua jauro wusasi nangaro, fannju kolyekko. fa: menacer..*

wuse [wùsè] *aj.* Kalma kam ser njəddənaro bi kida laa cədənaro bi lewaro wuldidə. *Bawanju tiro kalwu bərin kənniya, wuse cəne bikke ngəskeno. fa: salut à toi, merci.*

wusedu [wùsədú] *kkye2.* Wuse wuldu. *Kam niro ser njəddiya, wusene tia. fa: remercier.*

wusər [wùsər] *cu.* Kəji yen kal, kuttu yen kal, awo cammoa kambo wakkajiyidə. *Ku wusər larusa Ariyen am kada captana. mt: lámàr. fa: cérémonie.*

wusərram [wùsərrám] *cu.* Na lamar tədidə. *Wusərramlan ganga gərji ngai dabduyeno. mt: lámàrrám. fa: cérémonie (lieu de).*

wusəfi [wùsəfi] *cu.* Na bowu katte timi yindi fuwuyen am laa laayedə. *Kasusu cədiya, wusərinju shawa laa turui. fa: écart (entre les incisives).*

wusku [wùskú] *l.* Lamba kombe katte

tulur-a ləgar-ayelan dəganadə. *Kani mewulan yindi ladəmiya, wusku gapci.* fa: huit.

wuwuldu [wùwùldú] *kkye2.* Awo fal ngəwuro wuldu. *Kwa Bintuye Libilan isənadəa wuwuljai fakko.* fa: ressasser.

Y - y

ya₁ [yà] *kkye1.* Ciyen ingi bi awo ingiingi curoro njəkkowo. *Jenilan bələm kannua cai.* bg: njà; kənjà. fa: boire.

ya₂ [yà] *kkye1.* Tawa ciyen maddəme kinjayan tuluwo. *Tawa ngəwuro cai nangaro, kasuwa nganjije tia kida.* bg: njà. fa: fumer.

ya₃ [yà] *kkye1.* Ingi bowadaye baworo waldu. *Nangəri kojiya, ngada tussiwawo cai.* bg: njà. fa: tarir.

ya₄ [yà] *cu.* Kamu cambənadə. *Kələma yanəmbea yalan bowonəmmama ngəla wo.* fa: mère.

ya₅ [yà] *cu.* Ci ngərəmbe na najagaiya dajaidə. *Ya naduwuro gənama maujo duwon kiro.* fa: ligne d'arrivée.

ya₆ [yà] *cu.* Wuři bi ləman njade tilan kasuwu badinəmidə. *Ya namburo kasuwu wuro tiyero.* mt: jār. fa: capital.

ya diwinoye [yà diwinòyè] *cuk.* Kəska diwino cakkidə. *Bilmalan kəska fi yayero ya diwinoyema faidaa wo.* fa: dattier.

ya gofaye [yà gófayè] *cuk.* Kəska gofa cakkidə. *Ya gofaye kariyi cədannı.* fa: goyavier.

ya goroye [yà góròyè] *cuk.* Kəska goro cakkidə. *Lardundelan ya goroye kokcaiwawo.* fa: kolatier.

ya ingiye [yà ingiyè] *cuk.* Dokkor tədiya, kam ngawolan dadumaa gurejidə. *Ya ingiye curənama, ingidəa cawande cadanni, nandoinjuro.* fa: défenseur (jeu).

ya kafeye [yà kàfèyè] *cuk.* Kəska təngəri tada kurnaye gai cakkidə. *Koduwarnin ya kafeye barejai.* fa: caféier.

ya kawudiyə [yà kàwúdiyè] *cuk.* Kəska kuruwu kalu kuruwu kuruwua buwuccaidə. *Kalu ya kawudiyen kəndewu fuldai.* fa: eucalyptus.

ya kəsai [yà kəsài] *cuk.* Ya kam kattendon niyaye. *Wundu yaye ya kəsainjua nangujəna.* fa: belle-mère.

ya kimbaye [yà kimbáyè] *cuk.* Kəska kimba cakkidə. *Aferika adinnambelan ya kimbaye barejai.* fa: poivrier.

ya kinda [yà kindà] *cuk.* Kamu bawanəmbe

yanəm gənidə. *Yani bawoyenniya, fuwu yani kindayen wurayekko.* mt: bawà₃. fa: marâtre.

ya kokaye [yà kókayè] *cuk.* Kəska koka cakkidə. *Lardu ci tekuyen ya kokaye barejai.* fa: cocotier, cacaoyer.

ya lemən nasaraye [yà ləmən nəsàrayè] *cuk. rui: ləmən nəsàrá₁.*

ya lemənne [yà ləmənne] *cuk. rui: ləmən₁.* fa: citronnier.

ya mongoroye [yà móngòròyè] *cuk. rui: móngòrò₁.*

yaa [yàá] *cu.* Tada bi fero yando-a bawando-a tilo bi falnja-a tilo kawulan konjənadə. *Fannđelan andi yakku: wu-a yaawani Fanna-a Isa-a.* mt: yèiyá. fa: frère (aîné), sœur (aînée), demi-frère, demi-sœur.

yaa deida [yàá dèidà] *cu.* Kamu naptu yeiya larusaye cədidə. *Larusanjulan yaa deidanjua jəkka findilan salamgeno.* fa: sœur.

yaadan [yàádàn] *cu.* Da curo ləman njuwo diomayen siworo tangaada cuwu dioro faidaadə. *Fəladaram yaadan curo kiambəro cakke boje cuwu cədi.* fa: caillette.

yaana [yàànà] *cu.* Kam yando tiloadə. *Fannđelan wu-a yaanawani feroye yindi-a kwangaye yakku-a kərgaiye.* fa: frère (de même mère), sœur (de même mère).

yadda₁ [yàddà] *kkye1.* Awo langada walde naptunju caye gairo dio. *Agonju caddana, kərma ngəlaro sa ci.* mt: yàssà. bg: njàddà. fa: réparer.

yadda₂ [yàddà] *kkye1.* Kalkallo dio. *Mananəm adə yaddammı duwon, fuwu amwurawayen wulləmia, bonənəm cattuluwi.* mt: yàssà. bg: njàddà. fa: corriger.

yadduwo₁ [yàddùwò] *kkye1.* Kamba game na laaro kallo ledu. *Fannjuro leyekkeniya, tia yadduwukke kasuwuro leyeye.* bg: njàddùwò. fa: accompagner, escorter.

yadduwo₂ [yàddùwò] *kkye1.* Kam fannəmbo isənaa cinnaro tuluwo.

Modu wua lewaro kadinniya, yadduwukke taksi kiwandenniya, alakewadiye walladakko. bg: njàddùwò. fa: raccompagner.

yadi₁ [yádi] cu. Ngalduram battaye metər fallo gəna maujənədə. *Modu yadi yakku battaye cuwe tadanjuro gəmaje-a yange-a kiddudo.* fa: yard.

yadi₂ [yádi] cu. Garasan caajane awo kajəmu dioye cawandənədə. *Gari dudoro yadi shaddaye ciwo.* fa: tissu, étoffe.

yado₁ [yàdò] kkye1. Awo laa ngonəme na gadero ledu. *Jərwuro murɪ cadɪ.* bg: njàdò. fa: apporter, amener, emmener.

yaji [yáji] cu. Njitta-a karekalu gade-a gəwurgadədə. *Yaji kaluro yakkəmiya, kəjji.* fa: épice.

yakko₁ [yàkkò] kkye1. Curo awo laayen gənədu. *Radiyoniro batər yakkəkki.* bg: njàkkò. fa: insérer.

yakko₂ [yàkkò] kkye1. Kalma dəlwu awo laa tədənaye wulduma. *Awɪ cakke tadədə maskalan bakkem?* bg: njàkkò. fa: provoquer.

yakko₃ [yàkkò] kkye1. Kajəmu ludu. *Ku kalwu bərin cakkəna.* bg: njàkkò. fa: porter.

yakko₄ [yàkkò] kkye1. Sheda gənəduwu. *Buwunju noduro lamba kekko.* bg: njàkkò. fa: marquer.

yakku [yàkkú] l. Yindiro fal yirgamiya. *Yallanju yakku: tada yindi-a fero fal-a.* fa: trois.

yakkula [yàkkúlá] cu. Kom bi kəlanga awo yakku yakkun ngodi bi tədídə. *Njokkilon yakkula tədiya, susu yindi ngonəmiya, yurəmma.* fa: trois (ce qui consiste en).

yakta [yàktà] cu. Yaktu diodə. *12 : 3 = 4 adə yakta.* fa: division.

yaktu₁ [yàktú] kkye2. Ci ciro dagardu. *Ləmannju ci yindiro yakce ci faldə səni gadero keno.* fa: scinder.

yaktu₂ [yàktú] kkye2. Lamba laa curo lamba gadeyen ndawuro mennaro nodu. *10 : 2 = 5 mewu yindiro yaktiya, uwu tuwandi.* fa: diviser (mathématiques).

yal₁ [yâl] cu. Kam awalacənnidə. *Na yallan kalala bawojiwawo.* mt: njùrɪ. fa: enfant.

yal₂ [yâl] cu. Am fannəmlan dasaana ambanəmidə. *Yalnju ngəwu nangaro, argəm buwu fal kəndawu cədiwawo.* fa: famille.

yala [yálá] cu. Fəkka adinnambo yimiya,

kanji mukkonəm wailayedə. *Lokkolnde yala bəlayen.* fa: nord.

yalaadinnam [yàláàdinnəm] cu. Katte yala-a adinnam-aye. *Adinnam cəkko dane, wande yalaadinnambo sarinəmmi.* fa: nord-est.

yaladaji [yàládàji] cu. Yala kuruwu. *Yaladaji bəlandeyen kuloa nangaro, ləmannaro nansəni dapcaana.* fa: extrême nord.

yalamí [yàlámi] alnj. Awo yalaye. *Lenəmiya, diwino yalami sukkude.* fa: nord (du).

yaldu [yáldú] kkye2. Awo laaro isəme baktuwu. *Ngəwul kauro yaldiyiya, timaro kuttu wo.* fa: cogner (se), heurter (se).

yalo [yáló] cu. Tada kəskaye təmatəm gai duwon gəna cəmdə. *Bikka jərwunjun yalo kura kura, laa kime, laa kurnum sukkudo.* fa: aubergine (sorte d').

yalo nasara [yáló nəsàrá] cuk. Yalo duwon alama junguruye gaia cələmdə. *Yalo nasaraa curo kaluyero casakki.* mt: jùmû. fa: aubergine.

yambo₁ [yàmbò] kkye1. Kambe tada curolan tuluwo. *Kamuni lowotordiro yadəkke fero cambo.* bg: njàmbò. fa: accoucher, enfanter.

yambo₂ [yàmbò] kkye1. Ləmanne tada curolan tuluwo. *Kanini tada yindi cambo.* bg: njàmbò. fa: mettre bas.

yambo₃ [yàmbò] kkye1. Kəla tiyiyen kolwori ngəwuye luwo. *Baru tia cədane tiyinju samma cambəna.* fa: naïtre (boutons).

yambo₄ [yámbó] cu. Inggingi kanduria cələmbo cədidə. *Kəlanju di ngəwua nangaro, sawi yaye yambo cakki.* fa: colorant.

yambo₅ [yàmbò] kkye1. Kannuye ta. *Kannu cambilan da warnəmiya, kangecijiro walji.* bg: njàmbò. fa: flamber.

yambudo [yàmbùdò] kkye1. Kəriye so dio. *Kəri adə kusotto curuiya, cambudi.* bg: njàmbùdò. fa: aboyer.

yange [yàngê] cu. Kajəmu si yindiaro tududəna laa təmərta, laa butoadə. *Kiariya yange tuloa ngəwuro casakki.* fa: pantalon, culotte.

yangeba [yàngəbá] cu. Kasuwa kamba cakke bəri inggingi kori koriro cədidə. *Yangeba tia cədane kidaramnjun naptu tiro tiyero.* mt: bəriyér; sidàdà. fa: dysenterie.

yapsa [yápsà] alnj. Dina. *Awonju bawo nangaro, kajəmu yapsaa dadaji.* fa: usé.

yaptuwu₁ [yáptúwú] kkye2. Cidiro njado.

- Jawal kuloyen Musaa koronju yapkeyeno.** mt: wáptúwú. fa: terrasser.
- yaptuwu₂** [yáptúwú] kkye2. Jire fando. **Fuwu alkaliyen Fanna kwanjua yapkeyeno.** fa: emporter.
- yardu** [yàrdú] kkye2. Niya maduro fado feroyero wufi bi kare yado. **Saa yindiro ferodæa yarjeso, tia wajæna cæne kam gade niyayeno.** fa: donner (un cadeau).
- yarsæm₁** [yàrsæm] cu. Nia kækæalan awo laa diodæ. **Yarsæmbe cakke bærinju kæjjænni.** fa: négligence, paresse.
- yarsæm₂** [yàrsæm] cu. Mana diwi kæla kamben tæmanju baworo diodæ. **Yarsæm jalla cadidæro, janderamnjadæa wayekko.** fa: médisance.
- yaŕgàro** [yàrgàrò] kkye1. Kamba nanæmlan ronæme wuraduwwu. **Tadawa rawani bawojænaye yindi yeiyani cargari.** bg: njàrgàrò. fa: éduquer.
- yasara₁** [yàsàrà] kkye1. Kasau dio. **Nganjiye tia cædane casarai.** mt: kòsòktú. bg: njàsàrà. fa: tousser.
- yasara₂** [yàsàrà] kkye1. Jæro ngodu. **Mananjudæa yasarakke cikke leyekkæniya, kattuwu.** bg: njàsàrà. fa: croire.
- yassa₁** [yàssà] kkye1. Awo landænaa ngælaro dio. **Agogoni dajænadæa njassayima cassane seno.** bg: njàssà. fa: réparer.
- yassa₂** [yàssà] kkye1. Kæla gæræptu. **Lekke wanjamma kælani cassai.** bg: njàssà. fa: coiffer.
- yassa₃** [yàssà] kkye1. Kajæmuye nanju laa dudo. **Kakani riwura-a garasan-alan yangeni cassana.** bg: njàssà. fa: raccommoder.
- yatto₁** [yàttò] kkye1. Ingi njo. **Baramlan læmanna yatto jauru leiyaa.** bg: njàttò. fa: abreuver.
- yatto₂** [yàttò] kkye1. Ingi njo. **Was wajiya, jærwunju tæmatæmbe cattì.** bg: njàttò. fa: arroser.
- yatto₃** [yàttò] kkye1. Garasan bi ngælai bi dango bi suso kækæledu. **Buwu santolaye cæwede je dunoa ketto.** bg: njàttò. fa: tresser.
- yaudi** [yáudi] cu. Kaduwu Nawi Yakubaye. **Yaudiya mæsælæmba gai Ala fal lon jagai.** fa: juif.
- yaye₁** [yàyè] kæ. fa: quiconque.
- yaye₂** [yàyè] kæ. Kalma awo tima kal bi ngalworo wuljidæ. **Ngudi adæro gursu findi yaye ye lejo!** fa: au moins, ou bien.
- ye** [yè] kæ. Kalma awo gadegade kæduye.
- Adæ kakke, todæ ye kakke.** fa: aussi.
- yedu** [yédu] kkye2. Aiya dio. **Amina Suzuki bikke yejiya, kowonju kæji.** fa: chanter.
- yeiya** [yéiyá] cu. Yaana bi awaana duwon kærwulan konjænadæ. **Ngo yeiyani kælan tasaa kænde cædi, kasække lekke karedæa mowokki.** mt: yàá. fa: frère (aîné), sœur (aînée), demi-frère, demi-sœur.
- yejo₁** [yéjò] kkye1. Ro tuluwo. **Gomnati wada cuttuluwwuna, kanjær ceyesiwwawo.** bg: njèjò. fa: tuer.
- yejo₂** [yéjò] kkye1. Jau isafanduwwu. **Kærani nokkæni nangaro, malæm wua kirwonin seso.** bg: njèjò. fa: battre.
- yejo₃** [yéjò] kkye1. Kamba salammæme jawallo njakko. **Tadani banna kidænnya, ngarlan kejækko.** bg: njèjò. fa: corriger.
- yekkin** [yékkîn] cu. Awo wakkajæna nodu bi nodu nambudæ. **Isæmmadæ, yekkinni mbeji duwon, fandække nanæmbo lekkæni.** fa: information.
- yekkindu** [yékkindú] kkye2. Hangal gænadu. **Yekkinne, wande kannu sangæmmi.** fa: veiller.
- yeleye** [yéleyé] cu. Læman fadoye amba jauru cærinadæ. **Ndara lekki yaye yeleye wua sægai.** fa: animal domestique.
- yendu** [yéndú] kkye2. Buni ta. **Yim kæra bawoa yalla Bagaraye Kæmæduwwulan buni yenjai.** fa: pêcher.
- yenduma** [yéndúmà] cu. Kam buni ta saniaro cædanadæ. **Yenduma adæ kæri-a mui-a ngalan buni cædai.** fa: pêcheur.
- yer** [yèr] l. Filægar lægariro fal kælgæmiya. **Gursu yer yindidæ jækka fal.** fa: cent.
- yerdu** [yérdú] kkye2. Awo laa cakke bæri ingiingi bi tuwur kori koriro dio. **Mongoro landæna cane yeryeno.** fa: déféquer.
- yero** [yéro] kkye1. Awo badidæna tumoduwwu. **Kæranju cæriya duwon, kænæmbo boji.** bg: njèrò. fa: finir.
- yesaktu** [yèsàktú] kkye2. Ngur læmanne babangæme nambinju tuluwo. **Dalo yesakkada duwan tiyi cæde dunoaro walji.** mt: kówódú₂. fa: castrer.
- yestu** [yéstú] kkye2. Jawal koldu. **Kadi jawalnjan cure yeskeno.** fa: bifurquer.
- yigæl** [yígæl] cu. Dælawu cuduræna ngawolan kasuni nadodæ. **Dælawu ngæwu gæni cuduroa, yigæl dio ngæla gæni.** fa: semer (après la pluie).
- yikaldu** [yikàldú] kkye2. Kalkallo dio. **Je**

adæa todæro yikalle kamme se. fa:
ajuster.

yikkado [yikkàdò] *kkye1*. Kam awo diwi cædænaro marmarea njæddo. *Bare bari fuwun banna adæ gai dikkæniri sækkado.* bg: njèkkàdò. fa: gronder.

yikkawo [yikkàwò] *kkye1*. Kam curo jèktuyen dæganaa bananæme tuluwo. *"Kutturo sækæmoye!" nèkke sawi yaye Alaa korækki.* bg: njèkkàwò. fa: sauver.

yikkæmbo [yikkæmbó] *kkye1*. Tægam njo. *Tadanju cækkæmbe renomaro ce kidaro leyeno.* fa: allaiter.

yikkæmowo [yikkæmòwò] *kkye1*. Sa jabiya yeje dajiya, kamuwa ngawonjuye aiya yedu. *Laa aiya cakkamoyi, laa ye wulwuri casakki, bikke kèjjiya.* fa: chanter le refrain, chœur (faire le).

yikkæra [yikkærà] *kkye1*. Kæla awo laayen kambo ilmu njo. *Yeiyani wuro mota kæridu sækæra.* fa: apprendre à.

yikkowo [yikkòwò] *kkye1*. Ci adæn ngonæme ci gædero njado. *Kambi nojenni nangaro, maaralan tia kikkowo.* fa: passer.

yila yilayen [yilà yilàyèn] *nkye. rui: yilàyèn.*

yilayen [yilàyèn] *nkye*. Hangallayen. *Bare fanjæniri, yilayen isække tia kidakko.* bg: yilà yilàyèn. fa: doucement.

yildu [yíldú] *kkye2*. Kowo kuraro tuluwo. *Kuruwunækkænadæro, yilji yilji duwon, kiaddin fangekko.* fa: crier.

yile [yílè] *cu*. Raambama, wanæmma gairo diodæ. *Yile jaudæro, kwama tiro tiyero.* fa: caprice.

yiledu [yíledú] *kkye2*. Yile dio. *Nammiyena duwon, fero shawa laa yilejaro ise lewasane koyeno.* fa: caprices (faire des).

yileduwu [yíledúwú] *kkye2*. Kambo yile njæddo. *Wande yilesægæmmi, radde are leniye.* fa: caprices (faire des).

yim [yím] *cu*. Kængal awo laa tædænaye bi tædiyedæ. *Yim mai bærin galajanaa Modu katambo.* mt: kàngál₂. fa: jour.

yim wajiya [yím wàjijà] *kkyek*. Yim awo laa tædiro kawu fal maujænadæ. *Yim wajiya layaa ngælaronju kiwo.* fa: veille.

yimbaro₁ [yimbàrò] *kkye1*. Duno bi raktu fuludu. *Abdu balo bakce tælæs cæmbaræna.* bg: njèmbàrò. fa: fatiguer (se), épuiser (s).

yimbaro₂ [yimbàrò] *cu*. Ngawo ngænæwuyen awo tiyi fanjidæ. *Bune*

farai lejidæ, yimbaro tia cædane boyeno. bg: njèmbàrò. fa: fatigue.

yimbæro₁ [yimbæ̀rò] *kkye1*. Figæme ci kalkallo iso. *Fajar fi yaye gæmdonde ingilan yimbærekki.* bg: njèmbæ̀rò. fa: remplir.

yimbæro₂ [yimbæ̀rò] *kkye1*. Bir so, særdu so awo laa cæjækkægæme cidu. *Katifani ngajibuldun yimbærekke ngælajæna.* bg: njèmbæ̀rò. fa: bourrer, fourrer.

yimbo₁ [yimbò] *kkye1*. Kiam tægambe nja. *Timal tambiyama, kiam cæmbi.* bg: njèmbò. fa: téter.

yimbo₂ [yimbò] *kkye1*. Curo ciyen gana ganan nja. *Abdu bido cæmbi.* bg: njèmbò. fa: sucer.

yindi [yindí] *l*. Tiloru tilo kælæmiya. *Kælasndelan allo kura yindi.* fa: deux.

yindiro [yindirò] *nkye*. Fal tædænaro fal gæde kælduwu. *Bikka yindiro fannæmbo leyekko, nia nanjægækkæni.* fa: deux fois.

yinedu [yínédú] *kkye2*. Moji dio. *Kam adæ jauro dondidæro, rakcema yinejiwawo.* fa: bouger.

yinganga [yingàngà] *kkye1*. Kam awo cædidæa ni ye dio. *Tadaana adæ bawanju sarijidæa cingangayi.* bg: njèngàngà. fa: imiter.

yiptuwu [yíptúwú] *kkye2*. Cuwuriyen awo laa yikkowo. *Sunuri napkada da kæskaro yipciyi.* fa: enfileur.

yirdu [yírdú] *kkye2*. Awo tardi gæptu. *Argæm yirje kuwuiya gewo.* fa: jeter.

yirga [yírgà] *cu*. Gæde kælduwudæ. *Kom kældayelan yirga lamba lambaye cadi.* fa: augmentation.

yirgayi₁ [yírgàyí] *kkye1*. Awo dæganaadæro gæde kælduwu. *Kidawu gomnati alwasinja cærga nangaro, lairo caluwuna.* bg: njérgàyí. fa: augmenter.

yirgayi₂ [yírgàyí] *kkye1*. Awo dæganaaro kudæme gæde njakko. *Lambaro lamba gæde yirgamiya, lamba tayi yindi sammaro kuraro fandæmi.* fa: ajouter.

yiro₁ [yirò] *kkye1*. Simalo fida. *Fati kæriye dujæna ciri.* bg: njirò. fa: pleurer.

yiro₂ [yirò] *kkye1*. Læmannasoye so dio. *Bune buldu kirænnya, am samma curo ngimbero kasargawo.* bg: njirò. fa: rugir, beugler, blatéer, braire, hennir, bêler, miauler, roucouler, barrir.

yis [yís] *cu*. Awo sim sananaa rungoro casakke dijaiya isafujiyidæ. *Yaudiyaso ngæmæri burodi yis bawoaye cadi saa fi yaye.* fa: levure.

yitta [yittà] *kkye1*. Kannu fudu. *Keskaro kannu cəttane kulonju deyeyeno*. *fa*: enflammer.

yittambo [yittàmbò] *kkye1*. Bana njo. *Sawawanju tia cattambe kulonju kawu yindin kalayera*. *mt*: bánádú. *bg*: njəttàmbò. *fa*: aider.

yittaro [yittàrò] *kkye1*. Riduro njakko. *Kəri tia cəttariye ngərəmgeno*. *bg*: njəttàrò. *fa*: apeurer, effrayer.

yiwo [yiwò] *kkye1*. *rui*: yùwò.

yiyapko [yiyàpkò] *kkye1*. Ingi figəme təlalaro dio. *Ngəlainju cəgapke jero ketto*. *fa*: amollir, mouiller.

yiyaptu [yiyàptú] *kkye2*. Ingi futtuwu. *Kajəmunju yiyapce duwon cinduramlan cinji*. *fa*: tremper, asperger.

yiyildu [yiyıldú] *kkye2*. Nur tuluwo. *Kalwunju yiyiljidəro, tia kuruwuyen carui*. *mt*: wùlwùládú. *fa*: briller.

yo₁ [yò] *kkye1*. Awonəm kambo sagəme tiyero waldu. *Kida yiddəkke wuri ngəwu seno*. *bg*: njò. *fa*: donner.

yo₂ [yô] *aj*. Kalma kam awo cərayiya bi kasacciya, wuljidə. *"Ku kəraro lene!" yenniya, "Yo, fakkəna," yekko*. *fa*: oui.

yodu [yódú] *kkye2*. Tədiro waldu. *Awo fuwuro yakkiyena adə Ala yojiro waljo*. *mt*: mòwòndú. *fa*: possible (devenir).

yoktu [yóktú] *kkye2*. Ləmanne ngaworo konəme tia yakkəme kəla fuwunna ledu. *Dimiya yongəkke barambo yadəkke yattəkki*. *mt*: gəttú. *fa*: conduire.

yukkuro₁ [yùkkùrò] *kkye1*. Curo awo laayero yuro, bi awo laa cidian dəganaro gəmduwu. *Kiyi bəriro cukkure wundu yaye wayeno*. *bg*: njùkkùrò. *fa*: tomber.

yukkuro₂ [yùkkùrò] *kkye1*. Lawalaro ta. *Kodu dikki wadumani wuro sukkuro*.

bg: njùkkùrò. *fa*: attaquer, foudroyer.

yukkuro₃ [yùkkùrò] *kkye1*. Naro bi kəla awo laayero jəptu. *Kəskalan cure mukkojen namgadan*. *bg*: njùkkùrò. *fa*: jeter (se).

yundo₁ [yùndò] *kkye1*. Ciyen curoro njəkkowo. *Kəmbo ngəlaro njəganəmmi yundəmiya, kəji curonəmbe fanəmbawo*. *fa*: avaler.

yundo₂ [yùndò] *kkye1*. Ndarama turuiwaworo ingiye awo laa ngodu. *Maara suktiya, ingi tia cundi*. *bg*: njùndò. *fa*: immerger.

zungoro [yùngòrò] *kkye1*. Kambo awo karwunju cəragəna wuwuldu. *Na niyayen ngulu amba cūngore kunguna cuwandi*. *bg*: njùngòrò. *fa*: louer, flatter.

yuro₁ [yùrò] *kkye1*. Cidi nja. *Kambəřilan goni laa kauro*. *bg*: njùrò. *fa*: tomber.

yuro₂ [yùrò] *kkye1*. Tamanju burwoye tuwandənnirowo lado. *Jəktu tia cuwande fe jəkka mian cuwunadəa cure jəkka firakkuro kilado*. *bg*: njùrò. *fa*: solder.

yuwatko₁ [yùwàtkò] *kkye1*. Awonəm na laa nonəmmilan koldu. *Biknju cuwatke, awo ruwuye cədannu*. *bg*: njùwàtkò. *fa*: perdre.

yuwatko₂ [yùwàtkò] *kkye1*. Kom baworo njejo. *Wuri ngəwu cuwatki nangaro, tiro cadiwawo*. *bg*: njùwàtkò. *fa*: gaspiller.

yuwo₁ [yùwò] *kkye1*. Kunguna yime awo məradunəmbe mowo. *Tusturo keluwunniya, Ari cala cuwe gigəro*. *bg*: njùwò; yiwò; njiwò. *fa*: acheter.

yuwo₂ [yùwò] *kkye1*. Cuwuriyen fidu. *Ngim cuwiro kəmanjuma yekkin wo*. *bg*: njùwò. *fa*: couler.

yuwoma [yùwòmà] *cu*. Kam cuwidə. *Wajənaman, yuwoma falma ise dasəgənni*. *fa*: acheteur.

Z - z

zik [zík] *cu*. Jakturam sərsərre dangoye bi suye. *Jamburta kamu adəye zikka*. *fa*:

fermeture à glissière.